

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
พระสุตตันตปิฎก
เล่ม ๒๕

ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒ พุทรวรรค์-จริยาปิฎก
ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น
อปทาน

ภิกขุทวารวคที่ ๔๒

ภิกขุทวารวคที่ ๑

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างมณฑป

[๑] พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า สุเมธะ ผู้เลิศ ประกอบด้วย
พระกรุณา เป็นมุนี ปราารถนาความวิเวก เลิศกว่าโลก ได้เสด็จเข้าไปยังป่าหิมพานต์ ครั้นแล้ว พระสุเมธสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้นำโลก
ประเสริฐกว่าบุรุษ ได้ประทับนั่งขัดสมาธิ พระพุทธเจ้าผู้นำโลก
พระนามว่าสุเมธะผู้สูงส่งกว่าบุรุษ พระองค์ประทับนั่งขัดสมาธิอยู่ ๗
คืน ๗ วัน เราถือหาบเข้าไปกลางป่า ณ ที่นั้นเราได้เห็นพระสัมมา
สัมพุทธเจ้าผู้ข้ามโอชะได้แล้ว ไม่มีอาสวะ ครั้นนั้น เราจับไม้กวาด
กวาดอาศรม ปักไม้สั้วทำเป็นมณฑป เราเอาดอกธูปธูปมาดมมณฑป
เราเป็นผู้มีจิตเลื่อมใส โสมนัส ได้ถวายบังคมพระผู้นำโลกแล้ว
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสุเมธะ ที่ชนทั้งหลายกล่าวกันว่า
มีปัญญาดั่งแผ่นดิน มีพระปัญญาดิ ประทับนั่ง ณ ท่ามกลาง
พระภิกษุสงฆ์ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ เทวดาทั้งปวงทราบว่
พระพุทธเจ้าจะเปล่งวาจา จึงพากันมาประชุมด้วยคิดว่า พระพุทธ
เจ้าผู้ประเสริฐสุด มีพระจักขุ จะทรงแสดงพระธรรมเทศนา
โดยไม่ต้องสงสัย พระพุทธเจ้าพระนามว่าสุเมธะ ผู้สมควรรับ
เครื่องบูชา ประทับนั่งในหมู่เทวดา ได้ตรัสพระคาถาดังต่อไปนี้
ผู้ใดทรงมณฑป มีดอกธูปเป็นเครื่องมุงแก่เราตลอด ๗ วัน
เราพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว ผู้นั้นเกิดเป็นเทวดา
หรือมนุษย์ จักเป็นผู้มีผิวพรรณเหมือนทองคำจักมีโภคทรัพย์
ล้วนเหลือบริโภคนาม ช่างมาตั้งคะ ๖ หมื่นเชือกประดับด้วยเครื่อง
อาภรณ์ทุกชนิด รัตประคน และพานหน้าพานหลังล้วนทองกอบ
ด้วยเครื่องประดับศรีษะและชายทอง มีนายหัตถาจารย์ผู้มีมือถือหอก
ขัดและขอ ขึ้นขี่ประจำ จักมาสู่ที่บำรุงผู้นั้นทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า
ผู้นี้จักเป็นผู้อันช้างเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว รื่นรมย์อยู่ สิ้นรพอาชาไนย
โดยกำเนิด ๖ หมื่นม้า ประดับด้วยเครื่องอสังการทกอย่างเป็น
พาหนะว่องไว มีธรรมาจารย์ผู้สวมเกราะถือธนู ขึ้นขี่ประจำ จัก
แวดล้อมอยู่เป็นนิตย์ นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา รก ๖ หมื่นคัน
ประดับด้วยสรรพาลังการ ห่มด้วยหนังเสือเหลืองบ้าง ด้วยหนังเสือ
โคร่งบ้าง มีธงปักหน้ารถ มีคนขับถือธนูสวมเกราะขึ้นประจำ จัก
แวดล้อมผู้นั้นอยู่เป็นนิตย์ นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา บ้าน ๖ หมื่นบริบูรณ์
ด้วยเครื่องใช้ทุกสิ่ง มีทรัพย์และข้าวเปลือกล้นเหลือ บริบูรณ์ทุก
ประการ จักมีปรากฏอยู่ทุกเมื่อ นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา เสนาสิเหล่า
คือ กองช้าง กองม้า กองรถ กองรบ จักแวดล้อมผู้นั้นอยู่เป็น
นิตย์ นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา ในกัปที่ ๑, ๘๐๐ ผู้นี้จักมีร่ายมัยอยู่
ในเทวโลก จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑, ๐๐๐ ครั้ง และจักรเสวย
ราชสมบัติในเทวโลก ๓๐๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอัน
ไพบลูญโดยคณนานับไม่ถ้วน ในกัปที่ ๓๐, ๐๐๐ พระศาสดามีพระ
นามว่า โคตม ซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกากราชจักเสด็จอุบัติ
ขึ้นในโลก ข้าพระองค์เป็นทนายในธรรมของพระองค์ท่าน เป็น
โอรสอันธรรมนิรมิตแล้ว กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มี
อาสวะอยู่ในกัปที่ ๓๐, ๐๐๐ (แต่กัปนี้) ข้าพระองค์ได้เห็นพระศาสดา
ผู้นำโลก ในระหว่างนี้ ข้าพระองค์ได้แสวงหาอมตบท การที่ข้าพระ
องค์รู้ศาสนธรรมนี้ เป็นลาภของข้าพระองค์ ข้าพระองค์ได้ดีแล้ว
วิชา ๓ ข้าพระองค์บรรลุแล้วโดยลำดับ พระพุทธศาสนา ข้าพระ
องค์ทำเสร็จแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นบุรุษอาชาไนย ข้าพระองค์ขอ
นอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้สูงส่งกว่าบุรุษ ข้าพระองค์
ได้บรรลุอมตบท เพราะกล่าวสดุดีพระพุทธญาณ ข้าพระองค์เข้า
ในถิ่นกำเนิดใดๆ คือ จะเป็นเทวดาหรือมนุษย์ย่อมเป็นผู้มีความสุข

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ในที่ทุกสถาน นี่เป็นผลในการที่ข้าพระองค์กล่าวสดุดีพระพรหมญาณ
นี่เป็นการเกิดครั้งหลังของข้าพระองค์ ภพสุดท้ายกำลังเป็น ไปอยู่
ข้าพระองค์ตัดกิเลสเครื่องผูก ดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มี
อาสวะอยู่ ข้าพระองค์เฝ้ากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้น ได้ทั้งหมด
แล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูก ดั่งช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่
การที่ข้าพระองค์ได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของข้าพระองค์นี้ เป็น
การมาดีแล้วหนอ วิชา ๓ ข้าพระองค์บรรลุแล้วโดยลำดับ พระ-
พุทธศาสนา ข้าพระองค์ได้ทำเสร็จแล้ว คุณวิเศษเหล่านี้ คือ
ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ ข้าพระองค์ได้ทำให้แจ้ง
แล้ว พระพุทธศาสนาข้าพระองค์ได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .
ทราบวาท่านพระภิกษุทั้งหลายได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ภิกษุทั้งหลายทราบทาน .

เอกฉัตตยเถราปทานที่ ๒

ว่าด้วยผลแห่งการกางเขตฉัตตยเถรกายพระพุทธเจ้า

[๒] ข้าพระองค์ได้สร้างอาศรมซึ่งมีทรายสีขาวสะอาดเกลือกกลนเกลี้ยงแม่
น้ำจันทกาคา และได้สร้างบรรณศาลาไว้ แม่น้ำจันทกาคานั้น
เป็นแม่น้ำที่มีฝั่งลาด มีท่อน้ำราบเรียบ น้ำรินรมย์ สมบูรณ์ด้วยปลา
และเตา อันจะเข้เสพอาคัย หมี นกยูง เสือเหลือง นกกระเวก
และนกสาลิกา ร่ำร้องอยู่ทุกเวลา ช่วยทำอาศรมของข้าพระองค์ให้
งดงาม นกดูเหวเสียงหวาน และหงส์มีเสียงเสนาะ ร้องอยู่ใกล้
อาศรมนั้น ช่วยทำอาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม ราชสีห์ เสือ
โคร่ง หมู นกยาง หมาป่า และหมาโน บันลือเสียงอยู่ที่ช่องเขา
ช่วยทำอาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม เนื้อทราย กวาง หมาจิ้งจอก
สกร มีมาก บันลือเสียงอยู่ที่ช่องเขา ช่วยทำอาศรมของข้าพระองค์
ให้งดงาม ต้นราชพฤกษ์ ต้นจำปา ไม้แคฝอย ไม้ยางทราย ไม้
โอโลก และต้นโอศก ช่วยทำอาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม ต้นปรู
ต้นคัทเต้า ต้นดินเปิด เกาต์าลิ่ง ต้นคนทีสอ ไม้กรรณการ์
ออกดอกอยู่ใกล้อาศรมของข้าพระองค์ ไม้กาะทิง ต้นรัง และ
ต้นสน บัวขาว ดอกบานสะพรั่ง ใกล้อาศรมนั้น กลิ่นหอมฟุ้ง
ไป ช่วยทำอาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม และที่ใกล้อาศรมนั้นมี
ไม้โพธิ์ไม้ประดู่ ไม้สะท่อน ต้นรัง และไม้ประยงค์ ดอกบานสะพรั่ง
ช่วยทำอาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม ต้นมะม่วง ต้นหว้า ต้น
หมากหอมควาย ต้นกระทุ่ม ต้นรังทั้งงดงาม มีกลิ่นหอมฟุ้งจรไป
ย้อมทำอาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม ต้นโอศก ไม้มะขวิด และ
ต้นภคินีมาลา ดอกบานสะพรั่ง มีกลิ่นหอมฟุ้งจรไป ย้อมทำ
อาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม ต้นกระทุ่ม ต้นกล้วย ถั่วฤๅษี
และต้นมะกล่ำดำ มีผลอยู่เป็นนิตย์ ช่วยทำอาศรมของข้าพระองค์
ให้งดงาม ต้นสมอไทย มะขามป้อม มะม่วง หว้า สมอพิเภก
กระเบา ไม้กรรพ้า มะตูม ผลิผลอยู่ใกล้ๆ อาศรมของข้าพระองค์
ในที่ไม้ใกล้อาศรม มีสระโบกขรณี มีท่อน้ำราบเรียบ น้ำรินรมย์ใจ
ดาดดาษไปด้วยบัวขม กอปทุมและกออบล กอปทุมกอหนึ่ง
กำลังดอกตูม กออื่นๆ มีดอกบาน บ้างก็มีใบและกลีบหลุดลง
บานอยู่ใกล้อาศรมของข้าพระองค์ ปลาสร้อย ปลากระบอก ปลา
สวย ปลาเค้าและปลาตะเพียน ว่ายอยู่ในน้ำใส ช่วยทำอาศรม
ของข้าพระองค์ให้งดงาม มะม่วงหอมที่น้ำดู กับต้นเกดที่ขึ้นอยู่ริมฝั่ง
มีกลิ่นหอมฟุ้งจรไป ช่วยทำอาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม น้ำ
หวานที่ไหลออกจากเหง้า รสหวานปานดั่งน้ำผึ้ง นมสดและเนยใส
มีกลิ่นหอมฟุ้งจรไป ย้อมทำอาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม ใกล้
อาศรมนั้น มีกองทรายที่สวยงาม อันน้ำเสพล้วนไป ดอกไม้
หล่นไป ดอกไม้บาน สีขาวๆ ช่วยทำอาศรมของข้าพระองค์ให้
งดงาม ฤๅษีทั้งหลายสวมชฎามีหีบเต็ม นุ่งหนังสัตว์ทั้งเล็บ ทรงผ้า
เปลือกไม้กรอง ย่อมยังอาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม ฤๅษีทั้งหลาย
ทอดตาดูประมาณข้าวแอก มีปัญญา มีความประพฤตัสบ ไม้ยินดี
ในความกำหนดในกาม อยู่ในอาศรมของข้าพระองค์ ฤๅษีทั้งหลาย
ผู้มีขนิรักแรรและเลิบบอกยาว ฟันเขลอะ มีธูลิบนศรีษะ ทรงธูลิ
ละอองและของเปรอะเปื้อน ล้วนอยู่ในอาศรมของข้าพระองค์ ฤๅษี

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
เหล่านั้นถึงที่สุดแห่งอภิญญา เห็นเห็นอากาศได้ เมื่อเหาะขึ้น
สู่ท้องฟ้า ย่อมทำให้อาตรมของข้าพระองค์งดงาม ครั้งนั้น ข้า
พระองค์อันศิษย์เหล่านั้นแวดล้อมอยู่ในป่า เป็นผู้เพียบพร้อมด้วย
ความยินดีในฌาน ไม่รู้กลางวันกลางคืน ก็สมัยนั้นพระผู้มีพระภาค
มหาหมณี พระนามว่าอตถทัสสี เป็นนายกของโลก เสด็จอุบัติขึ้น
ยังความมืดให้พินาศไป ครั้งนั้นศิษย์คนหนึ่งได้มายังสำนักของข้า
พระองค์ เขาประสงค์จะเรียนลักษณะชื่อว่าจฬังคะ ในคัมภีร์พระเวท
พระพุทธานุญาตพระนามว่าอตถทัสสี ผู้เป็นมหาหมณี ทรงอุบัติขึ้นใน
โลก เมื่อทรงประกาศสัจจะ ๔ ทรงแสดงอมตบท ข้าพระองค์เป็น
ผู้ยินดี ราเริงบันเทิงจิต มีหมวดธรรมอย่างอื่นเป็นที่มานอน ออก
จากอาตรมแล้ว พุดดังนี้ว่า พระพุทธานุญาตผู้มีลักษณะอันประเสริฐ
๓๒ ประการ เสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก มาเถะท่านทั้งหลาย เรา
ทุกคนจักไปยังสำนักของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ศิษย์เหล่านั้นผู้
ปฏิบัติตามคำสั่งสอนถึงที่สุดในศีลธรรม แสวงหาประโยชน์อย่าง
เยี่ยมได้รับปากว่า ดีแล้ว ในกาลนั้น พวกเขาสวมขณิกามีหีบ
เต็ม นุ่งหนังสัตว์พร้อมทั้งเล็บ เสาะหาประโยชน์อย่างเยี่ยม ได้
ออกจากป่าไป สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคผู้มีพระยศใหญ่พระนามว่า
อตถทัสสี เมื่อทรงประกาศสัจจะ ๔ ได้ทรงแสดงอมตบท ข้า
พระองค์ก็เฝ้าตรวจตรากันถวายแด่พระพุทธานุญาตผู้ประเสริฐ ข้าพระองค์
ครั้นกันถวายวันหนึ่งแล้ว ได้ถวายบังคมพระพุทธานุญาตผู้ประเสริฐสุด
ก็พระผู้มีพระภาคพระนามว่าอตถทัสสี เชษฐของของโลก ประเสริฐกว่า
นรชนประทับนั่งในท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์แล้ว ได้ตรัสพระคาถา
เหล่านี้ว่า ผู้ใดมีจิตเลื่อมใส ได้กั้นเขตต์จักรให้เราด้วยมือทั้งสอง
ของตน เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าวเมื่อผู้นี้
เกิดในเทวตหรือมนุษย์ ชนทั้งหลายจักคอยกันเขตต์จักรให้ทุกเมื่อ
นี้เป็นผลแห่งการกั้นจักรถวาย ผู้นี้จักรื่นรมย์อยู่ในเทวโลก ๓๓ กัป
จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๑,๐๐๐ ครั้ง จักเสวยราชสมบัติ
ในเทวโลก ๓๓ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบลยโดย
คณนานับไม่ถ้วน ในกัปที่ ๑,๘๐๐ พระพุทธานุญาตพระนามว่า โคตม
ศากยบุตร จักเสด็จอุบัติ กำจัดความมืดมนอนธการให้พินาศ เขาจัก
เป็นทนายาในธรรมของพระพุทธานุญาตพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรม
นิรมิตแล้ว จักกำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะปริ-
นิพพานในระหว่างกาล นับตั้งแต่ข้าพระองค์ได้ทำกรรม คือ ได้
กั้นเขตต์จักรถวายแด่พระพุทธานุญาตมา ข้าพระองค์ไม่รู้จักเขตต์จักร
ที่ไม่ถูกกัน ขาดนี้ก็เป็นชาติหลังสุดของข้าพระองค์ ภายหลังท่ายกำลัง
เป็นไปอยู่ ทุกวันนี้ เหนือศีรษะของข้าพระองค์ได้มีการกั้นเขตต์จักร
ซึ่งเป็นไปตลอดกาลเป็นนิตย์ โอข้าพระองค์ได้ทำกรรมไว้ดีแล้ว
แด่พระพุทธานุญาตพระนามว่า อตถทัสสี ผู้คงที่ ข้าพระองค์เป็น
ผู้สิ้นอาสวะทั้งปวงแล้ว บัดนี้ ภพใหม่มิได้มี ข้าพระองค์เฝ้ากิเลส
ทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูก ดัง
ช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ การที่ข้าพระองค์ได้มาใน
สำนักพระพุทธานุญาตของข้าพระองค์นี้ เป็นการมาดีแล้ว วิชชา ๓
ข้าพระองค์บรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของพระพุทธานุญาตข้าพระองค์
ได้ทำเสร็จแล้ว คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘
และอภิญญา ๖ ข้าพระองค์ทำให้เสร็จแล้ว คำสอนของพระพุทธานุญาต
ข้าพระองค์ได้กระทำแจ้งแล้ว ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระเอกจัตติยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ เอกจัตติยเถราปทาน

ติณสูลกถาพนียเถราปทานที่ ๓

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกมะลิซ้อนเป็นพุทธบูชา

[๓] ครั้งนั้น เราได้พิจารณาถึงความเกิด ความแก่ และความตาย ผู้เดียว
ได้ออกบวชเป็นบรรพชิต เราเที่ยวไปโดยลำดับได้ไปถึงฝั่งแม่น้ำ
คงคา ได้เห็นพื้นแผ่นดินที่ฝั่งแม่น้ำคงคานั้น เรียบราบ สม่ำเสมอ
จึงได้สร้างอาศรมขึ้นที่ฝั่งแม่น้ำคงคานั้น อยู่ในอาศรมของเรา ที่จ
กรมซึ่งประกอบด้วยหมุ่นกนานาชนิด เราได้ทำไว้อย่างสวยงาม
สัตว์ทั้งหลายอยู่ใกล้เรา และส่งเสียงนารินรมย์ เรารื่นรมย์อยู่กับ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
สัตว์เหล่านั้น อยู่ในอาศรม ที่ใกล้อาศรมของเรามีมฤคราชนี้ออก
จากที่อยู่แล้ว มันคำรามเหมือนนสนีบาต ก็เมื่อมฤคราชคำราม เรา
เกิดความรำเริง เราค่นหามฤคราชอยู่ ได้เห็นพระพุทธรเจ้าผู้นำโชค
ครันได้เห็นพระพุทธรเจ้าผู้นำขึ้นเลิศของโลกพระนามว่าติสสะ ผู้
ประเสริฐกว่าเทวดาแล้ว เป็นผู้รำเริง มีจิตบันเทิง เอาดอกกากะทิง
บูชาพระองค์ ได้ชมเชยพระผู้นำโลก ผู้เด่นเหมือนพระอาทิตย์ บาน
เหมือนไม้พระยาร้าง รุ่งโรจน์เหมือนดาวประกายพุกษว่า พระองค์
ผู้สัพพัญญู ทำข้าพระองค์พร้อมทั้งเทพยดาให้สว่าง ด้วยพระญาณ
ของพระองค์ บุคคลทำให้พระองค์โปรดปรานแล้ว ย่อมพ้นจากชาติ
ได้ เพราะ ไม่ได้เฝ้าพระสัพพัญญูพุทธรเจ้าผู้เห็นธรรมทั้งปวง สัตว์
ทั้งหลายที่ถูกระคะและโทสะทับถม จึงพากันตกนรกอเวจี เพราะ
อาศัยการได้เข้าเฝ้าพระองค์ผู้สัพพัญญูนายกของโลก สัตว์ทั้งปวงจึง
หลุดพ้นจากภพ ย่อมถูกต้องอมตบทเมื่อใด พระพุทธรเจ้าผู้มีพระ
ปัญญาจักขุ เปล่งรัศมี อับติขึ้น เมื่อนั้นพระองค์ทรงเผากิเลสแล้ว
ทรงแสดงแสงสว่าง เราได้กล่าวสดุดีพระสัมพุทธรเจ้าพระนามว่า
ติสสะ ผู้เป็นนายกขึ้นเลิศของโลกแล้ว เป็นผู้รำเริง มีจิตบันเทิง
เอาดอกมะลิซ้อนบูชาพระองค์ พระพุทธรเจ้า พระนามว่าติสสะ ผู้
นำขึ้นเลิศของโลก ทรงทราบความดำริของเรา ประทับนั่งบนอาสนะ
ของพระองค์แล้ว ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า ผู้ใดเป็นผู้เลื่อมใส
ได้เอาดอกไม้บังเราด้วยมือของตน เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่าน
ทั้งหลายจงฟังเรากล่าว ผู้นั้นจักเสวยราชสมบัติในเทวโลก ๒๕ ครั้ง
จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓๕ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าประเทศราช
อันไพบลูย์โดยคณนานันมิได้ ผลแห่งกรรมนั้น เป็นผลแห่งการ
บูชาด้วยดอกไม้ กับบุษบิได้เอาดอกไม้บังเราทั้งเย็นและเช้า เป็นผู้
ประกอบด้วยบุญกรรม จักปรากฏต่อไปข้างหน้า เขาปรารภนาสิ่ง
ใดๆ สิ่งนั้นๆ จักปรากฏตามความประสงค์ เขาทำความดำริชอบให้
บริบูรณ์แล้ว จักเป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปรินิพพาน เขาเผากิเลส มีสติ
สัมปชัญญะ นั่งบนอาสนะเดียว บรรลอรหัตได้ เราเมื่อเดิน ยืน
นั่ง หรือนอน ย่อมระลึกถึงพระพุทธรเจ้าผู้ประเสริฐสุดอยู่ทุกขณะ
ความพรองในปัจจุบันนี้ๆ คือ จีวร บิณฑบาต ที่นอนที่นั่ง และ
คิลาณปัจจัย มิได้มีแก่เรา นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา บัดนี้ เราบรรลุ
อมตบทอันสงบระจับ เป็นธรรมยอดเยี่ยม กำหนดรู้อาสวะทั้งปวง
แล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ในกัปที่ ๔๒ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระ
พุทธรเจ้าอันใด ด้วยการบูชาเช่น เราจึงไม่รู้จักทุกขัตถิยะ นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว
ตัดกิเลสเครื่องผูกมัดข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ การที่
เราได้มาในสำนักพระพุทธรเจ้าของเรา เป็นการมาดีแล้วหนอ
วิชา ๓ เราได้บรรลุแล้วโดยลำดับ พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จ
แล้ว คณวิเศษเหล่านี้คือ ปฏิสัมภีทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖
เราทำให้แจ้งชัดแล้ว พระพุทธศาสนาเราทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .
ทราบวา ท่านพระติณสูลกณานิเยระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ตินสูลกณานิเยระปาทาน .

มรณังสหายกเถราปทานที่ ๔

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเนื้อสรพสมน้ำผึ้ง

[๔] เราเป็นคนฆ่าหมูอยู่ในนครพันธุมดี เราเลือกเอาเนื้อดีๆ มาเทลง
แช่น้ำผึ้ง เราได้ไปสุที่ประชุมสงฆ์ ถือเอาบาตรมาใบหนึ่ง เอาเนื้อ
ใส่บาตรนั้นให้เต็มแล้ว ได้ถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ ครั้นนั้น เราได้
ถวายแก่พระสังฆเถระ ด้วยคิดว่าเพราะเอาเนื้อใส่บาตรให้เต็มนี้
เราจักได้สุขอันไพบลูย์ เสวยสมบัติ ๒ อย่าง อันกศลมูลตักเตือน
เราแล้ว เมื่อถึงภพสุดท้ายจักเผากิเลสได้ เรายังจิตให้เลื่อมใสใน
ทานนั้นแล้ว ได้ไปยังดาวดึงส์พิภพ ณ ที่นั้น เรากิน ต้ม ได้สุข
อย่างไพบลูย์ ทิมนทป หรือโคนไม้ เรานึกถึงบรรพกรรมเสมอ
หาฝน คือ ข้าวและน้ำ ย่อมตกลงมาเพื่อเราในครั้งนั้น ชาตินี้เป็น
ครั้งสุดท้ายของเรา ภพหลังกำลังเป็นไป ถึงในภพนี้ ข้าวและน้ำก็
ตกลงมาเพื่อเราตลอดกาลทุกเมื่อ เพราะมรณทานนั้นแหละ เราต้อง
เที่ยวไปในภพ กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ใน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
กัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้ให้ทานใด ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งมธุทาน เราเผากิเลสแล้ว . . . พระพุทธศาสนา
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบว่า ท่านพระมธุมังสทายกเถระ ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ มธุมังสทายกเถรอปทาน

นาคปิลลวกเถรอปทานที่ ๕

ว่าด้วยผลแห่งการถวายกิ่งไม้กาะทิ้งบูชา

[๕] เราอาศัยอยู่ในสวนหลวงในพระนครพันธุมดี พระพุทธเจ้าผู้นำโลก
ได้ประทับอยู่ใกล้อาศรมของเรา เราถือเอากิ่งไม้กาะทิ้งไปปักไว้
ข้างหน้าพระพุทธเจ้า เรามีจิตเลื่อมใสสมณีส ได้ถวายอภิวาท
พระสุคตเจ้า ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้เอากิ่งไม้บูชา ด้วย
การบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา เราเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนา เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบว่า ท่านพระนาคปิลลวกเถระ ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ นาคปิลลวกเถรอปทาน .

เอกทีปียเถรอปทานที่ ๖

ว่าด้วยผลแห่งการตามประทีปเป็นพุทธบูชา

[๖] เมื่อพระสุคตเจ้าผู้นำโลกพระนามว่าสิทธัตถะ ปรีณิพพานแล้ว
ชนทั้งปวงทั้งเทวดาและมนุษย์ ต่างก็บูชาพระองค์ผู้สูงสุดกว่าสัตว์
และเมื่อเขาช่วยกันยกพระผู้นำโลกพระนามว่าสิทธัตถะ ขึ้นบนเชิง
ตะกอน ชนทั้งหลายพากันบูชาเชิงตะกอนของพระศาสดาตามกำลัง
ของตน เราได้ตามประทีปไว้ไม่ไกลเชิงตะกอน ประทีปของเรา
ลุกโพล่งจนพระอาทิตย์ขึ้น เพราะกรรมที่ได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และ
เพราะความตั้งใจชอบ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสูดาวดึงส์พิภพ
เขาย่อมทราบกันว่า วิมานอันบุญกรรมได้ทำไว้เป็นอย่างดี เพื่อเรา
ในดาวดึงส์พิภพนั้น ชื่อว่าเอกทีป ประทีปแสงดวงส่องสว่างอยู่
ในวิมานของเรา ร่างกายของเรารุ่งเรืองอยู่ทุกเมื่อเหมือนพระอาทิตย์
ที่กำลังอุทัยจะขึ้น สรีระของเรามีแสงสว่างด้วยรัศมีในกาลทุกเมื่อ
เรามองเห็นได้ตลอดด้วยจักขุ ทะลุฝ่า กำแพง ภูเขา โดยรอบ
ร้อยโยชน์ รื่นรมย์ อยู่ในเทวโลก ๓๗ ครั้ง เสวยราชสมบัติใน
เทวโลก ๓๑ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๒๘ ครั้ง เป็น
พระเจ้าประเทศราชอื่น ไพบูลย์โดยคณนานับมิได้ เราจติจากเทวโลก
แล้ว เกิดในครรภ์ของมารดา นัยนตาของเราผู้แม่จะอยู่ในครรภ์
ของมารดาก็ไม่วินาศ เรามีอายุ ๔ ขวบแต่กำเนิดก็ได้ออกบวชเป็น
บรรพชิต ได้บรรลอรหัตตังยังไม่ถึงกึ่งเดือน เราชำระทิพยจักขุ
ให้บริสุทธิ์แล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว ตัดกิเลสทั้งปวงขาด
แล้ว นี่เป็นผลแห่งประทีปดวงเดียว นอกฝา นอกกำแพง และ
ถึงภูเขาทั้งสี่ เราได้เห็นทะลุไปได้ นี่ก็เป็นผลแห่งประทีปดวงเดียว
สำหรับเรา ภูมิภาคที่ขรุขระ ย่อมเป็นภาพที่ราบเรียบ ความมืด
ย่อมไม่ปรากฏมี เราไม่เห็นความมืด นี่ก็เป็นผลแห่งประทีปดวงเดียว
ในกัปที่ ๙๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายประทีปใด ด้วยการถวายประทีป
นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่ก็เป็นผลแห่งประทีปดวงเดียว เราเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนา เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบว่า ท่านพระเอกทีปียเถระ ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้ .

จบ เอกทีปียเถรอปทาน .

อจันคปุปผียเถรอปทานที่ ๗

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกไม้หนึ่งพก

[๗] ในกาลนั้น เราเป็นช่างดอกไม้อยู่ในพระนครพันธุมดี เราเอา
ดอกไม้ห่อเต็มพก แล้วได้ไปยังตลาด สมัยนั้น พระผู้มีพระภาค
ผู้นายกของโลก อันภิกษุสงฆ์ห้อมล้อมแล้ว เสด็จออกไปด้วย
อาณภาพใหญ่ เราได้เห็นพระวิปัสสิสัมพุทธเจ้า ผู้ส่องโลกให้
โพล่งทั่ว ยังโลกให้ข้ามพ้น จึงหยิบดอกไม้ออกจากพก บูชาพระ
พุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธ
เจ้าผู้ประเสริฐสุด ด้วยพุทธบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผล
แห่งพุทธบูชา เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนา เราได้
ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ทราบวา ท่านพระอุจฉกปุณณิเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ อุจฉกปุณณิเถระอุปทาน .

ยาคุทายกเถระอุปทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งการถวายข้าวต้ม

[๘] ครั้นนั้น เราได้พาแขกมาบ้าน เห็นแม่น้ำที่เต็มฝั่ง จึงเข้าไปสู่
สังฆาราม ภิกษุทั้งหลายเป็นผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร รักษาธุดงค์ ยินดี
ในฌาน มีจิรวะระห์หมอง ชอบสงัด เป็นนักปราชญ์ ท่านกำลัง
อยู่ในสังฆาราม ท่านเหล่านั้นผู้หลุดพ้นดีแล้ว เป็นผู้คงที่ ได้ตัด
คติเสียแล้ว ในเวลาที่แม่น้ำถูกกั้นด้วยน้ำ ท่าน ไปบิณฑบาตไม่ได้
เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส เกิดปีติปราโมทย์ ประนมกรอัญชลี
ประคองข้าวสาร ถวายยาคุทานแล้ว เราเลื่อมใส ถวายข้าวยาคุ
ที่เราต้มด้วยมือทั้งสองของตน ปราภวแต่เฉพาะกรรมของตัว ได้ไป
ถึงดาวดึงส์พิภพแล้ว วิมานที่สำเร็จด้วยแก้วมณี ได้เกิดแก่เราใน
หมู่ไตรทศ เราประกอบด้วยหมู่เทพนารี บันเทิงอยู่ในวิมานอัน
อุดม เราได้เป็นจอมเทพดาเสวยราชสมบัติในเทวโลก ๓๓ ครั้ง
ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิเสวยราชสมบัติใหญ่ ๓๐ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้า
ประเทศราชอันไพบลยโดยคณนานับมิได้ เสวยยศ ในเทวโลก
บ้าง ในมนุษยบ้าง เมื่อถึงภพที่สุด เราได้ออกบวชเป็นบรรพชิต
ได้ละทิ้งสมบัติทุกอย่าง พร้อมกับผมที่ถูโกณ เราพิจารณาร่างกาย
ด้วยความสิ้นไปและความเสื่อมไป ก็ได้บรรลอรหัตก่อนให้ศึกษา
ทานอันประเสริฐเกิดแต่มือ ซึ่งเราประกอบดีแล้ว เชื่อว่าเป็นอันให้ดี
แล้ว เพราะข้าวยาคุนั้นนั่นเอง เราจึงได้บรรลบทอนไม่หวนไหว
เราไม่รู้ลึกว่า ความโศก ความร่ำไร ความป่วยไข้ ความกระวน
กระวาย ความเดือดร้อนใจเกิดขึ้นเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายข้าว
ยาคุ เราได้ถวายข้าวยาคุแก่สงฆ์ในบุญเขตอันยอดเยี่ยม ย่อมได้
เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ เพราะเราเป็นผู้ถวายข้าวยาคุดีหนอ
คือความเป็นผู้ไม่มีพยาธิ ๑ ความเป็นผู้มีรูปสวย ๑ ความเป็นผู้ได้
ตรัสรู้ธรรมได้เร็วพลัน ๑ ความเป็นผู้ได้ข้าวและน้ำ ๑ และอายุ
เป็นที่ ๕ ผู้ใดผู้หนึ่ง เมื่อจะให้เกิดโสมนัส ผู้นั้นควรถวายข้าวยาคุ
ในสงฆ์ บัณฑิตพึงถือเอาเฉพาะฐานะ ๕ ประการนี้ เราทำกิจที่
ควรทำทุกอย่างแล้ว เพิกถอนภพทั้งหลายแล้ว อาสวะสิ้นไปหมด
แล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก เราจักเที่ยวไปนมัสการพระสัมพุทธเจ้า
และพระธรรมอันดี จากบ้านหนึ่งยังบ้านหนึ่ง จากบุรีหนึ่งยังบุรีหนึ่ง
ในกัปที่สามหมื่น เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เรา
ไม่รู้ทุกข์เลย นี่เป็นผลแห่งการถวายข้าวยาคุ เราเผากิเลสทั้งหลาย
แล้ว . . . พระพุทธศาสนา เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระยาคุทายกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ยาคุทายกเถระอุปทาน

ปีติโณทนายกเถระอุปทานที่ ๙

ว่าด้วยผลแห่งการถวายข้าวสาละหนึ่งแล่ง

[๙] เมื่อก่อน เราเป็นคนชอบเที่ยวในป่า ประกอบการงานในป่าเสมอ
เราถือเอาข้าวสุกแห่งข้าวสาละแล่งหนึ่ง แล้วได้ไปทำงาน ณ ที่นั้น
เราได้เห็นพระสยัมภูสัมพุทธเจ้าผู้ไม่มีพ่ายแพ้อะไรๆ เสด็จออกจาก
ป่าเพื่อบิณฑบาต ครั้นแล้วเราได้ยังจิตให้เลื่อมใส เราประกอบใน
ทางการงานของคนอื่น และบุญของเราไม่มี มีแต่ข้าวสุกแห่ง
ข้าวสารแล่งหนึ่ง เราจะนิมนต์พระภิกษุนี้ให้เสวย เราหยิบข้าวสุก
แห่งข้าวสาละแล่งหนึ่งถวายแด่พระสยัมภู เมื่อเราเพ่งดูอยู่พระ
มหาสมณิทรเสวย เพราะกรรมที่เราได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และเพราะความ
ตั้งเจตนาไว้ เราจะร่วมมนุษย์แล้วก็ไปสู่ดาวดึงส์พิภพ เราได้เป็น
จอมเทพดาเสวยราชสมบัติในเทวโลก ๓๒ ครั้ง เป็นพระเจ้าจักร-
พรรดิราช ๓๓ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบลย โดย
คณนานับมิได้ เราเป็นผู้ถึงความสุข มียศ นี่เป็นผลของข้าวสุก
แห่งข้าวสารแล่งหนึ่ง เมื่อเราท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยภพใหญ่ ได้
ทรัพย์นับไม่ถ้วน ความบกพร่องในโภคทรัพย์มิได้มีแก่เราเลย นี่
เป็นผลของข้าวสุกแห่งข้าวสารแล่งหนึ่ง โภคทรัพย์เปรียบด้วย
กระแสน้ำเกิดขึ้นแก่เรา เราไม่สามารถจะนับได้ นี่ก็เป็นผลของ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ข้าวกุสุมะแห่งข้าวกุสุมะแห่งหนึ่ง เพราะมีผู้เชื่อเชียวว่า เชียวเกี่ยวกิน
สิ่งนี้ เชียวบริโภคน้ำสิ่งนี้ เชียวนอนบนที่นอนนี้ ฉะนั้น เราจึงเป็นคน
มีความสุข นี่ก็เป็นผลของข้าวกุสุมะแห่งข้าวกุสุมะแห่งหนึ่ง ในกัปที่ ๙๑
แต่กับนี้เราได้ถวายทานใด ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกขเลย นี่ก็
เป็นผลของข้าวกุสุมะแห่งข้าวกุสุมะแห่งหนึ่ง เราเผากิเลสทั้งหลาย
แล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระปิตโถทนายกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ปิตโถทนายกเถระปาทาน

มัญจทายกเถระปาทานที่ ๑๐

ว่าด้วยผลแห่งการทำตั้งถวายสงฆ์

[๑๐] เมื่อพระพุทธเจ้าผู้นำโลก พระนามว่าสิทธัตถะ ผู้ประกอบด้วย

พระกรุณา ปรีดีพยานแล้ว เมื่อปาพจน์มีความแพร่หลาย อัน
เทวดาและมนุษย์สักการะแล้ว ในครั้งนั้น เราเป็นคนจัญทาล ทำ
ตั้ง ๔ เหลี่ยม เลี้ยงชีพด้วยการงานนั้น เลี้ยงดูเด็กๆ ก็ด้วยการ
งานนั้น เราเลื่อมใสแล้ว ทำตั้ง ๔ เหลี่ยมเป็นอย่างดี ด้วยมือ
ทั้งสองของตน แล้วได้เข้าถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ด้วยตนเอง ด้วย
กรรมที่ทำได้แล้วนั้น และด้วยความตั้งเจตนานั้นไว้ เราละร่าง
มนุษย์แล้ว ได้ไปยังดาวดึงส์พิภพ เราไปสู่เทวโลก บันเทิงอยู่ใน
หมู่ไตรทศ ที่นอนมีราคะมาก ย่อมเกิดตามความปรารถนา เราได้
เป็นจอมเทพเสวยราชสมบัติในเทวโลก ๕๐ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้า
จักรพรรดิราช ๔๐ ครั้ง และได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูรณ์
โดยคณนานับมิได้ เราเป็นผู้ถึงความสุข มียศ นี่เป็นผลแห่งการ
ถวายเตียงนอน ถ้าเราจุติจากเทวโลกมาสู่ภพมนุษย์ ที่นอนสวยๆ
ควรแก่ความมาก ย่อมเกิดแก่เราเอง นี่เป็นการเกิดครั้งหลังของเรา
ภพสุดท้ายกำลังเป็นไป แม้ทุกวันนี้ที่นอนก็ปรากฏในเวลาจะนอน
ในกัปที่ ๙๔ แต่กับนี้ เราได้ถวายทานใด ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จัก
ทุกขเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายเตียง เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
พระพุทธศาสนา เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระมัญจทายกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ มัญจทายกเถระปาทาน .

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กัททาลิเถระปาทาน	๖. เอกทปิยเถระปาทาน
๒. เอกฉัตติยเถระปาทาน	๗. อัจฉกปัปผิยเถระปาทาน
๓. ตินสูลฉาณียเถระปาทาน	๘. ยาคุทายกเถระปาทาน
๔. มธัมมัสทายกเถระปาทาน	๙. ปิตโถทนายกเถระปาทาน
๕. นาคปิลลวกเถระปาทาน	๑๐. มัญจทายกเถระปาทาน

บัณฑิตคำนวณคาถาแผนกหนึ่งได้ ๒๐๑ คาถา .

จบ กัททาลิการวคที่ ๔๒

สกิงสัมมัชชการวคที่ ๔๓

สกิงสัมมัชชกเถระปาทานที่ ๑

ว่าด้วยผลแห่งการกวาดลานพระศรีมหาโพธิ์

[๑๑] เราได้เห็นไม้แคฝอย ซึ่งเป็นไม้โพธิ์อันอุดมของพระผู้มีพระภาค
พระนามว่าวิปัสสี แล้วตั้งใจให้เลื่อมใสในไม้โพธิ์นั้น เราหยิบเอา
ไม้กวาดมากวาด (ลานโพธิ์พฤกษ์) อันเป็นที่ตั้งแห่งไม้โพธิ์ในกาล
นั้น ครั้นแล้วได้ไหว้ไม้แคฝอยซึ่งเป็นไม้โพธิ์นั้น เราตั้งใจให้
เลื่อมใสในไม้โพธิ์นั้น ประณมกรอัญชลีเหนือเศียรเกล้า นมัสการ
ไม้โพธิ์นั้นแล้ว กลับไปยังกระท่อม เราเดินนึกถึงไม้โพธิ์อันอุดมไป
ตามหนทางสัญจร ภูเขเลื่อมซึ่งมีรูปร่างน่ากลัว มีกำลังมาก รัดเรา
กรรมที่เราทำในเวลาใกล้จะตาย ได้ทำให้เรายินดีด้วยผล ภูเขเลื่อม
กลืนกินร่างของเรา เราเร้นรมย์อยู่ในเทวโลก จิตของเราไม่ขุ่นมัว
บริสุทธิ์ขาวสะอาดในกาลทุกเมื่อ ลูกศรคือความโศก ที่เป็นเหตุทำ
จิตของเราให้เร่าร้อน เราไม่รู้จักมันเลย เราไม่มีโรคเรื้อน ฝี
โรคกลาก ลมบ้าหมู คุดทะราด หิดเปื่อย และหิดคัน นี่ก็เป็น
ผลแห่งการกวาด ลานโพธิ์ ความเร่าร้อน ไม่มีในหทัยของเรา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
จิตของเราตรง ไม่วอกแวก นี่เป็นผลแห่งการกวาด เราถึงสมาธิอีก
ใจของเราเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ สมาธิที่เราปรารถนาย่อมสำเร็จแก่เรา
เราไม่กำหนดในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด ไม่ขัดเคืองใน
อารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง และไม่หลงในอารมณ์เป็นที่ตั้ง
แห่งความหลง นี่ก็เป็นผลแห่งการกวาด ในกัปที่ ๔๑ แต่กัปนี้ เราได้
ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้นเราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผล
แห่งการกวาด เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำ
เสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบว่า ท่านพระสกิงสัมมชกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ สกิงสัมมชกเถรอปทาน .

เอกทสสทายกเถรอปทานที่ ๒

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผ้าเป็นพุทธบูชา

[๑๒] เราเป็นคนเกียจคร้านอยู่อยู่ในพระนครหงสวดี เลี้ยงชีพด้วยการ
เกียจคร้าน เลี้ยงดูเด็กๆ ก็ด้วยการเกียจคร้านนั้น พระชินเจ้า
พระนามว่าปทุมตระผู้รู้จบธรรมทั้งปวง เป็นนายกของโลก เสด็จ
อุบัติขึ้น ก่อจิตความมิดมนให้พินาศ ครั้นนั้นเรานั่งอยู่ในเรือน
ของตน คิดอย่างนี้ว่า พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก
ไทยธรรมของเราไม่มี เรามีแต่ผ้าสาฎกผืนเดียวนี้ ไม่มีใครจะให้เรา
การถูกต้องนรนาความทุกข์มาให้ เราจะปลูกฝังทักษิณา ครั้นคิด
ได้เช่นนี้แล้ว เราจึงได้ยั้งจิตของเราให้เลื่อมใส ได้ถือผ้าผืนหนึ่งไป
ถวายแด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ครั้นถวายผ้าแล้วได้ประกาศ
เสียงก้องว่า ข้าแต่พระมหารัชมุนีเจ้า ถ้าพระองค์เป็นพระพุทธเจ้า
ก็ขอทรงโปรดช่วยข้าพระองค์ให้ข้าด้วยเถิด พระพุทธเจ้าพระนามว่า
ปทุมตระ ทรงรู้แจ้งโลก ผู้สมควรรับเครื่องบูชา เมื่อจะทรงประกาศ
ทานของเรา ได้ทรงทำอนโมทนาแก่เราว่า ด้วยการถวายผ้าผืนหนึ่งนี้
และด้วยความตั้งเจตนาไว้ บุรุษนี้จะไม่ไปสู่วินิบาตเลยตลอดแสนกัป
เขาจักได้เป็นจอมเทพเสวยราชสมบัติในเทวโลก ๓๖ ครั้ง จักได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิราช ๓๓ ครั้ง และจักได้เป็นพระเจ้าประเทศราช
อันไพศาลโดยคนนานับมิได้ เมื่อเธอท่องเที่ยวอยู่ในภพ คือ
ในเทวโลกหรือมนุษย์โลก จักเป็นผู้มีรูปสวยงาม สมบูรณ์ด้วยคุณ
มีกายสง่า จักได้ผ้าร้อยล้านแสนโกฏินับไม่ได้ ตามความปรารถนา
ครั้นพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมตระ ผู้เป็นนักปราชญ์ตรัสดังนี้
แล้ว ได้เสด็จเหาะขึ้นสู่อากาศเหมือนพญาหงส์ในอัมพร ฉะนั้น
เราเข้าถึงกำเนิดใดๆ คือ เป็นเทวดาหรือมนุษย์ ในกำเนิดนั้นๆ
เราไม่มีความบกพร่องในโภคสมบัติเลย นี่เป็นผลแห่งผ้าผืนหนึ่ง
ผ้าเกิดแก่เราทุกๆ อย่างก้าว ข้างล่างเรายืนอยู่บนผ้า ข้างบนเรามีผ้า
เป็นเครื่องบัง ทุกวันนี้จักรวาลพร้อมทั้งป่า ภูเขา เมื่อเราปรารถนา
จะถือเอา ก็พึงคลุมได้ด้วยผ้า เพราะผ้าผืนเดียวนั้นแหละ เมื่อยัง
ท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยใหญ่ เราเป็นผู้มีผิวพรรณเหมือนทองคำ
ท่องเที่ยวไปในภพน้อยใหญ่ เราได้ถึงความเป็นภิกษุเพราะวิบาก
แห่งผ้าผืนเดียว ถึงชาตินี้จะเป็นชาติสุดท้าย แม้ในชาตินี้ผ้าก็ยังให้
ผลแก่เราอยู่ ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ถวายผ้าใดในกาลนั้น
ด้วยการถวายผ้าผืนนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งผ้าผืนเดียว
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบว่า ท่านพระเอกทสสทายกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ เอกทสสทายกเถรอปทาน .

เอกาสนทายกเถรอปทานที่ ๓

ว่าด้วยผลแห่งการตั้งอาสนะบูชา

[๑๓] มีภูเขาสูงหนึ่งชื่อกลิงกะ อยู่ในที่ไมไกลจากภูเขาหิมวันต์ เราสร้าง
อาศรมอย่างสวยงาม สร้างบรรณศาลาไว้ที่ภูเขานั้น เรามีนามชื่อว่า
นารทะ แต่คนทั้งหลายเรียกเราว่า กัสสปะ ในกาลนั้น เราแสวง
หาทางบริสุทธิ์อยู่ที่ภูเขากลิงกะ พระชินสัมพุทธเจ้าพระนามว่า
ปทุมตระ ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง ทรงใคร่ต่อวิเวก ได้เสด็จมาจาก
อากาศ เราเห็นพระรัศมีของพระองค์แผ่สว่างหาคุณอันยิ่งใหญ่
กำลังเสด็จมาที่ชายป่า จึงตบแต่งเตียงไม้แล้วปูลาดหนังสัตว์ ครั้น
ตบแต่งอาสนะเสร็จแล้ว จึงประนมกรอัญชลีขึ้นเหนือเศียรเกล้า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ประกาศถึงความโสมนัสแล้ว ได้กราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เป็นปราชญ์ นำสัตว์ออกจากโลก ขอพระองค์ผู้เป็นดังศัลยแพทย์
รักษาความเดือดร้อน ได้โปรดประทานการรักษาแก่ข้าพระองค์
ผู้มีความกำหนัดครอบงำเกิด ข้าแต่พระมุนี ชนเหล่าใดมีความต้อง
การด้วยบุญ มองดูพระองค์ผู้เป็นพระพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐสุด
ชนเหล่านั้นย่อมถึงความสำเร็จแห่งประโยชน์อันยั่งยืน พึงเป็นผู้ไม่
แก่ ข้าพระองค์หามิไทยธรรมเพื่อพระองค์ไม่ เพราะข้าพระองค์
บริโภคผลไม้ที่หล่นเอง ข้าพระองค์มีแต่อาสนะนี้ ขอเชิญประทับ
นั่งบนเตียง ไม่เกิด พระผู้มีพระภาคผู้ ไม่มีความสะดุ้งเหมือนราชสีห์
ได้ประทับนั่งบนเตียงมาแล้ว ทรงยับยั้งอยู่ครู่หนึ่ง แล้วได้ตรัส
อย่างนี้ว่า ท่านจงเบาใจอย่าได้กลัวเลย แก้วมณีที่สว่างไสว
การยินดี ท่านได้แล้ว ความปรารถนาที่ท่านได้ตั้งไว้ จักสำเร็จทุก
ประการก็เพราะอาสนะ บุญที่ได้บำเพ็ญไว้ดีแล้ว ในเขตบุญอันยอดเยี่ยม
มหาหน้อย ไม่เลย อันผู้ที่ตั้งจิตไว้ดีแล้ว สามารถจะรื้อตนขึ้นได้
เพราะอาสนะท่านนี้ และเพราะการตั้งเจตนาไว้ ท่านจะไม่ไปสู่วินิ
บาตตลอดแสนกัป จักได้เป็นจอมเทพเสวยราชสมบัติในเทว-
โลก ๕๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๘๐ ครั้ง จักได้เป็น
พระเจ้าประเทศราชอันไพบูรณ์ โดยคุณน่านับมิได้ พระสัมพุทธเจ้า
ผู้มีพระนามว่าปทุมุตระ เป็นนักปราชญ์ ครั้นตรัสดังนี้แล้ว ได้
เสด็จขึ้นสู่สุณภากาศ ปานดังว่าพญาหงส์ในอัมพร ฉะนั้น ยานช้าง
ยานม้า รถ คานหาม เราได้สิ้นทุกอย่าง นี่เป็นผลของอาสนะ
อันหนึ่ง ในเมื่อเราเข้าป่าแล้วต้องการที่นั่ง บัลลังก์ดั่งว่าความดำริ
ของเรา ตั้งขึ้นใกล้ๆ ในเมื่อเราอยู่ท่ามกลางน้ำต้องการที่นั่ง บัลลังก์
ดั่งจะรู้ความดำริของเรา ตั้งขึ้นใกล้ๆ เราเข้าถึงกำเนิดใดๆ คือ เป็น
เทวดาหรือมนุษย์ ในกำเนิดนั้นๆ บัลลังก์ดั่งแสน ย่อมแวดล้อม
เราอยู่ทุกเมื่อ เราท่องเที่ยวอยู่ในสองภพ คือ ในเทวดาและมนุษย์
และเกิดในสองสกุล คือกษัตริย์และพราหมณ์ เราถวายอาสนะ
อันหนึ่งในเขตบุญอันยอดเยี่ยม รู้ทั่วถึงบัลลังก์ คือ ธรรมแล้ว
เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ในกัปที่แสน แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใด
ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกขัตติเลย นี่ก็เป็นผลของอาสนะ
อันหนึ่ง เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จ
แล้วดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระเอกาสนทหายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ เอกาสนทหายกเถระปาทาน .

สัตตกัมมพปผิยเถระปาทานที่ ๔

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกกระทุ่ม ๗ ดอก

[๑๔] มีภูเขาชื่อทัมพะ อยู่ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ พระปัจเจกพุทธเจ้า
๗ องค์อาศัยอยู่ที่ข้างภูเขานั้น เราเห็นดอกกระทุ่มจึงประนมมือแล้ว
หยิบเอา ๗ ดอก ได้เรียวยาวด้วยจิตอันเปี่ยม เพราะกรรมที่
เราได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และเพราะความตั้งเจตนาไว้ เราละร่างมนุษย์
แล้ว ได้ไปยังดาวดึงส์พิภพ ในกัปที่ ๙๔ แต่กัปนี้ เราได้กระทำ
กรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกขัตติเลย นี่เป็นผล
แห่งพุทธบูชา เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้
ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระสัตตกัมมพปผิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ สัตตกัมมพปผิยเถระปาทาน .

โกธัณฑพปผิยเถระปาทานที่ ๕

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกหงอนไก่

[๑๕] เมื่อก่อน เรากับบิดาและปู่ เป็นคนทำกรรณในป่า เลี้ยงชีพ
ด้วยการฆ่าสัตว์ กุศลกรรมของเรา ไม่มี ใกล้กับที่อยู่ของเรา
พระพุทธเจ้าผู้นำขึ้นเลิศของโลก พระนามว่าติสสะ ผู้มีพระปัญญา
จักขุ ได้ทรงแสดงรอยพระบาทไว้ ๓ รอย เพื่อบุญเคราะห์ ก็เรา
ได้เห็นรอยพระบาทของพระศาสดาพระนามว่าติสสะ ที่พระองค์
ทรงเหยียบไว้ เป็นผู้รำลึกมีจิตยินดียังจิตให้เลื่อมใสในรอยพระบาท
เราเห็นต้นหงอนไก่ ที่ขึ้นมาจากแผ่นดิน มีดอกบานแล้ว จึงเด็ด
มาพร้อมทั้งยอด บูชารอยพระบาทอันประเสริฐสุด เพราะกรรมที่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
เราได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และเพราะความตั้งใจแน่วแน่ เราละร่างมนุษย์
แล้ว ไปสู่ดาวดึงส์พิภพ เราเข้าถึงกำเนิดใดๆ คือ เป็นเทวดา
หรือมนุษย์ ในกำเนิดนั้นๆ เรามีผิวกายเหมือนสีดอกหงอนไก่ มี
ริศมีเป็นแดนชันออกจากตน ในกัปที่ ๙๒ แต่กัปนี้ เราได้ทำ
กรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกขเลย นี่เป็นผล
แห่งการบูชารอยพระพุทธรูป เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
พระพุทธรูปที่เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบทั่ว ท่านพระโกธิตกปุตตมเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ โกธิตกปุตตมเถระอุปทาน .

ขุททกนิกายกเถราปทานที่ ๖

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเปรียง

[๑๖] พระผู้มีพระภาคผู้มีเหตุอันทรงดำริดีแล้ว เป็นเชษฐบุรุษของโลก
ประเสริฐกว่านรชน เสด็จเข้าไปสู่ป่าใหญ่ ถูกอาพาธอันเกิดแต่ลม
เบียดเบียน เราเห็นแล้ว จึงทำจิตให้เลื่อมใสนำเอาขี้ตะกอนเปรียง
เข้าไปถวาย เพราะเราได้กระทำกุศลกรรมและได้บูชาพระพุทธรูป
เนื่องๆ แม่น้ำคงคาชื่อภาคิรีสินี มหาสมุทรทั้ง ๔ และพื้นปฐพี
ที่น้ำกล้างซึ่งจะประมาณมิได้นับไม่ถ้วนนี้ ย่อมสำเร็จเป็นเปรียงขึ้น
ได้สำหรับเรา น้ำผึ้ง น้ำตาลกรวด ดังจะรู้ความดำริของเรา เกิดขึ้น
ต้นไม้ออกขึ้นแต่แผ่นดินในทิศทั้ง ๔ ดังจะรู้ความดำริของเรา
ย่อมเกิดเป็นต้นกล้วยพฤกษ์ขึ้น เราได้เป็นจอมเทวดาเสวยราช
สมบัติในเทวโลก ๕๐ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๑ ครั้ง ได้
เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพศาล โดยคณนานับไม่ถ้วนในกัปที่ ๙๔
แต่กัปนี้ เราได้ให้ทานใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกข
เลย นี่เป็นผลแห่งขี้ตะกอนเปรียง เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
พระพุทธรูปที่เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบทั่ว ท่านพระขุททกนิกายกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ขุททกนิกายกเถราปทาน .

เอกธัมมสวณียเถราปทานที่ ๗

ว่าด้วยผลแห่งการฟังธรรมครั้งเดียว

[๑๗] พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตระ ทรงรู้จบธรรมทั้งปวงประกาศ
สั่งจะ ๔ ทรงยังชนเป็นอันมากให้ข้ามพ้นดีแล้ว สมัยนั้น เราเป็น
ขลุ้มิตตะใหญ่ สลัดผ้าครองเปลือกไม้ เหาะไปในอัมพร
ในกาลนั้น เราไม่สามารถจะเหาะไปได้เห็นพระพุทธรูปผู้ประเสริฐ
สุด เราเหาะไปไม่ได้ เหมือนนกเข้าไปใกล้ภูเขาแล้วไปไม่ได้
ฉะนั้น เราบังเหียนเป็นไอน้ำลอยอยู่ในอัมพรเช่นนี้ ด้วยคิดว่า
เหตุเครื่องทำให้อริยาบถกำเริบเช่นนี้ มิได้เคยมีแก่เรา เอาละ
เราจักค้นหาเหตุนั้น บางทีเราจักพึงได้ผล เราลงจากอากาศ ก็ได้
สดับพระสุรเสียงของพระศาสดา เมื่อพระศาสดาตรัสถึงว่าสังขาร
ไม่เที่ยง ด้วยพระสุรเสียงที่น่ายินดี น่าฟัง กลมกล่อม
ขณะนั้นเราได้เรียนอาณานิจลลักษณะนั้นแหละ ครั้นเรียนอาณานิจ-
ลลักษณะได้แล้ว ก็ไปสู่อาศรมของตน เราอยู่ในอาศรมนั้นแหละ
ตรากตรำสั่นอายุ ตายไปแล้ว เมื่อเวลาที่สุดท้ายกำลังเป็นไป เราระลึก
ถึงการฟังพระสัทธรรม เพราะกรรมที่เราได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และ
เพราะความตั้งใจแน่วแน่ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่ดาวดึงส์พิภพ
รื่นรมย์อยู่ในเทวโลก ๓ หมื่นกัป ได้เสวยราชสมบัติในเทวโลก ๕๑
ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓๑ ครั้ง และได้เป็นพระเจ้าประเทศ
ราชอันไพศาลโดยคณนานับมิได้ เราเสวยบุญของตน ถึงความสุข
ในภพน้อยภพใหญ่ เราท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่ ก็ยังระลึก
ได้ถึงสัญญาอัน บ่ท้อไม่เคลื่อน คือ นิพพาน เราหาได้แทงตลอด
ด้วยธรรมอันหนึ่งไม่ สมณะผู้มีอินทรีย์อันอบรมแล้ว นั่งในเรือน
บิดา เมื่อจะแสดงธรรมกถา ท่านได้ยกอาณานิจลลักษณะขึ้นมาใน
ธรรมกถานั้น พร้อมกับที่ได้ฟังคาถาว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ
มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป
ความที่สังขารเหล่านั้นสงบระงับเป็นความสุข ดังนี้เราจึงนึกถึง
สัญญาขึ้นได้ทุกอย่าง เรานั่ง ณ อาสนะเดียว บรรลอรหัตแล้ว
เราได้บรรลอรหัตโดยเกิดได้ ๗ ปี พระพุทธรูปที่เราอุปสมบท

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
แล้ว นี่เป็นผลแห่งการฟังธรรม ในกัปที่แสน แต่กัปนี้ เราได้
ฟังธรรมใด ในกาลนั้น ด้วยการฟังธรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย
นี่ก็เป็นผลแห่งการฟังธรรม เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
พระพุทธานุสาเราทำได้เสร็จแล้ว ดังนี้ .
ทราบวาท่านพระเอกอัมมสวณียเถระ ได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ เอกอัมมสวณียเถระอุปทาน .

สุจินตเถระอุปทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งการถวายข้าวใหม่

[๑๘] ครั้นนั้น เราเป็นชาวนาอยู่ในพระนครหงสวดี เลี้ยงชีพด้วยกสิกรรม
เลี้ยงดูเด็กๆ ก็ด้วยกสิกรรมนั้น ครั้นนั้น นาของเราสมบูรณ์ดี
ข้าวของเราออกกรวงแล้ว เมื่อถึงเวลาข้าวแก่ดีแล้ว เราคิดอย่างนี้
ในกาลนั้นว่า เป็นการไม่เหมาะไม่สมควรแก่เราผู้รู้คุณน้อยใหญ่
ที่เราไม่ถวายทานในสงฆ์แล้ว ฟังบริโภคส่วนอื่นเลิศด้วยตน
พระสัมพุทธเจ้าผู้ไม่มีใครเสมอเหมือนในโลก มีพระลักษณะอัน
ประเสริฐ ๓๒ ประการ และพระสงฆ์ผู้มีตนอันอบรมแล้ว เป็น
นาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นจะยิ่งไปกว่า เราจักถวายทาน คือ
ข้าวกล้าใหม่ในพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์นั้นเสียก่อน ครั้นคิดเช่นนั้น
แล้ว เราเป็นผู้ร่าเริง มีใจประกอบด้วยปีติ นำเอาข้าวเปลือก
มาจากนา เข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า ครั้นเข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า
ผู้เป็นเชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านรชน ถวายบังคมพระบาท
พระศาสดาแล้ว กราบทูลว่า ข้าแต่พระมุนี ข้าวกกล้าสมบูรณ์
ทั้งพระองค์ก็กำลังประทับอยู่ ณ ที่นี้ ข้าแต่พระองค์ผู้มีปัญญาจักขุ
ขอพระองค์จงทรงพระกรุณาโปรด พระศาสดาพระนามว่าปทุมุตระ
ผู้รู้แจ้งโลกสมควรรับเครื่องบูชา ทรงทราบความดำริของเราแล้ว
ตรัสพระดำรัสว่า บุรุษบุคคลผู้ปฏิบัติ ๔ จำพวก ผู้ตั้งอยู่ในผล ๔
จำพวก นี้ คือสงฆ์ เป็นผู้ตรง มีปัญญา ศีล และมีจิตมั่นคง
บุญย่อมเป็นอันสั่งสมแล้ว ในเมื่อมนุษย์ผู้เพ่งบุญบูชากระทำอยู่
ทานที่ให้ในสงฆ์ย่อมมีผลมาก และควรให้ทานในสงฆ์นั้น ข้าวกกล้า
ของท่านนี้ก็เช่นเดียวกัน ควรให้ในสงฆ์ ท่านจงอุทิศแต่สงฆ์
นำเอากิเลสทั้งหลายไปสู่เรือนของตนแล้วจงถวายสิ่งที่มีอยู่ในเรือน
ซึ่งท่านได้ตกแต่งแล้วเพื่อภิกษุสงฆ์เถิด เราอุทิศแต่สงฆ์ นำภิกษุ
ทั้งหลายไปในเรือน ได้ถวายสิ่งที่เราได้ตกแต่งไว้ในเรือนแต่ภิกษุ
สงฆ์ เพราะกรรมที่เราได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และเพราะความตั้งเจตนาไว้
เราละร่างมนุษย์แล้ว จึงไปยังดาวดึงส์พิภพ วิมานทองงามผุดผ่องสูง
๖๐ โยชน์ กว้าง ๓๐ โยชน์ บุญกรรมได้สร้างไว้อย่างงามแล้วเพื่อ
เรา ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้น .

จบ ภาณวารที่ ๑๙

ภพของเรา เคลื่อนกล่นระคนไปด้วยเทพนารี เรากิน ต้ม ในภพนั้น
อยู่ในสวรรค์ชั้นไตรทศ เราได้เสวยราชสมบัติในเทวโลก ๓,๐๐๐
ครั้ง และได้เสวยราชสมบัติในเทวโลกอีก ๕๐๐ ครั้ง ได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิ ๕๐๐ ครั้ง และได้เป็นพระเจ้าประเทศราช โดย
คุณน่านับมิได้ เราท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยใหญ่ ได้ทรัพย์นับไม่ได้
เราไม่มีความบกพร่องในโภคสมบัติเลย นี่เป็นผลแห่งข้าวใหม่
ยานช้าง ยานม้า วอ และคานหาม เราได้ทุกอย่าง นี่เป็นผลแห่ง
ข้าวใหม่ ผ้าใหม่ ผลไม้ใหม่ โภชนะมีรสอันเลิศใหม่ เราได้ทุก
อย่าง นี่เป็นผลแห่งข้าวใหม่ ผ้าใหม่ ผ้ากัมพล ผ้าเปลือกไม้ ผ้า
ฝ้าย เราได้ทุกอย่าง นี่เป็นผลแห่งข้าวใหม่ หมูทาสี หมูทาส
และนารี ที่ประดับประดาอย่างสวยงาม เราได้ทุกอย่าง นี่เป็นผล
แห่งข้าวใหม่ หนาวหรือร้อน ไม่เบียดเบียนเรา เราไม่มีความ
เร่าร้อน อนึ่ง ทกขทวงใจไม่มีในหทัยของเรา เชื้อญาติยวสิ่งนี้ เชื้อ
บริโกลสิ่งนี้ เชื้อนอนบนที่นอนนี้ คำเช่นนี้ เราได้ทุกประการ นี่
เป็นผลแห่งข้าวใหม่ บัดนี้ ขาดนี้เป็นชาติหลังสุด ภพสุดท้าย
กำลังเป็นไป ถึงทุกวันนี้ ไทยธรรมของเรา ก็ทำให้ยินดีอยู่ทุกเมื่อ
เราได้ถวายข้าวใหม่ในหมู่สงฆ์ผู้ประเสริฐสุด ย่อมเสวยอาณิสสส์ ๘
ประการ อันสมควรแก่กรรมของเรา คือเราเป็นผู้มีผิวพรรณผุดผ่อง ๑
มียศ ๑ มีโภคทรัพย์มากมายใครๆ ลักไม่ได้ ๑ มีภักษามากทุก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
เมื่อ ๑ มิบิรัชไม่ร้าวรานกันทุกเมื่อ ๑ สัตว์ที่อาศัยแผ่นดินล้วน
ยาเกรงเรา ๑ เราได้ไทยธรรมก่อน จะในท่ามกลางสงฆ์ หรือเฉพาะ
พระพักตร์ พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดก็ตาม พวกทายกเลวองค์
อื่นๆ เสียหมด ถวายแก่เราเท่านั้น ๑ เราได้ส่วยอาณิสสทั้งหลายนี้
เพราะ ได้ถวายข้าวใหม่ในหมู่สงฆ์ผู้อดทนก่อนนี้ก็เป็นผลแห่งข้าวใหม่
ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใด ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่ก็เป็นผลแห่งข้าวใหม่ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
พระพุทธานุสาเราทำได้สำเร็จแล้ว ดังนี้ .
ทราบ ว่า ท่านพระสุจินตเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ สุจินตเถระอุปทาน .

โสณณกิงกณียเถระอุปทานที่ ๙

ว่าด้วยผลแห่งการถวายกะดิงทอง

[๑๙] เรา ได้ออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา เรานุ่งห่มผ้าเปลือกไม้กรอง

เห็นกรรมคือตบะ ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเชษฐบุรุษของโลก
ประเสริฐกว่านระ พระนามว่าอติสสเสด็จอุบัติขึ้นช่วยมหาชน
ให้ข้าม ก็เรานั่งกำลังเพราะพยายายอย่างหนัก เรานึกถึงพระพุทธเจ้า
ผู้ประเสริฐสุด กอพระสกุปอันอดทนที่หาดทราย ครั้นแล้ว เป็นผู้มี
จิตยินดี มีใจโสมนัส เรียรยดอกกะดิงทองโดยพลัน เราบำเรอ
พระสกุปของพระพุทธเจ้า พระนามว่าอติสสผู้คงที่ ด้วยใจอัน
เลื่อมใส นั้น ปาณิงบำเรอพระพุทธเจ้าเฉพาะพระพักตร์ เราไป
สู่เทวโลกแล้ว ได้ความสุขอันไพบูรณ์ ในเทวโลกนั้น เรามี
ผิวพรรณปานทองคำ นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา เทพนาริของเรา
ประมาณ ๘๐ โกฎิ ประดับประดาสวยงาม บำรุงเรายุทุกเมื่อ นี่
เป็นผลแห่งพุทธบูชา ดนตรี ๖ หมื่น คือ กลอง ตะโพน สังข์
บัณเฑาะว์ มโหระทึก บรรเลงอย่างไพเราะในเทวโลกนั้น ช้าง
กฤษณะตระกูลมาตังคะแตกมัน ๓ ครั้ง อายุ ๖๐ ปี ๘, ๔๐๐ เชือก
ประดับสวยงามคลุมด้วยตาข่ายทอง ทำการบำรุงเรา ความเป็นผู้
บกพร่องในพลกายและที่อยู่ ไม่มีแก่เรา เราส่วยผลของดอก
กะดิงทอง ได้ส่วยราชสมบัติในเทวโลก ๕๘ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้า
จักรพรรดิ ๑๑ ครั้ง และได้ส่วยราชสมบัติในมหาปรุพี ๑๐๑ ครั้ง
บัดนี้ เราได้บรรลุอมตบอันลึกซึ้ง ยากที่จะเห็นได้ สังโยชน์หมด
สิ้นไปแล้ว บัดนี้ ภพใหม่ไม่มี ในกัปที่ ๑, ๘๐๐ แต่กัปนี้ เราได้อา
ดกไม้บูชาใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผล
แห่งพุทธบูชา เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธานุสาเรา
ทำได้สำเร็จแล้วดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระโสณณกิงกณียเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ โสณณกิงกณียเถระอุปทาน

โสรัณณโกนตริกเถระอุปทานที่ ๑๐

ว่าด้วยผลแห่งการถวายกระโหลกน้ำเต้า

[๒๐] เรา ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้อบรมใจ ฝึกพระองค์แล้ว มีพระทัยตั้งมั่น
เสด็จดำเนินอยู่ในทางใหญ่ ทรงข้ามโอฆะ ได้แล้วทรงยินดีในการ
สงบระบจิต ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง มีปกติเพ่งพินิจ ยินดีใน
ฉาน เป็นมณี เข้าสมาบัติ สำรวมอินทรีย์ จึงเอากระโหลกน้ำเต้า
ตักน้ำเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ล้างพระบาทของพระ
พุทธเจ้าแล้วถวายน้ำเต้า และพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมตระ
ได้ทรงบังคัมภ์ว่า ท่านจงเอากระโหลกน้ำเต้านี้ ตักน้ำมาวางไว้ที่
ใกล้ๆ เท้าของเรา เราได้รับสนองพระพุทธดำรัสว่า สาธุ แล้วเอา
กระโหลกน้ำเต้ามาวางไว้ใกล้พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เพราะความ
เคารพต่อพระศาสดา พระศาสดาผู้ทรงความเพียรใหญ่ เมื่อจะทรง
ยังจิตของเราให้ดับสนิท ได้ทรงอนุโมทนาว่า ด้วยการถวายน้ำเต้านี้
ขอความดำรงของท่านจงสำเร็จ ในกัปที่ ๑๕ แต่กัปนี้ เราเร็นรมย์
อยู่ในเทวโลก ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๓๓ ครั้ง จะเป็น
กลางวันหรือกลางคืนก็ตาม เมื่อเราเดินหรือยืนอยู่ คนทั้งหลายถือ
ถ้วยทองยืนอยู่ข้างหน้าเรา เราได้ถ้วยทองเพราะการถวายน้ำเต้า
แต่พระพุทธเจ้า สักการะที่ท้าวในท่านผู้คงที่ทั้งหลาย ถึงจะน้อย
ก็ย่อมเป็นของไพบูรณ์ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ถวายน้ำเต้าใน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
กาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งน้ำเต้า
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนา เราได้ทำเสร็จแล้ว
ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระโสวัณณโกนตริกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .
จบ โสวัณณโกนตริกเถรอปทาน .

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สกิงสัมมชชกเถรอปทาน	๖. ฃมมัทททายกเถรอปทาน
๒. เอกทสสทายกเถรอปทาน	๗. เอกธัมมสวณียเถรอปทาน
๓. เอกาสนทายกเถรอปทาน	๘. สจฺจินติตเถรอปทาน
๔. สัตตกทัมพปผียเถรอปทาน	๙. โสณณกิงกณียเถรอปทาน
๕. โกรัณเขปผียเถรอปทาน	๑๐. โสวัณณโกนตริกเถรอปทาน
- และในวรรคนี้ บัณชิตคํานวนคาถาได้ ๑๗๒ คาถา .

จบสกิงสัมมชชกวรรคที่ ๔๓ .

เอกริหาริวรรคที่ ๔๔

เอกริหาริเถรอปทานที่ ๑

ว่าด้วยผลแห่งการอยู่ป่าแต่ผู้เดียว

[๒๑] ในภิกขุภิกษุนี้ พระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะโดยพระโคตรเป็น

เผ่าพรม มีพระยศใหญ่ ประเสริฐกว่านักปราชญ์ทั้งหลาย เสด็จ
อุบัติขึ้นแล้ว พระองค์ไม่มีธรรมเครื่องให้เนิ่นช้า ไม่มีเครื่อง
ยึดหน่วง มีพระทัยเสมอด้วยอากาศ มากด้วยสัญญาตสมาธิ คงที่
ยินดีในอนิมิตตสมาธิ ประทับอยู่แล้ว พระองค์ผู้มีพระทัยรังเกียจ
ไม่มีติดหาเครื่องฉาบทา ไม่เกี่ยวข้องในกศล ในขณะ ประกอบด้วย
พระกรุณาใหญ่ เป็นนักปราชญ์ ทรงฉลาดในอุบายเครื่องแนะนำ
ทรงชวนชวายเป็นกิจของผู้อื่น ทรงแนะนำในหนทางอันยังสัตว์ให้ถึง
นิพพาน ซึ่งเป็นเหตุทำเปือกตมคือคติให้แห้ง ในโลกพร้อมทั้ง
เทวโลก ประทับนั่งแสดงอมตธรรมอันเป็นความเข้มข้นอย่างยิ่ง
ซึ่งเป็นเครื่องห้ามชราและมรณะ ในท่ามกลางบริษัทใหญ่ ยังสัตว์
ให้ข้ามโลก พระวจาไพเราะเหมือนนกกระเวก เป็นนาคะของโลก
มีพระสรเสียงก้องประหนึ่งเสียงพรม ผู้เสด็จมาด้วยประการนั้น
ถอนพระองค์ขึ้นจากมหันตทุกข์ ในเมื่อโลกปราศจากผู้แนะนำ ทรง
แสดงธรรมที่ปราศจากมลทิน นำสัตว์ออกจากโลก เราได้เห็นแล้ว
ได้ฟังธรรมของพระองค์ จึงออกบวชเป็นบรรพชิตครั้งแรบบวชแล้ว
ในกาลนั้น คิดถึงคำสอนของพระชินเจ้าถูกความเกี่ยวข้องบีบคั้น
จึงได้ย้อยเสียในป่าที่น้ำร้อนรมย์แต่ผู้เดียวเท่านั้น การที่เรามีกายหลัก
ออกมาได้ เป็นเหตุแห่งการหลีกออกแห่งใจของเราผู้เห็นภัยใน
ความเกี่ยวข้อง เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้
ทำเสร็จแล้วดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระเอกริหาริเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ เอกริหาริเถรอปทาน .

เอกสังขิยเถรอปทานที่ ๒

ว่าด้วยผลแห่งการเป่าสังข์เป็นพุทธบูชา

[๒๒] ได้มีการสมโภชไม้มหาโพธิ์ ของพระผู้มีพระภาคพระนามว่า วิปัสสิ

มหาชนมาประชุมกันบูชาไม้มหาโพธิ์อันอุดม ไม้มหาโพธิ์ที่คารบูชา
เช่นนี้ ของพระศาสดาพระองค์ใด พระศาสดาพระองค์นั้น จักเป็น
ผู้เว้นจากความเศร้าโศกใหญ่มีปัญญา เป็นพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
สุด ครั้งนั้น เราถือเอาสังข์มาบำรุงโพธิพฤกษ์ เราเป่าสังข์ตลอด
วันยังค่ำ ไหว้ไม้มหาโพธิ์อันอุดมแล้ว กรรมที่เราได้ทำในเวลาก่อน
จะตายส่งให้เราไปเทวโลก ชากศพของเราตกไปแล้ว เราเรียนรมย์อยู่
ในเทวโลก ดนตรีหกหมื่นยินดี ร่าเริง บันเทิง บำรุงเราอยู่ทุกเมื่อ
นี้เป็นผลของพุทธบูชา ในกัปที่ ๗๑ เราได้เป็นพระราชพาพระนาม
ว่า สุตัสสนะ เป็นใหญ่อยู่ในชมพูทวีป มีมหาสมุทรทั้ง ๔ เป็น
ขอบเขต ครั้งนั้น ดนตรี ๘๐๐ แวดล้อมเราตลอดเวลา เราย่อม
เสวยกรรมของตน นี่เป็นผลของการบำรุง เราเข้าถึงกำเนิดใด คือ
เทวดาหรือมนุษย์ แม้เรายังอยู่ในครรภ์ของมารดา กลองก็ประโคม

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
อยู่ตลอดเวลา เพราะอุปฐากพระสัมพุทธเจ้า เราได้เสวยสมบัติ
แล้ว เป็นผู้บรรลพทอนไม่หวั่นไหว เป็นบวชนิกายไม่มีมลทิน
ไม่ตาย ในกัปที่ ๔๑ แต่กัปนี้เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรม
นั้นเราไม่รู้จักทุกขัตติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา เราเผากิเลสทั้งหลาย
แล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราทำได้สำเร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระเอกสังขยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ เอกสังขยเถรอปทาน .

ปาฏิหาริย์สัญญาเถรอปทานที่ ๓

ว่าด้วยผลแห่งความเลื่อมใสในปาฏิหาริย์

[๒๓] ครั้นนั้น พระพิชิตมารผู้สมควรรับเครื่องบูชาพระนามว่าปทุมตระ
ได้เสด็จเข้าไปยังพระนคร พร้อมทั้งภิกษุสงฆ์ผู้มีอินทรีย์อันสำรวม
แล้ว แสนรูป ขณะนั้น ได้มีเสียงสนั่นก้องไพเราะรับเสด็จพระ
พุทธเจ้าผู้สงบระงับ คงที่ ซึ่งกำลังเสด็จเข้าพระนครโดยทางรถ
ด้วยพยุหยานภาพ ฝนที่ไม่ถูกทำเพลง ไม่ถูกเคาะ ก็บรรเลงขึ้นได้เอง
ในเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จเข้าบุรี เรณูมีการพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
สุด พระนามว่าปทุมตระ ผู้เป็นพระมหามุนี และเห็นปาฏิหาริย์แล้ว
ได้ยังจิตให้เลื่อมใสในปาฏิหาริย์นั้น โอ พระพุทธเจ้า โอ พระ
พระธรรม โอ สมบัติแห่งพระศาสนาของเรา ดนตรีถึงไร้เจตนา
ก็บรรเลงได้เองเทียว ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้สัญญาใดใน
กาลนั้น ด้วยการได้สัญญานั้น เราไม่รู้จักทุกขัตติเลย นี่เป็นผลแห่ง
สัญญาในพระพุทธรูป เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนา
เราทำได้สำเร็จแล้วดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระปาฏิหาริย์สัญญาเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ปาฏิหาริย์สัญญาเถรอปทาน

ญาณัตถกเถรอปทานที่ ๔

ว่าด้วยผลแห่งการสดับพระพุทธรูป

[๒๔] เราได้เห็นพระพุทธรูปผู้สูงสุดกว่าสัตว์ ผู้รุ่งเรืองเหมือนต้น
กรรมจักร ไซ้ช่วงดังดวงประทีป ไพโรจน์ดุจดวงคำ เราวาง
คนโขน้า ผ้าเปลือกไม้กรอง รมกรก ทำนึ่งเสื่อเจริ่งบำ แล้วก็
สดับพระพุทธรูปผู้ประเสริฐสุดว่า ข้าแต่พระมุนี พระองค์ทรงขจัด
ความมืดมิด ซึ่งอาภูลไปด้วยขำคือ โมหะ ทรงแสดงแสงสว่าง
คือ พระญาณ แล้วเสด็จข้ามไป พระองค์ได้ยกโลกนี้ขึ้นแล้ว สิ่ง
ที่ยอดเยียมซึ่งมีอยู่ทั้งหมด จะเปรียบปานกับพระญาณเป็นประมาณ
เครื่องไปจากโลกของพระองค์ไม่มี ด้วยพระญาณนั้น โลกจึงขนาน
นามพระองค์ว่าสัพพัญญู สัพพัญญู ข้าพระองค์ขอถวายบังคม
พระองค์ผู้มีความเพียรใหญ่ ทรงทราบธรรมทั้งปวง ไม่มีอาสวะ
ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้สดับพระพุทธรูปผู้ประเสริฐสุด ด้วย
การสดับนั้น เราไม่รู้จักทุกขัตติเลย นี่เป็นผลแห่งการสดับพระญาณ
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราทำได้สำเร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระญาณัตถกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ญาณัตถกเถรอปทาน .

อจลขันธิกเถรอปทานที่ ๕

ว่าด้วยผลแห่งการถวายท่อนอ้อย

[๒๕] เราเป็นคนเฝ้าประตูอยู่ในพระนครพันธุมิต ได้เห็นพระพุทธรูปผู้ปราศ
จากธุลี ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัสได้ถือเอาท่อน
อ้อยมาถวาย แต่พระพุทธรูปผู้ประเสริฐสุดพระนามว่าวิปัสสี ผู้
แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ในกัปที่ ๔๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายอ้อยใด
ในกาลนั้น ด้วยการถวายอ้อยนั้น เราไม่รู้จักทุกขัตติเลย นี่เป็นผล
แห่งการถวายท่อนอ้อย เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธ
ศาสนาเราทำได้สำเร็จแล้วดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระอจลขันธิกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ อจลขันธิกเถรอปทาน .

กัลมพทายกเถรอปทานที่ ๖

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมันอัน

[๒๖] พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าโรมสะ ประทับอยู่ที่ชอกเขา เราเลื่อมใส
ได้ถวายมันอันแต่พระองค์ด้วยมือทั้งสองของตนในกัปที่ ๔๔ แต่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติ
เลย นี่เป็นผลแห่งการถวายมันอื่น เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
พระพุทธานุสาเราได้ทำเสร็จแล้วดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระกสิณพทายกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ กสิณพทายกเถรปาทาน .

อัมพปุกกทายกเถรปาทานที่ ๗

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมะกอก

[๒๗] เราได้เห็นพระสยัมมกุพฺพธเจ้าผู้ไม่ทรงพ่ายแพ้อะไร ในป่าใหญ่ จึง
ได้เอาผลมะกอกมาถวายแด่พระสยัมมกุในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้
ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้ นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย
นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .

พระพุทธานุสาเราได้ทำเสร็จแล้วดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระอัมพปุกกทายกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ อัมพปุกกทายกเถรปาทาน .

หริตทิทายกเถรปาทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งการถวายลูกสมอ

[๒๘] เรากำลังนำผลสมอ ผลมะขามป้อม ผลมะม่วง ผลหว่า สมอพิเภก
กระเบา ผลรูกฟ้า มะตูมมาด้วยตนเอง เราได้เห็นพระมหามุนีผู้มี
ปกติเพ่งพินิจ ยินดีในฌาน เป็นนักปราชญ์ ถูกอาพาธเบียดเบียน
เสด็จเดินทางไกล ประทับอยู่ที่จอมเขา จึงได้เอาผลสมอถวายแด่
พระสยัมมกุ ก็พอเราทำเกลี้ยงเสร็จแล้ว พยาริหายไปในทันใดนั้น
เอง พระพุทธเจ้าผู้มีความกระวนกระวายอันละได้แล้ว ได้ทรงทำ
อนุโมทนาว่า ก็ด้วยการถวายเกลี้ยงอันเป็นเครื่องระงับพยารินี้
ท่านเกิดเป็นเทวดา เป็นมนุษย์ หรือจะเกิดในชาติอื่น จงเป็นผู้ถึง
ความสุขในที่ทุกแห่ง และท่านอย่าถึงความป่วยไข้ ครั้นพระสยัมม
กุพฺพธเจ้าผู้ไม่ทรงพ่ายแพ้อะไร เป็นนักปราชญ์ ตรัสดังนี้แล้ว ได้
เสด็จเหาะขึ้นสู่นภากาศ เหมือนพญาหงส์ในอัมพร ฉะนั้น
เพราะเราได้ถวายสมอแด่พระสยัมมกุพฺพธเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
ความป่วยไข้จึงมิได้เกิดแก่เราเลยจนถึงชาตินี้ นี่เป็นความเกิดครั้ง
หลังของเรา ภพสุดท้ายกำลังเป็นไป วิชชา ๓ เราได้บรรลุแล้ว โดย
ลำดับพระพุทธานุสาเราได้ทำเสร็จแล้ว ในกัปที่ ๔๔ แต่กัปนี้ เราได้
ถวายเกลี้ยงในกาลนั้น ด้วยการถวายเกลี้ยงนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย
นี่เป็นผลแห่งการถวายทาน เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธานุสา
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระหริตทิทายกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ หริตทิทายกเถรปาทาน .

อัมพปิตฺติเยเถรปาทานที่ ๙

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมะม่วง

[๒๙] ครั้นนั้น เราเป็นพญาช้างมิงงานาม ทรงกำลังพิริยกล้าวองไว
เหียวอยู่ในป่าใหญ่ ได้เห็นพระผู้นำโลก เราได้หยิบเอาขึ้นมะม่วง
มาถวายแด่พระศาสดา พระมหาวิริเจ้า พระนามว่าสิทธัตถะ นายก
ของโลก ทรงรับประเคน เมื่อเราเพ่งดูอยู่ พระพิชิตมารได้ทรง
เสวยในกาลนั้น เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระชินเจ้าพระองค์นั้น จึง
เข้าถึงสววรรคชั้นดุสิต เราจุติจากดุสิตนั้นแล้ว ได้เป็นพระเจ้าจักร
พรรดิราช เสวยสมบัติโดยอุบายเช่นนั้นแหละ เรามีตนส่งไปเพื่อ
ความเพียรสงบระงับ ไม่มีอุปธิกิเลส กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว
เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ในกัปที่ ๔๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดใน
กาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวาย
ผลไม้ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธานุสาเราได้ทำเสร็จ
แล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระอัมพปิตฺติเยเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ อัมพปิตฺติเยเถรปาทาน .

ชัมพูผลิยเถรปาทานที่ ๑๐

ว่าด้วยผลแห่งการถวายลูกหว่า

[๓๐] เมื่อพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตระ เชษฐบุรุษของโลก ผู้คงที่ ผู้
ทรงยศอันสูงสุด กำลังเสด็จเที่ยวบิณฑบาตอยู่ ข้าพระองค์มีใจ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
เลื่อมใส ได้ถือเอาผลชมพู่อย่างดีมาถวายแด่พระศาสดา ผู้เป็นทัก-
ขิไณยบุคคล เป็นนักปราชญ์ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นใหญ่กว่าสัตว์เซชฐ-
บุรุษของโลกประเสริฐกว่านรชน เพราะกรรมนั้น ข้าพระองค์จึงเป็น
ผู้ละความขุ่นและความแพ้แล้ว ได้ถึงฐานะที่ไม่หวั่นไหวในกัปที่
แสนแต่กัปนี้ ข้าพระองค์ได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น
ข้าพระองค์ไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม่อย่างดีเป็น
ทาน ข้าพระองค์เฝ้ากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาข้าพระองค์
ได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระขัมพุลยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ขัมพุลยเถรอปทาน .

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอกวิหารียเถรอปทาน	๖. กลัมพทายกเถรอปทาน
๒. เอกสังขียเถรอปทาน	๗. อัมพาทกทายกเถรอปทาน
๓. ปาฏิหาริสังญญกเถรอปทาน	๘. หริตักทายกเถรอปทาน
๔. ญาณัตถกเถรอปทาน	๙. อัมพปิตทียเถรอปทาน
๕. อัจจุชฌนิกเถรอปทาน	๑๐. ขัมพุลยเถรอปทาน

บิณฑิตค่านวนคาถาได้ ๘๖ คาถา .

จบ เอกวิหารีวรรคที่ ๔๔

วิเภทกัวรรคที่ ๔๕

วิเภทกพิชัยเถรอปทานที่ ๑

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเมล็ดพืชสมอพิเภก

[๓๑] พระพุทธเจ้าผู้มีความเพียรใหญ่ ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง พระนามว่า
กกสันธะ พระองค์เสด็จหลีกออกจากหมู่ ไปสู่ภายในป่า เราถือ
เมล็ดพืชเครือเถาเทียมมา สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเข้ามา
อยู่ ณ ระหว่างกุเฐ เราเห็นพระพุทธเจ้าผู้เป็นเทพของทวยเทพแล้ว
มีใจเลื่อมใส ได้ถวายเมล็ดพืชแด่พระพุทธเจ้า ผู้เป็นทักขิไณย-
บุคคล เป็นนักปราชญ์ ในกัปนี้เอง เราได้ถวายพืชใดในกาลนั้น
ด้วยการถวายพืชนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งเมล็ดพืช
เราเฝ้ากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว
ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระวิเภทกพิชัยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ วิเภทกพิชัยเถรอปทาน .

โกธทายกเถรอปทานที่ ๒

ว่าด้วยผลแห่งการถวายพุทรา

[๓๒] ครั้นนั้น เรานั่งหนึ่งเสื่อ ห่มผ้าคากรอง บำเพ็ญวัตรจริยาอย่างหนัก
ใกล้อาศรมของเรามีต้นพุทรา ในกาลนั้น พระพุทธเจ้าพระนามว่า
สิขี เป็นเอก ไม่มีผู้เสมอสอง ทรงทำโลกให้โชติช่วงอยู่ตลอดกาล
ทั้งปวง เสด็จเข้ามายังอาศรมของเรา เรายังจิตของตนให้เลื่อมใส
และถวายบังคมพระพุทธเจ้าผู้มีวัตรอันงามแล้ว ได้เอามือทั้งสอง
กอบพุทราถวายแด่พระพุทธเจ้า ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวาย
พุทราใด ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผล
แห่งการถวายพุทรา เราเฝ้ากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้
ทั้งหมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูกตั้งข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มี
อาสวะอยู่ การที่เราได้มายังสำนักของพระพุทธเจ้าของเรา นี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราได้บรรลแล้วโดยลำดับ พระพุทธศาสนา
เราได้ทำเสร็จแล้ว คุณพิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘
และอภิญญา ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว พระพุทธศาสนาเราได้ทำ
เสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระโกธทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ โกธทายกเถรอปทาน .

เวฬุผลยเถรอปทานที่ ๓

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมะตูม

[๓๓] เราสร้างอาศรมไว้อย่างสวยงาม ใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทกา อาศรมนั้น
เกลื่อนกล่นไปด้วยต้นมะตูม เป็นที่รวมหมู่ไม้ขนานชนิด เราเห็น
ผลมะตูมมีกลิ่นหอมแล้ว ระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เรา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ทั้งยินดีทั้งสลดใจ เอาผลมะตูมใส่หีบจนเต็ม ได้เข้าไปเฝ้าพระ-
พุทธเจ้าพระนามว่า กกลันธะ แล้วถวายผลมะตูมสูกแด่พระองค์
ผู้เป็นเพื่อนาบุญ เป็นนักปราชญ์ ด้วยใจอันผ่องใส ในกัปนี้เอง
เราได้ถวายผลมะตูมใดในกาลนั้น ด้วยการถวายผลมะตูมนั้น เรา
ไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายมะตูม เราเผากิเลสทั้งหลาย
แล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราทำได้สำเร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระเวลูผลิยเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ เวลูผลิยเถรอปทาน .

ภัลลาคกทายกเถรอปทานที่ ๔

ว่าด้วยผลแห่งการถวายลูกรกฟ้า

[๓๔] เราตกแต่งเครื่องลาดที่ทำด้วยหญ้าแล้ว ได้ทูลอาราธนาพระสัมพุทธ-
เจ้าผู้มีพระจริยารมณ์เหมือนทองคำ มีพระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒
ประการ ผู้ประหนึ่งว่าพระยาริงที่กำลังคอกบาน เป็นพระพุทธรเจ้า
ผู้ประเสริฐสุด กำลังเสด็จไปทางท้ายป่าใหญ่ว่า ขอพระพุทธรเจ้า
ทรงโปรดอนเฑระห์ข้าพระองค์เถิด ข้าพระองค์ปรารถนาจะถวาย
ภิกษา พระพุทธรเจ้าพระนามว่าอุตถทัสสี ผู้อนเฑระห์ ประกอบ
ด้วยพระกรุณา มีพระยศใหญ่ ได้ทรงทราบความดำริของเรา จึง
เสด็จแวะที่อาศรมของเรา ครั้นแล้ว พระองค์ได้ประทับบนเครื่อง
ลาดที่ทำด้วยหญ้า เราได้หยิบเอาผลไม้รักฟ้ามายถวายแด่พระพุทธรเจ้า
ผู้ประเสริฐสุด เมื่อเรามองดูอยู่ พระพิชิตมารทรงสวยในเวลานั้น
เรายังจิตให้เลื่อมใสในท่านั้นแล้ว ได้ถวายบังคมพระพิชิตมาร
ในกาลนั้น ในกัปที่ ๑, ๘๐๐ เราได้ถวายผลไม้ใด ในกาลนั้น ด้วยการ
ถวายผลไม้ นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราทำได้สำเร็จแล้วดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระภัลลาคกทายกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ภัลลาคกทายกเถรอปทาน .

อมมาปปัญญเถรอปทานที่ ๕

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกผักตบ

[๓๕] ก็ครั้งเมื่อต้นไทรอันเป็นไม้โพธิพฤกษ์ งอกงามสีเขียวขจี เราได้เอา
ดอกผักตบมาบูชาไม้โพธิพฤกษ์ ในกัปนี้เอง เราได้บูชาโพธิพฤกษ์
ใด ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชา
ไม้โพธิพฤกษ์ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้
ทำสำเร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระอมมาปปัญญเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ อมมาปปัญญเถรอปทาน .

อัมพาฎกียเถรอปทานที่ ๖

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกมะกอก

[๓๖] พระมณีพระนามว่าเวสสภูผู้อภิชาติ เสด็จเข้าไปสู่ป่าร้างซึ่งมีดอกบาน
สะพรั่ง ประทับอยู่ที่ชอกเขา เหมือนไกรสรสีหราช ฉะนั้น เรามี
จิตผ่องใสโสมนัส เลื่อมใส ได้เอาดอกมะกอกบูชาพระมหาวีรเจ้า
ผู้เป็นบุญเขตด้วยมือทั้งสองของตน ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้
เอาดอกไม้บูชาใด ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผล
แห่งพุทธบูชา เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราทำได้
สำเร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระอัมพาฎกียเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ อัมพาฎกียเถรอปทาน .

สีหสณิกเถรอปทานที่ ๗

ว่าด้วยผลแห่งการถวายอาสนะทอง

[๓๗] เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้ถวายอาสนะทองแด่พระผู้มีพระภาค
พระนามว่าปทุมุตระ ผู้แสวงหาประโยชน์แด่สรรพสัตว์ เราอยู่ใน
โลกใดๆ คือ ในเทวโลกหรือมนุษย์โลก ในโลกนั้นๆ เราได้
วิมานอันไพบลูย์ นี่เป็นผลของอาสนะทอง บัลลังก์อันสำเร็จด้วย
ทองและเงิน สำเร็จด้วยแก้วปทุมราช และสำเร็จด้วยแก้วมณี
เกิดแก่เรามากมาย ในกาลทุกเมื่อ เราทำอาสนะไม้โพธิของ
พระพุทธรเจ้าพระนามว่าปทุมุตระแล้ว ได้บังเกิดในสกุลสูง โอ
พระธรรมเป็นธรรมดี ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ทำอาสนะทอง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งอาสนะทอง
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนา เราได้ทำเสร็จแล้ว
ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระสีหสหนักเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ สีหสหนักเถรอปทาน .

ปาหิปฏิยเถรอปทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งการถวายตั้งรองเท้า

[๓๘] พระมหามณีสัมพุทธเจ้า ผู้ประกอบด้วยพระกรุณา พระนามว่าสุเมธะ
ยังสัตว์ให้ข้ามเป็นอันมากแล้ว พระองค์ผู้ทรงพระยศใหญ่ก็ได้เสด็จ
นิพพาน เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้ใช้ให้คนทำตั้งสำหรับ
รองเท้าไว้ที่ใกล้อาสนะทอง ของพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสุเมธะ
ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ เราทำกุศลกรรมอันมีความสุขเป็นผล
มีความสุขเป็นกำไรแล้ว เป็นผู้ประกอบด้วยบุญกรรม ได้ไปสู่
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เมื่อเราผู้มีความพร้อมเพรียงด้วยบุญกรรมอยู่ใน
ดาวดึงส์นั้น ตั้งทองย้อมเกิดแก่เราผู้ยกเท้าก้าวไปอยู่ นรชนเหล่า
ใดได้การเข้าไปฟังใกล้ๆ ทำสักการะในพระพุทธรูปผู้เสด็จนิพพาน
แล้ว ได้สุขอันไพบูรณ์ นรชนเหล่านั้นได้ลาภดีแล้ว แม้เราก็ได้
สร้างกรรมไว้ดีแล้ว เราทำตั้งสำหรับรองเท้าอันประกอบแล้วในการ
ค้าขาย จึงได้ตั้งทอง เราเหยียบไปบนตั้งทองในทิศที่ไปด้วยกิจบาง
อย่าง นี่เป็นผลแห่งบุญกรรม ในกัปที่สามหมื่น เราได้ทำกรรมใด
ในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งตั้ง
สำหรับรองเท้า เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเรา
ได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

จบ ปาหิปฏิยเถรอปทาน .

เวทียการกเถรอปทานที่ ๙

ว่าด้วยผลแห่งการถวายไพร่

[๓๙] เราได้สร้างไพร่ที่สวยงาม ไว้ที่โพธิพฤกษ์ของพระพุทธเจ้า
พระนามว่าปทุมตระ ซึ่งเป็นไม้สูงสุกกว่าไม้ทั้งหลาย แล้วยังจิต
ของตนให้เลื่อมใส เครื่องใช้สอยหลายชนิดเลิศโอฬาร ทั้งที่
เสร็จและยังทำไม่เสร็จ ตกลงมาจากอากาศ นี่เป็นผลแห่งไพร่
ในสงครามที่สอยฝ่ายประชิดกัน อันน่ากลัว เมื่อเราเข้าไป ก็ไม่
พบสิ่งที่น่าขลาดกลัวเลย นี่เป็นผลแห่งไพร่ วิมานอันงดงามและ
ที่นอนอันดีค่า เกิดขึ้นดังจะรู้ความดำริของเรา นี่ก็เป็นผลแห่ง
ไพร่ ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ทำไพร่ใด ด้วยกรรมนั้น
เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งไพร่ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระเวทียการกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ เวทียการกเถรอปทาน .

โพธิมการกเถรอปทานที่ ๑๐

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างเรือนไม้โพธิ์

[๔๐] เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้ใช้คนทำเรือนไม้โพธิ์ของพระผู้
มีพระภาคผู้เป็นใหญ่กว่าสัตว์ผู้คงที่ พระนามว่าสิทธัตถะ เราเข้าถึง
สวรรค์ชั้นดุสิต อยู่ในเรือนแก้ว หนาว ร้อน หรือลม มิได้ถูกต้อง
ตัวเราเลย ในกัปที่ ๖๕ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
วิสุทธิธรรมเทพบุตรได้เนรมิตนครชื่อกาลิกะ ยาว ๑๐ โยชน์ กว้าง
๘ โยชน์ให้เรา ในนครนั้นไม่มีไม้ เครือเถา และดินเลย
วิสุทธิธรรมเทพบุตรเนรมิตปราสาทชื่อมณฑล ยาวโยชน์หนึ่ง กว้าง
ครึ่งโยชน์ ให้เรา เสาปราสาท ๘๔,๐๐๐ ต้น ล้วนเป็นทองคำ
พื้นสำเร็จด้วยแก้วมณี หลังคาเป็นเงิน เรือนสำเร็จด้วยทอง นี่
เราได้อยู่ครอบครองมาแล้ว นี่เป็นผลแห่งการให้เรือนเป็นทาน
เราได้เสวยผลทั้งปวงนั้น ในภพทั้งที่เป็นของเทวดาและมนุษย์
วันเนเรวบรรลุนิพพานอันเป็นบทลงบรรจบ ไม่มีบทใดจะยิ่งกว่า
ในกัปที่สามหมื่น เราได้ให้ทำเรือนโพธิพฤกษ์ ด้วยกรรมนั้น
เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่ก็เป็นผลแห่งการให้เรือนเป็นทาน เราเผ
ากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระโพธิมการกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
จบ โพธิมรรการกเถราปทาน .

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วิภททิพพิชยเถราปทาน	๖. อัมพปฏิกิยเถราปทาน
๒. โกลทายกเถราปทาน	๗. สีหასนพิชยเถราปทาน
๓. เวลุลลยเถราปทาน	๘. ปาปพิชยเถราปทาน
๔. กัลลตททายกเถราปทาน	๙. เวทียการกเถราปทาน
๕. อุมมาปป์พิชยเถราปทาน	๑๐. โพธิมรรการกเถราปทาน

ในวรรคนี้ บัณฑิตได้ภาสิตคาถาไว้จำนวนได้ ๗๙ คาถา .

จบ วิภททิกวรรคที่ ๔๕

ขตติวรรคที่ ๔๖

ขตติทายกเถราปทานที่ ๑

ว่าด้วยผลแห่งการพรวนดินโคนต้นโพธิ์

[๔๑] เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้ใช้ให้คนพรวนดินที่ไม่โพธิ์พฤษ

ของพระมหาหมณีนีพระนามว่าธัมมทิสสิ อันเป็นต้นไม้สูงที่สุดกว่าไม้
ทั้งหลาย เราพลาดจากภูเขาหรือตกจากต้นไม้จืดแล้ว ย่อมได้ที่พัก
นี้เป็นผลของดิน โจรไม่เบียดเบียนเรา กษัตริย์ก็ไม่ดูหมิ่นเรา เรา
ก้าวล่วงข้าศึกได้ทุกคน นี่เป็นผลของดิน เราเข้าถึงกำเนิดใดๆ คือ
เทวดาหรือมนุษย์ ในกำเนิดนั้นๆ เราย่อมเป็นผู้อันเขาบูชาทุกแห่ง
ไป นี่ก็เป็นผลของดิน ในกัปที่ ๑, ๘๐๐ เราได้ใช้ให้คนพรวนดิน
ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลของดิน เราเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบว่า ท่านพระขตติทายกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ขตติทายกเถราปทาน .

โมรหัตถียเถราปทานที่ ๒

ว่าด้วยผลแห่งการถวายนกยูง

[๔๒] เราถือกำหางนกยูงเข้าไปเฝ้าพระโลกนายก เรามีจิตเลื่อมใสมีใจ

โสมนัส ได้ถวายนกยูงด้วยกำหางนกยูงนี้ และด้วยการ
ตั้งเจตนาไว้ ไฟ ๓ กองของเราจึงดับสนิทแล้ว เราได้สุขอัน
ไพบูรณ์ โอ พระพุทธเจ้า โอ พระธรรม โอ สัมปทาแห่งพระ
ศาสนาของเรา เราถวายนกยูงแล้ว ได้ความสุขอันไพบูรณ์ ไฟ
๓ กองของเราดับสนิทแล้ว เราถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว อาสวะ
ทั้งปวงหมดสิ้นไปแล้ว บัดนี้ภพใหม่มิได้มี ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้
เราได้ถวายนกยูงในกาลนั้นด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่
เป็นผลแห่งการถวายนกยูง เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบว่า ท่านพระโมรหัตถียเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ โมรหัตถียเถราปทาน .

สีหასนพิชยเถราปทานที่ ๓

ว่าด้วยผลแห่งการพิชิตพุทธอาสน์

[๔๓] เราได้ไหว้โพธิ์พฤษของพระผู้มีพระภาคพระนามว่าติสสะ ได้ถือเอา

พัทธินีพิชิตอาสน์ทองในที่นั้น ในกัปที่ ๙๒ แต่กัปนี้ เราได้ถวายนก
พิชิตทอง ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลของการพิชิต
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบว่า ท่านพระสีหასนพิชยเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ สีหასนพิชยเถราปทาน .

ติณุกกธารียเถราปทานที่ ๔

ว่าด้วยผลแห่งการทำคบเพลิงบูชา

[๔๔] เราเป็นผู้มีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้ชูปเพลิงไว้ ๓ ดวง ที่ไม้

โพธิ์พฤษ ของพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมตระ ซึ่งเป็นไม้สูงที่สุด
กว่าไม้ทั้งหลาย ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้บูชาคบเพลิงใด ด้วย
การชูปเพลิงนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลของการให้คบเพลิง
เป็นทาน เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จ
แล้ว ดังนี้ .

ทราบว่า ท่านพระติณุกกธารียเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
จบ ตัณฑกถาริยาเถราปทาน .
อังกมณทนายกเถราปทานที่ ๕
ว่าด้วยผลแห่งการเหยียบบวด

[๔๕] เราได้ถวายการเหยียบแด่พระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสนัระ ผู้เป็น
นักปราชญ์ มีบาปอันล้นเสียแล้ว ทรงอุบะพรหมจรรย์ ซึ่ง
กำลังเสด็จดำเนินไปสู่ที่พักกลางวัน ในกัปนี้เองเราได้ถวายทานใด
ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
ถวายเหยียบ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำ
เสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระอังกมณทนายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ อังกมณทนายกเถราปทาน .

วนโกธินทนายกเถราปทานที่ ๖

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกหงช้าง

[๔๖] เราถือเอาดอกหงช้างปามามบูชาพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า พระนามว่า
สิทธัตถะ ผู้ประเสริฐสุดกว่าโลก ผู้คงที่ ในกัปที่ ๔๔ แต่กัปนี้
เราได้เอาดอกไม้บูชา ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่
เป็นผลแห่งพุทธบูชาเราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนา
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระวนโกธินทนายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ วนโกธินทนายกเถราปทาน .

จบ ภาณวารที่ ๒๐

เอกฉัตตยเถราปทานที่ ๗

ว่าด้วยผลแห่งการกินร่มถวายพระพุทธองค์

[๔๗] แผ่นดินร้อนดังเพลิง แผ่นดินจุมมิไถร้างไหล พระผู้มีพระภาคพระ
นามว่าปทุมุตระ เสด็จจงกรมอยู่ที่กลางแจ้ง เรา กินร่มขาวเดินทาง
ไป ได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าเข้าที่กลางแจ้งนั้น แล้วเกิดความคิด
ขึ้นว่า ภูมิภาควัฏพยับแดดแผดคลม แผ่นดินนี้จึงกลายเป็นเหมือน
ถ่านเพลิง ลมพายุใหญ่ที่ทาสรีรกายให้ลอยขึ้นได้ ตั้งขึ้นอยู่ หนาว
ร้อน ย่อมทำให้ลำบาก ขอได้โปรดรับร่มนี้ อันเป็นเครื่องป้องกัน
ลมและแดดเถิด ข้าพระองค์จักถูกต้องนิพพาน พระชินเจ้าพระ-
นามว่าปทุมุตระผู้ทรงอนุเคราะห์ ประกอบด้วยพระกรุณา มี
พระยศใหญ่ ทรงทราบความดำริของเราแล้ว ทรงรับไว้ในกาลนั้น
เราได้เป็นจอมเทวดาเสวยราชสมบัติในเทวโลก ๓๐ กัป ได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิราช ๕๐๐ ครั้ง และได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอัน
ไพบุลย์ โดยคนนานับมิได้ เราได้เสวยกรรมของตนซึ่งตนได้ก่อ
สร้างไว้ดีแล้วในปางก่อน นี่เป็นชาติสุดท้ายของเรา ภพที่สุดกำลัง
เป็นไป ถึงทุกวันนี้ชนทั้งหลายก็พากันกันแสวงจัดรีให้เราตลอดกาล
ทุกเมื่อ ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ถวายร่มนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย
นี่เป็นผลแห่งการถวายร่ม เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธ
ศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระเอกฉัตตยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ เอกฉัตตยเถราปทาน .

ชาติปุปผียเถราปทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกมะลิ

[๔๘] เมื่อพระผู้มีพระภาคพระนามว่าปทุมุตระ ผู้มีพระยศใหญ่ปรินิพพาน
แล้ว เราได้เอาผอบอันเต็มด้วยดอกไม้ไปบูชาพระสรีระ เรา
ยังจิตให้เลื่อมใสในบุญกรรมนั้นแล้ว ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นนิมมานรดี
เราถึงจะไปอยู่ยังเทวโลก ก็ยังประพฤตินุญกรรมอยู่ ฝนดอกไม้ตก
จากฟากฟ้าเพื่อเราตลอดกาลทั้งปวง เราสมภพในมนุษย์ก็เป็นพระ
ราชาผู้มียศใหญ่ ในอัฐภาพนั้น ฝนดอกไม้สมตกลงมาเพื่อเราทุกเมื่อ
เพราะอำนาจที่เอาดอกไม้บูชาที่พระกายของพระพุทธเจ้าผู้ทรงเห็น
เหตุทั้งปวง นี่เป็นความเกิดครั้งสุดท้ายของเรา ภพที่สุดกำลังเป็น
ไป ถึงทุกวันนี้ ฝนดอกไม้ก็ตกลงมาเพื่อเราทุกเวลา ในกัปที่แสน
แต่กัปนี้ เราเอาดอกไม้บูชา ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย
นี่เป็นผลแห่งการบูชาพระสรีระ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระ
พุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ทราบ ว่า ท่านพระชาติปุณณิยะเถระ ได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล

จบ ชาติปุณณิยะเถระอุปทาน .

สัตติปิณณิยะเถระอุปทานที่ ๙

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกสัตตบรรณ

[๔๙] เมื่อมหาชนช่วยกันนำพระสรีระของพระพุทธเจ้าไป เมื่อกลอง
บรรเลงอยู่ เรามิจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้เอาดอกสัตตบรรณ
บูชา ในกัปปที่แสนแต่กัปปนี้ เราได้เอาดอกไม้ใดมาบูชา ด้วยการบูชา
นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาพระสรีระ เราเฝ้า
กิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้วดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระสัตติปิณณิยะเถระ ได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ สัตติปิณณิยะเถระอุปทาน

คันธรูปชุกเถระอุปทานที่ ๑๐

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยของหอม

[๕๐] เมื่อมหาชนกำลังช่วยกันทำจิตกาธารอยู่ และเมื่อของหอมนานา
ชนิดถูกนำเอามา เรามิจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้เอาของหอม
กำมือหนึ่งบูชา ในกัปปที่แสนแต่กัปปนี้ เราได้บูชาจิตกาธารใด ด้วย
การบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาจิตกาธาร
เราเฝ้ากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว
ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระคันธรูปชุกเถระ ได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ คันธรูปชุกเถระอุปทาน .

รวมอุปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ขตติยายกเถระอุปทาน	๖. วนโกธินทียเถระอุปทาน
๒. โมรหัตถียเถระอุปทาน	๗. เอกัจฉัตติเถระอุปทาน
๓. สีหასนพชียเถระอุปทาน	๘. ชาติปุณณิยะเถระอุปทาน
๔. ตินุกกธารียเถระอุปทาน	๙. สัตติปิณณิยะเถระอุปทาน
๕. อักกมนทายกเถระอุปทาน	๑๐. คันธรูปชุกเถระอุปทาน

บัพพัตถิคำนำนคาถาได้ ๖๕ คาถา .

จบ ขตติยการวรรคที่ ๔๖

สาลปุปผีวรรคที่ ๔๗

สาลกุสุมียเถระอุปทานที่ ๑

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกสาละ

[๕๑] เมื่อพระผู้มีพระภาคพระนามว่าปทุมุตระปรินิพพานแล้ว เมื่อมหาชน
ช่วยกันยกพระพุทธรูปขึ้นบนจิตกาธาร เราได้เอาดอกสาละบูชา
ในกัปปที่แสนแต่กัปปนี้ เราได้เอาดอกไม้ใดบูชา ด้วยการบูชานั้น เรา
ไม่รู้จักทุกคติเลย นี่ก็เป็นผลแห่งการบูชาจิตกาธาร เราเฝ้ากิเลส
ทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระสาลกุสุมียเถระ ได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ สาลกุสุมียเถระอุปทาน

จิตกปชุกเถระอุปทานที่ ๒

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาจิตกาธาร

[๕๒] เมื่อเทวดาและมนุษย์พากันถวายพระเพลิงพระผู้มีพระภาคพระนามว่า
สิขี ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก เราได้เอาดอกจำปา ๘ ดอกบูชาจิต-
กาธาร ในกัปปที่ ๓๑ แต่กัปปนี้ เราได้เอาดอกไม้ใดบูชา ด้วยการ
บูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชา เราเฝ้ากิเลส
ทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระจิตกปชุกเถระ ได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ จิตกปชุกเถระอุปทาน

จิตกนิพพาปกเถระอุปทานที่ ๓

ว่าด้วยผลแห่งการดับจิตกาธาร

[๕๓] เมื่อเทวดาและมนุษย์พากันถวายพระเพลิงพระสรีระ ของผู้แสวงหา
คุณใหญ่ พระนามว่าเวสสกุ เราเอาน้ำหอมดับจิตกาธาร ใน
กัปปที่ ๓๑ แต่กัปปนี้ เราเอาน้ำหอมดับจิตกาธารใด ด้วยกรรมนั้น
เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลของน้ำหอม เราเฝ้ากิเลสทั้งหลาย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
แล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระจิตกนิพพาปกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ จิตกนิพพาปกเถรอปทาน .

เสตุทายกเถรอปทานที่ ๔

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างสะพาน

[๕๔] เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้ใช้คนให้สร้างสะพานในที่เฉพาะ

พระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคพระนามว่าวิปัสสี ผู้เสด็จจงกรมอยู่

ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้ให้สร้างสะพานได้ไว้ ด้วยกรรมนั้น

เราไม่รู้จักทุกขัตติยะ นี่เป็นผลแห่งการถวายสะพาน เราเผากิเลส

ทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระเสตุทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ เสตุทายกเถรอปทาน .

สมนตาลวันฎิยเถรอปทานที่ ๕

ว่าด้วยผลแห่งการถวายพัดใบตาล

[๕๕] เราได้ถวายพัดใบตาลอันคลุมด้วยดอกมะลิ แด่พระผู้มีพระภาค

พระนามว่าสิทธัตถะ เราจึงได้ทรงยศใหญ่ ในกัปที่ ๙๔ แต่กัปนี้

เราได้ถวายพัดใบตาลได้ ด้วยการถวายพัดใบตาลนั้น เราไม่รู้จัก

ทุกขัตติยะ นี่เป็นผลแห่งพัดใบตาล เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .

พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระสมนตาลวันฎิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ สมนตาลวันฎิยเถรอปทาน .

อวฏฺฐผลิยเถรอปทานที่ ๖

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลไม้พิเศษ

[๕๖] พระผู้มีพระภาคผู้สยัมภูพระนามว่าสตรังสี ผู้ไม่ทรงพวยแพอะไรๆ

ทรงไครต่อความวิเวก ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง เสด็จออกบิณฑบาต

เราก็อผลไม้อยู่ ได้เห็นเข้า จึงได้เข้าไปเฝ้าพระนราสภ เราจึง

เลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้ถวายผลไม้ ในกัปที่ ๙๕ แต่กัปนี้ เราได้

ถวายผลไม้ได้ในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้ นั้น เราไม่รู้จักทุกขัตติยะ

นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ นั้น เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .

พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระอวฏฺฐผลิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ อวฏฺฐผลิยเถรอปทาน .

ลพฺพผลิยทายกเถรอปทานที่ ๗

ว่าด้วยผลแห่งการถวายขนุนสามมะลอ

[๕๗] ครั้งนั้น เราเป็นคนเฝ้าสวนอยู่ในพระนครพันธุมดี ได้เห็นพระ-

พุทธเจ้าผู้ปราศจากกิเลสฐิติเสด็จเหาะไปในอากาศ เราได้หยิบเอา

ผลขนุนสามมะลอถวายแด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด พระพุทธเจ้า

ผู้มีพระยศใหญ่ ให้เกิดความปลื้มใจแก่เรา นำความสุขมาให้ใน

ปัจจุบัน ประทับอยู่ในอากาศนั่นเอง ได้ทรงรับประทาน เราถวาย

ผลไม้แด่พระพุทธเจ้าด้วยใจอันเลื่อมใสแล้ว ได้ประสบปีติอัน

ไพบูรณ์ เป็นสุขยอดเยี่ยมในครั้งนั้น รัตนะเกิดขึ้นแก่เราผู้เกิดใน

ที่นั้นๆ ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ได้ในกาลนั้น

ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกขัตติยะ นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว

ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระลพฺพผลิยทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ลพฺพผลิยทายกเถรอปทาน .

มิลักขผลิยทายกเถรอปทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลมิลักข

[๕๘] เราได้เห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าอัทธกัสนี ผู้มีพระยศใหญ่ เป็นผู้

มีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้ถวายผลไม้มิลักข ในกัปที่ ๑, ๘๐๐ เรา

ได้ถวายผลไม้ได้ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกขัตติยะ นี่เป็น

ผลแห่งการถวายผลไม้ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนา

เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระมิลักขผลิยทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ มิลักขผลิยทายกเถรอปทาน .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
สยัมปฏิกาณียเถราปทานที่ ๙

ว่าด้วยผลแห่งการสดดีพระพุทเจ้าด้วยปฏิภาณ

[๕๙] ใครได้เห็นพระนราสภผู้ประเสริฐกว่าเทวดา งามเหมือนดอกกร-

ฟ้าขาว กำลังเสด็จดำเนินอยู่ที่ถนนแล้ว จะไม่เลื่อมใสเล่า ใคร
ได้เห็นพระพุทเจ้าผู้กำจัดความมืดให้พินาศ ทรงช่วยเหลือนรชน
ให้ข้ามพ้นไปได้เป็นอันมาก ยังโลกให้โชติช่วงด้วยแสงสว่างคือ
พระญาณแล้ว จะไม่เลื่อมใสเล่า ใครได้เห็นพระพุทเจ้าผู้เป็นนายก
ของโลก กำลังเสด็จออกไปพร้อมกับพระชินาสพผู้มีอำนาจตั้งแสน
ผู้ทรงเรือชนสัตว์ไปเสียมากมายแล้ว จะไม่เลื่อมใสเล่า ใครได้เห็น
พระพุทเจ้า ผู้ติกลองคือพระธรรม ทรงย้ายหมูเดียรถีย์ บันลือ
สินหาทแล้ว จะไม่เลื่อมใสเล่า ทวยเทพพร้อมด้วยพรหม พวกกัน
มาจากเทวโลก ตราบเท่าพรหมโลก แล้วทูลถามปัญหาอันลุ่มลึกกะ
พระพุทเจ้าพระองค์ใด พระพุทเจ้าพระองค์นั้น ใครได้เห็น
เข้าแล้ว จะไม่เลื่อมใสเล่า มนุษย์พร้อมด้วยเทวดาประณมกรอัญชลี
แต่พระพุทเจ้าพระองค์ใด ย่อมได้ส่วยบุญด้วยการประณมกร
อัญชลีนั้น พระพุทเจ้าพระองค์นั้น ใครได้เห็นเข้าแล้ว จะไม่
เลื่อมใสเล่า ชนทั้งปวงมาประชุมห้อมล้อมพระผู้มีปัญญาจักษุ พระผู้
มีปัญญาจักษุพระองค์ใด ถูกบังคับแล้ว ไม่ทรงหวั่นไหว พระผู้มีปัญญา
จักษุพระองค์นั้น ใครได้เห็นแล้ว จะไม่เลื่อมใสเล่า เมื่อพระนราสภ
พระองค์ใดเสด็จเข้าพระนคร กลองเป็นอันมากประโคมกึกก้อง
คชสารที่ตกมันพากันบันลือ พระนราสภพระองค์นั้น ใครได้เห็น
เข้าแล้วจะไม่เลื่อมใสเล่า เมื่อพระนราสภพระองค์ใดเสด็จดำเนิน
ไปในถนน พระรัศมีย่อมส่องสว่างไสวทุกเมื่อ ที่ซึ่งลุ่มๆ ดอนๆ
ย่อมสม่ำเสมอ พระนราสภพระองค์นั้น ใครได้เห็นเข้าแล้ว จะไม่
เลื่อมใสเล่า เมื่อพระพุทเจ้าตรัสอยู่ ประชาสัตว์ในจักรวาลได้ยิน
ทั่วกัน พระพุทเจ้าพระองค์ใดยังสัตว์ให้รู้ชัดได้ทั่วกัน พระพุทเจ้า
พระองค์นั้น ใครได้เห็นเข้าแล้ว จะไม่เลื่อมใสเล่า ในกัปที่แสน
แต่กัปนี้ เราได้สดดีพระพุทเจ้าใด ด้วยการสดดีนั้น เราไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการสดดี เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระ
พุทศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระสยัมปฏิกาณียเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ สยัมปฏิกาณียเถราปทาน .

นิมิตตพยากรณ์เถราปทานที่ ๑๐

ว่าด้วยผลแห่งการพยากรณ์นิมิต

[๖๐] ครั้นนั้น เราได้เข้าไปป่าหิมวันต์บอกมนต์ ศิษย์ ๕,๔๐๐ คน ได้อุป-

ฐากเรา ศิษย์เหล่านั้นล้วนเป็นนักศึกษา รุจิบไตรเพทถึงความเต็ม
เปี่ยมในธรรมมีองค์ ๖ พวกเขากลือตัวจัดเพราะวิทยาของตน อยู่ใน
ป่าหิมวันต์ เทพบุตรผู้มียศใหญ่ เป็นผู้มัสตัสสัมปชัญญะ จิตจาก
ขึ้นดุสิตอุบัติในนครภักแห่งมารดา เมื่อพระสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้น
หมื่นโลกธาตุก็หวั่นไหว คนตาบอดก็มองเห็นได้ ในเมื่อพระผู้นำ
เสด็จอุบัติขึ้น พื้นพสุธาทั้งสี่ส้นสะเทือน ๖ ประการ มหาชน
ได้สดับเสียงกึกก้องแล้ว พวกกันแย้มสรวล ชนทั้งปวงประชุมกัน
แล้ว ได้พากันไปยังสำนักของเรา ถามว่าพื้นพสุธาทั้งสี่ส้นสะเทือน
จักมีผลเป็นอย่างไร ครั้นนั้น เราได้พยากรณ์แก่เขาทั้งหลายว่า อย่า
กลัวเลย ไม่มีภัยแก่ท่านทั้งหลาย ท่านทุกๆ คนจงเบาใจเถิด ความ
เกิดนี้ประกอบด้วยสุขประโยชน์ พื้นพสุธาอันเหต ๘ ประการถูก
ต้องแล้ว ย่อมจะสิ้นสะเทือน นิมิตย่อมจะปรากฏโดยอาการเช่น
เดียวกัน แสงสว่างอันไพบลูย์ใหญ่โตก็เช่นนั้น พระพุทเจ้า
ผู้ประเสริฐสุด ผู้มีจักษุ จักเสด็จอุบัติขึ้นอย่างไม่ต้องสงสัย เรายัง
ประชุมชนให้เข้าใจดีแล้ว ได้บอกเบญจศีล พวกเขาได้สดับ
เบญจศีลแล้วคิดว่า การเสด็จอุบัติของพระพุทเจ้า ยากที่จะหาได้
เป็นผู้เกิดอุพเพกขาปัตติ มีใจโสมนัส ยินดีว่าแรง ในกัปที่ ๙๒ แต่
กัปนี้ เราได้พยากรณ์นิมิตใด ด้วยการพยากรณ์นิมิตนั้น เราไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการพยากรณ์ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
พระพุทศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระนิมิตตพยากรณ์เถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
จบ นิมิตตพยากรณ์เถราปทาน .

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สาลกุสุมียเถราปทาน	๖. อวภูฬลียเถราปทาน
๒. จิตกปชกเถราปทาน	๗. ลพฺขผลทายกเถราปทาน
๓. จิตกนิพพาปกเถราปทาน	๘. มัลลิกขผลทายกเถราปทาน
๔. เสตทายกเถราปทาน	๙. สยัมปฏิกาณียเถราปทาน
๕. สมฺมณฑลวิณญฺญีเถราปทาน	๑๐. นิมิตตพยากรณ์เถราปทาน
- บันทึกจำนวนคาถาได้ ๗๒ คาถา .
จบ สาลปุปผวรรคที่ ๔๗ .

นพมาลวรรคที่ ๔๘

นพมาลียเถราปทานที่ ๑

ว่าด้วยผลแห่งการถวายพวงดอกอ้อ

[๖๑] เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้ามีพระฉวีวรรณดังทองคำ ผู้สมควรรับเครื่องบูชา เป็นนายกของโลก กำลังเสด็จไปทางชายป่าใหญ่ เราหยิบพวงดอกไม้้อและออกไปในทันใดนั้น ได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้ข้ามโอฆะได้แล้ว ไม่มีอาสวะ ณ ที่นั้น เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้อาพวงดอกไม้้อบูชาพระพุทธรูปเป็นทักษิณียบุคคล มีความเพียรใหญ่ ทรงอนุเคราะห์โลกทั้งสิ้น ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ดอกไม้้อบูชา ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลयนี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนารเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระนพมาลียเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ นพมาลียเถราปทาน

มณิปชกเถราปทานที่ ๒

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยแก้วมณี

[๖๒] พระชินเจ้าพระนามว่าปทุมตระ ทรงรับธรรมทั้งปวง ใครต่อความสงบ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง เสด็จไปในอากาศ สระใหญ่มีอยู่ในที่ไม่ไกลป่าหิมวันต์ ภพของเราอันบุญกรรมประกอบดีแล้ว มีอยู่ในสภะนั้น เราออกจากภพได้เห็นพระผู้นำโลก ผู้ทรงรุ่งเรืองเหมือนต้นราชพฤกษ์ โชติช่วงเหมือนดังกับไฟลุกโผลง เราได้เห็นดอกไม้ชนิดหนึ่งที่มีในป่าเปลี่ยว คิดว่าจักบูชาพระผู้นำโลก ทำจิตของตนให้เลื่อมใสแล้ว ได้ถวายบังคมพระศาสดา เราหยิบแก้วมณีที่ศีรษะของเรา บูชาพระผู้นำด้วยความปรารถนาว่า ด้วยการเอาแก้วมณีบูชาของจะมีวิบากอันดี พระศาสดาพระนามว่าปทุมตระ ผู้ทรงรู้แจ้งโลก ผู้สมควรรับเครื่องบูชา ประทับอยู่ในอากาศ ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า ขอความดำริของท่านจงสำเร็จเถิด ท่านจงได้สุขอันไพบูรณ์ ด้วยการบูชาแก้วมณีนี้ ขอท่านจงได้เสวยยศอันใหญ่หลวงเถิด พระพุทธรูปเจ้าผู้ประเสริฐสุด พระนามว่าปทุมตระ ทรงตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง ครั้นตรัสแก่เราผู้ตั้งจิตปรารถนาไว้ดังนี้แล้ว ได้เสด็จไป เราได้เป็นจอมเทพเสวยราชสมบัติในแควโลก ๖๐ กัป และได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิหลายร้อยครั้ง เมื่อเราเกิดเป็นเทวดา ระลึกถึงบุญกรรมขึ้นมา แก้วมณีอันส่องแสงสว่างให้เรา ย่อมเกิดแก่เรา เรามีนางเทพอัปสร ๔๖,๐๐๐ ซึ่งมีผ้าและเครื่องอาภรณ์อันวิจิตร สวมต่างหูแก้วมณี เป็นบริวารนางเทพอัปสรเหล่านั้นมีหน้าแจ่มใส มักยิ้มก่อนเจรจา ตะโพกผายเอวบางอ่อนแอ้น แวดล้อมเราอยู่เป็นนิตย์ นี่เป็นผลแห่งการบูชาด้วยแก้วมณี ภัณฑะ คือ เครื่องประดับอันสำเร็จด้วยทอง สำเร็จด้วยแก้วมณี และสำเร็จด้วยแก้วทับทิม ย่อมเป็นของอันบุคคลทำดีแล้วเพื่อเรา ตามที่เราต้องการ เรือนยอดและถ้ำที่น่ารื่นรมย์ และที่นอนอันสูงค่า ดังจะรู้ความประสงค์ของเรา ย่อมเกิดตามความปรารถนา ก็การที่ชนเหล่าใดได้เข้าไปฟัง ชนเหล่านั้นได้ลาภดีแล้ว การได้เข้าไปฟังเป็นบุญเขตของมนุษย์ เป็นโอกาสของสรรพสัตว์ ถิกรรมที่เราผู้ได้เห็นพระผู้นำ ก็ชื่อว่าเป็นอันทำไว้ดีแล้ว เราเป็นผู้รอดพ้นจากวิบาต เป็นผู้บรรลुบทอันไม่หวั่นไหว เราเข้า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ถึงกำเนิดใดๆ คือ เป็นเทวดาหรือมนุษย์ ในกำเนิดนั้นๆ แสงสว่าง
ย่อมมีแก่เราทุกเมื่อ ทั้งกลางวันและกลางคืนเพราะการบูชาด้วย
แก้วมณีนั้น เราจึงได้เสวยสมบัติ พบแสงสว่าง คือ ญาณ เป็นผู้
บรรลพบ่อนไม่หวั่นไหว ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราเอาแก้วมณี
บูชา ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชา
ด้วยแก้วมณี เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้
ทำเสร็จแล้วดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระมณีนุชกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ มณีนุชกเถรอปทาน .

อุกกาสดิกเถรอปทานที่ ๓

ว่าด้วยผลแห่งการจุดคบเพลิงบูชา

[๖๓] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคพระนามว่าโกสิกะ ประทับอยู่ที่ภูเขาจิตต-

กภู พระองค์เป็นผู้เพ่งพินิจ ยินดีในฌาน เป็นผู้ตื่นแล้ว อภิรมย์
ในวิเวก เป็นมุนี ข้าพระองค์อันหมุนาริเวดล้อมเข้าไปในป่าหิมวันต์
ได้เห็นพระพุทธรูปเจ้าพระนามว่าโกสิกะ ผู้ปาดังพระจันทร์ใน
วันเพ็ญ ครั้นนั้น ข้าพระองค์ถือเอาคบเพลิงร้อยดวงเวดล้อมพระ
พุทธรูปอยู่ตลอด ๗ วัน ๗ คืน ได้ไปโดยวันที่ ๘ ข้าพระองค์มีจิต
เลื่อมใส ถวายบังคมพระสยัมภูพุทธรูปเจ้าพระนามว่าโกสิกะ ผู้ไม่
ทรงพ่ายแพ้อะไร เสด็จออกจากสมาบัติ แล้วได้ถวายภิกษา
อย่างหนึ่ง ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมแห่งสัตว์ เซขุบุรุษของโลก
ประเสริฐกว่านรชน เพราะกรรมนั้น ข้าพระองค์จึงเกิดในหมู่เทพ
ชั้นดุสิต นี่เป็นผลแห่งภิกษาอย่างหนึ่ง แสงสว่างย่อมมีแก่
ข้าพระองค์ทุกเมื่อ ทั้งกลางวันและกลางคืน ข้าพระองค์แผ่รัศมีไป
ได้โดยรอบร้อยโยชน์ ในกัปที่ ๕๕ ข้าพระองค์ได้เป็นพระเจ้าจักร
พรรดิผู้เป็นใหญ่ในชมพูทวีป มีมหาสมุทร ๔ เป็นขอบเขต ชานะ
แล้ว ครั้นนั้น พระนครของข้าพระองค์ เป็นเมืองมั่งคั่ง เจริญ
สร้างสร้อยสวยงาม ยาว ๓๐ โยชน์ กว้าง ๒๐ โยชน์ พระนคร
ชื่อโคกอนันตวิสุกรรมเทพบุตรนิรมิตให้ นครนั้นสงัดจากเสียง
๑๐ อย่าง ประกอบด้วยกังสดาลเสียงไพเราะ ในพระนครนั้นไม่มี
เครื่องเถา ไม้ และดินเลย สำเร็จด้วยทองคำล้วนๆ ที่เดียว
โชติช่วงอยู่ตลอดกาลเนืองนิตย์ พระนครนั้นล้อมด้วยกำแพง
๔ ชั้น ๓ ชั้น สำเร็จด้วยแก้วมณี ส่วนตรงกลางวิสุกรรมเทพบุตร
ได้เนรมิตถ้องแถวต้นตาลไว้ สระโบกขรณีตั้งหมื่นปกคลุมไปด้วย
ปทุมและอบล ดารดาษไปด้วยบททริกเป็นต้น หอมกรุ่นไปด้วย
กลิ่นนันทชนิด ในกัปที่ ๕๕ แต่กัปนี้ ข้าพระองค์ได้ทรงคบเพลิง
ใด ด้วยการบูชานั้น ข้าพระองค์ไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการ
ทรงคบเพลิงไว้ ข้าพระองค์เผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธ
ศาสนาข้าพระองค์ได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระอุกกาสดิกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ อุกกาสดิกเถรอปทาน .

สมณวิชนียเถรอปทานที่ ๔

ว่าด้วยผลแห่งการพัดไม้โพธิ์

[๖๔] เราเป็นผู้มีใจโสมนัส จัปพัตวิชนียพัดไม้โพธิ์อันอุดม ที่ไม้โพธิ์ของ

พระผู้มีพระภาคพระนามว่าวิปัสสี ซึ่งเป็นไม้สูงสุด ในกัปที่ ๙๑ แต่
กัปนี้ เราได้พัดไม้โพธิ์อันอุดม ด้วยการพัดไม้โพธิ์นั้น เราไม่รู้จัก
ทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการพัดไม้โพธิ์ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระสมณวิชนียเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ สมณวิชนียเถรอปทาน .

กุมมาสทายกเถรอปทานที่ ๕

ว่าด้วยผลแห่งการถวายขนมกุมมาส

[๖๕] เราเห็นบาตรอันว่างเปล่าของพระผู้มีพระภาคผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่

พระนามว่าวิปัสสี ผู้เสด็จเที่ยวแสวงหาบิณฑบาตอยู่ จึงใส่ขนม
กุมมาสจนเต็มบาตร ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายภิกษาใด ด้วย
การถวายภิกษานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งขนมกุมมาส
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ทราบ ว่า ท่านพระกัมมสหายกเถระ ได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ กัมมสหายกเถรอปทาน .

กุสัฏฐกสหายกเถรอปทานที่ ๖

ว่าด้วยผลแห่งการถวายหญาคา ๘ ก่า

[๖๖] เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้ถวายหญาคา ๘ ก่า แต่พระผู้มี
พระภาคพระนามว่ากัสสปะ ผู้มีบาปอันลอยเสียแล้ว มีพรหมจรรย์
อันอยู่จบแล้ว ในกัปนี้ นั้นเอง เราได้ถวายหญาคา ๘ ก่า ด้วยการ
ถวายหญาคานั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งหญาคา ๘ ก่า
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว
ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระกุสัฏฐกสหายกเถระ ได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ กุสัฏฐกสหายกเถรอปทาน .

คิริปunnาคิยเถรอปทานที่ ๗

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกกุนนาคบุชา

[๖๗] ครั้นนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าโสภิตะ ประทับอยู่ที่ภูเขาคิตตัญญ
เราได้ถือเอาดอกกุนนาคเข้ามาบูชาพระสยัมภู ในกัปที่ ๙๔ แต่กัปนี้
เราได้บูชาพระสัมพุทธเจ้า ด้วยการบูชาเช่นนี้ เราไม่รู้จักทุกคติเลย
นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา . . . เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนา
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระคิริปunnาคิยเถระ ได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ คิริปunnาคิยเถรอปทาน .

วัลลการผลทายกเถรอปทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งการถวายแตง

[๖๘] ครั้นนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสมณะ ประทับอยู่ในพระนคร
ตักกรา เราได้หยิบเอาผลไม้วัลลการถวายแด่พระสยัมภู ในกัปที่
๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้
นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ เราเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระวัลลการผลทายกเถระ ได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ วัลลการผลทายกเถรอปทาน .

ปานธิตายกเถรอปทานที่ ๙

ว่าด้วยผลแห่งการถวายรวงเท้า

[๖๙] พระผู้มีพระภาคพระนามว่าอนิมทัสสี เชนฐบุรุษของโลกประเสริฐ
กว่านรชน มีพระจักษุ เสด็จออกจากที่ประทับ สาราญกลางวันแล้ว
เสด็จขึ้นถนน เราสวมรองเท้าที่ทำอย่างดีออกเดินทาง ไป ณ ที่นั้น
เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้างามน่าดูน่าชม เสด็จดำเนินด้วยพระบาท
เปล่า เรายังจิตของตนให้เลื่อมใส ถอดรองเท้าออกวางไว้แทบ
พระบาท แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระสุคต ผู้เป็นมหารีรบุรุษ
เป็นใหญ่เป็นผู้นำขึ้นพิเศษ ขอเชิญสวมรองเท้าเถิด ข้าพระองค์
จักได้ผลแต่รองเท้าคู่นี้ ขอความต้องการของข้าพระองค์จงสำเร็จ
เถิด พระผู้มีพระภาคพระนามว่าอนิมทัสสี เชนฐบุรุษของโลก
ประเสริฐกว่านรชน ทรงสวมรองเท้าแล้ว ได้ตรัสพระดำรัสที่ว่าผู้ใด
เลื่อมใสถวายรองเท้าแก่เรา ด้วยมือทั้งสองของตน เราจักพยากรณ์
ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว เทวดาทุกๆ องค์ได้ทราบพระ
พุทธดำรัสแล้ว มาประชุมกัน ต่างก็มีจิตปีติ ดีใจ เกิดความโสมนัส
ประนมกรอัญชลี พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า เพราะการถวายรองเท้า
นี้แล ผู้นี้จักเป็นผู้ถึงความสุข จักเสวยราชสมบัติในเทวโลก ๔๔
ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๑,๐๐๐ ครั้ง และจักได้เป็น
พระเจ้าประเทศราชอันไพศาลโดยคณนานับมิได้ ในกัปซึ่งนับไม่ถ้วน
แต่กัปนี้ สกลโลกกาะจักสมภพ พระศาสดามีพระนามว่าโคตม
จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ผู้นี้จักเป็นทายาทในธรรมของพระศาสดา
พระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมเนรมิต จักกำหนดรู้อัสวาทังปวง
แล้ว จักเป็นผู้ไม่มีอาสวะปรีณิพพาน ผู้นี้บังเกิดในเทวโลกหรือใน
มนุษย์โลก จักเป็นผู้มีปัญญา จักได้ยานอันเปรียบด้วยยานของ
เทวดา ปราสาท วอ ช้าง ที่ประดับประดาแล้ว และรถที่เทียม
แล้วด้วยม้าอาชาไนย ย่อมเกิดปรากฏแก่เราทุกเมื่อเมื่อเราออก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
บวช ก็ได้ออกบวชด้วยรถ ได้บรรลอรหัต เมื่อกำลังปลงผม นี่
เป็นลาภของเรา เราได้ดีแล้ว คือ การค้าขายเราได้ประกอบทุกทาง
แล้ว เราถวายรองเท้าคู่หนึ่งจึงได้บรรลบทอนไม่หวั่นไหว ในกัปอื่น
ประมาณมิได้แต่กับนี้ เราได้ถวายรองเท้าใด ด้วยการถวายรองเท้า
นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งรองเท้า เราเผากิเลสทั้งหลาย
แล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระปานิทยากเถราปทาน ได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ปานิทยากเถราปทาน .

ปัพพิจังกมียเถราปทานที่ ๑๐

ว่าด้วยผลแห่งการชนทรายใส่ที่จงกรม

[๓๐] เมื่อก่อน เราเป็นพรานเนื้อ เราเที่ยวหาเนื้อสมันอยู่ในอรัญราวป่า
ได้พบที่จงกรม เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส กอบเอาทรายใส่พกมา
โรยลงในที่จงกรมของพระสุตเจ้าผู้มีสิริ ในกัปที่ ๓๑ แต่กับนี้
เราได้โรยทราย ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง
ทราย เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว
ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระปัพพิจังกมียเถระ ได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ปัพพิจังกมียเถราปทาน .

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นพมาลียเถราปทาน	๖. กุสัฏฐุกทายกเถราปทาน
๒. มณีบุขกเถราปทาน	๗. คิริปุนนาคียเถราปทาน
๓. อุกกาสติกเถราปทาน	๘. วิลลิกการผลทายกเถราปทาน
๔. สมณวรีชนียเถราปทาน	๙. ปานิทยากเถราปทาน
๕. กุมมาลสทายกเถราปทาน	๑๐. ปัพพิจังกมียเถราปทาน

บิณฑิตค่านวนคาถาได้ ๙๕ คาถา .

จบ นพมาลิวรรคที่ ๔๘ .

ปิงสกุลสวรรคที่ ๔๙

ปิงสกุลสัณญูกเถราปทานที่ ๑

ว่าด้วยผลแห่งการไหว้ผ้าบังสุกุล

[๓๑] พระผู้มีพระภาคผู้สยัมภู ผู้นำของโลกพระนามว่าติสสะ ได้เสด็จอุบัติ
ขึ้นแล้ว พระพิชิตมารทรงวางบังสุกุลจีวรไว้แล้ว เสด็จเข้าพระวิหาร
เราสละพวยรณที่มีสายและกระบอกน้ำ ถูดาบเข้าป่าใหญ่ ครั้นนั้น
เราได้เห็นบังสุกุลจีวรซึ่งแขวนอยู่บนยอดไม้ในป่านั้น จึงวางรณลง
ณ ที่นั้นเอง ประณมกรอัญชลีเหนือเศียรเกล้า เรามีจิตเลื่อมใส มีใจ
โสมนัส และมีปิตเป็นอันมาก ระลึกถึงพระพรตเจ้าผู้ประเสริฐสุด
แล้วได้ไหว้บังสุกุลจีวร ในกัปที่ ๙๑ แต่กับนี้ เราได้ไหว้บังสุกุลจีวร
ใด ด้วยการไหว้บังสุกุลจีวรนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง
การไหว้ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จ
แล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระปิงสกุลสัณญูกเถระ ได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ปิงสกุลสัณญูกเถราปทาน .

พุทธสัณญูกเถราปทานที่ ๒

ว่าด้วยผลแห่งการเกิดพุทธสัณญา

[๓๒] เราเป็นคนเล่าเรียน ทรงจำนต รุจบไตรเพท ชำนาญในคัมภีร์
ทำนายนหาปริสลักษณ์ะ คัมภีร์อิติहाสะ พร้อมด้วยคัมภีร์นิฆณฺฑ
ศาสตร์ และคัมภีร์เกฏฐศาสตร์ ครั้นนั้นพวกศิษย์มาหาเราปาดัง
กระแสน้ำ เราไม่เกียจคร้าน บอกมนต์แก่ศิษย์เหล่านั้นทั้งกลางวัน
และกลางคืน ในกาลนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ
เสด็จอุบัติขึ้นในโลก พระองค์ทรงกำจัดความมืดมิดให้ฟืนาศแล้ว ยัง
แสงสว่างคือ พระญาณ ให้เป็นไป ครั้นนั้น ศิษย์ของเราคนหนึ่งได้
บอกแก่ศิษย์ทั้งหลายของเรา พวกเขาได้ฟังความนั้น จึงได้บอกแก่
เรา เราคิดว่าพระสัพพัญญูพุทธเจ้า ผู้เป็นนายของโลก เสด็จอุบัติ
ขึ้นแล้ว ขนยอมอนวัตรตามพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เราไม่มีลาภ
พระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นผู้มีการอุบัติเลิศลอย มีจักขุ ทรงยศใหญ่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
โจนหนอเราพึงเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เป็นผู้นำโลก เรา
ถือหนังสือผ้าเปลือกไม้กรอง และคนโทน้ำของเราแล้วออกจาก
อาศรม เชิญชวนพวกศิษย์ว่า ความเป็นผู้นำของโลกหาได้ยาก
เหมือนกับดอกมะเดื่อ กระต่ายในดวงจันทร์ หรือเหมือนกับน่านมกา
จะนั้น พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลกแล้ว แม้ความเป็นมนุษย์ก็
หาได้ยากและเมื่อความเป็นผู้นำโลก และความเป็นมนุษย์ทั้งสอง
อย่างมีอยู่การได้ฟังธรรมก็หาได้ยาก พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลก
พวกเราจักได้ดวงตาอันเป็นของพวกเรา มาเถอะท่านทั้งหลาย เราจัก
ไปยังสำนักของพระพุทธเจ้าด้วยกันทุกคน ศิษย์ทุกคนแบกคนโทน้ำ
นุ่งหนังสือทั้งเล่ม พวกเขาคืบไปด้วยภาระคือชฎา พวกเขาก้าวออกไป
จากป่าใหญ่ ในครั้งนั้น พวกเขามองดูประมาณชั่วแอก แสงหา
ประโยชน์อันสูงสุด เดินมาเหมือนลูกช้าง เป็นผู้ไม่สะดุ้ง ประหนึ่ง
ไกรสรสีหราช จะนั้น เขาทั้งหลายไม่มีความสะดุ้ง หมดความละโมภ
มิปัญญา มีความประพฤติดสงบ เมื่อเสาะแสวงหาโมกขธรรม ได้
พากันเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เราเกิดป่วยเจ็บขึ้นใน
ประเทศประมาณหนึ่งโยชน์ครึ่ง เราระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
สุดแล้ว ดยที่ประเทศนั้น ในปีที่ ๙๔ แต่ปีนี้ เราได้สัญญาใดใน
กาลนั้น ด้วยการได้สัญญานั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง
สัญญาในพระพุทธเจ้า เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนา
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระพุทธสิญญกเถระได้ภายิตถาภาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ พุทธสิญญกเถราปทาน .

ภิกษุทายกเถราปทานที่ ๓

ว่าด้วยผลแห่งการถวายแห้วกับน้ำผึ้ง

[๓๓] ครั้นนั้น เราลงสู่สระโบกขรณีที่ข้างน่านาชนิดเสพแล้ว ถอนแห้วบัว
ในสระน้ำ เพราะเหตุจะกิน สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพระนามว่า
ปทุมุตระ ผู้ตื่นแล้ว ทรงผ้ากำพลสีแดง สลัดผ้าบังสกุลเหาะไปใน
อากาศ เวลานั้นเราได้ยินเสียงจึงเงนขึ้นไปได้ เห็นพระผู้นำโลก
เรายืนอยู่ในสระโบกขรณีนั่นแหละ ได้ทูลอ้อนวอนพระผู้นำโลกว่า
น้ำผึ้งกำลังไหลออกจากเกษรบัว น่านมและเนยสีกำลังไหลจาก
แห้วบัว ขอพระพุทธเจ้าผู้มีพระปัญญจักขุ โปรดทรงรับเพื่อ
อนุเคราะห์แก่ข้าพระองค์เถิด ลำดับนั้นพระสัมพุทธเจ้าผู้ศาสดา
ทรงประกอบด้วยพระกรุณา มียศใหญ่ มีพระปัญญจักขุ เสด็จลง
จากอากาศมารับภิกษาของเรา เพื่อความอนุเคราะห์ ครั้นแล้วได้
ทรงทำอนุโมทนาแก่เราว่า เนะท่านผู้มีบุญใหญ่ ท่านจงเป็นผู้มีความ
สุขเกิด คติจงสำเร็จแก่ท่าน ด้วยการให้แห้วบัวเป็นทานนี้ ท่านจง
ได้สุขอันไพบลย์เกิด ครั้นพระสัมพุทธชินเจ้าพระนามว่าปทุมุตระ
ตรัสฉะนี้แล้ว ได้ทรงรับภิกษาแล้ว เสด็จไปในอากาศ ลำดับนั้น เรา
เก็บแห้วบัวจากสระนั้น กลับมายังอาศรม วางแห้วบัวไว้บนต้น
ไม้ ระลึกถึงทานของเรา ครั้นนั้น ลมพายุกว้างใหญ่ตั้งขึ้นแล้วพัดพาให้
สิ้นสะเทือน อากาศตั้งฉ่ำในเมื่อฟ้าผ่า ลำดับนั้นอสนีบาต
ได้ตกลงบนศีรษะของเรา ในการนั้น ก็เราเป็นผู้หนึ่งตายอยู่ ณ ที่นั้น
เราเป็นผู้ประกอบด้วยบุญกรรม เข้าถึงสวรรค์ชั้นดุสิต ชากศพของ
เราตกไป ส่วนเราเริ่มรมย์อยู่ในเทวโลก นางเทพอัปสร ๘๔,๐๐๐
นาง ล้วนประดับประดาสวยงาม ต่างก็บำรุงเราทั้งเข้าเย็น นี่เป็น
ผลแห่งการถวายแห้วบัว ครั้นนั้น เรามาสู่กำเนิดมนุษย์ เป็นผู้ถึง
ความสุข ความบกพร่องในโรคทรัพย์ ไม่มีแก่เราเลย นี่ก็เป็นผล
แห่งการถวายแห้วบัว เราอันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ประเสริฐกว่า
ทวยเทพ ผู้คงที่ พระองค์นั้นทรงอนุเคราะห์แล้ว จึงเป็นผู้สิ้น
อาสวะทั้งปวง บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก ในปีที่แสนแต่ปีนี้ เราได้
ถวายภิกษาใดในกาลนั้น ด้วยการถวายภิกษานั้น เราไม่รู้จักทุกติ
เลย นี่เป็นผลแห่งการถวายแห้วบัว เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระภิกษุทายกเถระได้ภายิตถาภาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ภิกษุทายกเถราปทาน .

ญาณฉริกเถราปทานที่ ๔

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

ว่าด้วยผลแห่งการสรรเสริญพระญาณ

[๗๔] เราสร้างอาศรมอย่างสวยงามไว้ ณ ทิศทักษิณแห่งภูเขาหิมวันต์ ครั้ง

นั้น เราเสาะหาประโยชน์อันสูงสุด จึงอยู่ในป่าใหญ่ เรยีนดีด้วย
ลาภและความเสื่อมลาภ คือ ด้วยเหง้ามันและผลไม้ ไม่เบียดเบียน
ใครๆ เทียวไป เราอยู่คนเดียว ครั้นนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า
สมณะ เสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก พระองค์กำลังรื้อขนมหาชน
ประกาศสั่งจะอยู่ เรามีได้สดับข่าวพระสัมพุทธเจ้า ถึงใครๆ ที่จะ
บอกกล่าวให้เรา รู้ก็ไม่มี เมื่อล่วงไปได้ ๘ ปี เราจึงได้สดับข่าวพระ
นายกของโลก เรานำเอาไฟและฟืนออกไปเสียแล้ว กวาดอาศรม ถือ
เอาหาบสิ่งของออกจากป่าไป ครั้นนั้น เราพักอยู่ในบ้านและนิคม
แห่งละถิ่น เข้าไปใกล้พระนครจันทวัตติโดยลำดับ สมัยนั้น พระผู้
มีพระภาคผู้นำของโลกพระนามว่าสมณะ กำลังรื้อขนมสัตว์เป็นอัน
มาก ทรงแสดงอมตบท เราได้ผ่านหมู่ชนไปถวายบังคมพระชินเจ้า
ผู้สด็จมาดี ทำหนึ่งสัตว์เจวียงป่าข้างหนึ่ง แล้วสรรเสริญพระผู้นำ
ของโลกว่า พระองค์เป็นพระศาสดาประหนึ่งยอด เป็นธงชัยและ
เป็นเสาชัยของหมู่สัตว์ เป็นที่ยึดหน่วง เป็นที่พึ่ง และเป็นทีเกาะ
ของหมู่สัตว์ เป็นผู้สูงสุดกว่าสัตว์ .

จบ ภาณวารที่ ๒๑

พระองค์เป็นผู้ฉลาด เป็นนักปราชญ์ในทสนะ ทรงช่วยประชมชน
ให้ข้ามพ้นไปได้ ข้าแต่พระมุนี ผู้อื่นที่จะช่วยให้สัตว์ข้ามพ้นไปได้
ยิ่งไปกว่าพระองค์ ไม่มีในโลก สาครแสนลึกสุด ก็พึงอาจที่จะ
ประมาณได้ด้วยปลายหย้าคา ข้าแต่พระสัพพัญญู ส่วนพระญาณ
ของพระองค์ ใครๆ ไม่อาจจะประมาณได้เลย แผ่นดินก็อาจที่จะวาง
ในตาซึ่งแล้วกำหนดได้ ข้าแต่พระองค์ผู้มีจักษุ แต่สิ่งที่เสมอกับ
พระปัญญาของพระองค์ไม่มีเลย อากาศก็อาจจะวัดได้ด้วยเชือก
และนิ้วมือ ข้าแต่พระสัพพัญญู ส่วนศีลของพระองค์ ใครๆ ไม่
อาจจะประมาณได้เลย น้ำในมหาสมุทร อากาศ และพื้นภุมภาค
๓ อย่างนี้ประมาณเอาได้ ข้าแต่พระองค์ผู้มีจักษุ พระองค์ย่อมเป็น
ผู้อื่นใครๆ จะประมาณเอาไม่ได้ เรากล่าวสรรเสริญพระสัพพัญญู
ผู้มีพระยศใหญ่ ด้วยคาถา ๖ คาถาแล้ว ประนมกรอัญชลี ยืนนิ่ง
อยู่ในเวลานั้น พระพุทธเจ้าผู้มีพระปัญญาเสมอด้วยแผ่นดิน เป็น
เมธีขันตี เขาขนานพระนามว่าสมณะ ประทับนั่งในท่ามกลาง
พระภิกษุสงฆ์แล้ว ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า ผู้ใดมีใจเลื่อมใส
ได้กล่าวสรรเสริญญาณของเรา เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลาย
จงฟังเรากล่าว ผู้นี้จักมีอายุอยู่ในเทวโลก ๗๗ กัป จักเป็นจอม
เทวดาเสวยราชสมบัติอยู่ในเทวโลก ๑,๐๐๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้า-
จักรพรรดิเกินร้อยครั้ง และจักได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอัน
ไพศาล โดยคนนานับมิได้ เขาเป็นเทวดาหรือมนุษย์ จักเป็นผู้
ตั้งมั่นในบุญกรรม จักเป็นผู้มีความดำริแห่งใจไม่บกพร่อง มี
ปัญญากล้า ในสามหมื่นกัป พระศาสดามีพระนามว่าโคตมะ ซึ่ง
สมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ผู้นี้จัก
ไม่มีความกังวล ออกบวชเป็นบรรพชิต จักบรรลอรหัต แต่อายุ
๗ ขวบ ในระหว่างเวลาที่เราระลึกถึงตน และได้บรรลศาสนธรรม
เจตนาที่ไม่นารัณมยใจ เราไม่รู้จักเลย เราท่องเที่ยวไปเสวยสมบัติ
ในภพน้อยภพใหญ่ ความบกพร่องในโภคทรัพย์ไม่มีแก่เราเลย นี้
เป็นผลในการสรรเสริญพระญาณ ไฟ ๓ กอง เราดับสนิทแล้ว
เราถอนภพทั้งปวงขึ้นหมดแล้ว เราเป็นผู้สิ้นอาสวะทุกอย่างแล้ว
บัดนี้ ภพใหม่ไม่มีอีก ในกัปที่สามหมื่น เราได้สรรเสริญพระญาณ
ใด ด้วยการสรรเสริญนั้น เราไม่รู้จักทุกตติเลย นี่ก็เป็นผลแห่ง
การสรรเสริญพระญาณ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนา
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระญาณเถรวิภะระ ได้ภะษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ญาณเถรวิภะระปาทาน .

จันทนมาลียเถรปาทานที่ ๕

ว่าด้วยผลแห่งการถวายแก่นจันทร์และดอกริง

[๗๕] เราละเบญจกามคุณอันน่ารัก นารัณมยใจ และละทรัพย์ประมาณ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
๘๐ โกฎิแล้ว บวชเป็นบรรพชิต ครั้นบวชแล้ว ได้เว้นการทำ
ความชั่วด้วยกาย ละความประพฤติชั่วด้วยวาจา อยู่แทบฝังแม่น้ำ
พระพุทเจ้าผู้ประเสริฐสุด ได้เสด็จมาหาเราผู้ยอคนเดียว เราไม่
รู้จักว่าเป็นพระพุทเจ้า เราได้ทำปฏิสนธิการ ครั้นทำปฏิสนธิการ
แล้ว จึงได้ทูลถามถึงพระนามและพระโคตรว่า ท่านเป็นเทวดา
หรือคนธรรพ์ หรือเป็นท้าวสักกปริณทนะ ท่านเป็นใคร หรือเป็น
บุตรของใคร หรือเป็นท้าวมหาพรหม มาในที่นี้ ยอมสว่างไสว
ไปทั่วทิศ เหมือนพระอาทิตย์อุทัย ฉะนั้น ข้าแต่ท่านผู้เฒ่าทุก
จักรมีก่าพันหนึ่งปรากฏที่เท้าของท่าน ท่านเป็นใคร หรือเป็นบุตร
ของใคร เราจะรู้จักท่านอย่างไร ขอท่านจงบอกชื่อและโคตรบรรพ
ความสงสัยของเราเกิด . พระพุทเจ้าตรัสตอบว่า เราไม่ใช่เทวดา
ไม่ใช่คนธรรพ์ ไม่ใช่ท้าวสักกปริณทนะ และความเป็นพรหมก็หา
มีแก่เราไม่ เราสูงส่งกว่าพรหมเหล่านั้น ล่วงวิสัยของพรหมเหล่านี
นั้น เราได้ทำลายเครื่องผูกพันคือกามได้แล้ว เมากิเลสเสียหมดสิ้น
บรรลุมิโพรญาณอันอุดมแล้ว เราได้สดับพระดำรัสของพระองค์
แล้ว จึงได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระมหาราชา ถ้าพระองค์เป็นพระ
สัมพันธัญญะพุทเจ้า ขอเชิญพระองค์ประทับนั่งเกิด ข้าพระองค์จะขอ
บูชาพระองค์ ขอพระองค์จงทำที่สุดแห่งทุกข์แก่ข้าพระองค์เกิด
เราได้ลาดหนึ่งสัปดาห์ถวายพระศาสนาแล้ว พระผู้มีพระภาคประทับนั่ง
เหนือหนึ่งสัปดาห์นั้น ดั่งสิหราชนั่งอยู่ที่ชอกภูเขา ฉะนั้น เรารีบขึ้น
ภูเขาเก็บเอาผลมะม่วง ดอกริงอันสวยงามและแก่นจันทน์อันมีค่า
มาก เรารีบกอบเอาทั้งหมดเข้าไปเฝ้าพระผู้นำของโลก ถวายผลไม้
แด่พระพุทเจ้า แล้วเอาดอกริงบูชา ก็เรามีจิตเลื่อมใสมีใจใสมนัส
มีปีติอันไพบูรณ์ ได้เอาแก่นจันทน์ลูบไล้แล้ว ถวายบังคมพระศาสนา
พระผู้นำของโลกพระนามว่าสุเมธะ ประทับนั่งบนหนึ่งสัปดาห์ เมื่อ
จะยังเราให้รู้แจ้ง ได้ทรงพยากรณ์กรรมของเราในครั้งนั้นว่า ด้วย
การถวายผลไม้กับของหอมและดอกไม้ทั้งสองอย่างนี้ ผู้จักมีกรรม
อยู่ในเทวโลก ๒ , ๕๐๐ กัป เขาก็เป็นผู้มีความดำริทางใจ ไม่บกพร่อง
ยังอำนาจให้เป็นไป ในกัปที่ ๒๖ , ๐๐๐ จักไปสู่ความเป็นมนุษย์
จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงมหิทธิฤทธิ์ มีมหาสมุทรทั้ง ๔ เป็น
ขอบเขต วิสสุกรรมเทพบุตรเนรมิตพระนครอันมีนามว่าเวกระให้
พระนครนั้นจักสำเร็จด้วยทองล้วนๆ ประดับประดาด้วยรัตนนานา
ชนิด เขาก็ท่องเที่ยวไปยังกำเนิดทั้งหลายโดยอุบายนี้เทียว เขาก็
เป็นผู้ถึงความสุขในทุกภพ คือ ในความเป็นเทวดาหรือมนุษย์ เมื่อ
ถึงภพสุดท้ายเขาก็เป็นบุตรพรหมณ์ จักออกบวชเป็นบรรพชิต
จักเป็นผู้ไม่มีวิญญูติปัจจัย ไม่มีอาสวะปรีนิพพาน พระสัมพันธัญญะ
พระนามว่าสุเมธะ ผู้นำของโลก ครั้นตรัสดังนี้ เมื่อเรากำลังเพ่งมอง
อยู่ ได้เสด็จเหาะไปในอากาศ ด้วยกรรมที่กระทำไว้ดีแล้วนั้นและ
ด้วยความตั้งเจตนาไว้ เราละร่างมนุษย์แล้วได้เข้าถึงสวรรค์ชั้นดุสิต
จุติจากดุสิตแล้ว ไปเกิดในครรภ์ของมารดา ในครรภ์ที่เราอยู่ ไม่มี
ความบกพร่องด้วยโรคภัยไข้เจ็บแก่เราเลย เมื่อเรายังอยู่ในครรภ์ของ
มารดา ข้าว น้ำ โภชนาหาร เกิดตามความปรารถนาแก่มารดาของ
เราตามชอบใจ เราออกบวชเป็นบรรพชิตอายุ ๕ ขวบ เมื่อปลงผม
เสร็จเราก็ได้บรรลอรหัต เราค้นหาบรรพกรรมอยู่ ก็มีได้เห็นโดย
อุระประเทศ เราระลึกถึงกรรมของเราในสามหมื่นกัปได้ ข้าแต่
พระองค์ผู้เป็นบุรุษอาชาไนย ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์
ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นอุดมบุรุษ ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์
ข้าพระองค์อาศัยคำสั่งสอนของพระองค์ จึงได้บรรลพบันไม่
หวนไหว ในกัปที่สามหมื่น เราบูชาพระสัมพันธัญญะ ด้วยการบูชา
นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทเจ้า เราเมากิเลส
ทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบแล้ว ท่านพระจันตนาฬิเถระได้ภายิตถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ จันตนาฬิเถระปาทาน .

ธาตุปุชกเถราปาทานที่ ๖

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาพระบรมสารีริกธาตุ

[๗๖] เมื่อพระโลกนาถผู้นำของโลกพระนามว่าสิทธัตถะปรีนิพพานแล้ว

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
เราได้นำพวงญาติของเรามาทำการบูชาพระธาตุ ในกัปที่ ๔๔ แต่กับนี้
เราได้บูชาพระธาตุใด ด้วยการบูชาอื่น เราไม่รู้จักทุกคดีเลย นี่เป็นผล
แห่งการบูชาพระธาตุ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนา
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระธาตุปุกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ธาตุปุกเถรอปทาน .

ปูชนียปาฐกเถรอปทานที่ ๗

ว่าด้วยผลแห่งการก่อเจดีย์ทราย

[๗๗] เราเป็นดาบสชื่อเทวละ อาศัยอยู่ที่ภูเขาหิมพานต์ ที่จنگกรมของเรา
เป็นที่อันอมนุษย์ เหนือมิให้ ณ ภูเขา นั้น ครั้นนั้นเรามั่นหมายผม
สะพายคนโทน้ำ เมื่อจะแสวงหาประโยชน์อันสูงสุด ได้ออกจากป่า
ใหญ่ไป ครั้นนั้น ศิษย์ ๘ , ๔๐๐๐ คน อภิภูฐานเรา เขาทั้งหลาย
ชวนชายเฉพาะกรรมของตนอยู่ในป่าใหญ่ เราออกจากอาศรมก่อ
พระเจดีย์ทรายแล้วรวบรวมเอาดอกไม้ นานาชนิดมาบูชาพระเจดีย์นั้น
เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระเจดีย์นั้นแล้ว เข้าไปสู่อาศรม พวกศิษย์
ได้มาประชุมพร้อมกันทุกคนแล้ว ถามถึงความข้อนี้ว่า ข้าแต่
ท่านผู้ประเสริฐ สถูปที่ท่านนมัสการก่อด้วยทราย แม่ข้าพเจ้า
ทั้งหลายก็อยากจะรู้ ท่านอันข้าพเจ้าทั้งหลายถามแล้วขอจงบอกแก่
ข้าพเจ้าทั้งหลาย .

เราตอบว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายผู้มีพระจักขุ มียศใหญ่ ท่านทั้งหลาย
ได้พบแล้วในบทมนต์ของเรามีใช่หรือ เรานมัสการพระพุทธเจ้าผู้
ประเสริฐสุดมียศใหญ่เหล่านั้น .

ศิษย์เหล่านั้นได้ถามอีกว่า พระพุทธเจ้าผู้มีความเพียรใหญ่รู้
ไฉนธรรมทั้งปวง ทรงเป็นผู้นำโลกเหล่านั้น เป็นเช่นไร มีคุณเป็น
อย่างไร มีศีลเป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าผู้มียศใหญ่เหล่านั้นเป็น
ดังฤา .

เราได้อตอบว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลาย มีพระมหาปรีศลลักษณะ
๓๒ ประการ มีพระทนต์ครบ ๔๐ ทศ มีดวงพระเนตรดังตาแห่ง
โคและเหมือนผลมะกล่ำ อนึ่ง พระพุทธเจ้าเหล่านั้นเมื่อเสด็จดำเนิน
ไป ก็ย่อมทอดพระเนตรดูเพียงชั่วแอก พระชนาของพระองค์ไม่
ลั่น ไครๆ ไม่ได้ยินเสียงที่ต่อ อนึ่ง พระสุคตทั้งหลาย เมื่อ
เสด็จดำเนินไป ย่อมไม่ร้อนเสด็จดำเนินไป ทรงก้าวพระบาท
เบื้องขวาก่อน นี่เป็นธรรมดาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย และ
พระพุทธเจ้าเหล่านั้น เป็นผู้ไม่หวาดกลัว เปรียบเหมือน
ไกรสรเมถุนราช ฉะนั้น พระพุทธเจ้าเหล่านั้น ไม่ทรงยกพระองค์
และไม่ทรงข่มขีตัตว์ทั้งหลาย ทรงหลุดพ้นจากการถือตัว และดู
หมิ่น ท่านเป็นผู้มีพระองค์เสมอในสัตว์ทั้งปวง พระพุทธเจ้า
ทั้งหลายเป็นผู้ไม่ทรงยกพระองค์ นี่เป็นธรรมดาของพระพุทธเจ้า
ทั้งหลาย และพระพุทธเจ้าทั้งหลายเมื่อเสด็จอุบัติขึ้นพระองค์
ทรงแสงแสงสว่าง ทรงประกาศวิการ ๖ ทิวพื้นแผ่นดินนี้ทั้งสิ้น
ทั้งพระองค์ทรงเห็นนรกด้วย ครั้นนั้น ไฟนรกดับ มหาเมฆยังฝนให้
ตก นี่เป็นธรรมดาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พระพุทธเจ้าผู้มั่งคั่ง
เหล่านั้น เป็นเช่นนี้ พระพุทธเจ้าผู้มียศใหญ่เหล่านั้น ไม่มีใคร
เทียมเท่า พระตถาคตทั้งหลาย เป็นผู้มียศคุณหาประมาณมิได้ ไครๆ
ไม่เกินพระองค์ไปโดยเกียรติคุณ .

ศิษย์ทุกคนเป็นผู้มีความเคารพ ชื่นชมถ้อยคำของเรา ต่างได้ปฏิบัติ
เช่นนั้น ตามสติกำลัง พวกเขามีความเพลิดเพลินในกรรมของตน
เชื่อฟังถ้อยคำของเรา มีฉันทะอัธยาศัยน้อมไปในความเป็น
พระพุทธเจ้า พวกเขามบูชาพระเจดีย์ทราย ในกาลนั้น เทพบุตรผู้มียศ
ใหญ่ จิตจากสันตสิต บังเกิดในพระครรภ์ของพระมารดา หมิ่น
โลกธาตุหวั่นไหว เรายืนอยู่ในที่จنگกรมไม่ไกลอาศรม ศิษย์ทุกคน
ได้มาประชุมพร้อมกันในสำนักของเรา ถามว่า แผ่นดินบันลือลั่น
ดุจโคอุสสะ คำรณดุมฤทธราช ร้องดุจจะระเซ่ จักมีผลเป็นอย่างไร .
เราตอบว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดที่เราประกาศ ณ ที่ใกล้
พระสถูปคือกองทราย บัดนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีโชค เป็น
ศาสดา พระองค์นั้น เสด็จลงสู่พระครรภ์พระมารดาแล้ว .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

เราแสดงธรรมกถาแก่พวกศิษย์เหล่านั้นแล้ว กล่าวสวดดีพระมหามุนี
ส่งศิษย์ของตนไปแล้ว นั่งขัดสมาธิ ก็เราเป็นผู้สิ้นกำลังหนอ
เจ็บหนัก ระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ทำกาลกิริยา ณ
ที่นั่นเอง ครั้นนั้น ศิษย์ทุกคนพร้อมกันทำเชิงตะกอนแล้ว ยกซาก
ศพของเราขึ้นเชิงตะกอน พวกเขาล้อมเชิงตะกอน ประนมอัญชลี
เหนือเศียร อันลูกศรคือ ความโศกครอบงำ ขวนขวินมากรำคาญ
เมื่อศิษย์เหล่านั้นพิโรธว่าพันอยู่ เราได้ไปใกล้เชิงตะกอน สั่งสอน
พวกเขาว่า เราคืออาจารย์ของท่าน แน่ท่านผู้มีปัญญาดีทั้งหลาย
ท่านทั้งหลายอย่าได้เศร้าโศกเลย ท่านทั้งหลายควรเป็นผู้ไม่
เกียจคร้าน พยายามในประโยชน์ของตน ทั้งกลางคืนและกลางวัน
ท่านทั้งหลายอย่าได้ประมาท ควรทำขณะเวลาให้ถึงเฉพาะ เราพร่ำ
สอนศิษย์ของตนแล้วกลับไปยังเทวโลก เราได้อยู่ในเทวโลกถึง
๑๘ กัป ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๐๐ ครั้ง และได้เสวยราช
สมบัติในเทวโลกเกินร้อยครั้ง ในกัปที่เหลือ เราได้ท่องเที่ยวไป
อย่างสับสน แต่ก็ไม่รู้จักทุกขัตถ์เลย นี่เป็นผลแห่งการก่อเจตีย์ทราย
ในเดือนที่ดอกโกมุทบาน ต้นไม้เป็นอันมากต่างก็ออกดอกบานฉันใด
เราก็เป็นผู้นับพระศาสดาผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ให้บ้านแล้วในสมัย
ฉันนั้นเหมือนกัน ความเพียรของเรานำฐานะน้อยใหญ่ไป นำเอา
ธรรมที่เป็นแดนเกษมจากโยคะมา เราตัดกิเลสเครื่องผูก ดั่งช้างตัด
เชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้
สรรเสริญพระพุทธเจ้าได้ ด้วยการสรรเสริญนั้น เราไม่รู้จักทุกขัตถ์เลย
นี่เป็นผลแห่งการสรรเสริญ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธ-
ศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระปุณฺณปาทกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ปุณฺณปาทกเถรปาทาน .

ตรณียเถรปาทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งการทอดตนเป็นสะพาน

[๗๘] ก็พระผู้มีพระภาคพระนามว่าอตถทัสสี ผู้เป็นพระสยัมภูเป็นนายก

ของโลก เป็นพระตถาคต ได้เสด็จ ไปที่ฝั่งแม่น้ำวินดา เราเป็นเตา
เที่ยวไปในน้ำ ออกไปจากน้ำแล้ว ประสงค์จะเชิญพระพุทธเจ้าเสด็จ
ข้ามฟาก จึงเข้าไปเฝ้าพระองค์ ผู้นายกของโลก (กราบทูลว่า)
ขอเชิญพระพุทธเจ้า ผู้เป็นพระมหามุนีพระนามว่าอตถทัสสี เสด็จขึ้น
หลังข้าพระองค์เถิด ข้าพระองค์จะให้พระองค์เสด็จข้ามฟาก ขอ
พระองค์โปรดทรงทำที่สุดแห่งทุกข์แก่ข้าพระองค์เถิด พระพุทธเจ้า
ผู้มีพระยศใหญ่พระนามว่าอตถทัสสี ทรงทราบถึงความดำริของเรา
จึงได้เสด็จขึ้นหลังเราแล้วประทับยืนอยู่ ความสุขของเราในเวลาที่นี้
ถึงตนได้ และในเวลาถึงความเป็นผู้รู้เพียงสา หาเหมือนกับเมื่อพื้น
พระบาทสัมผัสผืนไม้ พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าอตถทัสสี ผู้มีพระยศ
ใหญ่ เสด็จขึ้นประทับยืนที่ฝั่งแม่น้ำแล้ว ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า
เราข้ามกระแสน้ำชั่วเวลาประมาณเท่าจิตเป็นไป ก็พระยาเตาผู้มี
บุญนี้ ส่งเราข้ามฟาก ด้วยการส่งพระพุทธเจ้าข้ามฟากนี้ และด้วย
ความเป็นผู้มีจิตเมตตา เขาจักรีนิรมยอยู่ในเทวโลกตลอด ๑ , ๘๐๐ กัป
จากเทวโลกมามนุษย์โลกนี้ เป็นผู้อันกุศลมูลตกเดือนแล้ว นั่ง ณ
อาสนะอันเดียวจักข้ามพ้นกระแสน้ำ คือ ความสงสัยได้ พืชแม่น้ำน้อย
แต่เขาเอาหวานลงในนือนาดี เมื่อฝนยังอุทกธารให้ตกอยู่โดยชอบ
ผลย่อมทำให้น้ำให้ยืดยาว แม่น้ำน้อย พืชเขตที่พระสัมมาสัมพุทธ-
เจ้าทรงแสดงไว้นี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อบุญเพิ่มอุทกธารโดยชอบ
ผลจักทำเราให้ยืดยาว เราเป็นผู้มีตนอันส่งไปแล้วเพื่อความเพียร เป็น
ผู้สงบระงับ ไม่มีอุปธิ กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว ย่อมเป็นผู้ไม่
มีอาสวะอยู่ในกัปที่ ๑ , ๘๐๐ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกขัตถ์เลย นี่เป็นผลแห่งการส่งพระพุทธเจ้าข้าม
ฟาก เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว
ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระตรณียเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ตรณียเถรปาทาน .

ธัมมรุจิเถรปาทานที่ ๙

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ว่าด้วยผลแห่งความพอใจในธรรม

[๓๙] ในเวลาที่พระพุทธเจ้าผู้พิชิตมารพระนามว่าที่ปึงกร ทรงพยากรณ์
สมเรตตาสว่า ในกัปจากกัปนี้ไปนับไม่ถ้วน ดาบสนี้จักเป็นพระ-
พุทธเจ้า พระมารดาบังเกิดเกล้าของดาบสนี้จักทรงพระนามว่ามายา
พระบิดาจักทรงพระนามว่าสุทโธนะ ดาบสนี้จักชื่อว่าโคดม ดาบส
นี้จักเริ่มตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยาแล้ว จักเป็นพระสัมพุทธเจ้า
ผู้มียศใหญ่ ตรัสรู้ที่ควงไม้อัสสัถตถพฤกษ์ พระอุปติสสะและพระ
โกณฑัญญะจักเป็นพระอัครสาวก ภิกษุอุปฏฐากชื่อว่าอานนท์ จักบารุง
ดาบสนี้ ผู้เป็นพระพิชิตมาร นางภิกษุณีชื่อว่าเขมาและอุบลวรรณา
จักเป็นอัครสาวิกา จิตตฤคคฤพดีและเศรษฐีชาวเมืองอาฬวี จักเป็น
อัครบาสสิกา ไม่น้อยของนักปราชญ์ผู้เรียกว่าอัสสัถตถพฤกษ์
มนุษย์และเทวดาได้สดับพระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอัน
ยิ่งใหญ่ ซึ่งจะหาใครเสมอเหมือนมิได้ ต่างก็เป็นผู้เบิกบาน
ประนมอัญชลิตถายนมัสการ เวลานั้น เราเป็นมาณพชื่อเมฆะ เป็น
นักศึกษา ได้สดับคำพยากรณ์อันประเสริฐซึ่งสมเรตตาส ของ
พระมหามณี เราเป็นผู้คั่นเคียวในสมเรตตาสผู้เป็นท้าวแห่งภรรณา
และได้บวชตามสมเรตตาส ผู้เป็นวีรบุรุษนั้น ผู้ออกบวชอยู่ เป็นผู้
สำรวมในพระปาติโมกข์และอินทรี ๕ เป็นผู้มีอาชีวะหมดจด มี
สติ เป็นนักปราชญ์ กระทำตามคำสอนของพระพิชิตมาร เราเป็น
ผู้อยู่เช่นนี้ ถูกบาปมิตรบางคนชักชวนในอนาจาร ถูกกัณฑ์จากหน
ทางอันชอบ เป็นผู้ตกอยู่ในอำนาจแห่งวิตถ จึงได้หลีกไปจากพระ
ศาสนา ภายหลังถูกมิตรอันน่าเกลียดนั้น ชักชวนให้ฆ่ามารดา
เรามีใจอ่อนชั่วช้า ได้ทำอนันตริยกรรมฆ่ามารดา เราจืดจางอติภาพนั้น
แล้ว เกิดในอเวจีมหานรกอันแสนทารุณ เราไปสุริยนาตถึงความ
ลำบากทองเที่ยวไปนาน ไม่ได้เห็นสมเรตตาสผู้เป็นนักปราชญ์ผู้
ประเสริฐกว่านระอีก ในกัปนี้ เราเกิดเป็นปลาตึงมิงคละ อยู่ในมหา
สมุทร เราเห็นเรือในสาครเข้าจึงเข้าไปเพื่อจะกิน พวกพ่อค้าเห็น
เราก็กลัว ระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เราได้ยื่นเสียงกึกก้อง
ว่าโคตโม ที่พ่อค้าเหล่านั้นแปลงขึ้น จึงนึกถึงสัญญาเก่าขึ้นมาได้ ต่อ
จากนั้น ได้ทำกาลกิริยา เกิดในสัญญาตพรหมณ์ ในสกุลอันมั่งคั่ง
ณ พระนครสาวัตถี เราชื่อว่าธัมมรจิ เป็นคนเกลียดบาปกรรม
ทุกอย่าง พออายุได้ ๗ ขวบ ก็ได้พบพระพุทธองค์ผู้ส่องโลกให้
โชติช่วง จึงได้ไปยังพระมหาวีรหารเชตวัน แล้วบวชเป็นบรรพชิต
เราเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ๓ ครั้งต่อคันทันทีกับวันหนึ่ง ครั้งนั้น พระ
องค์ผู้เป็นพระมหามณี ทอดพระเนตรเห็นเราเข้า จึงได้ตรัสว่า ดูกร
ธัมมรจิ ท่านจงระลึกถึงเรา ลำดับนั้น เรากราบทูลบรรพกรรมอย่าง
แจ่มแจ้งแก่พระพุทธเจ้าว่า

เพราะปัจจัยแห่งความบริสุทธิ์ในปางก่อน ข้าพระองค์จึงมิ
ได้พบพระองค์ ผู้ทรงพระลักษณะแห่งบุญตั้งร้อย เสียนาน
วันนี้ ข้าพระองค์ได้เห็นแล้วหนอ ข้าพระองค์เห็นพระ
สรีระของพระองค์ อันหาสิ่งอะไรเปรียบมิได้ ข้าพระองค์
ตามหาพระองค์มานานนักแล้ว ตณฺหาณีข้าพระองค์ทำให้
เหือดแห้งไปโดยไม่เหลือด้วยอินทรีย์สิ้นกาลนาน ข้าพระ-
องค์ชำระนิพพานให้หมดมลทินได้ โดยกาลนาน ข้าแต่
พระมหามณี นัยน์ตาอันสำเร็จด้วยญาณ ถึงความพร้อม
เปรียบกับพระองค์ได้ก็สิ้นเวลานานนัก ข้าพระองค์พินาศ
ไปเสีย ในระหว่างอีกเป็นเวลานาน วันนี้ ได้สมาคมกับ
พระองค์อีก ข้าแต่พระโคดม กรรมที่ข้าพระองค์ทำไว้
จะไม่พินาศไปเลย .

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .
ทราบ ว่า ท่านพระธัมมรจิเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ธัมมรจิเถรอาปทาน .

สาละมณฑปียเถรอาปทานที่ ๑๐

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างมณฑปดอกโรหิตเป็นพุทธบูชา

[๔๐] เราเข้าถึงป่าร้าง สร้างอาศรมอย่างสวยงาม มุงบังด้วยดอกโรหิต ครั้ง
นั้น เราอยู่ในป่า ก็แต่พระผู้มีพระภาคผู้สยัมภูเอกอัครบุคลตรัสรู้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

ด้วยพระองค์เอง พระนามว่าปิยทัสสี ทรงประสงค์ความสงบ จึงได้เสด็จเข้าสู่ป่าร้าง เราออกจากอาศรมไปป่าเขียวแสงงามผลป่าน เวลานั้น ณ ที่นั้น เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าปิยทัสสี ผู้มีพระยศใหญ่ประทับนั่งเข้าสมาบัติรุ่งโรจน์อยู่ในป่าใหญ่ เราปิกเส้า ๔ เส้า ทำปรัอย่างเรียบร้อย แล้วเอาดอกรังมุงเหนือพระพุทธรูป เราทรงปรัซึ่งมุงด้วยดอกรังไว้ ๗ วัน ยังจิตให้เลื่อมใส ในกรรมนั้น ได้ถวายบังคมพระพุทธรูปเจ้าผู้ประเสริฐสุด สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคผู้ดมบุรุษ เสด็จออกจากสมาธิประทับนั่งทอดพระเนตรดูเพียงชั่วแฉก สาวกของพระศาสดาพระนามว่าปิยทัสสี ชื่อว่าวรุณ กับพระอรหันตชินาสพเสนาองค์ได้มาเฝ้าพระศาสดาผู้นำขึ้นพิเศษ ส่วนพระผู้มีพระภาคพิชิตมารพระนามว่าปิยทัสสี เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านรชน ประทับนั่งในท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์แล้ว ได้ทรงกระทำการแย้มพระสรวลให้ปรากฏ พระอนุรุธเถระผู้ปฏิฐาก ของพระศาสดาพระนามว่าปิยทัสสี ห่มจีวรเจวียงป่าข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระมหามุนีว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคอะไรเล่าหนอเป็นเหตุให้พระศาสดาทรงแย้มพระสรวลให้ปรากฏ เพราะเมื่อมีเหตุ พระศาสดาจึงทรงแย้มพระสรวลให้ปรากฏ พระศาสดาตรัสว่า มาณพโศธราปรัที่มุงด้วยดอกไม้ให้ตลอด ๗ วัน เราถึงกรรมของมาณพนั้น จึงได้ทำการแย้มแย้มให้ปรากฏ เราไม่พิจารณาเห็นช่องทางที่ไม่ควรที่บุญจะไม่ให้ผล ช่องทางที่ควรในเทวโลกหรือมนุษย์โลกย่อมไม่ระงับ ไปเลย เขาผู้เปรียบพร้อมด้วยบุญกรรมอยู่ในเทวโลกมีบริษัทเท่าใด บริษัทเท่านั้นจักถูกบังคับด้วยดอกรัง เขาเป็นผู้ประกอบด้วยบุญกรรม จักรื่นเริงอยู่ในโลกนั้นด้วยการพ้อน การขับ การประโคม อันเป็นทิพย์ในกาลนั้นทุกเมื่อ บริษัทของเขาประมาณเท่าที่มี จักมีกลิ่นหอมฟุ้งและฝนดอกรังจักตกลงทั่วไปในขณะนั้น มาณพนี้จักจากเทวโลกแล้ว จักมาสู่ความเป็นมนุษย์ แม้ในมนุษย์โลกนี้หลังคาดอกรังก็จักทรงอยู่ตลอดกาลทั้งปวง ณ มนุษย์โลกนี้การพ้อนและการขับ ที่ประกอบด้วยกิงสดาล จักแวดล้อมมาณพน้อยเป็นนิตย์ นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา และเมื่อพระอาทิตย์อุทัย ฝนดอกรังก็จะตกลง ฝนดอกรังที่บุญกรรมปรุงแต่งแล้ว จักตกลงทุกเวลา ในกัปที่ ๑, ๘๐๐ พระศาสดามีพระนามว่าโคดมซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกากกราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก มาณพนี้จักเป็นทายาทในธรรมของพระศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมเนรมิต จักกำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว จักไม่มีอาสวะนิพพาน เมื่อเขาตรัสรู้ธรรมอยู่ จักมีหลังคาดอกรัง เมื่อถูกทำฉาปนกิจอยู่บนเชิงตะกอน ที่เชิงตะกอนนั้น ก็จักมีหลังคาดอกรังฯ พระมหามุนีพระนามว่าปิยทัสสี ทรงพยากรณ์วิบากแล้ว ทรงแสดงธรรมแก่บริษัท ให้มีหน้าด้วยฝนคือธรรม เราได้เสวยราชสมบัติในเทวโลกในหมู่เทวดา ๓๐ กัป ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๖๗ ครั้ง เราออกจากเทวโลกมาในมนุษย์โลกนี้ ได้ความสุขอันไพบูรณ์ แม้ในมนุษย์โลกนี้ ก็มีหลังคาดอกรัง นี่เป็นผลแห่งปรั นี่เป็นความเกิดครั้งหลังของเรา ภพสุดท้ายกำลังเป็นไป แม้ในภพนี้หลังคาดอกรังก็จักมีตลอดกาลทั้งปวง เรายังพระมหามุนีพระนามว่าโคดม ผู้ประเสริฐกว่าศากยราชให้ทรงยินดีได้ ละความมีชัยและความปราชาเสียแล้ว บรรลู่ถึงฐานะที่ไม่หวั่นไหว ในกัปที่ ๑, ๘๐๐ เราได้บูชาพระพุทธรูปเจ้าได้ ด้วยพุทธานุชา เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนา เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระสาลมณฑปียเถระ ได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .
จบ สาลมณฑปียเถรอปทาน .

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปิงสุกัลลัญญกเถรอปทาน	๖. ชาติปุชกเถรอปทาน
๒. พุทธสิญญกเถรอปทาน	๗. ปุพฺพปาตกเถรอปทาน
๓. กิสทายกเถรอปทาน	๘. ตรณียเถรอปทาน
๔. ญาณฉวกเถรอปทาน	๙. รัมมรฺจิกเถรอปทาน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
๕. จันทนมาลียเถราปทาน ๑๐. สาลมณฑปียเถราปทาน
มีคาถาคำนวณได้ ๒๑๙ คาถา.
จบ ปิงสุกขวรรคที่ ๔๙.

กิงกณิปุปพวรรคที่ ๕๐
ติณิกิงกณิปุณียเถราปทานที่ ๑
ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกกระดังทอง
[๔๑] เราได้เห็นพระพุทธรูปเจ้าผู้ปราศจากธุลีพระนามว่าวิปัสสี ผู้เป็นนายก
ของโลก ไซตช่วงเหมือนต้นกรรณิการ์ ประทับนั่งที่ซอกเขา เรา
เก็บดอกกระดังทอง ๓ ดอกมาบูชา ครั้นบูชาพระสัมพุทธเจ้าแล้ว
เดินบิณฑบาตไปทางทิศทักษิณ ด้วยกรรมที่ทำไว้ดีแล้วนั้น และด้วย
ตั้งเจตนานำใจไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธรูปเจ้าใด ด้วยพุทธรูปชานัน
เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธรูปบูชา เราเผากิเลสทั้งหลาย
แล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ามีท่านพระติณิกิงกณิปุณียเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ติณิกิงกณิปุณียเถราปทาน .

ปิงสุกขปุชกเถราปทานที่ ๒

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาผ้าบังสุกุล

[๔๒] ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ มีภูเขาสูงหนึ่งชื่ออุทัพพะละทีภูเขานั้น
เราได้เห็นผ้าบังสุกุลจีวรห้อยอยู่บนยอดไม้ ครั้นนั้น เรารำเรง มีจิต
ยินดี เลือกเก็บเอาดอกกระดังทอง ๓ ดอกมาบูชาผ้าบังสุกุลจีวร
ด้วยกรรมที่ทำไว้ดีแล้ว และด้วยการตั้งเจตนานำใจไว้ เราละร่าง
มนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้
ทำกรรมใดในการนั้น เพราะบูชาธงชัยแห่งพระอรหันต์ เราไม่รู้จัก
ทุกติเลย เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จ
แล้ว ดังนี้.

ทราบว่ามีท่านพระปิงสุกขปุชกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ปิงสุกขปุชกเถราปทาน .

โกธินทปุปผียเถราปทานที่ ๓

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกหงอนไก่

[๔๓] เมื่อก่อน เรากับบิดาและปู่ เป็นคนทำงานในป่า เลี้ยงชีพด้วยการ
ฆ่าปศุสัตว์ กุศลกรรมของเราไม่มี พระผู้นำขึ้นเยี่ยมของโลก
พระนามว่าติสสะ ผู้มีพระปัญญาจักขุ ทรงแสดงรอยพระบาท
๓ รอยไว้ใกล้ที่อยู่ของเรา ด้วยทรงพระอนุเคราะห์ เราเห็นรอย
พระบาทของพระศาสดาพระนามว่าติสสะที่ทรงเหยียบไว้ เป็นผู้
รำเรงมีจิตบันเทิง ยังจิตให้เลื่อมใสในรอยพระบาท เราเห็นต้น
หงอนไก่งอกงามอยู่มีดอกบาน จึงเก็บใส่ผอบมาบูชารอยพระบาท
อันประเสริฐสุด ด้วยกรรมที่ทำไว้ดีแล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตน
ำใจไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เราเข้าถึง
กำเนิดใดๆ คือ เป็นเทวดาหรือมนุษย์ในกำเนิดนั้นๆ เรามีผิว
พรรณเหมือนดอกหงอนไก่ มีรัศมีชานออกจากตัว ในกัปที่ ๙๒
แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชารอยพระพุทธรูป เราเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ามีท่านพระโกธินทปุปผียเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ โกธินทปุปผียเถราปทาน .

กิงสุกขปุณียเถราปทานที่ ๔

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกทองกวาว

[๔๔] เราเห็นต้นทองกวาวมีดอก จึงประนมกรอัญชลี นึกถึงพระพุทธรูป
ผู้ประเสริฐสุด แล้วบูชาในอากาศ ด้วยกรรมที่ทำไว้ดีแล้วนั้น
และด้วยการสร้างเจตนานำใจไว้ เราละร่างมนุษย์แล้วได้ไปสวรรค์
ชั้นดาวดึงส์ ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น
ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธรูปบูชา เราเผ
ากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ามีท่านพระกิงสุกขปุณียเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
จบ กิ่งสุกปรูปผียเถราปทาน .
อุปัทมทัสสทายกเถราปทานที่ ๕
ว่าด้วยผลแห่งการถวายผ้าครึ่งผืน

[๔๕] ครั้นนั้น สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าพุมุตระชื่อสุชาตะ
แสวงหาผ้ายังสกุลอยู่ที่กองอยากเยื่อใกล้ทางรถ เราเป็นลูกจ้างของ
คนอื่นอยู่ในพระนครหงสวดี ได้ถวายผ้าครึ่งผืนแล้วอภิวาทด้วย
เศียรเกล้า ด้วยกรรมที่ทำให้ไว้ดีแล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตนารมณ์ไว้
เราละร่างมนุษย์ ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เราเป็นจอมเทวดาเสวย
ราชสมบัติในเทวโลก ๓๓ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๗ ครั้ง
และได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบลูย์ โดยคุณานันมิได้ เพราะ
ถวายผ้าครึ่งผืนเป็นทาน เราเป็นผู้ไม่มีภัยแต่ที่ไหน เบิกบานอยู่ทุก
วันนี้ เราปรารภณา ก็พึงเอาผ้าเปลือกไม้คลุมแผ่นดินนี้ พร้อมทั้งป่า
และภูเขาได้ นี่เป็นผลแห่งผ้าครึ่งผืน ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้
ให้ทานใด ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผล
แห่งผ้าครึ่งผืน เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้
ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระอุปัทมทัสสทายกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ อุปัทมทัสสทายกเถราปทาน .
ขตมัตถทายกเถราปทานที่ ๖
ว่าด้วยผลแห่งการถวายกากเปรียง

[๔๖] เราเห็นพระผู้มีพระภาคผู้ทรงดำริดี เชษฐบุรุษของโลกประเสริฐกว่า
นรชน เสด็จเข้าไปใหญ่ประจวบด้วยโรคลม จึงทำจิตให้เลื่อมใส
นำกากเปรียงเข้าไปถวาย เพราะกุศลกรรมอันเราได้ทำและสั่งสมไว้
เมื่อน้ำองคานี้ และมหาสมุทรทั้ง ๔ ย่อมสำเร็จเปรียบเทียบกับเรา
และแผ่นดินอันกว้างใหญ่จะนับประมาณมิได้นี้ ดังจะรู้ความดำริของเรา
เรา ย่อมกลายเป็นน้ำผึ้งและน้ำตาลกรวด พุทธชาตติงสกงามอยู่
บนแผ่นดินซึ่งมีอยู่ทั่วทั้งสี่ทิศนี้ ดังจะรู้ความดำริของเรา ย่อมกลายเป็น
ต้นต้นกลีปพฤกษาไป เราได้เป็นจอมเทวดาเสวยราชสมบัติใน
เทวโลก ๕๐ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๑ ครั้ง และได้เป็น
พระเจ้าประเทศราชอันไพบลูย์ โดยคุณานันมิได้ ในกัปที่ ๙๔ แต่
กัปนี้ เราได้ให้ทานใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย
นี่เป็นผลแห่งกากเปรียง เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนา
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระขตมัตถทายกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ขตมัตถทายกเถราปทาน .
อุทกทายกเถราปทานที่ ๗
ว่าด้วยผลแห่งการถวายน้ำดื่ม

[๔๗] เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ในภิกษุสงฆ์ผู้ยอดเยี่ยมของพระพุทธ
เจ้าพระนามว่าพุมุตระ จึงได้ตักน้ำใสหม้อน้ำจันจนเต็ม ในเวลา
ที่เราต้องการน้ำ จะเป็นยอดภูเขา ยอดไม้ในอากาศ หรือพื้นดิน
น้ำย่อมเกิดแก่เราทันที ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ให้ทานใดใน
กาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการให้น้ำ
เป็นทาน เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จ
แล้ว ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระอุทกทายกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ อุทกทายกเถราปทาน .
ปัพพินญีเยราปทานที่ ๘
ว่าด้วยผลแห่งการก่อกองปูเจดีย์

[๔๘] ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ มีภูเขาสูงหนึ่งชื่อยมกะ เราได้ทำอาศรม
สร้างบรรณศาลาไว้ที่ภูเขานั้น เราเป็นขลิขผู้มิตบะใหญ่มีนามชื่อว่า
นารทะ ศิษย์สี่หมื่นคนบำรุงเรา ครั้นนั้น เราเป็นผู้หลีกออก
เร้นอยู่ คิดอย่างนี้ว่า มหาชนบูชาเรา เราไม่บูชาอะไรเลย ผู้ที่
จะกล่าวสั่งสอนเราก็ไม่มี ใครๆ ที่จะตักเตือนเราก็ไม่มี เราไม่มี
อาจารย์และอุปัชฌาย์ อยู่ในป่า ศิษย์ผู้รักดีพึงบำรุงใจครูทั้งคู่ได้
อาจารย์เช่นนั้นของเราไม่มี การอยู่ในป่าจึงไม่มีประโยชน์ สิ่งที่เรา
บูชาเราควรแสวงหาสิ่งที่ควรเคารพก็ควรแสวงหาเหมือนกัน เราจัก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ชื่อว่าเป็นผู้มีที่พึงพำนักอยู่ ใครๆ จักไม่ติเรเราได้ ในที่ไม่ไกลอาศรม
ของเรา มีแม่น้ำซึ่งมีชายหาด มีหาน้ำราบเรียบ น้ำรินรมย์ใจ
เคลื่อนไปด้วยทรายที่ขาวสะอาด ครั้นนั้น เราได้ไปยังแม่น้ำซึ่งอเมริกา
ตะล่อมเอาทรายมาก่อเป็นเจดีย์ทรายพระสถูปของพระสัมพุทธเจ้าผู้ทำที่
สุดภพ เป็นมุนี ที่ได้มีแล้ว เป็นเช่นนี้ เราได้ทำสถูปนั้นให้เป็น
นิมิต เราก่อพระสถูปที่หาดทรายแล้วเปิดทอง แล้วเอาดอกกระดัง
ทอง ๓๐๐ ดอกมา เราเป็นผู้มีความอโสมนัส ประนมกรอัญชลี
นมัสการทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า ให้อาหารเจดีย์ทราย เหมือนถวายบังคม
พระสัมพุทธเจ้าในที่เฉพาะพระพักตร์ ฉะนั้น ในเวลาที่กิเลสและ
ความตรึกเกี่ยวกับกามเกิดขึ้น เราย่อมนึกถึง เพ่งดูพระสถูปที่ได้
ทำไว้ เราอาศัยพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้นำสัตว์ออกจากที่กั้นดาร ผู้นำ
ขึ้นพิเศษ ตักเตือนตนว่าท่านควรระวังกิเลสไว้ เน้นท่านผู้วิริย
การยังกิเลสให้เกิดขึ้นไม่สมควรแก่ท่าน ครั้นนั้น เมื่อเรานั่งถึง
พระสถูปย่อมเกิดความเคารพขึ้นพร้อมกัน เรามรรเทาวิตกที่น่าเกลียด
เสียได้เปรียบเหมือนช้างตัวประเสริฐ ถูกเครื่องแหงนหุเบียดเบียน
ฉะนั้น เราประพฤติดูอยู่เช่นนี้ได้ถูกพระยามัจจุราชย่ำยี เราทำกาลกิริยา
ณ ที่นั้นแล้ว ได้ไปยังพรหมโลก เราอยู่ในพรหมโลกนั้นตรากตรำ
หมั่นอยู่ แล้วมาบังเกิดในไตรทิพย์ ได้เป็นจอมเทวดาเสวยราช
สมบัติในเทวโลก ๘๐ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓๐๐ ครั้ง
และได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูรณ์ โดยคุณน่านับมิได้ เราได้
เสวยผลของดอกกระดังทองเหล่านั้น ดอกกระดังทอง ๒๒,๐๐๐ ดอก
แวดล้อมเราทุกภพ เพราะเราเป็นผู้บำเรอพระสถูป ฝนละอองยอมไม่
ติดกับตัวที่ตัวเรา เหนือไม่ไหล เรามีรัศมีชานออกจากตัว โอ
พระสถูป เราได้สร้างไว้ดีแล้ว แม่น้ำอเมริกาได้เห็นดีแล้ว เราได้
บรรลুবอนไม่หวั่นไหวก็เพราะ ได้ก่อพระสถูปทราย อันสัตว์ผู้
ปรารถนาจะกระทำกุศลควรเป็นผู้ยึดเอาสิ่งที่เป็นสาระ ไม่ใช่เป็นด้วย
เขตหรือ ไม่ใช่เขตความปฏิบัติตนเองเป็นสาระ บุรุษผู้มีกำลัง มีความ
อดสาหะที่จะข้ามทะเลหลวง พึงถือเอาท่อนไม้เล็ก วัง ไปสู่ทะเล
หลวงด้วยคิดว่า เราอาศัยไม้จักข้ามทะเลหลวงไปได้ นรชนพึงข้าม
ทะเลหลวงไปด้วยความเพียรอดสาหะ แม้ฉันใด เราก็จินนนั้นเหมือน
กัน อาศัยกรรมเล็กๆ น้อยๆ ที่ได้ทำไว้แล้ว จึงข้ามพ้นสงสาร
ไปได้ เมื่อถึงภพสุดท้าย เราอันกุศลมูลตักเตือนแล้วเกิดในสกุล
พราหมณ์มหาศาลอันมั่งคั่ง ในพระนครสวāti มารดาบิดาของเรา
เป็นคนมีศรัทธาหนักถือพระพุทธรูป ท่านทั้งสองนี้เป็นผู้เห็นธรรมฟัง
ธรรม ประพฤติตามคำสอน ท่านทั้งสองถือเอาผ้าลาดสีขาว มีเนื้อ
อ่อนมากที่ต้นโพธิ์มาทำพระสถูปทองนมัสการในที่เฉพาะพระพักตร์
แห่งพระศากยบุตรทุกเย็นเช้าในวันอุโบสถ ท่านทั้งสองนำเอา
พระสถูปทองออก กล่าวสรรเสริญคุณพระพุทธรูป ยับยั้งอยู่ตลอด
๓ ยาม เราได้เห็นพระสถูปเสมอ จึงระลึกถึงเจดีย์ทรายขึ้นได้
นั่งบนอาสนะอันเดียวได้บรรลอรหัตแล้ว .

จบ ภาณวารที่ ๒๒ .

เราแสวงหาพระพุทธรูปเจ้าผู้เป็นปราชญ์นั้นอยู่ได้เห็นพระธรรมเสนาบดี
จึงออกจากเรือนบรรพชาในสำนักของท่าน เราได้บรรลอรหัตแต่
อายุ ๗ ขวบ พระพุทธรูปเจ้าผู้มีพระปัญญาจักรพรรดิทรงทราบคุณวิเศษของ
เราจึงให้เราอุปสมบท เรามีการกระทำอันบริบูรณ์ดีแล้ว แต่ยังเป็น
ทวารกอยู่ที่เดียว ทุกวันนี้ กิจที่ควรทำในศาสนาของพระศากยบุตร
เราทำเสร็จแล้ว ข้าแต่พระภิกษุผู้มีความเพียรใหญ่ สวากของ
พระองค์เป็นผู้ล้างพื้นแวรภัยทุกอย่าง ล้างพื้นความเกี่ยวข้องทั้งปวง
นี้เป็นผลแห่งพระสถูปทอง เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธร
ศาสนาเราทำได้สำเร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระปณินทปิยเถระ ได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ปุณินทปิยเถราปทาน .

นพกฤททายกเถราปทานที่ ๙

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างกุฏิไม้้อ

[๘๙] ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ มีภูเขาสูงหนึ่งชื่อหาริกะ ครั้นนั้น
พระสยัมภูพระนามว่านารทะ ประทับอยู่ใกล้ต้นไม้ ทำเรือนไม้้อ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
แล้วมุงด้วยหญ้า เราได้ชำระที่จงกรมถวายพระสยมุ ด้วยกรรมที่
ได้ทำดีแล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้เราจะร่ามนะยังแล้วได้
ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ณ ดาวดึงส์นั้นนิมานของเราสูง ๖๐ โยชน์
กว้าง ๓๐ โยชน์ อันบุญกรรมเนรมิตขึ้นอย่างสวยงาม เพราะกุฏิไม้
อ้อ เรารื่นรมย์อยู่ในเทวโลก ๑๔ กัป ได้เสวยราชสมบัติในเทวโลก
๗๑ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓๔ ครั้ง และได้เป็นพระเจ้า
ประเทศราชอันไพบลย์ โดยคณนานับไม่ถ้วน เราขึ้นปราสาท คือ
ธรรมแล้ว เข้าเรือนอันว่างเปล่าอยู่ในศาสนาของพระศากยบุตรตาม
ปรารถนาในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งกุฏิไม้อ้อ เราเฝ้า
กิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .
ทราบวา ท่านพระนพกุฎิกทายกเถรปาทาน ได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ นพกุฎิกทายกเถรปาทาน .

ปิยาลผลทายกเถรปาทานที่ ๑๐

ว่าด้วยผลแห่งการถวายลูกมะหาด

[๙๐] เมื่อก่อนเราเป็นพรานเนื้อ ครั้นนั้น เราเที่ยวอยู่ในป่าใหญ่ได้เห็น
พระพุทธรูปเจ้าปราศจากกิเลสฐิติ ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง เราเลื่อมใส
ได้เอาผลมะหาดมาถวายพระพุทธรูปเจ้าผู้ประเสริฐสุด เป็นเขตแห่ง
บุญ ผู้แก่ล้าด้วยมือทั้งสองของตนในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เรา
ได้ถวายผลไม้อื่นในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้นั้น เราไม่รู้จักทุกติ
เลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้อื่น เราเฝ้ากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระปิยาลผลทายกเถรปาทาน ได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ปิยาลผลทายกเถรปาทาน .

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตัณณิกังคปณิยเถรปาทาน	๖. ชตมัทธทายกเถรปาทาน
๒. ปิงสกุลบุชกเถรปาทาน	๗. อุทกทายกเถรปาทาน
๓. โกธินชปณิยเถรปาทาน	๘. ปุณินถูปิยเถรปาทาน
๔. กิงสกุปณิยเถรปาทาน	๙. นพกุฎิกทายกเถรปาทาน
๕. อุปีชฌทสสทายกเถรปาทาน	๑๐. ปิยาลผลทายกเถรปาทาน

บันทึกข้อความคาถาได้ ๑๐๙ คาถา .

จบ กิงกณิปปุพวรรคที่ ๕๐ .

รวมวรรคมี ๑๐ วรรค คือ

๑. เมตเตยยวรรค	๖. ชตติวรรค
๒. ภัททาลิวรรค	๗. สาลปพวรรค
๓. สกิงสัมมชกวรรค	๘. นพมาลิวรรค
๔. เอกวิหาริวรรค	๙. ปิงสกุลวรรค
๕. วิภททิวรรค	๑๐. กิงกณิปปุพวรรค

มีคาถา ๑,๕๘๒ คาถา .

จบ เมตเตยยวัคคทสกะที่ ๕๐ .

กณิกาวรรคที่ ๕๑

ตณณิกังคปณิยเถรปาทานที่ ๑

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกกรรณิการ

[๙๑] พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสุเมธะ มีพระมหาปรีสลักษณะอัน
ประเสริฐ ๓๒ ประการ พระองค์ทรงประสงค์ความสด็จ จึงเสด็จ
ไปป่าหิมพานต์ พระมุนีผู้เลิศ ประกอบด้วยพระกรุณา เป็นอุดม
บุรุษเสด็จถึงป่าหิมพานต์แล้ว ประทับนั่งขัดสมาธิ ครั้นนั้น เราเป็น
วิทยารธัญญูเข้าไปในอากาศ เราถือตรีศูลซึ่งกระทำไว้ดีแล้วเหาะไป
พระพุทธรูปสองสว่างอยู่ในป่า เหมือนกับไฟบนยอดภูเขา เหมือน
พระจันทร์ในวันเพ็ญและเหมือนต้นพระยารั้งที่มีดอกบาน เราออก
จากป่าเหาะไปตามพระรัศมีพระพุทธรูป เห็นคล้ายกับสีของไฟที่
ไหม้ไม้อ้อ ยังจิตให้เลื่อมใส เราเลือกเก็บดอกไม้ได้เห็นดอก
กรรณิการที่มีกลิ่นหอมจึงเก็บเอามา ๓ ดอก บูชาพระพุทธรูปเจ้าผู้
ประเสริฐสุด ด้วยอานาภาพแห่งพระพุทธรูป ครั้นนั้น ดอกไม้ของ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
เราทั้ง ๓ ดอกเอาข้าวขึ้นเอาเกลือลงทำเป็นเงา (บัง) แด่พระศาสดา
ด้วยกรรมที่ได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตน์จำนง เราจะสร้าง
มนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ วิมานของเราสูง ๖๐ โยชน์
กว้าง ๓๐ โยชน์ อานุภาพกรรมทำให้อย่างสวยงามในดาวดึงส์นั้น
ปรากฏชื่อว่า กรรมธิการ แล้งธนูตั้งพื้น ลูกคลื่นหนึ่ง ๗ ลูก คนถือธนู
สำเร็จด้วยสี่เขี้ยวใบไม้ หึงแขวนตั้งแสนปรากฏในปราสาทของเรา
บัลลังก์ สำเร็จด้วยทองก็มี สำเร็จด้วยแก้วมณีก็มี สำเร็จด้วยแก้ว
ทับทิมก็มี สำเร็จด้วยแก้วผลึกก็มี ตามแต่จะต้องการปรารถนา
ที่นอนมีค่ามากขัดด้วยนุ่น มีผ้าลาดลายรูปสัตว์ต่างๆ มีราชสีห์เป็นต้น
ผ้าลาดมีชายเดียว มีหมอนพร้อม ปรากฏว่ามีอยู่ในปราสาทของเรา
ในเวลาที่เราปรารถนาจะออกจากภพเที่ยวจาริกไปในเทวโลก ย่อม
เป็นผู้อันหมู่เทวดาแวดล้อมไป เราสถิตอยู่ภายใต้ดอกไม้อัน เบื้องบน
เรามีดอกไม้เป็นเครื่องกำบัง สถานที่โดยรอบร้อยโยชน์ ถูกคลุม
ด้วยดอกกรรมธิการดนตรี ๖ หมื่นบำรุงทั้งเช้าและเย็น ไม่เกียจคร้าน
แวดล้อมเราเป็นนิตย์ ตลอดคืนตลอดวัน เรารื่นรมย์ด้วยการพ้อน
การขับและด้วยกิงสดาล เครื่องประโคม เป็นผู้มักมากด้วยกาม
บันเทิงอยู่ด้วยความยินดีในการเล่น ครั้งนั้น เราบริโภคน้ำและดื่มใน
วิมานนั้นบันเทิงอยู่ในไตรทศ เราพร้อมด้วยหมู่นางเทพอัปสร
บันเทิงอยู่ในวิมานอันสูงสุด เราได้เสวยราชสมบัติในเทวโลก ๕๐๐
ครั้งได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๐๐ ครั้ง และได้เป็นพระเจ้าประเทศ
ราชอันไพศาล โดยคณนานับมิได้ เมื่อเรายังท่องเที่ยวอยู่ในภพ
น้อยภพใหญ่ ย่อมได้โลกทวีปมากมาย ความบกพร่องในโลกทวีป
ไม่มีแก่เราเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธรูชา เราท่องเที่ยวอยู่ในสองภพ
คือ ในความเป็นเทวดาและในความเป็นมนุษย์ คดีอื่นไม่รู้จัก นี่
เป็นผลแห่งพุทธรูชา เราเกิดในสองสกุล คือ ในสกุลกษัตริย์
หรือสกุลพรหมมีย่อมไม่เกิดในสกุลอื่นต่ำทรามนี้ เป็นผลแห่ง
พุทธรูชา ยานช้าง ยานม้า และวอคานหามนี้ เราได้ทุกสิ่งทุก
อย่างทีเดียว นี่เป็นผลแห่งพุทธรูชา หมูทาส หมูทาสี และ
นารีที่ประดับประดาแล้ว เราได้ทุกอย่างทีเดียว นี่เป็นผลแห่ง
พุทธรูชา ผ้าแพร ผ้าขนสัตว์ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย เราได้ทุก
ชนิด นี่เป็นผลแห่งพุทธรูชา ผ้าไหม ผลไม้ไหม โกษะมีรส
อันเลิศในหมู่ เราได้ทุกชนิด นี่เป็นผลแห่งพุทธรูชา คำว่าเชิญ
เดี่ยวสิ่งนี้ เชิญบริโภคน้ำนี้ เชิญนอนบนที่นอนนี้ เราได้
ทั้งนั้น นี่เป็นผลแห่งพุทธรูชา เราเป็นผู้อันเขาบูชาในที่ทุกสถาน
เรามีศรัทธาใหญ่ มีศักดิ์ใหญ่ มีบริษัทไม่แตกแยกทุกเมื่อ เราเป็น
ผู้อุดมกว่าหมูญาติ นี่เป็นผลแห่งพุทธรูชา เราไม่รู้จักหนาว
ไม่รู้จักร้อน ไม่มีความกระวนกระวาย อนึ่ง ทุกข์ทางจิตย่อมไม่มี
ในหทัยของเราเลย เราเป็นผู้มีผิวพรรณดังทองคำ เทียวไปในภพ
น้อยภพใหญ่ ความเป็นผู้มีวรรณะผุดผ่องไป เราไม่รู้จักเลย นี่เป็น
ผลแห่งพุทธรูชา เราอันกุศลมูลตักเตือนแล้ว จึงจตุจากเทวโลก
มาเกิดในสกุลพราหมณ์มหาศาลอันมั่งคั่ง ในพระนครสาวัตถี
ละกามคุณ ๕ ออกบวชเป็นบรรพชิต เรามีอายุได้ ๗ ขวบแต่กำเนิด
ได้บรรลอรหัต พระพุทธเจ้าผู้มีพระปัญญาจักขุ ทรงทราบถึงคุณ
ของเรา จึงรับสั่งให้เราอุปสมบท เรายังหนุ่มก็ควรบูชา นี่เป็นผล
แห่งพุทธรูชา ทิพยจักขุของเราบริสุทธิ์ เราฉลาดในสมาธิ ถึงความ
บริบูรณ์แห่งอภิปัญญา นี่เป็นผลแห่งพุทธรูชา เราบรรลุปฏิสัมภิตา
ฉลาดแหลมในอิทธิบาท ถึงความบริบูรณ์ในพระสัทธรรม นี่เป็น
ผลแห่งพุทธรูชา ในกัปที่สามหมื่น เราได้บูชาพระพุทธเจ้าใด
ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักรู้ทุกขเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธรูชา เรา
เผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .
ทราบว่า ท่านพระตติณการปุปผิยเถระได้ภาษิตถาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .
จบ ตติณการปุปผิยเถระอาพาต .
เอกปิตตทายกเถระอาพาตที่ ๒
ว่าด้วยผลแห่งการถวายบาตร
[๙๒] ข้าพระองค์เป็นช่างหม้ออยู่ในพระนครหงสวดี ได้เห็นพระพุทธเจ้า
ผู้ปราศจากกิเลสสุลี มีโอชะอันข้ามได้แล้ว ไม่มีอาสวะ ข้าพระองค์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ได้ถวายบาตรดินที่หาค้นแล้ว แต่พระพุทธรเจ้าผู้ประเสริฐสุด ครั้น
ถวายบาตรแด่พระผู้มีพระภาคผู้ตรงผู้คงที่แล้ว เมื่อข้าพระองค์เกิด
ในภพ ย่อมได้ภักษาของทองและจันทน์ที่ทำด้วยเงิน ทำด้วยทอง และ
ทำด้วยแก้วมณี ข้าพระองค์บริโภคนิเวศน์ในถ้ำ นี่เป็นผลแห่งบุญกรรม
ข้าพระองค์เป็นผู้เลิศกว่าชนทั้งหลายโดยยศ พืชแม้ถึงน้อยแต่หวาน
ลงในนาดีเมื่อฝนยังทอธารให้ตกลงทั่วโดยชอบ ผลย่อมยังชวานาให้
ยินดีได้ จันทน์ การถวายบาตรนี้ก็เช่นนั้น ข้าพระองค์ได้หวานลงใน
พุทธรูขี เมื่อทอธารคือปีติตกลงอยู่ ผลจึงทำข้าพระองค์ให้ยินดี
เขต คือ หมู่และคณะมีประมาณเท่าใดที่จะให้ความสุขแก่สรรพสัตว์
เสมอด้วยพุทธรูขีไม่มีเลย ข้าพระองค์ผู้เป็นบุรุษอาชาไนย ข้า
พระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นอุดมบุรุษ ข้า
พระองค์นอบน้อมแด่พระองค์ ข้าพระองค์บรรลพอื่นไม่หวั่นไหว
ก็เพราะ ได้ถวายบาตรใบหนึ่ง ในกัปที่ ๔๑ แต่กัปนี้ ข้าพระองค์
ได้ถวายบาตรใบในกาลนั้น ด้วยการถวายบาตรนั้น ข้าพระองค์ไม่
รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายบาตร ข้าพระองค์เฝ้ากิเลส
ทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธรูขีข้าพระองค์ได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .
ทราบ ว่า ท่านพระเอกปิตตทายกเถระได้ภายิตถาคาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ เอกปิตตทายกเถรอปทาน .
กาสุมาริกผลทายกเถรอปทานที่ ๓
ว่าด้วยผลแห่งการถวายลูกมะริน
[๔๓] เราได้พบพระพุทธรเจ้าผู้ปราศจากกิเลสธลี เชษฐบุรุษของโลก
ประเสริฐกว่านารชน โชติช่วงเหมือนต้นกรรณิการ ประทับนั่งอยู่ที่ชอก
ภูเขา เรามีจิตเลื่อมใสมีใจใส่นิส ประนมกรอัญชลีเหนือเศียรเกล้า
แล้วเอาผลไม้มะรินถวายแด่พระพุทธรเจ้าผู้ประเสริฐสุด ในกัปที่ ๓๑
แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้
นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ เราเฝ้ากิเลส
ทั้งหลายแล้ว . . . พุทธรูขีเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .
ทราบ ว่า ท่านพระกาสุมาริกผลทายกเถระได้ภายิตถาคาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ กาสุมาริกผลทายกเถรอปทาน .
อวฏฺฐผลิยเถรอปทานที่ ๔
ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลไม้พิเศษ
[๔๔] พระผู้มีพระภาคผู้สยัมม ผู้มีพระรัตนด้วยพัน ไม่ทรงพ่ายแพ้
อะไรๆ ทรงออกจากวิเวกแล้ว เสด็จออกโคจรบิณฑบาต เราถือผลไม้
อยู่ได้เห็นเข้า จึงได้เข้าไปเฝ้าพระนารสภ เรามีจิตเลื่อมใสมีใจ
ใส่นิส ได้ถวายผลไม้ในกัปที่ ๔๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้
ในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้ นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผล
แห่งการถวายผลไม้ เราเฝ้ากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธรูขี
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระอวฏฺฐผลิยเถระได้ภายิตถาคาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ อวฏฺฐผลิยเถรอปทาน .
จารผลิยเถรอปทานที่ ๕
ว่าด้วยผลแห่งการถวายมะม่วงกะล่อน
[๔๕] เราได้ถวายผลมะม่วงกะล่อนทอง แต่พระสัมพุทธเจ้าผู้มีพระจวิรรณ
เหมือนทองคำ ผู้สมควรรับเครื่องบูชา กำลังเสด็จดำเนินอยู่ในถนน
ในกัปที่ ๔๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ในกาลนั้น ด้วยการ
ถวายผลไม้ นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้
นั้น เราเฝ้ากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธรูขีเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .
ทราบ ว่า ท่านพระจารผลิยเถระได้ภายิตถาคาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ จารผลิยเถรอปทาน .
มาตุลฺลผลิยเถรอปทานที่ ๖
ว่าด้วยผลแห่งการถวายมะม่วง
[๔๖] เราได้เห็นสมเด็จพระโลกนายก ผู้โชติช่วงเหมือนต้นกรรณิการ
รุ่งเรืองดังพระจันทร์ในวันเพ็ญ และเหมือนต้นไม้ประจำทวีปที่
โผลงอยู่ เราเลื่อมใส ได้เอาผลหมากจั่วถวายแด่พระศาสดาผู้เป็น
ทักษิณียบุคคล เป็นวิบุรุษ ด้วยมือทั้งสองของตน ในกัปที่ ๓๑
แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้ นั้น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ เราเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราทำได้สำเร็จแล้ว ดังนี้ .
ทราบ ว่า ท่านพระมาตุลลงคผลทายกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ มาตุลลงคผลทายกเถระอุปทาน .

อัชเชลผลทายกเถระอุปทานที่ ๗

ว่าด้วยผลแห่งการถวายลูกรกฟ้า

[๙๗] ครั้นนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าอชินะ (สิทธิัตถะ) ผู้สมบุรณ์
ด้วยจรรยา และเป็นมนุษย์ผู้ฉลาดในสมาธิ ประทับอยู่ในป่าหิมพานต์
เราเอามือประคองผลไม้รกรกฟ้าซึ่งมีขนาดเท่าหม้อ ถูกลมใบไม้แล้ว
ถวายแด่พระศาสดา ในกัปที่ ๙๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดใน
กาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้ นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่ง
การถวายผลไม้ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเรา
ทำได้สำเร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระอัชเชลผลทายกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ อัชเชลผลทายกเถระอุปทาน

อโมรผลทายกเถระอุปทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลไม้พิเศษ

[๙๘] เราได้ถวายผลไม้แด่พระสัมพุทธเจ้า ผู้มีพระจวิรรณปานดัง
ทองคำ ผู้สมควรรับเครื่องบูชา กำลังเสด็จดำเนินอยู่ในถนน ใน
กัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วยการถวาย
ผลไม้ นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราทำได้สำเร็จแล้ว ดังนี้ .
ทราบ ว่า ท่านพระอโมรผลทายกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ อโมรผลทายกเถระอุปทาน .

ตาลผลทายกเถระอุปทานที่ ๙

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลตาล

[๙๙] พระผู้มีพระภาคผู้สมบุรณ์พระนามว่าสตรังสี (สิทธิัตถะ) ผู้ไม่ทรง
พ่ายแพ้อะไรๆ เสด็จออกจากที่สถิตแล้วออกโจรบินทบาท เราถือ
ผลไม้อยู่ได้ เห็นเข้าจึงได้เข้าไปเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์ เรามีจิต
เลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้ถวายผลตาล ในกัปที่ ๙๔ แต่กัปนี้
เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้ นั้น เราไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
พระพุทธศาสนาเราทำได้สำเร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระตาลผลทายกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ตาลผลทายกเถระอุปทาน .

นาเลิเกรผลทายกเถระอุปทานที่ ๑๐

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมะพร้าว

[๑๐๐] ครั้นนั้น เราเป็นชาวสวนอยู่ในพระนครพันธุมดี ได้พบพระพุทธเจ้า
ผู้ปราศจากกิเลสธลี กำลังเหาะอยู่ในอากาศ เราได้เอาผลมะพร้าว
ถวายแด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด พระพุทธเจ้าผู้มีพระยศใหญ่ ทำ
ปิติให้เกิดแก่เรา ทรงนำความสุขมาให้ในปัจจุบัน ประทับยืนอยู่ใน
อากาศได้ทรงรับแล้ว เรามีจิตผ่องใส ครั้นถวายผลมะพร้าวแด่
พระพุทธเจ้าแล้ว ได้ประสพปิตุอันไพบูลย์และอุดมสุข รัตนะยอม
บังเกิดแก่เราผู้เกิดในภพนั้นๆ ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวาย
ผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้ นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย
นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ ทิพยจักขุของเราสะอาดหมดจด
เราเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ ถึงความบริบูรณ์ในอภิญญา นี่เป็นผลแห่ง
การถวายผลไม้ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเรา
ทำได้สำเร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระนาเลิเกรผลทายกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ นาเลิเกรผลทายกเถระอุปทาน .

รวมอุปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตินิภิกกนิการุปปผิยเถระอุปทาน	๖. มาตุลลงคผลทายกเถระอุปทาน
๒. เอกปิตตทายกเถระอุปทาน	๗. อัชเชลผลทายกเถระอุปทาน
๓. กาสุมาริกผลทายกเถระอุปทาน	๘. อโมรผลทายกเถระอุปทาน

๔. อวภูณฺณิเยราปะทาน   ๙. ตาลฬณฺณิเยราปะทาน
๕. จารฬณฺณิเยราปะทาน   ๑๐. นลฺลิเกรฬททยกเกราปะทาน

ในวรรณนี้ มีคาถาคำนวนได้ ๑๐๐ คาถาถ้วน

จบ กนิการวรรคที่ ๕๑

अञ्चनपपिद्येरापतान्ति ७

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกกรพ้าขาว

[๑๐๖] ครั้งนั้น เราเป็นกัณเฑาะว์ที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทกาตา ได้เห็นพระสยมภู พุทธเจ้าผู้ปราศจากกิเลสฐิติ มีความเลื่อมใสมีใจโสมนัส เกิดความปราโมทย์ ประนมอัญชลีแล้วถือเอาดอกกรพ้าขาวมาบูชาพระสยมภู ด้วยกรรมที่เราทำไว้ดีแล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตนานำใจไว้ เราจะสร้างกัณเฑาะว์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เราได้เป็นจอมเทพเสวยราชสมบัติในเทวโลก ๓๖ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิเสวยราชสมบัติอันใหญ่ ๑๐ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพศาลโดยคณนานับมิได้ พืชอันหวานในเนืออันดี คือ พระสยมภู ได้สำเร็จผลเป็นอันดีแก่เราแล้ว กุศลของเรามีอยู่ เราบวชเป็นบรรพชิต ทุกวันนี้ เราควรแก่การบูชาในศาสนาของพระศากยบุตร เราฝากกิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระอชชชปปิยเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ อชชชปปิยเถรปาทาน .

กฏขปปิยเถรปาทานที่ ๗

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกอัญชันเขียว

[๑๐๗] ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ มีภูเขาสูงหนึ่งชื่ออัจฉละ พระพุทธเจ้าพระนามว่าสุทิสสนะ ประทับอยู่ที่ชอกเขา เราถือดอกไม้ที่เกิดในป่าหิมพานต์ เหาะขึ้นอากาศ ณ ที่นั้น เราได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ข้ามพ้นโอฆะ ไม่มีอาสวะ ครั้งนั้น เราถือเอาดอกอัญชันเขียวมาบูชาพระสยมภู พุทธเจ้าผู้เสวยราชสมบัติในเทวโลก ๓๖ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิเสวยราชสมบัติอันใหญ่ ๑๐ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพศาลโดยคณนานับมิได้ พืชอันหวานในเนืออันดี คือ พระสยมภู ได้สำเร็จผลเป็นอันดีแก่เราแล้ว กุศลของเรามีอยู่ เราบวชเป็นบรรพชิต ทุกวันนี้ เราควรแก่การบูชาในศาสนาของพระศากยบุตร เราฝากกิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระกฏขปปิยเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ กฏขปปิยเถรปาทาน .

โสมสัณญกเถรปาทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งความเลื่อมใสในเสียงแสดงธรรม

[๑๐๘] เมื่อก่อน เราเป็นพรานเนื้อ เทียวอยู่ในไพรวัน อันสงัดเงียบ ได้พบพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากกิเลสฐิติ อันหมู่เทวดาห้อมล้อม กำลังทรงประกาศสัจจะ ๔ ทรงแสดงอมตบท เราได้สดับธรรมอันไพเราะของพระพุทธเจ้าผู้เผ่าพันธุ์ของโลกพระนามว่าสัชชี เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระสุรเสียง เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระองค์ท่านผู้ไม่มีบุคคลเปรียบเสมอเหมือนแล้ว ข้ามพ้นภพที่ข้ามได้ยาก ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้สัญญาได้ในกาลนั้น ด้วยการได้สัญญานั้น เราไม่รู้จักทุกขเลยในเสียง นี่เป็นผลแห่งสัญญา เราฝากกิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระโสมสัณญกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ โสมสัณญกเถรปาทาน .

สัพพทหายกเถรปาทานที่ ๙

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลไม้ต่างๆ

[๑๐๙] ครั้งนั้น เราเป็นพรานหมณเณนามชื่อว่าวรุณ เป็นผู้เรียนจบมนต์ทั้งบุตร ๑๐ คนเข้าไปกลางป่า สร้างอาศรมอย่างสวยงาม สร้างบรรณศาลาจัดไว้เป็นห้องๆ นำรินรมย์ใจ อาศัยอยู่ในป่าใหญ่ พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตระ ทรงรู้แจ้งโลก ผู้สมควรรับเครื่องบูชา ทรงพระประสงค์จะช่วยเหลือเรา พระองค์จึงได้เสด็จมายังอาศรมของเรา พระรัศมีได้แผ่กว้างใหญ่ตลอดไพรสณฑ์ ครั้งนั้น ป่าใหญ่โพลไปด้วยพยุหะเทพ เราเห็นปาฏิหาริย์ของพระพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐสุด ผู้คงที่ ได้เก็บเอาใบไม้มาเย็บเป็นกระพวง แล้วเอาผลไม้สดเต็มหอบ เข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้าแล้วได้ถวายพร้อมทั้งหอบ เพื่อทรงอนุเคราะห์เรา พระพุทธเจ้าได้ตรัสแก่เราว่า ท่านจงถือเอาหอบเดินตามหลังเรามา เมื่อสงฆ์บริโภคมแล้ว บุญจักมีแก่ท่าน เราได้หอบเอาผลไม้ไปถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระภิกษุสงฆ์แล้ว ได้เข้าถึงสวรรค์ชั้นดุสิต เป็นผู้ประกอบด้วยการพ้อน การขับ การประโคมอันเป็นทิพย์ เสวยยศใน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
 สวรรค์ชั้นดุสิตนั้น โดยบุญกรรม เราเข้าถึงกำเนิดใดๆ คือ
 เป็นเทวดาหรือมนุษย์ ในกำเนิดนั้นๆ เราไม่มีความบกพร่อง
 ในเรื่องโภตรีย์เลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ เพราะได้ถวาย
 ผลไม้แด่พระพุทธเจ้า เราจึงได้เป็นใหญ่ตลอดทวีปทั้ง ๔ พร้อมด้วย
 สมุทร พร้อมทั้งภูเขา ถึงฝูงนกมีเท้าใดที่บินอยู่ในอากาศ นก
 เหล่านั้นก็ตกอยู่ในอำนาจของเรา นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ ยักษ์
 ภูต รากษส กุมภัณฑ์และครุฑ เท้าที่มีอยู่ในไพรสนธ์ ต่างก็
 บำรุงบำเรอเอา ถึงพวกเต่า หมาใน ผีและเหลือบุง ก็ตกอยู่
 ในอำนาจของเรา นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ แม้เหล่ากุลปิกษี
 มีกำลังมากชื่อสุบรรณก็นับถือเรา นี่ก็เป็นผลแห่งการถวายผลไม้
 ถึงพวกนาคที่มีอายุยืน มีฤทธิ์ มียศใหญ่ ก็ตกอยู่ในอำนาจเรา
 นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ ราชสีห์ เสือโคร่ง เสือเหลือง หมี
 หมาป่า หมาจิ้งจอก ก็ตกอยู่ในอำนาจของเรา นี่เป็นผลแห่งการ
 ถวายผลไม้ ผู้ที่อยู่ในดาวประกายพุกขและหย้า กับผู้ที่อยู่ในอากาศ
 ล้วนนับถือเราทั้งหมด นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ ธรรมที่เห็นได้
 ยาก ละเอียด ลึกซึ้ง ซึ่งพระศาสดาทรงประกาศไว้ดีแล้ว
 เราถูกต้องแล้วอยู่ นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ เราถูกต้องวิโมกข์ ๘
 เป็นผู้ไม่มีอาสวะ เป็นผู้มีความเพียรเผากิเลส และมีปัญญาธิกา
 ตนอยู่ นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ เราเป็นผู้หนึ่งในจำนวนโอรส
 ของพระพุทธเจ้าที่ดำรงอยู่ในผล สิ้นโทสะ มียศใหญ่ นี่เป็นผล
 แห่งการถวายผลไม้ เราถึงความบริบูรณ์ในอภิญญา อันทุเลมูล
 ตักเตือน กำหนดรู้อาสวะทั้งปวง เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ เราเป็นผู้
 หนึ่งในจำนวนพระโอรสของพระพุทธเจ้าที่ได้วิชา ๓ บรรลุมฤต
 มียศใหญ่ สมบูรณ์ด้วยทิพโสตา ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้
 ถวายผลไม้ใดกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้ นั้น เราไม่รู้จัก
 ทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
 พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระสัพพผลทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ สัพพผลทายกเถรปาทาน .

ปทุมธารียเถรปาทานที่ ๑๐

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกบัว

[๑๑๐] ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ มีภูเขาสูงหนึ่งชื่อโรมสะ ครั้นนั้น
 พระพุทธเจ้าพระนามว่าภิกขุสัมมา ประทับอยู่กลางแจ้ง เราออกจาก
 ที่อยู่ไป ถือเอาดอกปทุมบูชา เราถือดอกปทุมบูชาอยู่หนึ่งวัน
 แล้วจึงได้กลับที่อยู่ที่ กัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าได้
 ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา
 เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระปทุมธารียเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ปทุมธารียเถรปาทาน .

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุริณชยผลทายกเถรปาทาน	๖. อัชชุนุปปผยเถรปาทาน
๒. กปิฐฐผลทายกเถรปาทาน	๗. กุญชุปปผยเถรปาทาน
๓. โกสมพผลยเถรปาทาน	๘. โฆสสัณญกเถรปาทาน
๔. เกตกุปปผยเถรปาทาน	๙. สัพพผลทายกเถรปาทาน
๕. นาคอุปผยเถรปาทาน	๑๐. ปทุมธารียเถรปาทาน

และในวรรคนี้ มีคาถาคำนวณได้ ๘๓ คาถา .

จบ ผลทายกวรรคที่ ๕๒ .

ติณทายกวรรคที่ ๕๓

ติณมณฐิตายกเถรปาทานที่ ๑

ว่าด้วยผลแห่งการถวายหญ้าคา ๑ กำ

[๑๑๑] ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ มีภูเขาสูงหนึ่งชื่อลัมพะกะ ที่ภูเขาลัมพะกะ
 นั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าติสสะ เสด็จจงกรมอยู่กลางแจ้ง
 เมื่อก่อน เราเป็นพรานเนื่ออยู่ในอรัญราวป่า ได้พบพระพุทธเจ้า
 ผู้ประเสริฐสุดกว่าทวยเทพ จึงได้ถวายหญ้ากำหนึ่งแด่พระพุทธเจ้า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
เพื่อเป็นที่ประทับนั่ง ครั้นแล้วยังจิตให้เลื่อมใส ถวายบังคม
พระสัมพุทธเจ้าแล้ว บ่ายหน้ากลับทางทิศอุดร เราเดินไปไม่นาน
ก็ถึงราชสีห์หำ เราเป็นผู้ถูกราชสีห์หำตายในที่นั้นนั่นเอง เราได้ทำ
อาสนกรรม ณ ที่ใกล้พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ไม่มีอาสวะ เรา
ได้ไปยังเทวโลกเหมือนลูกศรที่พ้นจากแสง ฉะนั้น ปราสาทใน
เทวโลกนั้น ซึ่งบุญกรรมเนรมิตให้ เป็นของงดงาม มีแสงธูปตั้งพื้น
มีลูกหนึ่งเป็นจำนวนร้อย มีธงประจำปราสาทสี่เหลี่ยม รัศมีของ
ปราสาทนั้นแผ่ซ่านไป เหมือนพระอาทิตย์อุทัย เราเป็นผู้เพียบพร้อม
ด้วยเหล่านางเทพกัญญา เพียบพร้อมด้วยกามคุณารมณ์ บันเทิงเร
รมย์อยู่ เราอันกุศลมูลตักเตือนแล้ว จุตติจากเทวโลกมาเป็นมนุษย์
เป็นผู้บรรลธรรมเป็นที่สิ้นอาสวะ ในกัปที่ ๔๒ แต่กัปนี้ เราได้
ถวายหญ้าสำหรับรองนั่ง ด้วยการถวายหญ้านั้น เราไม่รู้จักทุกขัตติ
นี้เป็นผลแห่งการถวายหญ้านั่งนั้น เราเฝ้ากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
พระพุทธศาสนาเราทำได้สำเร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระติณณฏฐิทายกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ตินณฏฐิทายกเถรอปทาน .

เวจจกทายกเถรอปทานที่ ๒

ว่าด้วยผลแห่งการถวายวัจจกฐิ

[๑๑๒] เราเลื่อมใส ได้ถวายวัจจกฐิหลังหนึ่ง แด่พระผู้มีพระภาคเชษฐบุ
รุษของโลก ผู้คนที่ พระนามาวาปีสสี ด้วยมือของตน เราได้ยานช้าง
ยานม้าและยานทิพย์ เราได้บรรลธรรมเป็นที่สิ้นอาสวะ ก็เพราะ
การถวายวัจจกฐินั้น ในกัปที่ ๔๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายวัจจกฐิใด ด้วย
การถวายวัจจกฐินั้น เราไม่รู้จักทุกขัตตินี้เป็นผลแห่งการถวาย
วัจจกฐิ เราเฝ้ากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราทำได้
สำเร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระเวจจกทายกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ เวจจกทายกเถรอปทาน .

สรณคมนียเถรอปทานที่ ๓

ว่าด้วยผลแห่งการเข้าถึงพระรัตนตรัย

[๑๑๓] ครั้นนั้น ภิกษุกับเราผู้อาศัยเลี้ยงชีพ ขึ้นเรือไปด้วยกัน เมื่อเรือกำลัง
จะอัปปาง ภิกษุได้ให้สรณะแก่เรา ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ ภิกษุนั้นได้
ให้สรณะใดแก่เรา เพราะสรณะนั้น เราไม่รู้จักทุกขัตตินี้เป็น
ผลแห่งสรณคมนี เราเฝ้ากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเรา
ทำได้สำเร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระสรณคมนียเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ สรณคมนียเถรอปทาน .

อัปภัญชนทายกเถรอปทานที่ ๔

ว่าด้วยผลแห่งการถวายยาหยอดตา

[๑๑๔] เราอยู่ใกล้พระราชอุทยาน ในพระนครพันธุมดี ครั้นนั้น เรานั่ง
หนึ่งเสื่อเหลือง ถือกอนไชน้ำ เราได้พบพระสยัมภูพุทธเจ้า ผู้ปราศ
จากกิเลสธลี ผู้ไม่ทรงพ่ายแพ้อะไรๆ มีความเพียรเฝ้ากิเลส มี
พระหฤทัยแน่วแน่ มีปกติเพ่งพินิจ ยินดีในฌาน เป็นนักบวช
ผู้สำเร็จความประสงค์ทั้งปวง ข้ามพ้นโอฆะแล้ว ไม่มีอาสวะ
ครั้นเราพบแล้วก็เลื่อมใสโสมนัส ได้ถวายยาหยอดตา ในกัปที่ ๔๑
แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จัก
ทุกขัตตินี้เป็นผลแห่งยาหยอดตา เราเฝ้ากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
พระพุทธศาสนาเราทำได้สำเร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระอัปภัญชนทายกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ อัปภัญชนทายกเถรอปทาน .

สปัญทายกเถรอปทานที่ ๕

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผ้าเนื้อดี

[๑๑๕] พระวิปัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้นำโลก เสด็จออกจากที่ประทับสำราญ
ในกลางวัน เราได้ถวายผ้าอย่างดีมีเนื้อเบาแล้ว บันเทิงอยู่ในสวรรค์
ตลอดกัปที่ ๔๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผ้าใด ด้วยการถวายผ้านั้น เราไม่
รู้จักทุกขัตตินี้เป็นผลแห่งผ้าอย่างดี เราเฝ้ากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
พระพุทธศาสนาเราทำได้สำเร็จแล้ว ดังนี้ .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ทราบ ว่า ท่านพระสุภทายกเถระ ได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ สุภทายกเถรอปทาน .

ทัณฑทายกเถรอปทานที่ ๖

ว่าด้วยผลแห่งการถวายไม้เท้า

[๑๑๖] ครั้นนั้น เราเข้าไปยังป่าใหญ่ ตัดเอาไม้ไผ่มาทำเป็นไม้เท้าถวาย
แด่พระสงฆ์ เรารับไหว้ท่านผู้มีวัตรอันงาม ด้วยจิตเลื่อมใสใน
ถวายไม้เท้าแล้วเดินบ่าหน้าไปทางทิศอุดร ในกัปที่ ๔๔ แต่กัปนี้
เราได้ถวายไม้เท้าได้ในกาลนั้น ด้วยการถวายไม้เท้า นั้น เราไม่รู้จัก
ทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายไม้เท้า เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระทัณฑทายกเถระ ได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ทัณฑทายกเถรอปทาน .

คิริเนลปุกเถรอปทานที่ ๗

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกอัญชันเขียว

[๑๑๗] เมื่อก่อน เราเป็นพรานเนื้อเที่ยวอยู่ในป่า ได้พบพระพุทธเจ้าผู้
ปราศจากกิเลสฐิติ ทรงรอบธรรมทั้งปวง เรามีจิตเลื่อมใสในสมณ
ในพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้ประกอบด้วยพระมหากษัตริย์ ทรงยินดี
ในประโยชน์เกื้อกูลของสรรพสัตว์ จึงได้บูชาด้วยดอกอัญชันเขียว
ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้
ด้วยการบูชา นั้น เราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระคิริเนลปุกเถระ ได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ คิริเนลปุกเถรอปทาน .

โพธิสัมมชกเถรอปทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งการกวาดลานโพธิ์

[๑๑๘] ในกาลก่อน เราเก็บใบโพธิ์ที่ถูกทิ้งไว้ ณ ลานพระเจดีย์เอาไปทิ้ง
เสีย เราจึงได้คุณ ๒๐ ประการ ด้วยเดชแห่งกรรมนั้น เมื่อเรายัง
ท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยภพใหญ่ ย่อมท่องเที่ยวไปแต่ในสองภพ
คือ ในเทวดาและมนุษย์ จุตจากเทวโลกแล้วมาสู่มนุษยโลก ก็
เกิดแต่ในสองสกุล คือ สกุลกษัตริย์และสกุลพราหมณ์ เรามี
อวัยวะน้อยใหญ่สมบูรณ์ สูงใหญ่ รูปร่างสวย สะอาดสะอาด
เต็มเปี่ยม ไม่บกพร่อง เราเกิดในภพใดภพหนึ่ง คือ ในเทวโลกหรือ
มนุษยโลก ในภพนั้น เรามีผิวพรรณเหมือนทองคำ เปียบดัง
ทองคำที่นายช่างหลอมแล้ว ผิวของเราอ่อนนุ่ม สนิท สุขุม
ละเอียดอ่อนอยู่ตลอดเวลา เพราะใบโพธิ์อันเราทิ้งดีแล้ว ในคติ
ไหนๆ ก็ตามที่ ฝุ่นละอองย่อมไม่ติดในสรีระของเราผู้ที่อยู่ในที่
ประชุม นี่เป็นวิบากแห่งการทิ้งใบโพธิ์เพราะความร้อนลม แดด
หรือเพราะความร้อนของไฟก็ตาม ที่ตัวของเราไม่มีเหงื่อไหล นี่
เป็นวิบากแห่งการทิ้งใบโพธิ์ ในกายของเรา ไม่มีโรคเรื้อน ฝี
กลาก ตกกระ หูดและหิด เปื่อยเลย นี่เป็นวิบากแห่งการทิ้ง
ใบโพธิ์ คุณแห่งการทิ้งใบโพธิ์อีกข้อหนึ่ง คือ บุคคลเกิดใน
ภพน้อยภพใหญ่ ย่อมไม่มีโรคในกาย นี่เป็นวิบากแห่งการทิ้งใบโพธิ์
คุณอีกข้อหนึ่ง คือ เขาเกิดในภพน้อยใหญ่ ย่อมไม่มีความบีบคั้น
ที่เกิดขึ้นทางใจเลย นี่เป็นวิบากแห่งการทิ้งใบโพธิ์ คุณอีกข้อหนึ่ง
คือ เขาเกิดในภพน้อยภพใหญ่ ย่อมไม่มีใครเป็นข้าศึกเลย นี่เป็น
วิบากแห่งการทิ้งใบโพธิ์ คุณอีกข้อหนึ่ง คือ เขาเกิดในภพน้อย
ภพใหญ่ ย่อมมีโรคภัยไข้เจ็บไม่บกพร่องเลย นี่เป็นวิบากแห่งการทิ้ง
ใบโพธิ์ คุณอีกข้อหนึ่ง คือ เขาเกิดในภพน้อยภพใหญ่ ย่อม
ไม่มีภัยไข้ไฟ พระราชา โจรและน้ำ คุณอีกข้อหนึ่ง คือ เขา
เกิดในภพน้อยภพใหญ่หาสหายและคนเดินตาม ย่อมประพฤติด
ตามจิตของเขา เขาเกิดในมนุษยโลกในปริมาณอายุเท่าใด อายุ
ของเขาย่อมไม่ลดไปจากปริมาณอายุนั้น ย่อมดำรงอยู่ตราบเท่าสิ้น
อายุคนใน คนนอก ตลอดถึงชาวนิคม ชาวรัฐ ล้วนแต่เป็น
ผู้ช่วยเหลือ ใคร่ความเจริญปรารถนาความสุขแก่เขาทั้งนั้น ใน
ทุกๆ ภพ เราเป็นคณมีโรคภัยไข้เจ็บ มียศ มีศิริ มีญาติ พวกพ้อง
ไม่มีเวร หมดความสะดุ้ง ในกาลทั้งปวง เมื่อเรายังท่องเที่ยวอยู่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ในภพ เทวดา มนุษย์ อสุร คนธรรพ์ ยักษ์และรากษส ล้วน
แต่ป้องกันรักษาเราทุกเมื่อ เราเสวยยศสองอย่างทั้งในเทวโลกและ
มนุษย์โลก ในอวสานเราได้บรรลุศิวโมกขมหานิพพานอันยอดเยี่ยม
บุรุษใดประสพบุญเพราะเจาะจงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือโพธิ-
พฤษภของพระศาสดาพระองค์นั้น สำหรับบุรุษเช่นนั้น สิ่งอะไร
เล่าที่เขาจะหาได้ยาก เขาย่อมเป็นผู้ยิ่งใหญ่กว่าคนอื่นๆ ในเพราะ
มรรคผล นิกายเป็นที่มาและคุณ คือ ฌานและ อภิญญา ไม่มี
อาสวะ ปรีณิพพาน เมื่อก่อน เรามีใจยินดีเก็บใบโพธิ์เอาไปทิ้ง
จึงเป็นผู้พร้อมเพรียงด้วยองค์ ๒๐ ประการนี้ ทุกทีพาราตริกกาล
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว
ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระโพธิสัมมชกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ โพธิสัมมชกเถรอปทาน .

อามัณฑผลทายกเถรอปทานที่ ๙

ว่าด้วยผลแห่งการถวายแพง

[๑๑๙] พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตระ ผู้ทรงรู้จบธรรมทั้งปวงเป็นนายก
ของโลก ออกจากสมาธิแล้วเสด็จจงกรมอยู่ ครั้นนั้น เราเอา
ผลไม้สดหามา ได้พบพระพุทธานุภาพนี้ ผู้ปราศจากกิเลส
ฐลี กำลังเสด็จจงกรมอยู่ เรามีจิตเลื่อมใสสมณัส ประนมกรอัญชลี
เหนือเศียรเกล้า ถวายบังคมพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วถวายผลแพง ใน
กัปปที่แสนแต่กัปปนี้ เราได้ถวายผลไม้ได้ในกาลนั้น ด้วยการถวาย
ผลไม้ นั้น เราไม่รู้จักทุกขัตติยะ นี้เป็นผลแห่งผลแพง เราเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระอามัณฑผลทายกเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ อามัณฑผลทายกเถรอปทาน .

สุคัณธเถรอปทานที่ ๑๐

ว่าด้วยผลแห่งการสดุดิพระรัตนตรัย

[๑๒๐] พระพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพราหมณ์ ทรงพระยศใหญ่ มี
พระนามชื่อว่ากัสสปะ ประเสริฐกว่านักปราชญ์ทั้งหลายเสด็จอุบัติ
ขึ้นแล้วในกัปปกัปปนี้ พระองค์ทรงสมบุรณด้วยอายุพยุชนะมีพระ
ลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ อันริศมีวาหนะหนึ่งแวดล้อม มีชาย
รัศมีบังเกิดปรากฏ ก่อให้เกิดความยินดีเหมือนพระจันทร์ ส่องแสง
สว่างเหมือนพระอาทิตย์ ทรงยังหมู่สัตว์ให้เยือกเย็น เหมือนเมฆฝน
เป็นบ่อเกิดแห่งคุณเหมือนสาคร ปานประหนึ่งว่าแผ่นดินโดยศีล
เปรียบดังภูเขาหิมวันต์โดยสมาธิ เหมือนอย่างอากาศโดยปัญญา
เป็นผู้ไม่เกาะเกี่ยวเหมือนลม ไม่พร่องเหมือนนิหาร แกล้วกล้าใน
บริษัท ทรงประกาศสัจธรรมช่วยมหาชนให้รอดพ้น ครั้นนั้นเรา
เป็นเศรษฐีบุตรผู้มียศใหญ่ ในพระนครพาราณสี มีทรัพย์และ
ข้าวเปลือกมากมาย เราเที่ยวเดินเล่นไปจนถึงป่ามฤตทายวัน ได้
เห็นพระศาสดาผู้เป็นนาค กำลังทรงแสดงพระธรรมเทศนาเรื่อง
หนทางอมตธรรม เราได้เห็นพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้เป็นเทพยิ่ง
กว่าเทพเทพ มีพระดำรัสเกลี้ยงเกลา น่ารัก มีพระสุรเสียงสไม
เสมอเหมือนนกกะเวก มีพระสำเนียงก้องเหมือนเสียงหงส์และ
เสียงกลองใหญ่ ยังมหาชนให้ทราบชัดได้ และได้สดับพระสุรเสียง
อันไพเราะ จึงได้ละโลกทรัพย์มิใช่น้อย ออกบวชเป็นบรรพชิต
เราบวชแล้ว เชนนี้ ไม่นานก็เป็นพหูสูต เป็นพระธรรมกถึก
มีปฏิภาณอันวิจิตร เราเป็นคนองอาจในการพรรณนา ได้พรรณนา
พระคุณของพระศาสดาผู้มีพระฉวีวรรณเหมือนทองคำ ในท่ามกลาง
บริษัทย่อยๆ ว่า พระผู้มีพระภาคพระองค์นี้ เป็นพระชินาสพ
เป็นผู้ตื่นแล้ว ไม่มีทุกข์ ทรงตัดความสงสัยได้แล้ว ทรงถึงความ
สิ้นกรรมทุกอย่าง ทรงพ้นกิเลสแล้วในเพราะธรรมเป็นที่สิ้นไป
แห่งอุปธิ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นผู้ตื่นแล้ว พระองค์เป็น
ผู้ประเสริฐยิ่ง ทรงประกาศพรหมจรรย์ในโลก พร้อมทั้งเทวโลก
ทรงฝึกพระองค์เองและทรงฝึกผู้อื่น ทรงสงบระงับเองและทรงทำ
ผู้อื่นให้สงบระงับ เป็นผู้ดับกิเลส เป็นนักบวช ทรงยังผู้อื่นให้ดับ
กิเลส เป็นผู้เบาพระทัยและทรงยังมหาชนให้เบาใจ ทรงมีความ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
เพียร อดทน กล้าหาญ มีพระปัญญาทรงประกอบด้วยพระกรุณา
ทรงมีความชำนาญ เป็นผู้มิขี้ขลาด เป็นพระพิชิตมาร ไม่ทรงคนอง
ทรงหมดความหวั่นไหว เป็นผู้ไม่หวั่นไหว ไม่สิ้นสะเทือน เป็น
นักปราชญ์ ไม่ทรงหลงใหล ไม่มีใครเทียมทัน เป็นเมธี มีปกติ
นำพระไป ทรงอาจหาญแม้ในพวกครุ ดังโคสุภราชพระยาชสา
(และ) ไกรสรสิหราช เป็นผู้ปราศจากโรค ปราศจากมลทิน

เป็นดังพรหม กล่าวแก่นักปราชญ์ หักเสยซึ่งข้าศึกคือกิเลส หมด
สิ้นหนาม ปราศจากความเศร้าโศกไม่มีใครเสมอเหมือน เป็นผู้
ประเสริฐ สะอาดหมดจด เป็นพราหมณ์ เป็นสมณะ เป็นนาคะ
เป็นหมอ เป็นผู้กำจัดลูกศร เป็นนักรบ เป็นผู้เบิกบาน เป็นผู้
หลับและตื่น ไม่หวั่นไหว มีใจเบิกบาน ยิ้มแย้ม ทรงทำการฝึก
อินทรีย์ เป็นผู้นำตนไป เป็นผู้ทำ เป็นผู้ทำ เป็นผู้ประกาศ เป็น
ผู้ทำสัตว์ให้รำงับ เป็นผู้วัด เป็นผู้ตัก เป็นผู้ฟัง เป็นผู้สรรเสริญ
เป็นผู้ไม่กำเรบ ปราศจากลูกศร ไม่มีทุกข์ ไม่ทรงมีความสงสัย
เป็นผู้หมดค้นหา ปราศจากธุลี เป็นผู้ขุด เป็นผู้ทำลาย เป็นผู้
กล่าว เป็นผู้ทำให้ปรากฏ เป็นผู้ยังสัตว์ให้ข้าม ให้ทำประโยชน์
เป็นผู้ถึงสัมปทา เป็นผู้ยังสัตว์ให้บรรลु เป็นผู้ไปด้วยกัน เป็นผู้ฆ่า
ทรงยังกิเลสให้ระร้อน ให้เหือดแห้ง ดำรงอยู่ในสัจจะ เสมอ
ด้วยผู้เสมอ ไม่มีสหาย เป็นที่อยู่แห่งความเอ็นดู มีมนต์อจรรย
ไม่ทรงลวงให้พิศวง เป็นผู้ทำ เป็นนักบวชของคฤหัสถ์ ทรงข้ามพ้น
ความสงสัยแล้ว ไม่ทรงถือพระองค์ ทรงมีคุณหาประมาณมิได้
ไม่มีใครเปรียบปาน ล่วงคลองแห่งถ้อยคำทกชนิด ล่วงเวไนย
สัตว์ทุกคน ทรงชนะหมู่มาร ความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าผู้
ประเสริฐมีพระรัตนโกสินทร์ด้วยร้อยพระองค์นั้น ย่อมนำอมตมหา
นิพพานมาให้ เพราะฉะนั้น ความเชื่อในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม
และในพระสงฆ์ จึงมีประโยชน์ใหญ่ เราสรรเสริญพระพุทธเจ้าผู้
เป็นสรณะอย่างสูงสุดของโลก ๓ ด้วยคุณเมือที่เห็นปานดังนี้
แสดงธรรมกถาในท่ามกลางบริษัท จุตจากอติภาพนั้นแล้ว ได้
เสวยมหินตสุขในสวรรค์ชั้นดุสิต จุตจากดุสิตแล้วเกิดในมนุษย
เป็นผู้มีกลิ่นหอม ลมหายใจ กลิ่นปากและกลิ่นตัวของเราก็นั้น
เหมือนกัน คือ มีกลิ่นหอม และกลิ่นหอมนั้นนั้นแหละฟุ้งไป
เนื่องด้วย เรา มีกลิ่นหอมทุกอย่างกลิ่นปากของเราหอมฟุ้งอยู่ทุกเมื่อ
สรีระของเรางดงาม หอมฟุ้งทุกที่พาราตริกาล ปานดังดอกปทุม
ดอกอุบลและดอกจำปา ฉะนั้น ทั้งหมดนี้เป็นผลแห่งการกล่าว
สรรเสริญคุณพระพุทธเจ้า ผลนั้นนำอจรรยอย่างยิ่ง ขอท่านทั้งหลาย
จงตั้งใจสดับคุณของพระพุทธเจ้านั้น ซึ่งเราได้กล่าวแล้ว ครั้นเรา
กล่าวสรรเสริญคุณของพระพุทธเจ้า ซึ่งนำประโยชน์และความสุขมา
ให้แล้ว เป็นผู้มิจิตตผ่องแผ้วในธรรมทั้งปวง พระสงฆ์เป็นผู้
ประกอบด้วยความเพียร มียศ ถึงความสุ ขงดงาม รุ่งเรือง
น่ารักน่าชม เป็นผู้กล่าวไม่ดูหมิ่นดูแคลน ไม่มีโทษ และเป็นผู้มี
ปัญญาวนชวายุในธรรมที่เป็นสันติสุข สำหรับผู้ภักดีต่อพระพุทธ
เจ้าได้นิพพานโดยง่าย เราจักกล่าวถึงเหตุของพวกเรา เชิญท่าน
ทั้งหลายฟังเหตุนี้ตามเรื่อง เรากลายบังคมก็เพราะค้นพบพระยศ
ของพระผู้มีพระภาคที่มีอยู่ เพราะฉะนั้น แม้เราจะเกิดในภพใดๆ
ก็ย่อมเป็นผู้มียศในภพนั้นๆ เราสรรเสริญพระพุทธเจ้า ผู้ทำที่สุด
ทุกข์ และพระธรรมอันสงบระงับ ปัจจยมีได้ปรุงแต่ง จึง ได้เป็นผู้
ถึงความสุข เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงชื่อว่าทรงประทานความ
สุขแก่สัตว์ทั้งหลาย เรากล่าวสรรเสริญคุณของพระพุทธเจ้าว่า
มีทั้งส่วนพระองค์และที่เป็นประโยชน์แก่คนอื่น จึงเป็นผู้ประกอบ
ด้วยปิตุในพระพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น เราจึงเป็นผู้มีความงาม
เมื่อเรากล่าวสรรเสริญพระคุณ ชื่อว่าชมเชยพระผู้นำ ซึ่งทรงชำระ
มาร ล้างเสียซึ่งเดิรภัย ครอบงำเดิรภัยโง่งเสียได้ เพราะฉะนั้น
เราจึงเป็นคนมีความรุ่งเรือง เมื่อเรากล่าวสรรเสริญพระคุณของ
พระสัมพุทธเจ้า ชื่อว่าพระองค์ให้เป็นที่รักแม้แห่งหมูชน เพราะ
ฉะนั้น เราจึงเป็นผู้น่ารัก น่าชม เหมือนพระจันทร์อันมีในสรวงกาล
ฉะนั้น เราชมเชยพระสุตเจ้าด้วยวาจาทุกอย่าง ตามสติสามารถ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
เพราะฉะนั้น เราจึงมีปฏิภาณวิจิตร เหมือนท่านพระวังคิสะ คน
พาลพวกใดเป็นผู้ถึงความสงสัย จึงดูหมิ่นพระมหามณี เราชมเชย
คนพาลพวกนั้นโดยชอบธรรม เพราะฉะนั้น เราจึง ไม่ถูกดูหมิ่น
เราได้ช่วยทำกิเลสของสัตว์ทั้งหลายให้หมดไป ด้วยการสรรเสริญ
พระคุณพระพุทเจ้า เพราะอำนาจของกรรมนั้น เราจึงเป็นผู้มีใจ
ไม่มีกิเลส เราผู้แสดงพุทธานุสสติ ได้ทำปัญญาเครื่องตรัสรู้ให้
เกิดแก่ผู้ฟัง เพราะฉะนั้น เราจึงเป็นผู้มีปัญญาเห็นแจ้งอรุณอัน
ละเอียด เราจักเป็นผู้สิ้นอาสวะทุกอย่าง จักข้ามพินสาครคือ
สังสารไปได้ และมีความชำนาญชำนาญ ไม่ถือน้ำมันด้วยอุปาทาน ถึง
ความดับสนิท ในกัปนี้เองเราได้ชมเชยพระชินเจ้าใด ด้วยการ
ชมเชยนั้น เราไม่รู้จักทุกคิดเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธานุชา เราเผา
กิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .
ทราบวาทานพระสุคินธเถระได้ภายิตถาคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .
จบ สุคินธเถรอปทาน .

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตินมฏฐิตายกเถรอปทาน	๖. ทันทททายกเถรอปทาน
๒. เวจจกทายกเถรอปทาน	๗. คิริเนลปชกเถรอปทาน
๓. สรณคมณียเถรอปทาน	๘. โพธิสัมมชกเถรอปทาน
๔. อัปภิกขุทายกเถรอปทาน	๙. อามัณฑผลทายกเถรอปทาน
๕. สุปญทายกเถรอปทาน	๑๐. สุคินธเถรอปทาน

ในวรรคนี้ บัณฑิตคำนวณคาถาทั้งหมดได้ ๑๒๓ คาถา .
จบ ตินททายกวรรคที่ ๕๓ .

กัจจายวรรคที่ ๕๔
มหากัจจายนเถรอปทานที่ ๑
ว่าด้วยบุพจริยาของพระมหากัจจายนเถระ
[๑๒๑] พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตระ ผู้ปราศจากตัณหา ทรงข้านะสิ่งที่
ใครๆ เอาชนะไม่ได้ เป็นพระผู้นำ ได้เสด็จอุบัติขึ้นในกัปที่แสนแต่
ภัททิยนี้ พระองค์เป็นผู้แก้แค้นเจ้าสามารก มีพระอินทรีย์เสมอน
ไบบัว มีพระพักตร์ปราศจากมลทินคล้ายพระจันทร์ มีพระฉวีวรรณ
ปานดังทองคำ มีพระรัศมีชานออกจากพระองค์เหมือนรัศมีพระ
อาทิตย์ นาดตาและใจของสัตว์ลง ประดับด้วยพระลักษณะอัน
ประเสริฐ ล่วงทางแห่งคำพูดทุกอย่าง อันหมั่นเมษย์และอมรเทพ
สักการะ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง ทรงยังสัตว์ให้ตรัสรู้ ทรง
นำไปได้อย่างรวดเร็ว มีพระสรเสียงไพเราะ มีพระสันดานหนาไป
ด้วยพระกรุณา ทรงแก้แค้นเจ้าในที่ประชุม พระองค์ทรงแสดง
ธรรมอันไพเราะ ซึ่งประกอบด้วยสัจจะ ๔ ทรงจุดขึ้นซึ่งหมูสัตว์ที่
จมอยู่ในเปือกตมคือโมหะ ครั้งนั้นเราเป็นดาบส สัญจรไปแต่คน
เดียว มีปาหิมพานต์เป็นที่ยูอาศัย เมื่อไปสู่มนุษย์โลก ทางอากาศ
ก็ได้พบพระพิชิตมาร เราได้เข้าไปเฝ้าพระองค์แล้วสดับพระธรรม
เทศนาของพระธีรเจ้า ผู้ทรงพรณนาคุณอันใหญ่ของพระสาวกอยู่ว่า
เราไม่เห็นสาวกองค์อื่นใดในธรรมวินัยนี้ ที่จะเสมอเหมือนกับ
กัจจายนภิกษุนี้ ผู้ซึ่งประกาศธรรมที่เราแสดงแล้วแต่โดยย่อได้โดย
พิสดาร ทำบริษัทและเราให้ยินดี เพราะฉะนั้น กัจจายนภิกษุนี้
จึงเลิศกว่าภิกษุผู้เลิศในการกล่าวได้โดยพิสดาร ซึ่งอรุณแห่งภายิต
ที่เรากล่าวไว้แต่โดยย่อนั้น ภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงจำไว้
อย่างนี้เถิด ครั้งนั้น เราได้ฟังพระดำรัสอันรื่นรมย์ใจแล้ว เกิด
ความอัศจรรย์ จึงไปปาหิมพานต์นำเอากลีบดอกไม้มาบูชาพระผู้
เป็นที่พึ่งของโลก แล้วปรารภณานันดรนั้น ครั้งนั้น พระผู้เป็น
ที่ยูแห่งสรวง ทรงทราบอริยาศัยของเราแล้ว ได้ทรงพยากรณ์ว่า
จงดูฤๅษีผู้ประเสริฐนี้ ซึ่งเป็นผู้มีผิวพรรณเหมือนทองคำที่โลมลิทิน
ออกแล้ว มีโลมชาติขุขันและใจโสมนัส ยินพระนมอัญชลีนิ่งไม่
ไหวติง ราวเรียง มีนัยน์ตาเต็มดี มีอริยาศัยนุ่มไปในคุณของพระ
พุทธเจ้า มีธรรมเป็นธง มีหทัยราวเรียง เหมือนกับถูกรดด้วย
น้ำอมฤต เขาได้สดับคุณของกัจจายนภิกษุเข้า จึงได้ปรารภณา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ฐานันดรนั้น ในอนาคตกาล ฤาษีผู้นี้จะเป็นธรรมทายาทของพระ
โคดมมหายานี้ เป็นโอรสอันธรรมเนรมิต จักเป็นพระสาวกของ
พระศาสดา มีนามชื่อว่ากัจจายนะ เขาจักเป็นพหูสูต มีญาณใหญ่
รู้อธิบายแจ้งชัด เป็นนักปราชญ์ จักถึงฐานันดรนั้น ดังที่เราได้
พยากรณ์ไว้แล้ว ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น
ด้วยกรรมนั้นเราไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา เราทอง
เที่ยวอยู่แต่ในสองภพ คือ ในเทวดาและมนุษย์ คดีอื่นเราไม่รู้
นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา เราเกิดสองสกุล คือ สกุลกษัตริย์และ
สกุลพราหมณ์ เราไม่เกิดในสกุลที่ต่ำทราม นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา
และในภพสุดท้าย เราเกิดเป็นบุตรของกัปปิวัจจพราหมณ์ผู้เป็น
ปุโรหิตของพระเจ้าจันทปัชชิต ในพระนครอุชเชนีอันรื่นรมย์
เราเป็นคนฉลาดเรียนจบ ไตรเพท ส่วนมารดาของเราชื่อจันทนปทุมมา
เราชื่อกัจจายนะ เป็นผู้มีความงาม เราอันพระเจ้าแผ่นดินทรงส่งไป
เพื่อพิจารณาพระพุทธรูป ได้พบพระผู้นำซึ่งเป็นประตูล้อมโกลนบุรี
เป็นที่ตั้งสมณ และ ได้สดับพระพุทธานุญาตอันปราศจากมลทิน
เป็นเครื่องชำระล้างเปลือกคือคติ จึงได้บรรลุธรรมอันสงบ
ระงับ พร้อมกับบุรุษ ๓ คนที่เหลือ เราเป็นผู้อธิบายในพระมถิ
อันใหญ่ของพระสุคตเจ้าได้แจ้งชัด และพระศาสดาทรงตั้งไว้ใน
ตำแหน่งเอตทัคคะ เราเป็นผู้มีความปรารถนาสำเร็จด้วยดีแล้ว เรา
เผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธรูปที่เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .
ทราบ ว่า ท่านพระมหากัจจายนเถระ ได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ มหากัจจายนเถรอปทาน .

วักกलिเถรอปทานที่ ๒

ว่าด้วยบุพจริยาของพระวักกलिเถระ

[๑๒๒] สมเด็จพระผู้นำมีพระนามไม่ทราบ มีพระคุณนับไม่ได้พระนามว่า
ปทุมุตระ เสด็จอุบัติขึ้นแล้วในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระนามว่า
ปทุมุตระ ก็เพราะมีพระพักตร์เหมือนดอกปทุม มีพระจิวรรณ
งาม ไม่มีมลทิน เหมือนดอกปทุม ไม่เปื้อนด้วยโลก เหมือน
ดอกปทุมไม่เปื้อนด้วยน้ำ ฉะนั้น เป็นนักปราชญ์ มีพระอิริยา
ดังใบปทุมและน่ารักเหมือนดอกปทุม ทั้งมีพระโอษฐ์ มีกลิ่น
อุดม เหมือนกลิ่นในกลีบของดอกปทุม เพราะฉะนั้น พระองค์
จึงทรงพระนามว่า ปทุมุตระ พระองค์เป็นผู้เจริญกว่าโลก
ไม่ทรงถือพระองค์ เปรียบเสมือนเป็นนัยนาตาให้คนตาบอด มีพระ
อิริยาบถสงบ เป็นที่ฝังพระคุณ เป็นที่รองรับภรรณาและมตถึงใน
ครั้งไหนๆ พระมหาวีรเจ้าพระองค์นั้น ก็เป็นผู้อันพรหมอสรรและ
เทวดาบูชา สูงสุดกว่าชนในท่ามกลางหมูชนที่เคลื่อนกลนไปทั้ง
เทวดาและมนุษย์ เมื่อจะยังบริษัททั้งปวงให้ยินดีด้วยพระสำเนียง
อันแสนะ และด้วยพระธรรมเทศนาอันเพราะพริ้ง จึงได้ชมสวาก
ของพระองค์ว่า ภิกษุอื่นที่พ้นกิเลสด้วยศรัทธา มีมตติ ขวนขวาย
ในการดูเรา เช่นกับวักกलिภิกษุนี้ ไม่มีเลย ครั้งนั้น เราเป็นบุตร
ของพราหมณ์ในพระนครหงสวดี ได้สดับพระพุทธานุญาตนั้น จึง
ขอบฐานันดรนั้น ครั้งนั้น เราได้นิมนต์พระตถาคตผู้ปราศจาก
มลทินพระองค์นั้น พร้อมด้วยพระสาวก ให้เสวยตลอด ๓ วัน
แล้วให้ครองผ้า เราหมอบศีรษะลงแล้วจมนลงในสาครคืออนันตคุณ
ของพระศาสดาพระองค์นั้น เต็มเปี่ยมไปด้วยปีติ ได้กราบทูล
ดังนี้ว่า ข้าแต่พระมหายานี้ ขอให้พระองค์ได้เป็นเช่นกับภิกษุผู้
สัทธาธิมุต ที่พระองค์ตรัสชมเชยว่า เลิศกว่าภิกษุผู้มีศรัทธาใน
พระศาสนานี้เกิด เมื่อเรากลับมาดังนี้แล้ว พระมหายานี้ผู้มี
ความเพียรใหญ่ มีพระพรตระณีได้มีเครื่องกีดกัน ได้ตรัสพระ
คำรัสสีในท่ามกลางบริษัทว่า จงดูมาณพญานี้ ผู้นั่งผ้าเนื้อเกลี้ยง
สีเหลือง มีอวัยวะอันบุญสร้างสมให้คล้ายทองคำ ดูดีมีตา
และใจของหมูชนในอนาคตกาล มาณพญานี้จักได้เป็นพระสาวก
ของพระโคดมผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย
ฝ่ายสัทธาธิมุต เขาเป็นเทวดาหรือมนุษย์ก็ตามจักเป็นผู้เว้นจาก
ความเดือดร้อนทั้งปวง รวบรวมโลกทรัพย์ทุกอย่าง มีความสุข
ท่องเที่ยวไปในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระศาสดามีนามชื่อว่าโคดม

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ทรงสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก
มาณพผู้นี้จักเป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น จักเป็น
โอรัสอันธรรมเนรมิต จักเป็นสาวกของพระศาสดามีนามชื่อว่า
วักกलि เพราะผลกรรมที่เหลือนั้น และเพราะตั้งเจตนาน่าใจไว้ เรา
ละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เรามีความสุขในทิทก
สถาน ทองเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่ ได้เกิดในสกุลหนึ่งใน
พระนครสาวัตถี มารดาของเราถูกภัยปีศาจคุกคาม มีใจหวาดกลัว
จึงให้เราผู้ละเอียดอ่อนเหมือนเนยข้น นุ่มนิ่มเหมือนใบไม้อ่อนๆ
ซึ่งยังนอนหงาย ให้นอนลงแทบบาทมูลของพระผู้แสวงหาคุณอัน
ยิ่งใหญ่ กราบทูลว่า ข้าแต่พระโลกนาถ หม่อมฉันขอถวาย
ทารกนี้แด่พระองค์ ข้าแต่พระโลกนาถ ขอพระองค์จงทรงเป็นที่
พึ่งของข้าด้วยเถิด ครั้นนั้น สมเด็จพระมุนีผู้เป็นที่พึ่งของหมู่สัตว์
ผู้หวาดกลัว พระองค์ได้ทรงรับเราด้วยฝ่าพระหัตถ์อันอ่อนนุ่ม มี
ตาข่ายอันทันทัดด้วยจักร จำเดิมแต่นั้นมา เราก็เป็นผู้ถูก
รักษาโดยพระพุทธรเจ้า จึงเป็นผู้พ้นจากความป่วยไข้ทุกอย่าง อยู่
โดยสุขสำราญ เราเว้นจากพระสုคตเสียเพียงครู่เดียวก็กระสัน พอ
อายุได้ ๗ ขวบ เราก็ก่อขาเป็นบรรพชิต เราเป็นผู้ไม่อัมด้วย
การดูพระรูปอันประเสริฐ เกิดพระบาหมีทุกอย่าง มีดวงตาสีเขียว
ล้วน เคลื่อนกล่นไปด้วยวรัณสีฐานอันงดงาม ครั้นนั้น พระพิชิต
มารทรงทราบว่ายินดีในพระพุทธรูป จึงได้ตรัสสอนเราว่า
อย่าเลยวักกलि ประโยชน์อะไรในรูปที่นำเกลียดซึ่งชนพาลชอบเล่า
ก็บั่นทอนใจเห็นสังขาร บั่นทอนใจเห็นว่าเห็นเรา ผู้ไม่เห็นสังขาร
ถึงจะเห็นเราก็อ้างว่าไม่เห็น กายมีโทษไม่สิ้นสุด เปรียบเสมอด้วย
ต้นไม้มิพิษ เป็นที่อยู่ของโรคทุกอย่าง ล้วนเป็นที่ประชุมของทุกข์
เพราะฉะนั้น ท่านจงเหินห่างในรูป พิจารณาเห็นความเกิดขึ้น
และความเสื่อมไปแห่งสังขารทั้งหลาย จักถึงที่สุดแห่งสรรพกิเลสได้
โดยง่าย เราอันสมเด็จพระโลกนาถผู้แสวงหาประโยชน์พระองค์
นั้น ทรงพร่ำสอนอย่างนี้ ได้ขึ้นภูเขาคิชฌกูฏ พงคอยู่ที่ยอกเขา
พระพิชิตมารผู้หมั่นประคับประคองอยู่ที่เชิงเขา เมื่อจะทรงปลอบโยน
เรา ได้ตรัสเรียกว่า วักกलि เราได้ฟังพระดำรัสนั้นเข้าก็เบิกบาน
ครั้งนั้น เราวิ่งลงไปที่จอมเขาสูงหลายร้อยชั่วบุรุษ แต่ถึงแผ่นดิน
ได้โดยสะดวกทีเดียว ด้วยพุทธานภาพ พระผู้มีพระภาคทรงแสดง
พระธรรมเทศนา คือ ความเกิดขึ้น และความเสื่อมไปแห่งสังขาร
ทั้งหลายอีก เราธรรมนั้นทั่วถึงแล้ว จึงได้บรรลอรหัตถ์ ครั้นนั้น
พระผู้มีพระภาคผู้มีพระปริชาใหญ่ ทรงทำที่สุดแห่งจรรณะ ทรง
ประกาศในท่ามกลางมหาบุรุษว่า เราเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่าย
สังฆาธิมุต ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้นเราไม่รู้จักทุกขัตถ์เลย นี่เป็นผลแห่งพหุบุชา เราเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนา เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .
ทราบว่ายท่านพระวักกलिเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ วักกलिเถราปทาน .

มหากัปปีนเถราปทานที่ ๓

ว่าด้วยบุพจริยาของพระมหากัปปีนเถระ

[๑๒๓] พระพิชิตมารผู้ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง พระนามว่าปทุมุตระ ปรากฏใน
อัมภากาศ เหมือนพระอาทิตย์ปรากฏในอากาศในสวทกกาล ฉะนั้น
พระองค์ยังดอกบัว คือเวไนยสัตว์ให้บานด้วยพระรัศมีคือพระดำรัส
สมเด็จพระโลกนาถ ทรงยังเปือกตม คือกิเลสให้แห้งไปด้วย
พระรัศมี คือพระปริชา ทรงกำจัดขของพวกเดียรฉัตรเสียด้วย
พระญาณปานดังเพชร เหมือนพระอาทิตย์กำจัดความมืด ฉะนั้น
สมเด็จพระพุทธานุเจ้าทรงส่องแสงสว่างจำทั้งกลางคืน และกลางวัน
ในที่ทุกหนทุกแห่ง เป็นบ่อเกิดแห่งคุณ เหมือนสาครเป็นบ่อเกิด
แห่งรัตนะ ทรงยังเมฆ คือ ธรรม ให้ตกลงเพื่อหมู่สัตว์ เหมือน
เมฆยังฝนให้ตก ฉะนั้น ครั้นนั้น เราเป็นผู้พิพากษาอยู่ในพระนคร
หงสวดี ได้เข้าไปฟังธรรมของพระพุทธรเจ้าผู้มีพระนามว่าปทุมุตระ
ซึ่งกำลังประกาศคุณของพระสาวกผู้มีสติ ผู้กล่าวสอนภิกษุทั้งหลาย
อยู่ ทรงยังใจของเราให้ยินดี เราได้ฟังแล้วเกิดปีติโสมนัส นิมนต์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
พระศาสดาพร้อมด้วยศิษย์ ให้เสวยและฉันแล้ว ประราธนาฐานันดร
นั้น ครั้นนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้มีส่วนเสมอด้วยหงส์ มี
พระสุรเสียงเหมือนหงส์และมโหรีทัก ได้ตรัสว่า จงค้นหาอำมาตย์
ผู้นี้ ผู้แก่ล้าในการตัดสินหมอบอยู่แทบเท้าของเรา มีประกาย
ดจอลอยขึ้นและมีใจสูงด้วยปิติ มีวรรณะเหมือนแสงแห่งแก้วมุกดา
งดงาม นัยน์ตาและหน้าผองใส มีบริวารเป็นอันมาก ทำราชการ มี
ยศใหญ่ มหาอำมาตย์นี้เขาปรารธนาตำแหน่งกษัตริย์ ผู้ให้อิवाทแก่
กษัตริย์ เพราะพลอยยินดีด้วย ด้วยการบริจาคบิณฑบาตนี้ และด้วย
การตั้งเจตน์จำนงไว้ เขาจักไม่เข้าถึงทุกติเลียดตลอดแสนกัป จัก
เสวยความเป็นผู้มีโชคดีในหมู่ทวยเทพ และจักเสวยความเป็น
ใหญ่ในหมู่มนุษย์ จักบรรลุถึงนิพพานด้วยผลกรรมส่วนที่เหลือ
ในแสนกัปแต่กัปนี้ พระศาสดามีพระนามชื่อว่าโคดม ทรงสมภพ
ในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก มหาอำมาตย์นี้
จักเป็นธรรมทายาทของพระศาสดา พระองค์นั้น จักเป็นโอรสอัน
ธรรมเนรมิต จักเป็นสาวกของพระศาสดามีนามชื่อว่ากัปปินะ ต่อ
แต่นั้น เราจักได้ทำสักการะด้วยดี ในพระศาสนาของพระชินสีห์
ละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดุสิต เราครองราชย์ในเทวดา
และมนุษย์โดยเป็นส่วนๆ แล้วเกิดในสกุลช่างหูก ที่ตำบลบ้าน
ใกล้พระนครพาราณสี เรากับภรรยาที่มีบริวารแสนคน ได้อุปฐาก
พระปัจเจกพุทธเจ้า ๕๐๐ องค์ ได้ถวายโภชนาหารตลอดไตรมาส
แล้วให้ครองไตรจีวร เราทั้งหมดจตุตถจากอัทธพานั้นแล้ว ได้เข้าถึง
สวรรค์ชั้นไตรทศ เราทั้งหมดจตุตถจากสวรรค์นั้นแล้ว กลับมาเป็น
มนุษย์อีก พวกเราเกิดในกุกกฏบุรี ช้างป่าหิมพานต์ เราได้
เป็นโอรสผู้มียศใหญ่ พระนามว่ากัปปินะ พวกที่เหลือเกิดในสกุล
อำมาตย์ เป็นบริวารของเรา เราเป็นผู้ถึงความสุขอันเกิดแต่ความ
เป็นมหาราช ได้สำเร็จสิ่งที่ต้องประสงค์ทุกประการ ได้สดับข่าวสาร
อัศจรรย์ของพระพุทธเจ้าที่พวกพ่อค้าบอกดังนั้นว่า พระพุทธเจ้าผู้เอก
อัครบุคล ไม่มีใครเสมอเหมือน เสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก พระองค์
ทรงประกาศพระสัทธรรมอันเป็นธรรมไม่ตาย เป็นอุดมสุข และ
สาวกของพระองค์เป็นผู้หมั่นขยัน พ้นทุกข์ ไม่มีอาสวกิเลส ครั้น
เราได้สดับคำของพ่อค้าเหล่านั้นแล้ว ได้ทำการสักการะพวกพ่อค้า
สละราชสมบัติ พร้อมด้วยอำมาตย์ เป็นพุทธมามกะ พวกกันออก
เดินทาง ได้พบแม่น้ำมหาจินทานที มีน้ำเต็มเปี่ยมเสมอขอบฝั่ง
ทั้งไม่มีทวน้ำ ไม่มีแพ ข้ามได้ยาก มีกระแสน้ำไหลเชี่ยว เราระลึก
ถึงพระพุทธคุณแล้วก็ข้ามแม่น้ำไปได้โดยสวัสดิ์ ถ้าพระพุทธองค์
ทรงข้ามกระแสน้ำ คือ กวไปได้ ถึงที่สุดแห่งโลก ทรงรู้แจ้งชัด
ไซ้ ด้วยสังจาวาจนีก็ขอให้การไปของเรารุ่งสำเร็จ ถ้ามรรคเป็น
เครื่องให้สัตว์ถึงความสงบได้ เป็นเครื่องให้โมกขธรรม เป็นธรรม
สงบระงับ นำความสุขมาให้ได้ไซ้ ด้วยสังจาวาจนี ก็ขอให้การ
ไปของเรารุ่งสำเร็จ ถ้าพระสงฆ์เป็นผู้ข้ามพ้นทางกัณดารไปได้
เป็นเนืองนิตย์อันเยี่ยมไซ้ ด้วยสังจาวาจนี ก็ขอให้การไปของเรารุ่ง
สำเร็จ พร้อมกับที่เราได้ทำสังจาวาจนีประเสริฐดังนี้ น้ำได้ไหลหลีก
ออกไปจากหนทาง ลำดับนั้น เราได้ข้ามไปขึ้นฝั่งแม่น้ำอันนำ
รินรมย์ใจได้โดยสะดวก ได้พบพระพุทธเจ้าประทับนั่งอยู่เหมือน
พระอาทิตย์ที่กำลังอุทัย ดังภูเขาทองที่ลูกไพลงเหมือนไม้ประติบัติ
ถูกไฟไหม้โชติช่วง ผู้อันสาวกแวดล้อม เปรียบดังพระจันทร์ที่
ประกอบด้วยดวงดาว ยังเทวดาและมนุษย์ให้เปลितเปลิบ ปานทั่ว-
วาสาวผู้ยังฝนคือรัตนันให้ตกลง เราพร้อมด้วยอำมาตย์ถวายบังคม
แล้ว เฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ลำดับนั้น พระพุทธเจ้าทรง
ทราบอริยาศัยของเรา ได้แสดงพระธรรมเทศนา เราฟังธรรมอัน
ปราศจากมลทินแล้ว ได้กราบทูลพระพิชิตมารว่า ข้าแต่พระมหา-
วีรเจ้า ขอได้โปรดให้พวกข้าพระองค์ได้บรรพชาเถิด พวกข้าพระองค์
เป็นผู้ลงสุภแล้ว พระมหาสมณผู้สูงสุดตรัสว่า ท่านทั้งหลายจง
เป็นภิกษุมารเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว ท่านทั้งหลายจงประพฤติ
พรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์เถิด พร้อมกันกับพระพุทธดำรัส
เราทุกคนล้วนทรงเพทเป็นภิกษุ เราทั้งหลายอุปสมบทแล้ว เป็น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ภิกษุผู้โสดาบันในพระศาสนา ต่อแต่นั้น พระผู้นำขึ้นพิเศษได้
เสด็จเข้าพระเชตวันมหาวิหารแล้วทรงสั่งสอน เราอันพระพิชิตมาร
ทรงสั่งสอนแล้ว ได้บรรลุอรหัต ลำดับนั้น เราได้สั่งสอนภิกษุ
พันรูป แม้พวกเขาทำตามคำสอนของเรา ก็เป็นผู้ไม่มีอาสวะ
พระพิชิตมารทรงพอพระทัยในคุณชื่อนั้น จึงทรงตั้งเราไว้ในตำแหน่ง
เอตทัคคะ ณ ท่ามกลางมหาชนว่าภิกษุที่ป็นะเลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย
ผู้ให้อิवाาทแก่ภิกษุ กรรมที่ได้ทำไว้ในแสนกัป ได้แสดงผลให้เรา
ในครั้งนี้ เราพ้นจากกิเลส ดุจลูกศรที่พ้นจากแสง เราได้เผากิเลส
ของเราแล้ว เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำ
เสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบวา ท่านพระมหากัปปินเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ ฉะนี้แล .

จบ มหากัปปินเถระอุปทาน .

ที่พพมัลลปัตตเถระอุปทานที่ ๔

ว่าด้วยบุพจริยาของพระที่พพมัลลปัตตเถระ

[๑๒๔] พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมตระ ทรงรู้แจ้งโลกทั้งหมดเป็นมุนี
มีพระจักษุ ได้เสด็จอุบัติขึ้นในกัปที่แสนแต่ภัทรกัปนี้ พระองค์ทรง
ตรัสสอน ทำสัตว์ให้รู้ชัด ยังสรรพสัตว์ให้ข้ามวิญญูสงสาร ทรง
ฉลาดในเทคนา เป็นผู้เบิกบาน ทรงยังประชุมชนเป็นอันมากให้
ข้ามพ้นไปได้ พระองค์เป็นผู้อนุเคราะห์ ทรงประกอบด้วยพระกรุณา
ทรงแสวงหาประโยชน์แก่สรรพสัตว์ ยังเดียรฉัตรที่มาเฝ้าทุกคนให้
ดำรงอยู่ในเบญจศีล เมื่อเป็นเช่นนั้น พระศาสนาจึงหมดความอาภูล
ว่างจากพวกเดียรฉัตร และวิจิตรด้วยพระอรหันต์ผู้คงที่ มีความขาน
ขานาญ พระมหามุนีพระองค์นั้นสูง ๕๘ ศอก มีพระฉวีวรรณงาม
คล้ายทองคำอันล้ำค่า มีพระลักษณะประเสริฐ ๓๒ ประการ ครั้งนั้น
อายุขัยของสัตว์แสนปี พระชินสีห์พระองค์นั้น ดำรงพระชนมมายุ
โดยกาลประมาณเท่านั้น ทรงยังประชุมชนเป็นอันมากให้ข้ามพ้น
วิญญูสงสารไปได้ ครั้งนั้น เราเป็นบุตรเศรษฐีมียศใหญ่ในพระนคร
หงสวดี เข้าไปเฝ้าพระองค์ผู้ส่องโลกให้สว่างไปทั่ว แล้วได้สดับ
พระธรรมเทศนา เราได้ฟังพระดำรัสของพระองค์ผู้แต่งตั้งเสนาสนะ
ให้ภิกษุทั้งหลาย ก็ขอบใจ จึงทำอธิการแด่พระองค์ผู้แสวงหาคุณ
อันใหญ่พร้อมทั้งพระสงฆ์แล้ว หมอบลงแทบพระบาทด้วยเศียรเกล้า
แล้วปรารภณฐานันดรนั้นแท้จริง ในครั้งนั้น พระมหาวีรเจ้าพระองค์
นั้น ได้ทรงพยากรณ์กรรมของเราไว้ว่า เศรษฐีบุตรนี้ ได้มีมนต์
พระโลกนายกร่วมด้วยพระสงฆ์ให้ฉินตลอด ๗ วัน เขาจักมีอันทรีย
ดังใบบัว มีจะงอยบาเหมือนของราชสีห์ มีผิวพรรณดุจทองคำ
หมอบอยู่แทบเท้าของเราปรารภณตำแหน่งอันสูงสุด ในกัปที่แสน
แต่กัปนี้พระศาสดามีพระนามว่าโคดม ซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้า
โอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก เศรษฐีบุตรนี้จักได้เป็นสาวก
ของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ปรากฏโดยชื่อว่าที่พพะ เป็นภิกษุ
ผู้เลิศฝ่ายเสนาสนปัญหาปะเหมือนปรารภณ ด้วยกรรมที่ทำไว้
แล้ว และด้วยการตั้งเจตนาก่อนแล้ว เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไป
สววรรคขึ้นดาวดึงส์ เราได้เสวยราชสมบัติในเทวโลก ๓๐๐ ครั้ง
และได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๐๐ ครั้ง เป็นพระเจ้าประเทศราช
อันไพบลูญโดยคุณนันทมิได้ เพราะกรรมนั้นนำไป เราจึงมีความสุข
ในที่ทุกสถาน

ในกัปที่ ๙๑ แต่ภัทรกัปนี้ พระนายกพระนามว่าวิปัสสิผู้มีพระเนตร
งาม ทรงเห็นแจ้งธรรมทั้งปวง ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว เราเป็นผู้มีจิต
ขัดเคือง ได้พุดตูลาวกของพระพุทธเจ้าผู้คงที่พระองค์นั้น ผู้สิ้นอาสวะ
ทั้งปวงแล้ว ทั้งๆ ที่รู้ยวาทานเป็นผู้บริสุทธ์ และเราจับสลากแล้ว
ถวายข้าวสุกที่หุงด้วยน้ำนม แก่พระเถระทั้งหลายผู้แสวงหาคุณอัน
ใหญ่ผู้เป็นสาวกของพระผู้เกลี้ยกล้าวว่านรชนพระองค์นั้นแหละ ใน
ภัทรกัปนี้ พระพุทธเจ้าผู้เป็นพงศ์พันธุ์ของพรหม มีพระยศใหญ่
ประเสริฐกว่านักปราชญ์ พระนามว่ากัสสป ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว
พระองค์ทรงยังศาสนธรรมให้รุ่งโรจน์ ช่มชืดเดียรฉัตรผู้หลงกลางเสีย
ทรงแนะนำวไนยสัตว์แล้ว เสด็จปรินิพพานพร้อมทั้งพระสาวก
ครั้นเมื่อพระโลกนายกพร้อมทั้งพระสาวกปรินิพพานแล้ว ครั้นเมื่อ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
พระศาสนธรรม กำลังจะสิ้นศูนย์อันตรายาน หวยเทพและมนุษย์พากันสลดใจ สยายผม มีหน้าเศร้า คร่ำครวญว่า ดวงตาคือธรรมจักดับแล้ว เราจักไม่ได้เห็นท่านที่มีวัตรดีงามทั้งหลาย เราจักไม่ได้ฟังพระสัทธรรม นำสังเวช เราเป็นคนมีบุญน้อย ครั้งนั้น พื้นปฐพีทั้งหมดนี้ ทั้งใหญ่ทั้งหนา ได้ไหวสะเทือน สาครสมุทรพุดได้ แม่น้ำร้องอย่างน่าสงสาร อมนุษย์ตกลองดังทั่วทั้งสี่ทิศ อสนีบาตอันน่ากลัวตกลงไปรอบๆ อุกกาบาตตกจากท้องฟ้า ดาวหางปรากฏเกลียวแห่งเปลวไฟมีควันพวยพุ่ง หม่อมฤๅครวญครางอย่างน่าสงสาร ครั้งนั้น เราทั้งหลายเป็นภิกษุรวม ๗ รูปด้วยกัน ได้เห็นความอุบาทว์อันร้ายแรง แสดงเหตุว่าพระศาสนาจะสิ้นสูญ จึงเกิดความสังเวช คิดกันว่า เว้นพระศาสนาเสีย ไม่ควรที่เราจะมีชีวิตอยู่ เราทั้งหลายจึงเข้าไปสู่ป่าใหญ่แล้วจะบำเพ็ญเพียรตามคำสั่งสอนของพระชินสีห์เจ้า ครั้งนั้น เราทั้งหลายได้พบภูเขาหินในป่าสูงลิ่ว เราไต่มน้ำขึ้นทางพะอง แล้วผลึกพะองให้ตกลงเสีย ครั้งนั้น พระเถระได้ตัดเตือนเราว่า การปฏิบัติแห่งพระพุทธเจ้าหาได้ยาก อีกประการหนึ่ง ความเชื่อที่บุคคลได้ไว้ ก็หาได้ยาก และพระศาสนายังเหลืออีกเล็กน้อย ผู้ที่ปล่อยเวลาให้ผ่านไปเสีย จะต้องตกลงไปในสาคร คือความทุกข์อันไม่มีที่สิ้นสุด เพราะฉะนั้น พวกเราควรกระทำความเพียร ตลอดเวลาที่พระศาสนายังดำรงอยู่เถิด ดังนี้ ครั้งนั้น พระเถระนั้นเป็นพระอรหันต์ พระอนุเถระได้เป็นพระอนาคามี พวกเราที่เหลือจากนี้ เป็นผู้มัวเมาประมาท ประกอบความเพียร จึงได้ไปยังเทวโลก องค์ที่ข้ามสงสารไปได้ ปรีณิพพานแล้ว อีกองค์หนึ่งเกิดในชั้นสุทธาวาส เราทั้งหลายคือ ตัวเรา ๑ พระปุกกุสะติ ๑ พระสภิกะ ๑ พระพาหิยะ ๑ พระกุมารกัสสป ๑ เกิดในที่นั้นๆ อันพระโคตมบรมศาสดา ทรงอนุเคราะห์ จึงหลุดพ้นไปจากเครื่องจองจำ คือสงสารวัฏได้ เราเกิดในพวกมัลลกะษัตริย์ ในพระนครกุสินารา เมื่อเรายังอยู่ในครรภ์นั้นแล มารดาได้ถึงแก่กรรม เขาช่วยกันยกขึ้นสู่เชิงตะกอน ลำดับนั้น เราตกลงมา ตกลงไปในกองไม้ ฉะนั้นจึงปรากฏนามว่าทัฬพะ ด้วยผลแห่งการประพฤติพหุภรรย เรามีอายุได้ ๗ ขวบ ก็หลุดพ้นจากกิเลสด้วยผลที่ถวายข้าวสุกผสมนํ้านม เราจึงประกอบด้วยองค์ ๕ ด้วยบาปเพราะกล่าวตู่พระชินาสพ เราจึงถูกคนโจทก์มากมาย บัดนี้เราล้างบุญและบาปได้ทั้งสองอย่างแล้ว ได้บรรลุนิพพานแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ เราแต่งตั้งเสนานะให้ท่านผู้มีวัตรอันดีงามทั้งหลายยินดี พระพิชิตมารทรงพอพระทัยในคุณชื่อนั้น จึงได้ทรงตั้งเราไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระทัฬพะมัลลบุตรได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ทัฬพะมัลลบุตรคาถา .

กุมารกัสสปเถรคาถาที่ ๕

ว่าด้วยบพจรียาของพระกุมารกัสสปเถระ

[๑๒๕] ในกัปที่แสนแต่ภัทรกัปนี้ พระผู้มีพระภาคผู้น่ายก ทรงเกือกกุลแก่สัตว์โลกทั้งปวง เป็นนักปราชญ์ มีพระนามว่าปทุมตระ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้งนั้น เราเป็นพราหมณ์มีชื่อเสียงโด่งดัง รุ่มรวย ไตรเทพ เทียวไปในที่พิกสาธัญกลางวัน ได้พบพระผู้มีพระภาคผู้น่ายกของโลก กำลังทรงประกาศสัจจะ ๔ ทรงยังมนุษย์พร้อมด้วยหวยเทพให้ตรัสรู้ กำลังทรงสรรเสริญพระสาวกของพระองค์ผู้กล่าวธรรมกถาวิจิตรอยู่ในหมู่มหาชน ครั้งนั้น เราขอบใจ จึงได้นิมนต์พระเถราคต แล้วประดับประดาฉัตรให้สว่างไสวด้วยรัตนนานาชนิด ด้วยผ้าอันย้อมด้วยสีต่างๆ นิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์ให้เสวยและฉันในมณฑปนั้น เรานิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสาวกให้เสวยและฉันโภชนะมีรสอันเลิศต่างๆ ถึง ๗ วัน แล้วเอาดอกไม้ที่สวยงามต่างๆ ชนิด บูชาแล้วหมอบลงแทบบาทมูลปรารณฐานันดรนั้น ครั้งนั้น พระมุนีผู้ประเสริฐ มีความเอ็นดู เป็นที่อาศัยอยู่แห่งภรรมา ได้ตรัสว่า จงดุพราหมณ์นี้ ผู้มีปากและตาเหมือนดอกปทุม มากด้วยความปริตาปราโมทย์ มี

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
กายและใจสูงเพราะโสมนัส นำความร่าเริงมา จักขุกว้างใหญ่ มีความ
อภิวินาศสนาของเรา เขาปรารภนาฐานันดรนั้น คือ การกล่าว
ธรรมกถาอันวิจิตรในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระศาสดามีพระนามว่า
โคดม ซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก
ผู้นี้จักเป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น จักเป็นโอรสอัน
ธรรมเนรมิต จักได้เป็นสาวกของพระศาสดา มีนามว่ากุมารกัสสป
เพราะอำนาจดอกไม้และผ้าอันวิจิตรกับรัตนะ เขาจักถึงความ เป็น
ผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ผู้กล่าวธรรมกถาอันวิจิตร เพราะกรรมที่ทำ
ไว้ดีแล้ว และเพราะการตั้งเจตนารมณ์ไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้
ไปสวรรค์ขึ้นดาวดึงส์ เราท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่ เหมือน
ตัวละครหมุนเวียนอยู่กลางเวทีเดินรำ ฉะนั้น เราเป็นบุตรของเนื้อ
ชื้อสาชะ หยั่งลงในครรภ์แห่งแม่เนื้อ ครั้นนั้น เมื่อเราอยู่ในท้อง
มารดาของเรา ถึงเวรที่จะต้องถูกฆ่า มารดาของเราถูกเนื้อสาชะ
ทอดทิ้ง จึงยึดเอาเนื้อนี้โครธเป็นที่พึ่ง มารดาของเราอันพระยาเนื้อ
นิโครธ ช่วยให้เราพ้นจากความตาย สละเนื้อสาชะแล้ว ตักเตือน
เราผู้เป็นบุตรของตัวในครั้งนั้นอย่างนี้ว่า ควรคบหาแต่เนื้อนิโครธ
เท่านั้น ไม่ควรเข้าไปคบหาเนื้อสาชะ ตายในสำนักเนื้อนิโครธ
ประเสริฐกว่า มีชีวิตอยู่ในสำนักเนื้อสาชะจะประเสริฐอะไร .

เรามารดาของเราและเนื้อนอกจากนี้ อันเนื้อนิโครธ ผู้เป็น
นายผู้หนึ่งปราสาธ อาศัยโอวาทของเนื้อนิโครธนั้น จึง
ได้ไปยังที่อยู่อาศัย คือ สวรรค์ชั้นดุสิตอันรื่นรมย์
ประหนึ่งว่าไปยังเรือนของตัวที่ทิ้งจากไป ฉะนั้น .

เมื่อพระศาสดาของพระกัสสปีรีเจ้า กำลังถึงความสิ้นสูญอันตรธาน
เราได้ขึ้นภูเขาอันล้วนด้วยหิน บำเพ็ญเพียรตามคำสอนของพระ-
พิชิตมาร กัปนี้ เราเกิดในสกุลเศรษฐีในพระนครราชคฤห์
มารดาของเรามีครรภ์ ออกบวชเป็นภิกษุณี พวกภิกษุณีรู้ว่ามารดา
ของเรามีครรภ์ จึงนำไปหาพระเทวทัต พระเทวทัตนั้นกล่าวว่าจง
นางสนมภิกษุผู้ลามกนี้เสีย ถึงบัดนี้มารดาบังเกิดเกล้าของเรา เป็นผู้
อันพระพิชิตมารจอมมุนีทรงอนุเคราะห์ไว้ จึงได้ถึงความสุขใน
สำนักของภิกษุณี พระเจ้าแผ่นดินพระนามว่าโกศล ได้ทรงทราบเรื่อง
นั้นจึงทรงเล็งดูเราไว้ด้วยเครื่องบริวารแห่งกุมาร และตัวเรามีชื่อว่า
กัสสป เพราะอาศัยท่านพระกัสสปเถระ เราจึงถูกเรียกว่ากุมาร
กัสสป เพราะได้สดับพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า
กายชนเดียวกับจอมปลวก จิตของเราจึงพ้นจากอาสวะกิเลส ไม่
ถือมั่นด้วยอุปาทานโดยประการทั้งปวง เราได้รับตำแหน่งเอตทัคคะ
ก็เพราะพระมหาพระเจ้าปายาสี เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธ
ศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระกุมารกัสสปเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ กุมารกัสสปเถราปทาน .

จบ ภาณวารที่ ๒๕

พาหิยเถราปทานที่ ๖

ว่าด้วยบุพจริยาของพระพาหิยเถระ

[๑๒๖] ในกัปที่แสนแต่กัปรกัปนี้ พระผู้มีพระภาคผู้น่ายกมีพระรัศมีใหญ่
เลิศกว่าไตรโลก มีพระนามชื่อว่าปทุมุตระ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว
เมื่อพระมณี ตรีสัสดรเสริญคุณของภิกษุผู้ตรัสรู้ได้เร็วพลันอยู่ เรา
ได้ฟังแล้วก็ขอบใจ จึงได้ทำสักการะแด่พระผู้มีพระภาคผู้แสวงหา
คุณอันใหญ่ ถวายทานแด่พระมหาหมณีนีพร้อมด้วยพระสาวกตลอด
๗ วัน ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้าแล้ว ปรารภนาฐานันดรในกาล
นั้น ลำดับนั้น พระสัมพุทธเจ้าได้ทรงพยากรณ์เราว่า จงดูพราหมณ์
ที่หมอบอยู่แทบเท้าของเรานี้ ผู้สมบุรณ์ด้วยโสมนัส มีผิวพรรณ
เหมือนเด็กอายุ ๑๖ ปี มีร่างกายอันบุญกรรมสร้างสรรให้คล้าย
ทองคำ ผุดผ่อง ผิวบาง ริมฝีปากแดง เหมือนผลตำลึงสุก มี
ฟันขาวคมเรียบเสมอกันมากด้วยกำลังคือคุณ มีกายและใจสูงเพราะ
โสมนัส เป็นบ่อเกิดแห่งกระแสน้ำ คือคุณ มีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส
ด้วยปิตี เขาปรารภนาตำแหน่งแห่งภิกษุผู้ตรัสรู้ได้โดยเร็วพลัน
พระมหาวิริเจ้าพระนามว่าโคดมจักเสด็จอุบัติขึ้นในอนาคตกาล เขา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
จักเป็นธรรมทายาทของพระมหาวิริเจ้าพระองค์นั้น เป็นโอรสอัน
ธรรมเนรมิต จักได้เป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่าพาหิยะ
ก็ครั้งนั้น เราเป็นผู้ยินดี หมั่นกระทำให้สักการะพระมหามุนีเจ้า
ตราบเท่าสิ้นชีวิต จุตติแล้ว ได้ไปสวรรค์ จดไปที่อยู่ของตน ฉะนั้น
เราจะเป็นเทวดาหรือมนุษย์ย่อมเป็นผู้ถึงความสุข เพราะกรรมนั้น
ชักนำไป เราจึงได้ท่องเที่ยวไปเสวยราชสมบัติ เมื่อพระศาสดาของ
พระกัสสปะเจ้าเสด็จไปแล้ว เราได้ขึ้นสู่ภูเขาอันล้วนแล้วด้วยหิน
บำเพ็ญเพียรตามคำสอนของพระชินสีห์ เป็นผู้มั่งคิลบริสุทธิ มี
ปัญญา ทำกิจพระศาสนาของพระชินสีห์ เรา ๕ คนด้วยกัน จุตติจาก
อิตถภาพนั้นแล้ว ไปสู่เทวโลก เราเกิดเป็นบุรุษชื่อพาหิยะ ในภาร
กัจจนคร อันเป็นเมืองอุดม ภายหลังได้เล่นเรือ ไปยังสมุทรสาคร
ซึ่งมีความสำเร็จเพียงเล็กน้อย ไปได้ ๒-๓ วัน เรือก็อัปปาง
ครั้งนั้น เราตกลงไปยังมหาสมุทร อันเป็นที่อยู่แห่งมังกรร้ายกาจ
นำหาวตเลียว ครั้งนั้น เราพยายามว่ายข้ามทะเลใหญ่ไปถึงท่าสพ-
ปารกะ มีคนรู้จักน้อย เรานั่งผ้าครองเข้าบ้านเพื่อบิณฑบาต ครั้งนั้น
หมู่ชนเป็นผู้ยินดีกล่าวว่านี่พระอรหันต์ท่านมาที่นี่ พวกเราสักการะ
พระอรหันต์ด้วยข้าว น้ำ ผ้า ที่นอนและเภสัชแล้วจักถึงความสุข
ครั้งนั้น เราได้ปัจจัยอันหาสักการะบูชา ด้วยปัจจัยเหล่านั้น เกิด
ความดำริโดยไม่แยบคายขึ้นว่า เราเป็นพระอรหันต์ ที่นั่น บุรพเทวดา
รู้วาระจิตของเรา จึงตั้งเตือนว่า ท่านหารู้ช่องทางแห่งอภัยไม่มี
ที่ไหนจะเป็นพระอรหันต์เล่า ครั้งนั้น เราอันเทวดานั้นตั้งเตือน
แล้วสลัดใจ จึงสอบถามเทวดานั้นว่า พระอรหันต์ผู้ประเสริฐกว่า
นรชนในโลกนี้ คือใคร อยู่ที่ไหน

เทวดานั้นบอกว่า

พระพิชิตมารผู้มีพระปัญญามาก ประเสริฐ มีปัญญาเสมือน
แผ่นดิน ประทับอยู่ที่นครสวาทิแก้ววันโกศล พระองค์
เป็นโอรสของพระเจ้าศากยะ เป็นพระอรหันต์ไม่มีอาสวะ
ทรงแสดงธรรมเพื่อบรรลอรหัตถ์ เราได้สดับคำของเทวดา
นั้นแล้ว อิ่มใจเหมือนคนกำพร้าได้ชมทรัพย์ ถึงความ
อัศจรรย์ เบิกบานใจที่จะได้พบพระอรหันต์อันอุดม เห็น
งาม พึงใจ มีอารมณ์ ไม่มีที่สุด ครั้งนั้น เราออกจากที่
นั้นไป ด้วยตั้งใจว่า เมื่อเราชนะกิเลสได้ ก็จะได้เห็น
พระพักตร์อันปราศจากมลทิน ของพระศาสดาทุกที่พาราตริ
กาล เราไปถึงแคว้นอันนารินรมย์นั้นแล้ว ได้ถาม
พวกพราหมณ์ว่า พระศาสดาผู้ยังโลกไยยินดี ประทับอยู่
ที่ไหน ครั้งนั้น พราหมณ์ทั้งหลายตอบว่า พระศาสดา
อันนรชนและทวยเทพถวายวันทนาเสด็จเข้าไปสูบุรีเพื่อทรง
แสวงหาพระกระยาหารแล้ว พระองค์ก็เสด็จกลับมา
ท่านชวนชวายที่จะเข้าเฝ้าพระมุนีเจ้า ก็จึงรีบเข้าไปถวาย
บังคมพระองค์ผู้เป็นเอกอัครบคคลนั้นเกิด
ลำดับนั้น เรารีบไปยังเมืองสวาทิบุรีอันอุดม ได้พบพระองค์ผู้ไม่
กำหนดในอาหาร ไม่ทรงมุ่งด้วยความโลก ทรงยังอมตธรรมให้
โชติช่วง อยู่ ณ พระนครนี้ ประหนึ่งว่าเป็นที่อยู่ของศิริ พระ-
พักตร์โชติช่วงเหมือนรัศมีพระอาทิตย์ ทรงถือบาตรกำลังเสด็จโจจร
บิณฑบาตอยู่ ครั้นพบพระองค์แล้ว เราจึงได้หมอบลงแล้ว
กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคตม ขอพระองค์โปรดเป็นที่พึงของข้า
พระองค์ผู้เสียหายไปในทางที่นำเกลียดด้วยเกิด พระมุนีผู้สูงสุด
ได้ตรัสว่า เรากำลังเที่ยวบิณฑบาต เพื่อประโยชน์แก่การยังสัตว์
ให้ข้ามพ้น เวลานี้ไม่ใช่เวลาที่จะแสดงธรรมแก่ท่าน ครั้งนั้น เรา
ปรารถนาได้ธรรมนัก จึงได้ทูลอ้อนวอนพระพุทธเจ้าบ่อยๆ พระองค์
ได้ตรัสพระธรรมเทศนาสุญญตบทอันลึกซึ้งแก่เรา เราได้สดับธรรม
ของพระองค์แล้ว โอ เราเป็นผู้อันพระศาสดาทรงอนุเคราะห์ เราเฝ้า
กิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .
พระพาหิยหารัจริยเถระผู้ลุ่มหลงที่กองหยากเยื่อ เพราะแม่โคกุดฝีมือ
ไม่เห็นตัวขวิดเอา ได้กล่าวพยากรณ์ด้วยประการดังกล่าวจะนี้
พระเถระผู้มีปริชามาก เป็นนักปราชญ์ ครั้นกล่าวบุรพจริตของตน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
แล้ว ท่านปริณิพพาน ณ พระนครสาวัตถี เมืองอุตมสมบรูณ์
สมเด็จพระพุทธเจ้าผู้สูงสุดเสด็จออกจากพระนคร ทอดพระเนตรเห็น
ท่านพระพาหิยะผู้หนึ่งผ้าคารองนุ่ง ผู้เป็นนักปราชญ์ มีความร่ำร้อน
อันลวยเสียแล้ว ล้มลงที่ภูมิภาค ดุจเสาคันทรงถูกลมล้มลง ฉะนั้น
หมดอายุ ก็เลยแหงน ทำกิจพระศาสนาของพระชินสีห์เสร็จแล้ว
ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสเรียกพระสาวกทั้งหลาย ผู้ยินดีในพระ-
ศาสนาว่า ท่านทั้งหลายจงช่วยกันจับร่างของเพื่อนสพรหมจารี
แล้วเผาศพ จงสร้างสถูปบูชา เขาเป็นคนมีปริชามมาก นิพพานแล้ว
สาวกผู้ทำตามคำของเราผู้นี้ เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่ายที่ตรัสรู้ได้เร็ว
พลัน ฉากาแม่ตังพัน ถ้าประกอบด้วยบทที่แสดงความฉิบหายมิใช่
ประโยชน์ไซ้ ฉากาบทเดียวที่บุคคลฟังแล้วสงบระงับได้ ก็
ประเสริฐกว่า น้ำ ดิน ไฟ และ ลม ไม่ตั้งอยู่ในนิพพานใด
ในนิพพานนั้น บุญกุศลสองไปไม่ถึง พระอาทิตย์ส่องแสงไม่ถึง
พระจันทร์ก็ส่องแสงไม่ถึง ความมืดก็ไม่มี อนึ่ง เมื่อใด พราหมณ์
ผู้ชื่อว่านี้เพราะความเป็นผู้หนึ่ง รู้จริงด้วยตนเองแล้ว เมื่อนั้นเขา
ย่อมพ้นจากรูป อรูป สุขและทุกข์ พระโลกนาถผู้เป็นมุนี เป็นที่
นับถือของโลกทั้งสาม ได้ภาษิตไว้ด้วยประการดังกล่าวจะนี้แล .
ทราบวาทะพาหิยะเถระได้ภาษิตฉากาเหล่านี้ ด้วยประการ จะนี้แล .

จบ พาหิยะเถรอปทาน .

มหาโกฏิธุดเถรอปทานที่ ๗

ว่าด้วยบุพจริยาของพระมหาโกฏิธุดเถระ

[๑๒๗] ในกัปนี้จากภิกขุก็ไปแสนหนึ่ง พระพิชิตมารพระนามว่า
ปทุมุตระ ผู้รู้แจ้งโลกทั้งปวง เป็นมุนิจักข ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว
พระองค์ตรัสสอน ทรงแสดงให้สัตว์รู้ชัดได้ ทรงยังสรรพสัตว์ให้
ข้ามวิภวสงสาร ทรงฉลาดในเทศนา เป็นผู้เบิกบาน ทรงช่วยให้
ประชุมชนข้ามพ้น ไปเสียเป็นอันมาก พระองค์เป็นผู้อนาคาระห์
ประกอบด้วยพระกรุณา แสงหาประโยชน์ให้สรรพสัตว์ ยัง
เดียรถีย์ที่มาเผ้าให้ดำรงอยู่ในเบญจศีลได้ทุกคน เมื่อเป็นเช่นนี้
พระศาสนา จึงไม่มีความอาภูล ว่างสูญจากเดียรถีย์ วิจิตรด้วย
พระอรหันต์ผู้คงที่ มีความชำนาญชำนาญ พระมหาหมุนีพระองค์นั้น
สูงประมาณ ๕๘ ศอก พระฉวีวรรณงามคล้ายทองคำอันล้ำค่า มี
พระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ ครั้นนั้น อายุของสัตว์แสนปี
พระชินสีห์พระองค์นั้น เมื่อดำรงพระชนมายุโดยกาลประมาณ
เท่านั้น ได้ทรงยังประชุมชนเป็นอันมากให้ข้ามพ้นวิภวสงสารไปได้
ครั้งนั้น เราเป็นพราหมณ์ผู้เรียนจบไตรเพท ชาวพระนครหงสวดี
ได้เข้าไปเผ้าพระพุทเจ้าผู้เลิศกว่าโลกทั้งปวง แล้วสดับพระธรรม-
เทศนา ครั้นนั้น พระธีรเจ้าพระองค์นั้น ทรงตั้งสาวกผู้แตกฉานใน
ปฏิสัมภิทา ฉลาดในอรรถ ธรรม นිරตติ และปฏิภาณ ในตำแหน่ง
เอตทัคคะ เราได้ฟังดังนั้นแล้วก็ขอบใจ จึงได้นิมนต์พระชินวรเจ้า
พร้อมด้วยพระสาวกให้เสวยและฉันถึง ๗ วัน ในกาลนั้น เรายัง
พระพุทเจ้าผู้เปรียบด้วยสาคร พร้อมทั้งพระสาวก ให้ครองผ้าแล้ว
หมอบลงแทบเท้าบาทมูล ปราบณฐานันดรนั้น ลำดับนั้น พระ-
พุทเจ้าผู้เลิศกว่าโลกได้ตรัสว่า จงดูพราหมณ์ผู้สูงสุดที่หมอบอยู่
แทบเท้าผู้นี้ มีริศมีเหมือนกลีบดอกบัว พราหมณ์นี้ปราบณา
ตำแหน่งแห่งภิกษุผู้แตกฉาน ซึ่งเป็นตำแหน่งประเสริฐสุด เพราะ
การบริจาคทานด้วยศรัทธาแน่น และเพราะการสดับพระธรรมเทศนา
พราหมณ์นี้จักเป็นผู้ถึงสุขในทกภพ เทียวไปในภพน้อยภพใหญ่
จักได้สมมโนรถเช่นนี้ ในกัปนี้แต่ขึ้นไปแสนหนึ่ง พระศาสดามี
พระนามชื่อว่าโคดม ซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จ
อุบัติขึ้นในโลก พราหมณ์นี้จักเป็นธรรมทายาทของพระศาสดา
พระองค์นั้น จักเป็นโอรสอันธรรมเนรมิต เป็นสาวกของพระศาสดา
มีนามชื่อว่า โกฏิธุดะ เราได้ฟังพระพุทพยากรณ์นั้นแล้ว เป็นผู้
เบิกบาน มีจิตประกอบด้วยเมตตา บำรุงพระชินสีห์เจ้าตราบเท่า
สิ้นชีวิตในครั้งนั้น เพราะเราเป็นผู้ประกอบด้วยปัญญา เพราะผล
กรรมนั้นและเพราะการตั้งเจตนาน่าใจไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไป
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เราได้เสวยราชสมบัติ ในเทวโลก ๓๐๐ ครั้ง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๐๐ ครั้ง และได้เป็นพระเจ้าประเทศราช
อันไพบลูญโดยคนนานับมิได้ เพราะกรรมนั้นนำไป เราจึงเป็นผู้ถึง
ความสุขในทุกภพ เราท่องเที่ยวไปแต่ในสองภพ คือในเทวดาและ
มนุษย์ คดีอื่นเราไม่รู้จัก นี่เป็นผลแห่งกรรมที่สั่งสมไว้ดี เราเกิดแต่
ในสองสกุล คือสกุลกษัตริย์ และสกุลพราหมณ์ หากเกิดในสกุล
อันต่ำทรามไม่นี้ เป็นผลแห่งกรรมที่สั่งสมไว้ดี เมื่อถึงภพสุดท้าย
เราเป็นบุตรของพราหมณ์ เกิดในสกุลที่มีทรัพย์สมบัติมาก ใน
พระนครสาวัตถี มารดาของเราชื่อจันทวดี บิดาชื่ออัสสลายณะ ใน
คราวที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำบิดาเรา เพื่อความบริสุทธิ์ทุกอย่าง
เราเลือกใส่ในพระสุตเจ้า ได้ออกบวชเป็นบรรพชิต พระโมค-
คัลลานะ เป็นอาจารย์ พระสารีบุตรเป็นอุปัชฌาย์ เราตัดทัญชี่
พร้อมด้วยมุลรากเสียได้ในเมื่อกำลังปลงผม และเมื่อกำลังนุ่งผ้ากา-
สาละ ก็ได้บรรลอรหัตถ์ เรามีปริชาแตกฉานในอรรถ ธรรม นිරุตติ
และปฏิภาณ ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคผู้เลิศกว่าโลก จึงทรงตั้งเราไว้
ในตำแหน่งเอตทัคคะ เราอันท่านพระอุปัชฌาย์ได้ถามในปฏิสัมภิทา
ก็แก้ได้ไม่ขัดข้อง ฉะนั้น เราจึงเป็นผู้เลิศในพระพุทธศาสนา เรา
เผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .
ทราบวา ท่านพระมหาโกฏิฐิตเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ พระมหาโกฏิฐิตเถรอปทาน .

อรุณกัณฐกสเปกราบทานที่ ๘

ว่าด้วยบุพจริยาของพระอรุณกัณฐกเถระ

[๑๒๔] ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตระ ผู้รู้แจ้ง
โลกทั้งปวง เป็นนักปราชญ์มีจักษุ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระองค์
เป็นผู้ตรัสสอน ทรงแสดงให้สัตว์รู้ชัดได้ ยังสรรพสัตว์ให้ข้ามพ้น
วิภวสงสาร จลลัดในเทศนา เป็นผู้เบิกบาน ทรงช่วยประชุมชนให้
ข้ามพ้นไปเสียเป็นอันมาก พระองค์เป็นผู้อนเคราะห้ประกอบด้วย
พระกรุณา แสวงหาประโยชน์ให้สรรพสัตว์ ยังเดียรฉัตรที่มาเฝ้า
ให้ดำรงอยู่ในเบญจศีลทุกคน เมื่อเป็นเช่นนี้ พระศาสดาจึงไม่
มีความอาภูล ว่างสูญจากเดียรฉัตร วิจิตรด้วยพระอรหันต์ผู้คงที่
มีความขานี่ขานาญ พระมหาบุรุษพระองค์นั้น สูงประมาณ ๕๘ ศอก
มีพระฉวีวรรณงามคล้ายทองคำอันล้ำค่า มีพระลักษณะอันประเสริฐ
๓๒ ประการ ครั้นนั้น อายุของสัตว์แสนปี พระชินสีห์พระองค์
นั้น เมื่อดำรงพระชนมายุโดยกาลประมาณเท่านั้น ได้ทรงยัง
ประชุมชนเป็นอันมากให้ข้ามพ้นวิภวสงสารไปได้ ครั้นนั้นเราเป็น
พราหมณ์ชาวเมืองหงสวดี อันชนสมมติว่าเป็นคนประเสริฐ ได้
เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้ส่องโลก แล้วสดับพระธรรมเทศนา ครั้นนั้น
เราได้ฟังพระผู้มีพระภาคทรงตั้งสาวกของพระองค์ ในตำแหน่งเอต-
ทัคคะ ในที่ประชุมใหญ่ ก็ขอบใจจึงนิมนต์พระมหาชินเจ้ากับบริวาร
เป็นอันมาก แล้วได้ถวายทานพร้อมกันกับพราหมณ์อีก ๑,๐๐๐ คน
ครั้นแล้วเราได้ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคผู้นายก ยืนอยู่ ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่ง เป็นผู้ร่าเริง ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระมหาวิริเจ้า
ด้วยความเชื่อในพระองค์และด้วยอธิการคุณ ขอให้ข้าพระองค์ผู้เกิด
ในภพนี้ มีบริษัทยาเกิด ครั้นนั้น พระศาสดาผู้มีพระสุรเสียง
เหมือนนาคสารคารถ มีพระสำเนียงเหมือนนกกการเวก ได้ตรัสกะ
บริษัทยาว่า จงดูพราหมณ์ผู้นี้ ผู้มีวรรณะเหมือนทองคำ แขนใหญ่ ปาก
และตาเหมือนดอกบัว มีกายและใจสูงเพราะปิติ ร่าเริง มีความเชื่อ
ในคุณของเรา เขาปรารภนาตำแหน่งแห่งภิกษุผู้มีเสียงเหมือนราชสีห์
ในอนาคตกาล เขาจักได้ตำแหน่งนี้สมดังมโนปรารภนา ในกัป
นับแต่บัดนี้ขึ้นไปหนึ่งแสน พระศาสดามีพระนามชื่อว่าโคดม ซึ่ง
สมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก พราหมณ์
นี้จักเป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรม
เนรมิต จักเป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่ากัณฐก พระอัคร
นายกของโลก พระนามว่ามุสสะ ผู้เป็นพระศาสดาอย่างยอดเยี่ยม
หาตัวเปรียบมิได้ ไม่มีใครจะเสมอเหมือน ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว
ในกัปที่ ๙๒ แต่ภัทรกัปนี้ พระศาสดาพระนามว่ามุสสะพระองค์
นั้นแล ทรงกำจัดความมืดทั้งปวง สาगरกขัญใหญ่ ทรงยังฝนคือ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

อมตธรรมให้ตกลง ให้มนุษย์และทวยเทพอิมหน้า ครั้นนั้น เรา
สามคนพี่น้องเป็นราชมหากษัตริย์ในพระนครพาราณสี ล้วนแต่
เป็นที่ไว้วางพระทัยของพระมหากษัตริย์ รูปร่างองอาจแกลวกกล้า
สมบุรณด้วยกำลังไม่พ่ายแพ้ใครเลยในสงคราม ครั้นนั้นพระเจ้า
แผ่นดินผู้มีเมืองชายแดนก่อการกำเริบ ได้ตรัสสั่งเราว่า ท่าน
ทั้งหลายจงไปชนบทชายแดน พวกท่านจงยังกำลังของแผ่นดินให้
เรียบร้อย ทำแวนแคว้นของเราให้เกษม แล้วกลับมาเถิด ลำดับ
นั้นเราได้กราบทูลว่า ถ้าพระองค์จะพึงพระราชทานพระนายกเจ้า
เพื่อให้ข้าพระองค์ทั้งหลายอุปัฏฐากไซ้ ข้าพระองค์ทั้งหลายจัก
ทำกิจของพระองค์ให้สำเร็จ ลำดับนั้น เราผู้ได้รับพระราชทานพร
สมเด็จพระภูมิบาลส่งไปทำชนบทชายแดน ให้ว่างอาวธแล้วกลับ
มายังพระนครนั้น เราทูลขอการอุปัฏฐากพระศาสดาแต่พระราช
ได้พระศาสดาผู้เป็นนายกของโลกผู้ประเสริฐกว่ามุนีแล้ว ได้บูชา
พระองค์ราบเท่าสิ้นชีวิต เราทั้งหลายเป็นผู้มีศีลประกอบด้วย
กรุณา มีใจประกอบด้วยภาวนา ได้ถวายผ้ามีค่ามากรสอันประณีต
เสนสนะอันนารัณมย์ และเภสัชที่เป็นประโยชน์ที่ตนให้เกิดขึ้น
โดยชอบธรรมแก่พระมุนีพร้อมทั้งพระสงฆ์ อุปัฏฐากพระองค์ด้วย
จิตเมตตาตลอดกาล ครั้นพระศาสดาผู้เลิศพระองค์นั้นเสด็จนิพพาน
แล้ว เราได้ทำการบูชาตามกำลัง เราทุกคนจิตจากอติภพนั้น
แล้ว ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เสวยมหันตสุขในดาวดึงส์นั้น
นี่เป็นผลแห่งพรบูชา เมื่อเรากำลังท่องเที่ยวอยู่ในภพเป็นเหมือน
นายช่างดอกไม้ ได้ดอกไม้แล้วแสดงชนิดแห่งดอกไม้แปลกๆ
มากมาย ฉะนั้น ได้เกิดเป็นพระเจ้าวิเทหราช เพราะถ้อย
คำของคุณเองเลย เราจึงมีอริยาคัยอันมีฉันทิฏฐิกำจัดแล้วขึ้นสู่ทาง
นรก ไม่เอื้อเพื่อโอวาทของธิดาเราผู้ชื่อว่าราจา เมื่อถูกพรหมนารถ
สั่งสอนเสียมากมาย จึงละความเห็นที่ชั่วช้าเสียได้ บำเพ็ญกุศล
กรรมบถ ๑๐ ให้บริบูรณ์โดยพิเศษ ละทิ้งร่างกายแล้วได้ไปสวรรค์
เหมือนไปที่อุยของตัว ฉะนั้น เมื่อถึงภพสุดท้ายเราเป็นบุตรของ
พราหมณ์ เกิดในสกุลที่สมบุรณในพระนครพาราณสี เรากลัวต่อ
ความตาย ความเจ็บไข้และความแก่ชราจึงเข้าป่าใหญ่ แสวงหาหน
ทางนิพพาน ได้บวชในสำนักของชฎิล ครั้นนั้น น้องชายทั้งสอง
ของเรา ก็ได้บวชพร้อมกับเรา เราได้สร้างอาศรมอาศัยอยู่ที่ตำบล
อุรุเวลา เรามีนามตามโคตรว่ากัสสป แต่เพราะอาศัยอยู่ที่ตำบลอุ
รุเวลา เราจึงมีนามบัญญัติว่า อุรุเวลกัสสป เพราะน้องชายของเรา
อาศัยอยู่ที่ชายแม่น้ำ เขาจึงได้นามว่านทิกัสสป เพราะน้องชาย
ของเรา อีกคนหนึ่ง อาศัยอยู่ที่ตำบลคยา เขาจึงถูกประกาศนามว่า
คยากัสสป น้องชายคนเล็กมีศิษย์ ๒๐๐ คน น้องชายกลางมี ๓๐๐
คน เรามี ๕๐๐ ถ้วน ศิษย์ทุกคนล้วนแต่ประพฤติดตามเรา ครั้นนั้น
พระพุทธเจ้าผู้เลิศในโลกเป็นสารถิฝิณกรชนได้เสด็จมาหาเรา ทรงทำ
ปาฏิหาริย์ต่างๆ แก่เราแล้วทรงแนะนำ เรากับบิรवारพินหนึ่งได้
อุปสมบทด้วยเอหิภิกขุ ได้บรรลอรหัตพร้อมด้วยภิกษุเหล่านั้นทุก
องค์ ภิกษุเหล่านั้นและภิกษุพวกอื่นเป็นอันมาก แวดล้อมเราเป็น
ยศบิรवार และเราก็สามารถที่จะสั่งสอนได้ เพราะฉะนั้นพระผู้มี
พระภาคผู้สูงสุด จึงทรงตั้งเราไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะความเป็นผู้มี
บริษัมาก โอ สักการะที่ได้ทำไว้ในพระพุทธเจ้าได้ก่อให้เกิดสิ่ง
มีผลต่อเราแล้ว เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้
ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบแล้ว ท่านพระอุรุเวลกัสสปเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ อุรุเวลกัสสปเถรปาทาน .

ราธเถรปาทานที่ ๙

ว่าด้วยบพจรียาของพระราธเถระ

[๑๒๙] ในกัปนี้มาจากภทรรกัปนีไปแสนหนึ่ง พระพิชิตมารพระนามว่า
ปทุมตระ ผู้ทรงรู้แจ้งโลกทั้งปวงเป็นนักปราชญ์ มีจักษุได้เสด็จอุบัติ
ขึ้นแล้ว พระองค์เป็นผู้ตรัสสอน ทรงแสดงให้สัตว์รู้ชัดได้ ยัง
สรรพสัตว์ให้ข้ามพ้นวิถีสงสาร ทรงฉลาดในเทคนา เป็นผู้เบิกบาน
ทรงช่วยประชุมชนให้ข้ามพ้นไปเสียเป็นอันมาก พระองค์เป็นผู้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
อนุเคราะห์ ประกอบด้วยพระภิกษุแสวงหาประโยชน์ให้สรรพสัตว์
ยังเดียรถีย์ที่มาเฝ้าให้ดำรงอยู่ในเบญจศีลได้ทุกคน เมื่อเป็นเช่นนี้
พระศาสดาจึงไม่มีความอาภูล่วงสูญจากเดียรถีย์ วิจิตรด้วยพระ
อรหันต์ผู้คนที่ มีความชำนาญชำนาญ พระมหามณี พระองค์นั้นสูง
ประมาณ ๔๘ ศอก มีพระฉวีวรรณงามคล้ายทองคำอันล้ำค่า มีพระ
ลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ ครั้นนั้น อายุของสัตว์แสนปี
พระชินสีห์พระองค์นั้น เมื่อดำรงพระชนมายุโดยกาลประมาณเท่า
นั้น ได้ยังประชุมชนเป็นอันมากให้ข้ามพ้นวิถีสงสารไปได้ ครั้นนั้น
เราเป็นพราหมณ์ชาวพระนครหงสวดี ผู้เรียนจบไตรเพท ได้เข้าไป
เฝ้าพระผู้มีพระภาค ผู้ประเสริฐกว่านรชน ทรงมีความเพียรใหญ่
ทรงแก้กลล้าในบริษัท กำลังทรงแต่งตั้งภิกษุผู้มีปฏิภาณไว้ใน
ตำแหน่งเอตทัคคะ แล้วได้ฟังพระธรรมเทศนา ครั้นนั้น เราทำ
สักการะในพระโลกนายกรพร้อมทั้งพระสงฆ์ แล้วหมอบศีรษะลง
แทบพระบาทปวารณารู้นั้น ครั้นนั้น ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาค
ผู้มีพระรัตนตรัยออกจากพระองค์ ดุจลิลทองสิงคิ ได้ตรัสกะ
เราด้วยพระสุรเสียงอันเป็นที่ตั้งแห่งความยินดี มีปรกติเข้าไปซึ่ง
มลทินคือกิเลสว่า ท่านจงเป็นผู้มีความสุขมีอายุยืนเกิด ปณิธาน
ความปรารถนาของท่านจงสำเร็จเกิด สักการะที่ท่านทำในเรากับ
พระสงฆ์ ก็จะมีผล ใพบูลย์ยิ่งเกิด ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระศาสดา
มีพระนามชื่อว่าโคดมซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จ
อุบัติขึ้นในโลก พราหมณ์นี้ จักได้เป็นธรรมทายาทของพระศาสดา
พระองค์นั้นเป็นโอรสอันธรรมเนรมิต เป็นสาวกของพระศาสดา
มีนามชื่อว่าราธะ พระนายกจักทรงแต่งตั้งท่านว่า เป็นผู้เลิศกว่า
ภิกษุทั้งหลายผู้มีปฏิภาณ เราได้สดับพุทธพยากรณ์นั้นแล้วก็เป็นผู้
เบิกบาน มีจิตประกอบด้วยเมตตาบำรุงพระพิชิตมารในกาลนั้นตลอด
ชีวิต เพราะเราเป็นผู้ประกอบด้วยปัญญา ด้วยกรรมที่เราได้ทำไว้ดี
แล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตนานำใจไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไป
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ได้เสวยราชสมบัติในเทวโลก ๓๐๐ ครั้ง ได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิ ๕๐๐ ครั้ง และเป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพศาล
โดยคนน่านับมิได้ เพราะกรรมนั้นนำไปเราจึงเป็นผู้ถึงความสุขใน
ทุกภพ เมื่อถึงภพสุดท้ายเราเกิดในสกุลที่ยากจนขาดเครื่องนุ่งห่ม
และอาหาร ในพระนครราชคฤห์อันอุดม ได้ถวายภิกษาทัพพีหนึ่งแก่
ท่านพระสารีบุตรผู้คนที่ ในเวลาเราแก่เฒ่าเราอาศัยวัดอยู่ ใครๆ ไม่
ยอมบวชให้เราผู้ชราหมดกำลังเรียวแรง เพราะฉะนั้นครั้งนั้น เราผู้
เป็นคนยากเข็ญจึงเป็นผู้ปราศจากผิวพรรณ เศร้าโศก พระมหามณีผู้
ประกอบด้วยพระมหากรุณาทอดพระเนตรเห็นเข้าจึงตรัสถามเราว่าลูก
โอรสจึงเศร้าโศก จงบอกถึงโรคที่เกิดในจิตของเจ้า เราได้กราบทูล
ว่าข้าแต่พระองค์ผู้มีความเพียรข้าพระองค์ไม่ได้บวชในศาสนาของ
พระองค์ ซึ่งพระองค์ตรัสดีแล้ว เพราะเหตุนี้ ข้าพระองค์จึงมีความ
เศร้าโศก ข้าแต่พระนายก ขอพระองค์จงเป็นที่พึ่งของข้าพระองค์
ด้วยเถิด ครั้นนั้น พระมหามณีผู้สูงสุดได้รับสั่งให้เรียกภิกษุมารประชุม
พร้อมแล้วตรัสถามว่า ผู้ที่นึกถึงอธิการของพราหมณ์นี้ได้มื่ออยู่ จง
บอกมาเวลานั้น พระสารีบุตรได้กราบทูลว่า ข้าพระองค์นึกถึงอธิการ
ของเขาได้อยู่ พราหมณ์ผู้นี้ได้ถวายภิกษาทัพพีหนึ่งแก่ข้าพระองค์ผู้
กำลังเหี่ยวบดินทบาต พระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดิละๆ
สารีบุตร เธอเป็นคนกตัญญู เธอจงยังพราหมณ์นี้ให้บวช พราหมณ์
นี้จักเป็นผู้ควรบูชา ลำดับนั้นเราได้รับการบรรพชาและอุปสมบทด้วย
กรรมวาจา โดยเวลาไม่นานเลย เราก็ได้บรรลธรรมเป็นที่สิ้นไป
แห่งอาสวะเพราะเราเป็นผู้เพียรเพียร สดับพระพุทธานุสาธิตโดย
เคารพ ฉะนั้น พระพิชิตมารจึงทรงแต่งตั้งเราว่า เป็นผู้เลิศกว่า
ทั้งหลายผู้มีปฏิภาณ เราเฝ้ากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธานุสา
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระราธเถระได้ภักษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ราชเถรอปทาน .

โมฆราชเถรอปทานที่ ๑๐

ว่าด้วยบุพจริยาของพระโมฆราชเถระ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

[๑๓๐] ในกัปปนจากภททกัปปนีไปแสนหนึ่ง พระพิชิตมารพระนามว่า

ปทุมตระ ผู้ทรงรู้แจ้งโลกทั้งปวง เป็นนักปราชญ์ มีกิจธุระ ได้เสด็จ
อุบัติขึ้นแล้ว พระองค์เป็นผู้ตรัสสอน ทรงแสดงให้สัตว์รู้ชัด ยัง
สรรพสัตว์ให้ข้ามพ้นวิญญูสาธนา ทรงฉลาดในเทศนา เป็นผู้เบิกบาน
ทรงช่วยประชุมชนให้ข้ามพ้น ไปเสียเป็นอันมาก พระองค์เป็นผู้
อนุเคราะห์ ประกอบด้วยพระกรุณา แสวงหาประโยชน์ให้สรรพ-
สัตว์ ยังเดียรถีย์ที่มาเฝ้าให้ดำรงอยู่ในเบญจศีลได้ทุกคน เมื่อเป็น
เช่นนี้ พระศาสนาจึงไม่มีความอาภูล ว้างสูญจากเดียรถีย์ วิจิตร
ด้วยพระอรหันต์ผู้คงที่ มีความขำขันขำนุก พระมหาหมื่นพระองค์นั้น
สูงประมาณ ๕๘ ศอก มีพระฉวีวรรณงามคล้ายทองคำอันล้ำค่า มี
พระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ ครั้นนั้น อายุของสัตว์
แสนปี พระชินสีห์พระองค์นั้น เมื่อดำรงพระชนมายุโดยกาล
ประมาณเท่านั้น ได้ทรงยังประชุมชนเป็นอันมาก ให้ข้ามพ้น
วิญญูสาธนาไปได้ ครั้นนั้น เราเป็นผู้ประกอบในหนทางแห่งการงาน
ของบุคคลอื่น ในสกุลหนึ่ง ในพระนครหงสวดี ทรัพย์สิน
อะไรๆ ของเรา ไม่มี เราอาศัยอยู่ที่พื้นซึ่งเขาทำไว้ที่หอฉัน เรา
ได้ก่อไฟที่พื้นหอฉันนั้น พื้นศิลาจึงดำไปเพราะไฟนั้น ครั้นนั้น
พระโลกนาถผู้ประกาศสัจจะ ๔ ได้ตรัสสรรเสริญพระสาวกผู้ทรง
จิรวรศรัทธาหมองในที่ประชุมชน เราขอบใจในคุณของท่าน จึงได้
ปฏิบัติพระตถาคตปรารณานานันดรอันสูงสุด คือ ความเป็นผู้เลิศ
กว่าภิกษุผู้ทรงจิรวรศรัทธาหมอง ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคพระนามว่า
ปทุมตระ ได้ตรัสกะพระสาวกทั้งหลายว่า จงดูบุรุษนี้ผู้มีฝ่าหม่นา
เกลียด ผอมเกร็ง มีหน้าผ่องใสเพราะปิติประกอบด้วยทรัพย์ คือ
ศรัทธา มีกายและใจสูง เพราะปิติ ราเริง ไม่หวั่นไหว หนาแน่น
ไปด้วยธรรมที่เป็นสาระ บุรุษนี้ขอบใจในคุณของภิกษุผู้ทรงจิรวรศรัทธา
หมอง ปรารณานานันดรนั้นอย่างจริงใจ เราได้ฟังพุทธพยากรณ์นั้น
แล้ว ก็เบิกบาน ถวายบังคมพระพิชิตมารด้วยเศียรเกล้า ทำแต่
กรรมที่ดีงามในศาสนาของพระชินเจ้าตราบเท่าสิ้นชีวิต เพราะกรรม
ที่ทำให้วัดนั้น และเพราะการตั้งเจตนาน่าใจไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว
ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะกรรมคือการเอาไฟลงพื้นหอฉัน
เราจึงถูกเวทนาเบียดเบียน ไหม้แล้วในนรกพื้นปี ด้วยเศษกรรม
ที่ยังเหลือนั้น เราเป็นมนุษย์เกิดในสกุล จึงเป็นผู้มีรอยเป็นเครื่องหมาย
ถึง ๕๐๐ ขาดโดยลำดับ เพราะอำนาจกรรมนั้น เราจึงเป็นผู้
เพียบพร้อมด้วยโรคเรื้อน เสวยมหันตทุกข์ถึง ๕๐๐ ขาดเหมือนกัน
ในกัปปกัปปนี เรามีจิตเลื่อมใสเลื่อมใสด้วยพระอุปปฏิฐะผู้มียศให้อิ่ม
หน้าด้วยบิณฑบาต เพราะเศษกรรมที่ยังเหลือนั้น และเพราะการ
ตั้งเจตนาน่าใจไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
เมื่อถึงภพสุดท้าย ได้บังเกิดในสกุลกษัตริย์ เมื่อพระชนกล่วงไป
แล้ว ก็ได้เป็นพระมหाराชา เราถูกโรคเรื้อนครอบงำ กลางคืนไม่
ได้รับความสุข เพราะสุขที่เกิดจากความเป็นพระเจ้าแผ่นดินหาประโยชน์
มิได้ ฉะนั้น เราจึงชื่อว่า โมฆราช เราเห็นโทษของร่างกาย
จึงได้บวชเป็นบรรพชิต มอบตัวเป็นศิษย์ของพราหมณ์พาวรีผู้
ประเสริฐ เราเข้าไปเฝ้าพระผู้นำนรชนพร้อมด้วยบริวารเป็นอันมาก
ได้ทูลถามปัญหาอันละเอียดลึกซึ้งว่า โลกนี้ โลกหน้า พรหมโลก
กับทั้งเทวโลก ข้าพระองค์ไม่ทราบความเห็นของพระองค์ ผู้ทรง
พระนามว่าโคดม ผู้มียศ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงได้มีปัญหามาถึง
พระองค์ผู้ทรงเห็นล้วนสามัญชน ข้าพระองค์จะพิจารณาเห็นโลก
อย่างไร มัจจราชจึงจะไม่เห็น พระพุทธเจ้าผู้ทรงรักษาโรคทุกอย่าง
ให้หายได้ ได้ตรัสกะเราว่า ดูกรโมฆราช ท่านจงเป็นผู้มีสติทุกเมื่อ
พิจารณาเห็นโลกโดยความเป็นของว่างเปล่า ถอนความเห็นที่ว่าตัวตน
เสีย บุคคลพึงข้ามพ้นมัจจราชไปได้ด้วยอุบายเช่นนี้ ท่านพิจารณา
เห็นโลกอย่างนี้ มัจจราชจึงจะไม่เห็น เราเป็นผู้ไม่มีผมและหนวด
นุ่งหม้อผ้ากาสาวพัสตร์ เป็นภิกษุ พร้อมกับเวลาจบพระคาถา เราเป็น
ผู้ถูกโรคเบียดเบียน ถูกเขาวักกล่าวว่า วิหารอย่าเสียหายเสียเลย
จึงไม่ได้อยู่ในวิหารของสงฆ์ เรานำเอาผ้ามาจากกองหยากเยื่อ ป่าช้า
และหนทาง แล้วทำผ้าสังฆาฏิด้วยผ้าเหล่านี้ ทรงจิรวรศรัทธาหมอง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
พระผู้นำขึ้นพิเศษผู้เป็นนายแพทย์ใหญ่ ทรงพอพระทัยในคุณชื่อนั้น
ของเรา จึงทรงตั้งเราไว้ในตำแหน่งภิกษุผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่ายที่
ทรงจิรวจรเฝ้าหมอง เราสิ้นบุญและบาป หายโรคทุกอย่าง ไม่มี
อาสวะ ดับสนธิ เหมือนเปลวไฟที่หมดเชื้อ เราเผากิเลสทั้งหลาย
แล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราทำได้สำเร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบวาทานพระโมฆราชเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .
จบ โมฆราชเถรอาพาต .

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ
๑. มหาภิกขุอาพาตเถรอาพาต ๖. พหิยเถรอาพาต
๒. วัคคิเถรอาพาต ๗. มหาโกฏฐิตเถรอาพาต
๓. มหาภิกขุอาพาต ๘. อรุเวลกัถสเถรอาพาต
๔. ทัพพมัลลปุตเถรอาพาต ๙. ราชเถรอาพาต
๕. กุมารกัถสเถรอาพาต ๑๐. โมฆราชเถรอาพาต
ในวรรคนี้ บัณฑิตประมวลคาถาได้ ๓๖๒ คาถา .
จบ ภิกขุอาพาตวรรคที่ ๕๔ .

ภิกขุอาพาตวรรคที่ ๕๕
ลक्षणภิกขุอาพาตวรรคที่ ๑
ว่าด้วยบุพจริยาของพระลक्षणภิกขุอาพาตเถระ
[๑๓๑] ในกัปที่แสนแต่กัทรกัปนี้ พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมตระ ทรงรู้
จบธรรมทั้งปวง เป็นพระผู้นำได้เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ครั้นนั้น เรา
เป็นบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก ในพระนครหงสวดี เทียบเดินพักผ่อนอยู่
ได้ไปถึงสังฆาราม คราวนั้น พระผู้นำผู้ส่องโลกให้โชติช่วงพระองค์
นั้น ทรงแสดงพระธรรมเทศนา ได้ตรัสสรรเสริญพระสาวกผู้ประ-
เสริฐกว่าภิกษุทั้งหลายที่มีเสียงไพเราะ เราได้สดับพระธรรมเทศนา
นั้นแล้วก็ชอบใจ จึงได้ทำสักการะแก่พระองค์ผู้แสวงหาคุณอันใหญ่
ถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระศาสดาแล้ว ปราบถาฐานันดร
นั้น ครั้นนั้น พระพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้นำขึ้นพิเศษ ได้ตรัสพยากรณ์ใน
ท่ามกลางพระสงฆ์ว่า ในอนาคตกาล ท่านจักได้ฐานันดรนี้สมดัง
มโนเรขความปรารถนา ในกัปที่แสนแต่กัทรกัปนี้ พระศาสดามี
พระนามชื่อว่าโคดม ซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกากกราช จักเสด็จ
อุบัติขึ้นในโลก เศรษฐีบุตรผู้นี้ จักได้เป็นธรรมทายาทของพระ
ศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมเนรมิต เป็นสาวกของพระ
ศาสดา มีนามชื่อว่าภิกขุ เพราะกรรมที่ทำได้นั้น และเพราะ
การตั้งเจตนาน่าใจไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
ในกัปที่ ๙๒ แต่กัทรกัปนี้ พระพิชิตมารพระนามว่าผุสสะเป็นผู้นำ
ยากที่จะหาผู้เสมอ ยากที่จะข่มขี้ได้ สูงสุดกว่าโลกทั้งปวงได้เสด็จ
อุบัติขึ้นแล้ว และพระพุทธองค์ทรงสมบุรณ์ด้วยจรรยา เป็นผู้
ประเสริฐเที่ยงตรง ทรงมีความเพียรเผากิเลส ทรงแสวงหา
ประโยชน์เกื้อกูลแก่สรรพสัตว์ ทรงเปลื้องสัตว์เป็นอันมากจาก
กิเลสเครื่องจองจำ เราเกิดเป็นนกคเหวขาวในพระอารามอันน่าผลิต
เพลินเจริญใจ ของพระผุสสะสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น เราอยู่
ที่ต้นมะม่วงใกล้พระคันธกุฎี ครั้นนั้น เราเห็นพระพิชิตมารผู้สูงสุด
เป็นพระทักษิณะยบคณ เสด็จพระราชดำเนินไปบิณฑบาต จึงทำ
จิตให้เลื่อมใส แล้วร้องด้วยเสียงอันไพเราะ ครั้นนั้น เราบินไป
สวนหลวงคาบผลมะม่วงที่สุกดีมีเปลือกเหมือนทองคำมาแล้วน้อม
เข้าไปถวายแด่พระสัมพุทธเจ้า เวลานั้น พระพิชิตมารผู้ประกอบ
ด้วยพระกรุณา ทรงทราบวารจิตของเรา จึงทรงรับบาตรจากมือของ
ภิกษุผู้ปฏิบัติ เราจึงนำผลมะม่วงถวายแด่พระมหาสมณ เราใส่
บาตรแล้วก็ประนมปิก้องด้วยเสียงอันไพเราะ น่ายินดี เสนาะน่า
ฟัง เพื่อบูชาพระพุทธเจ้า แล้วไปนอนหลับ ครั้นนั้น นกเหยี่ยว
ผู้มีใจชั่วช้าได้โฉบเอาเรา ผู้มีจิตเบิกบาน มีอริยาศัยไปสู่ความรัก-
ต่อพระพุทธเจ้าไปฆ่าเสีย เราจึงจากอรรถภาพนั้น ไปแสวงมหันตสุขใน
สวรรค์ชั้นดุสิต แล้วมาสู่กำเนิดมนุษย์เพราะกรรมนั้นพาไป ใน
กัทรกัปนี้ พระพุทธเจ้าผู้มีพระนามตามพระโคตรว่ากัถส เป็นเผ่า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
พันธฺพรหมมีพระยศใหญ่ ประเสริฐกว่านักปราชญ์ ได้เสด็จอุบัติขึ้น
แล้วพระองค์ทรงยังพระศาสนาให้โชติช่วงครอบงำเดียรฉัตรผู้หลอกลวง
ทรงแนะนำในยัสต์พระองค์พร้อมทั้งพระสาวกปริณิพพานแล้ว เมื่อพระพุทธร่องค์ผู้เลิศในโลกปริณิพพานแล้ว ประชุมชนเป็นอันมาก
ที่เลื่อมใส จักทำพระสถูปของพระศาสดา เพื่อต้องการจะบูชาพระ
พุทธเจ้า เขาปรึกษากันอย่างนี้ว่า จักช่วยกันทำพระสถูปของ
พระศาสดาผู้แสวงหาพระคุณอันใหญ่ ให้สูงเจ็ดโยชน์ ประดับ
ด้วยแก้ว ๗ ประการ ครั้นนั้น เราเป็นจอมทัพของพระเจ้าแผ่นดิน
แคว้นกาสีพระนามว่ากิกิ ได้พุดลดประมาณที่พระเจดีย์ของพระพุทธ
เจ้า ผู้ไม่มีประมาณเสีย ครั้นนั้น ชนเหล่านั้นได้ช่วยกันทำเจดีย์
ของศาสดา ผู้มีพระปัญญากว่านรชน สูงโยชน์เดียว ประดับด้วย
รัตนนานาชนิด ตามถ้อยคำของเรา เพราะกรรมที่ทำได้ดั้น และ
เพราะการตั้งเจตนารมณ์ไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้น
ดาวดึงส์ ก็ในภพสุดท้ายในบัดนี้ เราเกิดในสกุลเศรษฐีอันมั่งคั่ง
สมบูรณ์ มีทรัพย์มากมาย ในพระนครสาวัตถีอันประเสริฐ เราได้
เห็นพระสวดเจ้าในเวลาเสด็จเข้าพระนครก็อศจรรยใจ จึงบรรพชา
ไม่นานก็ได้บรรลุอรหัต เพราะกรรมคือการลดประมาณของพระเจดีย์
เราได้ทำไว้ เราจึงมีร่างกายต่ำเตี้ย ควรจะเป็นร่างกายกลม เรามบูชา
พระพุทธร่องค์ผู้สูงส่งด้วยเสียงอันไพเราะ จึงได้ถึงความเป็นผู้เลิศกว่า
ภิกษุทั้งหลายที่มีเสียงไพเราะ เพราะการถวายผลไม้แด่พระพุทธร่องค์
และเพราะการอนุสรณ์ถึงพระพุทธร่องค์ เราจึงสมบูรณ์ด้วยสามัญผล
ไม่มีอาสวะอยู่ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธร่องค์ที่เรา
ได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระลลณภูกัฏทียเถระ ได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ลลณภูกัฏทียเถระปาทาน .

กัณฑาเรวตเถระปาทานที่ ๒

ว่าด้วยบพจริยาของพระกัณฑาเรวตเถระ

[๓๓๒] ในกัณฑ์ที่แสนแต่กัณฑ์นี้ พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตระ ผู้มี
พระจักขุในธรรมทั้งปวงเป็นพระผู้นำ มีพระหนเหมือนราชสีห์
พระดำรัสเหมือนพรหม พระสระเสียงคล้ายหงส์และกลองใหญ่
เสด็จดำเนินดุจช้าง มีพระรัศมีประหนึ่งรัศมีของจันทเทปบุตรเป็น
ต้น มีพระปริชาใหญ่ มีความเพียรมาก มีความเพ่งพินิจมาก มี
คติใหญ่ ประกอบด้วยพระมหากรุณาเป็นที่พึ่งสัตว์ กำจัดความมืด
ใหญ่ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้วคราวหนึ่ง พระสัมพุทธเจ้าผู้เลิศกว่า
ไตรโลก เป็นเมธี ทรงรู้จักการจิตของสัตว์ พระองค์นั้น ทรงแนะนำ
ในยัสต์ผู้เป็นอันมาก ทรงแสดงพระธรรมเทศนาอยู่ พระพิชิต
มารตรัสสรรเสริญภิกษุผู้มีปกติเพ่งพินิจ ยินดีในฌาน มีความเพียร
สงบระงับ ไม่ขุ่นมัวในท่ามกลางบริษัท ทรงทำให้ประชาชนยินดี
ครั้งนั้น เราเป็นพราหมณ์เรียนจบไตรเพท อยู่ในพระนครหงสวดี
ได้สดับพระธรรมเทศนาก็ชอบใจ จึงปรารภฐานันดรนั้น ครั้งนั้น
พระพิชิตมารผู้เป็นพระผู้นำขึ้นพิเศษ ได้ตรัสพยากรณ์ในท่ามกลาง
สงฆ์ว่าจงตั้งใจเถิดพราหมณ์ ท่านจักได้ฐานันดรนี้สมดั่งโน릇ความ
ปรารถนาในกัณฑ์ที่แสนแต่กัณฑ์นี้ พระศาสดามีพระนามชื่อว่าโคดม
ซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ท่าน
จักได้เป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรม
เนรมิตเป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่าเรวตะ เพราะกรรมที่
ทำไว้ดีและเพราะการตั้งเจตนารมณ์ไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปยัง
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในภพสุดท้ายในบัดนี้ เราเกิดในสกุลกษัตริย์อัน
มั่งคั่งสมบูรณ์ มีทรัพย์มากมาย ในโกลิยนคร ในคราวที่พระพุทธเจ้า
ทรงแสดงพระธรรมเทศนาในพระนครกบิลพัสดุ์ เราเลื่อมใสใน
พระสวดเจ้า จึงออกบวชเป็นบรรพชิต ความสงสัยของเราในสิ่งที่
เป็นกัปปิยะและอกัปปิยะนั้นๆ มีมากมาย พระพุทธร่องค์ได้ทรง
แสดงธรรมอันอุดม แนะนำข้อสงสัยทั้งปวงนั้น ต่อแต่นั้นเราก็
ข้ามพ้นสงสารได้ เป็นผู้ยินดีด้วยความสุขในฌานอยู่ ในครั้งนั้น
พระพุทธเจ้าทอดพระเนตรเห็นเรา จึงได้ตรัสพระพุทธร่องค์ว่า
ความสงสัยในโลกนี้หรือโลกอื่น ในความรู้ของตนหรือใน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ความรู้ของผู้อื่นอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น อันบุคคลผู้มีปกติ
เพ่งพินิจ มีความเพียรเผากิเลส ประพฤติพรหมจรรย์ ย่อม
ละได้ทั้งสิ้น

กรรมที่ทำไว้ในกัปที่แสน ได้แสดงผลแก่เราแล้วในอัฐภาพนี้ เรา
พ้นกิเลสแล้วเหมือนลูกศรพ้นจากแรง ได้เผากิเลสของเราเสียแล้ว
ลำดับนั้น พระมุนีผู้มีปรีชาใหญ่ เสด็จถึงที่สุดของโลก ทรงเห็น
ว่าเรายินดีในฌาน จึงทรงแต่งตั้งว่าเป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่ายที่
ได้ฌาน เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จ
แล้ว ดังนี้ .

ทราบว่ ท่านพระกัณหาเรวตเถระได้ภายิตถาภาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ กัณหาเรวตเถรอปทาน .

สิวลิเถรอปทานที่ ๓

ว่าด้วยบุพจริยาของพระสิวลีเถระ

[๑๓๓] ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตระ ผู้มีจักขุ
ในธรรมทั้งปวง เป็นผู้นำ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ศีลของพระองค์
ใครๆ ก็คำนวณไม่ได้ สมาริของพระองค์เปรียบด้วยแก้ววิเชียร
ฉานอันประเสริฐของพระองค์ใครๆ ก็นับไม่ได้ และวิมุติของ
พระองค์หาอะไรเปรียบมิได้ พระนายกเจ้าทรงแสดงธรรมในสมามคม
มนุษย์ เทวดา นาคและพรหม ซึ่งเกลื่อนกล่นไปด้วยสมณะและ
พราหมณ์ พระพุทธองค์ผู้แก้แล้วในบริษัท ทรงตั้งสาวกของ
พระองค์ผู้มีลามาก มีบุญ ทรงซึ่งกฤตธีอันรุ่งเรืองไว้ในตำแหน่ง
เอตทัคคะ ครั้งนั้น เราเป็นกษัตริย์ในพระนครหงสวดี ได้ยินพระ-
พิชิตมารตรัสถึงคุณเป็นอันมากของพระสาวก ดังนั้น จึงได้นิมนต์
พระชินสีห์พร้อมทั้งพระสาวก ให้เสวยและฉันถึง ๗ วัน ครั้น
ถวายมหาทานแล้วก็ได้ปรารภนาฐานันดรนั้น พระธีรเจ้าผู้ประเสริฐ
กว่าบุรุษ ทอดพระเนตรเห็นเราหมอบอยู่แทบพระบาทในคราวนั้น
จึงได้ตรัสพระดำรัสด้วยพระสุรเสียงอันดัง ลำดับนั้น มหาชน
ทวยเทพ คนธรรพ์ พรหมผู้มีฤทธิ์มากและสมณพราหมณ์ ผู้ใคร่
จะฟังพระพุทธพจน์ต่างประณตน์อภายนิมิตการทูลว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เป็นบุรุษผู้เป็นอาชาไนย ข้าพระองค์ทั้งหลายขอนอบน้อม
แต่พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นอดมบุรุษ ข้าพระองค์ทั้งหลายขอ
นอบน้อมแต่พระองค์ พระมหากษัตริย์ได้ถวายทานกว่า ๗ วัน
ข้าพระองค์ทั้งหลายประสงคจะฟังผลของมหาทานนั้น ข้าแต่พระ
มหามุนี ขอได้ทรงโปรดพยากรณ์เถิด ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคได้
ตรัสว่า ท่านทั้งหลายจงคอยสดับภายิตถาของเรา ทักขิณาทักขิณ
ในพระพุทธเจ้าผู้มีคุณหาประมาณมิได้พร้อมทั้งพระสงฆ์ ใครเล่าจะ
เป็นผู้ถือเอามากแล้ว เพราะทักขิณานั้นมีผลหาประมาณมิได้ อีก
ประการหนึ่ง กษัตริย์ผู้มีโลกะมากนี้ ทรงปรารภนาฐานันดรอันอุดม
ว่า ถึงเราก็เป็นผู้ได้ลามาก เหมือนภิกษุซื้อสัสนะจะนั้น
เกิด มหาบพิตรจักได้ฐานันดรนี้ในอนาคต ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ไป
พระศาสดามีพระนามว่าโคดม ซึ่งสมภพในวงศ์ของพระโศกกากราช
จักทรงอุบัติขึ้นในโลก กษัตริย์องค์นี้จักได้เป็นธรรมทายาทของ
พระศาสดาพระองค์นั้น จักเป็นโอสรอันธรรมเนรมิต จักเป็น
สาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่าสิวลี เพราะกรรมที่ทำไว้ดีแล้ว
และเพราะการตั้งเจตนาก่อนไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์
ชั้นดาวดึงส์ในกัปที่ ๙๑ แต่ภักทกัปนี้ พระโลกนายกพระนามว่าวิปัสสิ
ผู้มีพระเนตรงดงาม ทรงเห็นแจ้งธรรมทั้งปวง ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว
ครั้งนั้น เราเป็นคนโปรดปรานของสกุลหนึ่งในพระนครพันธุมวดี
และเป็นคนที่มีนัยนชวนชวายุในกิจการงาน ครั้งนั้น พระราชา
พระองค์หนึ่งตรัสสั่งให้นายช่างสร้างพระอาราม ซึ่งปรากฏว่าใหญ่
โต ถวายสมเด็จพระวิปัสสิผู้แสวงหาประโยชน์ใหญ่ เมื่อการสร้าง
พระอารามสำเร็จแล้ว คนทั้งหลายได้ถวายมหาทานซึ่งเข้าใจว่าของ
เกี้ยว คนทั้งหลายคั่นคว่ำหามส้มและน้ำผึ้งไม่ได้ เวลานั้น เราถือ
นมส้มใหม่และน้ำผึ้งไปเรือนของนางงาน คนทั้งหลายที่แสวงหา
นมส้มใหม่และน้ำผึ้งพบเราเข้า ทั้งสองสิ่งเขาได้ให้ราคาตั้งพันกหาปณะ
ก็ยังไม่ไป ครั้งนั้น เราคิดว่าของสองสิ่งนี้เราไม่มีกะใจที่จะขาย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
มัน ขนเหล่านี้ทั้งหมดสักการะพระตถาคต ฉันทใด แม้เราก็จะทำ
สักการะในพระผู้นำโลกกับพระสงฆ์ ฉันทนั้นเหมือนกัน ครั้นนั้น
เราได้นำเอาไปแล้ว ขย้านมสัสมกับน้ำผึ้งเข้าด้วยกันแล้วถวายแด่
พระโลกนาถพร้อมทั้งพระสงฆ์ เพราะกรรมที่ทำไว้ดีแล้ว และเพราะ
การตั้งเจตนานำใจไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
ต่อมา เราได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินผู้มียศใหญ่ในพระนครพาราณสี
ในครั้งนั้น เราเคืองศัตรูจึงสั่งให้ทหารทำการล้อมประตูเมืองของ
ศัตรูไว้ ประตูที่ถูกล้อมของพระราชามีเดชรักษาไว้ได้เพียงวันเดียว
เพราะผลของกรรมนั้น เราจึงต้องตกนรกอันร้ายกาจที่สุด และใน
ภพสุดท้าย ในบัดนี้ เราเกิดในโกสิยบุรี พระชนนีของเราพระนาม
ว่าสุปปาสา พระชนกของเราพระนามว่ามหาลิลิจฉวี เราเกิดในราช
วงศ์ก็เพราะบุญกรรม เพราะการล้อมประตูเมืองให้ผล เราจึงต้อง
ประสบทุกข์อยู่ในพระครรภ์ของพระมารดาถึง ๗ ปี เราต้องหลง
ทวารอยู่อีก ๗ วัน เพียบพร้อมไปด้วยมหันตทุกข์ พระมารดาของ
เราต้องประสบทุกข์ด้วยเช่นนี้ ก็เพราะฉันทะในการล้อมประตูเมือง
เราอินพระพุทเจ้าทรงอนุเคราะห์ จึงออกจากพระครรภ์พระมารดา
โดยสวัสดิ์ เราได้ออกบวชเป็นบรรพชิต ในวันที่เรากลอดออกมา
นั้นเอง ท่านพระสารีบุตรเถระเป็นอุปัชฌาย์ของเรา พระโมคคัลลาน-
เถระผู้ทรงมหิทธิฤทธิ์ มีปริษามาก เมื่อปลงผมให้ ได้อนุศาสน์
พร้าสอนเรา เราได้บรรลอรหัตเมื่อกำลังปลงผมอยู่ หายเทพ นาค
และมนุษย์ต่างก็น้อมนำปัจจัยเข้ามาถวายเรา เพราะเศษของกรรม
ที่เราเป็นผู้เบิกบาน บุษยาพระผู้นำขึ้นพิเศษ พระนามว่าปทุมตระและ
พระนามว่าวิปัสสิ ด้วยปัจจัยทั้งหลายโดยพิเศษ เราจึงได้ลากันอดม
ไพบูลย์ทุกแห่งหน คือ ในป่า ในบ้าน ในน้ำ บนบก ในคราวที่พระผู้
มีภาคผู้นำโลกขึ้นเสด็จพร้อมด้วยภิกษุสามหมื่นรูป เสด็จไปเยี่ยมท่าน
พระเวตะ พระพุทธเจ้าผู้มีพระปริชาใหญ่ มีความเพียรมาก เป็น
นายกของโลก พร้อมด้วยพระสงฆ์ เป็นผู้อื่นเราบำรุงด้วยปัจจัยที่
เทวดานำเข้ามาถวายเรา ได้เสด็จไปเยี่ยมท่านเวตะแล้ว ภายหลัง
เสด็จกลับมายังพระเชตวันมหาวิหารแล้ว จึงทรงแต่งตั้งเราไว้ใน
ตำแหน่งเอตทัคคะ พระศาสดาผู้ทรงประพจน์ประโยชน์แก่สัตว์
ทั้งปวง ได้ตรัสสรรเสริญเราในท่ามกลางบริษัทว่า ดูกฤกษทั้งหลาย
ในบรรดาสาวกของเรา ภิกษุสัณณิกะกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่ายที่มีภก
มาก เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนารเราได้ทำเสร็จ
แล้ว ดังนี้ .

ทราบวาท่านพระสัณณิกะได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ สัณณิกะราพทาน .

วังคีสเถราปทานที่ ๔

ว่าด้วยบุพจริยาของพระวังคีสเถระ

[๓๓๔] ในกัปที่แสนแต่ภิกขุกับนี้ พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมตระ ผู้มีจักษุ
ในธรรมทั้งปวง ทรงเป็นผู้นำ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระศาสนา
ของ พระองค์ วิจิตรไปด้วยพระอรหันต์ทั้งหลายเหมือนคลื่น สาคระ
และเหมือนดาวบนท้องฟ้า พระพิชิตมารผู้สูงสุด อันมนุษย์พร้อม
ทั้งทวยเทพอสุรและนาคห้อมล้อมในท่ามกลางหมู่ชนซึ่งเกลื่อนกล่น
ไปด้วยสมณะและพราหมณ์ พระพิชิตมารผู้ถึงที่สุดโลก ทรงทำโลก
ทั้งหลายให้ยินดีด้วยพระรัศมี พระองค์ยังดอกปทุม คือ เวไนย
สัตว์ให้บานด้วยพระดำรัส ทรงสมบุรณ์ด้วยเวสารัชชธรรม ๔ เป็น
อุดมบุรุษ ละความกลัวและความยินดีได้เด็ดขาด ทรงถึงธรรมอัน
เกษม งามจากล้าหาญ พระผู้เลิศโลกทรงปฏิญาณซึ่งฐานะของผู้
เป็นโจกอันประเสริฐและพุทธภูมิทั้งสิ้น ไม่มีใครจะหักท้าวได้ใน
ฐานะไหนๆ เมื่อพระพุทธเจ้าผู้คงที่พระองค์นั้นบันลือสีหนาทอัน
หน้าสพึงกลัวอยู่ ย่อมไม่มีเทวดา มนุษย์ หรือพรหมบันลือตอบได้
พระพุทธเจ้าผู้แก่วัยในบริษัท ทรงแสดงธรรมอันประเสริฐ
ช่วยมนุษย์พร้อมทั้งเทวดาให้ข้ามวิญญูสงสาร ทรงประกาศธรรมจักร
พระผู้มีพระภาคตรัสสรรเสริญคุณเป็นอันมาก ของพระสาวกผู้ได้รับ
สมมตติว่า เลิศกว่าภิกษุที่มีปฏิภาณทั้งหลาย แล้วทรงตั้งท่านไว้ใน
ตำแหน่งเอตทัคคะ ครั้นนั้น เราเป็นพราหมณ์ชาวเมืองหงสวดี เป็น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ผู้ได้รับสมมติว่าเป็นคนดีรู้แจ้งพระเวททุกคัมภีร์ มีนามว่าวังคิสะ
เป็นที่ไหลออกแห่งนักปราชญ์ เราเข้าไปเฝ้าพระมหาวีระเจ้าพระองค์
นั้น สดับพระธรรมเทศนานั้นแล้ว ได้ปิตอันประเสริฐ เป็นผู้นิยต์
ในคุณของพระสาวก จึงได้นิมนต์พระสุคตผู้ทำโลกให้เปลือย
พร้อมด้วยพระสงฆ์ให้เสวยและฉัน ๗ วันแล้ว นิมนต์ให้ครองผ้า
ในครั้งนั้นเราได้หมอบลงแทบพระบาททั้งสองด้วยเศียรเกล้าได้โอกาส
จึงยืนประนมอัญชลีอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เป็นผู้ว่าเรียง กล่าว
สดุดีพระชินสีห์ผู้สูงสุดว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นที่ไหลออกแห่ง
นักปราชญ์ ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้
เป็นฤๅษีสูงสุด ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่พระองค์
ผู้เลิศกว่าโลกทั้งปวง ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่
พระองค์ผู้ทรงทำความไม่มีภัย ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์
ผู้ทรงยำยิมาร ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้
ทรงทำปฏิญญาให้ไหลออก ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่
พระองค์ผู้ทรงประทานด้วยสันติสุข ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่
พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงทำให้เป็นที่นับถือ ข้าพระองค์ขอนอบ
น้อมแด่พระองค์ พระองค์เป็นที่พึ่งของชนทั้งหลายผู้ไม่มีที่พึ่ง ทรง
ประทานความไม่มีภัยแก่ตนทั้งหลายที่กลัว เป็นที่ค้ำค้ำของชน
ทั้งหลายที่มีภุมิธรรมสงบระจับ เป็นที่พึ่งที่ระลึกของชนทั้งหลายผู้
แสวงหาที่พึ่งที่ระลึก เราได้ชมเชยพระสัมพุทธเจ้าด้วยคำกล่าวสดุดีมี
อาทิ อย่างนี้ แล้ว ได้กล่าวสรรเสริญพระคุณอันใหญ่ จึงได้บรรลุดี
ของภิกษุผู้สูงกว่านักพูด ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคผู้มีพระปฏิภาณ ไม่
มีที่สิ้นสุด ได้ตรัสว่า ผู้ใดเป็นผู้เลื่อมใสนิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมด้วย
สาวก ให้ฉันสิ้น ๗ วัน ด้วยมือทั้งสองของตน และได้กล่าวสดุดี
คุณของเรา ปราศรณาดำเนินแห่งภิกษุผู้สูงกว่านักพูดในอนาคต-
กาล ผู้นั้นจักได้ตำแหน่งนี้สมดังมโนปรารถนา เขาจักได้เสวย
ทิพย์สมบัติมีประมาณ ไม่น้อยในกัปที่แสนแต่กัปนี้ไป พระศาสดามี
นามว่าโคดม ซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติ
ขึ้น พรหมมณีนีจักได้เป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น
จักเป็นโอรสอันธรรมเนรมิต จักเป็นสาวกของพระศาสดามีนามชื่อ
ว่าวังคิสะ เราได้สดับพระพุทธานุภาพนั้นแล้ว เป็นผู้มีความ
เบิกบานมีจิตประกอบด้วยเมตตา บำรุงพระพิชิตมารด้วยปัจจัย
ทั้งหลายในกาลครั้งนั้น จนตราบเท่าสิ้นชีวิต เพราะกรรมที่ทำไว้ดีนั้น
และเพราะการตั้งเจตนาก่อนไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้น
ดาวดึงส์ ในภพสุดท้ายในบัดนี้ เราเกิดในสกุลปรีชาชน เมื่อเรา
เกิดในครั้งหลัง มีอายุได้ ๗ ปีแต่กำเนิด เราเป็นผู้รู้เวททุกคัมภีร์
แก้วกล้าในเวทศาสตร์ มีเสียงไพเราะ มีถ้อยคำวิจิตร ย้ายวา
ของผู้อื่นได้ เพราะเราเกิดที่วังคชนบท และเราเป็นใหญ่ในถ้อยคำ
เราจึงชื่อว่าวังคิสะ เพราะฉะนั้น ถึงแม้ชื่อของเราจะเป็นเลิศ ก็
เป็นชื่อสมมติตามโลก ในเวลาที่เรารู้เรียงสาตั้งอยู่ในปฐมวัย เรา
ได้พบท่านพระสารีบุตรเถระในพระนครราชคฤห์อันรื่นรมย์ .

จบ ภาคที่ ๒๕

ท่านถือบาตร สำรวมดี ตาไม่ลอกแลง พูดแต่พอประมาณ แลดู
เพียงชั่วแฉก เทียวบิณฑบาตอยู่ ครั้นเราเห็นท่านแล้วก็เป็นผู้
อัศจรรย์ใจ ได้กล่าวบทกถาอันวิจิตร เป็นหมวดหมู่เหมือนดอก
กรรณิการ เหมาะสม ท่านบอกแก่เราว่า พระสัมพุทธเจ้าผู้นำโลก
เป็นศาสดาของท่าน ครั้นนั้นท่านพระสารีบุตรเถระผู้ฉลาดเป็นนัก
ปราชญ์นั้น ได้พูดแก่เราเป็นอย่างดียิ่ง เราอันพระเถระผู้คงที่
ให้ ยินดีด้วยปฏิภาณอันวิจิตร เพราะถ้อยคำที่ปฏิสังขตด้วยวิราคะธรรม
เห็น ได้ยาก สูงสุด จึงชบศึระะลงแทบเท้าของท่านแล้วก็กล่าวว่า
ขอได้โปรดให้กระผมบรรพชาเถิด ลำดับนั้น ท่านพระสารีบุตรผู้มี
ปัญญามาก ได้นำเราไปเฝ้าพระพุทธานุภาพผู้ประเสริฐสุด เราชบเศียร
ลงแทบพระบาท นั่งลงในที่ใกล้พระศาสดา พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
กว่านักปราชญ์ทั้งหลาย ได้ตรัสถามเราว่า ดูกรวังคิสะ ท่านรู้ศึระะ
ของคนที่ตายไปแล้วว่า จะ ไปสู่สุคติหรือทุกข์ด้วยวิชาพิเศษของท่าน
จริงหรือ ถ้าท่านสามารถก็ขอให้ท่านบอกมาเถิด เมื่อเราทูลรับรอง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
แล้ว พระองค์ก็ทรงแสดงศีระสามศีระ เราได้กราบทูลว่า เป็น
ศีระของคนที่เกิดในนรกและเทวดา ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคผู้
นำของโลกได้แสดงศีระของพระชินาสพ ลำดับนั้น เราหมดมานะ
จึงได้ทูลอ่อนวอนขอบรรพชา ครั้นบรรพชาแล้ว ได้กล่าวสวดเจ้า
โดยไม่เลือกสถานที่ ที่นั้นแหละภิกษุทั้งหลายพากันโพนทนาว่า
เราเป็นจันตกริ ลำดับนั้น พระพุทธเจ้าผู้นำขึ้นพิเศษได้ตรัสถามเรา
เพื่อทดลองว่า คาถาเหล่านี้ย่อมแจ่มแจ้งโดยควรแก่เหตุแก่คน
ทั้งหลายผู้ตริตรองแล้วมิใช่หรือ เราทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้มีความ
เพียร ข้าพระองค์มิใช่ในกภาพยกลอน แต่คาถาทั้งหลายแจ่มแจ้ง
โดยควรแก่เหตุแก่ข้าพระองค์ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรรังคิสะ
ถ้ากระนั้น ท่านจงกล่าวสวดที่เราโดยควรแก่เหตุในบัดนี้ ครั้นนั้น เรา
ได้กล่าวคาถาสวดพระธีรเจ้าผู้เป็นพระภยาสูงที่สุดแล้ว พระพิชิตมาร
ทรงพอพระทัยในคราวนั้น จึงทรงตั้งเราในตำแหน่งเอตทัคคะ เรา
หมิ่นภิกษุอื่นๆ ก็เพราะปฏิภาณอันวิจิตร เราเป็นผู้มีศีลเป็นที่รัก
จึงเกิดความสลดใจเพราะเหตุนี้ ได้บรรลุอรหัต พระผู้มีพระภาค
ได้ตรัสว่า ไม่มีใครอื่นที่จะเลืกว่ภิกษุทั้งหลายที่มีปฏิภาณเหมือน
ดังรังคิสะภิกษุนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงทรงจำไว้
อย่างนี้ กรรมที่เราได้ทำไว้ในกัปที่แสน ได้แสดงผลแก่เราแล้วใน
อภัพนี้ เราหลุดพ้นจากกิเลส เหมือนลูกศรพ้นจากแสง ฉะนั้น
กิเลสทั้งหลายอันเราเผาเสียแล้ว เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระรังคิสะเถระได้ภายิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ รังคิสะเถรอปทาน .

นั้นทกเถรอปทานที่ ๕

ว่าด้วยบุพจริยาของพระนั้นทกเถระ

[๓๓๕] ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมตระ ผู้มีจักขุ
ในธรรมทั้งปวง เป็นพระผู้นำ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระองค์
กว่านักปราชญ์ทั้งหลาย เป็นบุรุษอาชาไนยทรงปฏิบัติเพื่อเกื้อกูล
เพื่อประโยชน์ เพื่อสุขแก่สรรพสัตว์ ถึงความเป็นผู้เลิศด้วยยศ
ในโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มีศิริ มีเกียรติคุณเป็นเครื่องอลังการ
ทรงชำนะมาร ได้รับการบูชาทั่วโลก ปราภฏทั่วไปทุกทิศ พระองค์
ทรงข้ามพ้นวิกิจฉา ล่วงพ้นความสงสัย มีความดำริชอบเต็มเปี่ยม
ทรงบรรลุสัมโพธิญาณอันอุดม ทรงยังหนทางที่ยังไม่เกิดให้เกิด
เป็นผู้สูงสุดกว่านรชน ตรัสบอกสิ่งที่ยังไม่ได้บอก และทรง
ยังสิ่งที่ยังไม่เกิดให้เกิดมีพร้อม ทรงรู้จักหนทาง ทรงเข้าใจหนทาง
แจ้งชัด ตรัสบอกหนทางให้ ประเสริฐกว่านรชน ทรงฉลาดในหน
ทาง เป็นครู เป็นพระผู้สูงสุดกว่านายสารถิทั้งหลาย ครั้นนั้น
พระโลกนายกผู้ประกอบด้วยพระมหากรุณา ได้ตรัสพระธรรมเทศนา
จุดสัตว์ทั้งหลายผู้จมลงแล้วในหล่มคือโมหะขึ้น พระมหาบุรินทร์
สรรเสริญพระสาวกผู้มีสมมติว่าเลิศในการให้อิवाทแก่ภิกษุณี
ทั้งหลาย ได้ทรงแต่งตั้งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ เราได้ฟังพระพุทธ-
คำรสนั้นแล้ว ก็ขอบใจ จึงนิมนต์พระตถาคตพร้อมด้วยพระสงฆ์
ให้เสวยและฉันภัตตาหารแล้วปรารภณฐานันดรนั้น ครั้นนั้น พระ-
โลกนายกผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ทรงเบิกบานพระทัย ได้ตรัสกะ
เราว่า ท่านจงมีสุขอายุยืนเกิด ท่านจักได้ฐานันดรนี้สมมโนเรก
ปรารภณา ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระศาสดามีพระนามชื่อว่าโคตม
ผู้ทรงสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก
ท่านจักเป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น จักเป็นโอรส
อันธรรมเนรมิต จักได้เป็นสาวกของพระศาสดามีนามชื่อนันทกะ
เพราะกรรมที่ได้ทำไว้ดังนี้ และเพราะการตั้งเจตนานานไว้ เราละ
ร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ก็ในภพสุดท้ายในบัดนี้
เราเกิดในสกุลเศรษฐี อันมั่นคงสมบูรณ์มีทรัพย์มากมาย ใน
พระนครสาวัตถี เราได้พบพระพุทธเจ้า ในวันที่พระองค์เสด็จเข้า
พระนคร เป็นผู้มิใช่อัจฉรีย ได้ออกมาชเป็นบรรพชิตในวันที่พระ-
พุทธองค์ทรงรับพระเชตวันาราม ได้บรรลุอรหัตผลโดยกาลไม่นาน
เลย ครั้นนั้น เราอันพระศาสดาผู้ทรงเห็นธรรมทั้งปวงทรงพร่ำสอน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
จึงข้าม ข้ามพ้นสังสารวัฏไปได้ เราสอนธรรมแก่พระภิกษุณี
ทั้งหลาย พระภิกษุณีที่เราสอนนั้นรวม ๕๐๐ รูปด้วยกัน ล้วนเป็น
ผู้ไม่มีอาสวะ ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคผู้มีพระโยชน์เกือกุลใหญ่ ทรง
พ้อพระทัย จึงทรงตั้งเราไว้ในตำแหน่งแห่งภิกษุผู้เลิศกว่าภิกษุ
ทั้งหลาย ฝ่ายให้อโวาทพระภิกษุณี กรรมที่เราทำไว้ในกัปที่แสน
แสดงผลแก่เราในอดีตภพนี้แล้ว เราเป็นผู้พ้นจากกิเลสด้วยดี
เหมือนลูกศรที่พ้นไปจากเล็ง ฉะนั้น เราเผากิเลสเสียแล้ว เราเผา
กิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .
ทราบ ว่า ท่านพระนันทกเถระ ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ นันทกเถรอปทาน .

กาฬทายีเถรอปทานที่ ๖

ว่าด้วยบุพจริยาของพระกาฬทายีเถระ

[๑๓๖] ในกัปที่แสนแต่กัปรกัปนี้ไป พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมตรพผู้มี
จักษุในธรรมทั้งปวง เป็นผู้นำ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระองค์เป็นครู
ผู้ประเสริฐกว่าพวกผู้นำ เป็นพระพิชิตมารผู้เข้าใจสิ่งดีและสิ่งชั่ว
แจ้งชัด และเป็นคนกตัญญูกตเวที ย่อมประกอบสัตว์ทั้งหลายเข้าใน
อบาย อันเป็นเหตุให้ถึงนิพพาน พระองค์ทรงรู้ธรรมทั้งปวง เป็น
ที่อาศัยอยู่แห่งความเอ็นดู เป็นที่สั่งสมแห่งอนันตคุณ ทรงพิจารณา
ด้วยพระญาณนั้นแล้ว ทรงแสดงธรรมอันประเสริฐ พระองค์เป็น
ผู้มีความเพียรใหญ่ เจ้าปัญญา บางครั้ง ทรงแสดงธรรมไพเราะ
ปฏิสังขตด้วยสังขะ ๔ แก่หมู่ชน ไม่มีที่สุด สัตว์จำนวนแสนได้
บรรลุธรรม เพราะได้ฟังธรรมอันประเสริฐ อันงามในเบื้องต้น
งามท่ามกลางและงามที่สุดนั้น ครั้นนั้น แผ่นดินสั่นสะเทือน เมฆ
กระพือ ทวยเทพ พรหม มนุษย์และอสูร ต่างก็แซ่ซ้องสาธุการ
ว่าโอ พระศาสดาประกอบด้วยพระกรุณา โอ พระสัทธิธรรมเทศนา
โอ พระพิชิตมารทรงจุดหมู่สัตว์ที่จมลงในสมุทรคือภพขึ้นมาแล้ว
เมื่อสัตว์พร้อมทั้งมนุษย์ เทวดาและพรหม เกิดความสังเวชเช่นนี้
แล้ว พระพิชิตมารได้ทรงสรรเสริญสาวกผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่าย
ทำสกุลให้เลื่อมใส ครั้นนั้น เราเกิดในสกุลอำมาตย์ในพระนคร
หงสวดี เป็นผู้นำมาซึ่งความเลื่อมใส นาค มีทรัพย์และธัญญาหาร
เหลือล้น เราเข้าไปยังพระวิหารหังสาราม ถวายบังคมพระตถาคต
พระองค์นั้น ได้สดับธรรมอันไพเราะ และทำสักการะแด่พระผู้คงที่
หมอบลงแทบบาทมูลแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระมณีนุมีความเพียร
ใหญ่ ภิกษุใดในศาสนาของพระองค์ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย
ฝ่ายผู้ทำสกุลให้เลื่อมใส ขอให้ข้าพระองค์ได้เป็นเหมือนภิกษุนั้น
ในศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดเกิด ครั้นนั้น พระศาสดา
ผู้ประกอบด้วยพระมหากรุณา เมื่อจะเอาน้ำอมฤตรดเรา ได้ตรัสกะ
เราว่า ลูกขึ้นเกิดลูก ท่านจะได้ฐานันดรนี้สมมโนรปารารถนา
บุคคลทำสักการะในพระพิชิตมารแล้ว จะพึงเป็นผู้ปราศจากผล
อย่างไรได้เล่า ในกัปที่แสนแต่กัปรกัปนี้ พระศาสดามีพระนามชื่อว่า
โคดม ผู้สมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นใน
โลก ท่านจักได้เป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น เป็น
โอรสอันธรรมเนรมิตร จักเป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่า
กาฬทายี ครั้นนั้น เราได้สดับพระพุทธานุญาตแล้ว เป็นผู้เบิกบาน
มีจิตประกอบด้วยเมตตา บำรุงพระพิชิตมารซึ่งเป็นผู้นำขึ้นพิเศษ
ด้วยปัจจัยทั้งหลาย ตราบเท้าสิ้นชีวิต เพราะวิบากของกรรมนั้น
และเพราะตั้งเจตนารมณ์ไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้น
ดาวดึงส์

ก็ในภพสุดท้าย ในบัดนี้ เราเกิดในสกุลมหาอำมาตย์ ของพระเจ้า
แผ่นดินพระนามว่าสุทโธทนะ ในพระนครกบิลพัสดุ์ อันรื่นรมย์ ครั้น
นั้น พระสิทธัตถราชกุมารผู้ประเสริฐกว่านรชน ได้ประสูติแล้ว
ที่สวนลุมพินีอันรื่นรมย์ เพื่อประโยชน์และความสุขแก่โลกทั้งมวล
เราก็เกิดในวันเดียวกัน เติบโตมาพร้อมกันกับพระสิทธัตถราชกุมาร
นั้นแหละ เป็นสหายรักใคร่ชอบใจของกัน คู่แค้นกัน ฉลาดใน
ทางนิติบัญญัติ พระสิทธัตถราชกุมารนั้น มีพระชนมายุ ๒๙ พรรษา
ได้เสด็จออกมหาภิเนษกรรม ยับยั้งอยู่ ๖ พรรษา ก็ได้เป็นพระ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

พุทธเจ้าผู้นำขึ้นพิเศษ พระพุทธองค์ทรงชำนาญพร้อมทั้งเสนา มาร
ยังอาสวะให้สิ้นไป ข้ามห้วงอรรณพคือภพแล้ว เป็นพระพุทธเจ้า
ในโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก เสด็จไปยังป่าอิสิปตนะ ทรงแนะนำ
ภิกษุเบญจวัคคีย์ ต่อจากนั้น พระผู้มีพระภาคก็เสด็จไป ในที่นั้นๆ
แล้วทรงแนะนำเวไนยสัตว์ พระพิชิตมารพระองค์นั้น ทรงแนะนำ
เวไนยสัตว์ ทรงสงเคราะห์มนุษย์พร้อมทั้งทวยเทพ ได้เสด็จไปถึง
ภูเขาในแคว้นมคธแล้ว ประทับอยู่ในคราวครั้งนั้น ครั้นนั้น เราอัน
พระเจ้าแผ่นดินพระนามว่า สุทโธนะทรงส่งไป ได้ไปเฝ้าพระทศพล
บวชแล้ว ได้เป็นพระอรหันต์ ครั้นนั้น เราทูลอ้อนวอนพระศาสดา
ผู้ทรงแสงหาคนอันยิ่งใหญ่ ให้เสด็จไปนครกบิลพัสดุ์ ต่อจากนั้น
เราได้ล่วงหน้าไปก่อน ทำสกุลงใหญ่ๆ ให้เลื่อมใส พระพิชิตมารผู้
ประเสริฐกว่าบุรุษ ทรงพอพระทัยในคุณชื่อนั้นของเรา จึงได้ทรง
แต่งตั้งเราไว้ว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่ายที่ทาสกุลให้เลื่อมใส
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .
ทราบ ว่า ท่านพระกาฬทายีเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ กาฬทายีเถรอปทาน .

อภยเถรอปทานที่ ๗

ว่าด้วยบุพจริยาของพระอภยเถระ

[๑๓๓] ในกัปที่แสนแต่กัปกัปนี้ พระพิชิตมารผู้รู้จบธรรมทั้งปวง เป็นพระ
ผู้นำ พระนามว่าปทุมุตระ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระตถาคตเจ้ายัง
บุคคลบางพวกให้ตั้งอยู่ในสรณคมน์ ยังบุคคลบางพวกให้ตั้งอยู่ใน
ศีล คือ กุศลกรรมมก ๑๐ อันอุดม พระธีรเจ้าพระองค์นั้น ทรง
ประทานสามัญญผลอันอุดมแก่บุคคลบางคน ทรงหลังสมาบัติ ๘
และวิชา ๓ แก่บุคคลบางคน พระโลกนาถผู้อุดมกว่านรชนพระองค์
นั้น ทรงประกอบสัตว์บางพวกไว้ในอภิญญา ทรงประทาน
ปฏิสัมมิกา ๔ แก่บุคคลบางคน พระผู้เป็นสารถิฝิกนระ ทรงเห็น
พระราชสัตว์ที่ควรจะนำไปให้ตรัสรู้ได้ แม้นในสถานที่นับโยชน์ไม่
ถ้วน ก็รีบเสด็จไปทรงแนะนำ ครั้นนั้น เราเป็นบุตรของพราหมณ์
ในพระนครหงสวดี เป็นผู้เรียนจบทุกเวท เข้าใจไวยากรณ์ ฉลาด
ในนิรุตติ แกล้วกล้าในคัมภีร์นิฆนฑุ เข้าใจตัวบท รู้ชัดในคัมภีร์
เกฏฐกะ ฉลาดในฉันทและกาพย์กลอน เมื่อเที่ยวเดินพักผ่อน ได้
ไปถึงพระวิหารหังสาราม ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด อัน
มหาชนแวดล้อม เรามิมีดีเป็นข้าศึกเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้ปราศจาก
กิเลสฐิติ ซึ่งกำลังทรงแสดงธรรม ได้สดับพระดำรัสของพระองค์อัน
ปราศจากมลทิน ไม่ได้พบเห็นพระดำรัสที่ไร้ประโยชน์ของพระมุนี
นั้น คือ คำที่ชักมาผิด คำที่ต้องกล่าวซ้ำ หรือคำที่ไม่ถูกทาง
เพราะฉะนั้น เราจึงได้บวช โดยเวลาไม่นานเลย เราก็เป็นผู้แกล้ว
กล้าในธรรมทุกอย่าง ได้รับสมมติให้เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ ใน
พระพุทธพจน์อันละเอียด ครั้นนั้น เราได้ครองคาถา ๔ คาถา ซึ่งมี
พยัญชนะสละสลวย ชมเชยพระพุทธเจ้าเป็นผู้ปราศจากความ
กำหนด มีความเพียรมาก ทรงอยู่ในสงสารที่มีภัย ไม่เสด็จนิพพาน
ก็เพราะพระกรุณา ฉะนั้น พระมุนีเจ้าจึงชื่อว่าทรงประกอบด้วย
พระกรุณา เพราะเหตุนั้น สัตว์ที่เป็นปฤชนแต่ไม่ตกอยู่ในอำนาจ
กิเลส มีสัมปชัญญะ ประกอบด้วยสติ บุคคลไม่ควรจะคิด กิเลส
ที่มีกำลังทรพล อันนอนเนื่องอยู่ในสันดานของเรา ถูกเผาด้วยไฟ
คือญาณแล้วไม่สิ้นไป ชื่อนั้นไม่เคยมีเลย ผู้ใดเป็นที่เคารพของ
โลกทั้งปวง เป็นผู้เลิศลอยในโลก และเป็นอาจารย์ของโลก โลก
ย่อมอนุวัตรตามผู้นั้น เราประกาศพระธรรมเทศนาสดุดีพระสัมพุทธ-
เจ้า ด้วยคาถามีอาทิดังกล่าวมาตราบเท่าสิ้นชีวิต จุตจากอติภพนั้น
แล้วได้ไปสวรรค์ ในกัปที่แสนแต่กัปกัปนี้ เรากล่าวสดุดีพระพุทธเจ้าได้
เพราะการกล่าวสดุดีนั้น เราไม่รู้สีกตคติเลย นี่เป็นผลแห่งการกล่าว
สดุดี ครั้นนั้น เราได้เสวยราชสมบัติใหญ่อันเป็นทิพย์ในเทวโลก ได้
เสวยราชสมบัติใหญ่ของพระเจ้าจักรพรรดิก็มากครั้ง เราเกิดแต่ใน
สองภพ คือ ในเทวดาและมนุษย์ คติอื่นไม่รู้จัก นี่เป็นผลแห่งการ
กล่าวสดุดี เราเกิดแต่ในสองตระกูล คือ สกลกษัตริย์และสกุล
พราหมณ์ หากเกิดในสกุลที่ต่ำทรามไม่ นี่เป็นผลแห่งการกล่าวสดุดี

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ก็ในภพสุดท้าย ในบัดนี้ เราเป็นโอรสของพระเจ้าพิมพิสารในพระ-
นครราชคฤห์อันอุดม มีนามว่าอภัย เราไปสู่อานาจของปาปมิตร
สมาคมกับนิครนถ์ อันนิครนถ์นาฏบุตรส่งไป จึงได้เฝ้าพระพุทธเจ้า
ผู้ประเสริฐสุด เราทูลถามปัญหาอันละเอียดสุขุม ได้สดับการ
พยากรณ์อย่างสูงแล้วจึงบวช ไม่นานก็ได้บรรลอรหัต เราเป็น
ผู้กล่าวสดุดีพระชินวรเจ้าทุกเมื่อ เพราะกรรมนั้น เราจึงเป็นผู้มี
ร่างกายและปากมีกลิ่นหอม เป็นผู้เปรียบพร้อมด้วยความสุข เพราะ
กรรมนั้นส่งผลให้ เราจึงเป็นคนมีปัญญากล้า มีปัญญาร่าเริง มี
ปัญญาเบา มีปัญญามาก และปฏิภาณอันวิจิตร .

เราเป็นผู้มีจิตเลื่อมใส กล่าวสดุดีพระสยัมมกุไม่มีใคร
เสมอเหมือน พระนามว่าปทุมตระ เพราะผลของกรรม
นั้น เราจึงไม่ไปอภัยภูมิถึงแสนกัป .

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้วดังนี้
ทราบทั่ว ท่านพระอภัยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ อภัยเถรอปทาน .

โลมสติยเถรอปทานที่ ๘

ว่าด้วยบุพจริยาของพระโลมสติยเถระ

[๑๓๘] ในภัทรกัปนี้ พระพุทธเจ้าพระนามว่ากัปปุเป็น (เผ่าพันธุ์) พรหม
มีพระยศใหญ่ ประเสริฐกว่านักปราชญ์ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้นนั้น
เราและสหยาช้อจันทะ ได้บรรพชาในพระศาสนา บำเพ็ญกิจ
พระศาสนาที่ท้ายร้านตลาด จุตจากอิตถภพนั้นแล้ว เข้าถึงสวรรค์ชั้น
ดุสิตทั้งสองคน ครบจำเทพบุตรที่เหลือในดุสิตนั้น ด้วยการพ้อน
การขับ การประโคม และองค์ ๑๐ มีรูปเป็นต้นอันเป็นทิพย์ อยู่-
เสวยมหันตสุขตราบเท่าสิ้นอายุ จุตจากดุสิตนั้นแล้ว จันทเทพบุตร
เข้าถึงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ส่วนเราเกิดเป็นโอรสของเจ้าศากยะในพระ
นครกบิลพัสดุ์ ในคราวที่พระศาสดาผู้นายกของโลก อันพระอุทัย
เถระเชิญเสด็จมาถึงพระนครกบิลพัสดุ์ เพื่อจะทรงอนุเคราะห์เจ้า
ศากยะ ครั้นนั้น พวกเจ้าศากยะมีมานะจัด ไม่รู้จักคุณของพระพุทธเจ้า
เป็นคนกระด้างเพราะชาติ ไม่เอื้อเฟื้อ ไม่นอบน้อมพระสัมพุทธเจ้า
พระพิชิตมารผู้เป็นมุนี ทรงทราบความด่าริษยาของเจ้าศากยะเหล่านั้น จึง
ได้เสด็จจงกรมในอากาศยังธวัชระบาทให้ตกลง เหมือนเมฆยังฝน
ให้ตกไหลลงแล้วเหมือนเปลว ไฟลุกโผลงอยู่ ฉะนั้น ทรงแสดงพระรูป
ที่ไม่กระสับกระส่าย แล้วทรงหายไปเสียอีก แม้พระองค์เดียวก็เป็น
มากองก็ได้ แล้วกลับเป็นพระองค์เดียวอีก ทรงแสดงความมืดและ
แสงสว่าง ทรงทำพระปาฏิหาริย์มากมาย ทรงปราบพวกพระญาติให้
หมดมานะ ขณะนั้นเอง มหาเมฆอันตั้งขึ้นในทวีปทั้ง ๔ ยังฝนให้ตก
ลงแล้ว ก็ในครั้งนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสเทศนาเวสสันดรชาดก
คราวนั้น กษัตริย์เหล่านั้นทุกๆ พระองค์ ก่จัดความเมาอันเกิดจาก
ชาติได้แล้ว ถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะ ในการนั้น พระเจ้าสุทโธ-
นะได้ตรัสว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้มีปัญญาเสมอด้วยแผ่นดิน มีจักขุโดย
รอบ ครั้นนี้เป็นครั้งที่ ๓ ที่หม่อมฉันถวายบังคมพระบาท
ทั้งสองของพระองค์ ก็ในครั้งพระองค์ประสูติ แผ่นดิน
ไหว หม่อมฉันก็ได้ถวายบังคม และครั้งที่เงาไม้หว่าไม่

เอนเอียง หม่อมฉันก็ถวายบังคมพระองค์ฯ .

ครั้งนั้น เราเห็นพุทธานภาพนั้นแล้ว เป็นผู้อัครรายใจจึงได้บรรพชา
เป็นกนฺตบุษมาเรดา จึงได้อาศัยอยู่ในพระนครกบิลพัสดุ์นั่นเอง ครั้นนั้น
จันทเทพบุตรได้เข้ามาหาเราแล้ว ถวายคำนับแล้วผู้มารัตริเดียวเจริญ
ทั้งยอและพิสดาร ครั้นนั้น เราอันจันทเทพบุตรตักเตือนแล้ว เข้าไป
เฝ้าพระศาสดาผู้นำของนรชน ได้สดับภัทเทกธรรตคาถา เป็นผู้สลดใจ
รักใคร่ป่า ได้บอกลามารดาว่า จักอยู่ในป่าแต่ผู้เดียว เมื่อถูกมารดา
ห้ามปรามว่า ท่านเป็นคนละเอียดอ่อน เราได้ตอบว่า เราจักทำหญาคา
หญาเถา แผลก หน่वाल้อง หน่วมงกระตาย ให้แหลกละเอียดทั้งหมด
ด้วยอก พอกพูนวิเวก ครั้นนั้น เราได้เข้าป่านึกถึงคำสอนของพระ
พิชิตมาร คือ ภัทเทกธรรตคาถาว่า ผู้มีปัญญาไม่ควรคำนึงถึงสิ่งที่ล่วง
ไปแล้ว ไม่ควรหวังสิ่งที่ยังมาไม่ถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว สิ่งนั้นก็จะ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ไปแล้ว และสิ่งใดที่ยังไม่มาถึง สิ่งนั้นก็ยังไม่ถึง ก็บุคคลใด
เห็นแจ้งธรรมที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า ในที่นั้นๆ ไม่องงแง ไม่คลอน
แคลน บุคคลนั้นมารู้แจ้งธรรมนั้นแล้ว การเจริญธรรมนั้นไว้นองงแง
ความเพียรควรทำเสียในวันนี้แหละ เพราะใครเล่าจะพึงรู้ถึงความตาย
จะมีในวันพรุ่งนี้ การผัดเพี้ยนกับพระยามัจจุราชผู้มีเสนาใหญ่นั้น
ย่อมไม่มีเลย มนุษย์สวปะระบอบ ย่อมกล่าวสรรเสริญบุคคลผู้มีธรรมเป็น
เครื่องอยู่ มีความเพียรเผากิเลส ไม่เกียจคร้านทั้งกลางวันและกลาง
คืนอย่างนี้นั่นแล้ว ผู้มีราตรีเดียวเจริญ ดังนี้แล้ว ได้บรรลุอรหัต เรา
เผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราทำได้สำเร็จแล้ว ดังนี้ .
ทราบ ว่า ท่านพระโสมสดีเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ โสมสดีเถระปาทาน .

วนวัจนเถระปาทานที่ ๙

ว่าด้วยบุพจริยาของพระวนวัจนเถระ

[๑๓๙] ในภัทระกัปนี้ พระพุทธเจ้ามีพระนามว่ากัสสปะผู้เป็นพงศ์พันธุ์ของ
พรหม ทรงพระยศใหญ่ ประเสริฐกว่านักปราชญ์ทั้งหลาย ได้เสด็จ
อุบัติขึ้นแล้ว ครั้นนั้น เรบบวชในศาสนาของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น
ประพฤติพรหมจรรย์ตราบเท่าสิ้นชีวิต จุตจากอภัพนั้นแล้ว เพราะ
กรรมที่ทำได้ดีนั้น และเพราะการตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์
นั้นแล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จุตจากนั้นแล้ว ได้เป็นนกพิลาป
อยู่ในป่า ภิกษุผู้สมบุรณด้วยคุณ ยินดีในฌานทุกเมื่อ อาศัยอยู่ในป่านั้น
ท่านเป็นผู้มีจิตเมตตาประกอบด้วยกรุณา มีหน้าเบิกบานทุกเมื่อ
วางเฉย มีความเพียรมาก จลลในออัปมัญญา มีความดำริปราศจาก
นิวรณ์ มีอริยาศัยใครประโยชน์แก่สรรพสัตว์ โดยไม่นาน เราค้น
เคยในพระสาวกของพระสุตตนั้น เมื่อเราเข้าไปจับอยู่แทบเท้าของ
ท่านผู้อ่านน้อยอยู่ในอาศรม ณ ครั้นนั้น บางครั้งท่านก็ให้เหยื่อ บางครั้ง
ท่านก็แสดงธรรมเทศนา ครั้นนั้น เราเข้าไปหาท่านผู้เป็นโอรสของ
พระพิชิตมารด้วยความรักอันไพบูลย์ จุตจากอภัพนั้นแล้ว ได้ไป
สวรรค์ปานดังจากที่อยู่แล้วกลับไปเรือนของตัว ฉะนั้น เราจุตจาก
สวรรค์แล้วเกิดในมนุษย์ด้วยบุญกรรม ได้ทิ้งเรือนอกบวชโดยมาก
เราเป็นสมณะ ดาบส พราหมณ์ ปริพาชกอยู่ในปากว่าร้อยชาติ ก็ใน
ภพสุดท้าย ในบัดนี้ เราหยั่งลงสู่ครรภ์ภรรยาของพราหมณ์วัจนโคตร
ในพระนครกบิลพัสดุ์ อันนารีนรมย์ เมื่อเรายังอยู่ในครรภ์ มารดา
ของเราแพ้ท้องในเวลาที่เราใกล้จะคลอด ท่านตัดสินใจที่จะอยู่ใน
ป่า ต่อนั้น มารดาของเราได้คลอดเราภายในป่าอันนารีนรมย์ เมื่อ
เราออกจากครรภ์มารดา ขนทั้งหลายเอาผ้ากาสะรับรองเราขณะนั้น
พระสิทธัตถะกุมารผู้เป็นธิดาของศากยวงศ์ ก็ประสูติ เราเป็น
สหยาภิภพนิหิตชอบของพระองค์ เมื่อพระองค์ละยศอันไพบูลย์
เสด็จออกมหาภิเนษกรรมเพื่อสละประโยชน์แก่สัตว์ แม้เราก็บวช
แล้วเข้าไปสู่ป่าหิมพานต์ เราพบท่านพระกัสสปผู้อยู่ป่านาสรรเสริญ
บอกกล่าวสดงค์ จึงได้สดับข่าวว่า พระพิชิตมารเสด็จอุบัติขึ้น
แล้วก็ได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้เป็นสารถิ์ฝักระ พระองค์ได้ทรง
แสดงพระธรรมเทศนา ประกาศประโยชน์ทุกประการแก่เรา ต่อนั้น
เราก็บวชแล้วเข้าไปป่าตามเดิม เมื่อเราอยู่ในป่านั้น เป็นผู้ไม่
ประมาทได้เห็นอภิญญา ๖ โอ เราเป็นผู้มีลาภอันดีแล้ว เป็น
ผู้อันพระศาสดาผู้เป็นกัลยาณมิตรทรงอนุเคราะห์แล้ว เราเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาเราทำได้สำเร็จแล้วดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระวนวัจนเถระได้ภาสิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ วนวัจนเถระปาทาน .

จุฬสัณเฑระปาทานที่ ๑๐

ว่าด้วยบุพจริยาของพระจุฬสัณเฑระ

[๑๔๐] ในภัทระกัปนี้ พระพุทธเจ้ามีพระนามว่ากัสสปะผู้เป็นพงศ์พันธุ์พรหม
ทรงพระยศใหญ่ ประเสริฐกว่านักปราชญ์ทั้งหลาย ได้เสด็จอุบัติขึ้น
แล้ว พระองค์สมบุรณด้วยอนูปยัญชนะ มีพระลักษณะอันประเสริฐ
๓๒ ประการ มีพระรัศมีล้อมรอบข้างละวา ประกอบด้วยชายรัศมี
ทรงยังสัตว์ให้ยินดีได้เหมือนพระจันทร์ แผลดแสงเหมือนพระ
อาทิตย์ ทำให้เยือกเย็นเหมือนเมฆ เป็นบ่อเกิดแห่งคุณเหมือน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
สาคร มีศีลเหมือนแผ่นดิน มีสมาธิเหมือนขุนเขาหิมวันต์ มี
ปัญญาเหมือนอากาศ ไม่ข้องเหมือนกับลม ครั้งนั้น เราเกิดใน
สกุลใหญ่ มีทรัพย์และธัญญาหารมากมาย เป็นที่สังสมแห่งรัตนะ
ต่างๆ ในพระนครพาราณสี เราได้เข้าไปเฝ้าพระองค์ผู้เป็นนายก
ของโลก ซึ่งประทับนั่งอยู่กับบริวารมากมาย ได้สดับบอมตรรรมนั้น
นำมาซึ่งความยินดีแห่งจิต พระพุทธองค์ทรงพระมหาปรีดีลักษณะ
๓๒ ประการ มีนักษัตริย์ดีเหมือนพระจันทร์ ทรงสมบุรณ์ด้วย
อภัพยัญชนะ บ้านเหมือนต้นพญารัง อันชายคือพระรัตนีแวดวง
มีพระรัตนีรุ่งเรือง เหมือนภูเขาทอง มีพระรัตนีล้อมรอบด้านละวา
มีรัตนีนับด้วยร้อยเหมือนอาทิตย์ มีพระพักตร์เหมือนทองคำ
เป็นพระพิชิตมารผู้ประเสริฐ เป็นเหมือนภูเขาอันให้เกิดความยินดี
มีพระหทัยเต็มด้วยพระกรุณา มีพระคุณปานดังสาคร มีพระเกียรติ
ปรากฏแก่โลก เหมือนเขาสีเนรุซึ่งเป็นภูเขาสูงสุด มีพระยศ
เป็นที่ปลื้มใจ เป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาเช่นเดียวกับอากาศ เป็น
นักปราชญ์ มีพระทัยไม่ข้องในที่ทั้งปวงเหมือนลม เป็นผู้นำ เป็น
ที่พึ่งของสรรพสัตว์เหนือแผ่นดิน เป็นมุนีผู้สูงสุด อันโลกไม่เข้า
ไปฉาบทาได้เหมือนปทุมน้ำไม่ติด ฉะนั้น เป็นผู้เช่นกับกองไฟเผา
หญ้าคือวาตะลงโลก พระองค์เป็นเสมือนยาบำบัดโรค ทำให้ยา
พิษคือกิเลสพินาศ ประดับด้วยกลิ่นคือคุณเหมือนภูเขาคันธมาถน์
เป็นนักปราชญ์ที่เป็นบ่อเกิดของคุณ ดุจดั่งสาครเป็นบ่อเกิดแห่ง
รัตนะทั้งหลาย ฉะนั้น และเป็นเหมือนม้าสินธพอาชาไนย เป็นผู้
นำไปซึ่งมลทินคือกิเลส ทรงย้ายมารและเสนามารเสียได้ เหมือน
นายทหารใหญ่ผู้มีชัยโดยพิเศษ ทรงเป็นใหญ่เพราะรัตนะคือ
โพธิฌงค์เหมือนพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงเป็นผู้เยี่ยวยาพยาธิ คือ
โทษะเหมือนกับหมอใหญ่ ทรงเป็นหมอผ้าผีคือทิฐิ เหมือน
ศัลยแพทย์ผู้ประเสริฐสุด ครั้งนั้น พระองค์ทรงส่องโลกให้โชติช่วง
อันมนุษย์และทวยเทพสักการะ เป็นดังพระอาทิตย์ส่องแสงสว่าง
ให้แก่รชน ทรงแสดงพระธรรมเทศนาในบริษัททั้งหลาย พระ-
องค์ทรงปราสาธอนอย่างนี้ว่า บุคคลจะมีโลกทรัพย์มากได้เพราะให้
ทาน จะเข้าถึงสุคติก็เพราะศีล จะดับกิเลสได้เพราะภาวนา ดังนี้
บริษัททั้งหลายฟังเทศนานั้น อันให้เกิดความชื่นชมมากไฟเพราะ
ทั้งเบื้องต้นท่ามกลางและที่สุด มีรสใหญ่ ประหนึ่งน้ำอมฤต เราได้
สดับพระธรรมเทศนาอันไพเราะดี ก็เลื่อมใสในพระศาสนาของพระ
พิชิตมาร จึงถึงพระสุตเจ้าเป็นสรณะ นอบน้อมตราบเท่าสิ้นชีวิต
ครั้งนั้น เรานั้นได้เอาของหอมมีชาติ ๔ ทาพื้นพระคันธกุฏีของพระ-
มหามุนีเดือนหนึ่ง ๘ วัน โดยตั้งปณิธานให้สรีระที่ปราศจากกลิ่น
หอมให้มีกลิ่นหอม ครั้งนั้น พระพิชิตมารได้ตรัสพยากรณ์ว่าผู้ยาก
ได้กายมีกลิ่นหอมว่านระใด เอาของหอมทาพื้นพระคันธกุฏีคราว
เดียว ด้วยผลของกรรมนั้น นระนี้เกิดในชาติใดๆ จักเป็นผู้มีตัว
หอมทุกชาติไป จักเป็นผู้เจริญด้วยกลิ่นคือคุณ จักเป็นผู้ไม่มีอาสวะ
ปรินิพพาน เพราะกรรมที่ทำไว้ดีนั้น และเพราะการตั้งเจตน์จำนงไว้
เราจะร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ก็ในภพสุดท้ายใน
บัดนี้ เราเกิดในสกุลอันมั่งคั่ง เมื่อเรายังอยู่ในครรภ์มารดา มารดา
เป็นหญิงมีกลิ่นตัวหอม และในเวลาที่เราคลอดจากครรภ์มารดานั้น
พระนครสาวัตถีหอมฟุ้งเหมือนกับถูบด้วยกลิ่นหอมทุกอย่าง
ขณะนั้นฝนดอกไม้อันหอมหวาน กลิ่นทิพย์อันนารีรมย์ใจ และ
รูปมีค่ามาก หอมฟุ้งไป เราเกิดในเรือนหลังใด เรือนหลังนั้น
เทวดาได้เอารูปและดอกไม้ล้วนแต่มีกลิ่นหอม และเครื่องหอมมา
อบ ก็ในเวลาที่เราบิเญว ตั้งอยู่ในปฐมวัย พระศาสดาผู้เป็น
สารathiฝึกนระ ทรงแนะนำบริษัทของพระองค์ที่เหลือแล้ว เสด็จมา
ยังพระนครสาวัตถี พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์เหล่านั้นทั้งหมด ครั้น
นั้น เราได้พบพุทธานุภาพจึงออกบวช เราเจริญธรรม ๔ ประการ
คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และวิมุตติอันยอดเยี่ยม แล้วบรรลธรรม
เป็นที่สิ้นอาสวะในคราวที่เราออกบวช ในคราวที่เราเป็นพระ
อรหันต์ และในคราวที่เราจักนิพพาน ได้มีฝนมีกลิ่นหอมตกลงมา
ก็กลิ่นสรีระอันประเสริฐสุดของเรา ครอบงำจันทน์อัน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
มีค่า ดอกจำปาและดอกกอบลเสีย และเราไปในที่ใดๆ
ก็ย่อมจะชมชกกลิ่นเหล่านั้นเสียโดยประการทั้งปวง ฟุ้งไป
เช่นนั้นเหมือนกัน

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้หมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่อง
ผูกมัดข้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ การที่เราได้มายังสำนัก
ของพระพุทธเจ้าของเรา เป็นการมาดีแล้วหนอ วิชา ๓ เราบรรลุ
แล้วโดยลำดับ พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว คุณวิเศษเหล่านี้
คือ ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัด
แล้ว พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่ ท่านพระจุฬศัณเฑระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .
จบ จุฬศัณเฑระอุปทาน .

รวมอุปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ลูกนกฏกัถียเรอุปทาน ๒. กังขาเรวตเรอุปทาน ๓. สิวลิเรอุปทาน ๔. วัจคัส-
*เรอุปทาน ๕. นันทกเรอุปทาน ๖. กาฬุทายีเรอุปทาน ๗. อภยเรอุปทาน ๘. โลมสติดิ-
*เรอุปทาน ๙. วณวัจจเรอุปทาน ๑๐. จุฬศัณเฑระอุปทาน และในวรรคนี้มีคาถา ๓๑๖ คาถา .
จบ กัถียวรรคที่ ๕๕

รวมวรรค

๑. กณิการวรรค ๒. ผลทายกวรรค ๓. ตินทายกวรรค ๔. กัจจายนวรรค ๕. กัถียวรรค
บันทึกค่านวนคาถาไว้แผนกหนึ่ง รวมได้ ๙๘๔ คาถา และประกาศอุปทานรวมได้ ๕๕๖ อุปทาน
พร้อมกับอุปทานคาถา มีคถารวม ๖๒๑๘ คาถา .

จบ พุทธอุปทาน ปัจเจกพุทธอุปทาน และเรอุปทานแต่เท่านี้

เรอุปทาน

สุเมธวรรคที่ ๑

สุเมธเรอุปทานที่ ๑

ว่าด้วยบุพจริยาของพระสุเมธเร

ลำดับนี้จึงสดับอุปทานของพระเรต่อไป

[๑๔๑] เมื่อพระผู้มีพระภาคพระนามว่าโกนาคมน์ ประทับอยู่ที่สังฆาราม

เราซึ่งเป็นหญิงสหายกัน ๓ คน ได้ถวายวิหารทาน เราทั้ง ๓ คน
เกิดในเทวโลก ๑๐ ครั้ง ๑๐๐ ครั้ง ๑๐๐๐ ครั้ง ในมนุษยโลกไม่จำ
ต้องพูดถึง ในเทวโลกเราเป็นคนมีฤทธิ์มาก ในมนุษยก็ไม่ต้อง
พูดถึง ดิฉันเป็นนางแก้ว พระมเหสี ของพระเจ้าจักรพรรดิ ดิฉัน
สร้างสมกศลไว้ในชาตินั้น ชน ๓ คนคือ นางธัญยานี นางเขมา
และดิฉัน มีสกุลและบุตรอันสำเร็จดีแล้ว ได้สร้างพระอารามอย่าง
สวยงาม ประดับประดาด้วยเครื่องตกแต่งทุกอย่างเสร็จแล้ว มอบ
ถวายแด่สงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข เป็นผู้เบิกบานใจเพราะกรรม
นั้นส่งผล ในก่าเนิดที่ดิฉันเกิดคือสวรรค์ ดิฉันก็ถึงความเป็นหญิง
เลิศ และในมนุษยก็เช่นเดียวกัน พระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ
ผู้เป็นพงศ์พันธุ์พรหม มีพระยศใหญ่ ประเสริฐกว่านักปราชญ์
ทั้งหลาย ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้วในกัปปิเอง พระเจ้ากาสิ พระนาม
ว่ากัถิ บรมกษัตริย์ในพระนครพาราณสีอันเป็นบริดุม เป็นอุปัฏฐาก
ของพระพุทธองค์ในครั้งนั้น ท้าวเธอมีพระราชธิดา ๓ พระองค์
พระราชธิดาเหล่านั้นยังสาว ดำรงอยู่ในความสุข พอพระทัยในการ
อุปัฏฐากพระพุทธเจ้า ประพฤติพรหมจรรย์ ดิฉันเป็นพระสหายของ
พระราชธิดาเหล่านั้น เป็นหญิงมั่นคงในศีล ได้ถวายทานโดยเคารพ
ประพฤติพรหมจรรย์ในเรือนนั่นเอง เพราะกรรมที่ทำได้ดั้นและ
เพราะการตั้งเจตนากำจางไว้ ดิฉันจะร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์
ชั้นดาวดึงส์ จุตจากดาวดึงส์แล้วไปสวรรค์ชั้นยามา จุตจากสวรรค์
ชั้นยามานั้นแล้ว ไปชั้นดุสิต และจุตจากดุสิตไปชั้นนิมมานรดีแล้ว
ก็ไปชั้นนาวสวัตติ ดิฉันผู้ประกอบด้วยบุญกรรม เกิดในภพใดชาติใด
ในภพนั้นชาตินั้นก็ไ้เป็นพระมเหสีของพระมหากษัตริย์ ดิฉันจุต
จากสวรรค์ชั้นนาวสวัตตินั้นแล้วเกิดในมนุษย์ ได้เป็นพระมเหสีของ
พระเจ้าจักรพรรดิ และพระเจ้าแผ่นดินประเทศเอกราช เสวยสมบัติ
ทั้งในสวรรค์และมนุษย์ มีความสุขทุกชาติ ท่องเที่ยวไปในชาติเป็น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
อันมาก เหตุปัจจัยและมูลอื่นๆ เหมาะสมในพระศาสนา นั่นคือ
สโมธานข้อต้น สโมธานของดิฉันผู้ยินดีในธรรมนั้นดับสนิทแล้ว
ดิฉันเผากิเลสเสียแล้ว ถอนภพขึ้นได้หมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูก
พันเหมือนช้างพังตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ การที่ดิฉันได้
มาในสำนักของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดนี้ เป็นการมาดีแล้วหนอ
วิชา ๓ ดิฉันบรรลุแล้วโดยลำดับ พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จ
แล้ว คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖
ดิฉันได้ทำให้แจ้งแล้ว พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .
ทราบ ว่า ท่านพระสุเมธากิษณได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ สุเมธากิเรียปทาน .

เมฆลทายิกาเกเรียปทานที่ ๒

ว่าด้วยผลแห่งการถวายสายสะอึง

[๑๔๒] ดิฉันได้สร้างพระสถูปของพระผู้มีพระภาคพระนามว่าสิทธัตถะ ดิฉัน

ได้ถวายสายสะอึงเพื่อนาวกรมของพระศาสดา และเมื่อพระมหา-
สถูปสำเร็จแล้ว ดิฉันเลื่อมใสต่อพระมุนีผู้เป็นนาถะของโลก ได้
ถวายสายสะอึงอีกด้วยมือทั้งสองของตนในกัปที่ ๔๔ แต่กัปนี้ ดิฉัน
ได้ถวายสายสะอึงในครั้งนั้น ด้วยกรรมนั้น ดิฉันไม่รู้จักทุกขเลย
นี้เป็นผลแห่งการสร้างพระสถูป ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอน
ภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูกพันช้างพังตัดเชือกแล้ว
เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ การที่ดิฉัน ได้มายังสำนักของพระพุทธเจ้าผู้
ประเสริฐสุดนี้ เป็นการมาดีแล้วหนอ วิชา ๓ ดิฉันบรรลุแล้วโดย
ลำดับ พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว คุณวิเศษเหล่านี้ คือ
ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ ดิฉันได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว
พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระเมฆลทายิกาภิษณได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ เมฆลทายิกาเกเรียปทาน .

มณฑปทายิกาเกเรียปทานที่ ๓

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างมณฑป

[๑๔๓] ดิฉันได้ให้นายช่างสร้างมณฑปถวายพระพุทธเจ้าพระนามว่าโกนา-
คมน์ และได้สร้างพระสถูปอันบวร ของพระพุทธเจ้าผู้เป็นพงศ์
พันธุ์ ของโลก ดิฉันไปยังชนบท นิคมหรือราชธานีใดๆ ย่อมได้รับ
การบูชาในที่นั้นๆ ทุกแห่ง นี้เป็นผลของบุญกรรม ดิฉันเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบ ว่า ท่านพระมณฑปทายิกาภิษณได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ มณฑปทายิกาเกเรียปทาน .

สังกมณฑาเกเรียปทานที่ ๔

ว่าด้วยผลแห่งการทอดตนเป็นทางเดิน

[๑๔๔] เมื่อพระผู้มีพระภาคพระนามว่า โภทัญญะ ผู้ประเสริฐกว่าโลก
คงที่ ทรงช่วยสัตว์ให้ข้ามวัฏสงสาร เสด็จพระดำเนินไปที่ถนน
ดิฉันออกจากเรือนแล้วนอนคว่ำหน้า ครั้งนั้น สมเด็จพระโลกเชษฐ
ผู้ทรงพระกรุณา ได้เสด็จเหยียบไปบนศีรษะดิฉัน ครั้นแล้ว พระองค์
ก็ได้เสด็จเลยไป ดิฉันได้ไปสวรรค์ชั้นดุสิต ก็เพราะจิตเลื่อมใสใน
ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว .

ทราบ ว่า ท่านพระสังกมณฑาภิษณได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ สังกมณฑาเกเรียปทาน .

นพมาลิกาเกเรียปทานที่ ๕

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกอ้อบูชาพระ

[๑๔๕] ดิฉันได้เกิดเป็นนางกินรีอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำจันทกาคา ครั้งนั้น ดิฉันได้พบ
พระสยัมภูพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากธุลี ผู้ไม่ทรงพ่ายแพ้อะไร ดิฉันมีจิต
เลื่อมใสในสมณัส เกิดปีติ ประนมอัญชลีแล้ว เก็บเอาดอกอ้อมา
บูชาพระสยัมภู เพราะกรรมที่ทำไว้ดีนั้น และเพราะการตั้งเจตน
จำนงไว้ ดิฉันละร่างนางกินรีแล้ว ได้ไปสู่คณะไตรทศ ได้เป็น
พระอัครมเหสีของท้าวสักกเทวราช ๓๖ พระองค์ ได้เป็นพระอัคร-
มเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๐ พระองค์ ดิฉันแสวงความดีแล้วก็ได้
ออกบวชเป็นบรรพชิต ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้
หมดแล้ว อาสวะของดิฉันสิ้นไปหมดแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ในกัปที่ ๙๔ แต่กัปนี้ ดิฉันได้บูชาด้วยดอกไม้ได้ ด้วยการบูชานั้น
ดิฉันไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา ดิฉันเผากิเลสทั้งหลาย
แล้ว . . . . พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว .
ทราบวาท่านพระนพมาลิกาภิษณินได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ นพมาลิกาเถรียาปทาน .

เอกปิ่นทปาตทายิกาเถรียาปทานที่ ๖

ว่าด้วยผลแห่งการถวายอาหารบิณฑบาต

[๑๔๖] ในพระนครพันธุมดี มีพระบรมกษัตริย์พระองค์หนึ่งพระนามว่า

พันธุม ดิฉันเป็นพระอัครมเหสีของท้าวเธอ ดิฉันย่อมพูดกะคน
บางคน ครั้นนั้น ดิฉันอยู่ในที่ลับ นิ่งคิดอย่างนี้ว่า ก็บุคคลที่จะพึงถือ
เอาไปที่เราทำไว้ไม่มีเลย เราจะต้องไปนรกที่มีความเร่าร้อนใหญ่ยิ่ง
เผ็ดร้อน ร้ายกาจ ทารุณ โดยแน่นอน ในข้อนี้เราไม่มีความสงสัยเลย
ดังนี้ ดิฉันเข้าไปเฝ้าพระราชา แล้วกราบทูลว่า ขอเดชะ ขอพระองค์
จงพระราชทานสมณะให้หม่อมฉันสักองค์หนึ่งเถิด หม่อมฉัน
จักนิมนต์ให้ท่านฉัน พระมหาราชได้พระราชทานสมณะผู้มีอินทรีย์
อันอบรมแล้วให้ดิฉัน ดิฉันรับบาตรของท่านแล้ว นิมนต์ท่านให้ฉัน
จนอิ่มหนำ ด้วยข้าวที่ระคนด้วยน้ำมันและหริ ดิฉันบูชาด้วยข้าวที่
ระคนด้วยน้ำมันและหริแล้ว ทำของหอมและเครื่องไล่ทา เอาร่างแห
ปิดแล้วเอาผ้าเหลืองคลุมไว้ ดิฉันนึกถึงอารมณ์ของดิฉันนี้ตรากตรำ
สิ้นชีวิต ยังจิตให้เลื่อมใสในกรรมนั้นแล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
ดิฉันได้เป็นพระอัครมเหสีของท้าวสักกรินทเทวราช ๓๐ พระองค์
สิ่งที่ดิฉันปรารถนาด้วยใจ ย่อมเกิดสมดังประสงค์ ดิฉันได้เป็น
พระอัครมเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิ ๒๐ พระองค์ ดิฉันเป็นหญิงสร้าง
ตัวเอง ทองเที่ยวไปในภพน้อยใหญ่ ดิฉันพ้นจากเครื่องผูกพันทุก
อย่างแล้ว มีการอบัติไปปราศแล้ว มีอาสวะสิ้นไปหมดแล้ว บัดนี้
ภพใหม่ไม่มีอีก ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ ดิฉันได้ให้ท่านใดในกาลนั้น
ด้วยท่านนั้น ดิฉันจึงไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งบิณฑบาต ดิฉัน
เผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . . พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว .

ทราบวาท่านพระเอกปิ่นทปาตทายิกาภิษณินได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ เอกปิ่นทปาตทายิกาเถรียาปทาน .

กัญจุกกิกขาทายิกาเถรียาปทานที่ ๗

ว่าด้วยผลแห่งการถวายภิกษาหารหนึ่งทัพพี

[๑๔๗] ดิฉันได้ตั้งเอาภิกษาทัพพีหนึ่ง ถวายแด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด

พระนามว่าติสสะ บรมศาสดา ซึ่งกำลังเสด็จเที่ยวบิณฑบาตอยู่ พระ
สัมพุทธเจ้าพระนามว่าติสสบรมศาสดา ผู้นำขึ้นเลิศของโลก ทรงรับ
แล้ว ประทับยืนทำอนโมทนาแก่ดิฉันกลางถนนว่า ท่านถวายภิกษา
ทัพพีหนึ่งแล้ว จักไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จักได้เป็นพระอัครมเหสี
ของท้าวสักกรินทเทวราช ถึง ๓๖ พระองค์ จักได้เป็นพระอัครมเหสี
ของพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๐ พระองค์ ท่านจักได้สิ่งที่ใจปรารถนาในกาล
ทั้งปวง ท่านเสวยสมบัติแล้ว จักเป็นผู้ไม่มีความห่วงใยออกบวช
กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว จักเป็นผู้ไม่มีอาสวะนิพพาน พระติสส-
สัมมาสัมพุทธเจ้าผู้นำขึ้นเลิศของโลก เป็นนักปราชญ์ ครันตรัสดังนี้
แล้วก็เหาะขึ้นสู่สุณภากาศ เหมือนพระยาหงส์บินอยู่ในอัมพร ฉะนั้น
ท่านดิฉันได้ให้ดีแล้วทีเดียว ยัญสมบัติดิฉันได้บูชาดีแล้ว ดิฉัน
บรรลบทอณไม่หวั่นไหวได้ ก็เพราะถวายภิกษาทัพพีหนึ่ง ในกัปที่ ๙๒
แต่กัปนี้ ดิฉันได้ถวายท่านใดในกาลนั้น ด้วยท่านนั้น ดิฉันไม่รู้จัก
ทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายภิกษา ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว .

ทราบวาท่านพระกัญจุกกิกขาทายิกาภิษณินได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ กัญจุกกิกขาทายิกาเถรียาปทาน .

สัตตอปลมาลิกาเถรียาปทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกกุบล ๗ ดอก

[๑๔๘] ในพระนครอรุณวดี มีพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่งพระนามว่าอรุณ

ดิฉันเป็นพระอัครมเหสีของท้าวเธอ ดิฉันร้อยพวงมาลัยอยู่ ได้หยิบ
เอาดอกกุบลมิกลิ้นหอมเหมือนทิพย์มา ๗ ดอก แล้วนั่งลงในปราสาท
อันประเสริฐ คิดขึ้นในขณะนั้นเองว่า ประโยชน์อะไร ด้วยพวงมาลัย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

เหล่านี้ ซึ่งเราเอาประดับศีรษะแก่เรา เราเอาบูชาในพระญาณของ
พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด จะประเสริฐกว่า ชนทั้งหลายเขาพากัน
นับถือบูชาพระสัมพุทธเจ้า เราจะนั่งที่ใกล้ประตู่ จักบูชาพระสัมพุทธ-
เจ้าผู้มหัศจรรย์ ในเวลาที่พระองค์เสด็จมาพระพิชิตมารผู้งดามตั้งต้น
รกฟ้าขาว หรือมิฉะนั้น ก็เปรียบเหมือนไกรสรมฤคธราช พร้อมด้วย
พระภิกษุสงฆ์ เสด็จมาตามถนน ดิฉันเห็นพระรัศมีของพระพุทธเจ้า
แล้ว ก็ราเริงสลดใจ ยังไม่ทันถึงประตูก็บูชาพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
สุด ดิฉันทำดอกกุบลอันบานเต็มที่ ๗ ดอก ให้เป็นของกินแด่ใน
อัมพร ดอกกุบลเหล่านั้น ก็นั้นแต่อยู่เหนือพระเศียรพระพุทธเจ้า
ดิฉันมีจิตประกอบด้วยปีติ ดีใจ เกิดโสมนัส ประนมอัญชลี ยังจิตให้
เลื่อมใสในกาลนั้น แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เหนือศีรษะของ
ดิฉันเขากินเสวตฉัตรขนาดใหญ่ กลิ่นหอมดังกลิ่นทิพย์ฟุ้งไป นี่เป็น
ผลแห่งดอกกุบล ๗ ดอก บางครั้ง เมื่อดิฉันถูกหมูญาตินำเอาออกไป
ครั้งนั้น เสวตฉัตรคันใหญ่ย่อมกั้นแดดไว้ทั่วบริษัของดิฉัน ดิฉัน
ได้เป็นพระอัครมเหสีของท้าวสักกริณเทวราช ๗๐ พระองค์ ดิฉันเป็น
อิสสระทุกภพ เทียวไปในภพน้อยใหญ่ ได้เป็นพระอัครมเหสีของ
พระเจ้าจักรพรรดิ ๖๓ พระองค์ ชนทั้งหลายประพุดติดตามดิฉันทุกคน
ดิฉันมีถ้อยคำน่าเชื่อถือ ผิวพรรณของดิฉันเหมือนดอกกุบล และ
กลิ่นก็ฟุ้งไปเหมือนกลิ่นอบุลหอม ดิฉันไม่รู้จักทุกขเลย นี่เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา ดิฉันเป็นผู้ฉลาดในอิทธิบาท ยินดีในการเจริญโพธิฌงค์ มี
ความบริบูรณ์ในอภิญญา นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา ดิฉันเป็นผู้ฉลาดใน
สติปัญฐาน มีสมาธิมาเป็นโคจรชวนชายในสัมมปธาน นี่เป็นผล
แห่งพุทธบูชา ความเพียรของดิฉันนำเอาธุระใหญ่น้อยไป นำเอา
ธรรมที่เป็นแดนเกษมจากโยคะมาให้ ดิฉันมีอาสวะสิ้นไปหมดแล้ว
บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ ดิฉันได้เอาดอกไม้บูชาใด
ด้วยการบูชานั้น ดิฉันจึงไม่รู้จักทุกขเลย นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา
ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว .

ทราบ ว่า ท่านพระสัตตอุปปลมาลิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ สัตตอุปปลมาลิกาเถรียาปทาน

ปิฎกที่ปิคาเถรียาปทานที่ ๙

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยประทีป ๕ ดวง

[๑๔๙] ครั้งนั้น ดิฉันเป็นหญิงนักร้องเที่ยวอยู่ในพระนครหงสวดี ดิฉัน
ต้องการกมล จึงเที่ยวไปสู่อารามหนึ่งจากอารามหนึ่ง ได้พบไม้โพธิ์
อันอุดม วันกาฬปักข ยังจิตให้เลื่อมใสในไม้โพธิ์นั้นแล้ว นั่งลง
ที่โคนไม้โพธิ์ ดิฉันตั้งจิตเคารพประนมอัญชลีเหนือเศียรเกล้า
สำแดงความโสมนัสแล้วคิดอย่างนี้ในขณะนั้นว่า ถ้าพระพุทธเจ้า
มีพระคุณนับไม่ได้ ไม่มีบุคคลเปรียบเสมอไซ้ ก็ขอให้ทรง
แสดงปาฏิหาริย์แก่เราเถิด ขอไม้โพธิ์จงเปล่งรัศมี ทันใดนั้นเอง
ไม้โพธิ์ ก็ได้โพลงไปทั่วพร้อมทั้งที่ดิฉันนั่ง รัศมีสำเร็จด้วยสีทอง
ล้วนไฟโรจน์ไปทั่วทิศ ดิฉันนั่งอยู่ที่โคนโพธิ์นั้น ๗ คืน ๗ วัน
เมื่อถึงวันเป็นวันค่ำบ ๗ ดิฉันได้ทำการบูชาด้วยประทีป ประทีป ๕
ดวงลูกโพลงล้อมรอบอาสนะ ครั้งนั้น ประทีปของดิฉันลูกโพลงอยู่
จนถึงเวลาพระอาทิตย์อุทัย เพราะกรรมที่ทำไว้ดีนั้น และเพราะการ
ตั้งเจตนากำหนดไว้ ดิฉันละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
วิมานที่บุญกรรมสร้างให้ดิฉันอย่างสวยงามในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้น
เรียกว่า "ปิฎกที่ปริมาณ" ปิฎกที่ปริมาณนั้นสูง ๑๐๐ โยชน์ กว้าง
๖๐ โยชน์ ประทีปนับไม่ถ้วนส่องสว่างล้อมดิฉันอยู่ ทั่วเทพพิภพ
โชติช่วงด้วยแสงประทีป คนที่หันหน้าไปทางทิศบูรพา ถ้าดิฉัน
ปรารถนาที่จะดู ดิฉันย่อมเห็นได้ด้วยจักขุทุกคน ทั้งเบื้องบน
เบื้องล่างและเบื้องขวาง ดิฉันปรารถนาจะเห็นกรรมดีและกรรมชั่ว
ที่คนทำในที่มีประมาณเท่าใด ที่มีประมาณเท่านั้น ย่อมไม่มีต้นไม้
หรือภูเขาเหมือนกัน ดิฉันได้เป็นพระอัครมเหสีของท้าวสักกริณเท-
วราช ๘๐ พระองค์ ได้เป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิ
๑๐๐ พระองค์ ดิฉันเข้าถึงกำเนิดนั้นๆ ประทีปตั้งแสนๆ ส่องแสง
ล้อมดิฉัน ดิฉันจุติจากเทวโลกแล้ว เกิดในครุภมารดา เมื่อดิฉัน
อยู่ในครุภมารดา จักขุของดิฉันไม่หลับ ประทีปตั้งจำนวนแสนดวง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
สองสว่างอยู่ในเรือนประสูติของดิฉัน ผู้พร้อมเพรียงด้วยบุญกรรม
นี้เป็นผลแห่งประทีป ๕ ดวง เมื่อถึงภพสุดท้าย ดิฉันกลับฉันทะ
หิมีในใจ เห็นนิพพานอันเป็นสภาวะเยือกเย็น ไม่มีขราและมรณะ
พอเกิด ได้อายุ ๗ ขวบ ดิฉันได้บรรลอรหัต พระพุทธเจ้าพระนาม
ว่าโคดม ทรงทราบถึงคุณของดิฉัน จึงให้ดิฉันอุปสมบท ดิฉันเข้า
ฌานอยู่ในฌนทป โคนไม้ ปราสาท ถ้ำ หรือเรือนอันว่างเปล่าก็ดี
ประทีป ๕ ดวงส่องแสงสว่างให้ดิฉัน ทิพพจักขุของดิฉันบริสุทธิ์
ดิฉันฉลาดในสมาธิ ถึงความบริบูรณ์ในอภิญญา นี่เป็นผลแห่ง
ประทีป ๕ ดวง ดิฉันเป็นผู้ยอจบพรหมจรรย์ทั้งปวง ทำกิจเสร็จแล้ว
ไม่มีอาสวะ ข้าแต่พระมหาวีระผู้มีพระจักขุ หม่อมฉันชื่อว่าปัญญาที่ปา
ขอถวายบังคมพระยุคลบาทของพระองค์ ในกัปที่แสนแต่กัปนี้
ดิฉันได้ถวายประทีปใดในครั้งนั้น ด้วยการถวายประทีปนั้น ดิฉัน
ไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งประทีป ๕ ดวง ดิฉันเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว .
ทราบวา ท่านพระปัญจทักขิณได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ปัญจทักขิณการียบาทน .

อุทกทักขิณการียบาทนที่ ๑๐

ว่าด้วยผลแห่งการถวายน้ำ

[๑๕๐] ดิฉันเป็นหญิงหาคหาน้ำขายอยู่ในพระนครพันธุมดี เลี้ยงชีพด้วยการ
หาคหาน้ำ เลี้ยงดูเด็กๆ ก็ด้วยการหาคหาน้ำนั้น ดิฉันไม่มีไทยธรรม
ดิฉันเข้าไปยังขัมน้ำแล้ว ตักน้ำไว้ถวายในบุญเขตอันยอดเยี่ยม
เพราะกรรมที่ได้ทำไว้ดีแล้วนั้น ดิฉันจึงได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
วิมานที่บุญกรรมสร้างให้แก่ดิฉันอยู่สวยงาม ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
นั้น ถูกนิรรมิตขึ้นก็เพราะการหาคหาน้ำ ก็ครั้งนั้น ดิฉันประเสริฐกว่า
พวกนางอัปสรตั้งพัน ดิฉันครอบงำนางอัปสรเหล่านั้นทั้งหมดด้วย
ฐานะ ๑๐ ประการ ดิฉันได้เป็นพระอัครมเหสีของท้าวสักกรินทเทวราช
๕๐ พระองค์ ได้เป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิ ๒๐
พระองค์ ดิฉันท่องเที่ยวอยู่แต่ในสองภพ คือ เทวดาและมนุษย์
ไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายน้ำ บนยอดเขา ยอดไม้
ในอากาศ หรือพื้นดินก็ตาม ดิฉันต้องการน้ำเมื่อใด ดิฉันย่อมได้
โดยเร็วพลันเมื่อนั้น ทิศที่ไม่มีฝนมีอยู่ ก็เพราะดิฉันร่ำร้อนระหาย
น้ำแล้ว มหาเมฆรู้ความดำริของดิฉันย่อมยังฝนให้ตกลง ในบางครั้ง
เมื่อดิฉันถูกหมุญญาตินำเอาออกไป มหาเมฆได้ยังฝนให้ตกลง ใน
คราวที่ดิฉันปรารถนาฝน ในสรีระของดิฉัน ไม่มีความร่ำร้อนหรือ
ความกระวนกระวายเลย และละอองธุลีไม่มีในกายของดิฉัน
นี้เป็นผลแห่งการให้น้ำเป็นทาน ทุกวันนี้ ดิฉันมีใจบริสุทธิ์
ปราศจากใจที่ชั่วช้า มีอาสวะสิ้นไปหมดแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก
ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ ดิฉันได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น
ดิฉันไม่รู้จักทุกติเลย นี่เป็นผลแห่งการให้น้ำเป็นทาน ดิฉันเผากิเลส
ทั้งหลายหมดแล้ว . . . พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว .

ทราบวา ท่านพระอุทกทักขิณได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ อุทกทักขิณการียบาทน .

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สมณการียบาทน ๒. เมฆทักขิณการียบาทน ๓. มณฑปทักขิณการียบาทน
๔. สังฆมณฑปการียบาทน ๕. นพมาลีการียบาทน ๖. เอกปิ่นทักขิณการียบาทน
๗. กุฎัจจุทักขิณการียบาทน ๘. สัตตอปลทักขิณการียบาทน ๙. ปัญจทักขิณการียบาทน
๑๐. อุทกทักขิณการียบาทน และในวรรคนี้ บัณฑิตคำนวณคาถาได้ ๑๓๐ คาถาถึง .

จบ สมณวรรคที่ ๑

เอกโปสถวรรคที่ ๒

เอกโปสถการียบาทนที่ ๑

ว่าด้วยผลแห่งการรักษาสอบสถศีลครั้งเดียว

[๑๕๑] ในพระนครพันธุมดี มีพระบรมกษัตริย์ทรงพระนามว่าพันธุม
ในวันเพ็ญ ท้าวเธอทรงรักษาสอบสถศีล สมัยนั้น ดิฉันเป็นนางกม-
ภทาสีในพระนครพันธุมดีนั้น เห็นเสนาพร้อมด้วยพระมหากษัตริย์
จึงคิดอย่างนี้ในครั้งนั้นว่า แม้พระมหากษัตริย์ก็ทรงละราชกิจมา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
รักษาอุโบสถศีล กรรมนั้นต้องมีผลแน่นอน หม่อมหาชนจึงพากัน
เบิกบานใจ ดิฉันพิจารณาเห็นทุกดีและความเป็นคนยากไร้โดยแยบ-
คาย ทำให้จิตใจร่าเริงแล้ว รักษาอุโบสถศีล ดิฉันรักษาอุโบสถศีลใน
พระศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะกรรมที่ทำไว้ดีแล้วนั้น
ดิฉันได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ วัฒนาที่บุญกรรมสร้างให้ดิฉันอย่าง
สวยงามในดาวดึงส์นั้น สูงโยชน์หนึ่ง ประกอบด้วยเรือนยอดมีที่นั่ง
ใหญ่โต ประดับแล้วอย่างดี นางอัปสรแสนนางต่างบำรุงบำเรอ
ดิฉันอยู่ทุกเมื่อ ดิฉันงามเกินนางเทพอัปสรอื่นๆ ในกาลทั้งปวง
ดิฉันได้เป็นพระอัครมเหสีของท้าวสักกรินทเทวราช ๖๔ พระองค์ ได้
เป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิ ๖๓ พระองค์ ดิฉันเป็นผู้มี
ผิวพรรณปานดังทองคำ ทองเที่ยวอยู่ในภพทั้งหลาย ดิฉันเป็นผู้
ประเสริฐในที่ทุกสถาน นี่เป็นผลแห่งอุโบสถศีล ดิฉันย่อมได้
ยานช้าง ยานม้า และยานรถ แม้ทุกอย่างมากมาย นี่เป็นผลแห่ง
อุโบสถศีล ภาษณะสำเร็จด้วยทองเงินแก้วผลึกและแก้วปทุมราช
ดิฉันได้ทุกอย่าง ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้ายและผ้าที่มี
ราคาสูงๆ ดิฉันก็ได้ทุกสิ่ง ข้าว น้ำ ของเคี้ยว ผ้า เสนาสนะ
ดิฉันได้ทุกอย่าง นี่เป็นผลแห่งอุโบสถศีล เครื่องหอมชนิดดี
ดอกไม้ จูรณ์สำหรับลูบไล้ ดิฉันก็ได้ทุกประการ นี่เป็นผลแห่ง
อุโบสถศีล เรือนยอด ปราสาท มณฑป เรือนโล้นและถ้ำ ดิฉัน
ก็ได้ถ้ำทุกสิ่ง นี่เป็นผลแห่งอุโบสถศีล พอดีฉันอายุได้ ๗ ขวบ
ก็ได้ออกมาเป็นบรรพชิต ได้บรรลอรหัตต์เมื่อยังไม่ทันจะถึงครึ่ง
เดือน ดิฉันมีอาสวะสิ้นไปหมดแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก ใน
กัปที่ ๔๑ แต่กัปนี้ ดิฉันได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น ดิฉัน
ไม่รู้จักทุกขเลย นี่เป็นผลแห่งอุโบสถศีล ดิฉันเผากิเลสทั้งหลาย
แล้ว . . . พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว .

ทราบว่ามีท่านพระเอกุโปสถิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ เอกุโปสถิกาเถรียาปทาน .

สลฟปปฎิกากเถรียาปทานที่ ๒

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกช้าน้ำ

[๑๕๒] ครั้งนั้น ดิฉันเกิดเป็นนางกัณฐิณีที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทกา ดิฉันได้
พบพระนารายณ์เป็นเทพของทวยเทพ กำลังเสด็จจกรมอยู่ ดิฉัน
ได้เลือกเก็บดอกไม้ช้าน้ำมาถวาย แต่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด
พระมหาวิระเจ้าทรงดมกลิ่นดอกไม้ช้าน้ำ ซึ่งมีกลิ่นเหมือนทิพย์
พระมหาวิระผู้นำโลกพระนามว่าวิปัสสิสัมพุทธเจ้าทรงรับแล้ว ได้
ทรงดมกลิ่น ในเมื่อดิฉันมองดูอยู่ในครั้งนั้น ดิฉันประนมอัญชลี
ถวายบังคมพระพุทธร่องค์ผู้อุดมกว่าสัตว์ ทำจิตของตนให้เลื่อมใส
ต่อจากนั้นก็ได้เดินขึ้นภูเขามา ในกัปที่ ๔๑ แต่กัปนี้ ดิฉันได้ถวาย
ดอกไม้ในกาลนั้น ด้วยการถวายดอกไม้ช้าน้ำ ดิฉันไม่รู้จักทุกขเลย
นี่เป็นผลแห่งพุทธบูชา ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธ-
ศาสนา ดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว .

ทราบว่ามีท่านพระสลฟปปฎิกากภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ สลฟปปฎิกากเถรียาปทาน .

โมทกทายิกาเถรียาปทานที่ ๓

ว่าด้วยผลแห่งการถวายขนมต้ม

[๑๕๓] ดิฉันเป็นนางกมภทาสีอยู่ในพระนครพันธุมดี ดิฉันถือเอาขนมต้ม
อันเป็นส่วนหนึ่งของดิฉันไปทาน้ำ ได้พบสมณะผู้มีจิตสงบ มีใจเป็น
สมาธิที่หนทางก็มีจิตเลื่อมใสโสมนัส จึงได้ถวายขนมต้ม ๓ ชิ้น
เพราะกรรมที่ทำไว้ดีนั้น และเพราะการตั้งเจตนาจำนงไว้ ดิฉันจึง
ไม่ได้ไปสู่วินิบาตเลยตลอด ๒๔ กัป ก็ดิฉันทำสมบัติแล้วสลายสิ้น
ทุกอย่าง ดิฉันได้บรรลอรหัตต์เพราะถวายขนมต้ม ๓ ชิ้น ดิฉัน
เผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว .

ทราบว่ามีท่านพระโมทกทายิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ โมทกทายิกาเถรียาปทาน .

เอกาสนทายิกาเถรียาปทานที่ ๔

ว่าด้วยผลแห่งการจัดอาสนะถวายสงฆ์

[๑๕๔] ครั้งนั้น ดิฉันเป็นหญิงช่างกรอดดอกไม้ชาวพระนครหงสวดี มารดา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
บิดาของดิฉันท่านไปทำงาน ดิฉันได้พบพระสมณะกำลังเดินไปตาม
ถนนในเวลาเที่ยงวัน ดิฉันได้ปลาดอาสนะไว้ ครั้นปลาดอาสนะด้วย
ผ้าโกเชาว์อันวิจิตรเป็นต้นแล้ว เป็นผู้มิจิตเลื่อมใสสมณัส กล่าว
ดังนี้ว่า ภูมิภาคแรงร้อน แยกเวลาเที่ยง แดงจัด ลมไม่รำเพยพัด
และเวลานี้ก็งานจะเลยเวลาแล้ว ข้าแต่พระมหาราชา อาสนะนี้ดิฉัน
ปลาดไว้ถวายท่าน ขอท่านได้โปรดอนุเคราะห์หนึ่งบนอาสนะของ
ดิฉันเกิด พระสมณะผู้ฝึกตนดีแล้ว มีใจบริสุทธิ์ ได้นั่งลงบนอาสนะ
นั้น ดิฉันรับบาตรของท่านแล้ว ได้ถวายบิณฑบาตตามที่ตนหุงต้ม
ไว้ เพราะกรรมที่ท่านได้ทำดีแล้วนั้น และเพราะการตั้งเจตน์จำนงไว้
ดิฉันจะล้างมนษยแล้วได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ วิมานที่บุญกรรม
สร้างให้ดิฉันอย่างสวยงามในดาวดึงส์นั้น สูง ๖๐ โยชน์ กว้าง ๓๐
โยชน์ ได้ถูกสร้างขึ้นแล้วเพราะอาสนะบัลลังก์ของดิฉันมีหลายอย่าง
ต่างๆ ชนิด สำเร็จด้วยทองคำมี ด้วยแก้วมณีก็มี ด้วยแก้วผลึกก็มี
ด้วยแก้วปทุมราชก็มี บัลลังก์ของดิฉันปลาดด้วยนวมก็มี ด้วยผ้าลาด
อันวิจิตรด้วยบุปผาสีห์และเสื่อโคร่งเป็นต้นก็มี ด้วยผ้าลาดทอดด้วย
ไหมประดับแก้วอันวิจิตรก็มี ด้วยเครื่องลาดมีขนยาวชายด้านเดียว
ก็มี เมื่อใด ดิฉันต้องการจะเดินทาง เมื่อนั้น ดิฉันยอมเป็นผู้
เพียบพร้อมด้วยการรื่นเริงสนุกสนานไปสู่ที่ที่ดิฉันปรารถนา พร้อมกับ
กับบัลลังก์อันประเสริฐ ดิฉันได้เป็นพระอัครมเหสีของท้าวสักกรินท-
เทวราช ๘๐ พระองค์ ได้เป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิ
๓๐ พระองค์ เมื่อดิฉันยังท่องเที่ยวไปในภพน้อยใหญ่ ย่อมได้
โภคทรัพย์มากมาย ดิฉันไม่บกพร่องโภคทรัพย์เลย นี่เป็นผลแห่ง
อาสนะอันเดียว ดิฉันท่องเที่ยวไปแต่ในสองภพ คือ ในสวรรค์
และมนุษย์ ภพอื่นๆ ดิฉันไม่รู้จัก นี่เป็นผลแห่งอาสนะอันเดียว
ดิฉันเกิดแต่ในสองสกุล คือ สกุลกษัตริย์และสกุลพราหมณ์ ดิฉัน
เกิดในสกุลสูงทุกๆ ภพ นี่เป็นผลแห่งอาสนะอันเดียว ความ
โหม่นัสที่หาจิตของดิฉันให้เราร้อนดิฉันไม่รู้จัก ความเป็นผู้มีผิว
พรรณแปลกดิฉันก็รู้จัก นี่เป็นผลแห่งอาสนะอันเดียว พี่เลี้ยง
นางนมต่างก็บำรุงดิฉัน หึงค่อมและเด็กรับใช้มีมาก ดิฉันไปสู่
อวัยวะหนึ่งจากอีกอวัยวะหนึ่ง นี่เป็นผลแห่งอาสนะอันเดียว พวก
พี่เลี้ยงนางนมอื่นให้ดิฉันอาบน้ำ พวกอื่นให้รับประทานข้าว พวกอื่น
ประดับประดาดิฉัน พวกอื่นแห่ล้อมดิฉันให้รื่นเริงทุกเมื่อ พวกอื่น
เอาของหอมใส่ทาดิฉัน นี่เป็นผลแห่งอาสนะอันเดียว บัลลังก์ดัง
จะรู้ความดำริของดิฉันผู้อยู่ที่มณฑป ที่โคนไม้ หรือในเรือนว่างเปล่า
ยอมปรากฏขึ้น นี่เป็นอรรถภาพสุดท้ายของดิฉัน ภายหลังกำลังเป็น
ไป แม้เวลานี้ดิฉันก็ได้สละราชสมบัติออกบวชเป็นบรรพชิต ใน
กับที่แสนแต่กับนี้ ดิฉันได้ให้ท่านใดในกาลนั้น ด้วยท่านนั้น
ดิฉันไม่รู้จักรักทุกตเลย นี่เป็นผลแห่งอาสนะอันเดียว ดิฉันเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนา ดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว .

ทราบ ว่า ท่านพระเอกาสนทาทิยาภิภุณฺโณ ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ เอกาสนทาทิยาภิภุณฺโณ

ปัญจทีปทาทิยาภิภุณฺโณที่ ๕

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยประทีป ๕ ดวง

[๑๔๔] ครั้นนั้น ดิฉันเป็นหญิงนักท่องเที่ยวยอยู่ในพระนครหงสวดี ดิฉันต้อง
การกุศลจึงท่องเที่ยวไปตามวัดวาอาราม ดิฉันได้พบไม้โพธิ์อันอุดม
ในวันกาฬปักษ์ ดิฉันยังจิตให้เลื่อมใสในไม้โพธิ์นั้นแล้วนั่งลงที่
โคนโพธิ์ ดิฉันตั้งจิตอันประกอบด้วยความเคารพไว้ ประนม
อัญชลีเหนือเศียรเกล้า สำแดงถึงความโสมนัส แล้วคิดอย่างนี้ใน
ทันใดนั้นว่า ถ้าพระพุทธเจ้าเป็นผู้มีพระคุณนับไม่ได้ ไม่มีบุคคล
อื่นเปรียบเสมอจริงไซ้ ขอให้แสดงปาฏิหาริย์แก่เราเกิด ขอให้
ไม้โพธิ์นี้จงเปล่งรัศมีในทันใดนั้นเอง ไม้โพธิ์ก็ได้เปล่งไฟทั่วพร้อม
กับที่ดิฉันนี้รัศมีนั้นสำเร็จด้วยสีทองล้วน ไฟโรจน์ไปทั่วทิศ ดิฉัน
นั่งอยู่ที่โคนโพธิ์นั้น ๗ คืน ๗ วัน เมื่อถึงวันเป็นคำรบ ๗ ดิฉัน
ได้ทำการบูชาด้วยประทีป ประทีป ๕ ดวงลุกโผลงรอบอาสนะ ครั้ง
นั้น ประทีปของดิฉันลุกโผลงอยู่ จนถึงเวลาพระอาทิตย์อสดง เพราะ
กรรมที่ท่านได้ทำดีนั้น และเพราะการตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันจะล้าง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
มนุษย์แล้วได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ วิมานที่บุญกรรมสร้างสรรคให้
ดิฉันอย่างสวยงาม ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้น เรียกว่า ปิณฺณทีป-
วิมาน สูง ๖๐ โยชน์ กว้าง ๓๐ โยชน์ มีประทีปนับไม่ถ้วนส่อง
แสงสว่างล้อมฉันทั่วเทพพิภพโชติช่วงด้วยแสงประทีป ดิฉันนั่ง
หันหน้าไปทิศบูรพาแล้ว ถ้าประสงค์จะดู ย่อมเห็นทุกสิ่งได้ด้วย
จักขุทั้งเบื้องบน เบื้องล่างและเบื้องขวาง ดิฉันปรารถนาจะเห็น
กรรมดีกรรมชั่วที่คนทำ ในที่มีประมาณเท่าใด ที่มีประมาณเท่านั้น
ย่อมไม่มีต้นไม้หรือภูเขาเข้ามากั้นทาง ดิฉันได้เป็นพระอัครมเหสีของ
ท้าวสักกเทวราช ๘๐ พระองค์ ได้เป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้า
จักรพรรดิ ๑๐๐ พระองค์ ดิฉันเข้าถึงกำเนิดใดๆ คือ เทวดาหรือ
มนุษย์ ในกำเนิดนั้นๆ ประทีปจำนวนแสนส่องแสงสว่างล้อม
ฉัน ดิฉันจุติจากเทวโลกแล้วเกิดในครรภ์มารดา เมื่อดิฉันอยู่ใน
ครรภ์มารดา นัยน์ตาของดิฉันไม่หลับ ประทีปจำนวนแสนดวง
ส่องสว่าง ในเรือนประสูติ ของดิฉันผู้เปรียบพร้อมด้วยบุญกรรม นี้
เป็นผลแห่งประทีป ๕ ดวง เมื่อถึงภพสุดท้าย ดิฉันได้กลับฉันะ
ที่มีในใจเห็นนิพพานอันเป็นสภาวะเยือกเย็น ไม่มีขราและมรณะ
พอเกิดอายุได้ ๗ ขวบ ดิฉันก็ได้บรรลอรหัต พระพุทธเจ้าให้ดิฉัน
อุปสมบท นี่เป็นผลแห่งประทีป ๕ ดวง เมื่อดิฉันอยู่ที่มณฑป
โคณไม้ หรือในเรือนว่างเปล่า ประทีปส่องแสงสว่างให้ทุกเมื่อ
เชิ้อวัน นี่เป็นผลแห่งประทีป ๕ ดวง ทิพจักขุของดิฉันบริสุทธิ์
ดิฉันฉลาดในสมาธิถึงความบริบูรณ์ในอภิญญา นี่เป็นผลแห่ง
ประทีป ๕ ดวง ดิฉันเป็นผู้อยู่จบพรหมจรรย์ทั้งปวง ทำกิจเสร็จ
แล้ว ไม่มีอาสวะ ข้าแต่พระมหาวิระผู้มิจักขุ หม่อมฉันผู้ชื่อว่า
ปิณฺณทีปายอถวายบังคมพระยุคลบาทของพระองค์ ในกัปที่แสนแต่
กัปนี้ ดิฉันได้ให้ทานใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น ดิฉันไม่รู้จักทุกต
เลย นี่เป็นผลแห่งประทีป ๕ ดวง ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว .

ทราบว่ ท่านพระปิณฺณทีปายิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ ปิณฺณทีปายิกาเถรียาปทาน .

นพมาลิกาเถรียาปทานที่ ๖

ว่าด้วยการถวายดอกอ้อบูชาพระ

[๑๔๖] ดิฉันเกิดเป็นนางกินรียที่ฝั่งแม่น้ำจันทกาคา ครั้นนั้น ดิฉันได้
พบพระสยัมภูพุทธเจ้าผู้ปราศจากธุลี ไม่ทรงพ่ายแพ้อะไรๆ จึงมี
จิตเลื่อมใสโสมนัส เกิดปีติ ประนมอัญชลีแล้ว เก็บเอาดอกอ้อ
มาบูชาพระสยัมภู เพราะกรรมที่ทำได้ดั้นั้น และเพราะการตั้งเจตน
จำนงไว้ ดิฉันละร่างนางกินรีแล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ดิฉัน
ได้เป็นอัครมเหสีของท้าวสักกเทวราช ๓๖ พระองค์ สิ่งทีดิฉัน
ปรารถนาด้วยใจ ย่อมเกิดตามปรารถนา ดิฉันได้เป็นผู้สร้างตมทองเที่ยว
ไปในภพทั้งปวง กุศลของดิฉันมี ดิฉันได้ออกบวชเป็นบรรพชิต
ทุกวันนี้ดิฉันเป็นปฐาทุคคในศาสนาของพระศากยบุตร ในกัป
ที่ ๙๔ แต่กัปนี้ ดิฉันได้บูชาพระพุทธเจ้าใด ด้วยพทธบูชา นั้น ดิฉัน
ไม่รู้จักทุกตเลย นี่เป็นผลแห่งดอกอ้อ ทุกวันนี้ดิฉันมีใจบริสุทธิ์
ปราศจากใจที่ชั่วช้า มีอาสวะสิ้นไปทั้งหมด บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก
ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว .

ทราบว่ ท่านพระนพมาลิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบ นพมาลิกาเถรียาปทาน .

มหาปชาบดีโคตมีเถรียาปทานที่ ๗

ว่าด้วยบพจริยาของพระมหาปชาบดีโคตมีเถรี

[๑๔๗] ในกาลครั้งหนึ่ง พระผู้มีพระภาคผู้เป็นประทีปแก้วส่องโลกให้สว่าง
ไสว เป็นนายสารถิ์ฝึกนรชน ประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลาปามหา
วันใกล้พระนครเวสาลี ครั้นนั้น พระมหาโคตมีภิกษุณีพระมาตุจฉา
ของพระพิชิตมาร อยู่ในสำนักนางภิกษุณีในพระนครอันรื่นรมย์นั้น
พร้อมด้วยพระภิกษุณี ๕๐๐ องค์ ซึ่งล้วนแต่พ้นจากกิเลสแล้ว เมื่อ
พระมหาปชาบดีโคตมีนั้นอยู่ในที่สงัด ตรึกนึกคิดอย่างนี้ว่า การ
ปรินิพพานของพระพุทธเจ้าก็ดี ของคุพระอัครสาวกก็ดี ของพระ-
ราหูพระอานนท์และพระนันทะก็ดี เราไม่ได้เห็น เราอันพระโลก-

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
นางผู้แสวงหาคุณอันใหญ่ทรงอนุญาตแล้ว ฟังปลงอายุสังขารแล้ว
นิพพานก่อนเกิด พระภิกษุณีทั้ง ๕๐๐ องค์ ก็ได้ตริกันอย่างนั้น
เหมือนกัน แม้พระเขมาภิกษุณีเป็นต้น ก็ได้ตริกันเช่นนี้เหมือนกัน
ครั้งนั้น เกิดแผ่นดินไหว กลองทิพย์ดังขึ้นเองทวยเทพที่สิงอยู่ใน
สำนักของนางภิกษุณี ถูกความโศกบีบคั้น บ่นเพ้ออย่างน่าสงสาร
หลังน้ำตาแล้วในที่นั้น พระภิกษุณีทุกๆ องค์พร้อมด้วยทวยเทพเหล่านี้นั้น
เข้าไปหาพระมหาโคตมภิกษุณี ขบศีรษะแทบเท้าแล้วกล่าวว่า
ข้าแต่พระแม่เจ้า เพราะเรามีปฏิตอยู่ด้วยการเทียบเคียงในธรรม
เหล่านั้น เราได้อยู่ในที่สงัด พันภูมิกาคหวั่นไหวจลาจลกลองทิพย์
ดังขึ้นเอง และเราได้ยินเสียงคร่ำครวญ ข้าแต่พระโคตม จะต้องมีเหตุอะไรเกิดขึ้นแน่
ครั้งนั้น พระมหาโคตมภิกษุณีท่านได้บอกถึงเหตุตามที่ตนได้ตริแล้วทุกประการ ลำดับนั้นพระภิกษุณีทุกๆ
องค์ ก็ได้บอกถึงเหตุที่ตนตริแล้วกล่าวว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า ถ้าพระแม่เจ้าชอบใจจะปรินิพพานอันเกษมอย่างยิ่งไซ้ร้ ถึงดิฉันทั้งหลายก็จักนิพพานทั้งหมด ในกาลก่อนที่พระพุทธเจ้าจะทรงพระอนุญาต
ดิฉันทั้งหลายได้ออกจากเรือนพร้อมด้วยพระแม่เจ้า เมื่อดิฉันทั้งหลายออกจากภพนี้ไปสู่อริยนิพพานอันอุดม ดิฉันทั้งหลายก็จักไปพร้อมกับพระแม่เจ้าเหมือนกัน พระมหาปชาบดีโคตมได้กล่าวว่า
เมื่อท่านทั้งหลายจะนิพพาน ดิฉันจักทำอะไรได้เล่า แล้วได้ออกจากสำนักนางภิกษุณีไปพร้อมกับพระภิกษุณีทั้งหมดในครั้งนั้น พระปชาบดีโคตมภิกษุณีได้กล่าวกะทวยเทพทั้งหลายว่า ขอทวยเทพทั้งหลายที่สิงอยู่ ณ
สำนักนางภิกษุณี จงอดโทษแก่ดิฉันเกิด การเห็นสำนักนางภิกษุณีของดิฉันนี้ เป็นการเห็นครั้งสุดท้ายในที่ใด
ไม่มีความแก่หรือความตาย ไม่มีการสมาคมด้วยสัตว์และสังขารอันไม่เป็นที่รัก ไม่มีการพลัดพรากจากสัตว์และสังขารอันเป็นที่รัก ที่นั่นนักปราชญ์กล่าวว่า เป็นอสังขตสถาน พระโอรสของพระสุคตเจ้า
ทั้งหลายที่ยังไม่ปราศจากราคะ ได้สดับคำของพระนางนั้น เป็นผู้โศก ก่ำครวญปริเวทนาการว่า
น่าสังเวชหนอ พวกเราเป็นคนมีบุญน้อย สำนักพระภิกษุณีนี้จะว่างเปล่า เพราะวันพระภิกษุณีเหล่านั้น
พระภิกษุณีผู้ขี้นโรสจะไม่ปรากฏ เปรียบเหมือนดวงดาวทั้งหลาย ไม่ปรากฏในเวลาที่สว่างจะนั้น
พระนางโคตมภิกษุณีจะไปสู่นิพพานพร้อมกับพระภิกษุณีอีก ๕๐๐ องค์ เหมือนกับแม่น้ำคงคาไหลไปสู่
สาครพร้อมกับแม่น้ำ ๕๐๐ สาย ฉะนั้น อุบาสิกาทั้งหลายผู้มีศรัทธา เห็น พระโคตมภิกษุณีนั่งกำลังเดินไปตามถนน ได้พากันออกจากเรือนไปหมอบลงแทบเท้าแล้วกล่าวว่า ดิฉันทั้งหลายเลื่อมใสในพระแม่เจ้า
พระแม่เจ้าจะละทิ้งดิฉันทั้งหลายไว้ให้เป็นคนอนาถาเสียแล้ว พระแม่เจ้ายังไม่ควรที่จะปรินิพพานก่อน ควรที่จะสงสารด้วยอุบาสิกาเหล่านั้นพากันปริเวทนาการ เพื่อจะให้อุบาสิกาเหล่านั้นจะเสียซึ่งความโศก
พระนางจึงได้กล่าวอย่างเพราะพริ้งว่า อयर้อง ให้ไปเลยลูกทั้งหลาย วันนี้เป็นเวลารื่นเริงของท่านทั้งหลาย ความทุกข์ดิฉันกำหนดรู้แล้ว
ต้นเหตุนั้นเป็นเหตุแห่งความทุกข์ดิฉันวันชาติแล้ว ความดับทุกข์ดิฉันได้ทำให้แจ้งแล้ว อนึ่ง แม้ถึงมรรคดิฉันก็ได้อบรมดีแล้ว .

จบภาณวารที่ ๑ .

พระศาสดาดิฉันได้บารุงแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า ดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว ภาระอันหนักดิฉันได้ปลงแล้ว ต้นเหตุนำไปสู่ภพ ดิฉันได้ถอนเสียแล้ว ดิฉันออกบวชเป็นบรรพชิตเพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์นั้นดิฉันบรรลุแล้วโดยลำดับ สังโยชน์ทุกอย่างหมดไปแล้ว พระพุทธเจ้าและสัทธรรมของพระองค์ มิได้ย่อหย่อน ยังดำรงอยู่ตราบไค
ตราบนั่นเป็นกาลที่ดิฉันจะนิพพาน ลูกทั้งหลายอย่าได้เศร้าโศกถึงดิฉันไปเลย พระโกลนัญญะพระอาณนทและพระนันทเป็นต้น กับทั้งพระราหุลพุทธขีโนรสยังมีชนมชีพอยู่ ขอพระสงฆ์จงเป็นผู้มีความสุขสำราญ ขอให้เถรเถยจงเป็นผู้มีความโง่เขลาอันกำจัดเสียได้เกิด ยศ คือ การย่ำยีมารอันวงศ์แห่งพระเจ้าโอกกากราชยกขึ้นแล้ว ลูกทั้งหลาย บัดนี้ ถึงเวลาที่ดิฉันจะนิพพานมิใช่หรือ ความปรารถนาที่ดิฉันได้ตั้งไว้ตั้งแต่ต้นมานานนักหนา จะสำเร็จแก่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

ดิฉันในวันนี้ เวลานี้เป็นเวลาที่จะบันลือกลองนันทเกรี ลูกทั้งหลาย
น้ำตาจะมีประโยชน์อะไรแก่ท่านทั้งหลายเล่า ถ้าท่านทั้งหลายจะมีความ
เอ็นดูหรือมีความกตัญญูในดิฉัน ขอให้ท่านทุกคนจงทำความ
เพียรมัน เพื่อความดำรงอยู่แห่งพระสัทธรรมเกิด พระสัมพุทธเจ้า
อันดิฉันทูลอ้อนวอน จึงได้ประทานบรรพชาแก่สตรีทั้งหลาย เพราะ
ฉะนั้น ดิฉันยินดี ดิฉันใด ท่านทั้งหลายก็จงเจริญรอยตามซึ่งความ
ยินดีนั้นฉันนั้นเกิด ครั้นพระนางปราสาสนอบาสิกาเหล่านั้นอย่างนี้
แล้ว ห้อมล้อมด้วยภิกษุทั้งหลาย เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ถวาย
บังคมแล้ว ได้กราบทูลดังนี้ว่า ข้าแต่พระสุคตเจ้า หม่อมฉันเป็น
มารดาของพระองค์ ข้าแต่พระวิริเจ้า พระองค์เป็นพระบิดาของ
หม่อมฉัน ข้าแต่พระโลกนาถ พระองค์เป็นผู้ประทานความสุข
อันเกิดจากพระสัทธรรมให้หม่อมฉัน ข้าแต่พระโคตม หม่อมฉัน
เป็นผู้อันพระองค์ให้เกิด ข้าแต่พระสุคตเจ้า ร่างกายของพระองค์นี้
อันหม่อมฉันทำให้เจริญเติบโต ธรรมกายอันน่าเพลิดเพลินของ
หม่อมฉัน อันพระองค์ทำให้เจริญเติบโตแล้ว หม่อมฉันให้พระองค์
ดุจดื่มน้ำนมอันระบับเสียได้ ซึ่งความอยากชั่วคราว แม้น้ำนม คือ
พระสัทธรรมอันสงบระบับล้วนส่วน พระองค์ก็ให้หม่อมฉันดุจดื่ม
แล้ว ข้าแต่พระมหาหมัน ในการผูกมัดและรักษา พระองค์ถือว่ามิได้
เป็นหนี้หม่อมฉัน หม่อมฉันได้ฟังมาว่าสตรีทั้งหลายผู้ปรารถนา
บุตรบวสรวางอยู่ ก็ย่อมจะได้บุตรเช่นนั้น สตรีที่เป็นพระมารดา
ของพระนาริบดีมีพระเจ้ามีนธาตุเป็นต้น ชื่อว่าเป็นมารดาผู้ยังบุตร
ให้จมอยู่ในห้วงมหรณพลือกอพ ข้าแต่พระโอรส หม่อมฉันผู้จมดิ่ง
อยู่ในห้วงมหรณพลือกอพอันพระองค์ให้ข้ามไปจากสาครคือภพแล้ว
พระนามว่า พระมหาสิฬินปีฬวง สตรีทั้งหลายได้ฟัง พระนามว่า
พระพุทธรามดา นี้ สตรีทั้งหลายได้ยากอย่างยิ่ง ข้าแต่พระมหาวิริ-
เจ้า ก็พระนามว่าพระพุทธรามดานั้น หม่อมฉันได้แล้ว ความ
ปรารถนาอันใหญ่ของหม่อมฉันทั้งปวงนั้น หม่อมฉันได้บำเพ็ญ
แล้วกับพระองค์ หม่อมฉันปรารถนาเพื่อจะทิ้งร่างนี้ในพพาน ข้าแต่
พระวิริเจ้าผู้ทำที่สุดทุกข์ เป็นผู้นำ ขอพระองค์จงทรงอนุญาตให้หม่อม
ฉันเกิด ขอได้ทรงโปรดเหยียดออก ซึ่งพระยุคลบาทอันเคลื่อนกล่น
ไปด้วยลายจักรและธง อันละเอียดอ่อนเหมือนกับดอกบัวเกิด
หม่อมฉันจะถวายบังคมพระยุคลบาทนั้น จะขอทำความรักในบุตร
ข้าแต่พระองค์ผู้นายก หม่อมฉันกระทำการสรีระซึ่งเปรียบด้วยกองทอง
ให้ปรากฏเป็นข้าสูก ได้เห็นพระสรีระของพระองค์แล้ว จึงจะขอ
ไปนิพพาน พระพิชิตมารได้ทรงแสดงพระกายอันประกอบด้วยมหา-
ปริสลักษณ์ ๓๒ ประการ ประดับด้วยพระรัศมีอันงาม อันเป็น
เหมือนดวงตาของคนพาลเพราะมีคำมาก กะพระมาตุจฉา ลำดับนั้น
พระนางมหาปชาบดีโคตมีเถรี ได้ขอบพระเศียรลงแทบพื้นพระบาท
อันเป็นลายจักรคล้ายกับดอกบัวบานมีพระรัศมีปานดังพระอาทิตย์
แรกทอแสง แล้วพระนางได้กราบทูลว่า หม่อมฉันขอน้อมมัสการ
พระนราทิจ ผู้เป็นธงขององค์พระอาทิตย์ ขอพระองค์ทรงโปรดเป็น
ที่พึ่งของหม่อมฉันในกาลสุดท้ายเกิด หม่อมฉันจะไม่ได้เห็นพระองค์
อีก ข้าแต่พระองค์ผู้เลิศโลก ธรรมดาสตรีทั้งหลายรู้กันว่ามีแต่จะก่อ
โทษทุกประการ ถ้าโทษอย่างใดอย่างหนึ่งของหม่อมฉันมีอยู่ ก็ขอ
พระองค์ได้โปรดกรุณาอดโทษแก่หม่อมฉันเกิด อนึ่ง หม่อมฉันได้
ทูลขอบ่อยๆ ให้สตรีทั้งหลายได้บวช ข้าแต่พระนาราม ถ้าโทษ
ในข้อนั้นจะมีแก่หม่อมฉัน ขอได้ทรงโปรดอดโทษนั้นเกิด ข้าแต่
พระวิริเจ้าผู้ทรงไว้ซึ่งการอดโทษ ภิกษุทั้งหลายอันหม่อมฉันสั่ง-
สอนแล้ว ตามที่พระองค์ทรงอนุญาต ถ้าในข้อนั้นจะมีการแนะนำ
ได้ยาก ขอได้โปรดทรงอดโทษข้อนั้นเกิด .

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรนางโคตมีผู้ประดับไปด้วยคุณโทษ
ที่ท่านจะพึงอดพึงมีอะไร เมื่อท่านบอกว่าลางจะนิพพาน ตถาคตจักไป
วาทะไรให้มากไปเล่า .

เมื่อภิกษุสงฆ์ของตถาคตบริสุทธิ์ไม่บกพร่อง ท่านจะออกไป
เสียจากโลกนี้ได้ก็ควร เพราะเมื่อหมดแสงดาวในเวลา
รุ่งแล้ว รอยในพระจันทร์ก็ย่อมจะมองไม่เห็น ฉะนั้น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

พระภิกษุทั้งหลาย นอกจากพระมหาปชาบดีโคตมีเถรี พวกกันทำประทักษิณพระพิชิตมารผู้เลิศ เหมือนหนุมานที่ติดตามพระจันทร์ทำประทักษิณภูเขาสิเนรุ ฉะนั้น หมอบลงแทบพระบาทแล้ว ยืนจ้องดูพระพักตร์ของพระพุทธเจ้า กราบทูลว่า จักษุของหม่อมฉันทั้งหลาย ไม่เคยอิ่มด้วยการเห็นพระองค์ โสตของหม่อมฉันทั้งหลาย ไม่เคยอิ่มด้วยพระภาสิตของพระองค์ จิตของหม่อมฉันทั้งหลายดวงเดียว แท้ๆ ก็ไม่อิ่มด้วยรสแห่งธรรมของพระองค์ .

ผู้บันลืออยู่ในบริษัท กำจัดเสียซึ่งทิฏฐิและมานะ ชนเหล่าใดเห็นพระพักตร์ของพระองค์ ชนเหล่านั้นก็ชื่อว่าเป็นผู้มีโชคดี ข้าแต่พระองค์ผู้ถึงที่สุดสงคราม ชนเหล่าใดประณมน้อมพระยุคลบาทของพระองค์ ซึ่งมีพระองค์เดียว มีพระนขาแดงดงาม มีเส้นพระบาทยาว ถึงชนเหล่านั้นก็ชื่อว่าเป็นผู้มีโชคดี ข้าแต่พระนโรดม ชนเหล่าใดได้สดับพระดำรัสของพระองค์อันไพเราะน่าปลื้มใจ เผาเสียซึ่งโทษ เป็นประโยชน์แก่ออกุศล ชนเหล่านั้นก็ชื่อว่าเป็นผู้มีโชคดี ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันทั้งหลายอิมไปด้วยการบูชาพระบาทของพระองค์ข้ามพันทางกันดารคือสงสารได้ ด้วยพระสุนทรกถาของพระองค์ผู้ทรงศิริ ฉะนั้นหม่อมฉันทั้งหลายจึงชื่อว่าเป็นผู้มีโชคดี . ลำดับนั้น พระมหาปชาบดีโคตมีเถรีผู้มีวัตรอันงาม ประกาศในหมู่พระภิกษุสงฆ์แล้ว ไหว้พระราหูพระอาเนที่และพระนันทะ แล้วได้ตรัสตั้งน้ำ ดินเหนียวในร่างกายซึ่งเสมอด้วยที่อยู่ของอสรพิษ เป็นที่พอกของโรค เป็นสถานที่เกิดทุกข์ มีชราและมรณะ เป็นโคจร อาภะกรรมไปด้วยมลทิน คือ ชากศพต่างๆ ต้องพึงพาผู้อื่นปราศจากเรี่ยวแรง ฉะนั้น ดินจึงปรารถนาจะนิพพานเสีย ขอลูกทั้งหลายจงยอมอนุญาตให้เกิด .

พระนันทเถรเจ้าและพระราหูผู้เจริญ เป็นผู้ปราศจากความโศก ไม่มีอาสวะ ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว มีปัญญา มีความเพียร ได้ติดตามธรรมดารา นาดิโลกที่ปัจจัยปรุงแต่ง ปราศจากแก่นสาร เปรียบด้วยต้นกล้วย เช่นเดียวกับกลลงและพยับแดด ต่ำช้า ไม่มั่นคง พระโคตมีเถรี พระมาตัจฉาของพระพิชิตมาร ซึ่งได้เลี้ยดูพระพุทธเจ้า ก็ยังต้องถึงแก่กรรม สังขตธรรมทั้งปวงไม่เที่ยง ก็ครั้งนั้น ท่านพระอาเนที่พุทธอนุชา ซึ่งเป็นคนสนิทของพระพิชิตมาร ยังเป็นพระเสขบุคคลอยู่ ท่านหลังน้ำตาร้องไห้คร่ำครวญอย่างน่าสงสาร ณ ที่นั้นว่า พระโคตมีเถรีเจ้าตรัสสอยหัลๆ ก็จะต้องไปนิพพานเสีย อีกไม่นานแลยมแม่พระพุทธเจ้าก็จะเสด็จไปนิพพานแน่นอน เปรียบเหมือนไฟที่หมดเชื้อแล้ว ฉะนั้น พระโคตมีเถรีเจ้าได้ตรัสกะท่านพระอาเนที่ผู้ชำนาญพระปริยัติ ปานดังสาครอันลึกกล้า เอาใจใส่ในการอภิวาทพระพุทธเจ้า ซึ่งพรำรำพันอยู่ดังกล่าวนั้นว่า ลูกเอ๋ย เมื่อกาลเป็นที่ราเริงปรากฏขึ้นแล้ว พ่อไม่ควรที่จะเศร้าโศกถึงการตายของดิฉัน ที่สุดแห่งการนิพพานของดิฉันใกล้เข้ามาแล้ว พ่อเอ๋ย พระศาสดาพ่อได้ทูลให้ทรงยินยอมจึงได้ทรงอนุญาตให้เราบวชลูกเอ๋ย พ่ออย่าเสียใจไปเลย ความพยายามของพ่อมีผล กับทิดที่ติดถิกอาจารย์ทั้งหลายผู้เก่าแก่ไม่เห็น บทนั้นอันเด็กหญิงซึ่งมีอายุ ๗ ขวบรู้แจ้งประจักษ์แล้ว พ่อจงรักษาพระพทธศาสนาไว้ การที่ดิฉันได้เห็นพ่อครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้าย บุคคลไปในทิศใดแล้วไม่ปรากฏ ดิฉันก็จะขอลาไปในทิศนั้นละลูก ในกาลบางคราวพระนายกเจ้าผู้เลิศโลกกำลังทรงแสดงธรรมอยู่ พระองค์ทรงถามแล้วครั้งนั้น ดิฉันเกิดความสงสัยกล่าวว่าจางายะพรพว่า ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า ขอพระองค์จงมีพระชนมชีพอยู่นานๆ ข้าแต่พระมหามณี ขอพระองค์จงดำรงพระชนมอยู่ตลอดกัป เพื่อความเกื้อกูลและประโยชน์แก่โลกทั้งปวงเกิด ขออย่าให้พระองค์ทรงพระชราและปรินิพพานเสียเลย พระพุทธเจ้าพระองค์ได้ตรัสกะดิฉันผู้กราบทูลเช่นนั้นว่า ดูกรพระนางโคตมี พระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นอันบุคคลชมเชย เหมือนอย่างที่ท่านชมเชยอยู่มิได้ ดิฉันได้ทูลถามว่าก็แลด้วยประการเป็นดังฤา พระฤคาคฤผู้สัพพัญญูจึงชื่อว่าอันบุคคลพึงชมเชยด้วยประการเป็นดังฤา พระพุทธเจ้าจึงชื่อว่าอันบุคคลไม่ชมเชย พระองค์อันหม่อมฉัน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

ถามถึงเหตุแล้ว ขอได้ตรัสบอกเหตุที่แกหม่อมฉันเกิด พระองค์ตรัสตอบว่าท่านจงดูพระสาวกทั้งหลายผู้ปรารถนาความเพียร ตั้งใจแน่วแน่ มีความบากบั่นมั่นเป็นนิตย์ เป็นคนพร้อมเพรียงกันนี้ การชมเชยพระพุทธรูปเจ้าทั้งหลาย ต่อแต่นั้น ดิฉัน ไปสู่สำนักนางภิกษุณีอยู่ผู้เดียว คิดเห็นแจ้งชัดว่า พระนางะผู้ถึงที่สุดแห่งไตรภพ ทรงพอพระทัยบริษัทที่สามัคคีกัน มีฉะนั้น ดิฉันจะนิพพานเสีย ดิฉันอย่าได้พบความวิบัตินั้นเลย ครั้นดิฉันคิดดังนี้แล้ว ได้ไปเฝ้าพระพุทธรูปเจ้าผู้อุดมกว่าญาติทั้งปวง แล้วได้กราบทูลกาลเป็นที่ปรินิพพานกะผู้นำขึ้นพิเศษ ลำดับนั้น พระองค์ได้ทรงอนุญาตให้ดิฉันตั้งนิวา จรุงกาลเอาเถิดพระนางโคตมิ ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .

พระพุทธรูปศาสนา ดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว .

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรพระโคตมิกนพาลเหล่าใดสงสัยในการตรัสรู้ธรรมสตรีทั้งหลาย ท่านจงแสดงอิทธิฤทธิ์เพื่อจะเสียซึ่งทิฐิของคนพาลเหล่านั้น ครั้นนั้น พระโคตมิเถรีเจ้า ถวายบังคม พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว เหาะขึ้นสู่อัมพร แสดงฤทธิ์เป็นอันมาก ตามพระพุทธานุญาต คือองค์เดียวเป็นหลายองค์ก็ได้ ทำให้ปรากฏก็ได้ ทำให้หายไปได้ ทะลุฝ่ากำแพงภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นต่ำลงเมื่อนำแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำไม่แตกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ ทำภูเขาสิเนรุให้เป็นดิน พลิกมหาปฐพีพร้อมด้วยราก ทำให้เป็นตัวร่วมกันต่างร่มเดินจกรมในอากาศ ทำโลกให้รุ่งโรจน์ประหนึ่งว่าเวลาพระอาทิตย์อุทัยเห็นภูเขาเขาคันธรา และทำโลกนั้นให้เป็นเหมือนพวงดอกไม้ตาข่าย เอาพระหัตถ์ข้างหนึ่งกำภูเขาขามจุลินท์ ภูเขาสิเนรุ ภูเขาฆัมม ทาระและภูเขาที่ทพระไว้ทั้งหมด เหมือนดั่งกำเมล็ดพันธุ์ผักกาดเอาปลายนิ้วมือ บังพระอาทิตย์พร้อมทั้งพระจันทร์ไว้ ทัดทรงพระจันทร์ พระอาทิตย์ไว้ตั้งพันดวง เหมือนทัดทรงพวงมาลัย ฉะนั้น ทรงน้ำในสาครทั้ง ๔ ไว้ได้ด้วยฝ่าพระหัตถ์ข้างหนึ่ง ยังฝนใหญ่อันมีอาการ ปานดั่งเมฆบนภูเขาเขาคันธราให้ตกลง พระนางเจ้านั้นได้นิรมิตให้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ พร้อมด้วยบริษัทในภคาลอากาศ แสดงให้เป็นครุฑ ขสสารราชสีห์ต่างบันลือสีหนาทนฤไชษอยู่ องค์เดียวนิรมิตให้เป็นคณะพระภิกษุณีนับไม่ถ้วน แล้วก็อันตรธานกลับเป็นองค์เดียวกราบทูลพระมหาหมื่นเจ้าว่า ข้าแต่พระมหาวิระเจ้าผู้มีพระจักษุหม่อมฉันผู้เป็นพระมาตุจฉาของพระองค์ เป็นผู้ทำตามคำสอนของพระองค์ บรรลุประโยชน์ของตนโดยลำดับแล้ว ขอถวายบังคม พระยศบาทของพระองค์ พระนางเจ้านั้นครั้นแสดงฤทธิ์ต่างๆ แล้วลงจากภคาลอากาศ ถวายบังคมพระผู้สองโลกแล้ว ประทับลง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระนางเจ้าได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระมหาหมื่นผู้ นายของโลก หม่อมฉันมีอายุได้ ๑๒๐ ปี แต่กำเนิดแล้วเพียงเท่านั้น ก็พอแล้ว หม่อมฉันจักขอทูลลา นิพพาน .

ครั้งนั้น บริษัททั้งหมดนั้นถึงความพิศวงยิ่งนัก จึงได้พากันประนมอัญชลีถามว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า พระแม่เจ้าได้ทำอะไรไว้ จึงมีฤทธิ์อำนาจเช่นนี้ .

พระมหาปชาบดีโคตมีเถรีเจ้า ได้กล่าวบรรพชรรยาของท่านดังต่อไปนี้ ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตระผู้มีจักษุในธรรมทั้งปวง เป็นผู้นำได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้นนั้น ดิฉันเกิดในสกุลอำมาตย์ ซึ่งสมบุรณ์ด้วยเครื่องอุปการะทุกสิ่ง เจริญ รุ่งเรือง ร่ำรวย ในพระนครหังสวดี บางครั้ง ดิฉันพร้อมด้วยบิดา อันหมุ่ทาสี ห้อมล้อม เข้าไปเฝ้าพระนราสภพระองค์นั้น พร้อมด้วยบริวารเป็นอันมาก ได้เห็นพระพิชิตมารผู้ปาดังท้าววาสะ ยังฝนคือธรรมให้ตกอยู่ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ เคลื่อนไปด้วยระเบียบแห่งรัตมี เช่นกับพระอาทิตย์ในสรวงกาล แล้วยังจิตให้เลื่อมใส และสดับสภษิตของพระองค์ ได้สดับพระผู้พื่อนำรชนทรงตั้งพระภิกษุณีผู้เป็นพระมาตุจฉาไว้ในตำแหน่งอันเลิศ จึงถวายมหาทานและปัจจัยเป็นอันมาก แด่พระผู้เลิศกว่ารชน ผู้คงที่พระองค์นั้น พร้อมทั้งพระสงฆ์ ๗ วัน แล้วได้หมอบลงแทบพระบาท มุงปรารถนาตำแหน่งนั้น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

ลำดับนั้น พระพิชิตมารผู้ดมกว่าฤาษีได้ตรัสในบริษัทใหญ่ว่า สตรีใดได้นิมนต์พระผู้นำโลกพร้อมด้วยสงฆ์ให้ฉันตลอด ๗ วัน เราจักพยากรณ์สตรีนั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว ในกัปที่แสนแต่ กัปนี้ พระศาสดาพระนามว่าโคตม ซึ่งทรงสมภพในวงศ์พระเจ้า โอทกการาช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก สตรีผู้ใดจักได้เป็นธรรมทายาท ของพระศาสดาพระองค์นั้น จักเป็นโอรสอันธรรมนิรมิต จักได้ เป็นพระสาวิกาของพระศาสดา มีนามว่าโคตมิ จักได้เป็นพระมาตัจฉา บำรุงเลี้ยงชีวิตของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น จักได้ความเป็นผู้เลิศ กว่าภิกษุณีทั้งหลายฝ่ายผู้รู้ราตรีนาน ครั้งนั้น ดิฉัน ได้สดับพระพุทธ- พยากรณ์นั้นแล้ว มีใจปราโมทย์ บำรุงพระพิชิตมารด้วยปัจจัย ทั้งหลายตราบเท่าสิ้นชีวิต ต่อจากนั้น ดิฉันก็ได้ทำกาลกิริยา ดิฉัน เกิดในพวกเทพเหล่าดาวดึงส์ ผู้ซึ่งให้สำเร็จสิ่งน่าใคร่ได้ทุกประการ ครบจำทวยเทพอื่นๆ เสียด้วยองค์ ๑๐ ประการ คือ ด้วยรูป เสียง กลิ่น รส ผัสสะ อายุ วรรณะ สุขและยศ รุ่งเรืองครบจำทวยเทพ อื่นๆ ด้วยความเป็นใหญ่ ดิฉันได้เป็นพระมเหสีผู้นำรักของท้าว อมรินทร์ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้น ก็เมื่อดิฉันยังท้องเทียวอยู่ใน สงสาร เป็นผู้วันโหวเพราะพายว คือกรรม จึงเกิดในบ้านของทาส ในอาณาเขตของพระเจ้านาคี ครั้งนั้น ทาส ๕๐๐ คน อาศัยอยู่ใน บ้านนั้น ดิฉันได้เป็นภรรยาของหัวหน้าทาสในบ้านนั้น พระปัจเจก- พุทธเจ้า ๕๐๐ องค์ ได้เข้าไปสู่บ้านบิณฑบาต ดิฉันกับญาติทุกคน เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้นก็มีความยินดี เราพร้อมด้วยสามี มีจิตเลื่อมใส สร้างกุฏิ ๕๐๐ หลัง อุปัฏฐากพระปัจเจกพุทธเจ้า เหล่านั้นตลอดสี่เดือน แล้วถวายไตรจีวร ต่อจากนั้น เราพร้อมกับ สามีก็ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ก็ในภพสุดท้ายในบัดนี้ ดิฉันเกิดใน พระนครเทวทหะ พระชนกของดิฉันพระนามว่าอัญชนตาคายะ พระ- ชนินของดิฉันพระนามว่าสุลักขณา ต่อมาดิฉันได้ไปสู่พระราชวังของ พระเจ้าสุทโธทนะ ในพระนครกบิลพัสดุ์ สตรีทุกคนเกิดในสกุล ศากยะแล้ว ไปสู่เรือนของพวกเจ้าศากยะ ก็ดิฉันประเสริฐกว่า สตรีทุกคน ได้เป็นคนบำรุงเลี้ยงพระพิชิตมาร พระโอรสของดิฉัน พระองค์นั้น เสด็จออกมหาภิเนษกรรมแล้ว ได้เป็นพระพุทธเจ้าผู้นำ ขึ้นพิเศษ ภายหลังดิฉันพร้อมด้วยนางศากยานิ ๕๐๐ จึงได้บวช แล้วก็ได้ประสพสันติสุขพร้อมด้วยนางศากยานิผู้มีความเพียร สามี ของเราได้ทำบุญร่วมกันมาแต่ชาติก่อนในครั้งนั้น เป็นผู้ทำมหาสมัย อันพระสุตเจ้าทรงอนุเคราะห์แล้ว ได้บรรลอรหัต .

พระภิกษุณีทั้งหลาย นอกจากพระมหาปชาบดีเถรีเจ้านั้น ได้พากัน เหาะขึ้นสู่ณภคโลกอากาศ เป็นผู้ประกอบด้วยมเหทธิฤทธิ์รุ่งโรจน์ เหมือนดวงดาวทั้งหลาย อันโคจรเป็นกลุ่มกันไป ฉะนั้น พระภิกษุณี เหล่านั้น เป็นผู้ศึกษาแล้วในบุญกรรม จึงได้แสดงฤทธิ์มีไฉนน้อย เหมือนนายช่างทองที่ได้รับการศึกษาแล้ว แสดงเครื่องประดับที่ทำ ด้วยทองชนิดต่างๆ ฉะนั้น ในครั้งนั้น พระภิกษุณีเหล่านั้น แสดง ปฏิหาริย์มากมายหลายอย่าง ยังพระมุนีผู้ประเสริฐกว่าพระอาทิตย์ พร้อมทั้งบริษัทให้ขอบใจ แล้วได้พากันลงจากณภคโลกอากาศ ถวาย บังคมพระศาสดาผู้สูงสุดกว่าฤาษี เมื่อพระศาสดาผู้เป็นยอดของ นรชนทรงอนุญาตแล้ว จึงได้นั่ง ณ สถานที่อันสมควร แล้วได้ กราบทูลว่า ข้าแต่พระวิระเจ้า โอหนอ พระโคตมิเถรีเจ้าเป็นผู้ อนุเคราะห์หม่อมฉันทุกๆ คน หม่อมฉันทุกคน พระนางได้อบรม ด้วยบุญ จึงได้บรรลธรรมเป็นที่สิ้นอาสวะ หม่อมฉันทั้งหลายเฝ้า- กิเลสเสียแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้แล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูกเหมือน ข้างพัวตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ การหม่อมฉันทั้งหลาย มาในสำนักของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เป็นการมาดีแล้วหนอ วิชา ๓ หม่อมฉันทั้งหลายบรรลแล้วโดยลำดับ คำสอนของพระ- พุทธเจ้า หม่อมฉันทั้งหลายก็ได้ทำเสร็จแล้ว คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ หม่อมฉันทั้งหลายทำให้ แจ่มแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า หม่อมฉันทั้งหลายได้ทำเสร็จแล้ว หม่อมฉันทั้งหลายมีความชำนาญในฤทธิ์และทิพโสตราต ข้าแต่ พระมหาสมณี หม่อมฉันทั้งหลายมีความชำนาญในเจโตปริยญาณ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
รูปเพณิวาสญาณ ขำระทิพจักขุ ได้แล้ว มีอัสวะทั้งหลายสิ้นไปแล้ว
บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก ข้าแต่พระมหาวิรเจ้า หม่อมฉันทั้งหลายมีญาณ
ในอรรถ ธรรม นිරุตติ และปฏิภาณ ญาณนั้นเกิดที่สำนักของพระองค์
ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นพระนายกมหมณี พระองค์เป็นผู้อันหม่อมฉัน
ทั้งหลายได้วิสสาสะแล้ว ได้ทรงโปรดมีจิตเมตตาดอนญาติให้หม่อม-
ฉันทั้งปวงนิพพานเกิด .

พระพิชิตมาร ได้ตรัสว่า เมื่อท่านทั้งหลายพูดอย่างนี้ว่า จักนิพพาน
ฉันจักไปวาระไร ก็บัดนี้ท่านทั้งหลายจงสำคัญกาลเวลาเอาเองเกิด .
ครั้งนั้น พระภิกษุทั้งหลายนั้นมีพระโคตมิเถรีเจ้าเป็นต้น ถวายบังคม
พระพิชิตมารแล้วได้พากันลุกจากที่นั่งนั้นไป พระวิรเจ้าผู้นำขึ้นเลิศ
ของโลก พร้อมด้วยหมู่ชนเป็นอันมาก ได้เสด็จ ไปส่งพระมาตจน
จนถึงขุมประตู ครั้งนั้น พระโคตมิเถรีเจ้าพร้อมด้วยพระภิกษุ
ทั้งหลายทูลว่า องค์ ได้พากันหมอบลงแทบพระยุคลบาทของพระ-
ศาสดาผู้เป็นพงศ์พันธุ์ของโลก กราบทูลว่า นี่เป็นการถวายบังคม
พระยุคลบาทครั้งสุดท้ายของหม่อมฉัน การได้เห็นพระองค์ผู้เป็น
นาคะของโลกครั้งนี้ ก็เป็นครั้งสุดท้าย หม่อมฉันจัก ไม่ได้เห็นพระ-
พักตร์ของพระองค์ซึ่งมีอาการปานน้ำอมฤตอีก ข้าแต่พระวิรเจ้าผู้เลิศ
ของโลก หม่อมฉันจัก ไม่ได้ถวายบังคมพระยุคลบาทของพระองค์
ซึ่งอ่อนละเอียดยิ่งอีก วันนี้หม่อมฉันจะเข้านิพพาน .

พระศาสดาตรัสว่า

จะมีประโยชน์อะไรด้วยรูปนี้แก่ท่านในปัจจุบัน รูปนี้ล้วนปัจจัย
ปรุงแต่ง ไม่น่ายินดี เป็นของเลวทราม .
พระมหาปชาบดีเถรีเจ้า พร้อมด้วยพระภิกษุทั้งหลายนั้น ไปสู่สำนัก
นางภิกษุณีของตนแล้ว นั่งพับเพียบบนอาสนะอันประเสริฐ ครั่ง
นั้น อุบาสิกาทั้งหลายในพระนครนั้น ผู้มีความเคารพรักในพระพุทธ-
ศาสนา ได้สดับพฤติเหตุของพระนางเจ้า ต่างก็เข้าไปหานมัสการ
แทบบาทมูล เอาการก่อนระประเทศร้องไห้ฟูไรคร่ำครวญครวญจะ
กรุณา เต็มไปด้วยความโศกเศร้า ล้มลงที่พื้นพลธา ดุจเถาวัลย์
รากขาดแล้วล้มลง ฉะนั้น พากันร้องไห้รำพันด้วยวาจาว่า ข้าแต่
พระแม่เจ้าผู้เป็นนาคะให้ที่พึ่งของดิฉันทั้งหลาย พระแม่เจ้าอย่าได้
ละทิ้งดิฉันทั้งหลาย ไปเข้านิพพานเสียเลย ดิฉันทุกคนขอขอบเศียร
อ่อนวอน พระมหาปชาบดีเถรีเจ้าลูบศีรษะของอุบาสิกาผู้มีศรัทธา
มีปัญหาซึ่งเป็นหัวหน้าของอุบาสิกาเหล่านั้นอยู่ ได้กล่าวว่า ลูก
ทั้งหลายเอ๋ย การพร่ำเพ้อซึ่งเป็นไปในบ่วงแห่งมารไม่ควรเลย
สังขตธรรมทั้งปวงล้วนไม่เที่ยง มีแต่จะพลัดพรากจากกัน หวัน-
ไหวไปมา ต่อแต่นั้น พระนางก็สละอุบาสิกาเหล่านั้นเสีย เข้าปฐม
ฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน และจตุตถฌาน แล้วเข้าอาภาสานัญ-
จายตนฌาน วิญญานัญจายตนฌาน อาภิญญานัญจายตนฌาน และ
เนวสัญญานัญจายตนฌานตามลำดับ แล้วพระโคตมิเถรีเจ้าก็เข้า
ฌานทั้งหลายโดยปฏิโม แล้วก็เข้าปฐมฌาน ไปตรากวาดถึงจตุตถ-
ฌาน ครั้นออกจากจตุตถฌานนั้นแล้วก็ดับไป เหมือนเปลวประทีป
ที่หมดเชื้อดับไป ฉะนั้น ได้เกิดแผ่นดินไหวใหญ่ สายฟ้าก็ตกลง
จากนภากาศ กลองทิพย์ก็บันลือลั่นขึ้นเอง ทวยเทพพากันคร่ำครวญ
และฝนดอกไม้ก็ตกจากอากาศลงยังพื้นแผ่นดิน แม้นเขาสุเมรราช
ก็กัมปนาทหวั่นไหว เหมือนคนเต้นรำในท่ามกลางที่เต้นรำ ฉะนั้น
สาครก็ปั่นป่วนตฟองคะนองระลอกจะฉาน ทวยเทพ นาค อสูร
และพรหมต่างก็พากันสลดใจ กล่าวขึ้นในทันใดนั้นเองว่า สังขาร
ทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ เหมือนอย่างพระมหาปชาบดีเถรีเจ้านี้ถึง
ความย่อยยับไปแล้ว และพระเถรีทั้งหลายผู้ทำตามคำสอนของพระ
ศาสดา ซึ่งแวดล้อมพระมหาปชาบดีเถรีเจ้านี้ ก็พากันดับไปแล้ว
เหมือนเปลวประทีปหมดเชื้อดับไป ฉะนั้น โอ้ ความประจวบกัน
มีความพลัดพรากเป็นที่สุด โอ้ สิ่งที่ยังปัจจัยปรุงแต่งล้วนแต่ไม่เที่ยง
โอ้ ชีวิตมีความหายสูญเป็นที่สุด ความปริเทวนา ได้มีแล้ว ด้วย
ประการฉะนี้ .

ในลำดับนั้น เทวดาและพรหมต่างก็ทำความประพฤติตามโลกธรรม
ตามสมควรแก่กาลแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคผู้สูงสุดกว่าฤาษี

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

ครั้งนั้นพระศาสดาได้ตรัสเรียกท่านพระอานนที่ผู้พหุสุตมาสั่งว่า อานนที่ท่านจงไปประกาศให้ภิกษุทั้งหลายทราบถึงการนิพพานของพระมารดาเวลานั้น ท่านพระอานนที่เป็นผู้หมดความแค้นขื่น มีตานองไปด้วยน้ำตา ได้กล่าวด้วยเสียงอันน่าสงสารว่า ขอพระภิกษุทั้งหลายผู้เป็นโอรสของพระสุคตเจ้าซึ่งอยู่ในทิศตะวันออก ทิศใต้ ทิศตะวันตกและทิศเหนือ จงมาประชุมกัน พระภิกษุณียิ่งพระสรีระสุดท้ายของพระมุนีให้เจริญด้วยน้ำนม พระมารดาของกระผม พระโคตมภิกษุณีนั่นถึงความสงบ เหมือนดวงดาวในเมื่อพระอาทิตย์ อุทัย ฉะนั้น พระนางยังความรู้พร้อมกันว่า เป็นพระพุทธรูปให้ดำรงอยู่แล้วไปสู่นิพพาน ในที่ใดถึงคนมี ๕ ตาก็เห็นไม่ได้ ในที่นั้น พระผู้มีพระภาคซึ่งเป็นผู้นำทรงเห็นได้ ขอพระโอรสของพระสุคตเจ้าผู้มีความเชื่อในพระสุคต หรือเป็นศิษย์ของพระมุนีจงทำสักการะแด่พระพุทธรูปเกิด ภิกษุทั้งหลายถึงอยู่ไกล ได้ฟังคำประกาศนั้นแล้ว ก็มาได้เร็ว บางพวกมาด้วยพุทธานุภาพ บางพวกที่ฉลาดในฤทธิ์ก็มาด้วยฤทธิ์ต่างช่วยกัน ยกเอาเตียงนอนที่พระโคตมเถรีเจ้าหลับ ขึ้นไว้ในเรือนยอดอันประเสริฐ น่ายินดี สำเร็จด้วยทองคำล้วนๆ งามตาม ท้าวโลกบาลทั้งสี่เฝ้าเข้าเฝ้ารับเรือนยอด ทวยเทพที่เหลือมีท้าวสักกะ เป็นต้น เข้าช่วยรับเรือนยอด ก็เรือนยอดทั้งหมดมี ๕๐๐ หลัง แท้จริง เรือนยอดเหล่านั้น วิสสุกรรมเทพบุตรนิรมิต มีสีเหมือนพระอาทิตย์ในสรวงสวรรค์ ทวยเทพทั้งหลายได้แบกพระภิกษุณีทุกๆ องค์ที่นอนอยู่บนเตียงแล้ว นำเอาออกไปตามลำดับพื้นอากาศถูกเอาเพดานบังไว้ทั่ว ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์พร้อมทั้งดวงดาวซึ่งสำเร็จด้วยทองคำถูกติดเป็นตราไว้ที่เพดานนั้น ธงฎีกาได้ถูกยกขึ้นไว้เป็นอันมาก จิตกาธารทั้งหลายมีดอกไม้เป็นเครื่องปกคลุม ดอกบัวที่เกิดในอากาศเอวปลายลง ดอกไม้ผุดขึ้นจากแผ่นดิน พระจันทร์และพระอาทิตย์คนมองดูเห็นได้ และดาวทั้งหลายส่องแสงระยิบระยับ อนึ่ง พระอาทิตย์ถึงจะโคจรไปในเวลาเที่ยงก็เป็นเหมือนพระจันทร์ ไม่ทำใ้ใครๆ ให้เร้าร้อน ทวยเทพทั้งหลายพากันบูชาด้วยของหอมและดอกไม้ทิพย์อันน่ายินดี และด้วยการขับร้อง ฟ้อนรำ ดัดลีลาเป็นอันเป็นทิพย์ พวกนาค อสุรและพรหม ต่างก็พากันบูชาพระพุทธรูปนิพพานแล้ว กำลังถูกเขานำเอาออกไปตามสติกำลัง พระภิกษุผู้เป็นโอรสของพระสุคตเจ้า ซึ่งนิพพานแล้ว ทั้งหมดเชิญไปข้างหน้า พระโคตมเถรีพุทธรูปผู้อันเทวดาและมนุษย์สักการะเชิญเอาไปข้างหลัง เทวดา มนุษย์พร้อมด้วยนาค อสุรและพรหม ไปข้างหน้า ข้างหลังพระพุทธรูปพร้อมด้วยพระสาวกเสด็จไปเพื่อจะบูชาพระมารดาการปรินิพพานของพระพุทธรูปเจ้าหาได้เป็นเช่นนี้ไม่ การปรินิพพานของพระโคตมเถรีเจ้า อัครจรรยียิ่งนัก ในเวลาพระพุทธรูปเสด็จนิพพาน ไม่มีพระพุทธรูปและภิกษุทั้งหลายมีพระสารีบุตรเป็นต้น เหมือนในเวลาพระโคตมเถรีเจ้านิพพาน ซึ่งมีพระพุทธรูปและภิกษุทั้งหลายมีพระสารีบุตรเป็นต้น ขนทั้งหลายช่วยกันทำจิตกาธารซึ่งสำเร็จด้วยของหอมล้วน และเคลื่อนไปด้วยจรรณแห่งเครื่องหอม แล้วเฝ้าพระภิกษุเหล่านั้นบนจิตกาธารนั้น ส่วนที่เหลือนอกจากอัฐิถูกไฟไหม้สิ้น ก็ในเวลานั้น ท่านพระอานนที่ได้กล่าววาจาอันให้เกิดความสังเวชว่า พระโคตมเถรีเจ้าเข้านิพพานแล้ว พระสรีระของพระนางก็ถูกเผาแล้ว การนิพพานของพระพุทธรูปเจ้า น่าสังเกต อีกไม่นานก็คงจักมี ต่อจากนั้น ท่านพระอานนที่อื่นพระพุทธรูปเจ้าทรงตกเตือน ท่านได้น้อมพระธาตุของพระโคตมเถรีเจ้า ซึ่งอยู่ในบาตรของพระนาง เข้ามาถวายแด่พระโลกนาถ พระผู้มีพระภาคผู้สูงสุดกว่าฤาษี ได้ทรงประคองพระธาตุเหล่านั้นด้วยฝ่าพระหัตถ์แล้วตรัสว่า เพราะสังขารเป็นสภาพไม่เที่ยง พระโคตมผู้เป็นใหญ่กว่าหมู่พระภิกษุณียิ่งต้องนิพพาน เช่นเดียวกับลำตัวของต้นไม้ใหญ่ที่มีแก่นตั้งอยู่ถึงจะใหญ่โตก็ต้องพินาศ ฉะนั้น ดูเถิดอานนที่ เมื่อพระพุทธรูปเจ้าเมื่อนิพพานแล้วเพียงแต่สรีระก็ยังไม่เหลือ ไม่น่าเศร้าโศกปริเทวนาการไปเลย คนอื่นๆ ไม่สมควรเศร้าโศกถึงพระนางผู้ข้ามสาครคือสงสารไปแล้ว ละเว้นเหตุ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
อันทำให้เดือดร้อนเสียได้ เป็นผู้เยือกเย็นดับสนิทแล้ว พระนาง
เป็นบัณฑิต มีปัญญามาก และมีปัญญากว้างขวาง ทั้งเป็นผู้รู้ราตรี
นานกว่าภิกษุทั้งหลาย ดุริยกิจทั้งหลาย จงรู้ไว้อย่างนี้เถิด พระ
โคตมิเถรีเจ้า เป็นผู้ชำนาญในฤทธิ์ทิพโสธราต และมีความชำนาญ
ในเจโตปริยญาณรู้ทั่วถึง ปุพเพนิวาสญาณ ชำระทิพจักขุให้หมด
จด อาสวะทั้งสิ้นของพระนางหมดสิ้นไปแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก
พระนางมีญาณอันบริสุทธิ์ ในอรรถ ธรรมะ นิรติและปฏิภาณ
เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรจะเศร้าโศกถึงพระนาง คติของไฟที่ลุกโพล่ง
ถูกแผ่นเหล็กทับแล้วดับไปโดยลำดับ ใครๆ ก็รู้ไม่ได้ ฉันท
บุคคลผู้ที่หลุดพ้นจากกิเลสด้วยดีแล้ว ข้ามพ้นโอฆะคือกามพันธ
บรรลोजลบทแล้ว ก็ฉันทนั้น ย่อมไม่มีคติใดๆ จะรู้ได้ เพราะฉะนั้น
ท่านทั้งหลายจงมัตนเป็นที่พึง มีสติปฏิฐานเป็นโจรเถิดท่าน
ทั้งหลายขอบรมโพธิสมภาร ๗ ประการแล้ว จักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้
ทราบวาทานพระมหาปชาบดีโคตมีภิกษุณีได้ตรัสคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .
จบมหาปชาบดีโคตมีเถรีอาพาทาน .

เขมาเถรีอาพาทานที่ ๘

ว่าด้วยบุพจริยาของพระเขมาเถรี

[๑๔๘] พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตระ มีพระญาณจักขุในสรรพธรรม
เป็นพระโลกนายก เสด็จอุบัติในกัปที่แสนกัปแต่กัปนี้ ครั้นนั้น
ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐีมีความรุ่งเรืองด้วยรัตนะต่างๆ ในเมือง
หังสวดี เป็นผู้เพียบพร้อมไปด้วยความสุขมาก ดิฉันเข้าไปเฝ้าพระ
พุทธมหารีระพระองค์นั้นแล้ว ได้ฟังธรรมเทศนา เกิดความเลื่อม
ใสในพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ได้ถึงพระองค์เป็นสรณะ ดิฉันขอ
อนุญาตมารดาบิดาได้แล้ว นิมนต์พระพุทธเจ้าผู้นำขึ้นพิเศษให้
เสวยพร้อมด้วยพระสาวกสงฆ์ ตลอดสี่ปาด้าหนึ่งเมื่อสี่ปาด้าหนึ่ง
ล่วงไปแล้ว พระผู้มีพระภาคผู้เป็นสารถีฝึกนระ ทรงตั้งภิกษุณีองค์
หนึ่ง ซึ่งอุดมกว่าพวกภิกษุณีฝ่ายที่มีปัญญามากในตำแหน่งเอตทัคคะ
ดิฉันได้ฟังเรื่องนั้นแล้ว มีความยินดีทำสักการะแด่พระพุทธเจ้า ผู้
แสวงหาคุณใหญ่พระองค์นั้นอีกแล้วหมอบลงปรารภนาตำแหน่งนั้น
ในทันใดนั้น พระพิชิตมารพระองค์นั้นตรัสกะดิฉันว่า ความ
ปรารถนาของท่านจักสำเร็จ สักการะที่ท่านทำแล้วแก่เราพร้อมด้วย
ภิกษุสงฆ์มีผลมาก ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระศาสดาพระนาม
ว่าโคตมทรงสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นใน
โลก หนฺยนี้จักได้เป็นภิกษุณีชื่อเขมา ผู้เป็นธรรมทายาทของพระ
ศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมนิรมิตจักถึงตำแหน่งเอต-
ทัคคะ ด้วยกรรมที่ทำดีแล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตนารมณ์ไว้ดิฉัน
จะร่างกายมนุษย์แล้วได้เป็นผู้เข้าถึงสวาร์คชั้นดาวดึงส์ จุตจากสวาร์ค
ชั้นดาวดึงส์แล้วไปชั้นยามา จุตจากชั้นยามาแล้วไปชั้นดุสิต จุตจาก
ชั้นดุสิตแล้ว ไปชั้นนิมมานรดี จุตจากชั้นนิมมานรดีแล้วไปชั้น
ปรนิมมิตวสวัตตี เพราะอำนาจบุญกรรมนั้น ดิฉันเกิดในภพใดๆ
ก็ได้เป็นพระอัครมเหสีของพระราชาในภพนั้นๆ ดิฉันจตุจากภพนั้น
แล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ได้เป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิและ
เป็นมเหสีของพระเจ้าเอกราช เสวยทิพสมบัติและมนุษย์สมบัติ มี
ความสุขทุกภพท่องเที่ยวไปในกัปเป็นอนันตในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้
พระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสิ เป็นนายกของโลก คงามนาค
ยิ่งนัก ทรงเห็นแจ่มแจ้งในสรรพธรรมเสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก
ดิฉันเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ซึ่งเป็นนายกของโลก ได้ออก
บวชเป็นบรรพชิตในพระศาสนาของพระวิริเจ้าพระองค์นั้นอยู่ห่มปี
ประพฤติพรหมจรรย์ ประกอบความเพียร เป็นพหูสูตฉลาดในปัจจัย
การคล่องแคล่วในจตราริยสัจ มีปัญญาละเอียดแสดงธรรมไพเราะ
ปฏิบัติตามสัจตฤศาสน์อยู่ห่มปี ด้วยผลแห่งพรหมจรรย์ ดิฉันจตุ
จากภพนั้นแล้วเข้าถึงสวาร์คชั้นดุสิตเป็นผู้มีศีล เสวยสมบัติในภพ
นั้นและภพอื่น ดิฉันเกิดในภพใดๆ ก็เป็นผู้มีสมบัติมาก มีทรัพย์
มาก มีปัญญา รูปงาม มีบริวารชมกั้วง่าย ด้วยบุญกรรมและความ
เพียรในศาสนาของพระพิชิตมารนั้น สมบัติทุกอย่างดิฉันหาได้ง่าย
เป็นที่รักแห่งใจ ด้วยผลแห่งความปฏิบัติของดิฉัน เมื่อดิฉันเดินไป

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ณ ที่ใดๆ ภัสตาดของดิฉันและใครๆ ย่อมไม่ดูหมิ่นดิฉัน ในภัททกป
นี้ พระพุทธเจ้าพระนามว่าโกนาคมน์ผู้เป็นพงศ์พันธุ์แห่งพราหมณ์
มียศมาก ประเสริฐกว่าพวกบัณฑิต เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ในครั้งนั้น
เหล่ากุลธิดาที่มั่งคั่งดีในเมืองพาราณสี ชื่อธัญญาณี ๑ สุมธา ๑
ดิฉัน ๑ รวม ๓ คนด้วยกัน ได้ถวายสังฆารามแก่พระมณีหลายพัน
และได้สร้างวิหารอุทิศถวายแก่พระพุทธเจ้า พร้อมด้วยพระสาวก
สงฆ์ เราทั้งหลายด้วยกันจตุตจากภพนั้นแล้วไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
ถึงความเป็นผู้เลิศด้วยยศกว่าเทพธิดาและกุลธิดาในมนุษย์ ใน
ภัททกปนี้แหละ พระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ ผู้เป็นพงศ์พันธุ์
แห่งพราหมณ์ มียศมาก ประเสริฐกว่าพวกบัณฑิต เสด็จอุบัติขึ้น
แล้ว ในครั้งนั้น พระเจ้ากาสีพระนามว่ากีกิ ในพระนครพาราณสี
อันอุดม เป็นอิสระกว่าประชาชน เป็นอุปัฏฐากพระพุทธเจ้าผู้ทรง
แสงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ดิฉันเป็นพระธิดาคนใหญ่ของท้าวเธอ มี
นามปรากฏว่าสมณี ได้ฟังธรรมของพระพิชิตมารผู้เลิศแล้ว พอใจ
บรรพชาแต่พระชนกนาถไม่ทรงอนุญาตแก่เราทั้งหลาย เมื่ออยู่ใน
อาคารสถานในครั้งนั้น เราทั้งหลายผู้เป็นราชกัญญามีได้เกียจคร้าน
ปรนพฤติพรหมจรรย์ตั้งแต่เป็นกุมารี ดำรงอยู่ในสุขสมบัติสอง
หมื่นปี พระราชธิดา ๗ องค์ล้วนพอใจยินดีในการบำรุงพระพุทธเจ้า
พระราชธิดา ๗ นั้น คือ นางสมณี ๑ นางสมณกุตตา ๑ นางภิกษุณี
๑ นางภิกษุทาสิกา ๑ นางธรรมา ๑ นางสุธรรมา ๑ และ
นางสังฆทาสิกาเป็นที่ ๗ พระราชธิดาทั้ง ๗ นั้น ได้มาเป็นดิฉันเป็น
พระอุบลวรรณาเถรี เป็นพระปฐาจาราเถรี เป็นพระกุนทลเกสิเถรี
เป็นพระกิสาโคตมิเถรีเป็นพระธรรมทินนาเถรีเป็นนางวิสาขาอุบาลิกา
เป็นที่ ๗ บางครั้ง พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นผู้เป็นดังดวงอาทิตย์
ของนรชน ทรงแสดงธรรมเป็นอัศจรรย์ดิฉันได้ฟังมหานิทานสูตรแล้ว
เล้าเรียนอยู่ เพราะกรรมที่ได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และเพราะการตั้งเจตน์
จำนงไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่วรรคชั้นดาวดึงส์
ในภพหลัง ครั้นนี้ ดิฉันเป็นพระธิดาที่พอพระทัยกรุณาโปรดปราน
ของพระเจ้ามัทธราช ในสากลนครอันอุดม พร้อมกับเมื่อดิฉันเกิด
พระนครนั้นได้มีความเกษมสุข โดยคุณนิรมิตนั้น ชื่อดิฉันปรากฏว่า
เขมา เมื่อใด ดิฉันเจริญวัยโตเป็นสาว มีรูปและผิวพรรณงาม เมื่อ
นั้น พระราชบิดาก็โปรดปรานประทาน ดิฉันแก่พระเจ้าพิมพิสาร
ดิฉันเป็นที่โปรดปรานของพระราชสวามียินดีแต่ในการบำรุงรูป ไม่
พอใจคนที่กล่าวโทษรูปเป็นอันมาก ครั้นนั้น พระเจ้าพิมพิสารโปรด
ให้หนักขับร้องขับเพลงพรรณนาพระมหาวีรเวฬุวัน ด้วยพระ
ประสงค์จะทรงอนุเคราะห์ดิฉัน ดิฉันสำคัญว่าพระมหาวีรเวฬุวัน
อันเป็นที่ประทับแห่งพระสุตเจ้าเป็นที่นารัณมย์ผู้ใดยังมิได้เห็นก็
จัดว่าผู้นั้นยังไม่เห็นนั่นทวัน พระมหาวีรเวฬุวันเป็นดังว่านั่นทวัน
อันเป็นที่ผลิตเพลินของนรชน ผู้ใดได้เห็นแล้ว นับว่าผู้นั้นเห็นดี
แล้ว ซึ่งนั่นทวัน อันเป็นที่ผลิตเพลิน ของท้าวอมรินทร์ ลักก-
เทวราชทวยเทพเหล่านั้นทวันแล้วลงมาที่พื้นดินเห็นพระมหาวีร-
เวฬุวันอันนารัณมย์เข้าแล้ว ก็อัครรายใจเพลินชมมิได้เบือ พระ-
มหาวีรเวฬุวันเกิดขึ้นเพราะบุญของพระราชา อานุภุณยานภาพ
แห่งพระพุทธเจ้าประดับแล้ว ใครเล่าจะกล่าวถึงความเจริญด้วยคุณ
แห่งพระมหาวีรเวฬุวันให้จบได้ครั้งนั้นดิฉันได้ฟังความสำเร็จแห่ง
พระมหาวีรเวฬุวันอันเป็นที่ชอบโสดและชอบใจแล้วประสงค์จะ
เห็นดิฉันจึงได้กราบทูลพระราชา ครั้นนั้น ท้าวมหิบติจึงโปรดสั่งดิฉัน
ผู้มุ่งจะชมพระมหาวีรเวฬุวัน พร้อมด้วยบริวารเป็นอันมาก ด้วย
พระดำรัสว่า พระนางผู้มีสมบัติมาก เชิญเสด็จไปชม พระมหาวีร-
เวฬุวัน อันเป็นที่เย็นตา เปล่งปลั่งด้วยพระรัศมีแห่งพระสุตเจ้า
งามด้วยสิริทุกสมัย ดิฉันทูลว่า เมื่อใด พระพทมนัสด็จเข้ามา
ทรงบาตรในพระนครราชคฤห์อันอุดม เมื่อนั้น หม่อมฉันจะเข้าไป
ชมพระมหาวีรเวฬุวัน เวลานั้น พระมหาวีรเวฬุวันมีสวน
ดอกไม้กำลังแย้มบาน วัวอ่อนไปด้วยกมรต่างๆ ชนิด และมีเสียง
นกคุดเหว้าร้องดังเพลงขับ ทั้งมีเหล่านกยูงพ้อนรำ เจียบเสียง ไม่
พลุกพล่าน ประดับไปด้วยที่องกรมต่างๆ สะพรั่งไปด้วยกุกุและ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
มณฑปที่พระโยคีขอบปรารภบำเพ็ญเพียร เมื่อดิฉันเที่ยวไปได้รู้สึก
ว่านัยนตาของเรามีผล ครั้งนั้น ดิฉัน ได้เห็นภิกษุรูปหนึ่งประกอบกิจ
อยู่ แล้วคิดไปว่า ภิกษุนี้ตั้งอยู่ในปฐมวัย มีรูปน่าปรารถนา ปฏิบัติ
ดีอยู่ในป่านั้นร่ำรรมย์เช่นนี้ เหมือนคนอยู่ในที่มืด ภิกษุนี้ศีรษะโล้น
กลมสังฆาฏิน้อยที่โคน ไหม่ ละความยินดีที่เกิดแต่อาภรณ์เจริญมาน
อยู่ธรรมดาฤทธฺ์ควรจะบริโภคตามความสุข แก่แล้วจึงควรจะ
ประพฤติธรรมอันเจริญงามนี้ในภายหลัง ดิฉันสำคัญว่าพระคันธกุฎี
ที่ประทับแห่งพระพิชิตมารว่างเปล่าจึงเข้าไป ได้เห็นพระพิชิตมาร
ตั้งดวงอาทิตย์แรกอุทัย ประทับสำราญพระองค์เดียว มีหญิงสาว
สวยพืดถวยอยู่ ครั้นแล้วดำริคิดว่าพระผู้มีพระภาคผู้องอาจกว่า
นรชนพระองค์นี้มิได้เศร้าหมองหญิงสาวคนนั้น มีรัศมีเปล่งปลั่งดัง
ทองคำ มีดวงตางามเช่น ดอกบัว ริมฝีปากแดงดังผลมะพลับสุก
ชาเลื่องเต้าน้อยเป็นที่ยินดีแห่งใจและนัยนตา มีลำแขนเหมือน
ทองคำ ว่องหน้าสวย ถิ่นทั้งคู่เต่งตึงดังดอกบัวตูม มีเอวกลมกล่อม
ตะโพกผึ่งผาย ลำขาน่ายินดี มีเครื่องตกแต่งงาม เครื่องประดับ
สีแฉ่งแวววาว งามน่าเกลียดสียเขียว มีรูปสมบัติขมไม่เบื่อ
ประดับด้วยสรพารณ ดิฉันเห็นหญิงสาวนั้นเข้าแล้วคิดว่า โอ
หญิงสาวคนนี้รูปงามเหลือเกิน เราไม่เคยเห็นด้วยนัยนตาในครั้ง
ไหนๆ เลย ขณะนั้น หญิงสาวคนนั้นถูกชาย่ายี มีผิวพรรณแปลก
ไป หน้าเหี่ยว ฟันหัก ผมหงอก น้ำลายไหล หน้าไม่สะอาด ใบหู
แข็งกระด้าง นัยนตาขาว นมยาน ไม่งาม ตัวตกระท้วไป ร่างกาย
สันตลอคศีรษะ หลังขด มิใช่เท้าเป็นคู่เดิน ร่างกายชুবวมลึบไป
สันนังงก ล้มลงแล้วหายใจถี่ๆ ลำดับนั้น ความสังเวชอันไม่เคย
เป็นทำให้ชนลูกชุนได้มีเกิดดิฉันว่า น่าตำหนิรูปอื่นไม่สะอาด
ที่พวกคนพาลยินดีกัน ขณะนั้น พระพุทธเจ้าผู้ทรงพระกรุณา
มาก มีพระทัยปิติสมนัส ทอดพระเนตรเห็นดิฉันผู้มีใจสังเวชแล้ว ได้
ตรัสพระคาถานี้ว่า ดูกรพระนางเขมา เชิญดูร่างกายอันกระสับ
กระส่าย ไม่สะอาดโสโครก ไหลเข้า ถ่ายออก ที่พวกพาลชนยินดี
กันช้ ท่านจงอบรมจิตให้เป็นสมาธิมีอารมณ์เดียวด้วยอุสการมณเฑ
ทาน จงมิกายตาสติมากไปด้วยความเบื่อหน่ายเกิด รูปหญิงนี้ฉันใด
รูปของท่านนั้นก็ฉันนั้น รูปของท่านฉันใด รูปหญิงนี้ก็ฉันนั้น
ท่านจงคลายความพอใจในกายทั้งภายในภายนอกเสียเถิด จงอบรม
อนิมิตตวิโมกข์ จงละมานานสัยเสีย ท่านจักเป็นผู้สงบประพฤติไป
เพราะละมานานสัยนั้นได้ .

ชนเหล่าใด กำหนดด้วยราคะเกาะกระแสนอยู่เหมือน
แมลงมมเกาะใยตรงกลางที่ทำไว้เอง ชนเหล่านั้นตัด
ราคะนั้นเสีย ไม่มีความอาลัย ละกามสุขไป ย่อม
ละเว้นได้ .

ขณะนั้น พระบรมศาสดาผู้เป็นสารถิ์ฝึกนรชน ทรงทราบดิฉันว่า
มีจิตควรแล้ว จึงทรงแสดงมหานิทานสูตรเพื่อจะทรงแนะนำดิฉัน
ดิฉันได้ฟังสูตรอันประเสริฐนั้นแล้ว จึงระลึกถึงสัญญาในกาลก่อน
ได้ ดำรงอยู่ในสัญญานั้นแล้ว ชำระธรรมจักขุให้หมดจด ทันใดนั้น
ดิฉันหมอบลงแทบพระบาทyclแห่งพระเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
เพื่อประสงค์จะแสดงโทษ จึงได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ทรง
เห็นแจ้งธรรมทั้งปวง หม่อมฉันขอถวายนมัสการแด่พระองค์ ข้าแต่
พระองค์ผู้มีพระกรุณาเป็นที่ยอยู่ หม่อมฉันขอถวายนมัสการแด่พระ-
องค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เสด็จข้ามสงสารแล้ว หม่อมฉันขอถวายนมัส-
การแด่พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้ประทานอมตธรรม หม่อมฉันขอ
ถวายนมัสการแด่พระองค์หม่อมฉันเล่นไปแล้วสุทฺธิฐิอันรกชฎีหลง-
ไหลเพราะกามราคะ พระองค์ทรงแนะนำด้วยอุบายที่ชอบเป็นผู้ยินดี
แล้วในธรรมที่ทรงแนะนำ สัตว์ทั้งหลายเห็นห่างจากการเห็นท่าน
ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่เช่นพระองค์ ย่อมประสมมหันตทุกขใน
สังสารสาคร เมื่อใดหม่อมฉันยังมีได้มาเฝ้าพระองค์ผู้เป็นสรณะแห่ง
สัตว์โลก ไม่เป็นศัตรูแก่สัตว์โลก เสด็จถึงที่สุดแห่งมรณะ มีธรรม
เป็นประโยชน์อย่างดี หม่อมฉันขอแสดงโทษนั้น หม่อมฉันน้อมยินดี
ในรูป ประเวทว่าพระองค์ไม่ทรงเกื้อกูล จึงมิได้มาเฝ้าพระองค์ผู้ทรง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
เกือกุลมาก ทรงประทานธรรมอันประเสริฐ หม่อมฉันขอแสดง
โทษนั้น ครั้นนั้น พระองค์ผู้ทรงพระมหากรุณา มีพระกระแสเสียง
อันไพเราะ เมื่อทรงเอนำอมฤตตรดฉัน ได้ตรัสว่า ดูกรพระนาง
เขมา หยุดอยู่เถิดครั้งนั้น ดิฉันประนมมัสการด้วยเศียรเกล้า
ทำประทักษิณพระองค์แล้ว กลับไปเฝ้าพระราชสวามีผู้เป็นนรบดี
แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงพระมหากรุณา ข้าหม่อมฉัน
อย่างดึ้นนั้น ที่พระองค์ทรงดำริแล้ว พระมนีเจ้าผู้ไม่มีกิเลสเหมือนป่า
หม่อมฉันผู้ปรารถนาจะชมพระมหาวิहारเวฬุวันได้เฝ้าแล้ว ถ้า
พระมหाराชจะทรงพระกรุณาโปรด หม่อมฉันผู้เบือนายในรูปตาม
ที่พระพุทธมนีตรัสสอน จักบวชในศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้คงที่
พระองค์นั้น .

จบอุทฺตยภาณวาร .

ครั้งนั้น พระเจ้าพิมพิสารพระเจ้าแผ่นดินพระองค์นั้น ทรงประ-
นมกรอัญชลิตรัสว่า ดูกรพระน้องนาง พี่อนุญาตแก่พระน้อง
บรรพชาจงสำเร็จแก่พระน้องเถิด ครั้งนั้น ดิฉันบวชมาแล้วได้เจ็ด
เดือน เห็นประทีปสว่างขึ้นและดับไปมีใจสังเวช เบือนายใน
สรรพสังขาร จลลัดในปัจจัยการข้ามพ้นจตุโรหะแล้ว ได้บรรลุ
อรหัต เป็นผู้ชำนาญในฤทธิ์ในทิพโสตราตและเจโตปริยญาณ รู้ชัด
บุพเพนิวาสญาณชำระทิพจักขุให้บริสุทธิ์ มีอาสวะทั้งปวงหมดสิ้น
แล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก ญาณอันบริสุทธิ์ของดิฉัน ในอรรถ
ธรรมะ นิรุตติและปฏิภาณ เกิดขึ้นแล้วในพระพุทธศาสนา ดิฉัน
เป็นผู้จลลัดในวิสุทธิทั้งหลาย คล่องแคล่วในกถาวัตถุ รู้จักนัยแห่ง
อภิธรรม ถึงความชำนาญในศาสนา ภายหลัง พระราชสวามีผู้จลลัด
ตรัสถามปัญหาละเอียดยกในไตรทนต์ ดิฉันได้วิสัชนาโดยควรแก่กถา
ครั้งนั้น พระราชาเสด็จเข้าเฝ้าพระสุคตเจ้าแล้ว ทูลสอบถามปัญหา
เหล่านั้น พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์เป็นอย่างเดียวกันกับที่ดิฉัน
วิสัชนาแล้ว พระพิชิตมารผู้อดมกว่านรชน ทรงพอพระทัยใน
คุณสมบัตินี้ จึงทรงตั้งดิฉันไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะว่า เป็นผู้เลิศ
กว่าบรรดาภิกษุณีที่มีปัญญามาก ดิฉันเฝ้ากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว .

ทราบวาท่านพระเขมาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบเขมาเถรียาปทาน .

อุบลวรรณาเถรียาปทานที่ ๙

ว่าด้วยบุพจริยาของพระอุบลวรรณาเถรี

[๑๔๙] พระอุบลวรรณาภิกษุณีถึงความสำเร็จแห่งฤทธิ์ ถวายบังคมพระ-
ยุคลบาทของพระศาสดาแล้วทูลว่า ข้าแต่พระมหาสมณีหม่อมฉันข้าม
พ้นชาติ สงสาร ได้แล้วบรรลุถึงอภยต หมดสิ้นสรรพทุกข์แล้ว
ขอประชุมชนผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และพวกชนที่หม่อมฉัน
ได้ทำความผิดให้ จงอดโทษให้หม่อมฉันเฉพาะพระพักตร์ พระ-
พิชิตมาร ข้าแต่พระมหาวิระเจ้า หม่อมฉันขอกราบทูลว่า เมื่อ
หม่อมฉันท่องเที่ยวอยู่ในสงสาร ถ้ามีความผิดพลาดขอพระองค์ได้
ทรงโปรดประทานโทษแก่หม่อมฉันเถิด .

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรอุบลวรรณา ผู้ทำตามคำสอนของเราท่านจงแสดงฤทธิ์ตัดความ
สงสัยแห่งบริษัทนี้ในวันนี้เถิด .

พระอุบลวรรณาเถรีกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้มีความเพียรมาก มีปัญญาทรงไว้ซึ่งความรุ่งเรือง
หม่อมฉันเป็นธิดาแห่งพระองค์มีกรรมที่ทำยากมากมีกรรมที่ทำแสน
ยากทำไว้แล้ว ข้าแต่พระมหาวิระผู้มีจักขุหม่อมฉันมีนามว่าอุบล
วรรณา เพราะมีสีกายเหมือนสีดอกอุบล เป็นธิดาแห่งพระองค์
ขอถวายบังคมพระบาทยุคล พระราหุลเถระและหม่อมฉัน เกิดใน
สมภพเดียวกันมากหลายร้อยชาติ เป็นผู้มีฉันทจิตเสมอกัน มีความ
เกิดร่วมสมภพร่วมชาติกัน ในภพนี้ซึ่งเป็นภพหลังก็มีนามเหมือน
กันทั้งคู่ พระราหุลเถระผู้เป็นโอรส หม่อมฉันมีนามว่าอุบลวรรณา
เป็นธิดา ข้าแต่พระวิระเจ้า ขอเชิญทอดพระเนตรฤทธิ์ของหม่อมฉัน
เถิด หม่อมฉันจะแสดงกำลังถวายพระศาสดา พระอุบลวรรณาเถรี

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
เหยียดมือไปรักเอาน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ มาใส่ไว้ในฝ่ามือเหมือน
เด็กกลิ้งเล่นน้ำในฝ่ามือเหยียดฝ่ามือไปพลิกแผ่นดินแล้ว เอา
มาใส่ไว้บนฝ่ามือเหมือนเด็กหนุ่มจุดปลาเค้า ฉะนั้น เอาฝ่ามือปิด
ครอบจักรวาลแล้ว ยังเมิดฝนสี่ต่างๆ ให้ตกลง ณ เบื้องบนบ่อยๆ
เอาแผ่นดินทำเป็นครก เอาเมิดกรวดทำเป็นข้าวเปลือก เอาภูเขา
ลิ้นฟ้าทำเป็นสาก แล้วซ้อมอยู่ เหมือนเด็กหญิงซ้อมข้าว ฉะนั้น
ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระจักขุหม่อมฉันมีนามว่าอุบลวรรณา เป็นธิดา
แห่งพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ มีความชำนาญในอภิญญาทั้งหลาย
เป็นผู้ทำตามคำสอนของพระองค์ จักแสดงฤทธิ์ต่างๆ ถวายแด่
พระองค์ผู้เป็นนายกของโลก ประกาศนามและโคตรแล้วขอถวาย
บังคมพระยุคลบาท ข้าแต่พระมหามณี หม่อมฉันเป็นผู้มีความ
ชำนาญในฤทธิ์ ในทิพโสธธาตุ และในเจโตปริยญาณ ฐูปเพณี-
วาสญาณ ชำระทิพจักขุบริสุทธิ์อาสวะทั้งปวงหมดสิ้นแล้ว บัดนี้
ภพใหม่ไม่มีอีก หม่อมฉันมีญาณในอรรถะ ธรรมะ นිරุตติและปฏิภาณ
กว้างขวาง หมัดจดตามสภาพแห่งพระองค์ ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
ข้าแต่พระมหามณี อธิการเป็นอันมาก ที่หม่อมฉันแสดงแล้วใน
พระพิชิตมารผู้ประเสริฐทั้งหลายในปางก่อน โดยความพิณาศไปแห่ง
มัจฉริยะที่สู้รบกันเพื่อประโยชน์แก่พระองค์ ข้าแต่พระมหามณีผู้
มีความเพียรมาก ขอพระองค์จงทรงระลึกถึงกุศลกรรมเก่าของหม่อม
ฉัน และบุญที่หม่อมฉันสั่งสมไว้เพื่อประโยชน์แก่พระองค์ ข้าแต่
พระมหาวิระเจ้าเมื่อพระองค์ทรงละเว้นอนาจารในสถานที่ไม่ควรอบรม
พระญาณ ให้แก่กล้าอยู่ชีวิตอันสูงสุดหม่อมฉันสละแล้ว เพื่อ
ประโยชน์แก่พระองค์ข้าแต่พระมหามณี พระองค์ได้ประทานชีวิตแก่
หม่อมฉันหลายหมื่นโกฏิกัป แม้หม่อมฉันก็บริจาตชีวิตของหม่อมฉัน
เพื่อประโยชน์แก่พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้มีฤทธิ์มีได้มีสิ่งอะไรเปรียบ
ปาน มีพระวิริยะก้าวหน้าในกาลนั้นหม่อมฉันอัศจรรย์ใจทุกอย่าง ประ
นมกรอัญชลิตด้วยเศียรเกล้า ได้ทูลว่า กรณียกิจนี้หม่อมฉันได้ทำแล้ว
ในกัปที่แสนแต่กัทรกัปนี้ ครั้งนั้น หม่อมฉันเป็นนางนาคกัญญา
มีนามว่าวิมลมา คณะนาคสมมติว่า เป็นผู้ดีกว่าพวกนาคกัญญาหมา-
นาคราชนามว่ามโหระ เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา นิมนต์พระ
พุทธเจ้าพระนามว่าปทุมตระพุมิเดชมมาก พร้อมด้วยพระสาวก
ตกแต่งมณฑปอันสำเร็จด้วยรัตนะบัลลังก์สำเร็จด้วยรัตนะ ไพรย
ทรายรัตนะ เครื่องอุปโภคสำเร็จด้วยรัตนะ และมรรคาก็ประดับด้วย
ธงรัตนะ ต้อนรับพระสัมพุทธเจ้า ประโคมด้วยดนตรีหลายชนิด
พระสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ทรงแผ่ไปด้วยบริษัท ๔ ประทับ
นั่งบนอาสนะอันประเสริฐในภพนาคราชมโหระ นาคราชได้ถวาย
ข้าวน้ำ และขาทนียโภชนาหารอย่างใดๆ มีคำมาก แต่พระผู้มี
พระภาคผู้มีบารมีมาก พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์นั้น ครั้น
เสวยเสร็จ ทรงล้างบาตรด้วยดีแล้ว ได้ทรงทำกิจคือการอนโมทนา
นางนาคกัญญาผู้มีฤทธิ์มาก เห็นพระสัพพัญญู มีรัศมีเปล่งปลั่ง มี
ยศมาก มีจิตเลื่อมใสมีใจเคารพในพระศาสดา ในขณะนั้น พระ-
พุทธเจ้าผู้มีความเพียรมาก พระนามว่าปทุมตระพุมิเดชมมาก
ของหม่อมฉันแล้ว ทรงแสดงภิกษุณีรูปหนึ่งด้วยฤทธิ์ ภิกษุณีนั้น
คล่องแคล่ว แสดงฤทธิ์เป็นอนเนก หม่อมฉันเกิดปีติปราโมทย์ได้
ทูลถามพระศาสดาว่า หม่อมฉันได้เห็นฤทธิ์ทั้งหลายที่ภิกษุณีรูปนี้
แสดงแล้ว ข้าแต่พระวิระเจ้า ภิกษุณีนั้นเป็นผู้คล่องแคล่วดีด้วย
ฤทธิ์เพราะเหตุไร .

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นตรัสตอบว่า

ภิกษุณีนั้นเป็นโอรสธิดาเกิดแต่ปากเรา มีฤทธิ์มาก ทำตาม
อนุศาสน์ของเรา เป็นผู้คล่องแคล่วดีด้วยฤทธิ์ .
หม่อมฉันได้สดับพระพุทธพจน์แล้ว มีความยินดีได้ทูลว่า แม้
หม่อมฉันก็ขอเป็นผู้คล่องแคล่วดีด้วยฤทธิ์ เหมือนภิกษุณีองค์นั้น
ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นนายก หม่อมฉันเบิกบานโสมนัสมีใจอุดมถึงที่
แล้ว ขอให้ได้เป็นเช่นภิกษุณีนี้นี้ในอนาคตกาล หม่อมฉันตกแต่ง
บัลลังก์อันงามด้วยแก้วมณีและมณฑปอันผุดผ่องแล้ว ทูลอัญเชิญ
พระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก พร้อมด้วยพระสงฆ์ ให้เสวย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒ และฉิน อัมหมานำสำราญ ด้วยข้าวและน้ำ แล้วได้บูชาพระพุทธเจ้า ด้วยดอกกุบลอันเป็นดอกไม้อย่างดี ที่พวกนาคเรียกกันในสมัยนั้น ว่าดอกอรุณ โดยตั้งความปรารถนาว่า ขอให้สัตว์ของเราจงเป็น เช่นกับสัตว์ดอกกุบลนี้ ด้วยบุญกรรมที่ทำไว้ดีแล้วนั้นและด้วยการตั้ง เจตนจำนงไว้ หม่อมฉันจะร่างกายมนุษย์แล้วได้ไปสู่สวรรค์ชั้น ดาวดึงส์ จุตจากนั้นแล้วมาเกิดในมนุษย์ ได้ถวายบิณฑบาต พร้อม ด้วยดอกกุบลเป็นอันมากแก่พระสยัมภู ในกัปที่ ๔๑ แต่ภิกษุนี้ พระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสิ มีพระเนตรงาม มีพระญาณจักขุใน ธรรม เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้นนั้นหม่อมฉันเป็นธิดาของเศรษฐีใน เมืองพาราณสีอันอุดม ได้นิมนต์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนายก ของโลก พร้อมด้วยพระสงฆ์ ถวายมหาทานและบูชาพระพุทธเจ้า นั้นด้วยดอกกุบลเป็นอันมากแล้ว ได้ปรารถนาให้มีผิวพรรณงาม เหมือนดอกกุบล ในกัปที่ ๒๒ พระพุทธเจ้ามีพระนามว่ากัสสปะ ผู้เป็นพงศ์พันธุ์แห่งพราหมณ์ มีบริวารยศมากประเสริฐกว่าพวก บัณฑิต เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้นนั้น พระเจ้ากาสีพระนามว่ากิกิ ในเมืองพาราณสี อันอุดมเป็นอิสระกว่าชนทั้งหลาย เป็นอุปัฏฐาก ของพระพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ หม่อมฉันเป็นธิดาคนที่ สองของท้าวเธอ มีนามปรากฏว่าสมณकुตา ได้ฟังพระธรรมของ พระพิชิตมารผู้เลิศแล้ว พอใจบรรพชา แต่พระชนกนางมิได้ทรง อนุญาตให้พวกหม่อมฉัน เมื่อต้องอยู่ในอาคารสถาน ในครั้งนั้น พวกหม่อมฉันผู้เป็นราชกัญญา ตั้งอยู่ในความสุขมิได้เกียจคร้าน ประพฤติพรหมจรรย์ตั้งแต่เป็นกุมารียุสองหมื่นปี ราชธิดาทั้ง ๗ พระองค์ คือ นางสมณี ๑ นางสมณकुตา ๑ นางภิกษุณี ๑ นาง ภิกษุทาสิกา ๑ นางธรรมา ๑ นางสุธรรมา ๑ และนางสังฆทาสี เป็นที่ ๗ เป็นผู้ยินดีพอใจในการบำรุงพระพุทธเจ้า ได้มาเป็น หม่อมฉัน เป็นพระเชมาเถรีผู้มีปัญญา เป็นพระปฏาจาราเถรี เป็น พระกิสาโคตมิ เป็นพราหมณ์ทึนนาเถรีและเป็นวิสาขาอุบาลิกาคน ที่ ๗ ด้วยบุญกรรมที่ทำไว้ดีนั้น และด้วยการตั้งเจตนจำนงไว้ หม่อมฉันจะร่างกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์จุตจาก นั้นแล้วมาเกิดในสกุลใหญ่ในพวกมนุษย์ ได้ถวายผ้าอย่างดีมีสี เหลือง เนื้อเกลี้ยง แกะพระอรหันต์องค์หนึ่งเคลื่อนจากอัฐภาพ นั้นแล้ว ไปเกิดในสกุลพราหมณ์ในเมืองอริยฐานะ เป็นธิดาของ พราหมณ์ชื่อติฐิวิจจะ มีชื่อว่าอมมาทันตีมีรูปงามเป็นที่จงใจให้ ยินดี เคลื่อนจากอัฐภาพนั้นแล้วไปเกิดในสกุลหนึ่งซึ่งไม่มีความ ในชนบท เป็นผู้ชวนชายเฝ้าไร่ข้าวสาลี ในครั้งนั้น หม่อมฉัน ได้เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่ง ได้ถวายข้าวตอกห้าร้อยดอกกับ ดอกปทุม ปรารถนาให้มีบุตร ๕๐๐ คน เมื่อมีบุตรเท่านั้นแล้ว ได้ถวายน้ำผึ้งแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า เคลื่อนจากอัฐภาพนั้นแล้ว ได้ เกิดในป่าที่มีสระบัว ได้เป็นพระมเหสีของพระเจ้ากาสีเป็นที่ทรง สักการะโปรดปาน มีพระราชโอรสครบ ๕๐๐ องค์ เมื่อพระราชบุตร เหล่านั้นทรงเจริญวัยแล้วไปทรงเล่นน้ำ ทรงเห็นดอกบัวเข้าแล้ว ต่างก็นำมาเฉพาะองค์ละดอก หม่อมฉันนั้นไม่มีดอกบัว เพราะ พระราชบุตรเหล่านั้นเก็บเสีย ก็มีความโศก เคลื่อนจากอัฐภาพนั้น แล้ว ไปเกิดในหมู่บ้านช่างกุษาอิลิกลี เมื่อพวกบุตรของหม่อมฉัน รักรัชมของพระปัจเจกของพระพุทธเจ้าแล้ว นำยากูไปถวาย บุตร ๘ คน ได้บวชเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ไปสู่บ้านเพื่อศึกษา ใน ขณะนั้น หม่อมฉันเห็นเข้าแล้วระลึกได้ มีชिरาราลานออกเพราะ ความรักบุตร หม่อมฉันมีความเลื่อมใส ได้ถวายยากูด้วยมือของ ตนแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น หม่อมฉันจุตจากอัฐภาพนั้นแล้ว ไปเกิดในนันทวันในภพดาวดึงส์ ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉัน ท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่ได้เสวยสุขและทุกข์และบริจาตชีวิต เพื่อประโยชน์แก่พราหมณ์ หม่อมฉันมีทุกข์ก็มาก มีสมบัติ ก็มากดังที่กราบทูลมานี้ ในภพหลังสุดที่ถึงแล้วนี้ หม่อมฉัน เกิดในสกุลเศรษฐีทรัพย์มากประกอบด้วยสุขสมบัติ มีความรุ่งเรือง ด้วยรัตนะต่างๆ มั่งคั่งด้วยกามสุขทั้งปวงในพระนครสวาทิเป็นผู้ที่ ประชุมชนสักการะบูชานับถือยำเกรง ประกอบด้วยรูปสมบัติ อัน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
พหุชนในสกุลทั้งหลายสักการะและปรารภกันอย่างยิ่ง เพราะรูปสิริ
และโภคสมบัติ พวกเศรษฐีบุตรหลายร้อยต่างมุ่งหมายกัน หม่อมฉัน
ละเรือนนอกบวช ยังไม่ถึงถึงเดือนก็ได้บรรลุจุดสังขารธรรม หม่อมฉัน
นิรมิตรเป็นสีเหลี่ยมจตุรัสด้วยฤทธิ์แล้ว ขอถวายบังคมพระ-
ยศบาทของพระพุทธเจ้าผู้เป็นพระโลกนาถมีพระสิริ .

มารกล่าวกะหม่อมฉันว่า

ท่านเข้ามาสู่อ้อมไม้ที่มีดอกแยมบานดี ยืนอยู่โคนต้นรังผู้เดียว
มิได้มีใครเป็นเพื่อน ท่านผู้เฒ่าท่านเฒ่าพวกนี้เลวหรือ .

หม่อมฉันกล่าวว่า

พวกนี้เกลียดต้งแสนคนมาในที่นี้เหมือนกับท่าน ก็ไม่ทำให้ชนของ
เราหวั่นไหว ดูกรมาร ท่านผู้เดียวจักทำอะไรเราได้ .
เราเฝ้าจิกหายไปเสีย หรือว่าเข้าไปในห้องท่าน ท่านจักไม่เห็นเราแม้
ยืนอยู่ที่ระหว่างก้นท่าน เรามีความชำนาญในจิตเจริญอิทธิบาทดีแล้ว
พ้นจากสรรพกิเลสเครื่องผูกทั้งปวงแล้วดูกรมารผู้มีอายุ เรามีได้กลัว
ท่าน กามทั้งหลายเปรียบด้วยดอกและหลาว แม้ขันธทั้งหลายก็
คล้ายกองไฟ ท่านกล่าวถึงความยินดีในกาม บัดนี้ เราไม่มีความ
ยินดีในกาม ความเพลินในอารมณ์ทั้งปวง เรากำจัดแล้ว กองมิดเรา
ทำลายแล้ว ดูกรมารผู้ลามก ท่านจงรู้อย่างนี้ ท่านจงหายไปเกิด
พระพิชิตมารผู้เป็นนายกชั้นพิเศษ ทรงพอพระทัยในคุณสมบัตินั้น
จึงทรงตั้งดิฉันไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะในหมู่บริษัทว่า อุบลวรรณา
ภิกษุณีเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีที่มีฤทธิ์ ดิฉันบำรุงพระบรมศาสดา
แล้ว ทำพระพุทธานุสาสน์เสร็จแล้ว ปลงภาระอันหนักแล้ว
ปลงภาระอันหนักแล้ว ถอนตัณหาที่นำไปสู่ภพหมดแล้ว ดิฉัน
บรรลุถึงประโยชน์ คือ ธรรมเป็นที่สิ้นสียงโยชน์ทั้งปวง ที่กลบตร
ทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตต้องการนั้นแล้ว พวกทายกน้อมเข้า
มาซึ่งจีวร บิณฑบาตเสนาสนะและเภสัชปัจจัย โดยขณะหนึ่งมาก
หลายพัน .

ทราบ ว่า ท่านพระอุบลวรรณาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบอุบลวรรณาเถรียาปทาน .

ปฐาจารย์เถรียาปทานที่ ๑๐

ว่าด้วยบุพจริยาของพระปฐาจารย์เถรี

[๑๖๐] ในกัปที่หนึ่งแสนแต่กัปกัปนี้ พระพิชิตมารผู้นายกของโลกพระนาม
ว่าปทุมตระ ทรงรับอุปการะทั้งปวง เสด็จอุบัติขึ้นแล้วครั้งนั้น ดิฉัน
เกิดในตระกูลเศรษฐี อันมีความรุ่งเรืองด้วยรัตนะต่างๆ ในเมือง
หงสวดี เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยความสุขเป็นอันมาก ดิฉันเข้าไปเฝ้า
พระมหาวีรเจ้าพระองค์นั้นแล้ว ได้ฟังพระธรรมเทศนา มีความเลื่อม
ใสอันเกิดในพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ได้ถึงพระองค์เป็นสรณะ ครั้ง
นั้น พระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญภิกษุณีองค์หนึ่ง ผู้มีความละอาย
คงที่ตลอดแล้วในกิจที่ควรและกิจที่ไม่ควร เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณี
ทั้งหลายฝ่ายทวารวรี ดิฉันมีจิตยินดีปรารถนาตำแหน่งนั้น จึงนิมนต์
พระศัพทผลผู้เป็นนายกพร้อมด้วยพระสงฆ์ให้เสวยและฉันตลอด
สัปดาห์หนึ่ง ถวายบาตรและจีวรแล้วชบสักระยะลงแทบพระบาท
แล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระธีรมุนีผู้นายกของโลก ภิกษุณีองค์ใด
พระองค์ทรงสรรเสริญในตำแหน่งอันประเสริฐกว่าภิกษุณีสงฆ์นี้ ถ้า
ตำแหน่งนั้นจะสำเร็จแก่หม่อมฉัน หม่อมฉันจักเป็นเช่นภิกษุณี
องค์นั้น ครั้งนั้น พระศาสดาได้ตรัสกะดิฉันว่า นางผู้เจริญ อย่าง
กลัวเลย จงเบาใจเถิด ท่านจักได้ตำแหน่งนั้นตามใจปรารถนาใน
อนาคตกาล ในกัปที่หนึ่งแสนแต่กัปกัปนี้ พระศาสดาพระนามว่าโคตม
มีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ท่าน
ผู้เจริญนี้ จักได้เป็นภิกษุณีธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น
เป็นโอรสอันธรรมนิรมิต เป็นสาวิกาของพระศาสดา มีนามว่า
ปฐาจารย์ ครั้งนั้น ดิฉันยินดีมีจิตประกอบด้วยเมตตา บำรุงพระ-
พุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลกกับพระสงฆ์จนตลอดชีวิต ด้วย
กุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตนารมณ์ไว้ ดิฉัน
จะร่างกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ในกัปกัปนี้ พระ
พุทธเจ้าพระนามว่ากัสสป ผู้เป็นพงศ์พันธุ์ แห่งพราหมณ์ มีบริวาร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
 ยศมากประเสริฐกว่าพวกบัณฑิต เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้งนั้น พระเจ้า
 กาสีพระนามว่าภิกษุเป็นใหญ่กว่านรชน ในพระนครพาราณสีอันอุดม
 ทรงเป็นอุปัฏฐากของพระศาสดาผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ดิฉันเป็น
 พระริดาคนที่สามของท้าวเธอมีนามปรากฏว่าภิกษุณี ได้ฟังธรรมของ
 พระพิชิตมารผู้เลิศแล้ว พอใจบรรพชา . . . ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำไว้
 แล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ดิฉันจะร่างกายมนุษย์แล้วได้
 ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในภพหลัง บัดนี้ ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐี
 ที่มั่งคั่งเจริญ มีทรัพย์มากในพระนครสาวัตถี เมื่อใด ดิฉันเจริญวัย
 เป็นสาวตกอยู่ในอำนาจรัก พบบุรุษชาวชนบทผู้หนึ่งแล้วได้ไป
 กับเขา ดิฉันคลอดบุตรคนหนึ่ง มีท้องบุตรคนที่สอง เมื่อนั้น
 ดิฉันปรารถนาว่า จะไปเยี่ยมมารดาบิดา ครั้งนั้น ดิฉันมิได้บอกสามี
 เมื่อสามีของดิฉันเข้าไปป่า ดิฉันคนเดียวออกจากเรือน จะไปยัง
 พระนครสาวัตถีอันอุดม ภายหลังสามีของดิฉันมาตามทันที่หนทาง
 เวลานั้น ลมกรรมवादอันทำให้เจ็บปวดเหลือทนเกิดขึ้นแก่ดิฉัน
 หันหาเหมือกเกิดขึ้นในเวลาที่ดินจะคลอด สามีไปหาที่กำบังก็ถูกงู
 กัดตาย เวลานั้นดิฉันมีทุกข์ที่จะคลอด หมดที่พึง เป็นคนกำพร้า
 เดินไปเห็นแม่น้ำน้อยแห่งหนึ่ง ซึ่งมีน้ำเต็มเป็นท่อยแห่งสัตว์น้ำ
 อุ่มบตรน้อยข้ามไป ที่ฝั่งข้างโน้นคนเดียว ให้บุตรน้อยดื่มนมแล้ว
 ประสงค์จะให้บุตรคนใหญ่ข้าม จึงกลับมา เขียวตัวหนึ่ง เจียว
 บุตรน้อยที่ร้องจำไปเสียแล้ว บุตรคนใหญ่ก็ถูกกระแสน้ำพัดไป
 ดิฉันนั้นมากไปด้วยความโศกเดินไปยังพระนครสาวัตถี ได้ยินข่าวว่า
 มารดาบิดาและพี่ชายของตนตายเสียแล้ว เวลานั้น ดิฉันแน่นไป
 ด้วยความโศกเปี่ยมไปด้วยความโศกมาก ได้กล่าวว่า บุตรสองคน
 ตายเสียแล้ว สามีของเราก็ตายเสียในป่า มารดาบิดาและพี่ชาย
 ของเรา ก็ถูกเผาที่เชิงตะกองเดียวกัน ครั้งนั้น ดิฉันทั้งซบผอม
 ทั้งผิวเหลือง ไม่มีที่พึง ตรอมใจทกวัน เมื่อเดินไปข้างนี้ข้างนั้นได้
 เห็นพระผู้มีพระภาค ผู้เป็นสารีริกัณนรชน ขณะนั้น พระศาสดา
 ได้ตรัสกะดิฉันว่า ท่านอย่าไครกเศร้าถึงบุตรเลยจงเบาใจเถิด จง
 แสวงหาตนของท่านเกิดเดือดร้อนไปไม่มีประโยชน์อะไรเลย บุตร
 ริดา ญาติและพวกพ้องไม่ป้องกันคนผู้ถึงที่ตายได้เลย ความป้องกัน
 กันไม่มีในญาติทั้งหลาย ดิฉันได้ฟังพระพุทธรพจน์นั้นแล้ว ได้บรรลุ
 ถึงปฐมผล บวชแล้วไม่นานก็ได้บรรลุอรหัตผล เป็นผู้มีความ
 ชำนาญในฤทธิ์และทิพโสตราตรูปรจิตตวิชา เป็นผู้ปฏิบัติตามคำ
 สอนของพระพุทธเจ้ารูปพินาสญาณชำระทิพยจักขุให้บริสุทธิ์ ทำ
 อาสวะทั้งปวงให้สิ้นไปแล้ว เป็นผู้บริสุทธิ์หมดมลทินด้วยดี ในกาล
 นั้น ดิฉันศึกษาพระวินัยทั้งปวงในสำนักพระบรมศาสดา ผู้ทรง
 เห็นธรรมทั้งปวงและกล่าวพระวินัยทั้งมวลกว้างขวางได้ตามจริง
 พระพิชิตมารทรงพอพระทัยในคุณสมบัตินั้น จึงทรงตั้งดิฉันไว้ใน
 ตำแหน่งเอกที่คคะว่าปฎาจารย์ภิกษุณีผู้เดียวเลิศกว่าพวกภิกษุณีฝ่ายที่
 ทรงพระวินัย . . .

ทราบ ว่า ท่านพระปฎาจารย์ภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบปฎาจารย์เถรียาปทาน .

๑. เอกุโปสถิกาเถรียาปทาน ๒. สลปโปสถิกาเถรียาปทาน ๓. โมทกทายิกาเถรียาปทาน
๔. เอกาสนทายิกาเถรียาปทาน ๕. ปัญจะทิปทายิกาเถรียาปทาน ๖. นพมาลิกาเถรียาปทาน
๗. มหาปชาบดีโคตมีเถรียาปทาน ๘. เขมาเถรียาปทาน ๙. อุบลวรรณเถรียาปทาน
๑๐. ปฎาจารย์เถรียาปทาน ในวรรคนี้บัณฑิตคำนวณคาถาได้ ๕๐๙ คาถา .

จบเอกุโปสถวรรคที่ ๒ .

กุณฑลเกสรวรรคที่ ๓

กุณฑลเกสรีเถรียาปทานที่ ๑

ว่าด้วยบุพจริยาของพระกุณฑลเกสรีเถรี

[๑๖๑] ในกัปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมาร พระนามว่าปทุมุตระ

ผู้ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง เป็นนายกของโลก เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว

ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐีอื่นมีความรุ่งเรืองด้วยรัตนะต่างๆ

ในเมืองหงสวดี เป็นผู้เปรียบพร้อมไปด้วยความสุขมาก ดิฉันเข้า

ไปเฝ้าพระมหาวิริเจ้าพระองค์นั้นแล้ว ได้ฟังธรรมอันอุดม มีความ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

เลื่อมใสเกิดในพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ได้ถึงพระองค์เป็นสรณะ
ครั้งนั้น พระพิชิตมารผู้เป็นนายกพระนามว่าปทุมตระ ทรงประกอบ
ด้วยพระมหากรรณา ทรงตั้งภิกษุองค์หนึ่ง ผู้มีปัญญาดีว่า เป็นผู้
เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ฝ่ายชิปปาภิกษุ ดิฉันได้ฟังพระพุทธพจน์
นั้นแล้วมีความพอใจ ถวายทานแด่พระพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่ง
ใหญ่แล้ว ชบเคี้ยวลงแทบพระบาท ปรรณนาตำแหน่งนั้น พระ-
มหาวีรเจ้าทรงอนุโมทนาตรัสว่า นางผู้เจริญ ตำแหน่งใดท่าน
ปรรณนาแล้ว ตำแหน่งนั้นทั้งหมดจักสำเร็จแก่ท่าน ท่านจงเป็น
ผู้มีสุขเย็นใจเกิด ในกัปที่หนึ่งแสนแต่กัปนี้ พระศาสดาพระนาม
ว่าโคดม มีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นใน
โลก ท่านผู้เจริญนี้จักได้เป็นภิกษุในธรรมทายาทของพระศาสดาพระ
องค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมเนรมิต จักเป็นสาวิกาของพระศาสดา
ชื่อว่าภิกษุทกขลเกลสาด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้วนั้น และด้วย
การตั้งเจตนาน้ำใจไว้ ดิฉันจะร่างกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่สวรรค์ชั้น
ดาวดึงส์จัตติจากภพนั้นแล้ว ไปสู่ชั้นยามา จัตติจากนั้นแล้ว ได้ไปสู่ชั้น
ดุสิต จัตติจากนั้นแล้ว ไปสู่ชั้นนิมมานรดี จัตติจากนั้นแล้ว ไปสู่ชั้น
ปรนิมมิตวสวัตติ ด้วยอำนาจกุศลกรรมนั้น ดิฉันเกิดในภพใดๆ
ก็ได้ครองตำแหน่งราชมเหสีในภพนั้นๆ จัตติจากปรนิมมิตวสวัตติแล้ว
ได้ครองตำแหน่งพระมเหสีแห่งพระเจ้าจักรพรรดิ และพระราชินี
เป็นเอกราชในหมู่มนุษย์ดิฉัน ได้เสวยราชสมบัติในเทวดาและมนุษย์
เจริญด้วยความสุขทุกๆ ภพ ท่องเที่ยวไปในกัปเป็นอนันต ในกัปรกัป
นี้ พระพุทธเจ้าพระนามว่า กัสสป ผู้เป็นพงศ์พันธุ์ แห่งพราหมณ์
มียศมาก ประเสริฐกว่าพวกบัณฑิต เสด็จอุบัติขึ้นแล้วครั้งนั้น
พระเจ้ายศพระนามว่ากัฏฐิ เป็นใหญ่กว่านรชนในพระนครพาราณสี
อันอุดม เป็นอุปัฏฐาก พระพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ดิฉัน
เป็นพระอิตถาคณิ ๔ ของท้าวเธอมีนามปรากฏว่าภิกษุทาสีได้ฟัง
ธรรมของพระพิชิตมารผู้เลิศแล้ว พอใจบรรพชา . . . ด้วยกุศลกรรม
ที่ทำไว้แล้วนั้นและด้วยการตั้งเจตนาน้ำใจไว้ ดิฉันจะร่างกายมนุษย์
แล้วได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในภพหลัง บัดนี้ ดิฉันเกิดใน
สกุลเศรษฐีที่มีความเจริญ ในพระนครราชคฤห์อันอุดมเมื่อดำรงอายุ
ในความเป็นสาว ได้เห็นราชบุตรนำโจรไปเพื่อจะฆ่า มีความรัก
ในโจรคนนั้น บิดาของดิฉันปลดปล่อยโจรนั้นให้หลุดพ้น
จากการฆ่าด้วยทรัพย์หนึ่ง รู้จักใจดิฉันแล้ว ยกดิฉัน
ให้กับโจรนั้น ดิฉันรักใคร่เอ็นดูเกื้อกูลแก่โจรนั้นมาก แต่
โจรนั้นพาดิฉันผู้ช่วยขนเครื่องบวงสรวงไปที่ภูเขามิเหวเป็นที่ทิ้งโจร
คิดจะฆ่าดิฉัน ด้วยความโลภในเครื่องประดับของดิฉัน เวลานั้นดิฉัน
จะรักษาชีวิตของตัวเองไว้ จึงประนมมือไหว้โจรผู้เป็นศัตรูเป็นอย่างดี
แล้วกล่าวว่า นายผู้เจริญ สร้อยทองคำ แก้วมุกดา และแก้วไพฑูรย์
เป็นอันมากทั้งหมดนี้ นายเอาไปเถิด และจงประกาศว่าฉันเป็น
ทาสีเกิด แะนางงาม จงตายเสียเถิด อย่ามัวรำพันนักเลย เรามุ่ง
จะฆ่านางผู้มาถึงปาแล้ว ตั้งแต่ดิฉันระลึกถึงตัวได้ ถึงความเป็นผู้รู้ซัด
แล้ว ฉันไม่รู้จับบุรุษอื่นว่าเป็นที่รักยิ่งกว่านาย มาเถิด ฉันจักขอ
กอดนาย ทำประทักษิณแล้วจะไหว่นาย เพราะนายกับดิฉันจะไม่ได้
ร่วมกันต่อไป ในที่ทุกแห่งไขว่บุรุษเท่านั้นจะเป็นบัณฑิต ถึงสตรี
ก็เป็นบัณฑิตเฉลียวฉลาดในที่นั้นๆ และในที่ทุกแห่ง ไขว่บุรุษ
เท่านั้นจะเป็นบัณฑิตคิดความได้ว่องไว ไขว่บุรุษจะคิดเหมาะสม
ในเรื่องเดียวเร็วพลัน ดิฉันฆ่าศัตรูได้ในครั้งนั้น ก็เพราะเนื่องด้วย
ปัญญาเต็มอยู่ในจิต ผู้ใดไม่รู้จักรื่องที่เกิดขึ้นเร็วไว ผู้นั้นมีปัญหา
เขลา ย่อมถูกเขาฆ่า เหมือนโจรที่ถูกฆ่าที่เหว ฉะนั้น ผู้ใด รู้จัก
เรื่องที่เกิดขึ้นได้ว่องไว ผู้นั้นก็พ้นจากพวกศัตรู เหมือนดิฉันพ้นจาก
โจรที่เป็นศัตรูในครั้งนั้น ฉะนั้น เมื่อดิฉันผลัดศัตรูให้ตกไปในเหว
แล้ว เข้าไปบวชในสำนักพวกปริพาชกที่ครองผ้าขาว ครั้งนั้น พวก
ปริพาชกเอาแหวนมณีอันงามมาให้ดิฉันหมดแล้ว ให้บวชแล้วบอกลัทธิให้
เนื้อหาๆ ดิฉันเรียนลัทธินั้นแล้ว นั่งคิดลัทธินั้นอยู่ผู้เดียวว่า ขณะ
ปริพาชกเป็นดังว่าสุนัขทำกะเราซึ่งเป็นมนุษย์ ถือเอากิ่งหว้าที่หัก
แล้วปักไว้ ณ ที่ใกล้เราแล้วก็หนีไป ดิฉันเห็นแล้วได้นิมิต ที่ตั้ง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

อยู่เหมือนเป็นหมูหนอน ดิฉันลูกจากที่นั่นแล้ว มีความสลดใจ
มาถามพวกปริพาชก ที่มีสิทธิ์ร่วมกัน พวกนั้นบอกว่า พวกภิกษุ
ศากยบุตรย่อมรู้เรื่องนั้น ดิฉันเข้าไปหาพุทธสาวกแล้วถามเรื่องนั้น
พุทธสาวกเหล่านั้นพาดิฉันไปในสำนักพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ พระ-
องค์ผู้เป็นนายกของโลก ทรงแสดงธรรมแก่ดิฉันว่า ชันธอภัยตนะ
และธาตุทั้งหลาย ไม่งาม ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ดิฉัน
ได้ฟังธรรมของพระองค์แล้ว ยังธรรมจักษุให้หมดจดวิเศษ รู้
สัจธรรมแล้ว ได้ทูลขอบรรพชาอุปสมบท ครั้นนั้น พระพุทธเจ้า
อันดิฉันทูลขอแล้ว ได้ตรัสว่า มาเถิด นางผู้เจริญ ดิฉันอุปสมบท
แล้ว ได้เห็นน้าน้อยหนึ่ง รู้จักสังขาร อันมีความเกิดและความดับ
ด้วยน้ำล้างเท้า คิดเห็นว่า สังขารทั้งปวงย่อมเป็นอย่างนั้น ลำดับนั้น
จิตของดิฉันพ้นแล้วเพราะ ไม่ถือมั่นโดยประการทั้งปวง ครั้นนั้น
พระพิชิตมารทรงตั้งดิฉันว่าเป็นผู้เลิศกว่าพวกภิกษุณีทั้งหลายฝ่าย
ชีปapakัญญา ดิฉันเป็นผู้มีความชำนาญในฤทธิ์และทิพโสธธาต
ผู้วางจิตผู้อื่น เป็นผู้ทำตามสัตตศาสน์ วัฏเพณีนวสญาณ ชำระ
ทิพจักษุบริสุทธิ ยังอาสวะทั้งปวงให้สิ้นไป เป็นผู้บริสุทธิ หมด
มลทินด้วยดี ดิฉันบำรุงพระศาสนาแล้ว ปฏิบัติพระพุทธานุสา
สณห์แล้ว ปลงภาระอันหนักลงแล้ว ดิฉันบรรลุถึงประโยชน์ คือ
ธรรมเป็นที่สิ้นสังโยชน์ ที่กุลบุตรทั้งหลาย ออกบวชเป็นบรรพชิต
ต้องการนั้นแล้ว ญาณของดิฉัน ในอรรถะ ธรรมะ นิรุติ และ
ปฏิภาณ ไพบูลย์ หมดจด เพราะอำนาจพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด
ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว .
ทราบวาท่านพระภัททกถาเกลสิภิกษุณี ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ด้วยประการฉะนี้แล .

จบกถาเกลสิภิกษุณีอาพาหน .

กิสาโคตมีภิกษุณีอาพาหนที่ ๒

ว่าด้วยบพจรรย์ของพระกิสาโคตมีภิกษุณี

[๑๖๒] ในกัปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมารพระนามว่า ปทุมุตระ

ผู้ทรงรู้รอบธรรมทั้งปวง เป็นนายกของโลกเสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้ง
นั้น ดิฉันเกิดในสกุลหนึ่งในพระนครหงสวดี เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า
ผู้ประเสริฐกว่านรชนพระองค์นั้นแล้ว ถึงพระองค์เป็นสวณะ ได้ฟัง
ธรรมของพระองค์ซึ่งประกอบด้วยสัจจะ ๔ ไพเราะจับใจอย่างยิ่ง
นำมาซึ่งสันติสุขแห่งจิต ครั้นนั้น พระธีรเจ้าผู้อุดมกว่าบุรุษ เมื่อทรง
ตั้งภิกษุณีองค์หนึ่งผู้ทรงจิราคร่ำหมอง ทรงสรรเสริญในตำแหน่ง
เอตทัคคะ ดิฉันได้ฟังคุณของภิกษุณีแล้ว เกิดปีติมาก ทำสักการะ
แด่พระพุทธเจ้าตามความสามารถ ตามกำลัง หมอบลงใกล้พระธีรมณี
แล้ว บรรณานาตำแหน่งนั้น ครั้นนั้น พระสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของ
โลก ทรงอนุโมทนาเพื่อการได้ตำแหน่งว่า ในกัปที่หนึ่งแสนแต่
กัปนี้ พระศาสดาพระนามว่าโคตม ซึ่งมีสมภพในวงศ์พระเจ้า
โอกกากราชจักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ท่านผู้เจริญจักเป็นธรรมทายาท
ของพระศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมนิรมิต เป็นสาวิกา
ของพระศาสดา มีนามชื่อว่ากิสาโคตมี ครั้นนั้น ดิฉันได้ฟังพระพุทธ
พจน์นั้นแล้ว มีความยินดี มีจิตประกอบด้วยเมตตา บำรุงพระ-
พิชิตมารผู้นำขึ้นพิเศษ ด้วยปัจจัยทั้งหลายจนตลอดชีวิต ด้วย
กุศลกรรมที่ทำได้แล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตนากำหนดไว้ ดิฉันละ
ร่างกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสูสววรรคขึ้นดาวดึงส์ ในภัทรกัปนี้ พระ-
พุทธเจ้าพระนามว่า กัสสป ผู้เป็นพงศ์พันธุ์แห่งพราหมณ์มียศมาก
ประเสริฐกว่าพวกบัณฑิต เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้นนั้น พระเจ้ากาสิ
พระนามว่ากิกิ เป็นใหญ่กว่านรชนในพระนครพาราณสี อันอุดม
เป็นอภิปูฐากของพระพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ดิฉันเป็น
พระธิดาองค์ที่ ๕ ของท้าวเธอ มีนามปรากฏว่าธรรมา ได้ฟังธรรมของ
พระพิชิตมารผู้เลิศแล้ว พอใจบรรพชา แต่พระชนกนามมิได้ทรง
อนุญาตให้พวกเรา เมื่อต้องอยู่ในอาคารสถาน ครั้นนั้น พวกเรา
ผู้เป็นราชกัญญาตั้งอยู่ในความสุข มิได้เกียจคร้าน ประพฤติ
พรหมจรรย์ตั้งแต่เป็นกุมาริอยู่สองหมื่นปี พระราชธิดาทั้ง ๗ พระ-
องค์ คือนางสมณี ๑ นางสมณคฤดา ๑ นางภิกษุณี ๑ นางภิกษุทา-
ลิกา ๑ นางธรรมา ๑ นางสุธรรมา ๑ และนางสังฆมาลีเป็นที่ ๗

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
เป็นผู้ยินดีพอใจในการบำรุงพระพุทธเจ้า ได้มาเป็นพระเขมาเถรี
พระอุบลวรรณาเถรี พระปฐาจาราเถรี พระกมลเกสิเถรี ดิฉัน
พระธรรมทินนาเถรี และวิสาขามาลิกาเป็นที่ ๗ ด้วยกุศลกรรม
ที่ทำไว้แล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันจะร่างกายมนุษย์
แล้ว ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในภพหลังครั้งนี้ ดิฉันเกิดใน
สกุลเศรษฐีที่ตกยาก จนทรัพย์ เป็นวงศ์ต่ำ ไปสู่สกุลที่มีทรัพย์
พวกเลสชนก็รับรองแสดงว่าดิฉันจนทรัพย์ เมื่อดิฉันคลอดบุตรแล้ว
ก็เป็นทีเอ็นดูแห่งชนทั้งปวง กุมารซึ่งเป็นบุตรอ่อนนั้นดำรงอยู่ใน
ความสุข เป็นที่รักใคร่ของดิฉันเหมือนว่าชีวิตของตน ได้ถึงอำนาจ
ยมราชเสียแล้ว ดิฉันอดอันด้วยความโศกเศร้า มีหน้าเศร้าตลอดวัน
มีตาชุ่มด้วยน้ำตา เป็นคนมีหน้าร้องไห้ อัมตพลุกที่ตายพูดเพื่อไป
ครั้งนั้น บุรุษหนึ่งเห็นเข้าแล้ว พาเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้เป็น
หมอติเลศอุดม ดิฉันได้ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์
ได้โปรดปรานประทานยาที่แก้บุตรให้กลับเป็นเกิด พระพิชิตมารผู้
ฉลาดในอนายณะนำรับสั่งว่าในเรือนใด ไม่มีคนตาย ท่านจงไปหา
เมล็ดพันธุ์ฝักกาดจากเรือนนั้นมา ครั้งนั้น ดิฉันเที่ยวไปหาจนทั่ว
เมืองสาวัตถี ไม่ได้เมล็ดพันธุ์ฝักกาดแต่เรือนที่ไม่มีคนตายไหนๆ
เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงกลับได้สติทั้งศพลีแล้วเข้าไปเฝ้าพระ-
พุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก พระบรมศาสดาผู้มีพระกระแสเสียง
อันไพเราะ ทอดพระเนตรเห็นดิฉันแต่ที่ไกลแล้วตรัสว่า ก็ความ
เป็นอยู่เพียงวันเดียวของบุคคลผู้พิจารณาเห็นความเกิดและความ
เสื่อมไป ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ ๑๐๐ ปี ของบุคคลผู้มีได้
พิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไป
อนิจจาธรรมนี้ ไม่ใช่ธรรมเฉพาะบ้าน ไม่ใช่ธรรม
เฉพาะนิคม ไม่ใช่ธรรมเฉพาะสกุลเดียว เป็นธรรมของ
โลกทั้งปวงพร้อมทั้งเทวโลก .

ดิฉันนั้น ได้สติบคาถาเหล่านี้แล้ว ยังธรรมจักษุให้หมดจดวิเศษ
เมื่อรู้สัทธิธรรมแล้ว ได้ออกบวช แม่เมื่อบวชแล้วอย่างนั้น ประกอบ
ความเพียรในพุทธศาสนา ไม่ช้านานก็ได้บรรลุอรหัตผล ดิฉันเป็น
ผู้มีความชำนาญในฤทธิ์ และทิพโสตราตรู่วาระจิตของผู้อื่น และ
ทิพจักษุบริสุทธิ์ ยังอาสวะทั้งปวงให้สิ้นไปแล้ว เป็นผู้บริสุทธิ์
หมดมลทินด้วยดี ดิฉันบำรุงพระศาสดาแล้ว ปฏิบัติพระพุทธานุสสา
เสร็จแล้ว ปลงภาระอันหนักลงแล้ว ถอนตัณหาอันนำไปสู่ภพขึ้น
แล้ว ดิฉันบรรลุประโยชน์ คือ ธรรมเป็นที่สิ้นสังโยชนทั้งปวง
ที่กลบตรึงหลายออกบวชเป็นบรรพชิตต้องการนั้นแล้ว ญาณของ
ดิฉันในอรรถะ ธรรมะ นිරุตติ และปฏิภาณ ไพบูลย์ หมดจดเพราะ
อำนาจพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ดิฉันนำผ้ามาจากกองหยากเยื่อ
ปาช้าและถนนเอามาทำเป็นผ้าสังฆาฏิ ทรงจีวรอันเศร้าหมอง พระ-
พิชิตมารผู้เป็นนายกชั้นพิเศษ ทรงพอพระทัยในคุณบัติ คือ การทรง
จีวรอันเศร้าหมองนั้น จึงทรงตั้งดิฉันไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ ใน
บริษัททั้งหลาย ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธานุสสา
ทำเสร็จแล้ว .

ทราบว่ายานพระกสิณโคตมิกษณูได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบกสิณโคตมิกษณูอาปทาน .

ธรรมทินนาเถรีอาปทานที่ ๓

ว่าด้วยบุพจริยาของพระธรรมทินนาเถรี

[๑๖๓] ในกัปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมารผู้เป็นนายกของโลก

พระนามว่าปทุมตระ ผู้ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้ง
นั้น ดิฉันเกิดในสกุลหนึ่งในเมืองหงสวดีรับจ้างทำงานของคน
อื่น เป็นผู้มีปัญหาสารวมอยู่ในศีลพระเถระนามว่าสุทตะอัธสาก
ของพระพุทธเจ้า พระนามว่าปทุมตระ ออกจากวิหารไปเพื่อ
บิณฑบาตเวลานั้น ดิฉันเอามื้อไปตักน้ำ เห็นท่านแล้วเลื่อมใสได้
ถวายขนมด้วยมือของตน ท่านรับแล้วนั่งฉัน ณ ที่นั้นแหละ ดิฉัน
นิมนต์ท่านไปสู่เรือนได้ถวายโภชนะแก่ท่าน ต่อมา นายของดิฉัน
ทราบเข้าแล้วมีความยินดี ได้แต่งตั้งดิฉันให้เป็นลูกสะใภ้ของท่าน
ดิฉันไปกับแม่ผัว ได้ถวายอภิวาทพระสัมพุทธเจ้า ครั้งนั้น พระ-

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
บรมศาสดาทรงประกาศตั้งภิกษุณีองค์หนึ่งผู้เป็นธรรมกถึก ใน
ตำแหน่งเอตทัคคะ ดิฉันได้ฟังพระพุทธพจน์นั้นแล้ว มีความยินดี
นิมนต์พระสุตเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์ถวายมหาทานแล้ว บรรดา
ตำแหน่งนั้น ในทันใดนั้น พระสุตเจ้าผู้มีพระกระแสเสียงไพเราะ
ได้ตรัสกะดิฉันว่าท่านยินดีบำรุงเรา อังคาสเรากับสาวกสงฆ์ ขวน-
ขวายในการฟังสัทธรรม มีใจเจริญด้วยคุณ ท่านผู้เจริญ ท่านยินดี
เกิด ท่านจะได้ตำแหน่งนั้นอันเป็นผลแห่งความปรารถนา ในกัป
ที่หนึ่งแสนแต่กัปนี้ พระพุทธเจ้าพระนามว่าโคตม ซึ่งมีสมภพใน
วงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ท่านผู้เจริญจักได้
เป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรม
นิรมิตเป็นสาวิกายของพระศาสดา มีชื่อว่า ธรรมทินนา ดิฉันได้ฟัง
พระพุทธพจน์นั้นแล้วมีความยินดี มีจิตประกอบด้วยเมตตา บำรุง
พระมหาณีนผู้เป็นนายกชั้นพิเศษ ด้วยปัจจัยทั้งหลายจนตลอดชีวิต
ด้วยกุศลกรรมที่ทำได้แล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตนารมณ์ไว้ ดิฉัน
จะร่างกายมนุษย์แล้วได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในกัปที่นี้ พระ-
พุทธเจ้าพระนามว่ากัสสป ผู้เป็นพงศ์พันธุ์แห่งพราหมณ์ มียศมาก
ประเสริฐกว่าบัณฑิตทั้งหลายเสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้นนั้น พระเจ้า
กาสิพระนามว่ากสิ ผู้เป็นใหญ่กว่านรชนในพระนครพาราณสีอันอุดม
ทรงเป็นอุปฐากของพระพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ดิฉันเป็น
พระธิดาคณิกาของท้าวเธอ มีนามปรากฏว่าสุธรรมา ได้ฟังธรรม
ของพระพิชิตมารผู้เลิศแล้ว พอใจบรรพชา แต่พระชนกนางมิได้
ทรงอนุญาตให้พวกเรา เมื่ออยู่ในอาคารสถาน ครั้นนั้น พวกเรา
ผู้เป็นราชกัญญาตั้งอยู่ในความสุข มิได้เกียจคร้านประพฤติพรหม-
จรรย์ตั้งแต่เป็นกุมารียุสองหมื่นปี .

จบภาณวารที่ ๓

ราชธิดาทั้ง ๗ พระองค์ คือนางสมณี ๑ นางสมณคฤดา ๑
นางภิกษุณี ๑ นางภิกษุทาสิกา ๑ นางธรรมา ๑ นางสุธรรมา ๑
และนางสังฆมาทีเป็นที ๗ เป็นผู้ยินดีพอใจบำรุงพระพุทธเจ้าได้มา
เป็นพระเชมาเถรี พระอุบลวรรณาเถรี พระปฐาจาราเถรี พระกณ-
ทลเกสิเถรี เป็นพระกสิโคตมิเถรี และดิฉันเป็นวิสาขาอบาสิกา
คนที่ ๗ ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตนารมณ์
ไว้ ดิฉันจะร่างกายมนุษย์แล้วได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในกัป
หลังครั้งนี้ ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐี มีความเจริญมั่งคั่งด้วยกามสุข
ทั้งปวง ในพระนครราชคฤห์อันอุดม เมื่อดิฉันประกอบด้วยรูป
สมบัติตั้งอยู่ในปฐมวัย ไปสู่สกุลอื่น เปรียบพร้อมด้วยความสุข
สามของดิฉัน เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้เป็นสรณะแห่งสัตว์โลก ฟัง
ธรรมเทศนา แล้วได้บรรลุอนาคามีผล เป็นผู้ไม่มีภพชาติ ครั้นนั้น
ดิฉันได้รับอนุญาตจากสวามิฉันแล้ว ออกบวชไม่ช้านักก็ได้บรรลุ
อรหัตผล อบาสกนั้นเข้าไปหาดิฉัน แล้วถามปัญหาที่ลึกซึ้งสุขุมมาก
ดิฉันแก้ปัญหาทั้งหมดนั้นได้ พระพิชิตมารทรงพอบพระทัยใน
คุณสมบัตินั้นจึงทรงตั้งดิฉันไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ ด้วยพระดำริส
ว่าเราได้เห็นภิกษุณีรูปอื่น ผู้เป็นธรรมกถึกเหมือนธรรมทินนา
ภิกษุณีนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงทรงจำภิกษุณีธรรม
ทินนาผู้มีปัญญาไว้อย่างนี้เกิด ดิฉันอันพระผู้มีพระภาคทรงอนุเคราะห์
แล้ว ชื่อว่าเป็นบัณฑิตอย่างนี้ ดิฉันบำรุงพระศาสดาแล้ว ทำกิจ
พระพุทธศาสนาเสร็จแล้วปลงภาระอันหนักลงแล้ว ถอนตัณหาอัน
นำไปสู่ภพขึ้นได้แล้ว บรรลุถึงประโยชน์ คือ ธรรมเป็นที่สิ้น
สังโยชน์ทั้งปวง ที่กลบตรึงทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิต ต้องการ
นั้นแล้ว ดิฉันเป็นผู้มีความชำนาญในฤทธิ์ และในทิพโสธรรมา
รู้วาระจิตของผู้อื่น เป็นผู้ทำตามสัตตกถาสน์ ดิฉันรูปเพณีนวาส-
ญาณและทิพจักขุ อันหมดจดวิเศษยิ่งอาสวะทั้งปวงให้สิ้น ไปแล้ว
เป็นผู้บริสุทธิ์หมดมลทินด้วยดี ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
พระพุทธศาสดาฉันได้ทำเสร็จแล้ว .

ทราบว่ามีพระธรรมทินนาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบธรรมทินนาเถรียาปทาน .

สกุลาเถรียาปทานที่ ๔

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

ว่าด้วยบพจริยาของพระสกุลาเถรี

[๑๖๔] ในกัปปิหนึ่งแสนแต่ภิกขุภิกษุนี้ พระพิชิตมารผู้เป็นนายของโลก

พระนามว่าปทุมตระ ผู้ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว
พระองค์เป็นบุรุษอาชาไนย ประเสริฐกว่าบัณฑิตทั้งหลาย ทรง
ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขเพื่อประโยชน์ แก่สัตว์ทั้งปวงใน
โลกกับทั้งเทวโลก เป็นผู้ถึงซึ่งยศอันเลิศ ทรงสิริ ทรงมีเกียรติคุณ
พึงเฟื่อง อันชาวโลกทั้งปวงบูชาแล้ว มีพระคุณปรากฏไปทั่วทิศ
พระองค์เป็นผู้อุดมกว่านรชน ทรงข้ามพ้นจากความสงสัยแล้ว ทรง
ล่วงความเคลือบแคลงไปแล้ว ทรงมีความดำริในพระหฤทัยบริบูรณ์
เต็มที ทรงบรรลุพระสัมโพธิญาณอันอุดม ทรงยังมรรคาที่ยังไม่เกิด
ให้เกิดขึ้น ตรัสบอกมรรคาที่ยังไม่มีใครบอก ทรงยังธรรมที่ยังไม่
เกิดพร้อมให้เกิดพร้อม พระองค์เป็นบุคคลผู้องอาจ ทรงรู้จักมรรคา
ทรงทราบมรรคา ตรัสบอกมรรคา เป็นพระศาสดาผู้ฉลาดในมรรคา
ประเสริฐสุดกว่านายสารถิ เป็นพระโลกนาถผู้ทรงประกอบด้วย
พระมหากุณา เป็นนายของโลก ทรงแสดงธรรม ถอนเหล่าสัตว์
ผู้จมอยู่ในเปือกตมคืออกาม ครั้นนั้น ดิฉันเกิดในเมืองหงสวดีมี
นามว่าชัตติยนันทนา มีรูปสวย รวยทรัพย์เป็นที่พึงใจ มีสิริ เป็น
พระธิดาของพระราชอาญาใหญ่ พระนามว่าอนันทะ งดงามอย่างยิ่ง
เป็นพระกนิณีต่างพระมารดาแห่งพระพุทเจ้าพระนามว่าปทุมตระ
ห้อมล้อมด้วยราชกนิญาทั้งหลาย ประดับด้วยสรรพภากรณ์ เข้าไป
เฝ้าพระวีระเจ้า แล้วได้ฟังธรรมเทศนาครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้
แจ้งโลกโลกพระองค์นั้น ทรงตั้งภิกษุองค์หนึ่งผู้มีทิพจักขุใน
ตำแหน่งอันเลิศ ในท่ามกลางบริษัทสี่ ดิฉัน ได้ฟังพระพุทพจน์
นั้นแล้ว มีความร่าเริง ถวายทานและบูชา พระสัมพุทเจ้าแล้ว
ได้ปรารภนาถิพจักขุ ทันใดนั้น พระบรมศาสดาได้ตรัสกะดิฉันว่า
คุณชัตติยนันทนา เธอจักได้ตำแหน่งที่ตนปรารภนาถาตำแหน่งที่เธอ
ปรารภนาถนี้เป็นผลแห่งการถวายประทีปที่ชอบธรรม ในกัปปิหนึ่ง
แสนแต่ภิกษุนี้ พระศาสดาพระนามว่าโคดม มีสมภพในวงศ์พระเจ้า
โอกกากราชจักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก เธอจักได้เป็นธรรมทายาทของ
พระศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมนิรมิต จักเป็นพระสาวิกา
ของพระศาสดามีนามว่าสกุลา ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้วนั้น
และด้วยการตั้งเจตนากำหนดไว้ ดิฉันจะร่างกายมนุษย์แล้วได้ไปสู่
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในภิกขุภิกษุนี้ พระพุทเจ้าพระนามว่ากัสสป
ผู้เป็นพงศ์พันธุ์แห่งพราหมณ์ มียศมากประเสริฐกว่าบัณฑิตทั้งหลาย
เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้นนั้นดิฉันปริพาชิกา ประพฤติอยู่ผู้เดียวเที่ยว
ไปเพื่อศึกษาได้น้ำมนมน้ำน้อยหนึ่ง มีใจผ่องใส เอน้ำมนนั้นตาม
ประทีปบูชาพระเจดีย์ชื่อสิขีพัสสวาร แห่งพระพุทเจ้าผู้ประเสริฐ
กว่าสัตว์ ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้วนั้นและด้วยการตั้งเจตนากำหนด
ไว้ ดิฉันจะร่างกายมนุษย์นั้นแล้ว ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์
ด้วยอำนาจบุญกรรมนั้น ดิฉันไปเกิดในที่ใดๆ ประทีปเป็นอันมาก
ก็สว่างไสวแก่ดิฉันในที่นั้นๆ ดิฉันปรารภนาถาจะได้สิ่งที่อยู่นอกฝา
หรือสิ่งที่อยู่นอกภูเขาศิลา ก็เห็นได้ทะลุปรุโปร่ง นี่เป็นผลแห่ง
การถวายประทีป ดิฉันมีนัยน์ตาแจ่มใส รุ่งเรืองด้วยยศ มีศรัทธา
มีปัญญา นี่ก็เป็นผลแห่งการถวายประทีปในภพหลังครั้งนี้ ดิฉัน
เกิดในสกุลพราหมณ์อันมีทรัพย์และข้าวเปลือกมากมาย มหาชน
ยินดี พระราชาทรงบูชา ดิฉันสมบุรณ์ไปด้วยองค์สมบัติทั้งปวง
ประดับด้วยสรรพภากรณ์ ยินอยู่ที่หน้าต่าง ได้เห็นพระสุตเจ้า
เสด็จเข้าไปในเมืองทรงรุ่งเรืองด้วยยศอันเทวดาและมนุษย์สักการะ
บูชาทรงสมบุรณ์ด้วยพระอนุพยัญชนะประดับด้วยพระลักษณะ
ทั้งหลาย มีจิตเลื่อมใสโสมนัส พอใจบรรพชาครั้นได้บรรพชา
แล้วไม่นานนัก ก็ได้บรรลุอรหัตผล ดิฉันมีความชำนานใน
ฤทธิ์และทิพโสตราตุ รู้วาระจิตของผู้อื่น เป็นผู้ปฏิบัติตาม
สัตตสุตสาสน์ รูปเพณีสวรรณ ขำระทิพจักขุอันหมดจด
วิเศษให้อาสวะทั้งปวงสิ้นไปแล้วเป็นผู้บริสุทธิ์หมดมลทินดี ดิฉัน
บำรุงพระศาสดาแล้วทำกิจพระพุทศาสนาเสร็จแล้วปลงภาระอัน
หนักลงได้แล้ว ถอนตนหาอันนำไปสู่ภพขึ้นได้แล้ว บรรลุถึง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ประโยชน์ คือ ธรรมเป็นที่สิ้นสิ่งโยชนทั้งปวงที่กลบตรึงหลาย
ออกบวชเป็นบรรพชิต ต้องการนั้นแล้ว แต่นั้น พระผู้มีพระภาค
ผู้ทรงพระมหากรุณา ผู้อุดมกว่านรชน ทรงตั้งจิตไว้ในตำแหน่ง
เอตทัคคะว่า สกฺขลิกษุณฺโณ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ฝ่ายที่มี
ทิพจักขุ ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำ
เสร็จแล้ว .

ทราบวาท่านพระสกฺขลิกษุณฺโณได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบสกฺขลิกษุณฺโณปิทาน .

นันทาเถรียปิทานที่ ๕

ว่าด้วยบุพจริยาของพระนันทาเถรี

[๑๖๕] ในกัปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมารผู้เป็นนายกของโลก

พระนามว่าปทุมตระ ผู้ทรงรู้จบธรรมทั้งปวงเสด็จอุบัติขึ้นแล้ว
พระองค์เป็นพระพุทธรเจ้าผู้ฉลาดในวิเวกนา ตรัสสอนเหล่าสัตว์ให้
รู้แจ้ง ทรงช่วยสรรพสัตว์ให้ข้ามไป ทรงช่วยให้หมูชนข้ามพ้นได้
เป็นอันมาก ทรงพระกรุณาอนุเคราะห์ แสวงหาประโยชน์แก่สัตว์
ทั้งปวงทรงตั้งพวกเดียรฉัตรที่มาถึงแล้วทั้งหมดไว้ในเบญจศีล พระ-
ศาสนาทรงพระองค์ไม่อาภูล วางเปล่าจากพวกเดียรฉัตร จดงามไป
ด้วยพระอรหันต์ทั้งหลายที่มีความชำนาญ เป็นผู้คงที่พระองค์เป็น
พระมหาสมณผู้มีพระกายสูง ๕๘ ศอก มีพระรัศมีงามปานทองคำที่มีค่า
มีพระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการมีพระชนมายุแสนปี พระ-
องค์ดำรงอยู่โดยกาลเท่านั้น ทรงช่วยให้หมูชนข้ามพ้นได้เป็นอันมาก
ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐีมีความรุ่งเรืองด้วยรัตนะต่างๆ ใน
เมืองหงสวดี เป็นผู้เปรียบพร้อมไปด้วยความสุขมาก ดิฉัน เข้าไป
เฝ้าพระมหาวิริยเจ้าพระองค์นั้น ได้ฟังพระธรรมเทศนา อันประกาศ
ปรมัตถธรรมอย่างจับใจยิ่ง ซึ่งเป็นอมตธรรม ครั้งนั้น ดิฉันมีความ
เลื่อมใส ได้นิมนต์พระพุทธรเจ้าผู้เป็นนายกของโลกพร้อมด้วยพระ-
สงฆ์ ได้ถวายมหาทานแด่พระองค์ด้วยมือของตน ได้ขับเคี่ยวลง
ใกล้พระมหาวิริยเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์ปรารภนาตำแหน่งที่เลิศกว่า
ภิกษุทั้งหลายฝ่ายที่มีมาน ครั้นนั้นพระสุคตเจ้าผู้ฝึกนรชนที่ยังไม่ได้
ฝึก เป็นสรณะของโลกสามผู้เป็นใหญ่ ทรงนรชนไว้ให้ดี ทรง-
พยากรณ์ว่า ท่านจักได้ตำแหน่งที่ปรารถนาดีแล้วนั้น ในกัปที่
หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้พระศาสดาพระนามว่าโคดม มีสมภพในวงศ์
พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ท่านผู้เจริญจักได้เป็น
ธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมนิรมิต
จักเป็นสาวิกาของพระองค์ มีนามชื่อนันทา ครั้งนั้น ดิฉันได้ฟัง
พระพุทธรพจน์นั้นแล้วมีใจยินดีมีจิตประกอบด้วยเมตตา บำรุงพระ-
พิชิตมารผู้เป็นนายกขึ้นพิเศษ ด้วยปัจจัยทั้งหลายตลอดชีวิต ด้วย
กุศลกรรมที่ได้ทำไว้ดีนั้นและด้วยการตั้งเจตนากำหนดไว้ ดิฉันจะ
ร่างกายมณเฑียรแล้ว ได้ไปสรวรรคขึ้นดาวดึงส์ จุตจากสรวรรคขึ้น
นั้นแล้ว ดิฉัน ไปสรวรรคขึ้นยามา จุตจากนั้นแล้วไปสรวรรคขึ้น
คสิต จุตจากนั้นแล้วไปสรวรรคขึ้นนิมมานรดี จุตจากนั้นแล้วไป
สรวรรคขึ้นปรนิมมิตวสวัตติ ด้วยอำนาจบุญกรรมนั้น ดิฉันเกิดใน
ภพใดๆ ก็ได้ครองตำแหน่งราชมเหสีในภพนั้นๆ จุตจากสรวรรคขึ้น
ปรนิมมิตวสวัตติแล้วมาเกิดเป็นมณเฑียร ได้ครองตำแหน่งอัครมเหสี
ของพระเจ้าจักรพรรดิ และพระเจ้าเอกราช เสวยสมบัติในเทวดา
และมณเฑียรเป็นผู้มีความสุขในที่ทุกสถานท่องเที่ยวไปในกัปเป็นอนันต
ในภพหลังที่มาถึงบัดนี้ ดิฉันเป็นพระธิดาแห่งพระเจ้าสุทโธทนะใน
กรุงกบิลพัสดุ์ เป็นผู้มียุบสมบัตินับประชาชนสรรเสริญ ราชสกุล
นั้น เห็นดิฉันมีรูปงามดังดวงอาทิตย์ จึงพากันชื่นชม เพราะฉะนั้น
ดิฉันจึงมีนามว่านันทา เป็นผู้มียุบลักษณะสวยงาม ในพระนคร
กบิลพัสดุ์ ซึ่งเป็นธานีที่รื่นรมย์นั้น นอกจากพระนางยโสธรา
ปรากฏว่าดิฉันงามกว่ายวนารีทั้งปวง พระภคดาพระองค์ใหญ่เป็น
พระพุทธรเจ้าผู้เลิศในไตรโลก พระภคดาองค์รองก็เป็นพระอรหันต์
ดิฉันยังเป็นศฤงคารอยู่ผู้เดียว พระมารดาทรงตักเตือนว่า คุณพระ-
ราชสกุลอุกรักเกิดในศากยสกุล เป็นพระอนุชาแห่งพระพุทธเจ้า
เมื่อเว้นจากนั้นทุกมารแล้วจักได้ประโยชน์อะไรในวังเล่า รูปถึงมี

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

ความเจริญ ก็มีความแก่เป็นอาสนา บัณฑิตรู้กันว่าไม่สะอาด
เมื่อยังเจริญมิได้มีโรค แต่ก็มีโรคในตอนปลาย ชีวิตมีมรณะเป็น
ที่สุดรูปของเธอนี้ แม้ว่าจะงามจงใจให้นิยม จดดวงจันทร์ที่ใครกัน
เมื่อตกแต่งด้วยเครื่องประดับมากอย่าง ก็ยังมีความงามเปล่งปลั่ง
เป็นที่กำหนด เป็นที่ยินดีแห่งนัยนาทั้งหลายคล้ายกะว่าทรัพย์ของ
ของโลกที่บูชากัน เป็นรูปที่ให้เกิดความสรรเสริญเพราะบุญมากที่
บำเพ็ญไว้ เป็นที่ชื่นชมแห่งวงศ์โอรสการราชไม่ช้านานเท่าไร ชรา
ก็จักมาย่ำยี้ ลูกก็จักจะพระราชฐานและรูปที่บัณฑิตตำหนิ ประพฤติ
พรหมจรรย์เกิด ดิฉันผู้ยังหลงใหลด้วยความเจริญแห่งรูป ได้ฟัง
พระดำรัสของพระมารดาแล้ว ก็ออกบวชแต่ร่างกาย แตมิได้ออก
บวชด้วยความเต็มใจ ดิฉันระลึกถึงตัวเองอยู่ด้วยความเพ่งฉานเป็น
อันมาก พระมารดาตรัสตักเตือนเพื่อให้ประพฤติดุกรรม แต่ดิฉันมิได้
ขวนขวายในธรรมจริยานั้น ครั้นนั้น พระพิชิตมารผู้ทรงพระมหากรุณา
ทอดพระเนตรเห็นดิฉันผู้มีผิวหน้าดังดอกบัว ทรงนิรมิตหญิงคนหนึ่ง
งามน่าชม น่าชอบใจยิ่งนัก มีรูปงามกว่าดิฉัน ในคลองจักษุของ
ดิฉัน ด้วยอานุภาพของพระองค์ เพื่อให้ดิฉันเบือนหน้าในรูป ดิฉัน
เป็นคนสวย เห็นหญิงมีร่างกายสวยยิ่งกว่า คิดเพื่อไปว่าเราเห็น
หญิงมณษย์ดังนี้มีผลดี เป็นลาภนัยนาตาของเรา เชิญเกิดแม่คนงาม
แม่จึงบอกสิ่งที่ต้องประสงค์แก่ฉัน ฉันจะให้แม่บอกสกุล นาม
และโคตรของแม่ ซึ่งเป็นที่รักแห่งแม่แก่ฉันเกิด แม่คนงาม เวลานี้
ยังไม่ไขกาลแห่งปัญหา แม่จึงให้ฉันอยู่บนตัก อวัยวะทั้งหลายของ
ฉันจะทับอยู่ แม่ให้ฉันหลับลึกครู่เกิด แต่นั้นแม่คนสวยงามพึงพึง
ศีรษะที่ตักฉันนอนไป แม่คนสวยถูกของแข็งหยาบตกลงที่หน้าผาก
ต่อมาก็ปรากฏขึ้นพร้อมกับของแข็งตกลงถูก แตกออกแล้วก็มีเครื่อง
โสโครกหนองและเลือดไหลออก หน้าแตกแล้วมีกลิ่นเน่าปฏิกุล
ตัวทั่วไปก็บวมเขียว แม่คนสวยมีสรรพางค์สิ้น หายใจถี่ เสวยทุกข์
ของตนอยู่ รำพันอย่างหน้าสมเพช เพราะแม่คนสวยประสบทุกข์
ฉันก็มีทุกข์ ต้องทุกข์เวทนา จมอยู่ในมหาทุกข์ ขอแม่คนสวยจง
เป็นที่พึ่งของฉัน หน้าตางามของแม่หายไปไหน จมูกที่โด่งงามของ
แม่หายไปไหน ริมฝีปากที่สวยงามเหมือนสีลูกมะพลับสุกของแม่หายไปไหน
วงหน้างามคล้ายดวงจันทร์และลำคอละม้ายตอมทองคำของ
แม่หายไปไหน ใบหูของแม่เป็นดังว่าพวงดอกไม้ มีสีเสียไปแล้ว
กลิ่นทั้งตัวของแม่ เหมือนดอกบัวตูม แตกแล้ว มีกลิ่นเหม็นฟุ้งไป
คล้ายกะว่าศพเน่า แม่มีเอวกลมกล่อม มีตะโพกผึ่งผาย แม่เต็ม
ไปด้วยสิ่งชั่วถ้อยโอ รูปไม่เที่ยง อวัยวะที่เนื่องในสรีระทั้งหมด
มีกลิ่นปฏิกุลน่ากลัว น่าเกลียด เหมือนซากศพที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า
เป็นที่ยินดีของพวกพาลชน ครั้นนั้น พระภคตาของดิฉันผู้เป็นนายก
ของโลก ผู้ประกอบด้วยพระมหากรุณา ทอดพระเนตรเห็นดิฉัน
มีจิตสลด ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า ดูกรนันทาท่านจงดูรูปที่
กระสับกระส่าย เปื่อยเน่าดังซากศพ จงอบรมจิตให้ตั้งมั่น มีอารมณ์
เดียว ด้วยอสุภกรรมฐาน รูปนี้เป็นฉันใด รูปท่านก็เป็นฉันนั้น รูปท่าน
เป็นฉันใด รูปนี้ก็เป็นอย่างฉันนั้น รูปนี้มีกลิ่นเหม็นเน่าฟุ้งไป พวกคน
พาลยินดียิ่งนัก พวกบัณฑิตผู้มีได้เกียจคร้าน ย่อมพิจารณาเห็นรูป
เป็นอย่างนั้นทั้งกลางคืนกลางวัน ท่านจงเบือนหน้า พิจารณาดูรูปนั้น
ด้วยปัญญาของตน ลำดับนั้น ดิฉันได้ฟังคาถาเป็นสภาวะดี แล้วมี
ความสลดใจ ตั้งอยู่ในธรรมนั้น ได้บรรลุซึ่งอรหัตผลในกาลนั้น
ดิฉันนั่งอยู่ในที่ใดหน้ๆ ก็มีมานเป็นเบื้องหน้าพระพิชิตมารทรงพอ
พระทัยในคุณสมบัตินั้น จึงทรงตั้งดิฉันไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ
ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว .

ทราบ ว่า ท่านพระนันทากิษณได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบนันทาเถรียาปาน .

โสณเถรียาปานที่ ๖

ว่าด้วยบพจเรียของพระโสณาเถรี

[๑๖๖] ในกัปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมารผู้เป็นนายกของโลก

พระนามว่าปทุมตระ ผู้ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้ง

นั้น ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐี เป็นผู้มีสุขชอบตกแต่ง เป็นที่รักของ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
บิดา เข้าไปเฝ้าพระมุนีผู้ประเสริฐพระองค์นั้น ได้ฟังพระดำรัส
อันไพเราะ พระพิชิตมารทรงสรรเสริญภิกษุองค์หนึ่งว่า เป็นผู้เลิศ
กว่าภิกษุทั้งหลายฝ่ายผู้ปรารถนาความเพียร ครั้นนั้น ดิฉันได้ฟัง
พระพุทธรูปนั้นแล้วมีความยินดี ได้ทำสักการะแด่พระศาสดา
ถวายบังคมพระพุทธรูปแล้วได้ปรารถนาตำแหน่งนั้น พระมหา-
วীরเจ้าทรงอนุโมทนาว่า ความปรารถนาของท่านจะสำเร็จในกัปที่
แสนหนึ่งแต่กัปนี้ พระศาสดาพระนามว่าโคดม มีสมภพในวงศ์
พระเจ้าโอกกากราชจักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ท่านนี้จักได้เป็นธรรม
ทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น จักเป็นโอริสอันธรรมนิรมิต
จักได้เป็นพระสาวิกของพระศาสดา มีชื่อว่าโสณา ครั้นนั้น ดิฉันได้
ฟังพุทธานุโมทนานั้นแล้ว มีความยินดี มีจิตประกอบด้วยเมตตา
บำรุงพระพิชิตมารผู้เป็นนายกขึ้นพิเศษด้วยปัจจัยทั้งหลายจนตลอด
ชีวิต ด้วยกุศลกรรมที่ทำได้แล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้
ดิฉันจะร่างกายมนุษย์แล้วได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในภพหลัง
ครั้งนี้ ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐีที่มั่งคั่งเจริญ มีทรัพย์มากในพระนคร
สาวัตถี เมื่อดิฉันเติบโตเป็นสาว ได้ไปสู่สกุลผู้ ครอบครองบุตรชาย
๑๐ คนล้วนแต่มีรูปร่างยังนักบทรทุกคนนั้นตั้งอยู่ในความสุข จงตา
และใจของชนให้นิยมแม่แต่พวกศัตรุกิชอบใจ เป็นที่รักของดิฉัน
มาก ในกาลนั้นโดยที่ดิฉันไม่ปรารถนา สามียของดิฉันพร้อมด้วยบุตร
ทั้ง ๑๐ คนพากันไปบวช ในพระพุทธานุสาสนา ดิฉันอยู่ผู้เดียว
คิดว่า เราพลัดพรากจากสามีและบุตรเป็นกำพร้าอยู่ไม่ควรจะเป็นอยู่
แม้เราก็จักไปในอารามที่ภิกษุผู้เคยเป็นสามีอยู่ ครั้นคิดอย่างนี้แล้ว
จึงออกบวช ครั้นนั้น พวกภิกษุจะดิฉันไว้ในสำนักที่อยู่อาศัยแต่ผู้
เดียว สิ่งดิฉันว่าท่านจงดื่มน้ำไว้แล้วก็ไปกิน เวลานั้น ดิฉันตักน้ำ
มาใส่ในหม้อเล็กตั้งทิ้งไว้แล้วนั่งอยู่ แต่นั้นดิฉันก็เริ่มเพียรทางจิต
ได้พิจารณาเห็นขั้นทั้งหลายโดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์
และเป็นอนัตตา ยังอาสวะทั้งปวงให้สิ้นไปแล้ว ได้บรรลุอรหัตผล
เมื่อพวกภิกษุกลับมาแล้วถามถึงน้ำร้อน ดิฉันอธิบายเหตุไรธาตุ
ให้น้ำร้อนเร็วพลัน ภิกษุทั้งหลายนั้นพากันพิศวง ไปกราบทูลพระ-
พิชิตมารผู้ประเสริฐ ให้ทรงทราบเรื่องนั้น พระโลกนาถทรงสดับ
เรื่องนั้นแล้ว ทรงชื่นชม ได้ตรัสพระภาษานี้ว่า แท้จริง บุคคลผู้
ปรารถนาความเพียรนั้น มีชีวิตเป็นอยู่เพียงวันเดียว ก็ประเสริฐกว่า
คนเกียจคร้านละความเพียรเป็นอยู่ ๑, ๐๐๐ ปี พระมหามุนีมหาวิรเจ้า
อันดิฉันให้โปรดแล้วเพราะความปฏิบัติดี ตรัสว่าดิฉันเป็นผู้เลิศกว่า
ภิกษุทั้งหลายฝ่ายปรารถนาความเพียร ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
พระพุทธานุสาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว .

ทราบวาท่านพระโสณาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบโสณาเถรียาปทาน .

ภททกาปิลานีเถรียาปทานที่ ๗

ว่าด้วยบุพจริยาของพระภททกาปิลานีเถรี

[๑๖๗] ในกัปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมารผู้เป็นนายกของโลก
พระนามว่าปทุมตระ ผู้ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว
ครั้งนั้น ดิฉันเป็นภรรยาของเศรษฐีมีชื่อว่าวิเทหะมีรัตนะมาก ใน
เมืองหงสวดี บางครั้ง เศรษฐีนั้นพร้อมกับชนที่เป็นบริวาร เข้าไป
เฝ้าพระพุทธรูปซึ่งเป็นดังดวงอาทิตย์แห่งนรชน ได้ฟังธรรมของ
พระองค์อันเป็นเหตุนำมาซึ่งความสิ้นทุกข์ทั้งปวง พระผู้มีพระภาค
ทรงประกาศพระสาวกองค์หนึ่งว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่าย
กล่าวกัจจ เศรษฐีผู้เป็นสามีแห่งดิฉันได้ฟังแล้ว ได้ถวายทานแด่
พระพุทธรูปผู้คงที่ตลอด ๗ วัน แล้วชบเคี้ยวลงแทบพระบาท
ปรารถนาตำแหน่งนั้น ก็ในกาลนั้นพระพุทธรูปผู้ประเสริฐกว่านรชน
เมื่อจะทรงให้บริษัทรื่นเริง ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้เพื่อทรงอนุ-
เคราะห์เศรษฐีว่าบุตร ท่านจะได้ตำแหน่งที่ตนปรารถนา จงเป็น
ผู้เย็นใจเถิด ในกัปที่หนึ่งแสนแต่กัปนี้ พระศาสดาพระนามว่าโคดม
มีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ท่านนี้
จักได้เป็นธรรมทายาท ของพระศาสดาพระองค์นั้น จักเป็นโอริส
อันธรรมนิรมิต จักเป็นสาวกของพระศาสดา มีนามว่ากัณสปะ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

เศรษฐีได้ฟังพระพุทธพยากรณ์นั้นแล้ว มีความเบิกบานใจ มีจิตประกอบด้วยเมตตา บำรุงพระพิชิตมารผู้เป็นนายกชั้นพิเศษ ด้วยปัจจัยทั้งหลายจนตลอดชีวิต พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นทรงยังพระศาสนาให้รุ่งเรืองแล้ว ทรงกำจัดเดียรฉัตรที่ชั่วและทรงแนะนำประชาชนที่ควรแนะนำแล้ว พระองค์กับทั้งพระสาวกก็ปรินิพพานเมื่อพระสวคตเจ้าซึ่งเป็นผู้เลิศในโลกพระองค์นั้นปรินิพพานแล้ว เศรษฐีนั้นเชิญญาติและมิตรมาประชุมแล้ว พร้อมกับญาติและมิตรเหล่านั้นได้สร้างพระสถูปสำเร็จด้วยรัตนะ สูง ๗ โยชน์ งามเหมือนดวงอาทิตย์ และต้นพญารังที่มีดอกบาน เพื่อสักการบูชาพระศาสดา ดิฉันได้ให้ช่าง ๗ คนเอารัตนะ ๗ อย่างทำตะเกียง ๗ แสงดวงแล้ว เอาน้ำมันหอมใส่เต็มทุกถ้วย ตามประทีปไว้ ณ ที่นั้น ลูกไฟลงดังไฟไหม้ป่าอ้อ เพื่อบูชาพระศาสดาผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ผู้ทรงอนุเคราะห์สรรพสัตว์ ดิฉันให้ช่างทำหม้อ ๗ แสงหม้อ เต็มด้วยรัตนะต่างๆ มีพวงทองตั้งไว้ในระหว่างหม้อ ๘ ใบ รุ่งเรืองด้วยสีเหมือนดวงอาทิตย์ในสารทสมัย เพื่อบูชาพระศาสดาผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ที่ประตู่ทั้ง ๔ มีเสาระเนียดสำเร็จด้วยรัตนะ มีแท่นมากสำเร็จด้วยรัตนะตั้งไว้งามน่ายินดี ทั้งมีกุปฺลพพรรณดอกไม้น้ำเป็นระเบียบดี และมีรัตนะยกขึ้นไว้ ล้วนแต่งงามไพโรจน์ พระเจดีย์ที่สำเร็จด้วยรัตนะนั้นๆ สร้างไว้มีสีสุกงามดี รุ่งโรจน์ด้วยสีเหมือนดวงอาทิตย์ที่มีรัศมีงาม พระสถูปของดิฉันมี ๓ ด้าน ด้านหนึ่งดิฉันบรรจุเต็มไปด้วยหรรดาล ด้านหนึ่งดิฉันบรรจุเต็มไปด้วยมโนคลา ด้านหนึ่งดิฉันบรรจุเต็มไปด้วยแร่พลวง ดิฉันให้ช่างสร้างเครื่องบูชาที่น่ายินดีเช่นนี้แล้ว ได้ถวายทานแก่พระสงฆ์ผู้กล่าวธรรมอันประเสริฐตามกำลัง ตลอดชีวิต ดิฉันกับเศรษฐีนั้นทำบุญเหล่านั้นโดยประการทั้งปวงจนตลอดชีวิต แล้วได้ไปสู่สุตตภิกขุพร้อมกัน เสวยสมบัติทั้งหลายในเทวดาและมนุษย์ ท่องเที่ยวไปกับเศรษฐีนั้น ปานประหนึ่งว่าเงาติดตามไปกับตัว ฉะนั้น ในกัปที่ ๔๑ แต่ภัทรกัปนี้พระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสิ ผู้เป็นนายกของโลก มีพระเนตรงาม ทรงเห็นแจ่มแจ้งในธรรมทั้งปวง เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้งนั้น พราหมณ์ที่ประชุมชนสมมติว่าเป็นผู้ดี สมบูรณ์ด้วยความดี มั่งมีทรัพย์ มีอยู่ในพระนครพินธุมิ แม้ครั้งนั้น ดิฉันเป็นพราหมณ์ของพราหมณ์นั้น มีจิตเสมอกัน บางครั้ง พราหมณ์นั้นเข้าไปเฝ้าพระมหามุนี ซึ่งประทับในหมู่ชน ทรงแสดงธรรมส่วนอมตบทอยู่ ได้ฟังธรรมแล้วเบิกบานใจ ได้ถวายผ้าห่มผืนหนึ่ง มีผ้าถุงผืนเดียวกลับไปถึงเรือน แล้วได้บอกดิฉันว่า ดูกรน้องผู้มีบุญมาก เชิญอนโมทนาเกิดผ้าห่มฉันถวายพระพุทธเจ้าแล้ว ขณะนั้นดิฉันประนมอัญชลีกล่าวอนโมทนาว่า นายขา ผ้าห่มท่านถวายดีแล้วแต่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ คงที่ พราหมณ์กับดิฉันเป็นผู้เจริญด้วยสุขสมบัติ ท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่พราหมณ์ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินในพระนครพาราณสี ครั้งนั้น ดิฉันได้เป็นพระมเหสีสูงกว่าพวกพระสนม เป็นที่สองของท้าวเธอ ท้าวเธอโปรดปรานดิฉัน เพราะสเนหาเนื่องมาแต่ภพก่อนๆ พระเจ้าแผ่นดินนั้นทอดพระเนตรเห็นพระปิเจกพุทธเจ้า ๘ พระองค์ ผู้กำลังเที่ยวไปเพื่อบิณฑบาตทรงพอพระทัย ได้ถวายบิณฑบาตที่ควรแก่คำมาก ครั้นแล้วทรงนิมนต์ไว้ ทรงสร้างมณฑปแก้วประดับด้วยทอง มีความเปล่งปลั่ง อันพวกช่างทองทำไว้ มีส่วน ๑๐๐ คอก ท้าวเธอทรงเลื่อมใส รับสั่งให้อารามนาพระปิเจกพุทธเจ้าทั้งหมด แล้วได้ทรงถวายทานแก่พระปิเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น ซึ่งเข้ามาในพระราช-นิเวศน์ ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เอง แม้ครั้งนั้น ดิฉันก็ได้ถวายทานนั้นร่วมกันกับพระเจ้ากาสิดิฉันมาเกิดในกาสิคคาม ในพระนครพาราณสีภิกขุ พระเจ้ากาสิกับพระภาคามาเกิดในสกุลกุกกุณพี มีความเจริญ เปรียบพร้อมด้วยความสุข ดิฉันเป็นภรรยาของพราหมณ์ คนที่มีวัตรในสามีเป็นอย่างดี น้องชายของสามีดิฉัน เห็นพระปิเจกพุทธเจ้าแล้ว เอาอาหารของพี่ชายถวายแก่พระปิเจกพุทธเจ้า เมื่อพี่ชายซึ่งเป็นสามีดิฉันมาแล้ว บอกว่าพระปิเจกพุทธเจ้าท่านมิได้ยินดีทาน ขณะนั้น ดิฉันก็ถวายทานแก่พระปิเจกพุทธเจ้านั้น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

สามีของดิฉัน ถวายอาหารอื่น ไม่ควรแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า เวลานั้น ดิฉันโกรธแทนของพระปัจเจกพุทธเจ้านั้นเสียแล้ว ได้ให้บาตร อันเต็มด้วยเปลือกตมแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าผู้คงที่นั้น ครั้นนั้น ดิฉัน เห็นสามีมีสีหน้าแสดงว่ามีจิตสงบในการให้ การรับ การ ไม่เคารพ และการประทุษร้าย จึงสลดใจมาก สามีของดิฉันรับบาตรมาแล้ว เอนำหอมอย่างดีล้างให้สะอาดดิฉันมีจิตเลื่อมใส เอนำตาลกรวด กับเปรียงใส่บาตรจนเต็มแล้ว ถวายพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์นั้น ดิฉันมีความยินดีเกิดในภพไหนๆ ก็มีอุปสวเพราะถวายทาน แต่มี กลิ่นตัวเหม็น เพราะทำความไม่ดี หยาบหยามต่อพระปัจเจกพุทธเจ้า เมื่อพระเจดีย์แห่งพระกัสสปีร์เจ้าซึ่งสามีให้สำเร็จแล้ว ดิฉันมีความยินดี ได้ถวายแผ่นอิฐทองคำอย่างดีเอาแผ่นอิฐนั้นชบจนเปียก ด้วยน้ำหอมที่เกิดแต่เครื่องหอมสี่ชนิด จึงพ้นจากโทษที่มีกลิ่นตัวเหม็น งามมาดีทั่วสรรพางค์ และให้ช่างเอารัตนะ ๗ ประการทำ ตะเกียง ๗ แสงดวง ใส่เปรียงเต็มแล้ว ให้ใส่ใส่ฟันใส่ตามประทีป ตั้งไว้ ๗ แถว เพื่อบูชาพระพุทธรเจ้า ผู้เป็นที่พึ่งของสัตว์โลก ด้วยจิตอันเลื่อมใส แม่ในครั้งนั้น ดิฉันมีส่วนในบุญนั้นโดยพิเศษ สามีของดิฉัน ไปเกิดในแคว้นกาสิ มีนามปรากฏว่าสมิตตะ ดิฉัน เป็นภรรยานายสมิตตะนั้น เป็นผู้เจริญด้วยสุขสมบัติ เป็นที่รักของสามี ครั้นนั้น สามีของดิฉันได้ถวายผ้าโพกศีรษะเนื้อดีแก่ พระปัจเจกมณี แม่ดิฉันก็มีส่วนแห่งทานนั้นอนุโมทนาทาน อันอุดมสามี ไปเกิดในกำเนิดแห่งชาวโกลิยะในแคว้นกาสิ ครั้นนั้น สามีของดิฉัน พร้อมกับบุตรของชาวโกลิยะ ๕๐๐ คน ได้บารุง พระปัจเจกพุทธเจ้า ๕๐๐ องค์ อารธนาพระปัจเจกพุทธเจ้า เหล่านั้นให้อยู่จำพรรษาตลอดไตรมาสแล้ว ได้ถวายไตรจีวร ครั้นนั้น ดิฉันเป็นภรรยาแห่งโกลิยบุตรคนนั้นด้วยกุศลกรรมบถที่ บำเพ็ญมา โกลิยบุตรนั้นเคลื่อนจากอัตภาพนั้นแล้ว เกิดเป็น พระราชาพระนามว่านันทะ มีอิสริยยศมาก แม่ดิฉันเกิดเป็นแม่เหลื ของท้าวเธอ เป็นผู้มั่งคั่งด้วยกามสุขทั้งปวง พระเจ้านันทะนั้น เคลื่อนจากอัตภาพนั้นแล้วเกิดเป็นพระเจ้าพรหมทัตต์ เป็นใหญ่ใน ปฐพี ครั้นนั้น ดิฉันกับพระเจ้าพรหมทัตต์ ได้อารธนาพระปัจเจก พุทธเจ้า ๕๐๐ องค์ ผู้เป็นพระโอรสแห่งพระนางปทุมวดี ให้มา อยู่ในพระราชอุทยานแล้วบารุงอยู่ และบูชาพระปัจเจกพุทธเจ้า เหล่านั้นผู้นิพพานแล้ว จนตลอดชีวิต เราทั้งสองให้สร้างเจดีย์ หลายองค์ แล้วก็บวชกัน เจริญอุปัฏฐากแล้วได้ไปสูพรหมโลก จุตจากพรหมโลกแล้ว สามีของดิฉัน เกิดเป็นพราหมณ์ชื่อปิป- ปลายณะ ที่ประเทศมหาตตกะ มารดาชื่อสมนเทรี บิดาเป็นพราหมณ์ โกลิโคตร ดิฉันเกิดเป็นธิดาของพราหมณ์นางสาวกปิละ มารดาชื่อ สุมิต ในมัททชนบท เมืองสากัลบุรีที่อุดม บิดาของดิฉันหลอรูป ดิฉันด้วยแห่งทองคำแล้ว ถวายรูปหล่อแก่พระพุทธรกัสสปผู้เว้นจาก กามคุณ พราหมณ์ปิปปลายณะนั้นเป็นหนุ่ม ไปตรวจดูการงานใน กาลบางครั้ง เห็นสัตว์ทั้งหลายที่ถูกก้าเป็นต้นกัดกินแล้วสลดใจ ครั้นนั้นดิฉันเห็นน้ำมันงาที่มีในเรือน เอาออกผึ่งแดด มีเหล่าหนอน อาศัยกินแล้ว ได้ความสลดใจ ครั้นนั้นปิปปลายณพราหมณ์ ออก บวชแล้ว ดิฉันก็บวชตาม อยู่ในสำนักปริพาชก ๕ ปี เมื่อพระนาง โคตมี ผู้เป็นพระมาตุจฉาบารุงพระพิชิตมารมาทรงผนวชแล้ว ดิฉัน เข้าไปหาท่าน ต่อมา พระพุทธเจ้าโปรดสั่งสอนแล้วไม่นานเท่าไร ก็ได้บรรลุอรหัตผล ได้อุตานว่าน่าชม เรามีพระกัสสปเถระผู้มีสิริ เป็นกัลยาณมิตร พระกัสสปเถระเป็นบุตรทายาทแห่งพระพุทธเจ้า มีจิตตั้งมั่นดีรูปเพณีสวรรค์ เห็นสวรรค์และอบาย ลุถึงแล้วซึ่ง ความสิ้นชาติ เป็นเนมิอยู่จบอภิญญา เป็นพราหมณ์มีไตรวิชชาด้วย วิชชา ๓ นี้ ดิฉันชื่อภัททกาปิลานีกก็เหมือนกันได้ไตรวิชชาละ มัจจุราช ทรงร่างกายเป็นที่สุดนี้ ชนะมารพร้อมทั้งพละมาแล้ว เรา ทั้งสองเห็นโทษในโลกแล้วออกบวชกัน เป็นผู้หมดอาสวะ ทรมาน เสร็จแล้ว มีความเย็น ดับสนิทแล้ว ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว .

ทราบ ว่า ท่านพระภัททกาปิลานีกิษณได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
จบภิกขุทกปิฎกนิกายปทาน .

ยโสธราเถรียปทานที่ ๘

ว่าด้วยบุพจริยาของพระยโสธราเถรี

[๑๖๘] ดิฉันมีฤทธิ์มาก มีปัญญามาก มีภิกษุณี ๑, ๑๐๐ องค์ เป็นบริวาร
เข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า ถวายอภิวาทแล้วเห็นลายลักษณะก่งจักร
ของพระศาสดา แล้วนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนหนึ่ง ได้กราบทูลว่า
หม่อมฉันมีอายุ ๓๘ ปี ล่วงเข้าปัจฉิมวัยแล้ว ถึงความเป็นผู้มีกาย
เสื่อมลงแล้วขอกราบทูลลาพระมหารัณห์ หม่อมฉันมีวัยแก่ มีชีวิต
น้อย จักละพระองค์ไป มีที่พึงของตนได้ทำแล้ว มีมรณะใกล้เข้ามา
ในวัยหลัง ข้าแต่พระมหารัณห์เจ้า หม่อมฉันจักถึงความดับในคืนวันนี้
มิได้มีชาติ ชรา พยาธิและมรณะ จักไปสู่นิพพานที่ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง
เป็นบุรีอื่น ไม่มีความแก่ ความตายและไม่มีภัย บริษัทข้าเฝ้าพระองค์
อยู่ รู้จักความผิด ขอประทานโทษ ณ ที่เฉพาะพระพักตร์พระองค์
เมื่อหม่อมฉันท่องเที่ยวไปในสังสาร หากมีความพลั้งพลาดใน
พระองค์ ขอพระองค์ทรงโปรดประทานโทษแก่หม่อมฉันเถิด .

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรท่านผู้ปฏิบัติตามคำสอนของเรา ท่านจงแสดงฤทธิ์ และตัดความ
สงสัยของบริษัททั้งปวงในศาสนาเถิด .

พระยโสธราเถรีกราบทูลว่า

ข้าแต่พระมหารัณห์เจ้า หม่อมฉันชื่อยโสธราเป็นปชาบดีของพระองค์
เมื่อยังทรงครองอาศรมวิสัย เกิดในศากยสกุลตั้งอยู่ในวงศ์สมบัติ
ของหญิง ประเสริฐกว่าหญิง ๑๖๙, ๐๐๐ นาง ข้าแต่พระมหารัณห์เจ้า
หม่อมฉันเมื่ออยู่ในพระราชวังของพระองค์ เป็นประธานเป็นใหญ่
กว่าหญิงทั้งปวง สมบูรณ์ด้วยรูปสมบัติ และอาจารย์สมบัติ
ดำรงอยู่ในความเจริญทุกสมัย นารีทั้งมวลยอมเคารพหม่อมฉัน
เหมือนพวกมนุษย์เคารพเทวดา ฉะนั้น หม่อมฉันเป็นประมุข
แห่งนางกัญญาหนึ่งพัน ในราชพระนิเวศน์ของพระศากยบุตร นาง
กัญญาเหล่านั้นร่วมสุขร่วมทุกข์กัน ปานประหนึ่งว่าพวกเทวดาใน
นันทวัน ฉะนั้น หม่อมฉันเป็นบัณฑิต ล่วงกามธาตุด้วยรูปธาตุ
มิได้มีใครๆ มีรูปเหมือนรูปของหม่อมฉัน เว้นแต่พระองค์ผู้เป็น
นายกของโลก หม่อมฉันขอภิวาทพระสัมพุทธเจ้าแล้ว จักแสดง
ฤทธิ์ถวาย พระยโสธราเถรี แสดงฤทธิ์ชนิดต่างๆ มากมาย
แสดงกายเท่าภูเขาจักรวาล แสดงศีรษะเท่าอตรกฐทวีป แสดงแขน
สองข้างเท่าทวีปทั้งสอง แสดงสรีระเป็นต้นหว้าประจำทวีปมีกิ่ง
ด้านใต้มีลูกเป็นพวง กิ่งต่างๆ ก็มีลูกตก แสดงดวงจันทร์ และ
ดวงอาทิตย์เป็นนัยนดา แสดงเขาสุมรเป็นกระหม่อมแสดงเขา
จักรวาลเป็นหน้า เอาต้นหว้าพร้อมทั้งรากทำเป็นพัดเดินเข้าไป
เฝ้าถวายบังคมพระศาสดาผู้เป็นนายกของโลกแสดงเพศช้าง เพศม้า
ภูเขา และทะเล ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ เขาสุมร และเพศท้าว
สักกเทวราช กราบทูลว่า ข้าแต่พระมหารัณห์เจ้าผู้มีพระจักขุ หม่อมฉัน
ผู้ช้อยโสธรา ขอถวายบังคมพระยุคลบาท พระเถรีเอาดอกไม้
ปิดพื้นโลกธาตุไว้ และนิรมิตเป็นเพศพรหมแสดงสัญญาธรรมอยู่
กราบทูลว่า ข้าแต่พระวิระเจ้าผู้มีพระจักขุ หม่อมฉันผู้ช้อยโสธรา
ขอถวายบังคมพระยุคลบาท หม่อมฉันเป็นผู้มีความชำนาญในฤทธิ์
มีความชำนาญในทิพโสธธาตุ มีความชำนาญในเจโตปริยญาณ ย่อม
รู้พหุเนวาสญาณ และทิพจักขุอันหมดจดวิเศษ มีอัสวะทั้งปวง
หมดสิ้นแล้ว บัดนี้ ภพใหม่ไม่มีอีก ข้าแต่พระมหารัณห์เจ้า หม่อมฉัน
มีญาณในอรรถะ ธรรมะ นิรัตติ และปฏิภาณเกิดขึ้นในสำนักของ
พระองค์ ความพร้อมเพรียงแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้เป็นนาถะ
ของโลก พระองค์ทรงแสดงดีแล้ว ข้าแต่พระมหารัณห์ อริการเป็น
อันมากของหม่อมฉันย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่พระองค์ ข้าแต่
พระมุนีมหารัณห์เจ้า ขอพระองค์พึงทรงระลึกถึงกตกรรมเก่าของ
หม่อมฉันเกิดข้าแต่พระมหารัณห์เจ้า หม่อมฉันสั่งสมบุญไว้เพื่อ
ประโยชน์แก่พระองค์ ข้าแต่พระมหารัณห์เจ้า หม่อมฉันนั่งวัน
อนาจารในสถานที่ไม่ควร แม้ชีวิตก็ยอมสละเพื่อประโยชน์แก่
พระองค์ได้ ข้าแต่พระมหารัณห์ พระองค์ประทานหม่อมฉันเพื่อให้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒ เป็นกรรยาผู้อื่นหลายพันโกฏิก็ไป เพื่อประโยชน์แก่พระองค์ หม่อมฉันมิได้เสียใจในเรื่องนั้นเลย ข้าแต่พระมหามุนี พระองค์ประทาน หม่อมฉันเพื่ออุปการะหลายพันโกฏิก็ไป เพื่อประโยชน์แก่พระองค์ หม่อมฉันมิได้เสียใจในเรื่องนั้นเลย ข้าแต่พระมหามุนี พระองค์ประทานหม่อมฉันเพื่อประโยชน์เป็นอาหารหลายพันโกฏิก็ไป หม่อมฉันมิได้เสียใจในเรื่องนั้นเลย หม่อมฉันบริจาตชีวิตหลายพันโกฏิก็ไป ประชุมชนจกทำการพ้นจากภัย ก็ยอมสละชีวิตของหม่อมฉันให้ ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉันยอม ไม่เคยหวงเครื่องประดับและผ้า นานาชนิดซึ่งอยู่ที่ตัว และภัณฑะคือตัวหญิง เพื่อประโยชน์แก่พระองค์ ข้าแต่พระมหามุนีมหาวิริเจ้า ทริพย์ ข้าแปปเลือกปัจจัย เครื่องบริจาต บ้าน นิคม ไร่นา บุตร ธิดา ช่าง ม้า โค ทาสี ภรรยา มากมายนับไม่ถ้วน พระองค์ทรงบริจาตแล้วเพื่อประโยชน์ แก่พระองค์ (พระองค์ตรัสบอกหม่อมฉันว่า) เรายอมให้ท่านกะพวง ยาก เมื่อเราให้ท่านอันอุดม เรายอมไม่เห็นหม่อมฉันเสียใจ ข้าแต่ พระมหามุนี หม่อมฉันยอมรับทุกขมากมายหลายอย่างจนนับไม่ถ้วน ในสงสารเป็นอนेกเพื่อประโยชน์แก่พระองค์ ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉันได้รับสขยอมอนโมทนา และในคราวที่ได้รับทุกขก็ไม่ เสียใจ เป็นผู้ยินดีแล้วในที่ทุกแห่งเพื่อประโยชน์แก่พระองค์ ข้าแต่ พระมหามุนี พระสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมโดยมรรคาอันสมควร เสวยสุขและทุกขแล้ว ได้บรรลุซึ่งพระโพธิญาณ หม่อมฉันได้ร่วม มาเป็นอันมาก กับพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าโคดมผู้เป็นนายกของ โลก เป็นเทพผู้ประเสริฐ พระองค์ก็ได้ร่วมมาเป็นอันมาก กับพระ สัมพุทธเจ้าพระองค์อื่นๆ ผู้เป็นนาถะของโลก ข้าแต่พระมหามุนี อริการของหม่อมฉันมีมากเพื่อประโยชน์แก่พระองค์ หม่อมฉันเมื่อ แสวงหาพุทธธรรมอยู่ก็ได้เป็นบริจาริกาผู้รับใช้ของพระองค์ ในสี อสงไขยแสนกัป พระมหาวิริเจ้าพระนามว่าที่ปิงกร ผู้เป็นนายก ของโลก เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ประชาชนในปัจฉินตประเทศ มีจิตใจ ยินดีนิมนต์พระตถาคตเจ้าแล้ว ช่วยกันแผ้วถางหนทางสำหรับเป็น ที่เสด็จพระพุทธดำเนิน ณ กาลครั้งนั้น พระองค์เป็นพราหมณ์ นามว่าสเมธ ตกแต่งหนทางยาว เพื่อพระสวดเจ้าผู้ทรงเห็นธรรม ทั้งปวง หม่อมฉันมีสมภพในสกุลพราหมณ์ เป็นหญิงสาวมีนามว่า สมิตตาเข้าไปสู่สมาคม ถือดอกบัวไป ๘ กำ เพื่อบูชาพระศาสดา แต่ได้ถวายพระองค์ผู้เป็นฤาษีอุดม ในท่ามกลางประชุมชน ครั้งนั้น หม่อมฉันได้เห็นพระองค์ประกอบสักกกิจอยู่นาน มีความกรุณา เมื่อ ฤาษีนั้นเดินเลยไปแล้วยังตั้งใจหม่อมฉันให้นิยมน จึงได้สำคัญว่า ชีวิตของเรามีผล ครั้งนั้น หม่อมฉันเห็นความพยายามของพระองค์ นั้นมีผลจึงได้ถวายดอกบัวแก่พระองค์ผู้เป็นฤาษี ด้วยบุญที่ทำมาก่อน แม้จิตของหม่อมฉันก็เลื่อมใสในพระสัมพุทธเจ้า หม่อมฉันยังมีจิต เลื่อมใสในพระองค์ผู้เป็นฤาษีมีมนัสสูง มิได้เห็นสิ่งอื่นที่ควรถวาย จึงได้ถวายดอกบัวแก่พระองค์ผู้เป็นฤาษีพร้อมด้วยกล่าวว่า ข้าแต่ พระฤาษี ดอกบัว ๕ กำ จะมีแก่ท่าน ดอกบัว ๓ กำ จะมีแก่ดิฉัน ข้าแต่ท่านพระฤาษีดอกบัวเหล่านั้นจงมีเสมอกับด้วยท่านนั้น เพื่อ ประโยชน์แก่โพธิญาณของท่าน

จบภาณวารที่ ๔ .

สเมธฤาษีรับดอกบัว แล้วบูชาพระพุทธที่ปิงกร ผู้แสวงหาคุณธรรม ไใหญ่ มีบริวาร ยศมาก เสด็จดำเนินมาในท่ามกลางประชุมชน เพื่อ ประโยชน์แก่โพธิญาณ พระมหามุนีมหาวิริเจ้าที่ปิงกร ทอดพระเนตร เห็นสเมธฤาษีผู้มีมนัสสูงแล้ว ทรงพยากรณ์ในท่ามกลางประชุมชน ข้าแต่พระมหามุนีในกัปอันประมาณมิได้แต่กัปนี้ พระมหามุนี ที่ปิงกรทรงพยากรณ์กรรมของหม่อมฉันอันเป็นกรรมตรว่า ดูกรฤาษี ผู้ใหญ่ อุบาสิกาผู้นี้ จักเป็นผู้มีจิตเสมอกัน มีกตกรรมเสมอกัน ทำกุศลร่วมกัน เป็นที่รักของบุญกรรม เพื่อประโยชน์แก่ท่าน นาคู นาคาม นารักยิ่ง นาคชอบใจ มีวาจาอ่อนหวาน จักเป็นธรรมทายาท ผู้มีฤทธิ์ของท่าน อุบาสิกาผู้นี้ จักรักษาคุณธรรมทั้งหลายเหมือนพวก เจ้าของทริพย์ รักษาทรัพย์ที่เก็บไว้เองในคลัง ฉะนั้น ประชาชนจะ อนุเคราะห์ อุบาสิกาผู้ที่เป็นที่รักของท่านนั้น อุบาสิกาผู้นี้จักมีบารมี

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
 เต็ม จักละกิเลสได้ตั้งราชสีห์ละกรง แล้วจักบรรลุโพธิญาณ
 ในกัปอันประมาณมิได้แต่กัปนี้ พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์หม่อมฉัน
 ด้วยพระวาจาใด หม่อมฉันเมื่ออนโมทนาพระวาจานั้น เป็นผู้ทำ
 กรรมกิจอย่างนี้ หม่อมฉันยังจิตให้เลื่อมใสในกุศลกรรมที่ได้ทำไว้
 แล้วนั้น ได้เสวยผลในกำเนิดเทวดาและมนุษย์มากมาย ได้เสวย-
 สุขและทุกข์ในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ในภพนี้ซึ่งเป็นภพหลัง
 หม่อมฉันเกิดในศากยสกุล มีรูปสมบัติ มีโภคสมบัติ มียศ มีศีล
 สมบูรณ์ด้วยองค์สมบัติทั้งปวง ได้รับสักการะอย่างยิ่งในสกุล
 ทั้งหลาย มีลาภ สรรเสริญและสักการะ พรั่งพร้อมไปด้วยโลกธรรม
 มีจิตไม่ประกอบด้วยทุกข์ ไม่มีภัยแต่ที่ไหนๆ สมจริงตามพระคำรัส
 ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ในกาลนั้นโยสโรรานาริผู้มีเพียร แสดง
 อุปการะทั้งภายในพระราชฐานและแก่พวกเจ้าในพระนคร มีอุปการะ
 ทั้งในยามสุขและยามทุกข์ เป็นผู้บอกประ โยชนให้และทำความ
 อเนการะห์ หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นไปแล้วแก่พระพุทธเจ้า ห้า-
 ร้อยโกฏิและพระพุทธเจ้าเก้าร้อยโกฏิ ข้าแต่พระมหาราช ขอพระองค์
 ทรงสดับอธิการเป็นอันมากของหม่อมฉัน หม่อมฉันยังมหาทานให้
 เป็นไป แก่พระพุทธเจ้าร้อยสิบเอ็ดโกฏิ ซึ่งเป็นนายกผู้เลิศของโลก
 ข้าแต่พระมหาราช . . . หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นไปแก่พระพุทธเจ้า
 ร้อยยี่สิบโกฏิ และแก่พระพุทธเจ้าร้อยสามสิบโกฏิ . . . หม่อมฉันยัง
 มหาทานให้เป็นไปแก่พระพุทธเจ้าร้อยสี่สิบโกฏิและแก่พระพุทธเจ้า
 ร้อยห้าสิบโกฏิ . . . หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นไป แก่พระพุทธเจ้า
 ร้อยหกสิบโกฏิ และแก่พระพุทธเจ้าร้อยเจ็ดสิบโกฏิ . . . หม่อมฉันยัง
 มหาทานให้เป็นไปแก่พระพุทธเจ้าร้อยแปดสิบโกฏิ และแก่พระ-
 พุทธเจ้าร้อยเก้าสิบโกฏิ . . . หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นไปแก่พระ-
 พุทธเจ้าแสนโกฏิ ซึ่งเป็นนายกผู้ประเสริฐของโลก . . . หม่อมฉันยัง
 มหาทานให้เป็นไปแก่พระพุทธเจ้าเก้าพันโกฏิ และแก่พระพุทธเจ้า
 อีกอีกซึ่งเป็นนายกของโลก . . . หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นไปแก่
 พระพุทธเจ้าแสนโกฏิ และแก่พระพุทธเจ้าแปดสิบห้าโกฏิแก่
 พระพุทธเจ้าร้อยแปดสิบห้าโกฏิ แก่พระพุทธเจ้ายี่สิบเจ็ดโกฏิ . . .
 หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นไป แก่พระปัจเจกพุทธเจ้าผู้ปราศจาก
 รากะ มีแปดโกฏิเป็นที่สุด ข้าแต่พระมหาราช . . . หม่อมฉันยัง
 มหาทานให้เป็นไปแก่พระชินาสพผู้ปราศจากมลทิน เป็นพระพุทธ-
 สาวกมาก นับไม่ถ้วน ข้าแต่พระมหาราช ขอพระองค์จงทรงฟัง
 อธิการเป็นอันมากของหม่อมฉัน แต่หม่อมฉัน หม่อมฉันยัง
 มหาทานให้เป็นไปแล้วแก่พระพุทธเจ้าผู้ทรงประพฤติธรรมทั้งหลาย
 และพระอริยสงฆ์ผู้ประพฤติในศีลธรรม ในกาลทั้งปวง ด้วย
 ประการอย่างนี้ บุคคลผู้ประพฤติธรรม ย่อมอยู่เป็นสุขทั้งในโลกนี้
 และโลกหน้า การประพฤติธรรมให้เป็นสุจริต ไม่ควรประพฤติ-
 ธรรมให้เป็นทุจริต เพราะบุคคลผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุขทั้งใน
 โลกนี้และโลกหน้า หม่อมฉันเมื่อหน่ายในสงสาร จึงออกบวช
 พร้อมด้วยบริวารชนพันหนึ่ง ครั้นบวชแล้วก็หมดกังวล ละอาการ
 สถานแล้วออกบวช ยังไม่ทันถึงครึ่งเดือนก็ได้บรรลุจตุราริยสัง
 คนเป็นอันมากนำจิรวินชบาต เสนาสนะ และเภสัชปัจจัยเข้ามา
 ถวาย เหมือนลูกคลื่นในทะเล ดิ้นผายเกล็ดทั้งหลายแล้ว . . . พระ-
 พุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว หม่อมฉันได้รับทุกข์วิบัติมากอย่าง
 และสุขสมบัติมากอย่างเช่นนี้ ถึงพร้อมแล้วซึ่งความเป็นผู้บริสุทธิ์
 สมบูรณ์ด้วยคุณทั้งปวง บุคคลผู้ถวายตนของตนแก่พระพุทธเจ้าผู้
 แสงหาคุณอันยิ่งใหญ่ เพื่อประโยชน์แก่บุญ ก็ย่อมพรั่งพร้อมไป
 ด้วยสหาย ถูgniพพานบวชอันเป็นอสังขตะ กรรมทั้งปวงส่วนอดีต
 ปัจจุบันและอนาคต ของหม่อมฉันหมดสิ้นไปแล้ว ข้าแต่พระองค์
 ผู้มีพระจักขุ หม่อมฉันขอถวายบังคมพระยุคลบาท .

ทราบวา ท่านพระยโสธราภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้เฉพาะพระพักตร์ผู้มีพระภาค ด้วย
 ประการฉะนี้แล .

จบยโสธราเถรียาปทาน .

อปทานแห่งพระเถรหนึ่งหมื่นที่ ๙

ว่าด้วยบุพจริยาของพระเถรหนึ่งรูป

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
[๑๖๙] ในสื่อกองขัยแสนกัป พระพิชิตมารผู้เป็นนายกของโลกพระนามว่า
ที่ปิงกร เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระพุทธที่ปิงกรมหาวิรเจ้าผู้เป็นนายกชั้น
พิเศษ ทรงพยากรณ์ว่า สมณบัณฑิตกับนางสมิตตามีสขและทุกข
ร่วมกัน เมื่อเสด็จเที่ยวทรงดูโลกกับทั้งเทวโลก เสด็จเข้ามาสู่
สมาคมแห่งหม่อมฉันทั้งหลาย ในการทรงพยากรณ์สมณบัณฑิต
และนางสมิตตามันสมณบัณฑิตย่อมเป็นใหญ่กว่าชนทั้งปวงใน
สมาคมอนาคตแห่งหม่อมฉันทั้งหลาย ภรรยาทั้งหมด กล่าววาทา
เป็นที่รักเป็นที่พอใจแห่งท่าน ข้าแต่พระมหามุนี ท่านคิดทั้งปวงและ
ภวานาที่บำเพ็ญดีแล้ว ท่านทั้งปวงนี้ คือ ของหอม ดอกไม้ เครื่อง
ไล่ทา ประทีป และท่านวัตถุอันสำเร็จด้วยรัตนะ หม่อมฉัน
ทั้งหลายบริจาแล้วตลอดกาลนาน ข้าแต่พระมหามุนี ฐานะอย่างใด
อย่างหนึ่ง หม่อมฉันทั้งหลายปรารถนาไว้แล้วท่านทั้งปวงบริจาแล้ว
ข้าแต่พระมหามุนี กุศลกรรมอย่างอื่นและวัตถุเครื่องบริโภคเป็น
ของมนุษย์ หม่อมฉันทั้งหลายทำไว้แล้ว หม่อมฉันทั้งหลายบริจา
ท่านทั้งปวงในพระมหามุนีตลอดกาลนาน บุญเป็นอันมากหม่อมฉัน
ทั้งหลายทำแล้วในสงสารมีชาติเป็นอนันต์ หม่อมฉันทั้งหลายได้
เสวยความเป็นอิสระ ท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่ ในภพนี้
ซึ่งเป็นภพหลัง หม่อมฉันเกิดแล้วในนิเวศน์แห่งพระศากยบุตร
พวกสตรีเกิดแล้วในสกุลต่างๆ งามดังนางฟ้า มีวรรณะเป็นที่
ชอบใจหม่อมฉันทั้งหลายมีลักเป็นอย่างเลิศถึงยศแล้ว ได้รับบูชา
สักการะแต่ชนทั้งปวง หม่อมฉันทั้งหลายได้อินนปทานาร ประชมชน
นับถือเสมอไป ละอาการสถานแล้วออกบวช ยังไม่ทันถึงครึ่งเดือน
ก็ได้ถึงแล้วซึ่งความดับทุกข์ทั้งหมดด้วยกัน หม่อมฉันทั้งหลายได้
ข้าว น้ำ ผ้า เสนาสนะและสรรพปัจจัยที่พวกทายกทายิกานำเข้า
มาสักการะบูชาเสมอไป หม่อมฉันทั้งหลายเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
พระพุทธศาสนา หม่อมฉันทั้งหลายทำเสร็จแล้ว .

ทราบวาทา ภิกษุณีหนึ่งหมื่นมีพระยโสธราเถรีเป็นประธาน ได้กล่าวคาถาเหล่านี้
เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค ด้วยประการฉะนี้แล .

จบอปทานแห่งพระเถรีหนึ่งหมื่น .
อปทานแห่งพระเถรีหนึ่งหมื่นแปดพันที่ ๑๐
ว่าด้วยบพจริยาของพระเถรีหนึ่งหมื่นแปดพันรูป
[๑๗๐] ภิกษุณีที่มีสมภพในศากยสกุล ๑๘,๐๐๐ มีพระยโสธราเถรีเป็น
ประธาน เข้าเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า ภิกษุณีทั้ง ๑๘,๐๐๐ ล้วนแต่ผู้มี
ฤทธิ์ ถวายบังคมพระยุคลบาทแห่งพระมุนี ได้กราบทูลตามกำลังว่า
ข้าแต่พระมหามุนีผู้เป็นนายก หม่อมฉันทั้งหลายมีชาติ ชรา พยาธิและ
มรณะสิ้นแล้ว ย่อมถึงอมตบทอันสงบไม่มีอาสวะ ข้าแต่พระมหา-
มุนีผู้เป็นนายกชั้นพิเศษประชาชนย่อมรู้ความผิด คือ ความพลั้ง-
พลาดที่มีมาก่อนของหม่อมฉัน ทั้งปวง ขอพระองค์โปรดประทาน
โทษแก่หม่อมฉันทั้งหลายเถิด .

พระบรมศาสดาตรัสว่า
ท่านทั้งหลายเป็นผู้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของเรา จงแสดงฤทธิ์และ
ตัดความสงสัยของบริษัทั้งหมดเถิด
ข้าแต่พระมหามหาวิรเจ้า พระยโสธราเถรีผู้เป็นปชาบดีแห่งพระองค์
เมื่อยังดำรงอยู่ในอการวิสัย เป็นที่พอพระทัยน่ารัก น่าชมทุกอย่าง
เป็นหัวหน้าแห่งสตรี ๑๘,๐๐๐ ข้าแต่พระองค์ผู้มีความเพียร
หม่อมฉันทั้งหลายนั้นเป็นอิสระกว่าสตรีทั้งสิ้น สมบูรณ์ด้วยรูป
สมบัติและอาจารย์สมบัติ ดำรงอยู่ในความเจริญ มีวาจาเป็นที่รัก
สตรีทั้งปวงย่อมเคารพเหมือนพวกมนุษย์เคารพเทวดา สตรีที่มี
สมภพในศากยวงศ์ ๑๘,๐๐๐ มีพระยโสธราเถรี เป็นประมุขเป็น
ใหญ่ ข้าแต่พระมหามุนี พระยโสธราเถรีล่วงกามธาตุ ดำรงอยู่
ในรูปธาตุ สตรีหนึ่งพันมิได้มีคนไหนมีรูปเหมือนพระเถรีนั้น ท่าน
พระยโสธราเถรีจึงถวายอภิวาทพระสัมพุทธเจ้าแสดงฤทธิ์ถวายเถิด
ภิกษุณีมีพระยโสธราเถรีเป็นต้นนั้นแสดงฤทธิ์ชนิดต่างๆ เป็น
อันมาก แสดงกายเท่าภูเขาจักรวาล แสดงศีรษะเท่าอตรกฐทวีป
แสดงแขนสองข้างเท่าทวีปทั้งสอง แสดงสรีระเป็นต้นหัวประจ่า
ทวีป มีกิ่งด้านใต้มีลูกเป็นพวงกิ่งต่างๆ มีลูกตก แสดงดวงจันทร์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

ดวงอาทิตย์เป็นนัยน์ตา แสดงเขาสเมรุเป็นกระหม่อม แสดงเขจักรวาลเป็นหน้าเอาตั้นหัวพร้อมทั้งรากเดินพัดเข้ามาถวายเป็นคม พระโลกนายกแสดงเพศช้าง เพศม้า ภูเขา ทะเล ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ เขาสเมรุและเพศท้าวสักกเทวราช ข้าแต่พระวิรเจ้าผู้มี—พระจักขุ เป็นนายกของนรชน พระยโสธราเถรีและหม่อมฉันทั้งหลาย ขอถวายบังคมพระยุคลบาท เป็นผู้สำเร็จแล้วด้วยกุศลธรรมที่อบรมมานานเพื่อพระองค์ ข้าแต่พระมหามณีหม่อมฉันทั้งหลายเป็นผู้มีความชำนาญในฤทธิ์ มีความชำนาญในทิพโสธราต มีความชำนาญในเจโตปริยญาณ รูปเพณีสถาณและทิพจักขุอันหมดจดวิเศษ มีอาสวะทั้งปวงหมดสิ้นแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก ข้าแต่พระมหาวีรเจ้าหม่อมฉันทั้งหลายมีญาณในอรรถะ ธรรมะ นිරุตติและปฏิญาณเกิดขึ้นแล้วในสำนักของพระองค์ หม่อมฉันทั้งหลายแสดงความสมัคคมแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้เป็นนาถะของโลกแต่ข้าพระมหามณี อริการเป็นอันมากของหม่อมฉันทั้งหลาย ย่อมเป็นประโยชน์แก่พระองค์ ขอพระองค์ทรงระลึกถึงกุศลกรรมเก่าของหม่อมฉันทั้งหลายเกิด ข้าแต่พระมหาวีรเจ้าหม่อมฉันทั้งหลายสิ่งสมบุญ ก็เพื่อประโยชน์แก่พระองค์หม่อมฉันทั้งหลาย งดเว้นอนาจารในสถานที่ไม่ควร แม้ชีวิตก็ยอมสละเพื่อประโยชน์พระองค์ ข้าแต่พระมหามณีพระองค์ประทานหม่อมฉันทั้งหลาย เพื่อต้องการให้เป็นภรรยาของผู้ทั้งหลายพ้นโกฏิกัป ก็เพื่อประโยชน์แก่พระองค์ หม่อมฉันทั้งหลายมิได้เสียใจ ข้าแต่พระมหามณีพระองค์ประทานหม่อมฉันทั้งหลายเพื่ออุปการะหลายพ้นโกฏิกัป เพื่อประโยชน์แก่พระองค์ หม่อมฉันทั้งหลายมิได้เสียใจในเรื่องนี้เลย ข้าแต่พระมหามณี พระองค์ประทานหม่อมฉันทั้งหลาย เพื่อประโยชน์เป็นอาหารหลายพ้นโกฏิกัป เพื่อประโยชน์แก่พระองค์ หม่อมฉันทั้งหลาย มิได้เสียใจในเรื่องนี้เลยหม่อมฉันทั้งหลายยอมสละชีวิต ทำความพ้นภัยหลายพ้นโกฏิกัป ข้าแต่พระมหามณี หม่อมฉันทั้งหลาย ไม่เคยหวงเครื่องประดับ และผ้ามากชนิดซึ่งอยู่ที่ตัว และภินทะคือ ตัวหญิงเพื่อประโยชน์แก่พระองค์ ข้าแต่พระมหามณีมหาวิรเจ้า ทรัพย์ ข้าวเปลือก ปัจฉัยเครื่องบริจาคนบ้าน นิคมน นา บุตร ธิดา ช้าง ม้า โค ทาสี ภรรยา มากนับไม่ถ้วน พระองค์ทรงบริจาคนแล้ว เพื่อประโยชน์แก่พระองค์ พระองค์ตรัสบอกหม่อมฉันทั้งหลายว่า เราทั้งหลายจักให้ทานกะพวยจาก เมื่อเราให้ทานอันอุดมเราทั้งหลายก็ไม่เห็นความเสียใจกัน ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันทั้งหลายยอมรับทุกข้มากมายหลายอย่าง นับไม่ถ้วน ในสงสารเป็นอนันต์ เพื่อประโยชน์แก่พระองค์ หม่อมฉันทั้งหลายได้รับความสุข ย่อมอนุโมทนา และในคราวได้รับทุกขก็ไม่เสียใจ เป็นผู้ยินดีแล้วในที่ทุกแห่ง เพื่อประโยชน์แก่พระองค์ ข้าแต่พระมหามณี พระสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมโดยมรรคาอันสมควรเสวยสุขทุกขแล้ว ได้บรรลุซึ่งโพธิญาณ หม่อมฉันทั้งหลายได้ร่วมกับพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าโคตม ผู้เป็นนายกของโลก เป็นเทพผู้ประเสริฐ มาเป็นอันมาก พระองค์ก็ได้ร่วมกับพระสัมพุทธเจ้าพระองค์อื่นๆ ผู้เป็นนาถะของโลกมาเป็นอันมาก ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า อริการของหม่อมฉันทั้งหลายมีมากเพื่อประโยชน์แก่พระองค์ เมื่อพระองค์ทรงแสวงหาพุทธธรรมอยู่ หม่อมฉันทั้งหลายก็ยอมเป็นบริจาริการับใช้พระองค์ ในสือสงไขยแสนกัป พระพุทธเจ้าพระนามว่าติปังกร เป็นพระมหาวีระ เป็นนายกของโลก เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ประชาชนในปัจฉินตประเทศ มีใจยินดี นิมนต์พระตถาคตเจ้าแล้ว ช่วยกันแผ้วถางหนทางเป็นที่เสด็จพระพุทธดำเนิน กาลครั้งนั้น พระองค์เป็นพราหมณ์นามว่าสุเมธตกแต่งหนทางยาว เพื่อพระสวตเจ้าผู้ทรงเห็นธรรมทั้งปวง คราวนั้น หม่อมฉันทุกคนมีสมภพในสกุลพราหมณ์ ถือดอกบัวเป็นอันมากนำไปสู่สมัคคม สมัยนั้น พระพุทธเจ้าที่ปังกรผู้มีบริวารมาก เป็นพระมหาวีระทรงพยากรณ์สุเมธฤาษีผู้มีมโนสูง เมื่อพระพุทธที่ปังกรกำลังทรงประกาศกรรมของสุเมธฤาษีผู้มีมโนสูง แผ่นดินหวั่นไหวสะเทือนสะท้านไปในโลกพร้อมทั้งเทวโลก พวก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
 เทพกัญญา มนุษย์ และหม่อมฉันทั้งหลายกับทั้งเทวดา พากัน
 บูชาพระองค์ผู้เป็นสมเษกฤทธิด้วยสิ่งของที่ควรบูชาต่างๆ แล้วก็
 บรรณาการ พระพุทธเจ้าพระนามว่าที่พึงกร ทรงพยากรณ์แก่เขา
 เหล่านั้นว่า ในวันนี้ ชนเหล่านี้ได้มีความบรรณาการ ชนเหล่านั้น
 จักมีในที่เฉพาะหน้าในกัปอันประมาณมิได้แต่กับนี้พระพุทธเจ้าทรง
 พยากรณ์หม่อมฉันทั้งหลาย ด้วยพระวาจาใดหม่อมฉันทั้งหลาย
 เมื่ออนุโมทนาพระวาจานั้นเป็นผู้ทำกรณียกิจอย่างนี้ หม่อมฉัน
 ทั้งหลายยังจิตให้เลื่อมใสในกุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้วนั้น จึงได้เสวย
 สมบัติในกำเนิดเทวดาและมนุษย์นับไม่ถ้วน ครั้นได้เสวยสุขและ
 ทุกขในเทวดาและมนุษย์แล้ว ในภพนี้ซึ่งเป็นภพหลัง จึงมาเกิดใน
 ศากยสกุล มีรูปสมบัติ โภคสมบัติ ยศและศีล สมบูรณ์ด้วยองค์
 สมบัติทั้งปวงได้รับสักการะอย่างยิ่งในสกุลทั้งหลาย มีลาภ สรรเสริญ
 และสักการะ พรั่งพร้อมไปด้วยโลกธรรม มีจิตไม่ประกอบด้วยทุกข์
 ไม่มีภัยแต่ที่ไหนๆ สมจริงตามพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
 ในกาลนั้น ยโสธรานารี แสดงอุปการะทั้งในภายในราชฐานและแก่
 พวกเจ้าในพระนคร มีอุปการะทั้งในยามสุขและในยามทุกข์ เป็นผู้
 บอกประโยชน์ให้และทำความอ่อนแอกะระห์ ควรประพฤดิธรรมให้เป็น
 สุจริต ไม่ควรประพฤดิธรรมให้เป็นทุจริต เพราะว่าบุคคลผู้ประพฤดิ
 ธรรม ย่อมอยู่เป็นสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า หม่อมฉันทั้งหลาย
 ละอาสวสถานออกบวช ยังไม่ทันถึงครึ่งเดือนก็บรรลุจตุราริยสัจ
 คนเป็นอันมากนำจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัชปัจจัยมา
 ถวาย เหมือลุดกลืนในทะเล หม่อมฉันทั้งหลายเผากิเลสทั้งหลาย
 แล้ว . . . พระพุทธศาสนา หม่อมฉันทั้งหลายได้ทำเสร็จแล้ว หม่อม-
 ฉันทั้งหลายได้ทุกข์วิบัติมากอย่าง และสุขสมบัติก็มากอย่างเช่นนี้
 ถึงพร้อมแล้ว ซึ่งความเป็นผู้บริสุทธิ์ สมบูรณ์ด้วยคุณทั้งปวง บุคคล
 ผู้ถวายตนของตนแก่พระเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ เพื่อประโยชน์
 แก่บุญ ก็ย่อมพรั่งพร้อมไปด้วยสหาย ลุถึงนิพพานบทเป็นอสังขตะ
 กรรมทั้งปวงส่วนอดีตปัจจุบันและอนาคตของหม่อมฉันทั้งหลาย
 หมดสิ้นไปแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระจักขุ หม่อมฉันทั้งหลาย
 ขอถวายบังคมพระยุคลบาท .

พระพุทธเจ้าตรัสว่า

เมื่อเธอทั้งหลายบอกลาเพื่อจะนิพพาน เราจะกล่าวอะไรให้ยิ่งกะเธอ
 ทั้งหลายเล่า บุคคลที่เป็นทาสที่นับว่าสัตว์ก็ถึงอมตบทแล้ว .

ทราบว่ ภิกษุณีหนึ่งหมื่นแปดพันมีพระยโสธราเถรีเป็นหัวหน้า ได้กล่าวคาถาเหล่านี้
 ในที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค ด้วยประการฉะนี้แล ฯ

จบอปทานแห่งพระเถรีหนึ่งหมื่นแปดพัน .

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุณฑลเกสิเถรียาปทาน ๒. กิสาโคตมีเถรียาปทาน ๓. ธรรมทินนาเถรียาปทาน
 ๔. สกลาเถรียาปทาน ๕. นันทาเถรียาปทาน ๖. โสณาเถรียาปทาน ๗. ภัททกาปิลาณี
 เถรียาปทาน ๘. ยโสธราเถรียาปทาน ๙. ทสสหัสสเถรียาปทาน ๑๐. อัญฐารสเถรียาปทาน-
 *มาปทาน บัณฑิตคํานวนคาถาได้ ๔๓๘ คาถา .

จบกุณฑลเกสววรรคที่ ๓

 ขัตติยกัญญาวรรคที่ ๔

อปทานแห่งพระเถรีที่เคยเป็นขัตติยกัญญา

หมื่นแปดพันที่ ๑

ว่าด้วยบพจริยาของพระเถรีหมื่นแปดพันรูป

[๑๓๑] ข้าแต่พระมหาราชนี หม่อมฉันทั้งหลายมีภพทั้งปวงสิ้นไปแล้ว ปลด-
 เปลื้องที่ต่อแห่งภพแล้ว มิได้มีอาสวะทั้งปวงเลย ขอกราบทูลว่า
 ข้าแต่พระมหาราชนี หม่อมฉันทั้งหลายมีกรรมเก่า ส่วนกุศลทุกอย่าง
 บำเพ็ญไว้ดีแล้ว วัตถุเครื่องบริโภคนิให้แล้วเพื่อประโยชน์แก่
 พระองค์ ข้าแต่พระมหาราชนี หม่อมฉันทั้งหลายบำเพ็ญกุศลกรรม
 ถวายเครื่องบริโภคนิแก่พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และ
 พระสาวกทั้งหลายเพื่อประโยชน์แก่พระองค์ ข้าแต่พระมหาราชนี
 หม่อมฉันทั้งหลายมีกรรมอย่างสูงและอย่างต่ำบำเพ็ญดีแล้ว แก่ภิกษุ
 ทั้งหลายมีกรรมเก่าทั้งส่วนสูงทั้งส่วนต่ำทำไว้แล้ว หม่อมฉัน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ทั้งหลายอันกรรมเดิม ที่เป็นกุศลนั้นนั้นแหละเตือนแล้ว เป็นผู้
พริ้งพริ้วไปด้วยกุศลกรรม ล่วงวิบัติของมนุษย์แล้ว มาเกิดใน
สกุลกษัตริย์ เพราะหม่อมฉันทั้งหลายรวมก่อสร้างกรรมโดยชาติ
เดียวกันจึงได้มาเกิดมีสมภพในตระกูลกษัตริย์ร่วมกัน ในภพหลัง
ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันทั้งหลายเป็นผู้มีรูปสมบัติ มีโภค-
สมบัติ มีลาภสักการะ อันมหาชนบูชาแล้ว ณ ภายในบุรี เหมือน
นั้นทวันของทวยเทพ หม่อมฉันทั้งหลายเบือนหายจึงพากันออก
บวชเป็นภิกษุณี มีอุปาทานอยู่สองสามวัน ก็บรรลุถึงความดับ
ทุกข์ทั้งหมดด้วยกัน หม่อมฉันทั้งหลาย อันชนเป็นอันมากนำจิ๋ว
บิณฑบาต เสนาสนะเกสขบิจัยเข้ามาสักการบูชาแล้ว หม่อมฉัน
ทั้งหลายเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนาหม่อมฉันทั้งหลาย
ได้ทำเสร็จแล้ว .

ทราบวา ภิกษุณีผู้เคยเป็นชัตติยภิกษุญา ๑๘ , ๐๐๐ มีพระยสวดีเถรีเป็นหัวหน้า ได้กล่าว
คาถาฉะเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค ด้วยประการฉะนี้แล .

จบอุปทานแห่งพระเถรีพระธิดากษัตริย์ ๑๘ , ๐๐๐ .

อุปทานแห่งพระเถรีบุตรพรหมณ์

แปดหมื่นสี่พันที่ ๒

ว่าด้วยบพจริยาของพระเถรีแปดหมื่นสี่พันรูป

[๑๗๒] ข้าแต่พระมุนี หม่อมฉันทั้งหลายมีสมภพในสกุลพรหมณ์จำนวน

๘๔ , ๐๐๐ มีมือและเท้าละเอียดอ่อน เกิดในศาสนาของพระองค์
ข้าแต่พระมุนี หมู่ที่เกิดในเวสสสกุล และสุททสกุล เทวดา
นาค กินนร และที่อยู่ในทวีปทั้งสี่มีมาก เกิดในศาสนาของพระองค์
หมู่บางพวกบวชแล้ว มีความเห็นธรรมทั้งปวงก็มีมาก พวกเทวดา
กินนร นาค จักตริสรู้ในอนาคต ชนทั้งหลายได้สวैयाกัรติยศ
ทั้งปวง มั่งคั่งด้วยสรรพสมบัติ ได้ความเลื่อมใสในพระองค์ จักตริส
รู้ในอนาคต ข้าแต่พระมหาวีรเจ้าผู้มีพระจักขุ ส่วนหม่อมฉัน
ทั้งหลายเกิดในสกุลพรหมณ์ เป็นธิดาของพรหมณ์ เป็นผู้มิใช่คดี
ขอลายบังคมพระยุคลบาท หม่อมฉันทั้งหลายกำจัดภพทั้งหมดแล้ว
ถอนตนหาอันเป็นรากเงาขึ้นแล้ว ตัดอนสัยขาดแล้ว ทำลายสังขาร
คือบุญหมดแล้ว หม่อมฉันทั้งปวงมีสมาธิเป็นโคจรชานาญใน
สมาบัติ จักอยู่ด้วยฉานและความยินดีในธรรมทุกเมื่อ ข้าแต่พระ-
องค์ผู้มาก หม่อมฉันทั้งหลายยังค้นหาที่นำไปสู่ภพ อริชชา และ
แม้สังขารให้สิ้นไปแล้ว บรรลุถึงบทที่แสนยากจะเห็นได้แล้ว
ทราบอยู่ .

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ท่านทั้งปวงมีอุปการะแก่เราผู้เดินทางไกลตลอดกาลนานมา จงดัด
ความสงสัยของบริษัทธิแล้วจึงถึงความดับทุกข์เกิด .
พระเถรีเหล่านั้น ถวายบังคมพระยุคลบาทของพระมุนีแล้วแสดง
ฤทธิ์ต่างๆ บางพวกแสดงแสงสว่าง บางพวกแสดงมืด บางพวก
แสดงพระจันทร์ พระอาทิตย์ บางพวกแสดงทะเล พร้อมด้วยปลา
บางพวกแสดงเขาสินธุ บางพวกแสดงเขาสัตตบริภัณฑ์ บางพวก
แสดงต้นปาริฉัตตะกะ บางพวกแสดงภพดาวดึงส์ บางพวกแสดง
ภพยามาด้วยฤทธิ์บางพวกแสดงเป็นเทวดาชาวดุสิต บางพวกแสดง
เป็นเทวดาชาวนิมนารตี บางพวกแสดงเป็นเทวดาชาวปรนิมิต-
วสวัตติมีอิสระมาก บางพวกแสดงเป็นพรหม บางพวกแสดงที่
จงกรมอันควรแก่คำมาก บางพวกนิรมิตเพศเป็นพรหมแสดง
สุญญตธรรม พระเถรีทั้งปวงครั้งแสดงฤทธิ์มีชนิดต่างๆ แล้วก็
แสดงกำลังถวายพระศาสนา ครั้นแล้ว ก็ถวายบังคมพระยุคลบาท
กราบทูลว่า ข้าแต่พระมุนีหม่อมฉันทั้งหลายเป็นผู้มีความชานาญ
ในฤทธิ์ มีความชานาญในทิพโสธราต มีความชานาญในเจโต-
ปริยญาณ รับุพเพนิวาสญาณและทิพจักขุอันหมดจดวิเศษ มีอสวะ
ทั้งปวงสิ้นไปแล้ว บัดนี้ ภพใหม่มิได้มีอีก ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า
หม่อมฉันทั้งหลายมีญาณในอรรถธรรมะนิรุตติ และปฏิภาณเกิดขึ้น
แล้วในสำนักของพระองค์ ความสมาคมกับพระพุทธเจ้าทั้งหลายผู้
เป็นนาถของโลก พระองค์ทรงแสดงแล้ว ข้าแต่พระมุนี
หม่อมฉันทั้งหลายมีอิทธิการเป็นอันมาก เพื่อประโยชน์แก่พระองค์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

ข้าแต่พระมุนีมหาวิรเจ้า ขอพระองค์จงทรงระลึกถึงกุศลกรรมก่อน
 ของหม่อมฉันทั้งหลาย หม่อมฉันทั้งหลายก่อสร้างบุญกิริยาเพื่อ
 ประโยชน์แก่พระองค์ ในกัปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้พระมุนี
 พระนามว่าปทุมตระ เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระนครหงสวดีเป็นที่อยู่
 อาศัยแห่งสกุลของพระสัมพุทธเจ้า มีแม่น้ำคงคาไหลผ่านทางประตู
 พระนครหงสวดี ในกาลทั้งปวงภิกษุทั้งหลายเดือดร้อนเพราะแม่น้ำ
 ไปไหนไม่ได้ น้ำเต็มเปี่ยมวันหนึ่งบ้าง สองวันบ้าง สามวันบ้าง
 สัปดาหหนึ่งบ้าง เดือนหนึ่งบ้าง สี่เดือนบ้าง ภิกษุเหล่านั้นจึงไป
 ไม่ได้ ครั้นนั้น รัฐบุรุษผู้หนึ่งมีนามว่าชัชชียะ มีทรัพย์เป็นสภาระ
 ของประโยชน์ของตนเห็นภิกษุทั้งหลาย ได้ให้นายช่างจัดสร้าง
 สะพานที่ฝั่งนี้แห่งแม่น้ำคงคา ครั้นนั้นประชาชน ให้นายช่างสร้าง
 สะพานที่แม่น้ำคงคาด้วยทรัพย์หลายแสนและรัฐบุรุษนั้น ได้ให้นาย
 ช่างสร้างวิหารที่ฝั่งโน้นถวายแก่สงฆ์ สตรี บุรุษ สกฺกสูงและต่ำ
 เหล่านั้น ได้ให้สร้างสะพานและวิหาร ให้มีส่วนเท่ากันกับของ
 รัฐบุรุษนั้นหม่อมฉันทั้งหลายและมนุษย์เหล่านั้น ในพระนครและ
 ในชนบท มีจิตเลื่อมใส ย่อมเป็นธรรมทายาทแห่งพระพุทธเจ้า
 พระองค์นั้น สตรี บุรุษ กุมารและกุมารีมากด้วยกันต่างก็ขนเอา
 ทรายมาเกลี่ยลงที่สะพานและวิหาร กวาดถนนแล้วยกต้นกล้วย
 หม้อมีน้ำเต็มและธงขึ้น จัดรูป จูรณ และดอกไม้เป็นสักการะ
 แต่พระศาสดา ครั้นสร้างสะพานและวิหารแล้ว นิมนต์พระพุทธเจ้า
 ถวายมหาทานแล้วปรารภความตรัสรู้ พระมุนีปทุมตระมหา-
 วิรเจ้าผู้เป็นที่เคารพแห่งสรรพสัตว์ ทรงทำอนุโมทนาแล้ว ตรัส-
 พยากรณ์ว่า เมื่อแสนกัปล่วงไปแล้ว จึงมีภัทรกัปนี้ บุรุษนี้มีความสุข
 ในภพน้อยภพใหญ่แล้ว จักบรรลุโพธิญาณ บุรุษและสตรีที่
 หัตถกรรมทั้งหมด จักมีในที่เฉพาะหน้าในอนาคตกาล ด้วยวิบาก
 แห่งกรรมนั้นและด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ ประชาชนเหล่านั้นเกิด
 ในเทวโลกแล้ว เป็นบริวาริกาแห่งพระองค์ เสวยทิพย์สุขและ
 มนุษยสุขมากมายท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่ตลอดกาลนาน ใน
 กัปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้ หม่อมฉันทั้งหลายมีกุศลกรรมอันทำดี
 แล้ว ย่อมได้รูปสมบัติ โภคสมบัติ ยศ ความสรรเสริญและ
 ความสุขเป็นที่รัก ซึ่งเป็นผลที่ปรารถนาทั้งปวงเนื่องๆ ในหมู่มนุษย์
 ที่ละเอียดอ่อน และในเทวโลก ในภพนี้ซึ่งเป็นภพหลัง หม่อมฉัน
 ทั้งหลายเกิดในสกุลพราหมณ์ มีมือและเท้าละเอียดอ่อน และได้
 มาในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็สดังว่าพระนิเวศน์แห่งพระศากยบุตร
 ข้าแต่พระมุนี หม่อมฉันทั้งหลายย่อมไม่เห็นแผ่นดินที่เขาไม่
 ตกแต่ง และไม่เห็นภาคพื้นที่เป็นทางเดินลื่น แมตตลอดกาลทั้งปวง
 เมื่อหม่อมฉันทั้งหลายอยู่ในอาคารสถาน ประชมชนก็นำสักการะทุก
 อย่างมาให้ตลอดกาลทั้งปวงเพราะผลแห่งกุศลกรรมในกาลก่อน
 หม่อมฉันทั้งหลายละอาคารสถานแล้ว บวชเป็นภิกษุณีข้ามทาง
 สงสารได้แล้ว บัดนี้ไฟไหม้ไม่มีอีก พวกทายกทายิกาหลายพัน
 แต่ที่นั้นๆ นำจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและเภสัชปัจจัยมาให้
 เสมอไป หม่อมฉันทั้งหลายเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนา
 หม่อมฉันทั้งหลายได้ทำเสร็จแล้ว .

ทราบว่า ภิกษุณีบุตริพราหมณ์ ๘๔ , ๐๐๐ ได้กล่าวคาถาเหล่านี้เฉพาะพระพักตร์พระผู้มี
 พระภาค ด้วยประการฉะนี้แล .

จบอปทานแห่งพระเถรีบุตริพราหมณ์ ๘๔ , ๐๐๐ .

อุปลทายิกาเถรีอาปทานที่ ๓

ว่าด้วยบุพจริยาของพระอุปลทายิกาเถรี

[๑๗๓] พระเถรีกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

มีกษัตริย์องค์หนึ่งพระนามว่าอรุณ ครองราชสมบัติในพระนคร
 อรุณวดี หม่อมฉันเป็นนมเหสีของท้าวเธอ บอกบุคคลบางคนว่า
 หม่อมฉันนั่งอยู่ในที่ลับคือนั่งนี้ว่า กุศลที่เราจะเอาไปที่เราทำไว้ไม่
 มีเลย เราจะต้องไปสู่นรกอันมีความเร่าร้อนมาก ทั้งเดือดร้อนร้ายแรง
 แสนทารุณเป็นแน่ในเรื่องนี้เราไม่มีความสงสัยเลย ครั้นหม่อมฉัน
 คิดอย่างนี้แล้ว ยังใจให้เร่าเรงเข้าไปเฝ้าพระราชสวามีแล้ว กราบทูล
 ว่า ข้าแต่พระชัตติยาริบัติผู้ประเสริฐ หม่อมฉันเป็นสตรี จะไม่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
 เคยเป็นบุรุษมิได้มี ขอพระองค์ได้โปรดประทานสมณะองค์หนึ่งแก่
 หม่อมฉันเถิด หม่อมฉันจักนิมนต์ท่านให้ฉัน ครั้นนั้นพระราชาก็
 ประทานสมณะองค์หนึ่งผู้บรมอินทรีย์แล้วแก่หม่อมฉัน หม่อมฉัน
 มีใจยินดีรับบาตรของท่านมาแล้ว เอาภัตตาหารอย่างประณีตใส่จน
 เต็ม ครั้นแล้วได้ถวายผ้าผืนใหญ่ให้ท่านครอง แล้วได้ถวายบาตร
 นั้น พร้อมด้วยดอกไม้มีกลิ่นหอมและน้ำมันเครื่องไล่ท้าวางดี
 ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้
 หม่อมฉันจะร่างกายมนุษย์แล้วได้ไปภพดาวดึงส์ ได้ครองตำแหน่ง
 พระมเหสีแห่งเทวราชหนึ่งพระองค์ ได้ครองตำแหน่งพระมเหสีแห่ง
 พระเจ้าจักรพรรดิหนึ่งพระองค์ และครองตำแหน่งพระมเหสีแห่ง
 พระเจ้าประเทศราชอื่น ไพบูลย์โดยจะยกยอไม่มีได้ ทั้งได้กุศลอัน
 มีย่างต่างๆ มากมายซึ่งเป็นผลกรรมแห่งบิณฑบาตในคราวนั้น
 หม่อมฉันมีสีกายเหมือนดอกบัว เป็นหญิงมีรูปงาม นาค นาค
 ถึงพร้อมด้วยองค์สมบัติทั้งปวงเป็นอภิชาติสตรี ทรงไว้ซึ่งความ
 เปล่งปลั่งในภพนี้ซึ่งเป็นภพหลัง หม่อมฉันเกิดในศากยสกุล เป็น
 ธิดาแห่งพระเจ้าสุทโธทนะมหาราช เป็นหัวหน้าแห่งนารีหนึ่งพันแปด
 พันในอาคารถฐาน จึงออกบวชเป็นภิกษุณีถึงราตรีที่ ๗ ก็ได้บรรลุ
 จตุราริยสัง หม่อมฉัน ไม่สามารถจะประมาณจิ๋ว บิณฑบาต
 เสนาสนะ และเภสัชปัจจัย ที่ทายกทายิกานำมาถวายได้ นี่เป็น
 ผลแห่งบิณฑบาต ข้าแต่พระมุนีมหาวิรเจ้า ขอพระองค์พึงทรง
 ระลึกถึงกุศลกรรมครั้งก่อนของหม่อมฉัน หม่อมฉันสละวัตถุทาน
 เป็นอันมากเพื่อประโยชน์แก่พระองค์ ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ หม่อมฉัน
 ได้ถวายทานใดในครั้งนั้น ด้วยผลแห่งทานนั้น หม่อมฉันไม่รู้สัก
 ทุกคิดเลย นี่เป็นผลแห่งบิณฑบาตทาน หม่อมฉันรู้จักคติสอง คือ
 เทวตา หรือมนุษย์ มิได้รู้จักคติอื่นเลย นี่เป็นผลแห่งบิณฑบาตทาน
 รู้จักแต่สกุลสูงซึ่งเป็นสกุลมหาศาลมีทรัพย์มาก มิได้รู้จักสกุลอื่น
 นี่เป็นผลแห่งบิณฑบาตทาน หม่อมฉันท่องเที่ยวไปในภคน้อยภพ
 ใหญ่ อันกุศลมูลตักเตือนแล้ว ย่อมไม่เห็นสิ่งที่ไม่พอใจเลย นี่
 เป็นผลแห่งโสมนัส ข้าแต่พระมุนี หม่อมฉันเป็นผู้มีความ
 ชำนาญในอุทธี มีความชำนาญในทิพโสตราต มีความชำนาญใน
 เจโตปริยญาณ ย่อมรู้ปพเพนิวาสญาณและทิพจักขุอันหมดจดวิเศษ
 มีอาสวะทั้งปวงสิ้นไปแล้ว บัดนี้ ภพใหม่มิได้มีอีก ข้าแต่พระมหา-
 วิรเจ้า หม่อมฉันมีญาณในอรรถะ ธรรมะ นิรุตติและปฏิญาณเกิดขึ้น
 แล้วในสำนักของพระองค์ ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธ-
 ศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว .

ทราบแล้ว พระอุปลทายิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้เฉพาะพระพักตร์ พระผู้มีพระภาค
 ด้วยประการฉะนี้แล .

จบอุปลทายิกาเถรียาปทาน .

สังคาลมาตาเถรียาปทานที่ ๔

ว่าด้วยบุพจริยาของพระสังคาลมาตาเถรี

[๑๗๔] ในกัปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมารผู้เป็นนายกของโลก

พระนามว่าปทุมตระ ทรงรู้จบธรรมทั้งปวงเสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้นนั้น
 ดิฉันเกิดในสกุลอำมาตย์ที่รุ่งเรืองด้วยรัตนะต่างๆ เป็นตระกูล
 มั่งคั่ง เจริญ มีทรัพย์มาก ในพระนครหงสวดี ดิฉันมีมหาชนเป็น
 บริวารไปกับบิดา ได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าแล้วออกบวชเป็น
 ภิกษุณี ครั้นบวชแล้ว เว้นบาปกรรมทางกาย ละวจีทุจริตชำระ
 อาชีวะบริสุทธื มีความเลื่อมใสเพราะเคารพมากในพระพุทธเจ้า
 พระธรรม และพระสงฆ์ ขวนขวายในการฟังธรรม มีความเห็น
 พระพุทธเจ้าเป็นปกติ ในครั้งนั้น ดิฉันได้ฟังภิกษุณีองค์หนึ่งซึ่ง
 เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลาย ฝ่ายสัทธาธิมุต จึงปรากฏตำแหน่ง
 นั้นแล้วได้บำเพ็ญไตรสิกขา ครั้นนั้น พระสกลเจ้าผู้มีพระอภัยาคัย
 ประกอบด้วยกรุณา ตรัสกะดิฉันว่าบุคคลผู้มีศรัทธาไม่หวั่นไหว ตั้ง
 มั่นดีในพระตถาคต มีศีลงามที่พระอริยะรักใคร่สรรเสริญ มีความ
 เลื่อมใสในพระสงฆ์ มีความเห็นตรง นักปราชญ์เรียกผู้นั้นว่า เป็น
 ผู้ไม่ขัดสน ชีวิตของผู้นั้นไม่เป็นหมัน เพราะฉะนั้น บุคคลผู้มี
 ปัญญา เมื่อระลึกถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พึงหมั่น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

ประกอบศรัทธา คือ ความเลื่อมใสและความเห็นธรรม ดิฉันได้ฟังพระพุทธเจ้าที่นั่นแล้ว มีความเบิกบานใจ ได้ทูลถามถึงความปรารถนาดีของดิฉัน ครั้นนั้นพระสุตเจ้าผู้นำขึ้นพิเศษผู้มีปัญญาไม่ทรมาน มีพระคุณนับไม่ถ้วน ทรงพยากรณ์ว่าท่านเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า มีธรรมงาม จักได้ตำแหน่งในที่ท่านปรารถนาดีแล้ว ในกัปที่หนึ่งแสนแต่กัปนี้ พระศาสดาพระนามว่าโคดม มีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ท่านจักได้เป็นธรรมทายาทแห่งพระศาสดาพระองค์นั้น จักเป็นโอรสอันธรรมนิรมิต เป็นมารดาแห่งสังคาลมณฑล จักได้เป็นสาวิกาของพระศาสดาครั้งนั้น ดิฉันได้ฟังพระพุทธพยากรณ์นั้นแล้ว มีความยินดี มีจิตประกอบด้วยเมตตา บำรุงพระพิชิตมารผู้เป็นนายกของโลก ด้วยความปฏิบัติทั้งหลาย จนสิ้นชีวิต ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้วนั้นและด้วยการตั้งเจตนากำหนดไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในภพหลังครั้งนี้ ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐีมีความเจริญ สิ่งสมรตนะไว้มาก ในพระนคร—ราชฤทธอันอุดม บุตรของดิฉันชื่อสังคาลมณฑล ยินดีในทางผัดแล่นไปสู่ทิวเขารัณธิ์ มีการบูชาทิศเป็นเบื้องหน้า ย่อมไหว้ทิศต่างๆ พระพุทธเจ้าผู้นำขึ้นพิเศษ เสด็จเข้าไปสู่พระนครราชฤทธ เพื่อทรงรับบิณฑบาต ทอดพระเนตรเห็นบุตรของดิฉันแล้ว ประทับอยู่ที่หนทาง ตรัสแสดงธรรมแก่บุตรของดิฉัน แต่เขายังมีความเห็นผิดอยู่อย่างเดิม ธรรมภิกษุมัยได้มีแก่บุรุษและสตรี ๒ โกฏิ ครั้นนั้นดิฉันไปในที่ประชุมชนได้ฟังสวดภาณแล้ว ได้บรรลุโสดาปัตติผลแล้วออกบวชเป็นภิกษุณี ได้เห็นพระพุทธเจ้าเป็นปกติ เจริญพุทธานุสสติดู้อยู่ไม่นาน ก็ได้บรรลุอรหัตผล ดิฉันได้เห็นพระพุทธเจ้าอยู่รำไปไม่ได้เมื่อชมพระรูปเป็นที่เพลินตา เป็นพระรูปที่เกิดแต่พระบารมีทั้งปวง เป็นดังว่าเรือนหลวงที่ประกอบด้วยสิริ มีพระลักษณะงามทั่วไป พระพิชิตมารโปรดในคุณสมบัตินั้น จึงทรงตั้งดิฉันไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะว่า ภิกษุณีมารดาของสังคาลมณฑล เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายฝ่ายสัทธาธิมุต ข้าแต่พระมหามณีหม่อมฉันเป็นผู้มีความชำนาญในฤทธิ์ มีความชำนาญในทิพโสตราต มีความชำนาญในเจโตปริยญาณ ย่อมรู้ปุพเพนิวาสญาณและทิพจักขุอันหมดจดวิเศษ กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว บัดนี้ ภพใหม่มิได้มีอีก ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันมีญาณในอรรถะ ธรรมะ นิรัตติ และปฏิภาณ เกิดขึ้นในสำนักของพระองค์ ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสดาฉันได้ทำเสร็จแล้ว .

ทราบวาท่านพระภิกษุณีมารดาสังคาลมณฑลได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบสังคาลมณฑาเถรียาปทาน .

สูกาเถรียาปทานที่ ๕

ว่าด้วยบพจริยาของพระสูกาเถรี

[๑๗๕] ในกัปที่ ๔๑ แต่ภัทรกัปนี้ พระพุทธเจ้าผู้นายกของโลกพระนามว่าวิปัสสิ มีพระเนตรงาม ทรงเห็นแจ้งซึ่งธรรมทั้งปวง เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้นนั้น หม่อมฉันเกิดในสกุลหนึ่งในพระนครพันธุมดี ได้ฟังธรรมของพระมนีแล้ว ออกบวชเป็นภิกษุณี เป็นผู้มัสตะมาก ทรงธรรม มีปฏิภาณ กล่าวธรรมกถาไพเราะ ปฏิบัติตามพระพุทธศาสนา ครั้นนั้น หม่อมฉันแสดงธรรมกถาเพื่อประโยชน์แก่ประชุมชนทุกสมัย หม่อมฉันเคลื่อนจากอัตภาพนั้นแล้วไปเกิดในภพดุสิต เป็นเทพธิดามียศในกัปที่ ๓๑ แต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมารพระนามว่าสิขี มีพระรัศมีดังไฟ สง่าอยู่ในโลกด้วยยศประเสริฐกว่าพวกบัณฑิต เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว แม้ในครั้งนั้น หม่อมฉันบวชแล้ว เป็นผู้ฉลาดในพุทธศาสนา ยังพระพุทธพจน์ให้กระจ่างแล้ว ไปสู่ภพดาวดึงส์ ในกัปที่ ๓๑ แต่ภัทรกัปนี้ พระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก พระนามว่าเวสสภูมิธรรมดังวายุอันใหญ่ เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว หม่อมฉันก็เป็นเหมือนอย่างก่อน บวชแล้วเป็นผู้ทรงธรรม ยังพุทธศาสนาให้กระจ่างแล้ว ไปสู่เมืองมรณานิคม ได้เสวยความสุขมากในภัทรกัปนี้ พระพิชิตมารผู้อดมพระนามว่ากสิณระประเสริฐกว่าราชชน เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว แม้ในครั้งนั้น หม่อมฉันก็เป็นเหมือนอย่างก่อน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
บวชแล้ว ก็ยังพุทธศาสนาให้กระจ่างจนตลอดชีวิต เคลื่อนจาก
อัฐภาพนั้นแล้ว ได้ไปสูกพดาวตังส์ เหมือนดัง ไปสู่ที่อยู่ของตน
ในภักทีกัปนี้แล พระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก พระนามว่า
โกนาคมน์ผู้ประเสริฐกว่าพวกบัณฑิต อุดมกว่าสรรพสัตว์เสด็จอุบัติ
ขึ้นแล้ว แม้ในครั้งนั้น หม่อมฉันบวชในศาสนาของพระองค์ผู้คงที่
เป็นพุทธศตวรรษธรรม ยังพุทธศาสนาให้กระจ่างในภักทีกัปนี้เหมือน
กัน พระมณีพระนามว่ากัสสป มีพระคุณประเสริฐ เป็นสภาระ
แห่งสัตว์โลก ไม่มีข้าศึก ถึงที่สุดแห่งมรณะ เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว
หม่อมฉันบวชในศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้ทรงพระปริชากว่าประชากร
พระองค์นั้นศึกษาพระสัทธรรมแล้วคล่องแคล่วในปริปัจจา ข้าแต่
พระมหามณี หม่อมฉันมีศีลงาม มีความละเอียดฉลาดในไตรสิกขา
แสดงธรรมกถาจนตลอดชีวิต ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น และด้วย
การตั้งเจตนาน้ำใจไว้ หม่อมฉันจะร่างกายมนุษย์แล้ว ไปสูกพ
ดาวตังส์ ในภพหลังครั้งนั้น หม่อมฉันเกิดในสกุลเศรษฐีที่เจริญ
สิ่งสมรณะไว้มาก ในพระนครราชคฤห์อันอุดม เมื่อพระผู้มี
พระภาคผู้เป็นนายกของโลกอันภิกษุชนนาคพหนึ่งพัน เป็นบริวาร
สรรเสริญแล้ว เสด็จเข้าไปสู่เมืองราชคฤห์ .

พระผู้มีพระภาคทรงฝึกอินทรีย์แล้ว พ้นขาดจากสรรพกิเลส
มีวาระจะเปล่งปลั่งดังแท่งทองสีดิลี พร้อมด้วยพระชินาสพซึ่ง
เคยเป็นขลุ่ย ผู้ฝึกอินทรีย์แล้ว พ้นขาดจากสรรพกิเลสเสด็จ
เข้าไปสู่เมืองราชคฤห์ .

หม่อมฉันได้เห็นพระพุทธานุภาพ และได้ฟังธรรมมีคุณเป็นที่ประชม
แล้ว ยังจิตให้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า บวชาพระองค์ผู้มีพลธรรมมาก
เวลาต่อ หม่อมฉันออกบวชเป็นภิกษุในสำนักพระธรรมทินนาเถรี
หม่อมฉันเผากิเลสทั้งหลายในเมื่อกำลังปลงผม บวชแล้ว ไม่นาน
ศึกษาศาสนาธรรมทั่วแล้ว แต่นั้นได้แสดงธรรมในสมาคมแห่ง
มหาชน เมื่อหม่อมฉันกำลังแสดงอยู่ ธรรมากิสมย์ได้มีแก่ประชุมชน
หลายพันมีภิกษุคนหนึ่ง ได้ฟังธรรมนั้นแล้ว เกิดอัศจรรย์ใจ เลื่อมใส
ต่อหม่อมฉัน ได้ไปยังพระนครราชคฤห์ พวกมนุษย์ในพระนคร-
ราชคฤห์อันหม่อมฉันทำแล้วอย่างไร ได้ติชมธรรมดั่งว่าน้ำผึ้งอยู่
มนุษย์เหล่าใด ไม่นั่งใกล้ภิกษุณีชื่อสูกกาผู้แสดงอมตบท อันเป็นเหตุ
ไม่ให้ออกกลับ ให้เกิดความชื่นใจ มีรสโอชา มนุษย์เหล่านั้นเห็น
จะเป็นเหมือนพวกคนมีปัญญาเดินทางไกลหาน้ำฝนดื่ม ข้าแต่พระ-
มหามณี หม่อมฉันเป็นผู้มีความชำนาญในฤทธิ์ มีความชำนาญใน
ทิพโสตรธาตุ มีความชำนาญในเจโตปริยญาณ รูปร่างเพริศสา
และทิพจักขุอันหมดจดวิเศษ มีอาสวะทั้งปวงสิ้นไปแล้ว บัดนี้ภพ
ใหม่มิได้มีอีก ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันมีญาณในอรรถ
ธรรมะ นිරุตติและปฏิภาณ เกิดขึ้นแล้วในสำนักของพระองค์ ดิฉัน
เผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสดาฉันได้ทำเสร็จแล้ว .
ทราบวาท่านพระสุกกากิษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบสุกกากิษุณีอาปทาน .

จบภาณวารที่ ๕ .

อภิรูปนันทาเถรีอาปทานที่ ๖

ว่าด้วยบุพจริยาของพระอภิรูปนันทาเถรี

[๑๗๖] ในกัปที่ ๔๑ แต่ภักทีกัปนี้ พระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก
พระนามว่าปัสสิ มีพระเนตรงาม มีพระจักขุในธรรมทั้งปวง เสด็จ
อุบัติขึ้นแล้ว ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในสกุลใหญ่ที่มั่งคั่งเจริญ ในพระนคร
พันธุมดี เป็นหญิงมีรูปงาม น่าพึงใจและเป็นพี่ชายของประชุมชน
ได้เข้าเฝ้าพระพุทธบริษัทผู้มีความเพียรมาก เป็นนายกของโลก ได้
ฟังธรรมแล้วถึงพระองค์เป็นสภาระ สำราญอยู่ในศีล เมื่อพระผู้มี
พระภาคพระองค์นั้นผู้มีพระคุณสูงสุดกว่านรชน ปรีนิพพานแล้ว
ดิฉันได้เอาจิตตรองบูชาไว้ ณ เบื้องบนแห่งพระสถูปที่บรรจุพระธาตุ
ดิฉันเป็นผู้มีจาคะอันสละแล้ว มีศีลจนตลอดชีวิตเคลื่อนจากอัฐภาพ
นั้น ละร่างกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสูกพดาวตังส์ ครั้งนั้น ดิฉัน
ครอบงำเทพธิดาทั้งหมดด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ ด้วยรูป เสียง
กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อายุ วารณะ สุข ยศ และความเป็น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
อริบตี รุ่งโรจน์ปรากฏอยู่ในภพหลังครั้งนี้ ดิฉันเกิดในพระนคร
กบิลพัสดุ์เป็นธิดาของศากยราชนามว่าเชมกะ มีนามปรากฏว่านันทา
ประชุมชนกล่าวว่า ดิฉันเป็นผู้หนึ่งซึ่งมีความถึงพร้อมด้วยรูปงาม
นาชม เมื่อดิฉันเติบโตเป็นสาว (รู้จัก) ตกแต่งรูปและผิวพรรณ
พวกศากยราชมีความวิวาทกันมากเพราะตัวดิฉัน ครั้นนั้น พระบิดา
ของดิฉันกล่าวว่า พวกศากยราชอย่าจับหายเสียเลย จึงให้ดิฉัน
บวชเสีย ครั้นดิฉันบวชแล้วได้ฟังว่า พระตถาคตเจ้าผู้มีพระคุณ
สูงสุดกว่านรชน ทรงตรัส จึงไม่เข้าไปเฝ้า เพราะดิฉันชอบรูปกลัว
จะพบพระพุทธรูปเจ้า จึงไม่ไปรับโอวาท ครั้นนั้น พระพิชิตมารทรง
ให้ดิฉันเข้าไปสู่สำนักของพระองค์ด้วยอุบาย พระองค์ทรงฉลาดใน
ทางอุบาย ทรงแสดงหญิง ๓ ชนิด ด้วยฤทธิ์ คือ หญิงสาวสวย
เหมือนรูปเทพอัปสร หญิงแก่ หญิงตายแล้ว ดิฉันเห็นหญิงทั้ง ๓
แล้ว มีความสลดใจ ไม่ยินดีในซากศพหญิงที่ตายแล้ว มีความ
เบื่อหน่ายในภพเฉยอยู่ ขณะนั้นพระผู้มีพระภาคนายกของโลก
ตรัสกะดิฉันว่า ดูกรนันทาท่านจงดูร่างกายที่ทรนทราย ไม่สะอาด
โสโครก ไหลเข้าถ่ายออกอยู่ ที่พวกพละชนปรารถนา ท่านจง
อบรมจิตให้เป็นสมาธิมีอารมณ์อย่างเดียวกับอสุภะเกิด รูปนี้เป็นจัน
ใด รูปท่านนั้นก็เป็นอย่างนั้น รูปท่านนั้นเป็นจันใด รูปนี้ก็เป็นอย่าง
นั้น เมื่อท่านพิจารณาเห็นรูปนั้น อย่างนี้ มิได้เกียจคร้านทั้งกลาง
คืนกลางวัน แต่นั่นก็จะเบื่อหน่ายด้วยปัญญาของตน ดิฉันผู้ไม่
ประมาท พิจารณาในร่างกายนี้โดยแยบคาย ก็เห็นกายนี้ทั้งกาย
ในภายนอกตามความเป็นจริง เมื่อเป็นเช่นนั้น ดิฉันจึงเบื่อหน่าย
ในกาย และไม่ยินดีเป็นภายใน ไม่ประมาท ไม่เกาะเกี่ยว เป็น
ผู้สงบเย็นแล้ว ข้าแต่พระมหารัชมังมณีนั่นเป็นผู้มีความชำนาญ
ในฤทธิ์ ในทิพโสตราตร และในเจโตปริยญาณ รูปร่างเพริศผ่อง
และทิพจักขุอันหมดจดวิเศษ หม่อมฉันสิ้นอาสวะทั้งปวงแล้ว
บัดนี้ภพใหม่ไม่มี ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันมีญาณในอรรณะ
ธรรมะ นิรุติ และปฏิภาณ เกิดขึ้นแล้วในสำนักของพระองค์
ดิฉันเผือกเลสทั้งหลายแล้ว . . . พระพุทธศาสนา ดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว .
ทราบ ว่า ท่านพระอริยรูปนั้นเพิกขุณฺโณ ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบอริยรูปนันทาเถรียาปทาน .

อรรถกถาสีเถรียาปทานที่ ๗

ว่าด้วยบุพจริยาของพระอรรถกถาสีเถรี

[๑๗๓] ในภิกขุภินี้ พระพุทธเจ้าผู้เป็นพงศ์พันธุ์แห่งพรหมมณเฑียรพระยศ

มาก มีพระนามว่ากัสสป ประเสริฐกว่าพวกบัณฑิตเสด็จอุบัติขึ้น
แล้ว ครั้นนั้น ดิฉันบวชในศาสนาของพระองค์สาวรมในป่าติโลกข
และอินทรี ๕ รู้จักประมาณในอาสนะต่ำ ประกอบความเพียรใน
ความเป็นผู้ตื่นอยู่ บำเพ็ญเพียรมีจิตชั่ว ได้ตักขุณโณองค์หนึ่งผู้
ปราศจากอาสวะครั้งเดียวว่านางเพศยา ด้วยบาปกรรมนั้นนั้นแหละ
ดิฉันต้องหมกหม้อยู่ในนรก ด้วยกรรมที่ยังเหลืออยู่นั้น ดิฉันเกิด
ในสกุลหญิงแพศยา ถูกขายให้บุรุษอื่นอยู่โดยมาก ในชาติหลัง
ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐีในแคว้นกาสิ มีความถึงพร้อมด้วยรูปงดงาม
นางเทพอัปสรในหมู่เทวดา ด้วยผลแห่งพรหมจรรย์ประชุมชนเห็น
ดิฉันมีรูปนาชม จึงตั้งดิฉันไว้ในความเป็นหญิงแพศยาในพระนคร
ราชฤทธิที่อุดม ด้วยผลที่ตักขุณโณนั้นดิฉัน ได้ฟังพระสัทธรรมที่
พระพุทธรูปเจ้าผู้ประเสริฐตรัสแล้วเป็นผู้ประกอบด้วยบุพพวาสนา ได้
บวชเป็นภิกษุณี แต่เมื่อไปสู่สำนักพระพิชิตมารเพื่อจะอุปสมบท
พบพวกนักเลงดักอยู่ที่หนทาง ได้แล้วซึ่งทุตอุปสมบท ดิฉันมีกรรม
ทุกอย่างทั้งบุญและบาปหมดสิ้น ไปแล้ว ข้ามพ้นสงสารทั้งปวงแล้ว
และความเป็นหญิงแพศยาก็สิ้น ไปแล้ว .

ทราบ ว่า ท่านพระอรรถกถาสีภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบอรรถกถาสีเถรียาปทาน .

ปณณิกาเถรียาปทานที่ ๘

ว่าด้วยบุพจริยาของพระปณณิกาเถรี

[๑๗๔] ดิฉันบวชเป็นภิกษุณีในศาสนาของพระพุทธเจ้า ๖ พระองค์ คือ
พระวิปัสสิ พระสิขี พระเวสสกุ พระกกุสันธะ พระโกนาคมน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ผู้คนที่ พระกัศสป เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลมีปัญญา สारวมอินทรีย์
เป็นพหูสูตร ทรงธรรมสอภามอรรถแห่งธรรม ศึกษาธรรมแล้ว
มีกระแสธรรม เป็นผู้หนึ่งใกล้แสดงพุทธศาสนาในท่ามกลาง
ประชุมชน ดิฉันมีศีลเป็นที่รักแต่ถือตัวจัดเพราะความเป็นพหูสูตรนั้น
ในภพครั้งหลังนี้ดิฉันเกิดในเรือนแห่งนางกมุทาสี ของอนาถ
บิณฑิกเศรษฐีในพระนครสาวัตถีอันอุดม ดิฉันไปตักน้ำ ได้เห็น
โสถกยพราหมณ์หนาวสั่นอยู่ในกลางน้ำ ครั้นเห็นแล้ว ได้กล่าวว่า
ดิฉันมาตักน้ำในคราวหนาว กลัวภัยแต่อาชญา และระแวงภัย คือ
การดำด้วยวาจาของเจ้านายจึงต้องลงน้ำรำไป ดูพราหมณ์ท่านกลัว
อะไร จึงลงน้ำเสมอ มีตัวสั่น รู้สึกหนาวมากดูกรนางปณณิกา
ผู้เจริญ ท่านรู้จักสอบถามข้าพเจ้าผู้ทำกุศลกรรม ก่การจัดบาปกรรม

(ดิฉันกล่าวว่า) บุคคลใดเป็นผู้ใหญ่ก็ตาม เป็นเด็กก็ตาม ทำบาป-
กรรม บุคคลนั้น จะพ้นจากบาปกรรม เพราะความอาบน้ำได้หรือ
เมื่อพราหมณ์นั้นกลับขึ้นมาดิฉัน ได้บอกซึ่งบทอันประกอบด้วยธรรม
และอรรถ พราหมณ์ได้ฟังธรรมบทนั้น แล้วมีความสลดใจ บวช
แล้วได้เป็นพระอรหันต์ เพราะดิฉันเกิดในสกุลทาสี ยิงทาสทาสี
๙๙ คนให้ครบ ๑๐๐ คน เจ้านายนั้นจึงตั้งชื่อให้ดิฉันว่าปณณาและ
ปลดดิฉันให้เป็นไทย ดิฉันให้เศรษฐีอื่นโมทนาบุญนั้นแล้ว ออก
บวชเป็นภิกษุณี โดยกาลไม่นานนักก็ได้บรรลุอรหัต ข้าแต่พระ-
มหาราชา หม่อมฉันเป็นผู้มีความชำนาญในฤทธิ์ ในทิพโสตราต
และในเจโตปริยญาณ รูปร่างเพริศงดงามและทิพจักขุอันหมดจด
วิเศษ มีอาสวะทั้งปวงสิ้นไปแล้ว บัดนี้ภพใหม่มิได้มีอีก หม่อมฉัน
มีญาณอันปราศจาก มลทิน บริสุทธิ์ในอรรถ ธรรมะ นิรุตติ
และปฏิภาณ เพราะอำนาจพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด หม่อมฉันมี
ปัญญามากเพราะภาวณา มีสตะเพราะพาหุสัจจะเกิดในสกุลต่ำเพราะ
มานะ แต่มิได้มีกุศลกรรมวิบัติไปเลย ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว . . .
พระพุทธศาสนา ดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว .

ทราบวาท่านพระปณณิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบปณณิกาเถรียาปัตทาน .

อัมพปาลีเถรียาปัตทานที่ ๙

ว่าด้วยบุพจริยาของพระอัมพปาลีเถรี

[๑๓๙] ดิฉันเกิดในสกุลกษัตริย์ เป็นภคินีแห่งพระมหาราชาพระนามว่าปัสสะ
ผู้มีพระรัศมีงามรุ่งเรือง มีธรรมดั่งว่าเทริดดอกไม้มันศรัทธา ดิฉันได้
ฟังธรรมของพระองค์แล้วมีจิตเลื่อมใสถวายมหาทานแล้ว ปราธนา
ซึ่งรูปสมบัติ ในกัปที่ ๓๑ แต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมารพระนามว่าสิขี
ผู้เป็นนายกชั้นเลิศของโลก ทรงยังโลกให้รุ่งเรือง เป็นสรณะใน
ไตรโลกเสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในสกุลพราหมณ์ใน
เมืองอรุณอันนารัณมย์ ไกรธแล้ว ดำภิภษณ์องค์หนึ่งผู้มีจิตพ้นแล้ว
จากกิเลสว่า ท่านเป็นหญิงเพศยา ประพฤติอนาจารประทุษร้าย
พุทธศาสนา ครั้นด่าอย่างนี้แล้ว ดิฉันต้องไปสุนทรอันร้ายกาจ
เพียบพร้อมไปด้วยมหันตทุกข์ เพราะกรรมอันลามกนั้น เคลื่อน
จากนรกนั้นแล้วมาเกิดในหมู่มนุษย์เป็นผู้มีลามกกรรม เป็นเหตุให้
เดือดร้อนครองความเป็นหญิงเพศยาอย่างหมิ่นชด้ายังมิได้พ้นจากบาป
กรรมนั้น เปรียบเหมือนคนกินยาพิษอันร้ายแรง ดิฉันได้บวชเป็น
ภิกษุณีมีเพศประเสริฐในศาสนาพระพุทธกัศสป ได้ไปเกิดในภพ
ดาวดึงส์ เพราะผลแห่งบรรพชากรรมนั้น ในภพนี้ซึ่งเป็นภพหลัง
ดิฉันเป็นอุปาทกสัตว์เกิดในระหว่างกึ่งต้นมะม่วง จึงมีชื่อว่าอัมพ-
ปาลีตามนิมิตนั้น ดิฉันมีประชาชนหลายพันโกฏิ แห่ห้อมมาบวช
ในพุทธศาสนาเป็นโอรสธิดาแห่งพระพุทธเจ้า บรรลุถึงฐานะอันไม่
หวั่นไหว ข้าแต่พระมหาราชา หม่อมฉันเป็นผู้มีความชำนาญในฤทธิ์
ในทิพโสตราตและในเจโตปริยญาณ รูปร่างเพริศงดงามและทิพจักขุ
อันหมดจดวิเศษ มีอาสวะทั้งปวงสิ้นไปแล้ว บัดนี้ภพใหม่มิได้มีอีก
หม่อมฉันมีญาณอันปราศจากมลทิน บริสุทธิ์ในอรรถ ธรรมะ
นิรุตติ และปฏิภาณ เพราะอำนาจพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด
หม่อมฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้หมดสิ้นแล้ว ตัด
กิเลสเครื่องผูกมัดข้างพังตัดเชือกแล้วเป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ การที่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
หม่อมฉันได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เป็นการมาดี
แล้วหนอ วิชา ๓ หม่อมฉันบรรลุแล้วโดยลำดับ พระพุทธศาสนา
หม่อมฉันได้ทำเสร็จแล้ว คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิทา ๔
วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ หม่อมฉันทำให้แจ้งชัดแล้ว พระพุทธ-
ศาสนาหม่อมฉัน ได้ทำเสร็จแล้วดังนี้ .

ทราบว่ ท่านพระอัมพปาลีภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบอัมพปาลีเถรียาปทาน .

เสลาเถรียาปทานที่ ๑๐

ว่าด้วยบุพจริยาของพระเสลาเถรี

[๑๘๐] ในภิกขุภีนี้ พระพุทธเจ้าพละนามว่ากัสสป ผู้เป็นพงศ์พันธุ์แห่ง

พราหมณ์ มีศกมากประเสริฐกว่าพวกบัณฑิต เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว
ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในสกุลอุบาสก ในพระนครสาวัตถีอันประเสริฐ
เห็นพระพิชิตมารผู้ประเสริฐพระองค์นั้น และฟังธรรมเทศนาแล้ว
ถึงพระองค์ผู้มีเพียรเป็นสรณะแล้วสมาทานศีลทั้งหลาย ครั้งหนึ่ง
พระมหาวิริเจ้าพระองค์นั้น ผู้อาจกว่านรชน ทรงประกาศอภิสม-
โพธิญาณของพระองค์ในสมาคมแห่งมหาชนว่า เรามีจักขุ ญาณ
ปัญญา วิชาและแสงสว่าง ในธรรมที่ไม่เคยฟังมาในกาลก่อนและ
ในอริยสัจมีทุกขอริยสัจเป็นต้น ดิฉันได้ฟังธรรมนั้นแล้ว เล่าเรียน
สอบถามภิกษุณีทั้งหลาย ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำแล้วนั้น และด้วย
การเจตนาน่าใจไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสูภพดาวดึงส์
ในภพหลังครั้งนั้น ดิฉันเกิดในสกุลแห่งเศรษฐีใหญ่ ดิฉันได้เข้าเฝ้า
พระพุทธเจ้า ได้ฟังศีลธรรมอันประกาศมัจจุ บวชแล้ว คั่นคว่ำ
อรรถธรรมทั้งปวง ยังอาสวะทั้งปวงให้สิ้นไปแล้ว ได้บรรลุอรหัต
โดยกาลไม่นานเลย ข้าแต่มหามณี หม่อมฉันเป็นผู้มีความชำนาญ
ในฤทธิ์ ในทิพโสตราต และในเจโตปริยญาณรูปเพณีนวสญาณ
และทิพจักขอันหมดจดพิเศษ มีอาสวะทั้งปวงสิ้นไปแล้ว บัดนี้
ภพใหม่มิได้มีอีก หม่อมฉันมีญาณอันปราศจากมลทิน บริสุทธิ์
ในอรรถะ ธรรมะ นිරุตติ และปฏิญาณ เพราะอำนาจพระพุทธเจ้า
ผู้ประเสริฐสุดหม่อมฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้หมด
สิ้นแล้วตัดกิเลสเครื่องผูกมัดข้างพังตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะ
อยู่ การที่หม่อมฉันได้มาในสำนักของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด
เป็นการมาดีแล้วหนอ วิชา ๓ หม่อมฉันบรรลุแล้วโดยลำดับ
พระพุทธศาสนาหม่อมฉันได้ทำเสร็จแล้ว คุณวิเศษเหล่านี้ คือ
ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ หม่อมฉันทำให้แจ้งชัด
แล้ว พระพุทธศาสนาหม่อมฉันได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้ .

ทราบว่ ท่านพระเสลาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบเสลาเถรียาปทาน .

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัฐฐาสหัสสขัตติยกัณฐาเถรียาปทาน ๒. จตฺราสัตฺติสหัสสพราหมณกัณฐาเถรียา-
*ปทาน ๓. อุปลทายิกาเถรียาปทาน ๔. สิงคาลมاتاเถรียาปทาน ๕. สุกกาเถรียาปทาน
๖. อภิรูปันนทาเถรียาปทาน ๗. อัชฌณกาลิเถรียาปทาน ๘. ปุณณิกาเถรียาปทาน ๙. อัมพปาลี-
*เถรียาปทาน ๑๐. เสลาเถรียาปทาน .

จบขัตติยกัณฐาวรรคที่ ๔ .

จบอปทาน .

พุทธวงศ์

รัตนะจกกรมกัณฑ์

ว่าด้วยพระพุทธองค์ทรงเนรมิตที่จกกรมแก้ว

[๑] ก็ท้าวสหัสสมิตพรหมผู้เป็นใหญ่ในโลกได้ประนมอัญชลีทูล
อาราธนาพระผู้มีพระภาคว่า สัตว์ทั้งหลายผู้มีกิเลสธูลี
ในนัยนัตาน้อย มีอยู่ในโลกนี้ ขอพระองค์ได้ทรงโปรด
อนุเคราะห์แสดงธรรมแก่หมู่มสัตว์นี้เถิด (พระผู้มี-
พระภาคผู้เป็นใหญ่กว่าโลกอุดมกว่านรชน อันหมู่พรหม
ผู้ประนมอัญชลีทูลอาราธนาว่า สัตว์ทั้งหลายผู้มีกิเลสธูลี
ในนัยนัตาน้อยมีอยู่ในโลกนี้ ขอพระองค์ได้ทรงโปรด
อนุเคราะห์แสดงธรรมแก่หมู่มสัตว์นี้ ขอพระสุคตเจ้าทรง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
โปรดแสดงธรรม ขอทรงแสดงอมตบท ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นนายก
ของทรงโปรดอนุเคราะห์แสดงธรรมแก่สัตว์โลก) พระตถาคตผู้ไม่มี
บุคคลเปรียบเสมอ ทรงถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ผู้คงที่ ผู้ทรง
ความรุ่งเรือง ทรงไว้ซึ่งพระกายครั้งสุดท้าย ทรงเกิดความกรุณา
ในสัตว์ทั้งปวง

พระผู้มีพระภาคผู้ศัสดา ได้ทรงสดับดังนั้นแล้ว ได้
ตรัสว่า สัตว์เหล่าใดเจียโลตลงฟัง ปลอญศรัทธาเราจะ
เปิดประตูอมตนิพพานแก่สัตว์เหล่านั้น ดุกรพรหม เรา
สำคัญไปว่าจะลำบากเปล่า จึงไม่กล่าวธรรมมิกถอื่น
ละเอียดประณีตในหมู่มนุษย์ .

(สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคผู้ประเสริฐกว่ามุนีจะทรงอนุเคราะห์
เวไนยสัตว์ เสด็จจากไม้อ้อชุปาลนิโครธ เสด็จถึงพระนครพาราณสี
โดยเสด็จดำเนินไปตามลำดับ ก็ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคประทับ
บนบัลลังก์อันประเสริฐนั้น และทรงประกาศธรรมจักร คือ ทุกข์
เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ มรรคอันสูงสุดแกปญจวัคคีย์ พระ-
ผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรมจักรนั้นแล้ว ฤาษีปญจวัคคีย์เหล่านั้น
คือ โกลนทัณณยะ วัปปะ กัปปิยะ มหานามะ และอัสสชิ พร้อม
ด้วยหมู่เทวดาและพรหม ๑๘ โกลิ ได้ธรรมาภิสมัยในสันติบาต
ครั้งแรก ในกาลนั้น พระองค์ทรงแนะนำปญจวัคคีย์แม่ทั้งหมด
พร้อมด้วยหมู่พรหมและเทวดา ๑๘ โกลิ ให้วิเศษตามลำดับ ด้วย
พระธรรมเทศนาอย่างอื่น ทรงยังหมู่พรหมและเทวดาให้ได้โสดา
ปัตติผลในสันติบาตนั้น แล้วเสด็จไปยังกรุงราชคฤห์ โดยเสด็จ
ดำเนินไปตามลำดับ พระองค์ผู้ประเสริฐกว่ามุนี ประทับอยู่ ณ
พระเวฬุวันมหาวิหาร ก็พระเจ้าพิมพิสารได้ทรงสดับดังนั้น ได้เสด็จ
ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค มีบริวารเป็นอันมากประมาณ ๑๑ นหุต
พระเจ้าพิมพิสารทรงบูชาพระผู้มีพระภาค ด้วยประทีป ของหอม
รูปและดอกไม้เป็นต้น ในสมภาคนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดง
กามาทีนวกถา ในเวลาจบเทศนา ครั้งนั้น ธรรมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์
๘๔, ๐๐๐ มีพระราชาเป็นประมุขพระพุทโธบิดาได้ทรงสดับชาวนั้น
ทรงส่งทูตไป ๙ นายทูตเหล่านั้นพร้อมด้วยบริวาร ๙, ๐๐๐ ทูลขอ
บรรพชาจะพระมุนี ทูตเหล่านั้นและบริวาร ๙, ๐๐๐ ได้บรรลอรหัต
ครั้งสุดท้ายกาฬุทายีอำมาตย์กับบริวาร ๑, ๐๐๐ ถึงเพตภิกษุแล้ว
กราบทูลเชิญพระผู้มีพระภาค พระศากยมุนีผู้ประเสริฐ ทรงรับ
นิมนต์แล้ว เสด็จดำเนินไปตามทางใหญ่ เสด็จไปพร้อมด้วยภิกษุ
สองหมื่น พระองค์เสด็จถึงกรุงกบิลพัสดุ์โดยการเสด็จดำเนินไป
ตามลำดับ ได้ทรงกระทำปาฏิหาริย์ที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำโรหิณี ประทับนั่ง
ณ ท่ามกลางบัลลังก์นั้น ทรงแสดงมหาเวสสันดรชาดกธรรมเทศนา
แก่พระพุทโธบิดา ธรรมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์ ๘๔, ๐๐๐) .

พระผู้มีพระภาคทรงพระดำริว่า

พรหมเหล่านี้ พร้อมด้วยเทวดาและมนุษย์ไม่ว่า พระ-
พุทธเจ้าผู้สูงสุดกว่านรชนนี้เป็นเช่นไร ทรงมีกำลังฤทธิ์
และกำลังปัญญาเช่นไร ทรงมีกำลังพุทธเจ้าอันเป็น
ประโยชน์แก่โลกเช่นไร พรหมเหล่านี้พร้อมด้วยเทวดา
และมนุษย์ไม่ว่า พระพุทธเจ้าผู้สูงสุดกว่านรชนนี้เป็น
เช่นไร ทรงมีกำลังฤทธิ์และกำลังปัญญาเช่นไร ทรงมีกำลัง
พระพุทธเจ้าอันเป็นประโยชน์แก่โลกเช่นไร .

เอาละ เราจักแสดงกำลังพระพุทโธเจ้าอันยอดเยี่ยม เราจักนิรมิต
ท้องกรรมอันประดับด้วยรัตนะในนภากาศ .

ภมมเทวดา เทวดาชั้นมหาราชา ชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา
ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี ชั้นปรนิมมิตสวัตติ และ
เทวดาที่นับเนื่องในหมู่พรหม ต่างก็ยินดี ได้พากัน
ส่งเสียงอื้ออึง แผ่นดินพร้อมด้วยเทวโลกสว่างไสว
ที่อันมีในระหว่างโลกอันหนาแน่นไม่มีอะไรปิด และ
ความมืดทึบได้หายไป ในกาลนั้น พรหมพร้อมทั้งเทวดา
คนธรรพมนุษย์และรากษส ได้เห็นปาฏิหาริย์อันอัศจรรย์
แล้ว กล่าววาทรมอันสว่างจ้า ได้เกิดขึ้นแล้วในโลกนี้

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
และในโลกอื่น ทั้งเบื้องล่างเบื้องบน และเบื้องขวาง
ส่วนกว้าง พระศาสดาผู้อุดมกว่าสัตว์ไม่มีใครประเสริฐ
ยิ่งไปกว่า เป็นนายกชั้นพิเศษ อันเทวดาและมนุษย์บูชา
ทรงมีอานุภาพมาก มีลักษณะบุญนับด้วยร้อย ทรงแสดง
ปาฏิหาริย์อันน่าอัศจรรย์ ฯ

(ในสมภาคนั้น พระศาสดาผู้พิชิตมารเสด็จเหาะขึ้นในนาคาดแล้ว
ทรงนิรมิตขนเขาสิเนรุให้เป็นที่ยงกรรมอันนารินรมย์ ทวยเทพใน
หมื่นโลกธาตุ มาประชุมกันในสำนักพระพิชิตมารถวายนมัสการ
พระตถาคตแล้ว กระทำพุทธบูชา)

ในกาลนั้น พระศาสดาผู้มีพระจักร์อุดมกว่านรชน เป็น
นายกของโลกอันทั่วสัพพัญญู ผู้ประเสริฐกว่าเทวดา
ทูลอาราธนาแล้ว ทรงพิจารณาเห็นประโยชน์ดีแล้ว จึง
ทรงนิรมิตที่ยงกรรมเรียบร้อยสวยามประดับด้วยรัตนะ
ทั่วไป พระผู้มีพระภาคผู้เป็นนายกของโลก ทรงมีความ
ชำนาญในปาฏิหาริย์ ๓ อย่าง คือ อิทธิปาฏิหาริย์
อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนศาสนีปาฏิหาริย์ ทรงนิรมิต
ที่ยงกรรมเรียบร้อยสวยามประดับด้วยรัตนะทั่วไป

ทรงแสดงขนเขาสิเนรุอันสูงสุดในหมื่นโลกธาตุ เป็นเสาเรียงตาม
ลำดับ ในที่ยงกรรมอันสำเร็จด้วยรัตนะ พระพิชิตมารทรงนิรมิต
ที่ยงกรรมเกินกว่าพื้นที่ ล้วนแต่สำเร็จด้วยทองคำไว้รอบข้างรัตนะ
จงกรม ทรงนิรมิตแผ่นกระดานทองคำติดอยู่ตามข้อและเท้า ทรง-
นิรมิตไฟที่ล้วนแต่ทองคำไว้ที่ข้างทั้งสอง รัตนะจงกรมที่ทรงนิรมิต
เคลื่อนไปด้วยแก้วมณีแก้วมุกดาและทรายสว่างไสวไปทั่วทิศเหมือน
พระอาทิตย์อุทัย ฉะนั้น พระชินสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนักปราชญ์ มี
ลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ ทรงเปล่งพระรัศมีรุ่งเรือง เสด็จ
จงกรมอยู่บนรัตนะจงกรมนั้น ทวยเทพทั้งปวงที่มาประชุมกันต่างก็
โปรยปรายดอกมณฑารพ ดอกปทุม ดอกปาริชาติทิพย์ลงในที่
จงกรม หมู่เทพในหมื่นจักรวาล ได้เห็นเช่นนั้นจึงมาประชุมกัน
ต่างก็ยินดีราเริง เบิกบานใจหมอบลงถวายนมัสการ ทวยเทพชั้น
ดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี และชั้นปรนิมมิตตวสวัตดี
ได้เห็นพระศาสดาผู้เป็นนายกของโลก ต่างก็มีจิตเบิกบานโลมสนัส .
พวกนาค ครุฑ หรือแม่มกนิร พร้อมด้วยเทวดาคนธรรพ์
มนุษย์และรากษส ต่างก็ได้เห็นพระศาสดาผู้ทรงเกือกุล
อนุเคราะห์โลก เหมือนดวงจันทร์ที่ขึ้นไปในนภากาศ
ฉะนั้น .

อภัสสรพรหม สุกกิณพรหม เวฬุผลพรหมและอกนิฐพรหม
ต่างก็นุ่งผ้าขาวล้วนๆ ยืนประนมอัญชลี .

ต่างก็โปรยดอกมณฑารพ ๕ สี อันเจือด้วยกระแจะจันทน์
และพากันโบกผ้าอยู่ในอัมพรในกาลนั้นต่างก็เปล่งเสียง
ว่า โอ พระพิชิตมารทรงเกือกุลอนุเคราะห์โลก .

พระองค์ผู้อุดมกว่าสัตว์ เป็นศาสดา เป็นยอด เป็นจริง เป็นหลักชัย
เป็นที่พึ่งอาศัย และเป็นประทีปของสัตว์ทั้งหลาย ทวยเทพผู้มี
ฤทธิ์มากในหมื่นโลกธาตุ ต่างก็ยินดีราเริง เบิกบานใจ พากัน
แวดล้อมถวายนมัสการ เทพบุตรและเทพกัญญา ต่างก็เลื่อมใสมีใจ
ยินดีพากันบูชาพระนราสภด้วยดอกไม้ ๕ สี หมู่เทพเจ้าได้เห็น
พระศาสดา ต่างก็เลื่อมใสมีใจยินดีพากันบูชาพระนราสภด้วยดอก
ไม้ ๕ สี เปล่งเสียงว่า ความอัศจรรย์ โอ ขนพองสยองเกล้าไม่
เคยมีในโลก ความอัศจรรย์ขนพองสยองเกล้าเช่นนี้ ไม่เคยเป็น
เทพเจ้าเหล่านี้ อยู่ในภพของตนๆ ได้เห็นความอัศจรรย์ในนภากาศ
แล้ว พากันร่าเริงเป็นอันมาก เทพเจ้าที่อยู่ในนภากาศ พื้นดิน
ป่าหญ้าและที่ประจำดวงดาว ต่างก็ยินดีราเริงเบิกบานใจ พากัน
ประนมอัญชลีนมัสการ แม้พวกนาคที่มีอายุยืน มีบุญ มีฤทธิ์มาก
ได้เห็นอัศจรรย์ในนภากาศแล้วต่างก็ยินดีมีจิตเบิกบาน ถวายนมัส-
การบูชาพระศาสดาผู้อุดมกว่านรชน บรรเลงสังคีต ตีกลองกันอยู่
ในอากาศกลางหาได้เห็นอัศจรรย์ในนภากาศแล้ว ต่างก็ประโคม-
สังข์ บัณเฑาะว์และมโหรีที่อยู่ในอากาศเปล่งเสียงว่า วันนี้ ความ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
อัครจารย์ไม่เคยมี ขนพองสยองเกล้าเกิดขึ้นแก่เรา เราได้ความสำเร็จ
ประโยชน์ยิ่งขึ้น ขณะปรากฏแก่เราแล้วเพราะ ได้ฟังว่าพุทโธ นาค
เหล่านั้นเกิดปิติในขณะนั้น ต่างก็ยินประนมอัญชลีเปล่งเสียงว่า
พุทโธ พุทโธ หมู่สัตว์ต่างๆ ในท้องฟ้าต่างก็ประนมอัญชลีเปล่ง
เสียงหึ่งๆ เสียงสาธุการและเสียงให้กึกก้อง

นาคทั้งหลายต่างก็เปล่งเสียงประสานขับร้องประโคมปรบ
มือ ฟ้อนรำและต่างก็ไปรยปรายดอกมณฑารพ ๕ สี
อันเจือด้วยกระแจะจันทร์ ลงมาบูชาเปล่งเสียงประกาศว่า
ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า ลายจักรที่พระบาทหกลของพระองค์นั้นไฉน
ธงชัย ธงปฏิภาณก็เขยปรกลอยเด่นอยู่ จันนั้น ไม่มีใครเสมอด้วย
พระรูป ศิล สมาริ และปัญญาของพระองค์ในการประกาศธรรมจักร
ไม่มีใครเสมอด้วยวิมุตติ กำลังกายของนาค ๑๐ นาค เป็นพระ
กำลังกายปกติของพระองค์ในการประกาศธรรมจักร ไม่มีใครเสมอ
ด้วยกำลังพระฤทธิ์ของพระองค์ ท่านทั้งหลายจงนมัสการพระมหามุนี
ผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติทุกอย่าง ทรงประกอบด้วยองค์คุณทั้งปวง
มีพระกรุณา เป็นนาถะของโลก พระองค์ยอมควรแก่การอภิวัต
การชมเชย การไหว้ การสรรเสริญ การนมัสการ และการบูชา
ทุกอย่าง ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า พระองค์เป็นผู้ประเสริฐที่สุดกว่า
บุคคลผู้ไหว้ และผู้เคารพไหว้ในโลกไม่มีใครเสมอกับพระองค์ พระ-
สารีบุตรผู้มีปัญญามาก เป็นผู้ฉลาดในสมาริและฌาน สถิต ณ เขา
คิชฌกุฏ ได้เห็นพระองค์ผู้เป็นนายกของโลก มองดูพระนราสางาม
เหมือนพระยารัชมัดอกบานสะพรั่ง เหมือนพระจันทร์ในท้องฟ้า
และเหมือนพระอาทิตย์ในเวลาเที่ยง เห็นพระองค์ผู้นายกของโลก
ผู้แวดล้อมด้วยรัศมีด้านละวา จามดังต้นไม้ประจำทวีปอันรุ่งเรือง
เหมือนพระอาทิตย์อ้อยส่องแสงอ่อนๆ พระสารีบุตรได้นิมนต์พระ-
ภิกษุชีนมาสพ ๕๐๐ รูป ผู้ทำกิจเสร็จแล้ว ผู้คงที่ ผู้ปราศจากมลทิน
ให้มาประชุมกันในขณะนั้น กล่าวว่า พระพิชิตมารทรงแสดง
ปาฏิหาริย์อันจะยังโลกให้เลื่อมใส แม้เราทั้งหลาย ก็จักไปถวาย
บังคมพระองค์ในที่นั้น มาเถิด เราทั้งปวงจักไป จักทูลถามพระองค์
เราจักไปเฝ้าพระองค์ผู้เป็นนายกของโลก ให้พระองค์บรรเทาความ
สงสัยให้ พระภิกษุผู้มีปัญญาร่วมอินทรีย์เหล่านั้น รับว่าสาธุแล้ว
ต่างก็ถือบาตรและจีวร พากันรีบร้อนเข้าไปเฝ้าพระสารีบุตรผู้มี
ปัญญามาก พร้อมด้วยพระชีนมาสพผู้ปราศจากมลทิน ผู้ฝึกตนด้วย
การฝึกอันอุดมพากันไปเฝ้าด้วยฤทธิ์ พระสารีบุตรผู้เป็นเจ้าคณะใหญ่
แวดล้อมด้วยภิกษุเหล่านั้นเข้าไปเฝ้าด้วยฤทธิ์ เปรียบเหมือนเทวดา
ลอยมาในอากาศ ฉะนั้น พระภิกษุเหล่านั้นผู้มีวัตรอันงาม มีความ
เคารพยำเกรง ไม่โอ้อวด ไม่จาม พากันเข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า
ครั้นเข้าเฝ้าแล้ว ได้เห็นพระสยัมภิวรเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ลอย
เด่นอยู่ในนภากาศ เหมือนพระจันทร์ในท้องฟ้า ได้เห็นพระพุทธรเจ้า
ผู้เป็นนายกของโลกดังต้นไม้ประจำทวีปอันรุ่งเรืองเหมือนสายฟ้าใน
อากาศ ดูพระอาทิตย์ในเวลาเที่ยง พระภิกษุทั้ง ๕๐๐ องค์ ได้เห็น
พระพุทธรเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ดังห้วงน้ำอันใสแจ้ว ดังดอก
บัวบาน ต่างก็ยินดีว่าเร้าใจบันเทิงใจ ประนมอัญชลีหมอบลงถวาย
นมัสการแทบพระบาทพระศาสดา พระสารีบุตรผู้มีปัญญามาก เสมอ
เหมือนโลกพิภพ ฉลาดในสมาริและฌาน ถวายบังคมพระศาสดา
ผู้เป็นนายกของโลกพระโมคคัลลานะผู้มีฤทธิ์มาก ไม่มีใครเสมอ
ด้วยกำลังฤทธิ์เปรียบด้วยดอกนิลบล เหมือนนกกาลเมฆกระหิม
ฉะนั้นแม้พระมหากัสสปเถระ ผู้เปรียบด้วยทองคำสีรุ่งเรืองพระ-
ศาสดาทรงชมเชยสรรเสริญตั้งไว้ว่าเป็นยอดในฐคงคุณพระอนุรุธ
เถระผู้เป็นเจ้าคณะใหญ่ เลิศกว่าบรรดาภิกษุผู้มีจักษุทิพย์เป็นพระ-
ญาติผู้ประเสริฐของพระผู้มีพระภาคสถิตอยู่ไม่ไกล พระอุบาลีเถระ
ผู้ฉลาดในอาบัตินานาบัติ สดกกิจจา พระศาสดาทรงสรรเสริญตั้งไว้
ว่าเป็นผู้เลิศในฝ่ายวินัย พระเถระผู้เป็นบุตรของนางมันตานี ปรากฏ
ว่าชื่อปณณะ ผู้แพ่งตลอดอรรถธรรมอันสุขุมละเอียดประเสริฐกว่า
ภิกษุผู้เป็นธรรมกถึก พระมณีนมหารีรเจ้าผู้ทรงฉลาดในอุปมา ผู้ตัด
ความสงสัย ทรงทราบวาระจิตของท่านเหล่านั้นแล้วจึงตรัสพระคุณ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ของพระองค์ว่า ชนเหล่าใดไม่รู้สัตตนิกาย โอกาสและจักรวาล
อันไม่มีที่สิ้นสุด ในสือสง ขยโกฏีได้ ชนเหล่านั้นก็ไม่สามารถจะ
รู้ พระพุทธญาณ อันไม่มีเปรียบได้การแผ่ฤทธิ์ของเรานี้ จะ
อัครยอะไรในโลกเล่า ความอัครยอื่น ไม่เคยมี นำชนพองสยอง
เกล้าอย่างอื่นมีอีกมากในกาลใด เราอยู่ในชั้นดุสิต ในกาลนั้น เรา
ชื่อว่าสันดุสิตเทวดาในหมื่นจักรวาลมาประนมอชลิเชยเรว่า ข้าแต่
ท่านผู้มีเพียรใหญ่ เวลานี้เป็นกาลสมการที่ท่านจะเกิดในครรภพระ-
มารดา ของเชยตรัสรู้มตบทช่วยหรือชนสัตว์พร้อมด้วยเทวดาให้
ข้ามเกิด ขณะเมื่อเราดีจากสวรค์ชั้นดุสิตลงสู่ครรภนั้นแผ่นดินใน
หมื่นโลกธาตุยอมหวั่นไหว ขณะเมื่อเรามีความรู้สึกตัวประสูติ
จากครรภพระมารดานั้น ทวยเทพในหมื่นโลกธาตุเปล่งเสียงสาธุการ
หวั่นไหว ในการลงสู่ครรภประสูติและออกบวช ไม่มีใครเสมอด้วย
เรา เราเป็นผู้ประเสริฐสุดในกาลตรัสรู้และในการประกาศธรรมจักร
โอ ความอัครยมีในโลกเพราะพระพุทเจ้ามีคุณมาก หมื่นโลก
ธาตุหวั่นไหว ๖ ครั้งมีศรีสว้างจำ นำอัครยชนพองสยองเกล้า
กิสมีนั้น พระผู้มีพระภาคผู้พิชิตมาร เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐ
กว่านรชน ทรงจกรมด้วยฤทธิ์ แสดงให้โลกพร้อมทั้งเทวโลกเห็น
พระศาสดาผู้เป็นนายกของโลก เสด็จจกรมอยู่ ณ ที่จกรมนั้นเอง
ตรัสตอบ ไม่เสด็จกลับในระหว่างเหมือนดังเสด็จจกรมอยู่ในที่จกร
ม ๕ ตก พระสารีบุตรผู้มีปัญญามากในสมาธิและฉาน ถึงความ
บริบูรณ์ด้วยปัญญาได้ทูลถามพระศาสดาผู้เป็นนายกของโลกว่า ข้า-
แต่พระมหาวิเจ้าผู้อุดมกว่านรชน อภินิหารของพระองค์เช่นไร
พระองค์ทรงปรารถนาพระโพธิญาณอันอุดมในกาลไร ทาน คิล เนก-
ขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐานะ เมตตาและอุเบกขา
เป็นเช่นไร ข้าแต่พระมหาวิเจ้า ผู้เป็นนายกของโลก บารมี ๑๐
เป็นอย่างไร อุปบารมี ๑๐ และปรมัตถบารมี ๑๐ บริบูรณ์อย่างไร

(เพราะทรงอธิษฐานกรรมอะไร จึงเป็นอธิปัตเช่นไร เป็นบารมีได้
เช่นไร นักปราชญ์เช่นไรมีในโลก เมตตา กรุณา มุทิตา และ
อุเบกขาเป็นเช่นไร พระองค์ทรงบำเพ็ญพุทธการกกรรมให้บริบูรณ์
เช่นไร) พระศาสดาผู้มีพระสุเสียงไพเราะดังนกการเวกอันพระ-
สารีบุตรทูลถามแล้ว ทรงพยากรณ์ให้เย็นใจ และทรงยังโลกพร้อม
ทั้งเทวโลกให้ยินดี .

พระศาสดาทรงประกาศประโยชน์แก่โลก ที่พระพุทธเจ้า
ในอดีตทรงแสดงไว้ ทรงชมเชย อันพระพุทเจ้าทรงนำ
สืบๆ กันมา ด้วยพระพุทธญาณที่ไปตามปฏเพณิवास-
ญาณ ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก
ว่าท่านทั้งหลายจงทำจิตให้เกิดปิตติและปราโมทย์ให้บรรเทาอุทคร คือ
ความโศก ให้ได้สมบัติทั้งปวงแล้ว จงฟังเราท่านทั้งหลายจงดำเนิน
ไปตามมรรคอันเป็นเครื่องย้ายมีความเมาบรรเทาความโศก เปลื้อง
ตนจากสงสาร เป็นที่สิ้นทุกข์ทั้งปวงด้วยความเคารพเกิด .

จบรัตนะจกรมกัณฑ์

ที่ปิงกรพทรวงศ์ที่ ๑

ว่าด้วยพระประวัติพระที่ปิงกรพทเจ้า

[๒] ในสือสง ขยแสนกัป มีพระนครหนึ่งชื่อว่าอมรนครเป็นนครสวยงาม
นารัณมย์ใจ ไม่ว่างจากเสียง ๑๐ ประการคือ เสียงประกาศให้มา
นำเอาข้าวน้ำไป เสียงช้าง เสียงม้า เสียงกลอง เสียงสังข์ เสียง
รถ เสียงเชยให้มาเคี้ยวมาตีมาบริโศกข้าวและน้ำ เป็นนคร
สมบุรณ์ด้วยองค์คุณทั้งปวง ประกอบด้วยการงานทุกอย่าง สมบุรณ์
ด้วยรัตน ๗ ประการ คับคั่งไปด้วยหมู่ชนต่างๆ เป็นนครสมบุรณ์
เหมือนเทพนคร เป็นที่อยู่ของผู้มีบุญ เราเป็นพราหมณ์นามว่าสุเมธ
อยู่ในครอมรวดี สังสมโศกทรัพย์ไว้หลายโกฏี มีทรัพย์สมบัติ
มากมาย เป็นผู้เล่าเรียน ทรงมนต์รู้จบไตรเพท ถึงความสำเร็จใน
ตำราท่านายลักษณะ และคัมภีร์อิตติหาสะ นั่งอยู่ในที่ลับคิตอย่างนี้
ในครั้งนั้นว่าการเกิดในภพใหม่และความที่สรีระแตกเป็นทุกข์ [ความ
หลงตายเป็นทุกข์ ชีวิตถูกย้าย] เราจักแสวงหานิพพานอันไม่แก่ไม่
ตาย ปลอดภัย เป็นที่ดับชาติธรรม ขารธรรม และพยาธิธรรม

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
เอาละ เราพึงเป็นผู้ไม่มีความหวังใฝ่ ไม่ต้องการ ละทิ้งกายอันเปื่อย
เน่าเต็มด้วยซากศพนี้ไปเสียเถิดทางที่ใครๆ ไม่อาจจะไปได้เพราะ
ไม่มีเหตุ จักมีแน่นอนเราจักแสวงหาทางนั้นเพื่อหลุดพ้นไปจากภพ
เมื่อมีความเจริญ ความเสื่อมก็จำต้องปรารภณา เปรียบเหมือนเมื่อมี
ทุกข์แม้สุขก็ย่อมมี ฉะนั้นไฟ ๓ กองมีอยู่นิพพานความดับก็จำ
ต้องปรารภณา เปรียบเหมือนเมื่อความร้อน ความเย็นก็ย่อมมี
ฉะนั้น ความเกิดมีอยู่ ความไม่เกิดก็จำต้องปรารภณาเปรียบเหมือน
เมื่อความชั่วมีอยู่ แม้ความดีก็ย่อมมี ฉะนั้นสระน้ำอมฤตอันเป็น
สถานที่ชำระกิเลสมลทินมีอยู่ แต่บุคคลผู้ต้องการจะชำระไม่แสวง
หาสระ จะโทษสระน้ำอมฤตไม่ได้ เปรียบเหมือนบุรุษเปื้อนคูด
เห็นสระมีน้ำเต็มแล้ว ไม่ไปหาสระเอง จะโทษสระนั้นไม่ได้ ฉะนั้น
บุคคลผู้ถูกกิเลสห้อมล้อมแล้ว เมื่อทางเกษมมีอยู่แต่ไม่แสวงหา
ทางนั้น จะไปโทษทางเกษมไม่ได้ เปรียบเหมือนบุรุษถูกขี้สาคีลล้อม
ไว้ เมื่อทางสำหรับจะหนีไปมีอยู่แต่เขาไม่หนีไป จะโทษทางนั้น
ไม่ได้ ฉะนั้น บุคคลผู้มีทุกข์ถูกพยาโรคือกิเลสเบียดเบียน ไม่
แสวงหาอาจารย์ จะโทษอาจารย์นั้นไม่ได้ เปรียบเหมือนบุรุษผู้
ป่วยไข้ เมื่อหมอมีอยู่แต่ไม่ให้รักษาความป่วยไข้ นั้น จะโทษหมอ
นั้นไม่ได้ ฉะนั้น [เอาละ เราพึงเป็นผู้ไม่มีความหวังใฝ่ ไม่ต้องการ
ละทิ้งกายอันเปื่อยเน่าเต็มไปด้วยซากศพนี้ไปเสียเถิด] เราพึงเป็นผู้
ไม่มีความหวังใฝ่ ไม่ต้องการ ละทิ้งกายอันเปื่อยเน่าสังสมด้วยซาก
ศพต่างๆ นี้ไปเสีย เปรียบเหมือนบุรุษพึงเปลื้องซากศพอันน่าเกลียด
พันอยู่ที่คอออกเสีย แล้วพึงไปอยู่เป็นสุขเสรีตามลำพังตน ฉะนั้น
เราจักละทิ้งกายอันเต็มด้วยซากศพต่างๆ นี้ไปเสีย ดังถ้อยอาจารย์
ในส้วมแล้วไป เปรียบเหมือนบุรุษและสตรีถ้อยอาจารย์ลงในส้วม
เสร็จแล้วออกไป โดยไม่หวังใฝ่ ไม่ต้องการ ฉะนั้น เราจักละทิ้ง
กายอันมีของ ๙ แห่ง มีน้ำหนองเป็นนิตย์นี้ไปเสีย ดังเจ้าของเรือ
ทิ้งเรือที่คร่ำคร่า เปรียบเหมือนเจ้าของเรือที่เก่าคร่ำคร่า ชำรุดน้ำชุม
ไปโดยไม่หวังใฝ่ ไม่ต้องการ ฉะนั้นเกิด เราจักละกายนี้ซึ่งเปรียบ
เสมอด้วยมหาโจรไปเสีย เพราะกลัวจะชิงตัดกัณฐ์ เปรียบเหมือน
บุรุษถือห่อสิ่งของไปกับพวกโจร ทิ้งโจรไปเสียเพราะเห็นภัย คือ
โจรจะชิงสิ่งของ ฉะนั้น ครั้นเราคิดอย่างนี้แล้ว ได้ให้ทรัพย์หลาย
ร้อยโกฏิแก่คน ไม่มีที่พึงและคนอนาถาแล้วเข้าไปยังกุหาหิมวันต์
ในที่ที่ไม่ไกลกุหาหิมวันต์ มีเขาลูกหนึ่งชื่อธรรมมิกบรรพต เราสร้าง
อาศรมอย่างดี สร้างบรรณศาลาอยู่ที่เขารธรรมมิกบรรพต ณ ที่นั้น
เราสร้างที่จงกรมอันวันโทษ ๕ ประการ ประกอบด้วยคุณ ๘
ประการ เป็นที่นำมาซึ่งอภิญญาและพละไว้ ทั้งผ้าสาฎกประกอบด้วย
โทษ ๙ ประการเสีย นุ่งผ้าเปลือกไม้กรองอันประกอบด้วยคุณ
๑๒ ประการ เราละบรรณศาลาอันเคลื่อนกล่นไปด้วยโทษ ๘ ประการ
เสีย มาอาศัยโคนไม้อันประกอบด้วยคุณ ๑๐ ประการ เราละทั้ง
ข้าวเปลือกที่ปลูกไว้หวานไว้เสียโดยไม่เหลือ เก็บเอาผลไม้ที่หล่น
เองซึ่งประกอบด้วยคุณหลายอย่างมาบริโภค ณ ที่นั้น เราบำเพ็ญ
ความเพียรอยู่ในที่นั้นและที่จงกรมภายใน ๗ วันก็ได้บรรลุอภิญญา
และพละ เมื่อเราถึงความสำเร็จมีความเย็นใจในศาสนานี้แล้ว
พระพิชิตมารผู้เป็นนายกของโลกพระนามว่า ทิปังกร เสด็จอุบัติขึ้น
เมื่อพระพิชิตมารเสด็จอุบัติบังเกิด ตรัสรู้ และในการแสดง
พระธรรมเทศนา เราผู้เปี่ยมด้วยความยินดีในฉันท ไม่ได้เห็นนิมิต
๔ ประการ ชนทั้งหลายทูลนิมนต์พระตถาคต ณ ที่ประทับในปัจจุบัน
ประเทศช่วยกันแผ้วถางทาง สำหรับพระตถาคตเสด็จดำเนินมา
สมัยนั้น เราออกจากอาศรมของตนแล้ว สลัดผ้าคากรองหะไป
ในอัมพรได้เห็นหมู่ชนผู้มีจิตโสมนัส ยินดี ร่าเริงเบิกบานใจ จึงลง
จากอากาศมาถามมนุษย์ทั้งหลายในขณะนั้นว่า มหาชนผู้มีจิตโสมนัส
ยินดี ร่าเริง เบิกบานใจ ช่วยกันแผ้วถางทางสำหรับเดินเพื่อใคร
ชนเหล่านั้นอันเรากล่าวแล้วบอกว่า พระพุทธชินเจ้าผู้ยอดเยี่ยมเป็น
นายกของโลก พระนามว่าทิปังกร เสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก ชน
ทั้งหลายช่วยกันแผ้วถางทางสำหรับเดินเพื่อพระองค์ ขณะนั้นปิติ
เกิดขึ้นแก่เรา เพราะได้ฟังคำว่า พุทโธ เราจึงกล่าวประกาศความ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

โสมนัสว่า พุทโธ พุทโธ เราทั้งยินดีทั้งสลดใจยินดีอยู่ ณ ที่นั้น
 ว่าจะปลูกพืชคือบุญลงในที่นี้เช่นอย่างได้ล่วงไปเสียเลย แล้ว
 กล่าววาท่านทั้งหลายช่วยกันถางทางเพื่อพระพุทธเจ้า ของงให้
 โอกาสหนึ่งแก่ข้าพเจ้าแม่ข้าพเจ้าก็จะช่วยแผ้วถางทางเสด็จดำเนิน
 ในกาลนั้นชนเหล่านั้นได้ให้โอกาสเพื่อการถางทางแก่เรา ครั้นนั้น
 เราถางทางไปพลางคิดไปพลางว่า พุทโธ พุทโธ เมื่อเราทำยังไม่ทัน
 เสร็จ พระมหามณีที่ปึงกรชินเจ้ากับพระชินาสพลีแสนผู้ได้อภิญา
 ๖ ผู้คงที่ปราศจากมลทินก็เสด็จมาถึง การต้อนรับย่อมเป็นไป คน
 เป็นอันมากประโคมกลองเกร์ มนุษย์และเทวดาต่างก็มีใจเบิกบาน
 เปล่งเสียงสาธุการ เทวดาก็เห็นมนุษย์ มนุษย์ก็เห็นเทวดา มนุษย์
 และเทวดาทั้งสองพวกนั้น พากันประนมอัญชลีเดินตามพระตถาคต
 พวกเทวดาเอาดนตรีที่พยม่าประโคม พวกมนุษย์เอาดนตรีมนุษย์มา
 ประโคม เดินตามพระตถาคตมาทั้งสองพวกทวยเทพผู้อยู่ในอากาศ
 ต่างก็ไปปรายปรายดอกมณฑารพดอกปทุม ดอกปาริชาติทิพย์ ลงยัง
 ที่ศุภน้อยทิศใหญ่และไปรยลงซึ่งกระแจะจันทน์ และของหอมอย่างดี
 ล้วนแต่เป็นของทิพย์ลงยังที่ศุภน้อยทิศใหญ่ พวกมนุษย์ผู้ที่อยู่บน
 พื้นดิน ก็ไปรยดอกจำปา ดอกช้านาว ดอกประดู่ ดอกกาคะทิง
 ดอกบุณฑล ดอกการเกดลงยังที่ศุภน้อยทิศใหญ่เรายายผมแล้ว
 เอาผ้าคารองและหนังสือตาลลงบนเปือกตม นอนคว่ำลง ณ
 ที่นั้น ด้วยคิดว่า พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสาวก จงทรงเหยียบ
 เราเสด็จ ไปเกิด อย่าทรงเหยียบเปือกตมนี้เลย ชื่อนั้นจักเป็น
 ประโยชน์แก่อกุลแก่เรา เมื่อเรานอนอยู่ที่พื้นดิน ได้มีความคิดอย่าง
 นี้ว่า เรา (มิได้) ประารถนาว่า วันนี้ พระพุทธเจ้าพึงทรงเผากิเลส
 ของเราประโยชน์อะไรแก่เราด้วยเทศที่ใดๆ ไม่รู้จัก และด้วยการ
 ทำให้แจ้งซึ่งธรรม ณ ที่นี้ เราพึงบรรลุปัญญัตถญาณหลุดพ้นแล้ว
 พึงเปลี่ยนหมูสัตว์พร้อมทั้งเทวดาให้หลุดพ้นเกิด ประโยชน์อะไร
 ด้วยเราผู้เป็นคนมีกำลังจะข้ามไปคนเดียวเล่า เราบรรลุปัญญัตถ-
 ญาณได้ และจะช่วยหมูชนให้ข้ามได้เป็นอันมาก ด้วยวิธีการที่เรา
 ทำแล้วในพระพุทธเจ้านี้ เราตัดกระแสสงสารกำจัดภาพทั้ง ๓ ขึ้น
 สูเรื่อคือธรรมแล้ว จักช่วยหมูสัตว์พร้อมทั้งเทวดาให้ข้ามได้ พระ-
 พุทธที่ปึงกรผู้ทรงรู้แจ้งโลก ผู้สมควรรับเครื่องบูชาประทับยืนอยู่
 เหนือศีรษะเรา ตรัสพระดำรัสว่า ท่านทั้งหลายจงดูขลุ่ยดาดสผู้มี
 ตบะอันรู้เรื่องนี้ เขาจักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลกในกัปอันประมาณ
 มิได้แต่กัปนี้ พระตถาคตชินเจ้าพระองค์นั้น ผู้มีพระเกียรติยศมาก
 จักเสด็จออกจากพระนครกบิลพัสดุ์ อันนารินรมย์ จักทรงบำเพ็ญ
 ความเพียรทำทกกรกิจริยา แล้วเสด็จไปประทับนั่งที่ดวงไม้ชพาล-
 นิโครททรงรับข้ามมธปายาส ณ ที่นั้นแล้ว เสด็จไปยังแม่น้ำ
 เนรัญชรา พระองค์เสวยข้ามมธปายาสที่ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้ว
 เสด็จดำเนินตามทางราบเรียบที่เขตกแต่งไว้ไปทิศวงไม้โพธิพฤกษ์
 แต่หันทรงทำประทักษิณโพธิมณฑลอันยอดเยี่ยมแล้ว จักตรัสรู้
 ที่ดวงไม้ธัสสัถยพฤกษ์ พระมารดาบังเกิดเกล้าของพระตถาคต
 พระองค์นี้ จักมีพระนามว่ามายา พระบิดามีพระนามว่าสทโรทนะ
 พระตถาคตนี้จักมีพระนามว่าโคดม พระตถาคตพระองค์นั้น จักมี
 พระอัครสาวกผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะมีจิตสงบระงับมั่นคง
 นามว่าโกสิละ และอุปติสสะ ภิกษุอุปฐากมีนามว่าอานนท์ จัก
 บำรุงพระพิชิตมารนี้ จักมีอัครสาวิกาผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ
 มีจิตสงบระงับ มั่นคง นามว่าเขมาและอุบลวรรณา ไมโพธิ
 ของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ประชาชนเรียกว่าธัสสัถยพฤกษ์
 จิตตฤพหัตถ์ หัตถกฤพหัตถ์ชาวเมืองอาฬวี จักเป็นอุปฐากผู้เลิศ
 นั้นทมารดาและอิตถราอุบลิกา จักเป็นอุปฐากียิกาผู้เลิศ พระโคดม
 ผู้มีศพระองค์นั้น จักมีพระชนมายุ ๑๐๐ ปี มนุษย์และเทวดา
 ทั้งหลายได้ฟังพระพุทธดำรัสแล้ว ต่างก็เบิกบานใจกล่าวว่า ท่าน
 ผู้นี้จักเป็นหน่อพุทธางกูร หมูสัตว์ในหมื่นจักรวาลพร้อมทั้งเทวดา
 ต่างก็เปล่งเสียงให้ร้องปรบมือ ร่าเริง ประนมอัญชลีถวายนมัสการ
 ว่า ถ้าเราทั้งหลายจักไม่ยินดีพระศาสนาของพระโลกนาถพระองค์นี้
 เราทั้งหลายจักมีหน้าพร้อมต่อหน่อพุทธางกูรนี้ในอนาคต ถ้าเรา

ทั้งปวงละพระพิชิตมารพระองค์นี้ เราทั้งปวงก็จักมีหน้าพร้อมต่อ
 หนอพุทธานุการนี้ในอนาคตเปรียบเหมือนมนุษย์ผู้จะข้ามแม่น้ำไม่
 ยินดีทำน้ำเฉพาะหน้า ไปยึดเอาทำน้ำข้างหลัง ข้ามแม่น้ำใหญ่
 ฉะนั้น พระพุทธที่พึงกรผู้ทรงรู้แจ้งโลก ทรงสมควรรับเครื่องบูชา
 ทรงประกาศกรรมของเราแล้ว ทรงยกพระบาทเบื้องขวาขึ้น พระ
 สวากของพระพิชิตมารที่อยู่ ณ ที่นั้น ได้ทำประทักษิณเราทุกๆ
 องค์ เทวดา มนุษย์ อสูร ยักษ์ อภิชาติแล้วพากันกลับไป
 ครั้งนั้น เมื่อพระพุทธที่พึงกรผู้เป็นนายกของโลก พร้อมด้วยพระ
 สงฆ์สาวกหลวงคล่องจักขุเราไป เราลุกขึ้นจากที่นอนแล้ว นั่งเข้า
 สมาริอยู่ เราสำราญใจด้วยความสุข เบิกบานใจด้วยปราโมทย์
 และอิ่มใจด้วยปิติ นั่งเข้าสมาริอยู่ในกาลนั้น ครั้งนั้น เรานั่งขัด
 สมาริแล้ว คิดอย่างนี้ว่า คิดอย่างนี้ว่า เราเป็นผู้มีความชำนาญใน
 ฌาน ถึงที่สุดแห่งอภิญญาในหมื่นโลกธาตุ ฤๅษีผู้เสมอเหมือนเรา
 ไม่มี ในธรรมคือฤทธิ์ ไม่มีใครเสมอเรา เราได้สุขเหล่านี้ ขณะที่
 เราเข้าสมาริอยู่ เทวดาผู้สถิตอยู่ในหมื่นจักรวาล พากันเปล่งเสียง
 กึกก้องว่า ท่านผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่ นิमितเหล่านี้ ที่เคย
 ปรากฏในเวลาที่พระโพธิสัตว์ในปางก่อนนั่งเข้าสมาริอันประเสริฐ
 นิमितเหล่านี้ปรากฏในวันนี้ ความหนาวถึงความซาบซึ้ง และ
 ความร้อนสงบ นิमितเหล่านั้นปรากฏในวันนี้ ท่านผู้นี้จักเป็น
 พระพุทธเจ้าแน่ หมื่นโลกธาตุเจียบเสียง สงบเสียง นิमितเหล่านั้น
 ปรากฏในวันนี้ ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ ลมพายุลมไม่พัด
 แม่น้ำย่อมไม่ไหล นิमितเหล่านั้นปรากฏในวันนี้ ท่านผู้นี้จักเป็น
 พระพุทธเจ้าแน่ ไม้ดอกพันธุ์ไม้บกและพันธุ์ไม้น้ำทุกชนิด ผลิดอก
 ในขณะนั้น แมวันนี้ดอกไม้เหล่านี้ก็บานทุกดอก ท่านผู้นี้จักเป็น
 พระพุทธเจ้าแน่ ไม้เถาหรือไม้ต้น ย่อมผลิดอกในขณะนั้น แมวัน
 นี้ไม้ผลทุกชนิดก็ผลิดอกในขณะนั้น ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า
 แน่ รัตนะทั้งที่อยู่ในอากาศและพื้นดินย่อมสว่างไสวในขณะนั้น
 แมวันนี้รัตนะเหล่านั้นก็สว่างไสว ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่
 ดนตรีทั้งของมนุษย์และทิพย์ ย่อมประโคมในขณะนั้น แมวันนี้
 ดนตรีทั้งสองอย่างนั้นก็ประโคม ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่
 ดอกไม้อันวิจิตรย่อมตกลงจากอากาศในขณะนั้น แมวันนี้ดอกไม้
 เหล่านี้ก็ปรากฏ ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ มหาสมุทรย่อม
 กระฉอกฉลอน หมื่นโลกธาตุย่อมหวั่นไหว แมวันนี้สิ่งทั้งสอง
 นั้นก็มีเสียงครืนๆ อยู่ ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ ไฟในนรก
 หมื่นขุมย่อมดับในขณะนั้น แมวันนี้ไฟนั้นก็ดับแล้ว ท่านผู้นี้จัก
 เป็นพระพุทธเจ้าแน่ พระอาทิตย์ย่อมปราศจากมลทิน ดาวทุกดวง
 ย่อมปรากฏแจ่มจ้า แมวันนี้พระอาทิตย์และดาวทุกดวงก็แจ่มจ้า
 ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ โดยที่ฝนไม่ตกเลย น้ำในแม่น้ำก็
 ขึ้นในขณะนั้น แมวันนี้น้ำในแม่น้ำก็ขึ้น ท่านผู้นี้จักเป็นพระ
 พุทธเจ้าแน่ หมุดดาวนักษัตรในท้องฟ้า ย่อมส่องแสงไพโรจน์
 พระจันทร์วันวิสาขฤกษ์แจ่มจ้า ท่านผู้นี้จะเป็นพระพุทธเจ้าแน่ ุงที่
 อยู่และที่อยู่ตามซอก ย่อมออกจากที่อยู่ของตน แมวันนี้ภูเหล่านั้น
 ก็ออกมาเพ่นพ่าน ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ สัตว์ทั้งหลายที่
 ไมยินดีไม่มี ย่อมยินดีทั่วกันในขณะนั้น แมวันนี้สัตว์ก็ยินดีทั่ว
 กัน ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ โรคทุกชนิดเบาบางสงบ และ
 ความหิวย่อมหายไป แมวันนี้ก็ปรากฏอย่างนั้น ท่านผู้นี้จักเป็น
 พระพุทธเจ้าแน่ ในกาลนั้นระคะยอมบางเบา โทสะและโมหะยอม
 เสื่อมคลาย แมวันนี้ก็ปราศจากไปหมดสิ้น ท่านผู้นี้จักเป็นพระ
 พุทธเจ้าแน่ ในกาลนั้นภัยย่อมไม่มี แมวันนี้ก็ปรากฏเช่นนั้น ด้วย
 นิमितนั้น เราทั้งหลายจึงรู้ได้ว่า ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่
 ฤทธิยอมไม่ฟุ้งขึ้นเบื้องบน แมวันนี้ก็ปรากฏเช่นนั้น ด้วยนิमितนั้น
 เราทั้งหลายจึงรู้ได้ว่า ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ กลิ่นเหม็น
 ย่อมปราศจากไป มีแต่กลิ่นหอมตระหลบไป แมวันนี้ก็มีกลิ่นหอม
 ตระหลบไป ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ เทวดาทั้งปวงย่อม
 ปรากฏ เว้นแต่ที่ไม่มีรูป แมวันนี้ก็ปรากฏทั้งหมด ท่านผู้นี้จักเป็น
 พระพุทธเจ้าแน่ ขณะนั้น นรกมีประมาณเท่าใด ก็ปรากฏหมด

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

เท่านั้น แมวันนั้นก็ปรากฏทั้งหมด ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ ในกาลนั้น หมอโห่ บานประตู ภูเขา ย่อม ไม่มีอะไรปิด แมวันนั้นก็เปิดโล่ง ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ การจุดและการอุบัติ ย่อมไม่มีในขณะนั้น แมวันนั้นก็ปรากฏเช่นนั้น ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ (นิมิตเหล่านี้ย่อมปรากฏ เพื่อประโยชน์แก่การตรัสรู้ของสัตว์) ท่านจงบำเพ็ญเพียรให้มันเกิด อย่าถอยกลับ จงก้าวไปข้างหน้า แมเราทั้งหลายก็รู้ท่านว่า จักได้เป็นพระพุทธเจ้าเป็นแน่ เราได้ฟังพระพุทธดำรัส และคำของเทวดาในหมื่นโลกธาตุแล้วก็ยินดี ร่าเริง เบิกบานใจ ได้คิดอย่างนี้ในกาลนั้นว่า พระพุทธชินเจ้ามีพระว ajaไม่เป็นสอง มีพระว ajaไม่เปล่าประโยชน์ พระพุทธเจ้าไม่ตรัสคำไม่จริง เราจักได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่ พระ-ดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ย่อมเที่ยงแท้แน่นอน เปรียบเหมือนก้อนดินที่โยนขึ้นไปในอากาศ ย่อมตกลงมาที่พื้นดินแน่นอน ฉะนั้น (พระพุทธเจ้าไม่ตรัสคำไม่จริง เราจักได้เป็นพระพุทธเจ้าเป็นแน่) พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ย่อมเที่ยงแท้แน่นอน เปรียบเหมือนสัตว์ทั้งปวงต้องตายเป็นแน่ ฉะนั้น พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ย่อมเที่ยงแท้แน่นอน เปรียบเหมือนเมื่อราตรีสิ้น ไปพระอาทิตย์ขึ้นแน่ ฉะนั้น พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ย่อมเที่ยงแท้แน่นอน เปรียบเหมือนราชสีห์เมื่อลุกจากที่นอน ต้องบันลือสีหนาทแน่ ฉะนั้น พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดย่อมเที่ยงแท้แน่นอน เปรียบเหมือนสัตว์ทั้งหลายผู้ไปถึงที่หมายแล้ว ย่อมปลงภาระอันหนักลง ฉะนั้น เอาละ เราจักค้นหาพุทธการกกรรม จากข้างนี้ๆ ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำทั้งทิศน้อยทิศใหญ่ตลอดทั่วสรรพางค์ ในกาลนั้น เมื่อเราค้นหาอยู่ ได้เห็นทานบารมีเป็นข้อที่ ๑ ซึ่งเป็นทางใหญ่อันพระพุทธเจ้าทั้งหลายแต่ปางก่อน ประพฤติมาจึงเตือนตนเองว่า ท่านจงยึดบารมีข้อที่ ๑ นี้บำเพ็ญให้มันก่อนท่านจงบำเพ็ญทานบารมีให้เกิด ถ้าท่านปรารถนาจะบรรลุโพธิญาณ ท่านเห็นยากทั้งขึ้นต่ำ ปานกลางและขึ้นสูงแล้ว จงให้ทานอย่าให้เหลือ ดังหม้อที่เขาคว่าไว้ เปรียบเหมือนหม้อที่เต็มด้วยน้ำ ผู้ใดผู้หนึ่งจับคว่ำลงแล้ว น้ำย่อมไหลออกหมด ไม่ชงอยู่ในหม้อนั้น ฉะนั้น แต่พุทธธรรมจักมีเพียงเท่านั้นนั้นหาได้ เราจักค้นหาธรรมอันเป็นเครื่องบมโพธิญาณอย่างอื่นต่อไป ในกาลนั้น เมื่อเราค้นหาอยู่ ก็ได้เห็นศีลบารมีเป็นข้อที่ ๒ ที่พระพุทธเจ้าแต่ปางก่อนทรงเสพออาศัย จึงเตือนตนเองว่า ท่านจงยึดบารมีข้อที่ ๒ นี้บำเพ็ญให้มันก่อนท่านจงบำเพ็ญศีลบารมีให้เกิด ถ้าท่านปรารถนาจะบรรลุโพธิญาณ ท่านจงบำเพ็ญศีลในภูมิ ๔ ให้บริบูรณ์ จงรักษาศีลในกาลทั้งปวง ดังจามรีรักษาขนหาง เปรียบเหมือนดังจามรียอมรักษาขนหางอันติดในที่ใดๆ ยอมตายในที่นั้น ไม่ยอมทำขนหางให้เสีย ฉะนั้น แต่พุทธธรรมจักมีเพียงเท่านั้นนั้นหาได้ เราจักค้นหาธรรมอันเป็นเครื่องบมโพธิญาณอย่างอื่นต่อไป ในกาลนั้น เมื่อเราค้นหาอยู่ ก็ได้เห็นเนกขัมมบารมีเป็นข้อที่ ๓ ที่พระพุทธเจ้าแต่ปางก่อนทรงเสพออาศัย จึงเตือนตนเองว่า ท่านจงยึดบารมีข้อที่ ๓ นี้บำเพ็ญให้มันก่อน ท่านจะบำเพ็ญเนกขัมมบารมีให้เกิด ถ้าท่านปรารถนาจะบรรลุโพธิญาณ ท่านจงเห็นภพทั้งปวงดังเรือนจำ ท่านจงมุ่งหน้าต่อนกขัมมะ เพื่อหลุดพ้นไปจากภพ เปรียบเหมือนบุรุษที่ถูกขังในเรือนจำ ได้รับทุกข์มานาน ย่อมไม่ยังความยินดีให้เกิดในเรือนจำนั้น แสวงหาความพ้นไป ฉะนั้น แต่พุทธธรรมจักมีเพียงเท่านั้นนั้นหาได้ เราจักค้นหาธรรมอันเป็นเครื่องบมโพธิญาณอย่างอื่นต่อไป ในกาลนั้น เมื่อเราค้นหาอยู่ ได้เห็นปัญญาบารมีเป็นข้อที่ ๔ ที่พระพุทธเจ้าแต่ปางก่อน ทรงเสพออาศัย จึงเตือนตนเองว่า ท่านจงยึดบารมีที่ ๔ นี้บำเพ็ญให้มันก่อน ท่านจะบำเพ็ญปัญญาบารมีให้เกิด ถ้าท่านปรารถนาจะบรรลุโพธิญาณ ท่านได้สอบถามคนมีปัญญาตลอดกาลทั้งปวง บำเพ็ญปัญญาบารมีแล้ว จักบรรลุสัมโพธิญาณได้ เปรียบเหมือนภิกษุ เมื่อเที่ยวศึกษา ไม่เว้นตระกูลต่ำ ปานกลางและสูงย่อมได้อาหารเครื่องเยี่ยวยาอัธยาศัย ฉะนั้น แต่พุทธธรรมจักมีเพียงเท่านั้นนั้นหาได้ เราจักค้นหาธรรมอันเป็น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

เครื่องบมโพรญาณอย่างอื่นต่อไป ในกาลนั้น เมื่อเราค้นหาอยู่ก็ได้ เห็นวริยบารมีเป็นข้อที่ ๕ ที่พระพุทธเจ้าแต่ปางก่อนทรงเสพอาคัย จึงเตือนตนเองว่าท่านจงยึดบารมีข้อที่ ๕ นี้บำเพ็ญให้มั่นก่อน ท่านจงบำเพ็ญวริยบารมีเถิด ถ้าท่านปรารถนาจะบรรลุโพธิญาณ ท่านปรารถนาความเพียรให้มั่นไว้ทุกภพ บำเพ็ญวริยบารมีแล้ว จักบรรลุสัมโพธิญาณ ได้ เปรียบเหมือนสีหมฤคราช มีความเพียร ไม่ย่อหย่อนในที่นี้ที่ยืนและที่เดินปรารถนาใจไว้ทุกเมื่อ ฉะนั้น แต่ พุทธธรรมจักมีเพียงเท่านั้นนั้นหาได้ เราจักค้นหารธรรม อันเป็น เครื่องบมโพรญาณอย่างอื่นต่อไปในกาลนั้น เมื่อเราค้นหาอยู่ก็ได้ เห็นขันติบารมีเป็นข้อที่ ๖ ที่พระพุทธเจ้าแต่ปางก่อนทรงเสพอาคัย จึงเตือนตนเองว่า ท่านจงยึดบารมีข้อที่ ๖ นี้บำเพ็ญให้มั่นก่อน ท่านมีใจแน่วแน่ในขันตินั้น จักบรรลุสัมโพธิญาณได้ ท่านจง อดทนต่อค่ายกองและคำดูหมิ่นทั้งปวง บำเพ็ญขันติบารมีเปรียบ เหมือนแผ่นดินอดทนสิ่งที่เขาทิ้งลงทุกอย่างทั้งสะอาดและ ไม่สะอาด ไม่แสดงความยินดีในร้ายจะนั้นแล้ว จักบรรลุสัมโพธิญาณได้ แต่ พุทธธรรมจักมีเพียงเท่านั้นนั้นหาได้ เราจักค้นหารธรรมอันเป็นเครื่อง บมโพรญาณอย่างอื่นต่อไป ในกาลนั้น เมื่อเราค้นหาอยู่ ก็ได้เห็น สัจจบารมีเป็นข้อที่ ๗ ที่พระพุทธเจ้าแต่ปางก่อนทรงเสพอาคัย จึงเตือนตนเองว่า ท่านจงยึดบารมีข้อที่ ๗ นี้บำเพ็ญให้มั่นก่อน ท่านมี ใจแน่วแน่ในสัจจะนั้น จักบรรลุสัมโพธิญาณได้ ดาวประกายพฤษ เป็นดาวนพเคราะห์ ประจำอยู่ในมนุษย์โลกทั้งเทวโลก ไม่หลีกไป จากทางเดิน ทุกสมัยฤดูหรือปี จันใด แม่ท่านก็จันนั้น อย่าหลีก ไปจากแน่วในสัจจะ บำเพ็ญสัจจบารมีแล้วจักบรรลุสัมโพธิญาณได้ แต่พุทธธรรมจักมีเพียงเท่านั้นนั้นหาได้ เราจักค้นหารธรรมอันเป็น เครื่องบมโพรญาณอย่างอื่นต่อไป ในกาลนั้น เมื่อเราค้นหาอยู่ ก็ได้เห็นอธิฐานบารมีเป็นข้อที่ ๘ ที่พระพุทธเจ้าแต่ปางก่อนทรง เสพอาคัย จึงเตือนตนเองว่าท่านจงยึดบารมีข้อที่ ๘ นี้บำเพ็ญให้ มั่นก่อน ท่านไม่หวั่นในอธิฐานบารมีนั้น จักบรรลุสัมโพธิญาณได้ ท่านจงเป็นผู้ไม่หวั่นไหวในการอธิฐานในการทั้งปวง บำเพ็ญ อธิฐานบารมี เปรียบเหมือนภูเขาหินไม่หวั่นไหว ตั้งมั่น ไม่ สะท้านสะเทือนเพราะลมจัด คงอยู่ในที่เดิม ฉะนั้นแล้ว จักบรรลุ สัมโพธิญาณได้ แต่พุทธธรรมจักมีเพียงเท่านั้นนั้นหาได้ เราจักค้น หารธรรมอันเป็นเครื่องบมโพรญาณอย่างอื่นต่อไป ในกาลนั้น เมื่อ เราค้นหาอยู่ก็ได้เห็นเมตตาบารมีเป็นข้อที่ ๙ ที่พระพุทธเจ้าแต่ปาง ก่อนทรงเสพอาคัย จึงเตือนตนเองว่า ท่านจงยึดบารมีข้อที่ ๙ นี้ บำเพ็ญให้มั่นก่อน ท่านจงเป็นผู้ไม่มีใครเสมอด้วยเมตตา ถ้าท่าน ปรารถนาจะบรรลุสัมโพธิญาณ ท่านจงเจริญเมตตาให้เสมอกัน ทั้งในสัตว์ที่มีประโยชน์ และ ไม่มีประโยชน์บำเพ็ญเมตตาบารมี เปรียบเหมือนน้ำย่อมแผ่ความเย็น ชำระล้างมลทินธุลี เสมอกัน ทั้งในคนดีและคนชั่ว ฉะนั้นแล้วจักบรรลุสัมโพธิญาณได้ แต่พุทธ ธรรมจักมีเพียงเท่านั้นนั้นหาได้ เราจักค้นหารธรรมอันเป็นเครื่อง บมโพรญาณอย่างอื่นต่อไป ในกาลนั้น เมื่อเราค้นหาอยู่ ก็ได้เห็น อุเบกขาบารมีเป็นข้อที่ ๑๐ ที่พระพุทธเจ้าทรงเสพอาคัยจึงเตือนตน เองว่า ท่านจงยึดบารมีข้อที่ ๑๐ นี้บำเพ็ญให้มั่นก่อน ท่านเป็นผู้มี อุเบกขามั่นคงตั้งตราซัง จักบรรลุโพธิญาณได้ ท่านจงมีใจเที่ยงตรง ตั้งตราซังในสุขและทุกข์ในกาลทุกเมื่อ บำเพ็ญอุเบกขาบารมีเปรียบ เหมือนแผ่นดินย่อมวางเฉย สิ่งที่เขาทิ้งลงทั้งที่ไม่สะอาดและสะอาด ทั้งสองอย่าง เว้นจากความโกรธและความยินดี ฉะนั้นแล้ว จัก บรรลุสัมโพธิญาณได้ ธรรมอันเป็นเครื่องบมโพรญาณ มีอยู่ในโลก เพียงเท่านั้น นอกจากนี้ที่ยิ่งกว่านั้น ไม่มี ท่านจงตั้งมั่นอยู่ในธรรม นั้นเถิด .

เมื่อเราพิจารณาเห็นธรรมเหล่านี้ พร้อมทั้งภาวะ กิจของตนและ ลักษณะ พื้นพลาในหมื่นจักรวาล ก็หวั่นไหวด้วยเดชแห่งธรรม ปฐพีย่อมหวั่นไหวส่งเสียงร้อง เหมือนหีบอ้อยบีบอ้อย ฉะนั้น เมฆนิลล่อมหวั่นไหว เหมือนล้อยนต์ไสน้ำมัน ฉะนั้น บริษัท ประมาณเท่าใด มีอยู่ในบริเวณรอบๆ พระพุทธเจ้าบริษัทในบริเวณ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

นั้นหวั่นไหวนอนชบอยู่ที่ภาคพื้นหมอนน้ำหลายพันหม้อ หม้อข้าว
หลายพันหม้อ หม้อใส่กระเจี๊วและหม้อเปรียงในที่นั้น กระทับกัน
และกินมหาชนหาวาดเสียว สะดุ้งกลัว ประหลาดใจ มีใจหวาดหวั่น
ประชุมกันแล้ว พวกเขาก็นั่งเฝ้าพระพุทธที่ปึงกร ทูลถามว่าความดีงาม
หรือความชั่วร้ายอะไรจักมีแก่โลก โลกทั้งปวงจักมีอันตรายหรือ ขอ
พระองค์ผู้มีพระจักษุ โปรดบรรเทาอันตรายนั้นเถิด ในกาลนั้น
พระพุทธที่ปึงกรมหาณี ทรงชี้แจงให้มหาชนนั้นเข้าใจว่า ในการที่
แผ่นดินหวั่นไหวนี้ ท่านทั้งหลายจงเบาใจ อย่ากลัวเลย วันนี้ เรา
พยากรณ์ได้ว่าจักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก ผู้ที่พิจารณาเห็น
ธรรมที่พระพิชิตมารทรงเสพมาก่อน เมื่อผู้ใดพิจารณาธรรมอันเป็น
พุทธภูมิโดยไม่เหลือ เพราะเหตุนี้ ปฐพีในหมีนโลกธาตุพร้อมทั้ง
ในเทวโลก จึงหวั่นไหว ขณะนั้น มหาชนได้ฟังพระพุทธดำรัสแล้ว
เย็นใจ ทุกคนพากันมาหาเราแล้ว ก็กราบไหว้อีก ในกาลนั้น เรา
ยึดพระพุทธคุณ ทำใจให้มั่นคง ถวายนมัสการพระพุทธที่ปึงกร
แล้ว ลุกจากอาสนะ ขณะเมื่อเราลุกขึ้นจากอาสนะ ทวยเทพและ
หมุนมนุษย์ ก็พากันเอาดอกไม้ทิพย์และดอกไม้มนุษย์ไปรายลง
อนึ่ง ทวยเทพและหมุนมนุษย์นั้น ต่างก็อวยชัยให้พรสวัสดิ์ว่า ท่าน
ปรารถนาภูมิอันใหญ่หลวง ขอให้ท่าน ได้ภูมินั้นตามปรารถนาเถิด
เสนียดจัญไรทั้งปวงจงอย่ามี ความโศกและโรคจงอย่ามี อันตรายจง
อย่ามีแก่ท่าน ขอให้ท่านได้บรรลุโพธิญาณอันอุดมเร็วพลัน ข้าแต่
ท่านผู้มีเพียรใหญ่ ท่านย่อมบานด้วยพทธญาณ เปรียบเหมือนไม้
ดอกย่อมมีดอกบานในฤดูที่มาถึง ฉะนั้น ข้าแต่ท่านผู้มีเพียรใหญ่
ขอให้ท่านจงบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ ดังพระสัมพุทธเจ้าเหล่าใด
เหล่าหนึ่งทรงบำเพ็ญจะนั้นเถิด ข้าแต่ท่านผู้มีเพียรใหญ่ ขอให้ท่าน
จงตรัสรู้ที่โพธิพฤกษ์ เหมือนหนึ่งพระสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ตรัสรู้ที่โพธิมณฑลเถิด ข้าแต่ท่านผู้มีเพียรใหญ่ ขอให้ท่านจงประกาศ
ธรรมจักร อย่างพระสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งทรงประกาศ ฉะนั้น
เถิด ขอให้ท่านมีใจเต็มเปี่ยม รุ่งเรืองในหมีนจักวาล เช่นพระจันทร์
เต็มดวง ส่องแสงสว่างในวันเพ็ญ ฉะนั้นเถิด ขอให้ท่านพ้นจาก
โลก รุ่งเรืองด้วยศิริดังพระอาทิตย์พ้นจากราหุแผดแสงสว่างจ้า
จะนั้นเถิด โลกพร้อมด้วยเทวโลก มาประชุมกันในสำนักของท่าน
เปรียบเหมือนแม่น้ำทุกสายย่อมไหลมารวมลงยังทะเลหลวง ฉะนั้น
ในกาลนั้น สมุทธดาบสนัน อันทวยเทพและหมุนมนุษย์เหล่านั้น
ชมเชย สรรเสริญแล้ว สมาทานธรรม ๑๐ ประการ เมื่อจะบำเพ็ญ
ธรรมเหล่านั้นให้บริบูรณ์ จึงเข้าป่าใหญ่ .

จบสมุทรกถา .

ในกาลนั้น มหาชนเหล่านั้น นิมนต์พระศาสดาพระนามว่า ที่ปึงกร
ผู้เป็นนายกของโลก พร้อมด้วยหมู่ภิกษุสงฆ์ ให้เสวยแล้ว ได้ถือ
เป็นสรณะ พระตถาคตผู้บรรลพ ทรงยังใครๆ ให้ตั้งอยู่ในสรณะ
พระตถาคตผู้บรรลพ ทรงยังใครๆ ให้ตั้งอยู่ในสรณคณัน ทรงยัง
ใครๆ ให้ตั้งอยู่ในเบณศีล ทรงยังใครๆ ให้ตั้งอยู่ในศีล ๑๐ ทรง
ประทานสามัญผล คือ ผล ๔ อันสูงสุดให้แก่ใคร ทรงประทาน
ธรรมอันไม่มีธรรมอื่นเสมอ คือปฏิสัมภิทาให้แก่ใคร ทรงประทาน
สมบัติ อันประเสริฐ ๘ ให้แก่ใคร ทรงประทานวิชา ๓ อภิญญา
๖ ให้แก่ใคร มหาณีย่อมตรัสสอนหมชน ด้วยธรรมเครื่องประกอบ
นั้น พระศาสดาของพระโลกนาถ แผ่ไปกว้างขวางด้วยธรรมนั้น
พระศาสดาทรงพระนามว่า ที่ปึงกร มีพระหนุใหญ่ และพระกายงาม
ทรงช่วยให้คนหม่นหมองข้ามไป ทรงเปลื้องให้พ้นทุกข์ พระมหาณี
ทรงเห็นคนที่ควรให้ตรัสรู้ได้แม้ในแสนโยชน์ ก็เสด็จไปชั่วขณะ
เดียว ทรงยังผู้ใดให้ตรัสรู้ ในธรรมมาภิสมัยครั้งที่ ๑ พระพุทธเจ้า
ผู้เป็นนายกของโลก ทรงยังชนให้ตรัสรู้ร้อยโกฏิ ครั้งที่ ๒ เก้าสิบ
โกฏิ และธรรมมาภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่ทวยเทพเก้าหมื่นโกฏิ
ในเมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมในเทพพิภพพระพุทธที่ปึงกรบรม
ศาสดาทรงประชุมพระสาวก ๓ ครั้ง การประชุมครั้งที่ ๑
มีพระสาวกแสนโกฏิ เมื่อพระพิชิตมาร ประทับอยู่ในที่
วิเวก ที่ยอดเขานารทะอีก พระชินาสพผู้ปราศจากมลทินร้อยโกฏิ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒ มาประชุมกัน สมัยใด พระมหามณีนมหาวิรเจ้า ทรงบวราณาพรราชา พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เก้าหมื่นโกฏิ ทียอดเขาสุทิสสะ สมัยนั้น เรา เป็นขุฎติผู้ตบะอันรุ่งเรือง รุ่งบอภิญญา ๕ เหาะไปในอากาศได้ ธรรมากิสมัยได้มีแก่เทวดาและมนุษย์สองแสน ธรรมากิสมัยในครั้งที่ ๑ และครั้งที่ ๒ ขณะนั้นมิได้ ในกาลนั้น พระศาสนของ พระผู้มีพระภาคที่ปึงกรแผ่ไพศาล มีคนมาก เจริญแพร่หลายบริสุทธิ สะอาด ภิกษุสงฆ์สี่แสน ล้วนได้อภิญญา ๖ มีฤทธิ์มาก แวดล้อม พระผู้มีพระภาคที่ปึงกร ผู้ทรงรู้แจ้งโลกในกาลทั้งปวง สมัยนั้น ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่ได้บรรลอรหัตเป็นพระเสขะ ละภพมนุษย์ ไป ชนเหล่านั้นย่อมถูกรหา พระศาสนาแพร่หลาย งดงามด้วย พระอรหันตชินาสพ ผู้คงที่ ปราศจากมลทิน ในกาลทั้งปวง พระนคร ชื่อรัมมวดี พระชนกนาถของพระที่ปึงกรบรมศาสดาเป็นพระมหา- กษัตริย์ ทรงพระนามว่าสุเทพ พระชนนีทรงพระนามว่า สุเมธา พระพิชิตมารทรงครอบครองอณาณอยู่หมื่นปี ทรงมีฝูงหงส์ นกกระเรียน นกยูงมากมาย มีปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท มีนางสนมনারีก้านัลใน ๓ แสน ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสีพระนามว่าปทุมมา พระราชโอรสพระนามว่าอสุกษิณธกุมาร พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการแล้ว เสด็จออกผนวชด้วยคชสาร- ยานพระที่นั่งตั้ง ณ ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๑๐ เดือนเต็ม ครั้นทรง ประพฤติปรานจริยาแล้ว ก็ได้ตรัสรู้พระสัมโพธิญาณ พระมหามณี ที่ปึงการ มหาวิรเจ้าอันพรหมทัลอารธนาแล้ว ทรงประกาศพระ- ธรรมจักร แล้วประทับอยู่ในนั้นทวารามประทับนั่งที่คางไม้ซีก ทรง ปราบปรามเตียรถีย์ ทรงมีพระสมุทคลเถระ และพระติสสเถระเป็น พระอัครสาวก มีพระเถระชื่อว่าสาเกตตะเป็นอปัฐฐากมีพระนันทาเถรี และพระสุนันทาเถรี เป็นพระอัครสาวิกาไม่โพธิ์พฤษของพระองค์ มหาชนเรียกว่า ปิปลิ ทรงมีอุบาสกชื่อ ตปัสสะ และกัลลิกะ เป็นอัครอปัฐฐาก นางสิริมา และ นางโสณา เป็นอปัฐฐายิกา พระมหามณีที่ปึงกร สูง ๘๐ ศอก ทรงงามดังไม้ประจำทวีป เหมือนพญารังกำลังดอกบาน พระองค์มีพระรัศมีแผ่ชานออก ๑๐ โยชน์ โดยรอบ พระองค์ผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง มีพระชนมายุ แสนปี ทรงดำรงอยู่นานเพียงนั้น ทรงประกาศสัทธรรมให้รุ่งเรือง ช่วยบุคคลให้พ้นวิภูสงสารไปเป็นอันมาก พระองค์เองทรงรุ่งเรือง ดังกองไฟ แล้วเสด็จนิพพานพร้อมด้วยพระสาวก พระฤทธิ ยศ- บรivar และจักรรัตนะที่พระยุคลบาท หายไปหมดทุกอย่าง สังขาร ทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระที่ปึงกรชินศาสดา เสด็จนิพพาน ณ นันทารามพระสถูปของพระองค์ที่นันทารามนั้น สูง ๓๖ โยชน์ พระ สถูปบรรจุนาตร จีวร และบริวารและเครื่องบริโภคนของพระองค์ ตั้งอยู่ที่คางไม้โพธิ์พฤษในกาลนั้นสูง ๓ โยชน์ .

จบที่ปึงการพุทธวงศ์ ที่ ๑

โกณฑัญญะพุทธวงศ์ที่ ๒

ว่าด้วยพระประวัติพระโกณฑัญญะพุทธเจ้า

[๓] สมัยต่อมาจากพระพุทธที่ปึงกร พระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า โกณฑัญญะ เป็นนายของโลก ทรงพระเดชไม่มีที่สุด มีพระยศ นับมิได้ ประมาณไม่ได้ ยากที่จะรู้ พระองค์มีขันติเปรียบด้วยถนน มีศีลเปรียบด้วยสาคร มีสมาธิเปรียบด้วยเขาสุเมรุ มีญาณเปรียบ ด้วยอากาศ ทรงประกาศอินทรีย์ พละ โพชฌงค์ มรรคและอริยสัจ ในกาลทุกเมื่อ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่สรรพสัตว์ เมื่อพระพุทธ- โกณฑัญญะ ผู้เป็นนายของโลกทรงประกาศธรรมจักรธรรมากิสมัย ครั้งที่ ๑ ได้มีแก่มนุษย์และเทวดาแสนโกฏิ ต่อแต่นั้นเมื่อทรง แสดงพระธรรมเทศนาในสมาคมมนุษย์และเทวดา ธรรมากิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่มนุษย์และเทวดาเก้าหมื่นโกฏิ ในเมื่อทรงแสดงธรรม ย้ายพวกเตียรถีย์ ธรรมากิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่เทวดาและมนุษย์ แปดหมื่นโกฏิ พระพุทธโกณฑัญญะผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง ทรงประชุมพระสาวกชินาสพ ผู้ปราศจากมลทิน มีจิตสงบครั้งที่ ๓ ครั้ง การประชุมครั้งที่ ๑ มีพระสาวกแสนโกฏิ ครั้งที่ ๒ พันโกฏิ ครั้งที่ ๓ เก้าสิบโกฏิ สมัยนั้นเราเป็นพระมหากษัตริย์พระนามว่า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
วิชาติวรี เป็นใหญ่ในแผ่นดิน โดยมีสมุทราสารเป็นขอบเขต เรา
นิมนต์พระสงฆ์สาวกผู้ปราศจากมลทิน ผู้แสวงหาคุณใหญ่ พร้อม
ด้วยพระศาสดาผู้เป็นนาถะชั้นเลิศของโลก ให้ฉันภัตตาหารอย่างดี
แม้พระพุทธโคณฑิณยะผู้เป็นนายกของโลกพระองค์นั้น ก็ทรง
พยากรณ์ว่าผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก . . . ข้ามน้ำใหญ่
ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์นั้นแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใสอย่าง
ยิ่ง เราเมื่อจะยังประโยชน์ให้สำเร็จ ได้ถวายราชสมบัติอันใหญ่
หลวงแก่พระพิชิตมาร ครั้นแล้วก็ออกบวชในสำนักของพระองค์
เราได้เล่าเรียนพระสูตรพระวินัย อันเป็นวินัยคฤหัสถ์สาสน์ทั้งปวง
แล้ว ทำพระศาสนาสอบของพระพิชิตมารให้ดังงาม เราเป็นผู้ไม่ประมาท
ในคำสั่งสอนของพระองค์ทั้งเวลานั่ง ยืน และ เดิน ถึงความสำเร็จ
ในอภิญญาแล้วได้ไปยังพรหมโลก พระนครชื่อ รัมมวดี พระมหา-
กษัตริย์ พระนามว่า สุนันทะ พระนางสขาคตา เป็นพระชนกชนนี
ของพระพุทธโคณฑิณยะ ผู้แสวงหาคุณใหญ่หลวงพระองค์ประทับ
อยู่ ณ ท่ามกลางเรือนสองหมื่นปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓
ปราสาทชื่อ รุจิ สุรจิ และสุภะ ทรงมีพระสนมনারีก้านใน
สามแสน ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมหาสีพระนามว่า รุจิเทวี
พระราชโอรสพระนามว่าชีวิตเสน พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔
ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วยรถราชยาน ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๑๐
เดือนเต็ม พระพุทธโคณฑิณยะมหาวิรเจ้าผู้อุดมกว่าสัตว์อื่นพรหมทุก
อาราธนาแล้วทรงประกาศพระธรรมจักรแก่เทวดาและมนุษย์ในป่า
มหาวัน พระองค์ทรงมีพระภิกษุเถระและพระสัทธิทธิเถระเป็นอัคร-
สาวก มีพระเถระนามว่า อนรุทธะเป็นอภิญญา มีพระติสสาเถรี
และพระอุปติสสาเถรีเป็นอัครสาวิกา มีไม้สาละต้นงามเป็นไม้โพธิ์
ตรัสรู้ โสณอุบาสกและอุโปโสณอุบาสกเป็นอัครอภิญญา นันทา
อุบาสิกา และสิริมาอุบาสิกาเป็นอัครอภิญญาิกา พระมหามุนี
พระองค์นั้น สูง ๘๘ ศอก ทรงงามดังพระจันทร์ และเหมือน
พระอาทิตย์ในเวลาเที่ยง ในขณะนั้น สัตว์ทั้งหลายอายุแสนปี
พระองค์ทรงดำรงพระชนมายุอยู่เท่านั้น ทรงช่วยให้หมู่ชนข้ามพ้น
วิญญูสงสารได้มากมาย พันเมทนีงามวิจิตรไปด้วยพระชินาสพผู้
ปราศจากมลทิน พระองค์ย่อมงามด้วยพระชินาสพเหมือนทองคำ
ย่อมงามด้วยหมุดดาว ฉะนั้น พระมหานาคแม่เหล่านนั้นมีคุณอัน
ประมาณไม่ได้ นับไม่ถ้วน ยากที่จะรู้ได้ ท่านผู้ทรงยศเหล่านั้น
นิพพานแล้วเหมือนแสงสายฟ้าตก พระพิชิตมารมีพระฤทธิ์ไม่มีที่
เปรียบ มีสมาธิอันพระญาณอบรมทุกอย่างหายไปหมดสิ้น สังขาร
ทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระโคณฑิณยะพุทธเจ้าผู้ทรงศิริเสด็จนิพพาน
ที่นั่นทาราม พระเจดีย์ของพระองค์สูง ๗ โยชน์ เขาสร้างไว้ที่
นั่นทารามนั้น .

จบโคณฑิณยะพุทธวงศ์ที่ ๒

มังคลพุทธวงศ์ที่ ๓

ว่าด้วยพระประวัติพระมังคลพุทธเจ้า

[๔] สมัยต่อมาจากพระพุทธโคณฑิณยะ มีพระพุทธเจ้าพระนามว่ามังคล ทรง
กำจัดความมืดในโลกแล้ว ทรงชุบเพลิงคือ พระธรรมสว่างไสว
พระองค์มีพระรัศมีไม่มีอะไรเปรียบปาน ยิ่งกว่าพระพิชิตมารอื่นๆ
ทรงกำจัดริศมีพระจันทร์และพระอาทิตย์ ส่องแสงไพโรจน์ในหมื่น
จักรวาล แม้พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นก็ทรงประกาศจุดสัจธรรมอัน
ประเสริฐสุด เทวดาและมนุษย์ได้ดื่มรสสัจธรรมแล้ว ย่อมบรรเทา
ความมืดตื้อได้ ในคราวที่พระองค์ทรงบรรลุพระโพธิญาณ อันไม่มี
อะไรเปรียบแล้ว ทรงแสดงธรรมครั้งแรก ธรรมากิสมัยครั้งที่ ๑
ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมที่พิภพของท้าว
สักกะจอมอสูร ครั้นนั้น ธรรมากิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่ทวยเทพ
แสนโกฏิ ในกาลเมื่อพระเจ้าจักรพรรดิ พระนามว่า สุนันทะ
เสด็จเข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้าทรงตักถองธรรมเกร็ดอันประเสริฐสุด
และครั้งนั้น บริวารของพระเจ้าสุนันทะ มีประมาณเก้ายี่สิบโกฏิ
ครั้งที่ ๒ พระสาวกมาประชุมกันแสนโกฏิ ครั้งที่ ๓ พระสาวก
มาประชุมกันเก้ายี่สิบโกฏิ การประชุมครั้งนั้น ล้วนแต่พระชินาสพ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ผู้ปราศจากมลทิน สมัยนั้น เราเป็นพรหมมณีนามว่าสุริจ เป็น
ผู้เล่าเรียน ทรมนนต์ รุจิบ ไตรเพท เราได้เข้าเฝ้าพระศาสดาพระองค์
นั้น ได้ถึงพระองค์เป็นสรณะและ ได้บูชาพระสงฆ์ อันมีพระสัม-
พุทธเจ้าเป็นประมุขด้วยของหอมและดอกไม้ อังคาสด้วยน้ำมันโค
จนสำราญพระทัย แม่พระพุทรมงคลผู้อุดมกว่าสัตว์พระองค์นั้น ก็
พยากรณ์เราว่า ผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก . . . . .

. . . . . ข้ามน้ำใหญ่ ฉะนั้น เราได้
ฟังพระพุทรมงคลนั้นแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง เรา
อธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้ยิ่งขึ้น ครั้นนั้น เราพอก
พูนปีติ เพื่อบรรลุสัมโพธิญาณอันประเสริฐ จึงถวายเรือนของเรา
แก่พระพุทธเจ้า แล้วออกบวชในสำนักของพระองค์ เราเล่าเรียน
พระสูตรและพระวินัย อันเป็นสัจตคาสนมีองค์ ๙ ประการแล้ว
ทำพระศาสนนาของพระชินเจ้าให้งาม ครั้นนั้น เราเป็นผู้ไม่ประมาท
เจริญพรหมวิหารภาวนา ถึงที่สุดได้อภิญญาแล้วได้ไปยังพรหมโลก
พระนครชื่อว่าอวตระพระมหากษัตริย์พระนามว่าอวตระ เป็นพระชนก
ของพระมงคลบรมศาสดาพระชนนีพระนามว่า อตรา พระองค์ทรง
ครอบครองอาคารสถานอยู่เก้าหมื่นปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ
๓ ปราสาท ชื่อวายุสภา สุจีมาและสิริมา มีพระสนมนารีกำนัล
ในสามหมื่นนาง ล้วนแต่ประดับประดาสวยงาม พระมเหสีพระ-
นามว่าวายุสวดี พระราชโอรสพระนามว่าสิวละ พระชินเจ้าทรงเห็น
นิมิต ๕ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วยอัสสวราชยานต้น ทรง
บำเพ็ญเพียรอยู่ ๘ เดือนเต็ม พระมงคลมหาริเจ้าผู้เป็นนายก
ของโลกอุดมกว่าสัตว์ อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศ
พระธรรมจักร พระองค์มีพระสเทวเถระและพระธรรมเสนเถระเป็น
อัครสาวก พระเถระชื่อปาลิตะ เป็นอุปัฏฐากพระสิวละเถระและพระ-
อโสภาเถระเป็นอัครสาวิกา ไมโพรธีของพระผู้มีพระภาคนั้น เรียก
กันว่าต้นนกกระทิง นั้นทออบาสก และวิสาขอบาสกเป็นอัครอุปัฏฐาก
อนุพาอุบาสิกาและสมณอุบาสิกาเป็นอุปัฏฐายิกา พระมงคลมหาริ
สูง ๘๐ ศอก พระรัศมีแผ่ชานออกจากพระองค์ ไปไกลหลายแสน
โลกธาตุในขณะนั้น มนุษย์มีอายุเก้าหมื่นปี พระองค์ทรงดำรง
พระชนมายุอยู่เท่านั้น ทรงช่วยให้มนุษย์ข้ามพ้นวิญญูสงสารได้มาก
มาย สาวกของพระองค์ใครๆ ไม่สามารถจะนับได้ ฉะนั้น
ครั้งนั้น พระสัมพุทธมงคลผู้เป็นนายกของโลก ทรงดำรงพระชน
มายุอยู่เพียงนั้น ในพระศาสนาของพระองค์ไม่มีการตายอย่างคนมี
กิเลสเลย พระองค์ผู้ทรงยศใหญ่ทรงชุดวงไฟคือพระธรรมสว่างจ้า
ทรงช่วยมหาชนให้ข้ามพ้นวิญญูสงสาร ทรงรุ่งเรืองเหมือนดาวธมูเกต
แล้วเสด็จนิพพาน ทรงแสดงสภาวะแห่งสังขาร ในมนุษย์โลก
พร้อมทั้งเทวโลก ทรงรุ่งเรืองเหมือนกองไฟ แล้วเสด็จเข้านิพพาน
เหมือนพระอาทิตย์อัสดงคต ฉะนั้น พระพุทรมงคลเสด็จปรินิพพาน
ที่พระราชอุทยานชื่อเวสสละ พระสถูปของพระองค์สูง ๓๐ โยชน์
ประดิษฐานอยู่ในพระราชอุทยานนั้น .

จบมังคลพุทธวงศ์ที่ ๓

สมณพุทธวงศ์ที่ ๔

ว่าด้วยพระประวัติพระสมณพุทธเจ้า

[๕] ในสมัยต่อมาจากพระพุทรมงคล มีพระพุทธเจ้าพระนามว่าสมณะ
ไม่มีใครเสมอเหมือนโดยธรรมทั้งปวง อุดมกว่าสรรพสัตว์ ครั้งนั้น
พระศาสดาทรงตั้งกลองอมฤตเถรีในเมฆลบุรี พระศาสนาของพระ
องค์มีองค์ ๙ ประกอบด้วยธรรมอันขาว พระศาสดาพระองค์นั้น
ทรงชำระกิเลสแล้ว ทรงบรรลุสัมโพธิญาณอันอุดม ทรงสร้างนคร
คือ พระสัทธรรม เป็นเมืองประเสริฐสุด ทรงสร้างถนนใหญ่
คือ สติปัญญาอันเลิศล้ำ ไม่มีอะไรคั่น ไม่คด เป็นถนนตรง
ไพบุลย์ กว้างขวาง ทรงลาดสามัญผล ๕ ปฏิสัมภิยา ๔ อภิญญา
๖ และสมาบัติ ๘ ไว้บนถนนนั้น ชนเหล่าใดเป็นผู้ไม่ประมาท
ประกอบด้วยหิริและความเพียร ชนเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมถือเอา
คุณอันประเสริฐนี้ได้ตามสบาย พระศาสดาทรงรื้อขมมหาชนขึ้นด้วย
โยคธรรมนั้นอย่างนี้ ทรงยังเทวดาและมนุษย์แสนโกฏิให้ตรัสรู้ใน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
 ครั้งแรก ในกาลเป็นที่ทรงแสดงธรรมครั้งที่ ๒ ที่พระมหาวีรเจ้า
 ตรัสสอนหมู่เดียรถีย์ เทวดาและมนุษย์แสนโกฏิ ได้ตรัสรู้ธรรม
 ในกาลเมื่อเทวดาและมนุษย์ผู้พร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกันมาทูลถาม
 ปัญหาในโรธ อันเป็นความสงสัยแห่งใจ ในการทรงแสดงธรรม
 เครื่องแสดงนี้โรธแมครั้งนั้น ธรรมากิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่เทวดา
 และมนุษย์เก้าหมื่นโกฏิ พระสมณบรมศาสดาทรงมีการประชุม
 พระสาวกชั้นาสพผู้ปราศจากมลทิน มีจิตสงบคงที่ ๓ ครั้ง เมื่อพระ
 ผู้มีพระภาคทรงจำพรรษาแล้ว ในวันสังฆปวารณา พระตถาคตทรง
 ปวารณาพร้อมด้วยพระสาวกแสนโกฏิ ต่อแต่นั้นในการประชุมที่
 ภูเขาทองอันสูงอร่ามพระสาวกมาประชุมกันครั้งที่ ๒ เก้าหมื่นโกฏิ
 ในกาลเมื่อท้าวสักกเทวราชเสด็จเข้าเฝ้า เพื่อทรงเยี่ยมพระพุทธรเจ้า
 พระสาวกมาประชุมกันครั้งที่ ๓ แปดหมื่นโกฏิ สมัยนั้นเราเป็น
 พญานาคราชมีฤทธิ์มาก มีนามชื่อว่าอตุลละ เป็นผู้ก่อสร้างกุศล
 เจริญขึ้น ครั้งนั้น เราพร้อมด้วยหมู่ญาติออกจากนาคพิภพ เอาดนตรี
 ที่พิบไปบรรเลงบูชาพระพิชิตมารพร้อมด้วยพระสงฆ์ ถวายข้าวน้ำให้
 พระสงฆ์สาวกแสนโกฏิ จันจนเพียงพอ แล้วถวายผ้าเฉพารูปละคู่
 ได้เข้าถึงพระพิชิตมารกับทั้งพระสงฆ์นั้นเป็นสรณะ แม่พระสมณ-
 พุทธเจ้าผู้เป็นนายของโลกพระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราว่าจักได้
 เป็นพระพุทธรเจ้าในโลก . . . . . ชำมแม่น้ำใหญ่
 ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธรพยากรณ์แม่นั้นแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใส
 อย่างยิ่ง เราอธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมีให้ยิ่งขึ้น พระมหา-
 กษัตริย์พระนามว่าสุทัตตะ เป็นพระชนกของพระสมณบรมศาสดา
 พระชนนีพระนามว่าสิริมา พระองค์ทรงครอบครองอณาณอยู่
 เก้าพันปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อว่าจันทะ
 สุจันทะและวักกัสะ มีพระสนมงามารีก้านในหกล้านสามแสนนาง
 ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสีพระนามว่าวักกัสะก็ พระราช
 โอรสพระนามว่าอนุโม พระพิชิตมารทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ
 จึงเสด็จออกผนวชด้วยพระยาขสธารยานพระที่นั่งต้น ทรงบำเพ็ญ
 เพียร ๑๐ เดือนเต็ม พระมหาวีรสมณเจ้าผู้เป็นนายของโลก อัน
 พรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ เมฆลนคร
 อันเป็นเมืองประเสริฐสุด พระองค์ทรงมีพระสรณเถระ และพระ-
 ภาริตตเถระเป็นพระอัครสาวก ทรงมีพระเถระนามว่าเทนเป็น
 พระพุทธรูปปฏิฐาก พระโสณเถรีและพระอุปโสณเถรีเป็นพระ-
 อัครสาวิกา แม่พระพุทธรเจ้าผู้ไม่มีใครเสมอเหมือนพระองค์นั้น
 ก็ได้ตรัสรู้ที่ควงไม้กาคะทิง วรณอบาสกและสรณอบาสกเป็นอัคร
 อุปปฏิฐากจาลาอบาสกและอุปจาลาอบาสกเป็นอัครอุปปฏิฐายิกา พระ-
 พุทธเจ้าพระองค์นั้น พระองค์สูง ๔๐ ศอก มีพระรัศมีเปล่งปลั่งดัง
 ทองคำล้ำค่า ส่องสว่างจ้าไปในหมื่นโลกธาตุ ขณะนั้น มนุษย์มีอายุ
 เก้าหมื่นปี พระองค์ดำรงพระชนมายุอยู่เท่านั้น ทรงช่วยหมู่ชนให้
 ชำมพ้นวิภวสงสารได้มากมาย พระสัมพุทธเจ้าทรงช่วยคนที่ควรข้าม
 ให้ข้าม ทรงช่วยคนที่ควรตรัสรู้ให้ตรัสรู้ แล้วเสด็จปรินิพพาน
 เหมือนพระจันทร์ดับ พระชินาสพเหล่านั้น และพระพุทธรเจ้าผู้ไม่
 มีใครเปรียบพระองค์นั้น แสดงรัศมีอันไม่มีอะไรเสมอเหมือนแล้ว
 นิพพาน ญาณและรัตนตรัยอันไม่มีอะไรเทียบเคียงเหล่านั้นหายไป
 หหมดสิ้น สังขารทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระสมณพุทธรเจ้าผู้ทรงยศ
 เสด็จนิพพาน ณ อังคาราม พระสกลุของพระองค์สูง ๔ โยชน์
 ประดิษฐานอยู่ ณ อังคารามนั้นแล .

จบสมณพุทธวงศ์ที่ ๕

เรวัตพุทธวงศ์ที่ ๕

ว่าด้วยประวัติพระเรวัตพุทธเจ้า

[๖] สมัยต่อมาจากพระพุทธรเจ้าพระนามว่า สมณะ พระพิชิตมารพระนาม
 ว่าเรวตะ เป็นนายของโลก มีพระคุณสูงสุด ไม่มีใครเปรียบเทียบ
 เสมอ แม้พระองค์อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ก็ทรงประกาศธรรม
 กำหนดด้วยขันธและธาตุที่ใครๆ ยังมิได้ประกาศ ในภพน้อยใหญ่
 ในกาลที่พระองค์ทรงแสดงธรรม ธรรมากิสมัยมี ๓ ครั้ง ธรรมากิ
 สมัยครั้งที่ ๑ จะพึงกล่าวโดยค่านวณไม่ได้ ในกาลเมื่อพระเรวัต

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
 มหาหมณี ทรงสั่งสอนแนะนำพระเจ้าอรินทมหาราช ธรรมากิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีเกมมนุษย์และเทวดาพันโกฏิ พระนราสกะเสด็จออกจาก
 ที่เรือน ๗ วัน ทรงสั่งสอนแนะนำมนุษย์และเทวดาในผลขึ้นสูง
 ร้อยโกฏิ พระเวตบรมศาสดา ทรงมีการประชุมพระภิกษุชีนาสพ
 ผู้ปราศจากมลทิน มีจิตสงบ คงที่ ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ พระภิกษุที่มา
 ประชุมกันล่วงหน้าที่จะนับได้ ครั้งที่ ๒ พระภิกษุที่มาประชุมกัน
 แสนโกฏิ ในกาลเมื่อพระองค์ผู้ไม่มีใครเสมอด้วยพระปัญญา ทรง
 ประกาศธรรมจักรแล้ว ทรงประจักษ์จะเสด็จนิพพาน ครั้นนั้น
 พระภิกษุผู้ชีนาสพที่มาเฝ้าพระมหาหมณี เพื่อทูลถามอาการประชวร
 ประชุมกันเป็นครั้งที่ ๓ แสนโกฏิ สมัยนั้นเราเป็นพราหมณ์นามว่า
 อติเทพ ได้เข้าไปเฝ้าพระเวตพุทธเจ้าแล้ว ถึงพระองค์เป็นสรีระ
 ได้ชมเชยศีล สมานีและพระปัญญาคณอันยอดเยี่ยมของพระองค์
 แล้ว ได้ทูลถวายจีวรแก่พระองค์ตามกำลัง แม่พระเวตพุทธเจ้าผู้เป็น
 นายของโลก พระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราว่า ผู้นี้จักได้เป็น
 พระพุทธเจ้าในโลก . . . . . ข้ามน้ำใหญ่
 ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์แน้นแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใส
 อย่างยิ่ง เราอธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้ยิ่งขึ้น แม่
 ครั้นนั้น เราระลึกถึงพระพุทธการกธรรมนั้น แล้วตามเพิ่มพูนว่า
 เราจักนำมาซึ่งธรรมนั้นอันเป็นธรรมที่เราปรารถนายิ่ง พระนครชื่อว่า
 สุรัญญกะ พระมหากษัตริย์พระนามว่าวิบุละ เป็นพระชนกของ
 พระเวตบรมศาสดา พระนางวิบุลาเป็นพระชนนี พระองค์ทรง
 ครบครองอาณาจักรอยู่ ๖,๐๐๐ ปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓
 ปราสาท ชื่อสุทัสนะ รัตนกมิ และอาเวฬะ ตกแต่งสวยงาม
 เกิดเพราะบุญกรรม ทรงมีพระสนมณารีก้านัลในสามโกฏิสามแสน-
 นาง ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมหาลิขิตพระนามว่าสุทัสนา
 พระโอรสพระนามว่าวรุณ พระพิชิตมารทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ
 จึงเสด็จออกผนวชด้วยรถอันเป็นราชยานที่นั่งต้น ทรงบำเพ็ญเพียร
 อยู่ ๗ เดือนเต็ม พระเวตมหาราชินเจ้าผู้เป็นนายของโลก อัน
 พรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศธรรมจักร ประทับอยู่ ณ วร-
 ณาราม พระองค์ทรงมีพระวรณเฑาะและพระพรหมเทวเฑาะเป็น
 พระอัครสาวก พระเฑาะชื่อสัมภวะเป็นพุทธอัฐิธาตุ พระภัททาเถรี
 พระสัทธาเถรีเป็นพระอัครสาวิกา แม่พระพุทธเจ้าผู้ไม่มีใครเสมอ
 เหมือนพระองค์นั้น ก็ได้ตรัสรู้ที่ควงไม้กาะทิง วรณอุบาทสกและ
 สรภอุบาทสกเป็นอัครอัฐิธาตุ นางปาลาอุบาทสกและนางอุปปาลา
 อุบาทสกเป็นอัครอัฐิธาตุอีก พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นมีพระองค์สูง
 ๘๐ ศอก ทรงเปล่งปลั่งพระรัศมีสว่างไสวไปทั่วทิศ ดังพระอาทิตย์
 อุกฤษฏ์ ฉะนั้น พระรัศมีอันเป็นระเบียบสว่างไสว ที่เกิดในพระพุทธ-
 สรรีระแผ่ไปโดยรอบหนึ่งโดยรอบ ทั้งกลางวันและกลางคืน ในขณะที่
 นั้น มนุษย์มีอายุหกหมื่นปี พระองค์ทรงดำรงพระชนมายุเท่านั้น
 ทรงช่วยให้มนุษย์ข้ามพ้นวิญญูสงสารได้เป็นอันมาก ทรงแสดงกำลัง
 พระพุทธเจ้าแล้ว ประกาศอมตธรรมในโลก ไม่ทรงมีอุปทานเสด็จ
 นิพพาน เพราะสิ้นความถือมั่นว่าเป็นผู้เลิศ ทรงมีพระวรกายมีรัศมี
 ดังแก้ว พระธรรมก็ไม่มียะไรเหมือน หายไปหมดทุกอย่าง สังขาร
 ทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระเวตพุทธเจ้าผู้ทรงยศ มีพระปัญญามาก
 เสด็จนิพพานแล้ว พระธาตุของพระองค์แผ่ไปกว้างขวางในประเทศ
 นั้นๆ ฉะนั้นแล .

จบเวตพุทธวงศ์ที่ ๕

โสภิตพุทธวงศ์ที่ ๖

ว่าด้วยพระประวัติพระโสภิตพุทธเจ้า

[๗] สมัยต่อมาจากพระเวตพุทธเจ้า มีพระพุทธเจ้าพระนามว่าโสภิต
 เป็นนายของโลก ทรงมีพระทัยมั่นคงสงบระงับ ไม่มีใครเสมอ
 ไม่มีบุคคลเปรียบ พระองค์ทรงกลับพระทัย (ไม่พอพระทัย) ใน
 พระราชวังของพระองค์ ทรงบรรลุปริญาณ ประกาศพระธรรมจักร
 อย่างเดียว ในระหว่างเบื้องบนตลอดถึงอเวจินรก และเบื้องต่ำ
 ตลอดถึงภวคคพรหมนี้ เป็นบริษัเดียวกันในการทรงแสดงธรรม
 พระสัมพุทธเจ้าทรงประกาศพระธรรมจักรแก่บริษันั้น โดยจะนับ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
 ผู้ได้ตรัสรู้ธรรมครั้งแรกพึงกล่าว ไม่ได้ เบื้องหน้าแต่เนิ่น เมื่อทรง
 แสดงธรรมในสมาคมของมนุษย์และเทวดา ธรรมากัสสมัยครั้งที่ ๒
 ได้มีแก่มนุษย์และเทวดาเก้่าหมื่นโกฏิ ในกาลนั้น พระบรมภคชัตริย์
 พระนามว่าชยเสนะ รับสั่งให้สร้างพระอารามอีกแห่งหนึ่ง มอบ
 ถวายในพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าผู้มีพระจักขุทรงแสดงธรรมประ-
 กาศการบูชาของบรมภคชัตริย์ ครั้นนั้นธรรมากัสสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่มนุษย์
 และเทวดาพันโกฏิ พระโสภิตบรมศาสดา ทรงมีการประชุม
 พระภิกษุชื่อนาสพผู้ปราศจากมลทิน มีจิตสงบระงับครั้งที่ ๓ ครั้ง พระ-
 ราชพระนามว่าอุคคตะ ทรงถวายทานในพระพุทธเจ้า ในทาน
 ครั้งนั้น พระอรหันต์มาประชุมกันประมาณร้อยโกฏิ มีหมู่คณะมา
 ถวายทานในพระพุทธเจ้าอีก ครั้งนั้น พระอรหันต์มาประชุมกันครั้งที่ ๒
 เก้่าสิบโกฏิ ในกาลเมื่อพระพิชิตมาร ทรงจำพรรษาในเทวโลก
 แล้วเสด็จลง พระอรหันต์มาประชุมกันครั้งที่ ๓ แปดสิบโกฏิ สมัย
 นั้น เราเป็นพราหมณ์นามว่าสุชาติ เราได้ถวายข้าวและน้ำให้พระ-
 พุทธเจ้าเสวยพร้อมทั้งพระสาวกจนเพียงพอ แม้พระพุทธเจ้าพระ-
 นามว่าโสภิตผู้เป็นนายกของโลกพระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราว่า
 ผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้า . . . . . ข้ามน้ำใหญ่ ฉะนั้นเราได้ฟัง
 พระพุทธพยากรณ์แน้่นแล้ว มีใจยินดีปราโมทย์แล้วได้กระทำให้
 ความเพียรอย่างอดเยี่ยม เพื่อบรรลุประโยชน์นั้น พระนครชื่อว่า
 สุธรรม พระมหากษัตริย์พระนามว่าสุธรรมเป็นพระชนกของพระ-
 โสภิตบรมศาสดา พระชนนีพระนามว่าสุธรรมมา พระองค์ทรง
 ครอบครองอาคารสถานอยู่เก้่าพันปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓
 ปราสาท ชื่อกุมท นพินี ปทุม มีพระสนมนารีก้านัล
 ในสี่หมื่นสามพันนางล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสีพระ-
 นามว่ามกลีลา พระราชโอรสมีพระนามว่าสีหะ พระองค์ทรงเห็น
 นิमित ๔ ประการ เสด็จออกผนวชพร้อมทั้งปราสาท พระองค์ผู้เป็น
 บรมชอุดม ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๗ วัน พระโสภิตมหาวิริยเจ้าผู้เป็น
 นายกของโลก อันพรหมทัตอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรม
 จักร ๓ พระอุทธยานสุธรรมอันสวยงาม ทรงมีพระอสมเถระและ
 พระสุนตเถระเป็นอัครสาวก เพราะเถระชื่อว่าอโนมะเป็นพุทธ
 อุปัชฌาย์ พระนกุลเถระและพระสุชาติเถระ เป็นพระอัครสาวิก
 และพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เมื่อตรัสรู้ก็ได้ตรัสรู้ที่ควงไม้กาคะทิง
 ร่มมะอุบาสกและสุนตอุบาสกเป็นอัครอุปัชฌาย์ นกุลอุบาสก
 และจิตตาอุบาสก เป็นอัครอุปัชฌายิกา พระมหารุณิพระองค์สูง ๕๘
 ศอก ทรงเปล่งพระรัศมีสว่างไสว ไปทั่วทิศ ดจพระอาทิตย์อยู่
 ฉะนั้น คำสั่งสอนของพระองค์หอมตรหอบไปด้วยกลิ่นศีล เปรีียบ
 เหมือนป่าไม้ที่ดอกบาน หอมตรหอบไปด้วยกลิ่นต่างๆ ฉะนั้น
 คำสั่งสอนของพระองค์ไม่มีใครอ้อมด้วยการฟัง ดังสมุทรสาครไม่มี
 ใครอ้อมด้วยการเห็น ฉะนั้น ในขณะนั้น มนุษย์มีอายุเก้่าหมื่นปี
 พระองค์ทรงดำรงพระชนมายุอยู่เท่านั้น ทรงช่วยในหมู่ชนข้ามพ้น
 วัฏสงสารได้เป็นอันมาก พระองค์ทรงประทานพระโอวาทและการ
 พรา้สอน ทรงสั่งสอนหมู่ชนที่เหลือให้เผากิเลสดังเปลวไฟไหม้เชื้อ
 แล้ว เสด็จนิพพานพร้อมด้วยพระสาวก พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
 เหมือน และพระสาวกผู้บรรลุพลธรรมทั้งหลาย หายไปหมดสิ้น
 แล้ว สังขารทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระสัมพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
 พระนามว่าโสภิต เสด็จนิพพาน ณ สีหาราม พระธาตุของพระ-
 องค์แผ่กว้างไปในประเทศนั้นๆ ฉะนั้นแล .

จบโสภิตพุทธวงศ์ที่ ๖

อโนมัทสสิพุทธวงศ์ที่ ๗

ว่าด้วยพระประวัติพระอโนมัทสสิพุทธเจ้า

[๘] สมัยต่อมาจากพระพุทธเจ้าพระนามว่าโสภิตมีพระสัมพุทธเจ้าพระ-
 นามว่าอโนมัทสสิ ทรงพระยศนับ ไม่ได้ มีพระเดชยากที่จะล่วงได้
 พระองค์ทรงตัดเครื่องผูกทุกอย่าง ทรงทำลายภพ ๓ แล้ว ทรงแสดง
 ทางที่ไปไม่กลับ ในหมู่เทวดาและมนุษย์ พระองค์ทรงพระคุณนับ
 ไม่ได้ดังมหาสมุทร ยากที่จะให้จมลงเหมือนภูเขา ไม่มีที่สะดุด
 อากาศ พระคุณบานเต็มทีเช่นพญารัง สัตว์ทั้งหลายย่อมยินดีแม่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ด้วยการเห็นพระองค์สัตว์เหล่านั้นได้ฟังพระสุรเสียงที่ทรงเปล่ง
ยอมบรลอมตธรรม ในกาลนั้น ธรรมากิสมย์ของพระองค์เจริญ-
รุ่งเรืองในพระธรรมเทศนาครั้งที่ ๑ สัตว์ร้อยโกฏิได้ตรัสรู้ สมัยต่อ
แต่นั้นมา เมื่อพระองค์ทรงยังฝนคือธรรมให้ตก ในพระธรรม
เทศนาครั้งที่ ๒ สัตว์แปดสิบโกฏิได้ตรัสรู้ และสมัยต่อมาเมื่อ
พระองค์ทรงยังฝนคือธรรมให้ตกให้สัตว์ทั้งหลายอิมหันาสาราย
ธรรมากิสมย์ครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์ ๗๘ โกฏิ พระบรมศาสดา ได้ทรง
ประชุมพระภิกษุผู้บรรลุลิขิตและพลธรรม ผู้มานแล้วด้วยการ
หลุดพ้น ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ พระภิกษุชชีนสาฬหผู้ละความมัวเมา และ
ความหลง มีจิตสงบระงับ ผู้คงที่ มาประชุมแปดแสน ครั้งที่ ๒
พระภิกษุชชีนสาฬหผู้ไม่มีกิเลสเครื่องยั่ววน ปราศจากอริย สงบระงับ
คงที่ มาประชุมเจ็ดแสน ครั้งที่ ๓ พระภิกษุชชีนสาฬหผู้บรรลุลิขิต
และพลธรรมผู้ดับสนิท มีตบะ มาประชุมหกแสน สมัยนั้น เราเป็น
ยักษ์มีฤทธิ์มาก เป็นใหญ่ ปกครองยักษ์หลายโกฏิให้อยู่ในอำนาจ
แม้ครั้งนั้น เราก็ตได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ผู้ทรงแสวงหา
คุณใหญ่หลวงพระองค์นั้นแล้วได้ถวายข้าวและน้ำให้พระองค์เสวย
พร้อมด้วยพระสงฆ์จณเฑียรพวอ แม้พระมณีนุผู้มีพระนิยานาปริสทธิ์
พระองค์นั้นก็ทรงพยากรณ์เราว่าผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก . . .

. . . ข้ามน้ำใหญ่จะนั้นเราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์นั้นแล้ว ก็
ยินดีมีใจปราโมทย์ อริฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมีให้ยิ่งขึ้น
พระนครชื่อว่าจันทวดี พระบรมกษัตริย์พระนามว่ายสวา เป็น
พระชนกของพระอโนมทัสสีศาสดา พระชนนีพระนามว่าโยธรา
พระองค์ทรงครอบครองอาคารสถานอยู่หมื่นปี มีปราสาทอันประเสริฐ
๓ ปราสาท ชื่อศิริ อุปศิริ และวิฑณะ ทรงมีพระสนมณารีก้านัลใน
สองหมื่นสามพันนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสี
พระนามว่าสิริมา พระราชโอรสพระนามว่าอุปสาละ พระองค์
ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วยวาทองทรงบำเพ็ญ
เพียรอยู่ ๑๐ เดือนเต็ม พระมหามุนีโนทัสสีมหาวิระจอันพรหม
ทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ สัทสนราชอุทยาน
อันประเสริฐ ทรงมีพระนิสกกเถระและพระอโนมเถระเป็นพระอัคร-
สาวกพระเถระชื่อว่าวรุณเป็นพทธปฏิฐาก พระสุนทราเถรีและพระ
สมณาเถรีเป็นพระอัครสาวิกา ไม่ไพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคนั้น
เรียกว่าตันกุ่ม นั้นที่วิฑนอบาสกและสิริวิฑนอบาสกเป็นอัคร-
อุปัฏฐากอุปลอบาสกิกและปทุมอุปลาสกิกเป็นอัครอุปัฏฐายิกา พระ
มหามุนีมีพระองค์สูง ๕๘ ศอก มีพระรัศมีชานออกสว่างไสวตั้ง
พระอาทิตย์อุทัย จะนั้น ในครั้งนั้น มนุษย์ทั้งหลายมีอายุแสนปี
พระองค์ดำรงพระชนมายุอยู่เพียงนั้น ทรงช่วยให้มนุษย์ข้ามพ้น
วิภวสงสารได้เป็นอันมาก พระศาสนาของพระองค์บานสะพรั่ง
งดงามด้วยพระอรหันต์ทั้งหลายผู้คงที่ผู้ปราศจากราคะและมลทิน
พระศาสดาผู้ทรงยศนับ ไม่ได้และคู่พระสาวกผู้ไม่มีใครเหมือน
หายไปหมดสิ้นแล้วสังขารทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระอโนมทัสสี
พระบรมศาสดาขึ้นเจ้า เสด็จนิพพาน ณ ธรรมาราม พระสกุของ
พระองค์สูง ๒๐ โยชน์ ประดิษฐานอยู่ ณ ธรรมารามนั้น จะนี้แล .

จบอโนมทัสสีพุทธวงศ์ที่ ๓

ปทุมพุทธวงศ์ที่ ๔

ว่าด้วยพระประวัติพระปทุมพุทธเจ้า

[๙] สมัยต่อมาจากพระอโนมทัสสีบรมศาสดา พระสัมพุทธเจ้าผู้อุดมกว่า
สรรพสัตว์ มีพระนามว่าชือปทุม ผู้ไม่มีบุคคลเปรียบเสมอ คิล
ของพระองค์หาเสมอไม่ แม้สมาธิก็ไม่มีที่สุด พระญาณอันประเสริฐ
นับไม่ถ้วน แม้วิมุตติก็ไม่มีอะไรเปรียบ แม้ในคราวที่พระองค์ผู้
ทรงเดชไม่มีอะไรเทียบเท่าทรงประกาศธรรมจักรธรรมากิสมย์อัน
ก่าจัดความมืดตื้อได้มี ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ พระพุทธเจ้าทรงยังสัตว์ให้
ตรัสรู้ร้อยโกฏิ ครั้งที่ ๒ ทรงยังสัตว์ให้ตรัสรู้เก้าสิบโกฏิ และ
ในคราวเมื่อ พระปทุมพุทธเจ้าตรัสสอนพระราชโอรส ของพระองค์
ธรรมากิสมย์ครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์แปดสิบโกฏิพระปทุมบรมศาสดา
ทรงมีการประชุมพระสาวก ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ พระสาวกมาประชุมกัน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
แสนโกฏิ เมื่อภิกษุทั้งหลายเกิดขึ้นในสมัยกรณากฐิน ภิกษุทั้งหลาย
ช่วยกันเย็บจีวร เพื่อประโยชน์แก่พระธรรมเสนาบดี ครั้งนั้น
ภิกษุเหล่านั้นล้วนปราศจากมลทินได้อภิญญา ๖ มีฤทธิ์มาก ผู้ไม่
พ่ายแพ้อะไร สามแสนรูปมาประชุมกัน สมัยต่อมา ในคราวที่
พระบรมศาสดาผู้่องอาจวามรชน ทรงเข้าจำพรรษาในป่าใหญ่
ครั้งนั้น พระสาวกสองแสนมาประชุมกัน สมัยนั้นเราเป็นราชสีห์
เป็นใหญ่กว่าฝูงมฤค ได้พบพระพิชิตมาร ซึ่งกำลังเจริญวิเวกอยู่ใน
ป่าใหญ่ เราถวายบังคมพระยุคลบาทด้วยเศียรเกล้ากระทำประทักษิณ
บนลือสีหนาท ๓ ครั้ง บำรุงพระพิชิตมารอยู่ ๗ วัน ครบ ๗ วัน
แล้วพระตถาคตเสด็จออกจากสมภารดิอันประเสริฐทรงดำริด้วยพระ-
ทัยให้พระภิกษุมารประชุมกันโกฏิหนึ่ง แม้ครั้งนั้น พระมหาวีรเจ้า
พระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราในท่ามกลางภิกษุเหล่านั้นว่าผู้จักได้
เป็นพระพุทธเจ้าในโลก . . . . .

ข้ามแม่น้ำใหญ่ ฉะนั้นเรา ได้ฟังพระพุทธรพยากรณ์แม่นยำแล้ว
ยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง ได้อธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี ๑๐
ให้ยิ่งขึ้น พระนครชื่อว่า จัมปกะ พระบรมกษัตริย์พระนามว่าอสมะ
เป็นพระชนกของพระปฐมบรมศาสดา พระนางอสมมาเป็นพระชนนี
พระองค์ทรงครอบครองนครสถานอยู่สองหมื่นปี ทรงมีปราสาทอัน
ประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อนันทะ วสุ และอัสติตระกูล ทรงมีพระ-
สนมมารีก้านในสามหมื่นสามพันนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม
พระมเหสีพระนามว่าอุตตรา พระราชโอรสพระนามว่ารัมมะ
พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วยราชรถ
อันเป็นราชยาน ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๘ เดือนเต็ม พระปฐมมหาวิ-
รเจ้าผู้เป็นนายกของโลก อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศ
พระธรรมจักร ณ ธัญชาชอุทยานอันประเสริฐทรงมีพระสาละเถระ
และพระอัสสละเถระเป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อว่าวราหเป็น
พระพุทธรูปฐากพระราธาเถรีและพระสุราธาเถรีเป็นพระอัครสาวิกา
ไม้โพธิ์ทุกษะของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเรียกกันว่าไม้อ้อยช้าง
ใหญ่ สลี่ยอบาสกและอสมอบาสก เป็นอัครอูปฐาก รุจิบาสิกา
และนันทมารุบาสิกา เป็นอัครอูปฐายิกา พระมหามุนีพระกายสูง
๕๘ ศอก พระองค์ทรงมีพระรัศมีไม่มีอะไรเสมอแผ่ออกไปทั่วทิศ
รัศมีพระจันทร์ รัศมีพระอาทิตย์ แสงรัตนะ และแสงแก้วมณี
แม้ทุกอย่างนั้น ครั้นมาถึงรัศมีอันสูงสุดของพระชินเจ้า ย่อมหายไป
ครั้งนั้นมณเฑียรมีอายุแสนปี พระองค์ทรงดำรงพระชนมายุอยู่เท่านั้น
ทรงช่วยให้หมู่ชนข้ามพ้นวิญญูสงสารได้เป็นอันมาก พระองค์ทรงยัง
สัตว์ผู้มีอริยาคัยแก่กล้าให้ตรัสรู้โดยไม่เหลือ ทรงพร่ำสอนชนที่
เหลืออื่นๆ แล้ว เสด็จนิพพานพร้อมด้วยพระสาวก พระองค์ทรง
ละทิ้งสังขารทั้งปวง เหมือนงูลอกคราบอันเก่า ดั่งต้นไม้สลัดใบเก่า
แล้วเสด็จนิพพานเหมือนไฟดับ ฉะนั้น พระพิชิตมารผู้ประเสริฐ
บรมศาสดาพระนามว่าปฐม เสด็จนิพพาน ณ ธรรมาราม พระธาตุ
ของพระองค์แผ่ไปกว้างในประเทศนั้นๆ ฉะนั้นแล .

จบปฐมพุทธวงศ์ที่ ๘

นารทพุทธวงศ์ที่ ๙

ว่าด้วยพระประวัติพระนารทพุทธเจ้า

[๑๐] สมัยต่อมาจากพระปฐมบรมศาสดา พระสัมพุทธเจ้าผู้อุดมกว่า
สรรพสัตว์ มีพระนามชื่อนารทะ เป็นบุคคลผู้ไม่มีใครเปรียบ
เสมอ พระองค์เป็นพระเชษฐโอรสที่ทรงโปรดปรานของพระเจ้า-
จักรพรรดิ ทรงสวมใส่อภรณ์แก้วมณี เสด็จไปยังพระราชอุทยาน
ในพระราชอุทยานนั้น มีต้นไม้โตใหญ่แผ่กิ่งก้านสวยงาม พระองค์
เสด็จถึงท่ามกลางพระราชอุทยานนั้นแล้ว ประทับนั่งภายใต้ต้นอ้อย
ช้างใหญ่ ณ ที่นั้น เกิดพระญาณอันประเสริฐไม่มีที่สุด เปรียบด้วย
วิเชียร ทรงพิจารณาสังขารทั้งเปิดเผยทั้งปกปิดด้วยพระญาณนั้นทรง
ลอยกิเลสทั้งปวงโดยไม่เหลือ ณ ที่นั้น ทรงบรรลุพระโพธิญาณ
ทั้งสิ้น และพระพุทธญาณ ๑๔ ครั้ง ครั้นทรงบรรลุพระสัมโพธิญาณ
แล้ว ทรงประกาศธรรมจักร ธรรมาสัสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์
แสนโกฏิ เมื่อพระมหามุนีทรงปรารภนาคราชผู้มีตัวโตเท่าเรือโกลน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ใหญ่ ได้ทรงปาฏิหาริย์แสดงให้เห็นในมนุษย์โลกพร้อมด้วยเทวโลก
ในการที่ทรงประกาศธรรมแก่เทวดาและมนุษย์ครั้งนั้น เทวดาและ
มนุษย์เก้่าหมื่นโกฏิข้ามความสงสัยทั้งปวงได้ ในกาลเมื่อพระมหาวีร
เจ้าตรัสสอนพระราชโอรสของพระองค์ ธรรมากิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มี
แก่เทวดาและมนุษย์แปดหมื่นโกฏิ พระนารถบรมศาสดาทรงมีการ
ประชุมพระสาวก ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ พระสาวกแสนโกฏิมาประชุมกัน
ครั้งที่ ๒ ในคราวเมื่อพระพุทธเจ้าทรงประกาศพระพุทธรูปพร้อม
ด้วยเหตุ พระสาวกผู้ปราศจากมลทินเก้่าหมื่นโกฏิมาประชุม
ครั้งที่ ๓ ในคราวที่เวโรจในนครราชกวางยานแด่พระศาสดา พระ-
สาวกชินบุตรแปดโกฏิมาประชุมกัน สมัยนั้นเราเป็นชฎิลผู้มีตบะ
อันรุ่งเรืองถึงที่สุดในอภิญญา ๕ เหมาะไปในอากาศได้ แม้ครั้งนั้น
เราก็กว้างขาและน้ำให้พระศาสดาเสวยพร้อมด้วยพระสงฆ์และ
บริวารชนจนเพียงพอ แล้วได้บูชาด้วยไม้จันทน์ แม้พระนารถบรม
ศาสดานายกของโลกพระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราในครั้งนั้นว่า
ผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก . . . . . ข้ามแม่น้ำใหญ่
ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์แม่นั้นแล้ว มีใจยินดีอย่างยิ่ง
อธิษฐานวัตรเป็นอย่างเลิศเพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ พระนคร
ชื่อว่าธัญญวดี พระมหากษัตริย์พระนามว่าสุเทพเป็นพระชนกของ
พระนารถบรมศาสดา พระนางอโนมาเป็นพระชนนี พระองค์ทรง
ครอบครองอาคารสถานอยู่เก้่าพันปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓
ปราสาท ชื่อชิตะ วิชิตะ และอิรามะ มีพระสนมনারีก้านัลใน
สี่หมื่นสามพันนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมหีลพระนาม
ว่าวิจิตเสนา พระราชโอรสพระนามว่านันทุตระ พระองค์ผู้เป็น
บุรุษอุดม ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวช ทรงบำเพ็ญ
เพียรอยู่ ๗ วัน พระนารถมหาวีรเจ้าผู้เป็นนายกของโลก อันพรหม-
ทูลอารณาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ ธัญญอุทยาน
อันประเสริฐ ทรงมีพระภิกษุสามเณรและพระชิตมัตตเถระเป็น
พระอัครสาวก พระเถระชื่อว่าวาเสฏฐะ เป็นพระพุทธรูปฐาก พระ
อุตตราเถรีและพระผัคณีเถรี เป็นพระอัครสาวิกา ไมโฬธิพฤกษ์
ของพระองค์เรียกกันว่าไม้อ้อยช้างใหญ่ อดครินทอบาสกและวสภ
อบาสก เป็นอัครอุปัฏฐาก อินทวรีอุบาสิกาและคณทือบาสิกา เป็น
อัครอุปัฏฐายิกา พระมหามุนีมีพระองค์สูง ๘๘ ศอก มีพระรัศมีงามเช่น
กับทองคำล้ำค่าสว่างไสวไปในหมื่นโลกธาตุ พระองค์มีพระรัศมีชาน
ออกจากพระวรกายด้านละวา ชานออกไปทั่วทิศน้อยใหญ่ แผ่ไปไกล
โยชน์หนึ่งทั้งกลางวันกลางคืนทุกเมื่อ สมัยนั้น ในระยะโยชน์หนึ่ง
โดยรอบ ใครๆ ไม่ต้องตามประทีปโคมไฟ พระพุทธรัศมีส่องให้
สว่างจ้าในกาลนั้น มนุษย์ทั้งหลายมีอายุเก้่าหมื่นปี พระองค์ทรง
ดำรงอยู่เพียงนั้น ทรงช่วยให้มนุษย์ข้ามพ้นวิญญูสงสารได้มากมาย
พระศาสดาของพระองค์งามวิจิตรด้วยพระอรหันต์ทั้งหลาย เปรียบ
เหมือนท้องฟ้าย่อมงามวิจิตรด้วยหมู่ดาว ฉะนั้น พระนารถ
พระองค์นั้นทรงสร้างสะพานไว้มั่นคง สำหรับให้คนที่เหลือดำเนิน
ข้ามกระแสสงสารแล้วเสด็จนิพพาน แม้พระพุทธเจ้าผู้ไม่มีใครเสมอ
เหมือนพระองค์นั้น และพระชินาสพผู้มีเดชเทียบไม่ได้เหล่านั้น
ก็หายไปหมดสิ้นแล้ว สังขารทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระนารถชินเจ้า
ผู้ประเสริฐ เสด็จนิพพาน ณ สัทสนนคร พระสฤปปอันประเสริฐ
สูง ๔ โยชน์ก็ประดิษฐานอยู่ ณ นครนั้น ฉะนั้นแล .

จบนารถพุทธวงศ์ที่ ๙

ปฐมุตตรพุทธวงศ์ที่ ๑๐

ว่าด้วยพระประวัติพระปฐมุตตรพุทธเจ้า

[๑๑] สมัยต่อมาจากพระนารถพุทธเจ้า พระสัมพุทธชินเจ้าผู้อุดมกว่า
สรรพสัตว์ พระนามว่าปฐมุตระ มีพระคุณเนิบไม่ถ้วน เปรียบด้วย
สาคร และในกัปที่พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติเป็นมณฑกัป ประชุมชน
ผู้มีกุศลมากจึงได้เกิดในกัปนั้น ในพระธรรมเทศนาครั้งที่ ๑ ของ
พระผู้มีพระภาคปฐมุตระ ธรรมากิสมัย ได้มีแก่เทวดาและมนุษย์
แสนโกฏิ ต่อจากนั้น เมื่อพระองค์ทรงยังฝนคือธรรม ให้ตก และ
ให้สัตว์ทั้งหลายอิมหันาสารัญญ ธรรมากิสมัย ครั้งที่ ๒ ได้มีแก่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
 สัตว์สามหมื่นเจ็ดพัน ในกาลเมื่อพระมหาวีรเจ้า เสด็จเข้าไปยัง
 สำนักพระเจ้าอาณันทพุทธบิดา ครั้นแล้วทรงดักลงอมฤต เมื่อ
 พระองค์ทรงดักลงอมฤตเสร็จ ยังฝนคือธรรม ให้ตก ธรรมากัสมัย
 ครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์ห้าโกฏิ พระพุทธเจ้าทรงประทานโอวาทให้รู้แจ้ง
 ทรงยังสัตว์ทั้งปวงให้ข้าม ทรงฉลาดในเทศนา ทรงช่วยให้
 หมู่ชนข้ามพ้นวิญญูสงสารได้มากมาย พระปฐมุตตรบรมศาสดาทรง
 ประชุมพระสาวก ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ พระสาวกแสนโกฏิมาประชุมกัน
 ครั้งที่ ๒ ในกาลเมื่อพระพุทธเจ้า ผู้ไม่มีใครเสมอเหมือน ประทับอยู่
 ณ เวภารบรรพต พระสาวกเก้าหมื่นโกฏิมาประชุมกัน ครั้งที่ ๓
 เมื่อพระองค์เสด็จจาริกจากนิคมและรัฐ พระสาวกแปดหมื่นโกฏิมา
 ประชุมกัน สมัยนั้น เราเป็นชฎิลชื่อว่าวิญญู ได้ถวายผ้าพร้อม
 ภัตตาหารแก่สงฆ์มีพระสัมพุทธเจ้าเป็นประมุข แม่พระพุทธเจ้า
 พระองค์นั้นประทับนั่ง ณ ท่ามกลางสงฆ์ทรงพยากรณ์เราว่า ใน
 แสนกัปแต่กัปนี้ไป ผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก . . . . .
 ข้ามแม่น้ำใหญ่ ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์แม่นั้นแล้ว
 อริยฐานวัตรให้ยิ่งขึ้น เราได้ทำความเพียรมั่นขึ้นยอด ในการบำเพ็ญ
 บารมี ๑๐ ประการ ในกาลนั้น เติรภัยทั้งปวงถูกกำจัด พากัน
 เสียใจโศกเศร้า ใครๆ ไม่บำรุงเติรภัยเหล่านั้น พวกเข้างพากัน
 ออกไปจากแคว้นแคว้น มาประชุมกันในที่นั้นทั้งหมดแล้วเข้าไปใน
 สำนักพระพุทธเจ้า กราบทูลว่า ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า ขอพระองค์
 ผู้มีกิจ ผู้ทรงพระกรุณาอันเคราะห้ แสงหาประโยชน์แก่สัตว์
 ทั้งปวง ได้ทรงเป็นที่พึงที่ระลึกเกิด พระองค์ทรงยังเติรภัยที่มาประชุม
 กันทั้งปวง ให้ตั้งอยู่ในเบญจศีล พระศาสนาของพระองค์ไม่อาภูล
 ว่างจากพวกเติรภัยอย่างนี้ จามวิจิตรด้วยพระอรหันต์ทั้งหลาย ซึ่ง
 เป็นผู้มีความชำนาญคงที่ พระนครชื่อว่าหงสวดี พระบรมกษัตริย์
 พระนามว่าอาณนท เป็นพระชนกของพระปฐมุตตรศาสดา พระนาง-
 สุชาดา เป็นพระพุทธรชนนี พระองค์ทรงครอบครองอาคารสถานอยู่
 เก้าหมื่นปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อนารี พาหนะ
 และยศวดี มีพระสนมনারีก้านัลในสี่หมื่นสามพันนาง ล้วนประดับ
 ประดาสวยงาม พระอัครมเหสีพระนามว่าสุลลตตดา พระราชโอรส
 พระนามว่าอูตระ พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออก
 ผนวชพร้อมด้วยปราสาท ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๗ วัน พระปฐมุตตร-
 บรมศาสดามหาวีรเจ้า อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศ
 พระธรรมจักร ณ มถิลาราชอุทยานอันประเสริฐ ทรงมีพระเทวีเถระ
 และพระสุชาตาเถระ เป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อว่าสมณะ เป็น
 พุทธอุปัฏฐาก พระอมิตาเถรีและพระอสมมาเถรี เป็นพระอัครสาวิกา
 ไม่ไผ่พรุภุคย์ของพระองค์เรียกกันว่าไม่สน อมิตอุบาสกและติสส-
 อุบาสก เป็นอัครอุปัฏฐาก อุทตถาอุบาสิกาและสุจิตราอุบาสิกา
 เป็นอัครอุปัฏฐายิกา พระมหามุนีทรงมีพระองค์สูง ๔๘ ศอก มี
 พระรัศมีงามเช่นกับทองคำล้ำค่า มีพระลักษณะประเสริฐ ๓๒ ประการ
 พระรัศมีของพระองค์แผ่ไป ๑๒ โยชน์ โดยรอบกำแพง บานประตู
 ฝาเรือน ต้นไม้ และภูเขาสูงเทียมฟ้า กำบังไม่ได้ ครั้นนั้น มนุษย์
 ทั้งหลายมีอายุแสนปี พระองค์ดำรงพระชนมายุอยู่เท่านั้น ทรงตัด
 ความสงสัยทั้งปวง ช่วยหมู่ชนให้ข้ามพ้นวิญญูสงสารได้มากมาย ทรง
 รุ่งเรืองดังกองไฟแล้วเสด็จนิพพาน พร้อมด้วยพระสาวก พระ-
 ปฐมุตตรพุทธรชินเจ้า เสด็จนิพพาน ณ นันทาราม พระสถูปอัน
 ประเสริฐของพระองค์ สูง ๑๒ โยชน์ ประดิษฐานอยู่ในนันทารามนั้น
 ฉะนั้นแล .

จบ ปฐมุตตรพุทรวรรคที่ ๑๐

สมุทธพุทรวรรคที่ ๑๑

ว่าด้วยพระประวัติพระสมุทธพุทธเจ้า

[๑๒] ในสมัยต่อมาจากพระพุทธเจ้าพระนามว่าปฐมุตระ พระพิชิตมาร
 พระนามว่าสมุทธ ผู้เป็นนายกของโลก ยากที่จะเทียมถึง ทรงมีเดช
 รุ่งเรือง อุดมกว่าสัตว์โลกทั้งปวง ทรงมีพระเนตรแจ่มใส พระพักตร์
 แฉ่มชื่น พระองค์สูงใหญ่ ทรง มีสง่า ทรงแสงหาประโยชน์เพื่อ
 สรรพสัตว์ ทรงเปลี่ยนสัตว์ให้พ้นจากเครื่องผูกเป็นอันมาก ในกาล

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงบรรลุพระโพธิญาณอันอุดมบริสุทธิแล้ว ทรงประกาศธรรมจักร ณ สัทสนนคร ในกาลที่พระองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนา มีธรรมากัสมัย ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ ธรรมากัสมัยได้มีแก่สัต์วเสนโกฏิ ครั้งที่ ๒ ในกาลเมื่อพระพิชิตมารทรงทราบมานัยกษิชื่อว่า กุมภกรรณ ธรรมากัสมัยได้มีแก่สัต์วเกำหมินโกฏิ ครั้งที่ ๓ ในกาลเมื่อพระองค์ผู้ทรงยศนับไม่ได้ ทรงประกาศจตุราริยสัจ ธรรมากัสมัยได้มีแก่สัต์วแปดหมินโกฏิ พระสมุรเศรศาสดาทรงมีการประชุมพระภิกษุขีณาสพ ผู้ปราศจากมลทิน มีจิตสงบระงับ ผู้คงที่ ๓ ครั้ง ในกาลเมื่อพระพิชิตมารเสด็จเข้าไปในสัทสนนคร พระภิกษุขีณาสพมาประชุมกันร้อยโกฏิ ในกาลเมื่อภิกษุทั้งหลายกรรณกฐิน ณ เทวภูฏ พระภิกษุขีณาสพมาประชุมกันครั้งที่ ๒ เกำสลิบโกฏิ ในกาลเมื่อพระทศพลเสด็จจาริกไปอีกครั้งหนึ่ง พระภิกษุขีณาสพมาประชุมกันครั้งที่ ๓ แปดสิบลโกฏิ สมัยนั้น เราเป็นมาณพมีนามว่าอตระ มีทรัพย์ที่เก็บสะสมไว้ในเรือนแปดสิบลโกฏิ เราได้ถวายทรัพย์แก่พระศาสดา พร้อมด้วยพระสาวกหมดสิ้น แล้วถึงพระองค์เป็นสรณะ ชอบใจ (ออก) บรรพชา แม้พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เมื่อทรงทำอนโมทนา ก็ทรงพยากรณ์เราในกาลนั้นว่า ในสามหมื่นกัป ผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก . . . . .

ข้ามแม่น้ำใหญ่ ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์แม่นั้นแล้วยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง ได้อริษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ ให้ยิ่งขึ้นไป เราเล่าเรียนพระสูตรและพระวินัย อันเป็นนวัคคัสถกาศนทั้งปวงแล้ว ทำพระศาสนาของพระพิชิตมารให้งาม เราเป็นผู้ไม่ประมาทในคำสั่งสอนนั้น ทั้งในเวลานั่งยืนและเดิน ถึงความสำเร็จในอภิญญาแล้ว ได้ไปยังพรหมโลก พระนครชื่อว่า สัทสนะ พระบรมกษัตริย์พระนามว่าสัทตะตะ เป็นพระชนกของพระสมุรเศรศาสดา พระนางสัทตะตาเป็นพระชนนี พระองค์ทรงครอบครองอาคารสถานอยู่เกำหมินปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อว่าสุจันทะ กัญจนะ และสิริวัฑฒะ มีพระสนมনারีกำนัลในสี่หมื่นแปดพันนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสีพระนามว่าสมณา พระราชโอรสพระนามว่าปณิพะพะ พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วยคชสารอันเป็นยานพระที่นั่งต้น ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๘ เดือนเต็ม พระสมุรหมหาริราชินเจ้าผู้เป็นนายกของโลก อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศธรรมจักร ณ สัทสนอุทยาน อันประเสริฐ ทรงมีพระสรณเถระและสรพภกมเถระ เป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อว่าสาคระ เป็นพุทธอปฏิฐาก พระรามเถระและพระสุรมาเถระ เป็นพระอัครสาวิกา ไม่โพธิ์พฤษของพระองค์ เรียกชื่อว่าตันสะเดา อรุเวลาอุบาสกและยสาวอุบาสก เป็นอัครอปฏิฐาก ยสาวอุบาสิกาและสิริวอุบาสิกา เป็นอัครอปฏิฐากิยา พระมหารุณิทรามีพระองค์สูง ๘๘ คอก มีพระรัศมีสว่างไสวไปทั่วทิศ เปรียบดังพระจันทร์ในหมุดาว ฉะนั้น พระรัศมีของพระองค์แผ่ไปตลอดโยชนหนึ่งโดยรอบ เหมือนแก้วนัของพระเจ้าจักรพรรดิแผ่ไปโยชนหนึ่ง ฉะนั้น ในกาลนั้น มนุษย์ทั้งหลายมีอายุเกำหมินปี พระองค์ทรงดำรงพระชนมายุอยู่เท่านั้น ทรงช่วยให้หมุชนข้ามพ้นวิญญูสงสารได้มากมาย พระศาสนาของพระองค์ คับคั่งไปด้วยพระอรหันต์ทั้งหลาย ล้วนแต่ผู้บรรลุไตรวิชา จพภิญญา และพลธรรมคงที่ แม่นานทั้งหมดนั้น ล้วนมีศคักคัมภักนับไม่ได้ หลุดพ้นแล้วไม่มีอุปริ แสดงแสงสว่างแห่งญาณแล้วนิพพาน พระพุทธสมุรชินเจ้าผู้ประเสริฐ เสด็จนิพพาน ณ เมธาราม พระธาตุของพระองค์แผ่กระจายไปในประเทศนั้นๆ ฉะนั้นแล .

จบสมุรพุทธวงศ์ที่ ๑๑

สุชาตพุทธวงศ์ที่ ๑๒

ว่าด้วยพระประวัติพระสุชาตพุทธเจ้า

[๑๓] ในมณฑกัปนั้นแล มีพระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลกพระนามว่าสุชาตะ มีพระหนุดังคางราชสีห์ พระองค์งาม มีพระคุณประมาณไม่ได้ ยากที่จะเทียมถึง พระองค์ทรงงามรุ่งเรืองด้วยพระสิริทุกเมื่อ ดังพระจันทร์หมดจดปราศจากมลทิน เหมือนพระอาทิตย์ส่องแสง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

พระสัมพุทธเจ้าทรงบรรลुพระโพธิญาณ อันอุดมบริสุทธิแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ สุมังคลนคร เมื่อพระสุชาติบรมศาสดา ทรงแสดงธรรมอันประเสริฐ ในพระธรรมเทศนาครั้งที่ ๑ สัตว์ได้ตรัสรู้แปดสิบโกฏิ ในกาลเมื่อพระองค์เสด็จเข้าจำพรรษา ณ เทวโลก ธรรมากิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแกวทยเทพสามโกฏิเจ็ดแสน ในกาลเมื่อพระองค์เสด็จเข้าไปยังสำนักพระพุทธรบิดา ธรรมากิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์หกโกฏิ พระสุชาติบรมศาสดา ทรงมีการประชุมพระภิกษุชินาสพผู้ปราศจากมลทิน มีจิตสงบระงับ ผู้คงที่ ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ พระภิกษุเหล่านั้นล้วนแต่บรรลุภิกขุญาและพลธรรม ผู้ไม่ต้องไปในภพน้อยภพใหญ่ มาประชุมกันหกโกฏิ ครั้งที่ ๒ ในกาลนั้น พระพิชิตมารเสด็จลงจากเทวโลก พระภิกษุชินาสพมาประชุมกันห้าโกฏิ ครั้งที่ ๓ พระอัครสาวกของพระสัมพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐกว่าเรชนเข้าเฝ้าพร้อมด้วยพระชินาสพลีแสน สมัยนั้นเราเป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้มีพลนิกายมาก เป็นใหญ่ในทวีปทั้งสี่ เหาะไปในอากาศ เราถวายราชสมบัติใหญ่ในทวีปทั้งสี่ และรัตนะ ๗ ประการ อันประเสริฐในพระพุทธเจ้าแล้วออกบวชในสำนักของพระองค์ พวกคนรักษาอารามในชนบท นำเอาบิณฑบาต เสนาสนะ และศิลาปัจจัย มาถวายแก่ภิกษุสงฆ์เนื่องๆ แม้พระพุทธเจ้าผู้เป็นใหญ่ในหมื่นโลกธาตุพระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราในกาลนั้นว่า ในสามหมื่นกัป ผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก . . . . .

ข้ามแม่น้ำใหญ่ ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์นั้นแล้ว ยังความยินดีให้เกิดอย่างยิ่ง ได้อริขฐานวัตรอย่างยอดเยี่ยม ในการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ เราเล่าเรียนพระสูตรและพระวินัย อันเป็นวัชคัสถุศาสนทั้งปวงแล้ว ทำพระศาสนาของพระพิชิตมารให้งาม เราเป็นผู้ไม่ประมาทในคำสั่งสอนนั้น เจริญพรหมวิหารภาวนา ถึงความสำเร็จในภิกขุญาแล้ว ได้ไปยังพรหมโลก พระนครชื่อว่าสุมังคละ พระบรมกษัตริย์พระนามว่าอุคคตะ เป็นพระพุทธรบิดา พระนางประภาวดี เป็นพระพุทธรมารดา พระองค์ทรงครอบครองอาคารสถานอยู่เก้าพันปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อสิริ อุปสิริ และจันทะ ทรงมีพระสนมনারีก้านลงในสองหมื่นสามพันนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสีพระนามว่าสิรินันทา พระราชโอรสพระนามว่าอุปเสนะ พระพิชิตมาร ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วยอัสวราชยานพระที่นั่งต้น ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๔ เดือนเต็ม พระสุชาติมหาวิริเจ้าผู้เป็นนายของโลก อันพรหมทัตอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ สุมังคลอุทยานอันประเสริฐ ทรงมีพระสุทนต์นเถระ และพระสุเทวเถระ เป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อว่านารทะ เป็นพุทธอุปัฏฐาก พระนาคเถรีและพระนาคสมานาเถรี เป็นพระอัครสาวิกา ไม่โพธิพฤษของพระองค์เรียกว่าไม้ไผ่ใหญ่ และโพธิพฤษนั้นลำต้นแข็ง ไม่เป็นโพรง มีใบแน่นหนา ลำต้นตรงใหญ่น่าดูน่าชม นารี نرمโย ดันหนึ่งเจริญงอกงามแล้วแตกกิ่งสาขาออกไป ไม้โพธิพฤษย่อมงามเหมือนดังหางนกยูงที่ผูกเป็นกำ ฉะนั้น ไม้ไผ่นั้นไม่มีหนาม แม้ช่องใหญ่ก็ไม่มี มีกิ่งชิดไม่ห่างเงาทิบ นารี نرمโย สุกตตอุบาสกและจิตตอุบาสก เป็นอัครอุปัฏฐาก สุกตทาอุบาสิกาและปทุมอุบาสิกา เป็นอัครอุปัฏฐายิกา พระพิชิตมารพระองค์นั้นมีพระองค์สูง ๕๐ ศอก ทรงประกอบด้วยพระอาการอันประเสริฐและพระคุณทุกอย่าง ทรงมีพระรัศมีหาเสมอเหมือนมิได้ ชานออกโดยรอบ ไม่มีประมาณ ไม่มีเทียบเคียงหาอุปมาเปรียบมิได้ ครั้นนั้น มนุษย์ทั้งหลายมีอายุเก้าหมื่นปี พระองค์ทรงดำรงพระชนมายุอยู่เท่านั้น ทรงช่วยให้มนุษย์ข้ามพ้นวิญญูสงสารได้มากมาย ในกาลนั้น พระศาสนนามวิจิตรด้วยพระอรหันต์ทั้งหลาย ดังคลื่นในสมุทรสาคร เหมือนดาวในท้องฟ้า ฉะนั้น

(พระศาสนาของพระพิชิตมารค้ำค้ำด้วยพระอรหันต์ทั้งหลาย ผู้บรรลุไตรวิชา ฌปัญญาและพลธรรม ผู้คงที่) พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น หาผู้เสมอเหมือนมิได้และพระคุณเหล่านั้นหาเทียบเคียงมิได้ หายไปหมดสิ้นแล้ว สังขารทั้งปวงว่างเปล่าหนอ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
พระพุทธสาขาทิณเจ้าผู้ประเสริฐ เสด็จนิพพาน ณ เบลาราม
พระสถูปของพระองค์ สูง ๓ คาวุต ประดิษฐานอยู่ในเบลารามนั้น
จะนี้แล .

จบสาขาทพุทธรวศ์ที่ ๑๒

ปิยทัสสีพุทธรวศ์ที่ ๑๓

ว่าด้วยพระประวัติพระปิยทัสสีพุทธเจ้า

[๑๔] สมัยต่อมาจากพระพุทธเจ้า พระนามว่าสาขต พระสยัมภู พระนาม
ว่าปิยทัสสี ผู้เป็นนายกของโลก ยากที่จะเทียบค้นหา ผู้เสมอเหมือน
มิได้ มียศมาก แม่พระพุทธเจ้าผู้ทรงยศนับมิได้พระองค์นั้น ทรง
รุ่งเรืองดังพระอาทิตย์ ทรงกำจัดความมืดทั้งปวงแล้ว ทรงประกาศ
พระธรรมจักร แม่พระองค์ก็ทรงสั่งสอนให้สัตว์ได้ตรัสรู้ธรรม ๓
ครั้ง ครั้งที่ ๑ ธรรมากิสมัย ได้มีแกสตัวแสนโกฏิ ท้าวสุทสนเทว-
ราชมากราบทูลถึงมัจฉาทิฏฐิ เมื่อพระศาสดาจะทรงบรรเทาทิฏฐิของ
ท้าวเทวราชนั้น ทรงแสดงธรรม ครั้งนั้น มหาชนมาประชุมสนับบาต
กันมากมาย ธรรมากิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแกสตัวเก้าพันโกฏิ ในคราว
ที่พระศาสดาผู้เป็นสารถิฝักนรชน ทรงปราบช้างโทมนษ ธรรมากิ-
สมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแกสตัวแปดหมื่นโกฏิ แม่พระปิยทัสสีพุทธเจ้า
พระองค์นั้น ก็มีการประชุมพระภิกษุชินาสพ ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑
พระภิกษุชินาสพมาประชุมกันแสนโกฏิ ครั้งที่ ๒ ต่อแต่นั้น พระ-
ภิกษุชินาสพมาประชุมกันเก้าสิบโกฏิ ครั้งที่ ๓ พระภิกษุชินาสพ
มาประชุมกันแปดสิบโกฏิ สมัยนั้น เราเป็นมาณพชื่อว่า กัสสปะ
เป็นผู้เล่าเรียน ทรงจำมนต์ รุจิรไตรเพท เราได้ฟังธรรมของพระองค์
แล้ว เกิดความเลื่อมใส ได้บริจาครูปะแสนโกฏิสร้างสังฆาราม
ถวาย ครั้นถวายอารามแก่พระองค์แล้ว มีใจยินดีโสมนัส ได้สมทาน
สละและเบญจศีลกระทำให้มั่น แม่พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ก็
ประทับนั่งท่ามกลางสงฆ์ ทรงพยากรณ์เราว่า ในพื้นแปดร้อยกัป
ผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก . . . . . ชำแ่มน้ำใหญ่
จะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์แม่นั้นแล้ว ก็ยังจิตให้เลื่อมใส
อย่างยิ่ง ได้อธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการให้ยิ่งขึ้น
พระนครชื่อว่าสุธัญญะ พระบรมกษัตริย์ พระนามว่าสุทตตะ เป็น
พระชนกของพระปิยทัสสีศาสดา พระนางสุจินทา เป็นพระชนนี
พระองค์ทรงครอบครองอาคารสถานอยู่เก้าพันปี ทรงมีปราสาทอัน
ประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อสุนิมมิละ วิมล และศิริคา ทรงมีพระ-
สนมณีก้าน้ำในสามหมื่นสามพันนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม
พระมเหสีพระนามว่าวิมล พระราชโอรสพระนามว่ากัญจนาวพะ
พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วยราชรถทรง
ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๖ เดือนเต็ม พระปิยทัสสีมหายานิมหารีเจ้า
อันพรหมทัพอารานาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ อุสภ-
อุทยานอันรื่นรมย์ใจ ทรงมีพระปาติเกระและพระสรพทัสสีเกระ
เป็นพระอัครสาวก พระเกระชื่อว่าโสภิตะ เป็นพุทธอุปัฏฐาก
พระสาขตเถรีและพระธรรมทินนาเถรี เป็นพระอัครสาวิกา ไมโพร
พฤกษ์ของพระองค์เรียกชื่อว่าตันกัม สันทกอุบาสกและธรรมิก
อุบาสกเป็นอัครอุปัฏฐาก วิสาขอุบาสิกาและธรรมทินนาอุบาสิกา
เป็นอัครอุปัฏฐายิกา พระพุทธเจ้าผู้ทรงยศนับมิได้พระองค์นั้น ทรงมี
พระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ สูง ๘๐ ศอก ปรางค์
พญารัง รัศมีของพระบรมศาสดาซึ่งหาผู้เสมอมิได้พระองค์นั้น
แสงไฟ รัศมีพระจันทร์และพระอาทิตย์ ไม่เปรียบปานเลย แม่
พระพุทธเจ้าผู้มีพระจักรพรรดิพระองค์นั้น ทรงดำรงอยู่ในโลกเก้าหมื่นปี
เท่ากับอายุขอมมนุษย์ทั้งหลาย แม่พระพุทธเจ้าซึ่งหาผู้เสมอเหมือน
มิได้พระองค์นั้น แม้พระอัครสาวกซึ่งไม่มีผู้เทียบเคียงเหล่านั้น
หายไปแล้ว สันขารทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระปิยทัสสี
ผู้ประเสริฐ เสด็จนิพพาน ณ อัสนัตถาราม พระสถูปของพระองค์
สูง ๓ โยชน์ ประดิษฐาน ณ อัสนัตถารามนั้น จะนี้แล .

จบปิยทัสสีพุทธรวศ์ที่ ๑๓

อัทธทัสสีพุทธรวศ์ที่ ๑๔

ว่าด้วยพระประวัติพระอัทธทัสสีพุทธเจ้า

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

[๑๕] ในมณฑกัปนั้นแล มีพระพุทธเจ้าผู้มีศมมากนามว่าอตถัสสิ ทรง

กำจัดความมืดใหญ่ออกแล้ว ทรงบรรลुพระสัมโพธิญาณอันสูงสุด
พรหมทัฬหอาภรณ์แล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ทรงยังหมื่นโลก
ธาตุพร้อมทั้งเทวโลก ให้ติมน้ำอมฤตธรรมจนเอื้อมหน้าสำราญ แม้
พระองค์ผู้เป็นนาถะของโลกนั้น ก็ทรงมีการแสดงธรรมให้สัตว์ได้
ตรัสรู้ ๓ ครั้ง ธรรมากัสสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ ในกาล
เมื่อพระพุทธอตถัสสิเสด็จจาริกไปในเทวโลก ธรรมากัสสมัยครั้งที่ ๒
ได้มีแก่ทวยเทพแสนโกฏิอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าทรง
แสดงธรรมในสำนักพระพุทธรูปดา ธรรมากัสสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่
สัตว์แสนโกฏิ และพระบรมศาสดาพระองค์นั้น ก็ทรงมีการประชุม
พระภิกษุชินาสพ ผู้ปราศจากมลทิน มีจิตสงบระงับ ผู้คงที่ ผู้หลุดพ้น
เพราะไม่ถือมั่น ผู้แสวงหาประโยชน์ใหญ่ ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ พระภิกษุ
ชินาสพมาประชุมกันเก้าหมื่นแปดพัน ครั้งที่ ๒ พระภิกษุชินาสพ
มาประชุมกันแปดหมื่นแปดพัน ครั้งที่ ๓ พระภิกษุชินาสพมาประชุม
กันเจ็ดหมื่นแปดพัน สมัยนั้น เราเป็นชฎิลผู้มีตบะอันรุ่งเรือง มีนาม
ชื่อว่าสลิมะ ประชาชนยกย่องว่าเป็นผู้ประเสริฐสุดในแผ่นดิน เรา
นำดอกมณฑป ดอกประทุม ดอกปาริชาติอันเป็นทิพย์ จากเทวโลก
มาบูชาพระพุทธเจ้า แม้พระพุทธอตถัสสิมหามณีพระองค์นั้นก็
ทรงพยากรณ์เราว่า ในพื้นแปดร้อยกัป ผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าใน
โลก . . . . . ข้ามน้ำใหญ่ ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธ
พยากรณ์เช่นนั้นแล้ว ก็มีใจยินดีโสมนัส ได้อธิษฐานวัตรในการ
บำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการให้ยิ่งขึ้น พระนครชื่อว่าโสภณะ พระบรม
กษัตริย์พระนามว่าสาละวะ เป็นพระชนกของพระพุทธอตถัสสิศาสดา
พระนางสัทสนา เป็นพระชนนี พระองค์ทรงครอบครองอาคารสถาน
อยู่หมื่นปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่ออมรคิ สุคติ
และกิริพาณะ ทรงมีพระสนมณารีก้านัลในสามหมื่นสามพันนาง
ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสีพระนามว่าวิสาขาพระราช-
โอรสพระนามว่าสละ พระพิชิตมารทรงเห็นนิมิต ๔ ประการจึงเสด็จ
ออกผนวชด้วยอัสวราชยาน ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๘ เดือนเต็ม
พระนราสกลอตถัสสิมหาวิรเจ้า ผู้มีพระยศใหญ่ อันพรหมทัฬหอาภรณ์
แล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ อโนมอุทยานทรงมีพระสันต
เถระและพระอุปสันตเถระ เป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อว่าอภัย
เป็นพระพทธอภิฎฐาก พระธรรมมาเถรีและสุธรรมมาเถรี เป็นพระอัคร-
สาวิกา ไม่ไพโรพฤษของพระองค์เรียกชื่อว่าจำปา นกุลอุบาสกและ
นิสกุบาสกเป็นอัครอภิฎฐาก มกัลลาอุบาสิกและสุนันทาอุบาสิกา
เป็นอัครอภิฎฐายิกา พระพุทธเจ้าซึ่ง ไม่มีผู้เสมอเหมือนพระองค์นั้น
สูง ๘๐ ศอก ทรงสง่างามดังพญาริง เหมือนพระจันทร์เต็มดวง มี
พระรัศมีอันประเสริฐหลายร้อยเป็นปกติ แผ่ไปโยชน์หนึ่ง
ทั้งเบื้องบนเบื้องต่ำ ทั้งทิศน้อยทิศใหญ่ทุกเมื่อ แม้พระพุทธรูปผู้
ประเสริฐกว่านารชน สูงสุดกว่าสรวพสัตว์ ผู้มีจักขุ พระองค์นั้น
ทรงดำรงอยู่ในโลกแสนปี แม้พระองค์ทรงแสดงพระรัศมีอัน ไม่มี
สิ่งอื่นเทียมทันให้สว่างไสว ไพโรจน์ในโลกพร้อมทั้งเทวโลกแล้ว
ก็เสด็จนิพพานดับไป ดังไฟสิ้นเชื้อ ฉะนั้น พระอตถัสสิชินเจ้า
ผู้ประเสริฐ เสด็จนิพพาน ณ อโนมาราม พระธาตุเรียรายแผ่กว้าง
ไปในประเทศนั้นๆ ฉะนี้แล .

จบอตถัสสิพุทธวงศ์ที่ ๑๔

ธรรมทัสสิพุทธวงศ์ที่ ๑๕

ว่าด้วยพระประวัติพระธรรมทัสสิพุทธเจ้า

[๑๖] ในมณฑกัปนั้นแล มีพระพุทธเจ้าผู้มีศมมากพระนามว่าธรรมทัสสิ
ทรงกำจัดความมืดตื้อแล้ว ทรงรุ่งเรืองอย่างยิ่ง ในโลกพร้อมทั้งเทว
โลก แม้ในความที่พระองค์ผู้มีเดชไม่มีเทียบกันทรงประกาศ
พระธรรมจักร ธรรมากัสสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ ในคราว
เมื่อพระพุทธธรรมทัสสิทรงแนะนำสนุขชัยฤาษี ธรรมากัสสมัยครั้งที่ ๒
ได้มีแก่สัตว์เก้าสิบโกฏิ ในคราวเมื่อท้าวสักกะพร้อมด้วยบริษัท
เสด็จเข้าเฝ้าพระบรมศาสดา ธรรมากัสสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์แปด
สิบโกฏิ แม้พระบรมศาสดาพระองค์นั้น ก็ทรงมีการประชุมพระภิกษุ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ชีณาสพผู้ปราศจากมลทิน ผู้มีจิตสงบ กงที่ ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ เมื่อ
พระพุทธธรรมทัสสีทรงจำพรรษา ณ สมณนคร พระภิกษุชีณาสพ
มาประชุมกันพันโกฏิ ครั้งที่ ๒ เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จจากเทวโลก
มายังมนุษยโลก แม้ครั้งนั้น พระภิกษุชีณาสพมาประชุมกันร้อยโกฏิ
ครั้งที่ ๓ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงประกาศอุคคฤคณ ครั้งนั้นพระภิกษุ-
ชีณาสพมาประชุมกันแปดสิบโกฏิ สมัยนั้น เราเป็นท้าวปรินทลัทธิ-
เทวราช ได้บูชาพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นด้วยของหอม มาลาและ
ดนตรีทิพย์ แม้พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นประทับนั่งท่ามกลางสงฆ์ ก็
ทรงพยากรณ์เราในกาลนั้นว่า ในพันร้อยแปดก็ป ผู้จักได้เป็น
พระพุทธเจ้า . . . . . ชำเมื่อนำใหญ่ จะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์
แม่นยำแล้ว ก็ยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง ได้อริฐานวัตรในการบำเพ็ญ
บารมี ๑๐ ประการยิ่งขึ้นไป พระนครชื่อว่าสธนะ พระบรม-
กษัตริย์พระนามว่าสธนะ เป็นพระชนกของพระพุทธธรรมทัสสีศาสดา
พระนางสนเณทา เป็นพระชนนี พระองค์ทรงครอบครองอาคาร
สถานอยู่แปดพันปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อว่า
อรชะ วิรชะ และสุทสนะ มีพระสนมณารีก้านลิ้นในสีหมีน ล้วน
ประดับประดาสวยงาม พระมเหสีพระนามว่าวิจิโกลี พระราชโอรส
พระนามว่าปัญญวัชณะ พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึง
เสด็จออกผนวชด้วยปราสาท ได้ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๗ วัน พระธรรม
ทัสสีนราสภมหาวิรเจ้า ผู้สูงสุดกว่านรชน อันพรหมทัตอาราธนา
แล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ มฤคทายวัน พระองค์มีพระปทุม
เถระและพระปัสสเทวเถระ เป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อว่า
สุทตตะ เป็นพระพุทธอภิวุฑฐาก พระเชมาเถรีและพระสัจจนามาเถรี
เป็นพระอัครสาวิกา ไม่ไพบรุษของพระองค์เรียกชื่อว่าติมพชาละ

(มะพลับ) สกัทธิทอบาสกและกัณฐิสสทอบาสก เป็นอัครอภิวุฑฐาก
สาฬสาบาสิกาและกพิสสาบาสิกา เป็นอัครอภิวุฑฐายิกา แม้
พระพุทธเจ้าผู้ไม่มีใครเสมอเหมือนพระองค์นั้นสูง ๘๐ ศอก ทรงมี
พระเดชรุ่งเรืองอย่างยิ่ง แผ่ไปในหมื่นธาตุ พระองค์งามสง่า ดัง
พญารังมิดอกบาน เหมือนสายฟ้าในอากาศ จดพระอาทิตย์ในเวลา
เที่ยง ฉะนั้น แม้พระพุทธเจ้าผู้มีพระจักข มีพระเดชไม่มีเทียบเคียง
ทรงดำรงพระชนมชีพอยู่สมำเสมออยู่ในโลกแสนปี ทรงแสดง
พระรัศมีสว่างไสว ทำพระศาสนาให้ปราศจากมลทิน เสด็จนิพพาน
พร้อมกับพระสาวก ดังพระจันทร์ลับไปในท้องฟ้า ฉะนั้น พระธรรม
ทัสสีมหาวิรเจ้าเสด็จนิพพาน ณ เกสาราม พระสถูปอันประเสริฐ
ของพระองค์ สูง ๓ โยชน์ ฉะนั้นแล .

จบธรรมทัสสีพุทธวงศ์ที่ ๑๕

สิทธิธตพุทธวงศ์ที่ ๑๖

ว่าด้วยพระประวัติพระสิทธิธตพุทธเจ้า

[๑๗] สมัยต่อมาจากพระพุทธธรรมทัสสีพุทธเจ้า มีพระพุทธเจ้าพระนามว่า
สิทธิธตเถระ ทรงกำจัดความมืดทั้งปวง เหมือนพระอาทิตย์อุทัย ฉะนั้น
แม้พระองค์ทรงบรรลุสัมโพธิญาณแล้ว ก็ทรงช่วยเหลือมนุษย์ พร้อม
ด้วยเทวดาให้ข้ามพ้นวิญญูสงสาร ทรงยังฝนคือธรรมให้ตก ดับความ
ร้อนให้แก่โลกพร้อมด้วยเทวโลก แม้พระองค์ผู้มีเดชไม่มีเทียบเคียง
ก็ตรัสพระธรรมเทศนาให้สัตว์ได้ตรัสรู้ธรรม ๓ ครั้ง ธรรมากิสมัย
ครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัถว์แสนโกฏิ ในคราวเมื่อพระพุทธเจ้าพระองค์
นั้น ทรงติกลองอมฤตเถรีที่กัมพูรัฐ ธรรมากิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่
สัถว์เก้าสิบโกฏิ ในคราวเมื่อพระพุทธเจ้าผู้อุดมกว่านรชนพระองค์
นั้นทรงแสดงธรรมที่เวการบรรพต ธรรมากิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่
สัถว์เก้าสิบโกฏิ พระสิทธิธตบรมศาสดาทรงมีการประชุมพระภิกษุ-
ชีณาสพ ผู้ปราศจากมลทิน มีจิตสงบระงับ ผู้กงที่ ๓ ครั้ง สถานที่
ที่พระภิกษุผู้ปราศจากมลทิน มาประชุมกัน ๓ แห่ง แห่งที่ ๑
พระภิกษุร้อยโกฏิ แห่งที่ ๒ เก้าสิบโกฏิ และแห่งที่ ๓ แปดสิบโกฏิ
สมัยนั้น เราเป็นดาบสชื่อว่ามณฑล มีเดชอันรุ่งเรืองยากที่ผู้อื่นจะข่มได้
ประกอบด้วยกำลังแห่งอภิญญา เราได้นำเอาผลหว่ามาถวายแด่
พระสิทธิธตสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงรับแล้ว ได้ตรัสพระดำรัสที่ว่า
จงดูขุณฺโณดาบสผู้มีตบะรุ่งเรืองนี้ ในกัปที่ ๔๔ แก่กัปนี้ ดาบสนัก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก . . . . . ข้ามแม่น้ำใหญ่
ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์แม่นั้นแล้ว ก็ยังจัดให้เลื่อมใส
อย่างยิ่ง ได้อธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการยิ่งขึ้น
พระนครชื่อว่าเวภาระ พระบรมกษัตริย์พระนามว่าอุเทน เป็น
พระชนกของพระสิทธัตถบรมศาสดา พระนางสพฺพัสสา เป็นพระชนนี
พระองค์ทรงครอบครองอาคารสถานอยู่หมื่นปี ทรงมีปราสาทอัน
ประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อโกกาสะ อุปละ และโกกนทะ ทรงมี
พระสนมনারีกำนัลในสีหมีนแปดพันนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม
พระมเหสีพระนามว่าสมณา พระราชโอรสพระนามว่าอนุปะมะ
พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วยวาทอง
ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๑๐ เดือนเต็ม พระสิทธัตถมหาวิรเจ้าผู้เป็น
นายกของโลก อุดมกว่านรชน อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรง
ประกาศพระธรรมจักรที่มฤคทายวัน ทรงมีพระสัมพลเถระและพระ
สมิตตเถระ เป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อว่าเรวตะ เป็นพระพุทธ
อปฏิฎาก พระสีวลเถรีและพระสุรมาเถรี เป็นพระอัครสาวิกา
ไม่ไผ่พรุภักษ์ของพระองค์เรียกชื่อว่าภรรณิการ์ สุปิยอุบาสกและ
สัมพุทธอุบาสกเป็นอัครอปฏิฎาก ริมมาอุบาสิกาและสุริมมา
อุบาสิกา เป็นอัครอปฏิฎายิกา พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น สูง ๖๐ ศอก
พระองค์งามเปล่งปลั่งดังทองคำล้ำค่า รุ่งเรืองไปในหมื่นโลกธาตุ
พระพุทธเจ้าผู้มีพระจักขุ ทรงพระคุณ ไม่มีผู้เสมอเหมือน ไม่มีบุคคล
เปรียบเทียบถึง ทรงดำรงอยู่ในโลกแสนปี พระองค์ทรงแสดง
พระรัศมีอันไพบูรณ์ ทรงยังพระสาวกทั้งหลายให้บ้านสะพรึง
ทรงเยื้องกรายงดงามด้วยสมบัติอันประเสริฐ แล้วเสด็จนิพพาน
พร้อมด้วยพระสาวก พระสิทธัตถพุทธเจ้าผู้เป็นมุนีประเสริฐเสด็จ
นิพพาน ณ อนามาราม พระสถูปอันประเสริฐของพระองค์ สูง ๔
โยชน์ ประดิษฐานอยู่ที่อนามาราม ฉะนั้นแล .

จบสิทธัตถพุทธาวงศ์ที่ ๑๖

ติสสพุทธาวงศ์ที่ ๑๗

ว่าด้วยพระประวัติพระติสสพุทธเจ้า

[๑๘] ในกัปต่อมาจากพระสิทธัตถพุทธเจ้า มีพระพุทธเจ้าพระนามว่าติสสะ
ผู้ไม่มีบุคคลเปรียบเสมอ มีศีลไม่มีที่ขาด ทรงยศนับมิได้ เป็นนายก
ชั้นเลิศของโลก พระมหาวิรเจ้าผู้มีพระจักขุ ผู้ทรงอนุเคราะห์ เสด็จ
อุบัติขึ้นในโลก กำจัดความมืดมน ฉายพระรัศมีให้มนุษย์โลกพร้อม
ทั้งเทวโลกสว่างไสว แม้พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ก็ทรงมีฤทธิ์ ศील
และสมาธิ ไม่มีสิ่งอื่นเทียมถึง ทรงบรรลุถึงความสำเร็จในธรรม
ทั้งปวงแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร พระองค์ทรงแสดงธรรม
สั่งสอนถึงความบริสุทธิ์ไปในหมื่นโลกธาตุ ในพระธรรมเทศนาครั้งที่
๑ สัตว์ได้ตรัสรู้ร้อยโกฏิ ครั้งที่ ๒ เก้าสิบโกฏิ ครั้งที่ ๓ หกสิบ
โกฏิ ครั้งนั้น พระองค์ทรงเปลื้องมนุษย์และเทวดาที่มาประชุมกัน
ให้หลุดพ้นจากกิเลสเครื่องผูก พระองค์ทรงมีการประชุมพระภิกษุ
ชีณาสพ ผู้ปราศจากมลทิน ผู้มีจิตสงบระงับ ผู้คงที่ ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑
พระภิกษุชีณาสพผู้ปราศจากมลทิน ผู้บานแล้วด้วยวิมุตติ มาประชุม
กันหนึ่งแสน ครั้งที่ ๒ เก้าโกฏิ ครั้งที่ ๓ แปดโกฏิ สมัยนั้น
เราเป็นพระมหากษัตริย์พระนามว่าสุชาต ละทิ้งโภคสมบัติเป็น
อันมากแล้ว ออกบวชเป็นฤาษี เมื่อเราบวชแล้ว พระพุทธเจ้าผู้เป็น
นายกของโลกจึงเสด็จอุบัติ เพราะได้ฟังเสียงว่าพุทโธ ปิติจึงเกิดแก่
เรา เราผู้กำลังมานะแล้ว เอามือทั้งสองประคองดอกมณฑารพ ดอก
ปทุม และดอกปาริชาต เข้าไปเฝ้า เราเอาดอกไม้เหล่านั้นถือกันเป็นร่ม
ให้พระติสสชินเจ้า ผู้แวดล้อมด้วยพระรัศมีอันปรากรภูมิ ผู้เป็นนายก
ชั้นเลิศของโลก ในกาลนั้น แม้พระองค์ก็ประทับนั่งท่ามกลาง
ประชุมชน ทรงพยากรณ์เราว่า ในกัปที่ ๙๒ แต่กัปนี้ ผู้นี้จักได้
เป็นพระพุทธเจ้าในโลก . . . . .
ข้ามแม่น้ำใหญ่ ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์แม่นั้นแล้วยัง
จัดให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง ได้อธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี ๑๐
ประการยิ่งขึ้น พระนครชื่อว่าเขมกะ พระบรมกษัตริย์พระนามว่า
ชนสันทะ เป็นพระชนกของพระติสสศาสดา พระนางปทุมมา เป็น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
พระชนนี พระองค์ทรงครอบครองอาคารสถานอยู่เจ็ดพันปี ทรงมี
ปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อคุณเสลา นาทียะ และนิสกะ
ทรงมีพระสนมณารีก้านัลในสามหมื่นนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม
พระมเหสีพระนามว่าสุกัณฑา พระราชโอรสพระนามว่าอนันทะ
พระพิชิตมารทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วย
อัสวราชยาน ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ครึ่งเดือนเต็ม พระติสสมหาริเจ้า
ผู้เป็นนายกชั้นเลิศของโลก อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศ
พระธรรมจักร ทิยสวดีทหายวันอันประเสริฐ ทรงมีพระพรหมเทว
เถระและพระอหุยเถระ เป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อว่าสมณะ เป็น
พระพุทธรูปปฏิฐาก พระศุสสาเถรีและพระสุตตดาเถรี เป็นพระอัคร
สาวิกา ไม่ไพโรพฤษของพระองค์เรียกชื่อว่าไม่ประคุด สัมพล
อุบาสกและคิริอุบาสก เป็นอัครอปฏิฐาก กิสาโคตมีอุบาสิกาและ
อุปเสนากอุบาสิกา เป็นอัครอปฏิฐายิกา แม่พระพุทธรูปขึ้นเจ้าพระองค์
นั้น ก็มีพระองค์สูง ๖๐ ศอก ไม่มีผู้เปรียบ ไม่มีผู้เสมอเหมือน
ทรงปรากฏตั้งบนเขาหิมาวันต์ แม่พระองค์ผู้มีเดชหาเทียบเคียงมิได้
มีพระจักขุ ทรงมีพระชนมายุมาก ดำรงอยู่ในโลกแสนปี พระองค์
ทรงเสวยพระยศใหญ่ อุดม ประเสริฐสุด ทรงรุ่งเรืองดังกองไฟ
เสด็จนิพพานพร้อมด้วยพระสาวก พระองค์เสด็จนิพพานพร้อมด้วย
พระสาวกตั้งเนรมิตหายไปเพราะลม น้ำค้างหายไปเพราะพระอาทิตย์
ความมืดหายไปเพราะแสงไฟ ฉะนั้น พระติสสพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
เสด็จนิพพาน ณ นันทาราม พระสถูปอันประเสริฐของพระองค์
สูง ๓ โยชน์ ประดิษฐานอยู่ที่นันทารามนั้น ฉะนั้นแล .

จบติสสพุทธวงศ์ที่ ๑๗

ปัสสพพุทธวงศ์ที่ ๑๘

ว่าด้วยพระประวัติพระปัสสพพุทธเจ้า

[๑๙] ในมณฑกัปนั้นแล ได้มีพระศาสดาผู้ยอดเยี่ยม ผู้ไม่มีใครเปรียบ
เสมอเหมือน พระนามว่าปัสสะ เป็นนายกชั้นเลิศของโลก แม่
พระองค์ก็ทรงกำจัดความมืดทั้งปวง ทรงแสงความรชฏเป็นอันมาก
แล้ว ทรงยังน้ำอมฤตให้ตก ช่วยให้นมนุษย์พร้อมด้วยเทวดาได้ดื่ม
จนสำราญ เมื่อพระองค์ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ เดือน
มุสสิกขัตตมณฑล ธรรมากิสมัยครั้งที่ ๑ ได้แกสัถ์แปดโกฏิ
ครั้งที่ ๒ เก้าโกฏิ ครั้งที่ ๓ แปดโกฏิ พระปัสสพบรมศาสดา ทรง
มีการประชุมพระภิกษุชินาสพผู้ปราศจากมลทิน ผู้มีจิตระบับ ผู้คงที่
๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ พระภิกษุชินาสพผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น ผู้ตัด
ธรรมเครื่องสืบทอดขาด มาประชุมกันหกโกฏิ ครั้งที่ ๒ ห้าโกฏิ
ครั้งที่ ๓ สี่โกฏิ สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่าวิชิต ละทิ้ง
ราชสมบัติเป็นอันมากแล้วออกผนวช ในสำนักของพระองค์ แม่
พระปัสสพพุทธเจ้าผู้เป็นนายกชั้นเลิศของโลกพระองค์นั้น ก็ทรง
พระยากธรรมาว่า ในกัปที่ ๙๒ แต่กัปนี้ ผู้จักได้เป็นพระพุทธรเจ้า
ในโลก . . . . . ชำเม้น้ำใหญ่ ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธรพยากรณ์
แม่นั้นแล้ว ก็ยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง ได้อธิษฐานวัตรในการ
บำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการยิ่งขึ้น เราเล่าเรียนพระสูตรและพระวินัย
อันเป็นนวัคคัสตฤคาสณจบทุกอย่างแล้ว ยังพระศาสนาของ
พระชินเจ้าให้งาม เราเป็นผู้ไม่ประมาทในคำสั่งสอนนั้น เจริญพรหม
วิหารภาวนา ถึงความสำเร็จในอภิญญาแล้ว ได้ไปยังพรหมโลก
พระนครชื่อว่ากาลิกะ พระบรมกษัตริย์พระนามว่าชยเสนะ เป็น
พระชนกของพระปัสสพศาสดา พระนางสิริมา เป็นพระชนนี พระองค์
ทรงครอบครองอาคารสถานอยู่เก้าพันปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓
ปราสาท ชื่อว่าคุพะ หังสะ และสุวรรณดารา มีพระสนมณารีก้านัล
ในสองหมื่นสามพันนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสี
พระนามว่ากิสาโคตมี พระราชโอรสพระนามว่าอนันทะ พระองค์
ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วยคชสารราชยาน
ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๗ วัน พระปัสสพมหาริเจ้าผู้เป็นนายกชั้นเลิศ
ของโลก อุดมกว่านรชน อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศ
พระธรรมจักร ณ มฤคทายวัน ทรงมีพระสรักขิตเถระและพระธรรม
เสนเถระ เป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อสภิกะ เป็นพระพุทธร

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
อปฏิฐาก พระจาลาเถรีและพระอุปาลาเถรี เป็นพระอัครสาวิกา ไม่
โพธิ์พฤษ์เรียกกันว่าไม่มะขามป้อม อนัญชยอุบาสกและวิสาขอุบาสก
เป็นอัครอปฏิฐาก ปทุมอุบาสิกาและสิรินาคาอุบาสิกา เป็นอัคร-
อปฏิฐายิกา พระมณีพระองค์นั้นมีพระองค์สูง ๕๘ ศอก ทรงงาม
สง่างามพระอาทิตย์ เหมือนพระจันทร์เต็มดวง ฉะนั้น ในกาลนั้น
มนุษย์ทั้งหลายมีอายุเก้าหมื่นปี พระองค์ทรงดำรงพระชนมายุอยู่
เพียงนั้น ทรงช่วยมนุษย์ให้ข้ามพ้นวิญญูสงสารได้มากมาย
พระศาสดาผู้มีพระยศ ไม่มีเทียมพระองค์นั้น ตรัสสอนสัตว์เป็น
อันมาก ทรงช่วยให้ประชาชนมากมายข้าม ไปแล้ว พระองค์
เสด็จนิพพานพร้อมด้วยพระสาวก พระปัสสชินศาสดาผู้ประเสริฐ
เสด็จนิพพาน ณ เสนาราม พระธาตุของพระองค์แผ่ไพศาลไปใน
ประเทศนั้นจะแล .

จบปัสสพุทธวงศ์ที่ ๑๘

วิปัสสิพุทธวงศ์ที่ ๑๙

ว่าด้วยพระประวัติพระวิปัสสิพุทธเจ้า

[๒๐] ในกัปต่อมาจากพระปัสสพุทธเจ้า มีพระสัมพุทธเจ้าผู้สูงสุดกว่า
สัตว์ ผู้มีจักษุ มีพระนามว่าวิปัสสิ เสด็จอุบัติขึ้นในโลก พระองค์
ทรงทำลายกะเปาะฟองไขคืออริชาแล้ว ทรงบรรลุสัมโพธิญาณ
อันอุดม เสด็จไปยังพระนครพันธุมดี เพื่อทรงประกาศพระธรรม-
จักร ทรงประกาศพระธรรมจักรให้เทวดาและมนุษย์ได้ตรัสรู้ ธรรมากิ
สมัยครั้งที่ ๑ จะพึงกล่าวด้วยการนับมิได้ ทรงประกาศจตุราริยสัจ
ในพระนครนั้น ธรรมากิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นสี่พัน
มนุษย์แปดหมื่นสี่พันออกบวชตาม พระสัมพุทธเจ้าพระองค์ทรงแสดง
ธรรมแก่เขาผู้มาถึงอาราม พระชินเจ้าทรงตั้งอยู่ในเหตุโดยการตรัส
ด้วยอาการทั้งปวง แม่มนุษย์เหล่านั้นได้บรรลุธรรมอันประเสริฐ
เป็นธรรมากิสมัยครั้งที่ ๓ พระวิปัสสิบรมศาสดา ทรงมีการประชุม
พระภิกษุชินาสพผู้ปราศจากมลทิน ผู้มีจิตสงบระงับ ผู้คงที่ ๓ ครั้ง
ครั้งที่ ๑ พระภิกษุชินาสพมาประชุมกันหกโกฏิแปดแสน ครั้งที่ ๒
หนึ่งแสน ครั้งที่ ๓ แปดหมื่น พระสัมพุทธเจ้าทรงรุ่งเรืองอย่างยิ่ง
ในท่ามกลางหมู่พระภิกษุชินาสพนั้น สมัยนั้น เราเป็นพระยานาคราช
ผู้มีฤทธิ์มาก มีบุญ ทรงความรู้เรื่อง มีนามชื่อว่าอตุลละ ในกาลนั้น
เราแวดล้อมด้วยนาคหลายโกฏิเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้เป็นเชษฐบุรุษ
ของโลก ประโคมดนตรีทิพย์ถวาย ครั้นเข้าเฝ้าพระองค์ผู้เป็นนายก
ของโลกแล้ว เรานิมนต์พระองค์แล้ว ได้ถวายตั้งทองอันจิตรด้วย
แก้วมณีและแก้วมุกดา ประดับด้วยอาภรณ์ทั้งปวง แก่พระองค์ผู้
เป็นพระธรรมราชา แม้พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ประทับนั่งท่าม
กลางสงฆ์แล้ว ก็ทรงพยากรณ์เราว่า ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ ผู้นี้จัก
ได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก . . . . . ข้ามแม่น้ำใหญ่ ฉะนั้น เราได้ฟัง
พระพุทธพยากรณ์เช่นนั้นแล้วยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง ได้อธิษฐาน
วัตรในการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการให้ยิ่งขึ้นไป พระนครชื่อว่า
พันธุมดี พระบรมกษัตริย์พระนามว่าพันธุมะ เป็นพระชนกของ
พระวิปัสสิบรมศาสดา พระนางพันธุมดี เป็นพระชนนี พระองค์ทรง
ครอบครองอาคารสถานอยู่แปดพันปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓
ปราสาท ชื่อนันทะ สุนันทะ และสิริมา ทรงมีพระสนมนารีกำนัล
ในสี่หมื่นสามพันนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสี
พระนามว่าสุทิสสา พระราชโอรสพระนามว่าสมวัตตคันธ พระองค์
ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วยราชรถพระที่นั่ง
ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๘ เดือนเต็ม พระวิปัสสิมหาวิริยเจ้าผู้เป็นนายก
ของโลก อุดมกว่านรชน อันพรหมทัตอาราธนาแล้ว ทรงประกาศ
พระธรรมจักร ณ มฤคทายวัน ทรงมีพระชันษะเถระและพระติสสนาม
เถระ เป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อว่าอโสก เป็นพระพุทธรูปปฏิฐาก
พระจันทาเถรีและพระจันทมิตตาเถรี เป็นพระอัครสาวิกา ไม่โพธิ์
พฤษ์ของพระองค์เรียกกันว่าไม่แคล้อย ปณฺพพสุมิตตอุบาสกและ
นาคอุบาสก เป็นอัครอปฏิฐาก สิริมอุบาสิกาและอุตตราอุบาสิกา
เป็นอัครอปฏิฐายิกา พระวิปัสสิสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลกสูง
๘๐ ศอก พระองค์มีพระรัศมีเปล่งปลั่ง แผ่ไป ๗ โยชน์ โดยรอบ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ครั้งนั้น พระพุทธเจ้ามีพระชนมายุแปดหมื่นปี พระองค์ทรงดำรงอยู่
เท่านั้น ทรงช่วยมนุษย์ให้ข้ามพ้นวิญญูสงสารเป็นอันมาก ทรงเปลื้อง
เทวดาและมนุษย์เป็นอันมากให้พ้นจากเครื่องผูก ตรัสบอกทางและ
มีไซ้ทางแก่ปฏชนที่เหลือ ทรงแสดงแสงสว่าง ทรงแสดงอมตบท
ทรงรุ่งเรืองดังกองไฟ แล้วเสด็จนิพพานพร้อมด้วยพระสาวก พระฤทธิ
และบุญอันประเสริฐ พระลักษณะและลายจันทรอันสวยงามทุกอย่าง
หายไปสิ้น สังขารทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระวิปัสสิริเจ้าผู้ประเสริฐ
กว่านรชน เสด็จนิพพาน ณ สมิตตาราม พระสอุปอันประเสริฐของ
พระองค์สูง ๗ โยชน์ ประดิษฐานอยู่ ณ สมิตตารามนั้น ฉะนี้แล .

จบวิปัสสิพุทธวงศ์ที่ ๑๙

สิขีพุทธวงศ์ที่ ๒๐

ว่าด้วยพระประวัติพระสิขีพุทธเจ้า

[๒๑] สมัยต่อมาจากพระวิปัสสิสัมพุทธเจ้า พระสัมพุทธเจ้าผู้สูงสุดกว่า
สัตว์ ผู้ไม่มีบุคคลเปรียบเสมอ มีพระนามว่าสิขี ทรงย้ายมารและ
เสนามารแล้ว ทรงบรรลุสัมโพธิญาณอันอุดม ทรงประกาศพระ-
ธรรมจักร เพื่ออนุเคราะห์แก่สัตว์ทั้งหลาย เมื่อพระสิขีขึ้นเจ้าผู้
ประเสริฐ ทรงประกาศพระธรรมจักร ธรรมากัสสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่
สัตว์แสนโกฏิ เมื่อพระองค์ผู้ประเสริฐกว่าหมู่คณะ สูงสุดกว่า
นรชน ทรงแสดงธรรมอีก ธรรมากัสสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์เก้าหมื่น
โกฏิ เมื่อพระองค์ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ในโลกพร้อมด้วยเทวโลก
ธรรมากัสสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นโกฏิ แม้พระสิขี
บรมศาสดา ก็ทรงมีการประชุมพระภิกษุชื่อนาสพผู้ปราศจากมลทิน
มีจิตสงบระงับผู้คงที่ ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ พระภิกษุชื่อนาสพมาประชุม
กันหนึ่งแสน ครั้งที่ ๒ แปดหมื่น ครั้งที่ ๓ เจ็ดหมื่น เปรียบ
เหมือนดอกปทุมอันเจริญในน้ำ น้ำเลี้ยงไว้ ฉะนั้น สมัยนั้นเราเป็น
กษัตริย์พระนามว่าอรินทมะ ได้ถวายข้าวและน้ำให้พระสงฆ์ มีพระ
พุทธเจ้าเป็นประธานฉันจนเพียงพอ ได้ถวายผ้าอย่างดีมากมายหลาย
โกฏิผืน ได้ถวายยานช้างอันประดับแล้ว แก่พระสัมพุทธเจ้า เรา
ได้สร้างยานช้างให้เป็นของควรแก่สมณะแล้วนำเข้าไปถวาย เรายัง
ฉันตะของเราซึ่งตั้งไว้มันเป็นนิตย์ให้เต็ม แม้พระพุทธสิขีผู้เป็น
นายกชั้นเลิศของโลก พระองค์นั้นก็ทรงพยากรณ์เราว่า ในกัปที่ ๓๑
แต่กัปนี้ ผู้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก . . . . . ข้ามแม่น้ำใหญ่
ฉะนั้นเราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์เมื่อนั้นแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใส
อย่างยิ่ง ได้อธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการให้ยิ่งขึ้น
ไป พระนครชื่อว่าอรุณวดี พระบรมกษัตริย์พระนามว่าอรุณ เป็น
พระชนกของพระสิขีบรมศาสดา พระนางประภาวดีเป็นพระชนนี
พระองค์ทรงครอบครองอาคารสถานอยู่เจ็ดพันปี ทรงมีปราสาทอัน
ประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อสุวิเทศกะ คิริ และนาริอาหนะ ทรงมี
พระสนมณารีก้านไล้ในสองหมื่นสี่พันนาง ล้วนประดับประดาสวย
งาม พระมเหสีพระนามว่าสรพภามา พระราชโอรสพระนามว่า
อตุลละ พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วย
คชสารยานพระที่นั่งตัน ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๘ เดือนเต็ม พระสิขี
มหาวิริเจ้าผู้เป็นนายกชั้นเลิศของโลกอุดมกว่านรชน อันพรหมทัต
อาราธนาแล้วทรงประกาศพระธรรมจักร ณ มฤตทายวัน ทรงมีพระ-
อภิภูเถระ และพระสัมภวาเถระเป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อว่า
เขมังกะเป็นพระพุทธรูปปฏิฐาก พระมชีลาเถรีและพระปทุมมาเถรีเป็น
พระอัครสาวิกา ไม่โพธิ์พฤษ์ของพระองค์ เรียกกันว่า บุณทริก

[ไม่กุ่มบก] สิริวิฑฒอบาสกและนันทอบาสกเป็นอัครอปฏิฐาก

จิตรอบาสกิกาและสุจิตรอบาสกิกาเป็นอัครอปฏิฐากิกา พระพุทธเจ้า
พระองค์นั้น มีพระองค์สูง ๗๐ ศอก มีพระรัศมีเปล่งปลั่งดังทองคำ
ล้ำค่า มีพระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ พระรัศมี ของพระองค์
ชานออกไปจากพระวรกายด้านละวาเนื่องนิตย์ พระรัศมีนั้นเปล่ง
ออกไปยังทิศน้อยทิศใหญ่ ๓ โยชน์ พระองค์มีชนมายุเจ็ดหมื่นปี
ทรงดำรงอยู่เท่านั้น ทรงช่วยให้ประชุมชนข้ามพ้นวิญญูสงสารได้มาก
มาย พระองค์ทรงยังฝนคือธรรมให้ตก ยังมนุษย์พร้อมทั้งเทวดาให้
ชุ่มชื้น ให้บรรลุความเกษมแล้ว เสด็จนิพพานพร้อมด้วยพระสาวก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
พระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ อันสมบุรณ์ด้วยอนุพยัญชนะ
หายไปหมดสิ้นแล้ว สังขารทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระพุทธสิขีนี้
ผู้ประเสริฐ เสด็จนิพพาน ณ อัสสาราม พระสกุปอันประเสริฐ
ของพระองค์สูง ๓ โยชน์ ประดิษฐานอยู่ ณ อัสสารามนั้น ฉะนี้แล .

จบสิขีพุทธวงศ์ที่ ๒๐

เวสสกุพุทธวงศ์ที่ ๒๑

ว่าด้วยพระประวัติพระเวสสกุพุทธเจ้า

[๒๒] ในมณฑกัปนั้นแล พระพิชิตมารผู้ไม่มีบุคคลเปรียบเสมอ มีพระนาม
ชื่อว่าเวสสกุ เสรีจอบัณฑิตขึ้นในโลก พระเวสสกุผู้เป็นนายกของโลก
ทรงทราบวาทะไฟคือราคะนี้เป็นของร้อนเป็นแวนแคว้นของตัณหา ทรง
ตัดกิเลสตั้งข้างตัดเชือกแล้ว ทรงบรรลุสัมโพธิญาณอันอุดม แล้ว
ทรงประกาศพระธรรมจักร ธรรมากัสสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตรี
แปดหมื่นโกฏิ เมื่อพระนราสกะเชษฐบุรุษของโลก เสด็จจาริกไป
ในแวนแคว้น ธรรมากัสสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตรีเจ็ดหมื่นโกฏิ เมื่อ
พระองค์ทรงกระทำปาฏิหาริย์บรรเทาภัยใหญ่ มนุษย์และเทวดาใน
หมื่นโลกธาตุมาประชุมกัน เทวดาและมนุษย์ได้เห็นความมหัศจรรย์
อันไม่เคยมี เป็นเหตุให้ชนพองสยองเกล้าแล้ว ได้ตรัสรู้ ๖๐ โกฏิ
พระเวสสกุบรมศาสดา ทรงมีการประชุมพระภิกษุชินาสพผู้
ปราศจากมลทิน มีจิตสงบระงับคงที่ ผูกกล้วยมีขร่าเป็นต้น เป็น
โอรสของพระศาสดาผู้ได้ฟังพระธรรมจักรอันประณีตอุดม ที่พระ-
พุทธเจ้าซึ่งไม่มีใครเสมอพระองค์นั้นทรงประกาศแล้วออกบวช ๓
ครั้ง ครั้งที่ ๑ พระภิกษุชินาสพมาประชุมกันแปดหมื่นโกฏิ ครั้งที่ ๒
เจ็ดหมื่นโกฏิ ครั้งที่ ๓ หกหมื่นโกฏิ สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์
พระนามว่า สัทสนะ ได้บูชาพระพิชิตมารพร้อมด้วยพระสงฆ์ ด้วย
ข้าว น้ำและผ้า เรายังมหาทานให้เป็นไปไม่เกียจคร้านทั้งกลางคืน
กลางวัน ออกบวชอันถึงพร้อมด้วยคุณ ในสำนักของพระชินเจ้า
เราเป็นผู้สมบุรณ์ด้วยอาจารย์คุณ ตั้งมั่นอยู่ในวัตรและศีล แสวงหา
พระสัพพัญญุตญาณ ยินดีในศาสนของพระชินเจ้า เรายังศรัทธา
และปีติให้เกิด ถวายบังคมพระพุทธรูปบรมศาสดา ปีติเกิดขึ้นแก่เรา
เพราะเหตุแห่งโพธิญาณนั่นเอง พระสัมพุทธเจ้าทรงทราบวาทะว่า เรามี
ฉันทะอันไม่กลับกลอกจึงทรงพยากรณ์ว่า ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ ผู้
จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก . . . . . ข้าหม่อมฉันใหญ่ ฉะนั้น
เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์เช่นนั้นแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง
ได้อริยฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ ให้ยิ่งขึ้นไป
พระนครชื่อว่าอโนมะ พระบรมกษัตริย์ พระนามว่าสพัตตะ เป็น
พระชนกของพระเวสสกุบรมศาสดา พระนางยสวดีเป็นพระชนนี
พระองค์ทรงครอบครองอาคารสถานอยู่หกพันปี ทรงมีปราสาทอัน
ประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อวารุจิ สุรติ และวิฑุมกะทรงมีพระสนม-
นารีก้านโลในสามหมื่นนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสี
นามว่าสุจิตรา พระราชโอรสพระนามว่าสพปพุททะ พระองค์ทรง
เห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วยวาทอง ทรงบำเพ็ญ
เพียรอยู่ ๖ เดือนเต็ม พระเวสสกุมหาวีรเจ้า ผู้เป็นนายกของโลก
อุดมกว่านรชน อันพรหมทัตอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรม-
จักร ณ อรุณาราม ทรงมีพระโสณเถระและพระอุตระเถระเป็นพระ-
อัครสาวก พระเถระชื่อว่าอุปสันตะเป็นพระพุทธอุปัฏฐาก พระราม-
เถรีและพระสมาลาเถรีเป็นพระอัครสาวิกา ไม่โพธิ์พญักษ์ของ
พระองค์เรียกกันว่าไม้อ้อยช้างใหญ่ โสตถิอุบาสกเป็นอัครอุปัฏฐาก
โคตมอุบาสกและสิริมาอุบาสก เป็นอุปัฏฐายิกา พระองค์สูง ๖๐
ศอก เปรียบเสมอด้วยเสาทอง พระรัศมีเปล่งออกจากพระวรกาย
ดังไฟบนภูเขาในเวลากลางคืน พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น มีพระชน
มายุหกหมื่นปี พระองค์ทรงดำรงอยู่เพียงนั้น ทรงช่วยให้ประชุมชน
ข้ามพ้นวัฏสงสารได้มากมาย ทรงจำแนกธรรมไว้อย่างพิสดาร ทรงตั้ง
มหาชนให้อยู่บนธรรมนาวาแล้ว พระองค์ก็เสด็จนิพพานพร้อมด้วย
พระสาวกพระวิหารอันมีชนทุกหมู่เหล่า นาคูณาม พระอิริยาบถ
หายไปหมดสิ้นแล้ว สังขารทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระเวสสกุ
ศาสดาขึ้นเจ้าผู้ประเสริฐ เสด็จนิพพานที่เขามาราม พระธาตุของ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
พระองค์แผ่ไปกว้างขวางในประเทศนั้นๆ ฉะนั้นแล .

จบเวสสภพุทธวงศ์ที่ ๒๑

กุกกสันธพุทธวงศ์ที่ ๒๒

ว่าด้วยพระประวัติพระกุกกสันธพุทธเจ้า

[๒๓] สมัยต่อมาจากพระเวสสภพุทธเจ้า มีพระสัมพุทธเจ้าผู้อุดมกว่าสัตว์
พระนามว่า กุกกสันธะ มีพระคุณประมาณมิได้ยากที่จะเทียมถึง
ทรงเพิกภพทั้งปวง ถึงที่สุดแห่งจริยา ทรงทำลายกิเลสถึงราชสีห์ทำ
ลายกรงแล้ว ทรงบรรลूसัมโพธิญาณอันอุดม เมื่อพระกุกกสันธะ
พุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ทรงประกาศพระธรรมจักร ธรรมากิสมัย
ครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์สี่หมื่นโกฏิ ในคราวเมื่อพระองค์ทรงแสดงฤทธิ์
กระทำมกปาฏิหาริย์ในอากาศ พระองค์ทรงยังเทวดาและมนุษย์ให้
ตรัสรู้สามหมื่นโกฏิ ในคราวเมื่อทรงประกาศจตุราริยสัง แก่มนุษย์
เทวดาและยักษ์ ธรรมากิสมัยครั้งนั้น จะคำนวณนับมิได้ พระผู้มี
พระภาคกุกกสันธะ ทรงมีการประชุมพระภิกษุชิลาสพผู้ปราศจาก
มนทิน ผู้มีจิตสงบระงับ ผู้คงที่ ครั้งเดียวในกาลนั้น พระภิกษุชิลาสพ
ผู้บรรลู่ถึงภูมิที่ฝึกแล้ว เพราะสิ้นกิเลสเหตุให้เป็นหมู่คณะมีอาสวะ
เป็นต้น มาประชุมกันสี่หมื่น สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์ มีพระนามว่า
เขมะ เราได้ถวายทานมิใช่น้อยแด่พระตถาคตและพระสาวก เรา
ถวายบาตร จีวร ยาหยอดตา ชะเอมเครือ เราถวายของดีๆ ทุกอย่าง
ตามที่ภิกษุสงฆ์ปรารถนา แม้พระมุนีกุกกสันธะผู้เป็นนายกชั้นพิเศษ
พระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราว่าในภัทรกัปนี้ ผู้นี้จักได้เป็นพระ
พุทธเจ้าในโลก . . . . . ข้ามน้ำใหญ่ ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธ
พยากรณ์เช่นนั้นแล้ว ก็ยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง เราอธิษฐานวัตร
ในการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการยิ่งขึ้น นครชื่อว่าเขมวดี ในกาลนั้น
เรามีชื่อว่าเขมะ เมื่อแสวงหาพระสัพพัญญุตญาณจึงออกบวชใน
สำนักของพระองค์ พรหมณีนามว่าอัคคิทัตตะเป็นพุทธบิดา
นางพรหมณีชื่อว่าวิสาชา เป็นพุทธมารดา ตระกูลใหญ่ของพระ-
สัมพุทธเจ้าเป็นตระกูลที่ประเสริฐสุดกว่าตระกูลอื่นๆ มีชาติสูง
มียศมาก อยู่ในเขมนครนั้น พระองค์ครอบครองอาคารสถานอยู่
สี่พันปี มีปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อกามวัชณะ กามสุทธิ
และรัตติยฉณะ มีนางสาวนารีสามหมื่นนาง บุตรชายนามว่าอตระ
พระพิชิตมารทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงออกผนวชด้วยรถอันเป็น
ยานพาหนะ บำเพ็ญเพียรอยู่ ๘ เดือนเต็ม พระกุกกสันธมหาริเจ้า
ผู้อุดมกว่านรชน ทรงประกาศพระธรรมจักรที่มฤคทายวัน ทรงมี
พระวิสุทธะและพระสัณขีชื่อนามเถระเป็นพระอัครสาวก พระเถระ
ชื่อว่าพุทธชะเป็นพระพุทธอปฐาก พระสามาเถรีและพระจัมปนา
มาเถรีเป็นพระอัครสาวิกา ไฉไลพิภพทุกขของพระองค์เรียกชื่อว่าไม่ชก
อัจจุตตบาสก และสมนอบาสกเป็นอัครอปฐาก นันทาบาสิก
และสุนันทาบาสิก เป็นอัครอปฐายิกา พระมเหสีมีพระองค์
สูง ๔๐ ศอก พระรัศมีเปล่งปลั่งดังทองคำ เปล่งออกไป ๑๐ โยชน์
โดยรอบ พระองค์มีพระชนมายุสี่หมื่นปี เมื่อทรงดำรงอยู่เท่านั้น
ทรงช่วยให้ประชุมชนข้ามพ้นวิภูสงสารได้มากมาย ทรงแจกจ่าย
ตลาดธรรมให้แก่บุรุษและสตรี ทรงบันลือสีหนาทในโลกพร้อมทั้ง
เทวโลกแล้ว เสด็จนิพพานพร้อมด้วยพระสาวก พระองค์ ทรงถึง
พร้อมด้วยพระดำริสม้องค์ ๘ ไม่มีช่องเนื่องนิตย์ ทุกอย่างหายไป
หมดแล้ว สังขารทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระกุกกสันธชินเจ้าผู้
ประเสริฐเสด็จนิพพานที่เขมาราม พระสกุปอันประเสริฐของ
พระองค์สูงคาจตหนึ่ง ประดิษฐานอยู่ ณ เขมารามนั้น ฉะนั้นแล .

จบกุกกสันธพุทธวงศ์ที่ ๒๒

โกนาคมนพุทธวงศ์ที่ ๒๓

ว่าด้วยพระประวัติพระโกนาคมนพุทธเจ้า

[๒๔] สมัยต่อมาจากพระกุกกสันธพุทธเจ้า พระสัมพุทธนราสภชินเจ้าผู้
อุดมกว่าสัตว์ เชษฐบุรุษของโลก พระนามว่าโกนาคมนะ ทรง
บำเพ็ญธรรม ๑๐ ประการบริบูรณ์ ข้ามทางกันดารได้แล้ว ทรงลอย
มณฑินทั้งปวงแล้ว ทรงบรรลूसัมโพธิญาณอันอุดม เมื่อพระองค์ผู้
เป็นนายกชั้นพิเศษของโลก ทรงประกาศพระธรรมจักร ธรรมากิสมัย

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
 ครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สั้วสามหมื่นโกฏิ และในคราวเมื่อพระองค์
 ทรงทำปฏิหาริย์ยาชีวิตของผู้อื่น ธรรมากิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่
 สั้วสองหมื่นโกฏิ ต่อแต่นั้น พระมุนีสัมพุทธเจ้าทรงแสดงฤทธิ์
 ต่างๆ เสด็จไปยังดาวดึงส์เทวโลก ประทับเหนือบัลลังก์มณฑลวิลา-
 อาสน์ ทรงจำพรรษาอยู่ ณ ดาวดึงส์นั้น ทรงแสดงพระอิริยาบถ ๗
 คัมภีร์ ธรรมากิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่ทวยเทพหมื่นโกฏิ แม้
 พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ก็ทรงมีการประชุมพระภิกษุชีนาสพผู้
 ปราศจากมลทิน ผู้มีจิตสงบระงับ คงที่ ครั่งเดียว ในกาลนั้น
 พระภิกษุชีนาสพผู้ล่วงโอฆะทั้งหลายและทำลายมัจจุราชแล้ว มา
 ประชุมกันสามหมื่น สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์พระนามว่าบรรพต
 ถึงพร้อมด้วยมิตรและอำมาตย์ มีพลนิกายและพาหนะมากมาย เรา
 ไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้าได้ฟังธรรมอันยอดเยี่ยมแล้ว นิมนต์พระสงฆ์
 พร้อมด้วยพระชินเจ้า ได้ถวายทานตามปรารถนา เราได้ถวายผ้า
 ปัตตฉัตร ผ้าเมืองจีน ผ้าไหม ผ้ากัมพล และรองเท้าทอง แก่
 พระศาสดาและพระสาวก แม้พระมุนีพระองค์นั้น ก็ประทับนั่ง
 ท่ามกลางสงฆ์ตรัสพยากรณ์เราว่า ในภิกษุภิกษุณีผู้จักได้เป็นพระพุทธ
 เจ้าในโลก . . . . ชำมแม่น้ำใหญ่ ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์
 แม่นั้นแล้ว ก็ยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง เราได้อธิษฐานวัตรในการ
 บำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการให้ยิ่งขึ้นไป เราผู้อุดมกว่านรชน เมื่อ
 แสวงหาพระสัพพัญญุตญาณ จึงให้ทาน ละครสมบัดอันใหญ่หลวง
 บวชในพระสำนักพระชินเจ้า พระนครชื่อว่าโสภณดี พระบรมกษัตริย์
 พระนามว่าโสภะ ตระกูลใหญ่ของพระสัมพุทธเจ้าอยู่ในพระนครนั้น
 ยัญหัตถพราหมณ์เป็นพุทธบิดา นางอุตราพราหมณ์เป็นพุทธมารดา
 พระองค์ครอบครองอาคารสถานอยู่สามหมื่นปี มีปราสาทอันประเสริฐ
 ๓ ปราสาท ชื่อดุสิต สันตสิต และสันตภูฏะ มีนางสาวนารี หมื่น
 หกพันนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม นางจุจกตาพราหมณ์เป็น
 ภรรยา บุตรชายนามว่าสัตถาวะ พระองค์ผู้เป็นอุดมบุรุษได้เห็น
 นิमित ๔ ประการ จึงออกบวชด้วยยานช้างยานพาหนะ บำเพ็ญเพียร
 อยู่ ๖ เดือน พระโกนาคมมมหาวิริเจ้า นายกของโลก ผู้อุดมกว่า
 นรชน อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักรที่
 มฤคทายวัน ทรงมีพระภิกษุโยสเถระ และพระอุตรเถระเป็นพระอัคร-
 สาวก พระเถระชื่อว่าโสถถิยะเป็นพระพุทธรูปปฏิฐาก พระสมุททา
 เถรีและพระอุตราเถรีเป็นพระอัครสาวิกา ไม่ไพบริพฤษ์ของพระองค์
 เรียกชื่อว่า ไม้มะเดื่อ อกคอบาสกและโสมเทวอบาสกเป็นอัคร-
 ุปปฏิฐาก สีวลอบาสกและสามาอบาสกเป็นอัครอุปปฏิฐายิกา
 พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น มีพระองค์สูง ๓๐ ศอก ประดับด้วย
 พระรัศมีเปล่งปลั่ง ดังทองที่ปากเบ้า พระองค์มีพระชนมายุในขณะ
 นั้นสามหมื่นปี ทรงดำรงอยู่เท่านั้น ทรงช่วยให้ประชุมชนข้ามพ้น
 วัฏสงสารได้มากมาย ทรงยกธรรมเจดีย์อันประดับด้วยผ้าคือธรรม
 ชื่นแล้ว ทรงร้อยพวงดอกไม้คือธรรมเสร็จแล้ว เสด็จนิพพานพร้อม
 ด้วยพระสาวก พระองค์มีพระลิล้านใหญ่มีธรรมอันเป็นสิริเป็นเครื่อง
 ปราภฏ สิ่งทั้งปวงหายไปหมดแล้ว สังขารทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระ
 โคนาคมนสัมพุทธเจ้า เสด็จนิพพาน ณ ปัพพตาราม พระธาตุของ
 พระองค์แผ่กว้างไปในประเทศนั้นๆ ฉะนั้นแล .

จบโกนาคมนพุทธวงศ์ที่ ๒๓

กัศสปพุทธวงศ์ที่ ๒๔

ว่าด้วยพระประวัติพระกัศสปพุทธเจ้า

[๒๕] สมัยต่อมาพระโกนาคมนพุทธเจ้า มีพระสัมพุทธเจ้าผู้อุดมกว่าสัตว์
 เป็นพระธรรมราชา มีพระรัศมีสว่างไสวทรงพระนามว่า กัศสปะ
 ทรัพย์อันเป็นต้นทุนของตระกูล ที่สัตว์เป็นอันมากบูชา พระองค์
 ทรงละทิ้งเสียแล้วทรงเป็นทายกผู้่องอาจให้ทาน ยังฉันทะให้เต็ม ทรง
 ทำลายกิเลสตั้งสัตว์ร้ายแล้ว ทรงบรรลุมัสโพรญาณอันอุดม เมื่อ
 พระกัศสปะผู้เป็นนายของโลก ทรงประกาศพระธรรมจักร ธรรมา-
 กิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สั้วสองหมื่นโกฏิ ในคราวเมื่อพระพุทธเจ้า
 เสด็จจาริกไปในโลกตลอด ๔ เดือน ธรรมากิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มี
 แก่สั้วหมื่นโกฏิ ในคราวเมื่อพระองค์ทรงทำมหากาฏิหาริย์แสดง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

ฤทธิ์ต่างๆ ทรงประกาศพระญาณธาตุ ธรรมากัสสมัยครั้งที่ ๓ ได้มี แกสตีวห้าพันโกฏี ในคราวที่พระองค์ทรงแสดงธรรม ณ สุธรรมเทพ- นครอันรื่นรมย์ พระชินเจ้าทรงทำให้เทวดาสามพันโกฏีได้ตรัสรู้ และในคราวทรงแสดงธรรมแก่นมนุษย์ เทวดา และยักษ์อีกครึ่งหนึ่ง มนุษย์เป็นต้นผู้ได้ตรัสรู้ธรรมนั้นจะคณนานับมิได้ แม้พระพุทธเจ้า พระองค์นั้นก็ทรงมีการประชุมพระภิกษุชิลาสพ ผู้ปราศจากมลทิน มีจิตสงบระงับ ผู้คงที่ ครึ่งเดียว ครึ่งนั้นพระภิกษุชิลาสพผู้ล่วง สุตกพแล้ว ผู้คงที่ด้วยหิริและศีลมาประชุมกันสองหมื่น ในกาลนั้น เราเป็นมาณพ มีชื่อปรากฏ ว่าไซติปาละ เป็นผู้เล่าเรียน ทรงมนต์ รุจิบ ไตรเพทถึงที่สุดในคำภีร์ทำนายนักษะและคัมภีร์อิติहाสะ เป็นผู้ฉลาดในวิชาดุพินทีและอากาศ เป็นผู้ใช้วิชา ไม่มีทุกข์ ฆฤการ อุบาสกผู้ปฏิญาณแห่งพระผู้มีพระภาคกัสสปะ เป็นผู้มีความเคารพ ยำเกรง เป็นพระอนาคามี ฆฤการอุบาสกได้พาเราเข้าไปเฝ้าพระ- กัสสปชินเจ้า เราได้ฟังธรรมของพระองค์แล้วบวชในสำนักของ พระองค์ เราเป็นผู้ปรารภความเพียร ฉลาดในวัตรและมีวัตร ไม่เสื่อมในที่ใดๆ ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระชินเจ้าบริบูรณ์ เล่าเรียนในคัสตฤศาสน์เท่าที่พระพุทธเจ้าตรัสแล้วทุกอย่าง ยัง พระศาสนของพระพิชิตมารในังดงาม แม้พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงเห็นความอัครยของเราแล้ว จึงทรงพยากรณ์ว่า ในภัทภักปนี ผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก . . . . . ข้ามน้ำใหญ่ ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์เมื่อนั้นแล้วยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง เรา อริชฐานวัตรในการบำเพ็ญเพียรบารมี ๑๐ ประการ การให้ยิ่งขึ้นไป เรานึกถึงพระพุทธพยากรณ์อย่างนี้แล้ว จดเว้นอนาจาร กระทำกรรม ที่ทำได้ยาก เพราะเหตุแห่งพระโพธิญาณเท่านั้น พระนครชื่อว่า พาราณสี พระบรมกษัตริย์ พระนามว่ากิกิ ตระกูลใหญ่ของพระ- สัมพุทธเจ้าอยู่ในพระนครนั้น พรหมทัตตพราหมณ์เป็นพุทธบิดา นางธนดีพราหมณ์เป็นพุทธมารดา พระองค์ทรงครอบครองอาคาร สถานอยู่สองพันปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อหังชะ ยสะ และสิริจันทะ มีนางสาวนาริสีหมื่นแปดพันนางล้วนประดับ ประดาสวยงาม นางสนันทาพราหมณ์เป็นภรรยา บุตรชายนามว่า วิชิตเสน พระองค์ผู้เป็นบุรุษอุดม ได้เห็นนิมิต ๔ ประการ จึงออก บวชพร้อมด้วยปราสาท ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๗ วัน พระกัสสปมหา- วิรเจ้าผู้เป็นนายกของโลกผู้อุดมกว่านรชน อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักรที่มฤคทายวัน ทรงมีพระตีสสเถระและ พระภารทวาชเถระ เป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อว่าสรพมัตตะ เป็นพระพุทธอปฏิฐาก พระอนุลาเถรีและพระอรุลาเถรีเป็นพระ- อัครสาวิกา ไม่โพธิ์พฤษของพระองค์เรียกชื่อนิโครธ สมังคล อุบาสกและฆฤการอุบาสก เป็นอัครอปฏิฐาก วิชิตเสนอุบาสก และ ภัททาอุบาสิกาเป็นอัครอปฏิฐายิกา พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น มี พระองค์สูง ๒๐ ศอก มีพระรัศมีเปล่งปลั่งดังสายฟ้าในอากาศ ดุจพระจันทร์เต็มดวง พระองค์มีพระชนมายุสองหมื่นปี เมื่อทรง ดำรงอยู่เพียงนั้น ทรงช่วยให้ประชุมชนข้ามพ้นวิภวสงสารได้มากมาย ทรงสร้างสระน้ำคือธรรมไว้ ทรงประทานเครื่องลูบไล้ คือ คีล ทรงจัดผ้าคือธรรมไว้นุ่งห่ม ทรงแจกพวงมาลัยคือธรรม ทรงตั้ง กระเจงกอัน ไร่เมล็ดคือธรรมไว้ให้มหาชน ด้วยทรงหวังว่า ชน บางพวกปรารถนานิพพาน จงเห็นเครื่องประดับของเรา ทรงจัดเสื่อ คือคีล เกราะหนึ่งคือญาณ ทรงจัดหนึ่งคือธรรมไว้ให้กลม และ เครื่องรบอย่างดีเลิศให้ ทรงจัดโล่ห์คือสติ หอกคือญาณอันคมกล้า ดาบอย่างดีคือธรรม และศาตราวุธเครื่องย่ำศัตรูคือศีลไว้ให้ ทรงจัด ภูเขา คือไตรวิชา พวงมาลัยสวมศีรษะคือผล ๔ เครื่องอาภรณ์ คือ อภิญญา ๖ และดอกไม้เครื่องประดับคือธรรม รวมชาวคือพระสัทธิธรรม อันเป็นเครื่องป้องกันบาป ทรงนิรมิตดอกไม้ คือ ความไม่มีเวรภัย ไว้ให้เสร็จแล้ว พระองค์ก็เสด็จนิพพานพร้อมด้วยพระสาวก แท้- จจริง พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีพระคุณหาประมาณมิได้ ยากที่จะรู้ได้ พระธรรมรัตนที่ตรัสไว้ดีแล้วควรเรียกให้มาด พระสังฆรัตนผู้ ปฏิบัติดี ไม่มีผู้ยิ่งไปกว่า ทั้ง ๓ รัตนนี้ หายไปหมดทุกอย่างแล้ว

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
สังฆารทังปวงวางเปลาหนอ พระมหากัสสปชินศาสดา เสด็จนิพพาน
ที่เสตัพพาราม พระสกุของพระองค์ สูงหนึ่งโยชน์ ประดิษฐานอยู่
ณ เสดตัพพารามนั้น ฉะนี้แล .

จบกัสสปพุทธวงศ์ที่ ๒๔

โคตมพุทธวงศ์ที่ ๒๕

ว่าด้วยพระประวัติพระโคตมพุทธเจ้า

[๒๖] บัดนี้ เราเป็นพระสัมพุทธเจ้านามว่า โคตม เจริญในศากยสกุล
เราบำเพ็ญเพียรแล้ว ได้บรรลุสัมโพธิญาณอันอุดม พรหมอาราธนา
แล้ว ประกาศพระธรรมจักร ธรรมากัสสปครั้งที่ ๑ ได้มีแกสตร
๑๘ โกฎิ ต่อแต่นั้น เมื่อเราแสดงธรรมในสมามมมนุษย์และเทวดา
ธรรมากัสสปครั้งที่ ๒ จะฟังกล่าวโดยคำนวณนับมิได้ ในคราวที่เรา
กล่าวสอนราหุลบุตรของเราบัดนี้ ณ ที่นี้แล ธรรมากัสสปครั้งที่ ๓
จะฟังกล่าวโดยคำนวณนับมิได้ เรามีการประชุมพระสาวกผู้แสวงหา
คุณใหญ่ครั้งเดียว ภิกษุที่ประชุมกันมี ๑๒๕๐ รูป เราผู้ปราศจาก
มลทินรุ่งเรืองอยู่ในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ เราให้สิ่งที่ปรารถนาทุกอย่าง
เหมือนแก้วมณีให้สิ่งที่ต้องการทั้งปวง ฉะนั้น เราประกาศจตุราริยสัง
เพื่ออนุเคราะห์แกสตรทั้งหลาย ผู้หวังผล ผู้แสวงหาธรรมเครื่องละ
ความพอใจในภพ ธรรมากัสสปได้มีแกสตรสองแสน ธรรมากัสสป
ครั้งที่ ๑ และครั้งที่ ๒ ได้มีแกสตรโดยจะคำนวณนับมิได้ คำสั่งสอน
ของเราผู้เป็นศากยมุนี กว้างขวางเจริญแพร่หลายองกามดี บริสุทธิ
ผ่องแผ้ว เป็นประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก ภิกษุหลายร้อยล้วนเป็น
ผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะมีจิตสงบระงับมั่นคงแหวดล้อมเราอยู่ทุก
เมื่อในกาลบัดนี้ ภิกษุเหล่านี้ได้ เป็นพระเสขะยังมีได้บรรลุอรหัต
ละภพมนุษย์ไป ภิกษุเหล่านั้น วิญญูชนต่าหนิ ชนทั้งหลายผู้ชอบใจ
ทางพระอริยเจ้า ยินดีในธรรมทุกเมื่อ มีปัญญารุ่งเรือง ถึงจะยัง
ท่องเที่ยวอยู่ในสังสาร ก็จักตรัสรู้ได้ นครของเราชื่อกบิลพัสดุ์
พระเจ้าสุทโธทนะเป็นโยมบิดาของเรา โยมมารดาบังเกิดเกล้าของเรา
เรียกพระนามว่า มายาเทวี เราครอบครองอาคารสถานอยู่ ๒๙ ปี
มีปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อสุจันทะ โกกนทะ และ
โกญจะ มีสนมมนารีก้านไลในแปดหมื่นสี่พันนาง ล้วนประดับประดา
สวยงาม มเหสีของเรานามว่า ยโสธรา บุตรชายของเราชื่อว่าราหุล
เราเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงออกผนวชด้วยอัสวราชยาน ได้บำเพ็ญ
เพียรประพฤติดุกการกิริยาอยู่ ๖ ปี เราประกาศธรรมจักรที่ป่าอิสิปตน-
มฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี เราเป็นพระสัมพุทธเจ้าชื่อว่าโคตม
เป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งปวง ภิกษุ ๒ รูป ชื่ออุปติสสะและโกลิตะ
เป็นอัครสาวกของเรา ภิกษุชื่ออานนทะ เป็นอุปัฏฐาก อยู่ในสำนัก
ของเรา ภิกษุณีชื่อเขมาและอุบลวรรณาเป็นอัครสาวิกา จิตต-
คฤหบดีและหัตถกอบาสกชาวเมืองอาฬวี เป็นอัครอุปัฏฐาก นั้นท-
มาดาและอัครอาบาสิกาเป็นอัครอุปัฏฐายิกา เราบรรลุสัมโพธิญาณ
อันอุดม ที่ควงไม้ัสสสัตตพุกุญ เรามีรัศมีชานออกด้านละวาทุกเมื่อ
สูงขึ้นไป ๑๖ คอก บัดนี้ อายุของเราน้อย มี ๑๐๐ ปี ถึงเราจะดำรง
อยู่เพียงนั้น ก็ช่วยให้หมู่ชนข้ามพ้นวัฏสงสารได้มากมาย เราตั้งคบ
เพลิงคือธรรมไว้สำหรับให้คนภายหลังได้ตรัสรู้ อีกไม่นานเลย แม้
เรากับสงฆ์สาวกก็จักนิพพาน ณ ที่นี้แลเพราะสิ้นอาหาร เหมือน
ไฟสิ้นเชื้อ ฉะนั้น เรามีร่างกายเป็นเครื่องทรงคุณ คือ เดชอันไม่มี
เทียบเคียง ยศ กำลังและฤทธิ์เหล่านี้ วิจิตรด้วยลักษณะอันประเสริฐ
๓๒ ประการ มีรัศมี ๖ ประการ สว่างไสวไปทั่วทิศน้อยใหญ่ ดุจ
พระอาทิตย์ ทุกอย่างจักหายไปหมดสิ้น สังฆารทังปวงวางเปลาหนอ
ฉะนี้แล .

จบโคตมพุทธวงศ์ที่ ๒๕

พุทธปรินิพพานกัณฑ์

ว่าด้วยเรื่องเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า

[๒๗] ในกัปอันประมาณมิได้แก่ภัทรกัปนี้ มีพระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกชั้น
พิเศษ ๔ พระองค์ คือ พระตันหังการสัมพุทธเจ้า ๑
พระเมธีการสัมพุทธเจ้า ๑ พระสรณังการสัมพุทธเจ้า ๑ และพระ
ที่ปิงการสัมพุทธเจ้า ๑ ท่านเหล่านั้นเสด็จอุบัติในกัปเดียวกัน ต่อจาก

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

ที่พระทีปังกรสัมพุทธเจ้า พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าโกณฑัญญะ พระองค์เดียวเสด็จอุบัติกัปหนึ่ง ทรงช่วยให้มนุษย์ข้ามพ้นวิภวสงสาร ได้มากมาย ระหว่างพระผู้มีพระภาคที่บังกร และพระโกณฑัญญะ บรมศาสดา เป็นอันตรกัป โดยจะคำนวณนับมิได้ ต่อจากพระโกณฑัญญะบรมศาสดา มีพระพุทธรูปพระนามว่ามังคละ แม้ระหว่างพระโกณฑัญญะและพระมังคละพุทธรูปนั้น ก็เป็นอันตรกัป โดยจะคำนวณนับมิได้ พระพุทธรูปพระนามว่ามังคละ สมณะ เรวตะ และโสภิตะ ผู้เป็นมุนี มีจักขุ มีพระรัศมีสว่างไสว แม้พระพุทธรูป ๔ พระองค์นั้นก็เสด็จอุบัติขึ้นในกัปเดียว กันต่อจากพระโสภิตพุทธรูป มีพระมหามุนีพระนามว่าอโนมทัสสี แม้ระหว่างพระพุทธรูปพระนามว่าโสภิตะ และอโนมทัสสีนั้นก็เป็นอันตรกัป โดยจะคำนวณนับมิได้ พระพุทธรูปพระนามว่าอโนมทัสสี ปทุมะ และนารทะ ผู้เป็นมุนีกระทำที่สุดความมืด ก็เสด็จอุบัติขึ้นในกัปเดียว ต่อจากพระนารทสัมพุทธเจ้า มีพระพุทธรูปพระนามว่าปทุมุตระ เสด็จอุบัติในกัปหนึ่ง ทรงช่วยให้มนุษย์ข้ามพ้นวิภวสงสารได้มากมาย แม้ระหว่างพระผู้มีพระภาคนารทะและพระปทุมุตระศาสดานั้น ก็เป็นอันตรกัป โดยจะคำนวณนับมิได้ในแสนกัป มีพระมหามุนีพระองค์เดียว คือพระปทุมุตระผู้รู้แจ้งโลก ผู้สมควรรับเครื่องบูชา ในสามหมื่นกัป ต่อจากพระพุทธรูปพระนามว่าปทุมุตระ มีพระพุทธรูป ๒ พระองค์ คือ พระสุเมธะและพระสุชาตะ ในพื้นแปดร้อยกัป (แต่กัปนี้) มีพระพุทธรูป ๓ พระองค์ คือ พระปิยทัสสี พระอัทธทัสสี และพระธรรมทัสสี ต่อจากพระสุชาตพุทธรูป พระสัมพุทธเจ้าผู้อุดมกว่าสัตว์ ผู้ไม่มีบุคคลเปรียบในโลก ๓ พระองค์นั้น เสด็จอุบัติในกัปเดียวกัน ในกัปที่ ๔๔ แต่กัทรกัปนี้ มีพระมหามุนีพระองค์เดียว คือ พระสิทธัตถะ ผู้ทรงรู้แจ้งโลก ยอดเยี่ยมโดยมีบุญสิริ ในกัปที่ ๔๒ แต่กัทรกัปนี้ มีพระสัมพุทธเจ้า ๒ พระองค์ คือพระติสสะ และพระปัสสะ ผู้ไม่มีบุคคลเปรียบเสมอ ในกัปที่ ๔๑ แต่กัทรกัปนี้ มีพระพุทธรูปพระเป็นนายของโลก ผู้มีพระกรุณาพระนามว่าวิปัสสี ทรงเปลื้องสัตว์ทั้งหลายจากเครื่องผูก ในกัปที่ ๓๑ แต่กัทรกัปนี้ มีพระพุทธรูป ๒ พระองค์ คือพระสิขีและพระเวสสกุ ผู้ไม่มีบุคคลเปรียบเสมอ ในกัทรกัปนี้ มีพระพุทธรูป ๓ พระองค์ คือ พระกุกกสันธะ พระโกณฑกมนะ และพระกัสสปะ บัดนี้เราเป็นพระสัมพุทธเจ้าและจักมีพระเมตไตรยสัมพุทธเจ้า แม้พระพุทธรูป ๔ พระองค์นี้ ก็เป็นนักปราชญ์ อนุเคราะห์โลก บรรดาพระพุทธรูปผู้เป็นธรรมราชาเหล่านี้ พระเมตไตรยสัมพุทธเจ้าจักตรัสบอกมรรคานั้นแก่ผู้อื่นหลายโกฏิ แล้วจักเสด็จนิพพานพร้อมด้วยพระสาวก ฉะนั้นแล .

จบพุทธปริณิชาตกัณฑ์ .

ธาตุภาษเนยยกถา

ว่าด้วยการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ

[๒๘] พระมหาโคดมชินเจ้าผู้ประเสริฐ เสด็จนิพพานที่นครกุสินารา

พระธาตุของพระองค์ เรี่ยรายแผ่ไปในประเทศนั้นๆ พระธาตุทะนานหนึ่ง พระเจ้าชาตศัตรูทรงนำไปไว้ในพระนครราชคฤห์ ทะนานหนึ่งอยู่ในเมืองเวสาลี ทะนานหนึ่งอยู่ในนครกบิลพัสดุ์ ทะนานหนึ่งอยู่ในอัลลาคัปปนคร ทะนานหนึ่งอยู่ในรามคยาบ ทะนานหนึ่งอยู่ในเวฐฐาที่ปนนคร ทะนานหนึ่งอยู่ในเมืองปาวาของมัลลกษัตริย์ ทะนานหนึ่งอยู่ในเมืองกุสินารา โทณพราหมณ์ให้ช่างสร้างสถูป บรรจุทะนานทอง กษัตริย์โมริยะผู้มีมหายินดี รับสั่งให้สร้างสถูปบรรจุพระอังคาร พระสถูปบรรจุพระสารีริกธาตุ ๘ แห่ง เป็น ๙ แห่ง ทั้งตมพเจติย์ รวมพระอังคารสถูปด้วยเป็น ๑๐ แห่ง ประดิษฐานอยู่แล้วในกาลนั้น พระท้าวธาดาช้างหนึ่งอยู่ในดาวดึงส์-พิภพ ช้างหนึ่งอยู่ในนาคบุรี ช้างหนึ่งอยู่ในเมืองคันธารวิสัย ช้างหนึ่งอยู่ในเมืองกาลิงคราช พระทันตธาตุ ๔๐ พระเกศธาตุและพระโลมาทั้งหมด เทวดานำไปไว้ในจักรวาลหนึ่งๆ จักรวาลละอย่าง บาตรไม้เท้าและจีวรของพระผู้มีพระภาค อยู่ในวชิราเนกสงบอยู่ในกมลมนคร ผ้าปัจฉิณธาตุอยู่ในสีหฬ ธรรมกรกและประคตเอา อยู่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ในนครปาฏลิบุตร ผ้าอาบน้ำอยู่ในจำปานคร อุณณาโลมอยู่ใน
แคว้นโกศล ผ้ากาสาวพัสตร์อยู่ในพรหมโลก ผ้าไฟอยู่ในดาวดึงส์
(รอยพระบาทอันประเสริฐที่เห็น เหมือนมืออยู่ที่กัจจตนบุรี) ผ่านีสัทนะ
อยู่ในวันตีชนบท ผ้าลาดอยู่ในดาวดึงส์ ไผ่สีไฟอยู่ในมิลินทรนคร
ผ้ากรองน้ำอยู่ในวิเทหรัฐ มืดและกลองเข้มอยู่ในอินทปัตถนคร ใน
กาลนั้น บริหารที่เหลือ อยู่ในชนบท ๓ แห่งในกาลนั้น หมู่
มนุษย์ในกาลนั้นจักบูชาบริวารที่พระมนีทรงบริโภค พระธาตุของ
พระโคตมผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง กระจายแผ่กว้างไป เพื่อ
อนุเคราะห์แก่สัตว์ทั้งหลายเป็นของเก่าในกาลนั้น ฉะนั้นแล .

จบธาตุภาษณียกถา .

จบพุทธวงศ์

จรียาปิฎก

๑. การบำเพ็ญทานบารมี

อภิตติจรียาที่ ๑

ว่าด้วยจรียาวัตรของอภิตติดาบส

[๑] ในสองสัปดาห์แสนกัป ความประพฤติดันใดในระหว่างนี้ ความ
ประพฤดิทั้งหมดนั้น เป็นเครื่องบ่มพระโพธิญาณ เราจักเว้นความ
ประพฤดิในภพน้อยใหญ่ในกัปเสีย จักบอกความประพฤดิในกัปนี้
จงฟังเรา ในกาลใด เราเป็นดาบสชื่ออภิตติ เข้าไปอาศัยอยู่ในป่า
ใหญ่อันว่างเปล่า สงัดเจิบปราศจากเสียงอื้ออึง ในกาลนั้น ด้วย
เดชแห่งการประพฤดิบะของเรา สมเด็จพระรัตนตรัยผู้ครองไตรทิพย์
ทรงร้อนพระทัย ทรงแปลงเพศเป็นพราหมณ์เข้ามาหาเราเพื่อศึกษา
เราได้เห็นอินทพราหมณ์มายืนอยู่ใกล้ประตูบรรณศาลาของเรา จึง
เอาใบหมากเมาที่เรานำมาแต่ป่า อันไม่มีน้ำมัน ทั้งไม่เค็ม ให้หมด
พร้อมกับภาชนะ ครั้นได้ให้หมากเมาแก่อินทพราหมณ์นั้นแล้ว
เราจึงคว่ำภาชนะ ละการแสวงหาใบหมากเมาใหม่ เข้าไปยังบรรณ
ศาลา แม้ในวันที่ ๒ แม้ในวันที่ ๓ อินทพราหมณ์ก็เข้ามายังสำนัก
ของเรา เราไม่หวั่นไหว ไม่อาลัยในชีวิต ได้ให้หมดสิ้นเช่น
วันก่อนเหมือนกัน ในสรีระของเราไม่มีความหมองศรีเพราะการอด
อาหารนั้นเป็นปัจจัย เรายังอยู่ตลอดวันนั้นๆ ด้วยปิติ สุข และ
ความยินดี (อันเกิดแต่ความยินดี) ถ้าเราพึงได้ทักษิณียบุคคลผู้
ประเสริฐ แม่เดือนหนึ่งสองเดือนเราก็นอนหลับไม่หวั่นไหว ไม่ท้อแท้ใจ
พึงให้ทานอันอุดม เมื่อให้ทานแก่อินทพราหมณ์นั้น เราจะได้
ปรารถนายศและลาภก็หามิได้ เราปรารถนาพระสัมพันธัญญ์
(เท่านั้น) จึงได้ประพฤติกกรรมเหล่านั้น ฉะนั้น .

จบอภิตติจรียาที่ ๑

สังฆพราหมณ์จรียาที่ ๒

ว่าด้วยจรียาวัตรของสังฆพราหมณ์

[๒] อีกเรื่องหนึ่ง เมื่อเราเป็นพราหมณ์มีนามว่าสังฆะ ต้องการจะข้าม
มหาสมุทร ไปอาศัยปัญญาคามอยู่ในกาลนั้น เราได้เห็นพระปัจเจก
พุทธเจ้าผู้รู้เอง ใครๆ ชนไม่ได้ ซึ่งเดินสวนทางมาตามทางกันดาร
บนภาคพื้นอันแข็ง ร้อนจัด ครั้นเราเห็นท่านเดินสวนทางมา จึงคิด
เนื้อความนี้ว่า บุญเขตนี้มาถึงแก่เราผู้เป็นสัตว์ที่ต้องการบุญเปรียบ
เหมือนบุรุษชาวนาเห็นนาอันเป็นอู่ข้าวอู่น้ำ (เป็นที่นาอันดีมาก) ไม่
ปลุกพืชลงในนาอันนั้น เขาเชื่อว่าเป็นผู้ไม่ต้องการด้วยข้าวเปลือกจันใด
เราก็นั่นเหมือนกัน เป็นผู้ต้องการบุญ เห็นเขตบุญอันประเสริฐ
สุดแล้ว ถ้าไม่ทำบุญ (สักการะ) เราก็นั่นเหมือนกันเป็นผู้ไม่ต้องการบุญ
เปรียบเหมือนอำมาตย์ต้องการจะให้ชนชาวเมืองของพระราชายินดี
แต่ไม่ให้ทรัพย์และข้าวเปลือกแก่เขา ก็ยอมเสื่อมจากความยินดี
จันใด เราก็นั่นเหมือนกัน เป็นผู้ต้องการบุญ เห็นทักษิณีย
บุคคลอันไพบูรณ์แล้ว ถ้าไม่ให้ทานในทักษิณียบุคคลนั้นก็จัก
เสื่อมจากบุญ ครั้นเราคิดอย่างนี้แล้วจึงถอดรองเท้า ใหว่เท้าของ
ท่านแล้ว ได้ถวายร่มและรองเท้า เพราะฉะนั้น เราจึงเป็นผู้ละเอียด
อ่อนเจริญสุขได้ร้อยเท่าพันทวี อนึ่ง เมื่อเราบำเพ็ญทานให้บริบูรณ์
ได้ถวายแก่ท่านนั้น อย่างนี้แล .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
จบสังขพราหมณจริยาที่ ๒
กัฐธรรมจริยาที่ ๓

ว่าด้วยพระจริยาวัตรของพระเจ้าธัญชัย

[๓] อีกเรื่องหนึ่ง เมื่อเราเป็นพระราชามีนามว่าธัญชัย อยู่ใน
อินทปัตถบุรีอันอุดม ประกอบด้วยกุศลกรรมมถ ๑๐ ประการ
ในกาลนั้น พวกพราหมณ์ชาวกาลิงครัฐ ได้มาหาเรา ขอพระยาช-
สารทรง อันประกอบด้วยมงคลหัตถิ กะเราว่าชนบทฝนไม่ตกเลย
เกิดทุพภิกขภัย อดอยากอาหารมาก ขอพระองค์จงทรงพระราชทาน
พระยาชสารตัวประเสริฐมีสีกายเขียวช้ออัญชนะเกิด เราคิดว่า
การห้ามยาจกทั้งหลายที่มาถึงแล้ว ไม่สมควรแก่เราเลย กุศล
สมาทนของเราอย่าทำลายเสียเลย เราจึงให้ชสารตัวประเสริฐ
เราได้รับวงพระยาชสาร วางลงบนมือพราหมณ์ แล้วจึงหลั่งน้ำใน
เต้าทองลงบนมือได้ให้พระยาชสารแก่พราหมณ์ เมื่อเราได้ให้
พระยาชสารแล้ว พวกอำมาตย์ได้กล่าวดั่งนี้ว่า เหตุไรหนอพระองค์
จึงพระราชทานพระยาชสารตัวประเสริฐ อันประกอบด้วยธัญญ-
ลักษณ์ สมบูรณ์ด้วยมงคล ชนะในสงครามอันสูงสุด แก่ยาจก
เมื่อพระองค์ทรงพระราชทานชสารแล้ว พระองค์จักเสวยราชสมบัติ
ได้อย่างไร [เราได้ตอบว่า] แม้ราชสมบัติทั้งหมดเราก็จึงให้ ถึง
สรีระของตน เราก็จึงให้ เพราะสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรา
ฉะนั้น เราจึงได้ให้พระยาชสาร ดั่งนี้แล .

จบกัฐธรรมจริยาที่ ๓

มหาสุทฺธสนจริยาที่ ๔

ว่าด้วยพระจริยาวัตรของพระมหาสุทฺธสนจักรพรรดิ

[๔] ในเมื่อเราเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระนามว่ามหาสุทฺธสน
มีพละนาภพมาก ได้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน เสวยราชสมบัติในพระนคร
กสาวดี ในกาลนั้น เราได้สั่งให้ประกาศทุกๆ วัน วันละ ๓ ครั้งว่า
ใครอยากปรารถนาอะไร เราจะให้ทรัพย์อะไรแก่ใคร ใครหิว ใคร
กระหาย ใครต้องการดอกไม้ ใครต้องการเครื่องลูบไล้ ใครขาด
แคลนผ้าสีต่างๆ ก็จงมาถือเอาไปนุ่งห่ม ใครต้องการร่มไปในหนทาง
ก็จงมารับเอาไป ใครต้องการรองเท้าอันอ่อนงาม ก็จงมารับเอาไป
เราให้ประกาศดั่งนี้ทั้งเวลาเย็น ทั้งเวลาเช้า ทุกวัน ทานนั้นมีไซ้เรา
ตกแต่งไว้ในที่ ๑๐ แห่ง หรือมีไซ้ ๑๐๐ แห่งเราตกแต่งทรัพย์ไว้
สำหรับยาจกในที่หลายร้อยแห่ง วนิพกจะมาในเวลากลางวันก็ตาม
หรือในเวลากลางคืนก็ตามก็ได้ โภคะตามความปรารถนา พอเต็มมือ
กลับไป เราได้ให้มหาทานเห็นปานนี้จนตรบเท่าสิ้นชีวิต เราได้ให้
ทรัพย์ที่นาเกลียดก็หาได้ และเราไม่มีการสังสมก็หาได้ เปรียบ
เหมือนคนไข้กระสับกระส่าย เพื่อจะพ้นจากโรค ต้องการให้หมอ
พอใจด้วยทรัพย์จึงหายจากโรคได้ ฉะนั้นใด เราก็จึงเห็น ร้อย (ว่า ทาน
บริจาคเป็นอุบายเครื่องเปลื้องตนและสัตว์โลกทั้งสิ้น ให้พ้นจากโลก
คือสังขารทุกข์ทั้งสิ้นได้) จึงบำเพ็ญทานให้บริบูรณ์โดยไม่มีเศษเหลือ
เพื่อยังให้ต่อบกพรองให้เต็มเราจึงให้ทานแก่วนิพกเรามีได้อาลัย มิได้
หวังอะไร ได้ให้ทานเพื่อบรรลุมโพรญาณ ฉะนี้แล .

จบมหาสุทฺธสนจริยาที่ ๔

มหาโควินทจริยาที่ ๕

ว่าด้วยพระจริยาวัตรของโควินทพราหมณ์

[๕] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นพราหมณ์นามว่ามหาโควินทเป็น
ปุโรหิตของพระราช ๗ พระองค์ อันนรชนและเทวดาบูชา ใน
กาลนั้น เครื่องบรรณาการอันใดในราชอาณาจักรทั้ง ๗ ได้มีแล้วแก่
เรา เราได้ให้มหาทานร้อยล้านแสนโกฏิเปรียบด้วยสาครด้วย
บรรณาการนั้น เราจะเกลียดทรัพย์และข้าวเปลือกก็หาได้ และ
เราจะ ไม่มีการสังสมก็หาได้ แต่พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของ
เรา ฉะนั้น เราจึงให้ทานอย่างประเสริฐ ฉะนี้แล .

จบมหาโควินทจริยาที่ ๕

เนมิราชจริยา ที่ ๖

ว่าด้วยพระจริยาวัตรของพระเจ้าเนมิราช

[๖] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นมหาราชพระนามว่าเนมิเป็นบัณฑิต

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ต้องการกุศลอยู่ในพระนครมิถิลาอันอุดมในกาลนั้น เราได้สร้าง
ศาลา ๔ แห่ง อันมีหน้ามหลังละสี่ๆ เรายังทานให้เป็นไปในศาลา
นั้นแก่ เนื้อ นก และนรชนเป็นต้น ยังมหาทาน คือ เครื่อง
นุ่งห่ม ที่นอน และโภชนะ คือ ข้าว และน้ำ ให้เป็นไปแล้วไม่
ขาดสาย เปรียบเหมือนเสวก เข้าไปหานายเพราะเหตุแห่งทรัพย์
ย่อมแสวงหานายที่พึงให้อินดีได้ ด้วยกายกรรม วาจกรรม และ
มโนกรรมจันใด เราก็จินนนั้น จักแสวงหาพระสัพพัญญุตญาณใน
ภพทั้งปวง จึงยังสัตว์ทั้งหลายให้อิ่มหนำด้วยทาน แล้วปรารภนา
โฬริญาณอันอุดม ฉะนี้แล .

จบเนมิราชจริยาที่ ๖

จินทกumarจริยาที่ ๗

ว่าด้วยพระจริยาวัตรของพระจินทกumar

[๗] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นโอรสของพระเจ้าเอกราชมีนามว่า
จินทกumar อยู่ในพระนครปุมพดี ในกาลนั้นเราพ้นจากการบูชายัญ
แล้ว ออกไปจากที่บวงสรวงนั้นยังความสังเวชให้เกิดขึ้น แล้วยัง
มหาทานให้เป็นไป เราไม่ให้ทานแก่ทักษิณเยยบุคคลแล้วยอมไม่
ดื่ม น้ำ ไม่เคี้ยวของเคี้ยว และไม่บริโภคโภชนะ ๕-๖ ราตรีบ้าง
เปรียบเหมือนพ่อค้า รวบรวมสินค้าไว้แล้ว ในที่ใดจะมีลาภมาก
(ได้กำไรมาก) ก็นำสินค้าไปในที่นั้น จันใดเมื่ออาหารของตนที่เรา
ให้แล้วแก่คนอื่น มีกำลังมาก (มากมาย) จันนั้น (สิ่งของที่เรให้
ผู้อื่น มีกำลังมากกว่าสิ่งของที่ตนใช้เอง จันนั้น) เพราะฉะนั้น พาน
ที่เราให้อื่นจักเป็นส่วนร่อย เรารู้อำนาจประโยชน์นี้ จึงให้ทาน
ในภพน้อยภพใหญ่ เราไม่ถอยกลับ (ไม่ท้อถอย) จากการให้ทาน
เพื่อบรรลุมิถิลาญาณ ฉะนี้แล .

จบจินทกumarจริยาที่ ๗

สิริราชจริยาที่ ๘

ว่าด้วยพระจริยาวัตรของพระเจ้าสิริราช

[๘] ในกาลเมื่อเราเป็นกษัตริย์พระนามว่าสิริ อยู่ในพระนครอันมีนามว่า
อริฏฐะ เรานั่งอยู่ในปราสาทอันประเสริฐ ได้ดำริอย่างนี้ว่า ทานที่
มนุษย์พึงให้อย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เราไม่ได้ให้แล้ว ไม่มี แม้ผู้ใดพึงขอ
จักขุกะเรา เราก็จึงให้ไม่หวั่นใจเลย ท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่กว่า
ทวยเทพทรงทราบความดำริของเราแล้ว ประทับนั่งในเทพบริษท
ได้ตรัสพระดำรัสที่ว่าพระเจ้าสิริผู้มีฤทธิ์มาก ประทับนั่งในปราสาท
อันประเสริฐ พระองค์ทรงดำริถึงทานต่างๆ ไม่ทรงเห็นสิ่งที่ยังมิได้
ให้ห่อนั้นจะเป็นจริงหรือไม่หนอ ฉะนั้น เราจักทดลองพระองค์ดู
ท่านทั้งหลายพึงคอยอยู่สักครู่หนึ่ง เพียงเรารู้น้ำใจของพระเจ้าสิริ
เท่านั้น ท้าวสักกะจึงทรงแปลงเพศเป็นคนตาบอด มีกายสัน คีรีระ
หงอก หนึ่งหย่อน กระสับกระส่าย เพราะชรา เข้าไปเฝ้าพระราช
ในกาลนั้น อินทพราหมณ์นั้น ประคองพระพาหาเบื้องซ้ายขวา
ประนมกรอัญชลีเหนือเศียรได้กล่าวคำนี้ว่า ข้าแต่พระมหाराชาผู้
ทรงธรรม ทรงปกครองรัฐให้เจริญ ข้าพระองค์จะขออะไรของ
เกียรติคุณคือความยินดีในทานของพระองค์ ขจรไปในเทวดาและ
มนุษย์หน่วยตาแม่ทั้งสองของข้าพระองค์บอดเสียแล้ว ขอจงพระ-
ราชทานพระเนตรข้างหนึ่งแก่ข้าพระองค์เถิด แม้พระองค์จักทรงยัง
อติภาพให้เป็นไปด้วยพระเนตรข้างหนึ่ง เราได้ฟังคำของพราหมณ์
นั้นแล้ว ทั้งดีใจและสลดใจประคองอัญชลี มีปิติและปราโมทย์ ได้
กล่าวคำนี้ว่า เราคิดแล้วลงจากปราสาทมาถึงที่นี้บัดนี้เอง ท่านรู้จิต
ของเราแล้ว มาขอนัยน์ตา โอ ความปรารถนาของเราสำเร็จแล้ว
ความดำริของราบริบูรณ์แล้ว วันนี้ เราจักให้ท่านอันประเสริฐ ซึ่ง
เราไม่เคยให้ แก่ยาก มาฉันเนาะหมอสิริกะ จงชิมขมนอย่าชักช้า
อย่าครั้นคร้าม จงควักนัยน์ตาแม่ทั้งสองข้างออกให้แก่ฉณพนัก
เดียนั้น หมอสิริกะนั้นเราเตือนแล้ว เชื้อฟังคำของเรา ได้ควัก
นัยน์ตาทั้งสองออกให้แก่ยากทันที เมื่อเราจะให้ก็ดี กำลังให้ก็ดี
ให้แล้วก็ดี จิตของเราไม่เป็นอย่างอื่น เพราะเหตุแห่งพระโพธิญาณ
นั้นเอง จักขุทั้งสองเราจะเกลียดชังก็หามิได้ แมต่นเราก็มิได้
เกลียดชัง แต่พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรา ฉะนั้น เราจึง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ได้ให้อภัย ฉะนั้นแล .

จบสรีรราชจริยาที่ ๘

เวสสันดรจริยาที่ ๙

ว่าด้วยพระจริยาวัตรของพระเวสสันดร

[๙] นางกษัตริย์พระนามว่าผุสสดีพระชนนีของเรา พระนางเป็นมเหสี
ของท้าวสักกะ ในชาติที่ล่วงมาแล้ว ท้าวสักกะจอมเทพทรงเห็นว่า
พระนางจะสิ้นอายุ จึงตรัสตั้งนี้ว่า เราจะให้พร ๑๐ ประการแก่เธอ
นางผู้เจริญ จะปรารถนาพรอันใด พอท้าวสักกะตรัสอย่างนี้เท่านั้น
พระเทวีนั้นได้ทูลท้าวสักกะ ดังนี้ว่า หม่อมฉันมีความผิดอะไรหรือ
หรือพระองค์เกลียดหม่อมฉันเพราะเหตุใด จึงจะให้หม่อมฉัน
เคลื่อนจากสถานอันรื่นรมย์เหมือนลมพัดให้ต้นไม้อ้วนไหม้ จะนั้น
เมื่อพระนางผุสสดีตรัสอย่างนี้ ท้าวสักกะนั้นได้ตรัสกะพระนางดังนี้
อีกว่า เธอไม่ได้ทำความชั่วเลย และจะไม่เป็นที่รักของเราก็ดำรงไว้
แต่อายุของเรามีประมาณเท่านั้นเอง เวลานี้เป็นเวลาที่เราจักต้องจุติ
เธอจงรับเอาพร ๑๐ ประการอันประเสริฐสุด ที่ฉันให้เถิด พระนาง
ผุสสดีนั้น มีพระทัยยินดี ราเริงเบิกบานพระทัย ทรงรับเอาพร ๑๐
ประการซึ่งเป็นพรอันท้าวสักกะพระราชทานทรงทำเราไว้ในภายใน
พระนางผุสสดีนั้น จุตจากดาวดึงส์นั้นแล้ว มาบังเกิดในตระกูล
กษัตริย์ ได้สมาคมกับพระเจ้ากรุงสุชัย (เป็นมเหสีของพระเจ้า
กรุงสุชัย) ในพระนครเชตตร ในกาลเมื่อเราลงสู่พระครรภ์ของ
พระนางผุสสดี พระมารดาที่รัก ด้วยเดชของเรา พระมารดาของเรา
เป็นผู้ยินดีในทานทุกเมื่อ ทรงให้ทานแก่คนยากจน คนป่วยไข้

(กระสับกระส่าย) คนแก่ ยาก คนเดินทาง สมณพราหมณ์คนสิ้น

เนื้อปราศตัว คนไม่มีอะไรเลย พระนางผุสสดีทรงพระครรภ์ครบ
๑๐ เดือน เมื่อพระเจ้าสุชัยทรงทำประทักษิณพระนคร พระนางก็
ประสูติเรา ณ ท่ามกลางถนนของพวกคนค้าขาย นามของเราจึงไม่
เนื่องข้างฝ่ายพระมารดา และไม่เกิดเนื่องข้างฝ่ายพระบิดา เพราะเรา
เกิดที่ถนนของคนค้าขายนี้ ฉะนั้น เราจึงมีชื่อว่าเวสสันดร ในกาล
เมื่อเราเป็นทารกอายุ ๘ ปีแต่กำเนิด ในกาลนั้น เรานั่งอยู่ในปราสาท
คิดเพื่อจะให้ท่านว่า เราพึงให้หทัย จักขุ แม้นเนื้อและเลือด เราพึง
ให้ท่านทั้งกาย ถ้าใครได้ยินแล้ว พึงขอของเรา เมื่อเราคิดถึงความเป็น
จริง จิตของเราไม่หวั่นไหว ไม่ห่อหุ้ม ในขณะนั้น แผ่นดิน
เขาสีเนรราชและป่าหิมพานต์ได้หวั่นไหว ในเดือนเต็มวันอุโบสถที่
๑๕ ทุกทั้งเดือน เราขึ้นจอมมณฑลหัตถิปัจฉัยนาค เข้าไปยังศาลาเพื่อ
จะให้ท่านพราหมณ์ทั้งหลายชาวกาลิงครัฐ ได้มาหาเราได้ขอพระ
ยาชสารทรง อันประกอบด้วยมณฑลหัตถิกะเราว่า ชนบทฝนไม่ตก
เกิดทุกข์ภัย อดอยากมากมาย ขอพระองค์ทรงโปรดพระราชทาน
พระยาชสารตัวประเสริฐ เผือกผ่อง อันเป็นขางมงคลอุดม
พราหมณ์ทั้งหลายขอสิ่งใดกะเรา เรายอมให้สิ่งนั้นไม่หวั่นไหวเลย
เราไม่ซ่อนเร้นของที่มีอยู่ ใจของเรายินดีในทาน เมื่อยากมาถึงแล้ว
การห้าม (การไม่ให้) ไม่สมควรแก่เรา กตลสมาทานของเราอย่า
ทำลายเสีย เราจักให้ชสารตัวประเสริฐ เราได้จับวงพระยาชสาร
วางลงบนมือพราหมณ์แล้วจึงหลั่งน้ำเต้าทองลงบนมือ ได้ให้พระ-
ยาชสารแก่พราหมณ์ เมื่อเราให้พระยามงคลชสารอันอุดม เผือก
ผ่อง อีก แม้นในกาลนั้น แผ่นดินเขาสีเนรราช และป่าหิมพานต์
ก็ได้หวั่นไหว เพราะเราให้พระยาชสารนั้น ชาวพระนครสีพีพากัน
โกรธเคือง มาประชุมกันแล้ว ขับไล่เราจากแคว้นแคว้นของตนว่า
จงไปยังภูเขาวงกต เมื่อชาวพระนครเหล่านั้นขับไล่ จิตของเราไม่
หวั่นไหว ไม่ห่อหุ้ม เราได้ขอพรอย่างหนึ่ง เพื่อจะยังมหาทานให้เป็น
ไป เมื่อเราขอแล้ว ชาวพระนครสีพีทั้งหมด ได้ให้พรอย่างหนึ่ง
แก่เรา เราจึงให้อาภรณ์อันหนึ่งไปตีประกาศว่าเราจะให้มหาทาน
ครั้งเมื่อเราให้ทานอยู่ในโรงทานนั้น เสียงดังกึกก้องดังมียอมเป็นไป
ว่า ชาวพระนครสีพีขับไล่พระเวสสันดรนี้เพราะให้ทาน พระองค์
จะยังให้ทานอีกเล่า เราได้ให้ช้าง ม้า รถ ทาสี ทาส แม่โค ทรัพย์
ครั้งให้มหาทานแล้ว ก็ออกจากพระนครไปในกาลนั้น ครั้นเราออก
จากพระนครแล้ว กลับผินหน้ามาเหลียวดู แม้นในกาลนั้น แผ่นดิน

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒

เขาสีเนรราชและป่าหิมพานต์ ก็หวั่นไหว เราให้ม้าสินธพ ๔ ตัว และรถ แล้วยืนอยู่ที่ทางใหญ่ ๔ แยก ผู้เดียวไม่มีเพื่อนสอง ได้กล่าวกะพระนางมัทรีเทวีดังนี้ว่า ดูกุมารแก้วมัทรี เธอจงอุ้มกัณหากุมาริเถิด เพราะเธอเป็นน้องคงเบากว่า พี่จะอุ้มพ่อชาลี เพราะเขาเป็นพี่ คงจะหนักพระนางมัทรีทรงอุ้มแม่กัณหาผู้อ่อนน้อม ดังดอกปทุมและบัวขาว เราได้อุ้มพ่อชาลีหน่อกษัตริย์ เปรียบดังแท่งทองคำชนทั้ง ๔ เป็นกษัตริย์สุขุมลชาติเกิดในสกุลสูง ได้เสด็จดำเนินไปตามทางอันขรุขระและราบเรียบ ไปยังเขาวงกต มนุษย์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง เดินตามมาในหนทางก็ดี สวนทางมาก็ดี เราทั้งหลายได้ไต่ถามเขาถึงหนทางว่า เขาวงกตอยู่ที่ไหน เขาเห็นเราทั้งหลาย ณ ที่นั้นแล้ว ได้เปล่งเสียงอันประกอบด้วยกรุณาว่า กษัตริย์เหล่านั้นจะต้องได้เสวยทุกขอย่างยิ่ง เพราะเขาวงกตยังไกล ถ้าพระกุมารทั้งหลายเห็นต้นไม้อันมีผลในป่าใหญ่ พระกุมารกุมารก็จะทรงกรรแสง เพราะเหตุแห่งผลไม้นั้น ต้นไม้อันทั้งหลายอันสูงใหญ่ไพศาล เห็นพระกุมารกุมารทรงกรรแสงก็โหมยอดลงมาหาพระกุมารและพระกุมาริเอง พระนางมัทรีผู้ทรงความงามทั่วสรรพางค์ ทรงเห็นความอัศจรรย์นี้ อันไม่เคยมีมา น้าชนลูกชนพอง จึงยังสาธุการให้เป็นไปว่า ความอัศจรรย์อันไม่เคยมีในโลก บังเกิดชนชั้นหนอ หมู่มิได้น้อมยอดลงมาเอง ด้วยเดชแห่งพระเวสสันดร เทวดาทั้งหลายได้ย่นทางให้ ด้วยความเอ็นดูพระกุมารกุมาร ในวันที่เราออกจากพระนครสีพีนั้นเอง เราทั้ง ๔ ได้ไปถึงเจตริภูมิในกาลนั้น พระราชา (เจ้า) หกหมื่นองค์ อยู่ในพระนครมาตละ ต่างก็ประณมกรอัญชลีพากันร้องไห้มาหา เราเจราจาปราศรัยกับโอรสของพระเจ้าเจตราชเหล่านี้อยู่ ณ ที่นั้น ให้โอรสของพระเจ้าเจตราชเหล่านั้นกลับที่ประทับแล้ว ได้ไปยังเขาวงกต ท้าวสักกะจอมเทวดา ตรัสเรียกวิสุทธกรรมเทพบุตรผู้มีฤทธิ์มาก แล้วรับสั่งให้ไปเนรมิตบรรณศาลอย่างสวยงาม นารีนรมย์สำหรับเป็นอาศรม เราทั้ง ๔ คน มาถึงป่าใหญ่อันเขียวเสวยอ้ออิงไม้เกลื่อนกล่นด้วยฝูงชนอยู่ในบรรณศาลานั้น ณ เชิงเขา ในกาลนั้น เขา พระนางมัทรีเทวี พ่อชาลีและแม่กัณหาทั้งสอง บรรเทาความเศร้าโศกของกันและกันอยู่ในอาศรม เราศึกษาเด็กทั้งสองอยู่ในอาศรม อันไม่ว่างเปล่า พระนางมัทรีนำผลไม้มาเลี้ยงคนทั้งสาม เมื่อเราอยู่ในป่าใหญ่ ชุกพราหมณ์เดินเข้ามาหาเรา ได้ขอบูตรทั้งสองของเรา คือ พ่อชาลีและแม่กัณหาขึ้นมา เพราะได้เห็นนาคเข้ามาหา ความร่าเริงเกิดขึ้นแก่เรา ในกาลนั้น เราได้พาบุตรทั้งสองมาให้แก่พราหมณ์ เมื่อเราสละบุตรทั้งสองของตนให้แก่ชุกพราหมณ์ในกาลใด แม้ในกาลนั้น แผ่นดิน เขาสีเนรราช และป่าหิมพานต์ ก็หวั่นไหว ท้าวสักกะทรงแปลงเพศเป็นพราหมณ์ เสด็จลงจากเทวโลก มาขออนางมัทรีผู้มีศีลมีจริยาวัตรอันงาม กะเราอีก เรามีความดำริแห่งใจอันเลื่อมใส จัปพระหัตถ์พระนางมัทรี ยังฝ่ามือให้เต็มด้วยน้ำ ได้ให้พระนางมัทรีแก่พราหมณ์นั้น เมื่อเราให้พระนางมัทรี หมู่วเทวดาในอากาศเบิกบาน (พลอยยินดี) แม้ในกาลนั้น แผ่นดิน เขาสีเนรราช และป่าหิมพานต์ ก็หวั่นไหว เราสละพ่อชาลีแม่กัณหาขึ้นมาผู้ธิดา และพระนางมัทรีเทวีผู้มีจริยาวัตรอันงาม ไม่คิดถึงเลย เพราะเหตุแห่งโพธิญาณนั่นเอง เราจะเกลียดบุตรทั้งสองหาไม่ได้ จะเกลียดพระนางมัทรีก็หาไม่ได้ แต่สัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรา ฉะนั้นเราให้บุตรและภรรยาผู้เป็นที่รัก อีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระมารดาและพระบิดาเสด็จมาพร้อมกัน ณ ป่าใหญ่ ทรงกรรแสงสะอึกสะอื้นนำสาธุการ ตรัสถามถึงสุขทุกข์กันอยู่ เราได้เข้าเฝ้าพระมารดาและพระบิดาทั้งสองผู้เป็นที่เคารพด้วยหิริและโอตตปัสสะ แม้ในกาลนั้น แผ่นดินเขาสีเนรราช และป่าหิมพานต์ ก็หวั่นไหวอีกครั้งหนึ่งเรากับบรรดาพระญาติของเราออกจากป่าใหญ่ จักเข้าสู่พระนครเชตุดร อันเป็นนครนารีนรมย์ แก้ว ๗ ประการตกลงแล้ว มหาเมฆยังฝนให้ตก (มหาเมฆยังฝนแก้ว ๗ ประการให้ตกลง) แม้ในกาลนั้นแผ่นดิน เขาสีเนรราชและป่าหิมพานต์ ก็หวั่นไหว แม้แผ่นดินนี้ไม่มีจิตใจไม่รู้สุขและทุกข์ ก็หวั่นไหวถึง ๗ ครั้ง เพราะกำลังแห่งทานของเรา ฉะนั้นแล .

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
จบเวสสันดรจริยาที่ ๙
สสปีณทัตจริยาที่ ๑๐

ว่าด้วยจริยาวัตรของสสปีณทัต

[๑๐] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นกระต่ายเที่ยวอยู่ในป่า มีหญ้า
ใบไม้ ผักและผลไม้เป็นภักษา เว้นจากการเบียดเบียนผู้อื่น ใน
กาลนั้น ถึง สุนัขจึงจอก ลูกนาค และเราเป็นสหายอยู่ร่วมกัน
มาพบกันทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า เราสั่งสอนสหายเหล่านั้นในกุศล-
ธรรมและอกุศลธรรมว่าท่านทั้งหลาย จงเว้นบาปกรรมเสีย จงตั้งอยู่
ในกรรมอันงาม เราเห็นพระจันทร์เต็มดวงในวันอุโบสถ จึงบอก
แก่สหายเหล่านั้นว่า วันนี้เป็นวันอุโบสถ ท่านทั้งหลายจงตระ-
เตรียมทานทั้งหลายเพื่อให้แก่ทักษิณโดยยบบุคคล ครั้นให้ทานแก่ทักษิ
ณโดยยบบุคคลแล้ว จงรักษาอุโบสถ สหายเหล่านั้นรับคำของเราว่า
สาธุ แล้วได้ตระเตรียมทานต่างๆ ตามสติกำลัง แล้วแสวงหา
ทักษิณโดยยบบุคคล เรานอนคิดถึงทานอันสมควรแก่ทักษิณโดยยบบุคคล
ว่า ถ้าเราพึงได้ทักษิณโดยยบบุคคล เราจักให้อะไรเป็นทาน ภา ถั่วเขียว
ถั่วเหลือง ข้าวสาร และเปரிய ของเราไม่มี เราเลี้ยวชีวิตด้วยหญ้า
ถ้าทักษิณโดยยบบุคคลมาลัगतานหนึ่ง เพื่อขอให้สำนักของเรา เราพึง
ให้ตนของตน ทักษิณโดยยบบุคคลจักไม่ไปเปล่า ทำวสิกกะทรทราบ
ความดำริของเราแล้ว แปลงเพศเป็นพรหมณ์เสด็จเข้ามาอย่างสำนัก
ของเรา เพื่อทรงทดลองทานของเรา เราเห็นพรหมณ์นั้นแล้วก็ยินดี
ได้กล่าวคำนี้ว่าท่านมาถึงในสำนักของเรา เพราะเหตุแห่งอาหาร
เป็นการดีแล้ว วันนี้เรจักให้ทานอันประเสริฐที่ใครๆ ไม่เคยให้
แก่ท่าน ท่านผู้ประกอบด้วยศีลคุณ การเบียดเบียนผู้อื่นไม่ควรแก่
ท่าน ท่านจงไปนำเอาไม้ต่างๆ มาก่อไฟขึ้น เรจักปิ้งตัวของเรา
ท่านจักได้กินเนื้อที่สูกพรหมณ์รับคำแล้ว มีใจราเริง นำเอาไม้ต่างๆ
มาได้ทำเชิงตะกอนใหญ่ ทำเป็นห้องอันเต็มด้วยถ่านเพลิงก่อไฟ
โพล่งขึ้น ณ ที่นั้นทันทีเหมือนไฟนั้นเป็นกองใหญ่จะนั้น เราสลัด
ตัวอันมีธุลีแล้ว เข้าไปนั่งอยู่ข้างหนึ่งในเมื่อกองไฟอันไฟติดทั่ว
แล้ว เป็นครันตระลอบอยู่ ในกาลนั้น เราโดดลงในท่ามกลางระหว่าง
เปลวไฟ น้ำเย็นอันผู้ใดผู้หนึ่งด่ำลงแล้ว ย่อมระจับความกระวน
กระวายและความร้อน ย่อมให้ความยินดีและปิติ จันใดในกาลเมื่อ
เราเข้าไปยังไฟที่ลุกโพล่ง ก็จันนั้นเหมือนกันความกระวนกระวายทั้งปวง
ย่อมระจับ ดั่งด่ำลงในน้ำเย็นจะนั้น เราได้ให้แล้วซึ่งกายทั้งสิ้น
โดยไม่เหลือ คือ ขน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก และชิ้นเนื้อหทัย
แก่พรหมณ์ ฉะนั้นแล .

จบสสปีณทัตจริยาที่ ๑๐

รวมจริยาที่มีในวรรณนี้ คือ

อกิตติดาบส สังฆพรหมณ์ พระเจ้าธัญชัยกัรราช พระเจ้ามหา
สุทนต์จักรพรรดิราช มหาโควินทพรหมณ์ พระเจ้าเนมิราช จันท-
กุมารพระเจ้าสิริราช เวสสันดร และสสปีณทัตผู้ให้ทานอันประเสริฐ
ในกาลนั้น เป็นเราเอง ทานเหล่านี้เป็นบริวารแห่งทาน เป็นทาน
บารมี เราได้ให้ชีวิตเป็นทานแก่ยากจึงยังบารมีนี้ให้เต็มได้ เราเห็น
ยากเข้ามาเพื่อขอแล้ว ได้สละตนของตนให้ ความเสมอด้วยทาน
ของเราไม่มี นี่เป็นทานบารมีของเรา ฉะนั้นแล .

จบการบำเพ็ญทานบารมีที่ ๑

สลิวนาคจริยาที่ ๑

ว่าด้วยจริยาวัตรของพระยาช้างสลิวนาค

[๑๑] ในกาลเมื่อเราเป็นกฤษณสีนมารดาอยู่ในป่าหิมพานต์ ในกาลนั้น
ในพื้นที่ผืนดินนี้ ไม่มีอะไรที่จะเสมอด้วยศีลคุณของเรา พรานป่า
พบเราในป่าใหญ่แล้ว ได้กราบทูลแด่พระราชว่า ข้าแต่พระราช
ผู้ใหญ่ ช้างมงคลอันสมควรเป็นพระที่นั่งทรง มีอยู่ในป่าใหญ่ อัน
การจับช้างนั้นไม่ต้องขุดคุ้ย แม้การปิกเสาะลงและการขุดหลุมลง ก็
ไม่ต้องในขณะที่จับเข้าที่วงเท่านั้น ช้างนั้นก็จะมา ณ ที่นี้เอง
พระเจ้าข้า ฝ่ายพระราชได้ทรงฟังคำของพรานป่านั้นแล้วทรงดี

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
พระทัย ทรงส่งไปซึ่งความทุกข์ซึ่งเป็นอาจารย์ผู้ฉลาดศึกษาดีแล้ว
ความทุกข์นั้น ไปแล้ว ได้พบช้างกำลังถอนงาบัวอยู่ในสระบัวหลวง
เพื่อต้องการเลี้ยงมารดาความทุกข์รู้สึกลึกซึ้งของเรา พิจารณาคุณลักษณะ
แล้วกล่าวว่า มานี้แน่แล้วได้จับเข้าที่วงของเรา ในกาลนั้น
กำลังของเราที่มีอยู่ในกายตามปรกติอื่นใด วันนี้กำลังของเรานั้น
เสมอเหมือนกับกำลังของช้างหลายพัน ถ้าเราโกรธแก้ความทุกข์
เหล่านั้นผู้เข้ามาใกล้เพื่อจับเราเราพึงสามารถจะเหยียบย่ำเขาเหล่านั้น
ได้แม้ตลอดราชสมบัติของมนุษย์แต่ถึงแม้เราจะถูกเขาใส่ไว้ในเสา
ตลุงเราก็ไม่ทำจิตโกรธเคือง เพื่อรักษาศีล เพื่อบำเพ็ญบารมีให้บริบูรณ์
ถ้าเขาเหล่านั้นพึงทำลายเราที่เสาตลุงนี้ด้วยขวานและหอกซัด เรา
ก็จะไม่โกรธเขาเหล่านั้นเลยเพราะเรากลัวศีลของเราจะขาด ฉะนั้นแล .

จบสัลลวณาคจริยาที่ ๑

ภุทิตตจริยาที่ ๒

ว่าด้วยจริยาวัตรของภุทิตตนาคราช

[๑๒] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นพระยานาคชื่อภุทิตต มีฤทธิ์มาก
เราไปยังเทวโลกพร้อมกับท้าววิรูปักษ์มหาราช ในเทวโลกนั้น เรา
ได้เห็นเทพยดาผู้สมบุรณ์ด้วยความสุขโดยส่วนเดียว จึงสมทาน
ศีลวัตร เพื่อต้องการจะไปยังสวรรค์นั้น เราชำระร่างกาย บริโภค
อาหารพอเป็นเครื่องเลี้ยงอาชีพอแล้ว อธิษฐานอุโบสถมรณัง ๔
ประการว่าผู้ใดพึงทำกิจด้วยฝ่าหนึ่งกิต ด้วยเนื้อกิต ด้วยเอ็นกิต
ด้วยกระดูกกิต ขอผู้นั้นจงนำเอาอวัยวะที่เราให้ไปเกิด แล้วนอน
อยู่บนยอดจอมปลวก พราหมณ์เฝ้าลัมพาน อันบุคคลผู้ไม่รู้อุปการะที่
บุคคลอื่นทำแล้ว บอกแล้ว ได้จับเราใส่ไว้ในตะกร้า ให้เราเล่น
ในที่นั้นๆ แม้เมื่อพราหมณ์เฝ้าลัมพานใส่เราไว้ในตะกร้า แม้เมื่อ
บีบเราด้วยฝ่ามือ เราก็ไม่โกรธเพราะเรากลัวศีลของเราจะขาด การ
ที่เราบริจาตชีวิตของตนเป็นของเบาแม้กว่าหย้า การล่วงศีลของเรา
เป็นเหมือนดังว่าแผ่นดิน เราพึงสละชีวิตของเราสิ้นร้อยชาติเนื่องๆ
เราไม่พึงทำลายศีลแม้เพราะเหตุแห่งทวีปทั้ง ๔ ถึงแม้เราจะถูก
พราหมณ์เฝ้าลัมพานใส่ไว้ในตะกร้าเราก็มิได้ทำจิตให้โกรธเคือง เพื่อ
รักษาศีลเพื่อบำเพ็ญศีลบารมีให้เต็ม ฉะนั้นแล .

จบภุทิตตจริยาที่ ๒

จัมเปยยกจริยาที่ ๓

ว่าด้วยจริยาวัตรของจัมเปยยนาคราช

[๑๓] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นพระยานาคชื่อจัมเปยยกะมีฤทธิ์มาก
แม้ในกาลนั้น เราเป็นผู้ประพฤดิธรรมเพียบพร้อมด้วยศีลวัตร หมอ
งูได้จับเราผู้ประพฤดิธรรม รักษาอุโบสถให้เล่นร่ายอยู่ที่ใกล้ประตู
พระราชวัง หมอองุ่นคิดเอาสีเช่นใด คือ สีเขียว สีเหลือง หรือ
สีแดง เรายอมเปลี่ยนไปตามจิตของเขา แปลงกายให้เหมือนที่เขา
คิดเราได้ทำน้ำให้เป็นบกบ้าง ได้ทำบกให้เป็นน้ำ ถ้าเหล่าเรา
โกรธเคืองต่อหมอองุ่น ก็พึงทำเขาให้เป็นเถาโดยจับปล้น ถ้าเรา
จักเป็นไปตามอำนาจจิตเราก็จักเสื่อมจากศีล เมื่อเราเสื่อมจากศีล
ประโยชน์อันสูงสุดจะไม่สำเร็จ กายของเรานี้จึงแตกไป จงระจัด
กระจายอยู่ ณ ที่นี้ เหมือนเกลบกระจัดกระจายอยู่ก็ตามเกิด เราจะ
ไม่ทำลายศีล ฉะนั้นแล .

จบจัมเปยยกจริยาที่ ๓

จุฬโพธิจริยาที่ ๔

ว่าด้วยจริยาวัตรของจุฬโพธิปริพาชก

[๑๔] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นปริพาชกชื่อจุฬโพธิ มีศีลงามเรา
เห็นภพโดยเป็นสิ่งที่น่ากลัว จึงออกบวชเป็นดาบส นางพราหมณ์ผู้มี
ผิวพรรณดังทองคำ ซึ่งเป็นภรรยาของเราแม้นางก็มีได้อาลัยในวิภว
ออกบวชเป็นตาปสินี เราทั้งสองไม่มีความอาลัย ตัดพวงพ้องขาด
ไม่หวังโยในตระกูลและหมู่ญาติเที่ยวไปยังบ้านและนิคม มาถึงยัง
พระนครพาราณสี เราทั้งสองอยู่ ณ ที่นั้น มีปัญหาไม่เกี่ยวข้องใน
ตระกูลและคณะ เราทั้งสองอยู่ในพระราชอุทยานอันไม่เคลื่อนกล่น
สงัดเสียงพระราชาสัตตังหอดพระเนตรพระราชอุทยานได้ทอด
พระเนตรเห็นนางพราหมณ์ จึงเสด็จเข้ามาหาเราแล้วตรัสถามว่า นาง

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
พราหมณ์คนนี้เป็นอะไรกับท่าน เป็นภริยาของใครเมื่อพระราชชาตรัส
ถามอย่างนี้เราได้ทูลแก่พระองค์ดังนี้ว่า นางพราหมณ์นี้ไม่มีภริยาของ
อาดภาพ เป็นผู้ประพฤติธรรมร่วมกันเป็นผู้มีคำสอนร่วมกัน พระ-
ราชาทรงกำหนดหนักหน่วงในนางพราหมณ์นั้นจึงรับสั่งให้พวกราช-
บุรุษจับ ทรงบีบคั้นด้วยกำลังสั่งให้นำเข้าไปยังภายในพระนคร เมื่อ
ภริยาเก่าของเราเกิดร่วมกันมีคำสอนร่วมกัน ถูกฉุดคร่าไปความ
โกรธจึงเกิดแก่เรา เราระลึกถึงศีลวัตรได้พร้อมกับความโกรธที่เกิดขึ้น
เราชมความโกรธได้ ณ ที่นั่นเอง ไม่ให้มันเจริญขึ้นไปอีก ถ้าใครๆ
ฟังเอาหอกอันคมกริบแทงนางพราหมณ์นั้น เราก็ก็นั่งทำลายศีล
ของเราเลย เพราะเหตุแห่งโพธิญาณเท่านั้นเรารู้จักเกลียดนางพราหมณ์
นั้นก็หาไม่ได้ และเราจะไม่มีกำลังก็หาไม่ได้ เพราะพระสัมพันธญาณ
เป็นที่รักของเรา ฉะนั้นเราจึงรักษาศีลไว้ ฉะนั้นแล .

จบอุพพิโสจจริยาที่ ๔

มหิสราขจริยาที่ ๕

ว่าด้วยจริยาวัตรของพระยากระบือ

[๑๕] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นกระบือ เทียวอยู่ในป่าใหญ่มีกาย
อ้วนพี มีกำลังมากใหญ่โต ดูหน้ากลัวพิลึก ประเทศใดๆ ในป่า
ใหญ่นั้นอันเป็นที่อยู่ของฝูงกระบือ มียอที่เรื้อมเขากดี ที่ชอกหัวธาร-
เขากดี ที่โคนไม้ก็ดีที่ใกล้บึงก็ดี เราเทียวไปในที่นั้นๆ เมื่อเราเทียว
ไปในป่าใหญ่ ได้เห็นสถานที่อันเจริญเราจึงเข้าไปสู่ที่นั้น แล้วยืน
พักอยู่และนอนอยู่ ครั้นนั้น ลิงป่าผู้ลามก หลกหลิก ลอกแลงมา
ณ ที่นั้น ถ้ายอจระเข้สวาวะรดเราที่คอที่หน้าผาก ที่คิ้ว ย่อม
เบียดเบียนเราวันหนึ่งครั้งหนึ่ง วันที่ ๒ วันที่ ๓ แม้วันที่ ๔ ก็วัน
ละครั้ง เราจึงเป็นผู้อันลึงนั้นเบียดเบียนตลอดกาลทั้งปวง เทวดา
เห็นเราถูกลึงเบียดเบียน ได้กล่าวกะเราดังนี้ว่า ท่านจงยังลึงลามก
ตัวนี้ให้ฉิบหายตายโหงเสีย ด้วยเขาและกบเกิด เมื่อเทวดากล่าว
อย่างนี้ในครั้งนั้นแล้ว เราได้ตอบเทวดานั้นว่าเหตุไร ท่านจะให้เรา
เป็นอนาถกตพื่อนลามกไม่เจริญเล่า ถ้าเราฟังโกรธต่อลึงนั้น เราก็ก็นั่ง
เป็นผู้เลวกว่ามัน ศีลของเราก็จะพังแตก และวิญญูชนทั้งหลายก็จะ
พึงติเตียนเรา เราเป็นผู้บริสุทธิ์ ตายเสียยังประเสริฐกว่าความเป็นอยู่
ที่น่าละอายอีกอย่างไรเรารู้จักเบียดเบียนผู้อื่นแม้เพราะเหตุแห่งชีวิต
บุคคลผู้มีปัญญา อุดกลั่นคำพูดหมิ่นในเพราะของคนเลวคนปานกลาง
และคนชั้นสูง ย่อมได้อย่างนี้ตามใจปรารถนา ฉะนั้นแล .

จบมหิสราขจริยาที่ ๕

รุรมิจจริยาที่ ๖

ว่าด้วยจริยาวัตรของพระยาเนื้อ

[๑๖] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นพระยาเนื้อชื่อรุรมิชนสีเหลืองคล้าย
หลอมทองคำ ประกอบด้วยศีลอันบริสุทธิ์ยิ่ง เราเข้าไปอาศัยอยู่ ณ
ประเทศนารินทร์มย เป็นรัศมีสถาน สัตว์เรียบปราศจากมนุษย์ เป็น
ที่ยินดีแห่งใจ ใกล้ฝั่งคงคา ครั้นนั้น บุรุษถูกเจ้าหน้ทวงถาม จึงโดด
ลงในแม่น้ำ ในกระแสน้ำข้างเหนือ ด้วยคิดว่า เราจะเป็นหรือตาย
ก็ตามที่ เขาถูกกระแสน้ำพัดไปในแม่น้ำใหญ่ ตลอดคืนตลอดวัน
ร้องไห้คร่ำครวญครวญจะสงสาร ลอยไปในท่ามกลางคงคา เราฟังเสียง
ของเขาผู้ร้องไห้คร่ำครวญครวญจะสงสารแล้ว ไปยืนอยู่ที่ฝั่งคงคา
ได้ถามว่า ท่านเป็นคนเช่นไร เขาอันเราถามแล้ว ได้แจ้งเหตุของตน
ในกาลนั้นว่า เราเป็นผู้ถูกเจ้าหน้ทำให้สะดุ้งกลัว จึงเล่นมายัง
มหานทีนี้เราทำความกรณแก่เขา สละชีวิตของเราให้ว่ายน้ำไปนำเขา
มาในเวลากลางคืน ข้างแรมเรารู้กาลว่า เขาหายเหน็ดเหนื่อยแล้ว
ได้กล่าวกะเราดังนี้ว่า เราจะขอพรกะท่านสักข้อหนึ่ง คือ ท่านอย่า
บอกเราแก่ใครๆ เขาไปยังพระนครแล้ว พระราชาตรัสถาม จึงกราบ
ทูลเพราะต้องการทรัพย์ เขาได้พาพระราชามายังที่อยู่ของเรา เรา
กราบทูลเหตุการณ์ทุกอย่างแด่พระราช พระราชาทรงสดับคำของเรา
แล้วทรงสวดอุทิศจะยังบุรุษนั้น ตรัสว่า เราจักฆ่าคนลามกผู้ประทุษ
ร้ายมิตรเสียในที่นี้แหละ เราตามรักษาคณประทุษร้ายมิตรนั้น ได้
มอบตนของเราถวายว่า ข้าแต่มหाराชา ขอได้ทรงโปรดก่อนเกิด
พระเจ้าข้า ข้าพระบาทจะกระทำตามพระราชประสงค์ของพระราช

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
เราตามรักษาศีลของเรา ไม่ใช่เราตามรักษาชีวิตของเราเพราะในกาล
นั้น เราเป็นผู้มีศีลเพราะเหตุแห่งโพธิญาณนั่นเอง ฉะนั้นแล .

จบรุมิคจริยาที่ ๖

มาตังคจริยาที่ ๗

ว่าด้วยจริยาวัตรของมาตังคชฎิล

[๑๓] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นชฎิล มีความเพียรอันแรงกล้า มีนาม
ชื่อว่ามาตังคะ เป็นผู้มั่งคั่ง มีจิตมั่นคงดี เราและพราหมณ์คนหนึ่ง
อยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำคงคา เรายู่ข้างเหนือ พราหมณ์อยู่ข้างใต้ พราหมณ์
เที่ยวไปตามริมฝั่ง ได้เห็นอาศรมของเราข้างเหนือน้ำบริภาษเราใน
ที่นั้น แล้วแข่งให้เราศีรษะแตกถ้าเราพึงโกรธต่อพราหมณ์นั้น ถ้า
เราไม่คุ้มครองศีล เราแลดูพราหมณ์นั้นแล้ว พึงทำให้เป็นดังเถาได้
ครั้งนั้นพราหมณ์นั้นโกรธเคืองมีใจประทุษร้าย แข่งเรามุ่งหมายจะให้
ศีรษะแตก ค่าแข่งนั้นจะตกลงบนศีรษะของเราเอง เราช่วยเปลื้อง
เขาให้พ้นโดยควร เราตามรักษาศีลของเรา ไม่ใช่เรารักษาศีลของเรา
เพราะในกาลนั้น เราเป็นผู้มีศีลเพราะเหตุแห่งโพธิญาณนั่นเอง
ฉะนั้นแล .

จบมาตังคจริยาที่ ๗

ธรรมเทวปุตตจริยาที่ ๘

ว่าด้วยจริยาวัตรของธรรมเทพบตร

[๑๔] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นเทพบตรชื่อว่าอัมโม มีอานุภาพมาก
มีฤทธิ์มาก บริวารมากเป็นผู้ดูแลเคราะห์แก่โลกทั้งปวง เราชักชวนให้
มหาชนสมาทานกตลกรรมบถ ๑๐ ประการ เทียบไปยังบ้านและนิคม
มีมิตรสหาย มีบริวารชน ในกาลนั้น เทพบตรลามก เป็นผู้ตระหนี่
แสดงอกตกรรมบถ ๑๐ ประการ แม้เทพบตรนั้น ก็เที่ยวไปใน
แผ่นดินนี้ มีมิตรสหาย มีบริวารชน เราทั้งสอง คือ ธรรมวาที
เทพบตรและอธรรมวาทีเทพบตร เป็นข้าศึกแก่กัน เราทั้งสองนั่งรถ
สวนทางกันมา ชนรถของกันและกันที่แการรถ การทะเลาะวิวาทอัน
พึงกลัวย่อมเป็นไปแก่เทพบตรทั้งสองผู้ประกอบด้วยกัลยาณธรรม
และบาปธรรม มหาสงครามปรากฏแล้ว เพื่อต้องการจะให้กันและ
กันหลีกทาง ถ้าเราพึงโกรธเคืองอธรรมเทพบตรนั้น ถ้าเราพึงทำลาย
ตบะคุณเราพึงทำอธรรมเทพบตรนั้นพร้อมทั้งบริวารให้เป็นจตุรสุลได้
แต่เพื่อจะรักษาศีลไว้ เราจึงระงับความปรารถนาแห่งใจเสียพร้อมทั้ง
บริษัท ได้หลีกทางให้แก่อธรรมวาทีเทพบตร พร้อมกับเมื่อเราหลีก
จากทาง ทำการระงับจิตได้ แผ่นดินได้ให้ช่องแก่อธรรมเทพบตร
ในขณะนั้น ฉะนั้นแล .

จบธรรมเทวปุตตจริยาที่ ๘

ขยทิสจริยาที่ ๙

ว่าด้วยพระจริยาวัตรของพระเจ้าขยทิส

[๑๕] พระราชาทรงพระนามว่าขยทิส ทรงประกอบด้วยศีลคุณเสวยสมบัติ
ในพระนครอันประเสริฐชื่อกัปปิลาเป็นนครอุดมในปัญจาลรัฐ เรา
เป็นโอรสของพระราชอาพาตนั้น มีธรรมอันสดับแล้ว มีศีลงาม
มีพระนามว่าอัสสิตตกุมารมีคุณสงเคราะห์บริวารชนทุกเมื่อ
พระบิดาของเราเสด็จไปประพาศเนื้อ ได้ทรงพบพระยาโปริสาท
พระยาโปริสาทนั้นได้จับพระบิดาของเราแล้วกล่าวว่า ท่านเป็นอาหาร
ของเรายาดีนรณ พระบิดาของเราทรงสดับคำของพระยาโปริสาทนั้น
ทรงกลัวจะต้งหวาดหวั่น พระองค์มีพระเพลาแข่งกระด้างเพราะทอด
พระเนตรเห็นพระยาโปริสาท พระยาโปริสาทรีบเอาเนื้อแล้วปล่อย
ไปโดยบังคับให้กลับมาอีก พระราชบิดา พระราชทานทรัพย์แก่
พราหมณ์ แล้วตรัสเรียกเรามาว่าพ่อลูกชาย จงปกครองราชสมบัติ
อย่าประมาทปกครองนครนี้ พระยาโปริสาทบังคับเราให้เรากลับไป
หาอีก เราถวายบังคมพระมารดาพระบิดาแล้ว ตกแต่งร่างกายสพาย
ธนูเหน็บ พระแสงขรรค์ ออกไปหาพระยาโปริสาท (เราคิดว่า)
พระยาโปริสาทเห็นมีมือถืออาวุธ บางทีจักสะดุ้งกลัว แต่เพราะ
เมื่อเราทำความสะดุ้งกลัวแก่พระยาโปริสาท ศีลของเราจะเศร้าหมอง
เพราะเรากลัวศีลจะขาดจึงไม่นำสิ่งที่น่าเกลียด (อาวุธ) เข้าไปใกล้
พระยาโปริสาทนั้น เรามีเมตตาจิต กล่าวคำเป็นประโยชน์ ได้กล่าว

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
คำนี้ว่า ท่านจงเอาแก่นไม้มาก่อไฟให้เป็นกองใหญ่ เราจะโดดเข้า
ไฟท่านผู้เป็นพระปัจจุสมณะทั้งหลายว่าเราสวดแล้วจงกินเถิด เราไม่
ได้รับชีวิตของเราเพราะเหตุแห่งพระบิดาผู้ทรงศีล เราได้ให้
พระยาไปริสาห์ผู้ฆ่าสัตว์เป็นปรกติทุกเมื่อนั้นบวชแล้ว ฉะนั้นแล .

จบขยทิสจริยาที่ ๙

สังฆปาละจริยาที่ ๑๐

ว่าด้วยจริยาวัตรของสังฆปาละนาคราช

[๒๐] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นพระยานาคชื่อสังฆปาละมีฤทธิ์มาก
มีเขี้ยวเป็นอาวุธ มีพิษแรงกล้า มีลิ้นสองแฉกเป็นใหญ่กว่านาคทั้ง
หลาย เราอธิษฐานอุโบสถมืองค์ ๔ ประการว่า ผู้ใดมีกิจด้วยผิวหนัง
ก็ดี เนื้อก็ดี เอ็นก็ดี กระดูกก็ดี ของเรานั้นจงนำเอาอวัยวะที่เราให้
แล้วนี้ไปเถิด แล้วสำเร็จการอยู่ ณ สถานที่ไกลทางใหญ่สี่แยก อัน
เคลื่อนกลืนด้วยหมู่มนุษย์ต่างๆ พวกบุตรของนายพรานเป็นคนดุร้าย
หยาบช้ำ ไม่มีกรุณา ได้เห็นเราแล้วมีมือถือไม้พลองตะบองสังหารกัน
เข้ามาหาเรา ณ ที่นั้น พวกบุตรนายพรานเอาหอกแทงเราที่จมูก
ที่หาง ที่กระดูกสันหลัง แล้วเอาหาวรื้อยหามเราไป ถ้าเราปรารถนา
ก็พึงยังมหาปฐพีอันมีสมุทราครเป็นที่สุด พร้อมทั้งป่าทั้งภูเขา
ให้ไหม้ด้วยลมจุมุกในที่นั้นๆ แต่เราไม่โกรธเคืองพวกนายพรานแม้
จะแทงด้วยหาว แม้จะทุบตีด้วยหอก นี่เป็นศีลবারมีของเรา
ฉะนั้นแล .

จบสังฆปาละจริยาที่ ๑๐

รวมจริยาที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สิวจริยา ๒. ภูริทัตตจริยา ๓. จัมเปยยกจริยา
๔. จูฬโพธิจริยา ๕. มหาจริยา ๖. รุรมิถจริยา
๗. มาตังคจริยา ๘. ธรรมเทวปุตตจริยา ๙. ขยทิสจริยา
๑๐. สังฆปาละจริยา จริยาทั้งหมดนี้เป็นกำลังของศีล เป็นบริวารของศีล เราได้สละชีวิต
ตามรักษาศีล เราผู้เป็นสังฆปาละนาคราช ได้มอบชีวิตให้แก่คนใดคนหนึ่ง แม้ตลอดกาลทุกเมื่อ
เหตุนี้ จริยานั้นจึงเป็นศีลบาร์มี ฉะนั้นแล .

จบศีลบาร์มีนันทเทส

การบำเพ็ญเนกขัมมบาร์มีเป็นต้น

ยธัญชยจริยาที่ ๑

ว่าด้วยพระจริยาวัตรของยธัญชยกุมาร

[๒๑] ในกาลเมื่อเราเป็นพระราชโอรส (ของพระเจ้าสัพพทัตตราช) นามว่า
ยธัญชย มีบริวารยศหาประมาณมิได้ สลดใจเพราะได้เห็นหยาดน้ำ
ค้างอันเหือดแห้งเพราะแสงพระอาทิตย์ เราทำความเป็นอนิจจังนั้น
แลให้เป็นปรณาหาริก พอกพูนความสังเวช เราถวายบังคมพระมารดา
และพระบิดาแล้ว ทูลขอบรรพชา มหาชนพร้อมทั้งชาวนิคมนักขฬ
จังหวัด ประณมอัญชลีอ้อนวอนเรา พระบิดาตรัสว่า วันนี้ เจ้าจง
ปกครองแผ่นดินอันกว้างใหญ่ไพศาลเถิด ลูก เมื่อมหาชนพร้อมทั้ง
พระราชบิดา นางสนม ชาวนิคม และชาวแวนแคว้น ร้องให้รำไร
ควรสงสาร เราไม่หวั่นไหวสละไปแล้วเราสละราชสมบัติในแผ่นดิน
หมู่ญาติ บริวารชน และยศศักดิ์ทั้งสิ้นได้ไม่คิดถึงเลย เพราะเหตุ
แห่งโพธิญาณ เราจะเกลียดพระมารดาพระบิดาก็หาไม่ได้ เราจะ
เกลียดยศศักดิ์อันยิ่งใหญ่ก็หาไม่ได้ แต่พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รัก
ของเรา ฉะนั้น เราจึงสละราชสมบัติ ฉะนั้นแล .

จบยธัญชยจริยาที่ ๑

โสมนัสสจริยาที่ ๒

ว่าด้วยพระจริยาวัตรของโสมนัสสกุมาร

[๒๒] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นพระราชบุตรสุดที่รัก เป็นที่ปรารถนา
ของพระมารดาพระบิดาปรากฏนามว่าโสมนัส อยู่ในอินทปัตถนคร
อันอุดม เป็นผู้มั่งคั่ง สมบูรณ์ด้วยคุณธรรม มีปฏิภาณอันเฉียบ
แหลม เคารพบนอบต่อบุคคลผู้เจริญมโนหิริ และฉลาดในสังคหธรรม
ครั้งนั้น มีดาบสโกฬผู้หนึ่ง เป็นที่โปรดปราน ของพระราชบิดาพระองค์
นั้น ดาบสนั้นปลูกต้นผลไม้ ดอกไม้และผัก เก็บขายเลี้ยงชีวิต

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
เราเห็นดาบสโกณนั้น เหมือนกองเกลบอันไม่มีข้าวสาร เหมือน
ไม่เป็นไฟลงข้างใน เหมือนต้นกล้วยหาแก่นมิได้ ดาบสโกณผู้นี้ไม่
มีธรรมของสัตบุรุษ ปราศจากความเป็นสมณะ ละหิริและธรรมา
เพราะเหตุแห่งการเลี้ยงชีวิตปัจฉินตชนบทกำเริบขึ้น เพราะใจอัน
เที่ยวอยู่ในคง พระราชบิดาของเราเมื่อจะเสด็จไปปราบความกำเริบ
นั้น ตรัสสั่งเราว่า พ่ออย่าประมาทในชฎิลผู้มีความเพียรอันแรงกล้า
นะ ลูก พ่อจะอนุวัตตามความปรารถนา ด้วยว่าชฎิลนั้น เป็นผู้
ให้ความสำเร็จความปรารถนาทั้งปวงเราไปสู่ที่บำรุงชฎิลนั้นแล้ว ได้
กล่าวดังนี้ว่า ดูกรฤๅษดี ท่านสบายดีดอกหรือ หรือว่าท่านจะ
ให้น้ำเอาอะไรมา เหตุนั้น ดาบสโกณนั้นอาศัยมานะจึงโกรธเราว่า
เราจะให้พระราชมาท่านเสียในวันนี้ หรือจะให้ขับไล่เสียจากแคว้น
แคว้น พระราชาทรงปราบปัจฉินตชนบทสงบแล้ว ได้ตรัสถามชฎิล
โกงว่า พระผู้เป็นเจ้าสบายดีหรือสักการะสัมนานะยังเป็นไปแก่พระ
ผู้เป็นเจ้าหรือชฎิลโกงนั้น กราบทูลแด่พระราช เหมือนว่าพระราช
กุมารให้จับหายพระเจ้าแผ่นดินทรงสดับคำของชฎิลโกงนั้นทรงบังคับ
ว่าจงตัดศีรษะเสียในที่นั้นแหละ จงสับฟืนบนออกเป็น ๔ ท่อน
ทิ้งไว้ในท่ามกลางถนนให้คนเห็นว่า นั้นเป็นผลของคนเบียดเบียน
ชฎิล พวกโจรมาดักก็โจรร้าย ไม่มีกรณูเหล่านั้น เพราะรับสั่งบังคับ
เมื่อรับน้อยยุบตันคอกของพระมารดา ก็จุดคร่านำเราไป เราได้กล่าว
แก่เขาเหล่านั้น ซึ่งกำลังผูกมัดอย่างมั่นคงอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลาย
จงพาเราไปเฝ้าพระราชโดยเร็ว ราชกิจของเรามีอยู่ เขาเหล่านั้น
เป็นคนลามกและเสพคนลามก พาเราไปเฝ้าพระราช เราไปเฝ้า
พระราชแล้วทูลให้ทรงเข้าพระทัย และนำมาสู่อานาจของเราพระ-
บิดาพาเรา ณ ที่นั้นแล้ว ได้พระราชทานราชสมบัติอันใหญ่หลวง
แก่เรา เรานั้นทำลายความมิดมัวเมาแล้ว ออกบวชเป็นบรรพชิต
เราจะเกลียดราชสมบัติ อันใหญ่หลวงก็หามิได้จะเกลียดกามโลก
สมบัติก็หามิได้ แต่พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรา ฉะนั้น
เราจึง สละราชสมบัติเสีย ฉะนั้นแล .

จบโสมนัสสจริยาที่ ๒

อโยมจริยาที่ ๓

ว่าด้วยพระจริยวัตรของอโยมกุมาร

[๒๓] อีกเรื่องหนึ่งในกาลเมื่อเราเป็นพระราชโอรสของพระเจ้ากาสิเจริญวัย
ในเรือนเหล็ก มีนามชื่อว่าอโยมะ พระบิดาตรัสว่าเจ้าได้ความทุกข์
ตั้งแต่เกิดมา เขาเลี้ยงไว้ในที่แคบลูกเอ๋ย วันหนึ่งปกครองแผ่นดิน
ทั้งสี่นพร้อมทั้งแคว้นแคว้น พร้อมทั้งชาวนิคมและบริวารชนนี้เกิด
เราถวายบังคมจอมกษัตริย์แล้วประคองอัญชลี ได้ทูลดังนี้ว่า บรรดา
สัตว์ในแผ่นดินบางพวกต่ำช้า บางพวกอุกฤษฏ์ บางพวกปานกลาง
สัตว์ทั้งหมดนั้น ไม่มีอาภักขา เจริญอยู่ในเรือนของตนพร้อมด้วยหมู่
ญาติ การเลี้ยงดูข้าพระบาทในที่อันคับแคบนี้ไม่มีใครเหมือนในโลก
ข้าพระบาทเติบโตอยู่ในเรือนเหล็ก เหมือนพระจันทร์พระอาทิตย์
ไม่มีรัศมี ข้าพระบาทประสูติจากพระครรภ์พระมารดาอันเต็มไปด้วย
ซากศพเน่าแล้ว ยังถูกใส่ (ขัง) ไว้ในเรือนเหล็ก ซึ่งมีทกขร้าย
กว่านั้นอีก ข้าพระบาทได้รับความทุกข์ร้ายอย่างยิ่งเช่นนี้แล้ว ถ้ายัง
ยินดีในราชสมบัติ ก็จะเป็นผู้เลวทราม กว่าคนเลวทรามไปข้าพระบาท
เป็นผู้เหนื่อยหน่ายในกาย ไม่ต้องการด้วยราชสมบัติ ข้าพระบาท
จะแสวงหาธรรมเครื่องดับ ซึ่งเป็นที่ที่มีจราชพึงย้ายข้าพระบาท
ไม่ได้ เราคิดอย่างนี้แล้ว เมื่อมหาชนร้องไห้คร่ำครวญอยู่ ได้ตัด
เครื่องผูกเสียแล้วเข้าไปยังป่าใหญ่ เหมือนช้าง ฉะนั้น เราจะเกลียด
พระมารดาพระบิดาก็หาไม่ จะเกลียดยศศักดิ์อันใหญ่หลวงก็หา
มิได้ แต่พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรา ฉะนั้น เราจึงสละ
ราชสมบัติ ฉะนั้นแล .

จบอโยมจริยาที่ ๓

กิงสจริยาที่ ๔

ว่าด้วยพระจริยวัตรของกิงสพราหมณ์

[๒๔] อีกเรื่องหนึ่งในกาลเมื่อเราอยู่ในพระนครกาสิอันประเสริฐสุดน้อง
หญิงชาย ๓ คน เกิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาลเราเป็นพี่ใหญ่ของ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
น้องหญิงชายเหล่านั้นประกอบด้วยหิริและธรรมชา เราเห็นภพ
โดยความเป็นภัย จึงยินดีอย่างยิ่งในเนกขัมมะ พวกสหายร่วมใจ
ของเรา ที่มารดาและบิดาส่งมาแล้วเชื่อเชียวเราด้วยกามทั้งหลายว่า
เชียวท่านดำรงศัสกุลเถิด ถ้าใดที่สหายเหล่านั้นกล่าวแล้วเป็นเครื่อง
นำสุขมาให้ในธรรมของกุฎีสถ์ ถ้าเหล่านั้นเป็นเหมือนคำหยาบ
เสมอด้วยผลอันร้อน ได้มีแก่เรา ในกาลนั้น สหายเหล่านั้นได้
ถามเราผู้ห้ามอยู่ถึงความปรารถนาของเราว่า ท่านปรารถนาอะไรเล่า
เพื่อน ถ้าท่าน ไม่บริโลกกาม เราผู้ใคร่ประโยชน์แก่ตนได้กล่าวแก่
สหายผู้แสวงหาประโยชน์เหล่านั้นว่า เราไม่ปรารถนาความเป็น
กุฎีสถ์ เรายินดียิ่งในเนกขัมมะสหายเหล่านั้นฟังคำเราแล้ว
ได้บอกแก่มารดาและบิดา มารดาและบิดาได้กล่าวอย่างนี้ว่า แม้ว่า
เราทั้งสองจะบวช พ่อเรา มารดาบิดาทั้งสอง และน้องหญิงชาย
ทั้ง ๓ ของเราสละทั้งทรัพย์สินไม่ถ้วน เข้าไปยังป่าใหญ่ จะนี้แล .

จบถึงสจฺจิริยา ๔

โสณนันทปิ่นทิตจิริยาที่ ๕

ว่าด้วยจิริยาวัตรของโสณนันทปิ่นทิต

[๒๕] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเกิดในตระกูลมหาศาลอันประเสริฐสุด
อยู่ในพระนครพหุวัทธนะ ในกาลนั้น เราเห็นสัตว์โลกเป็นผู้ถูก
ความมืดครอบงำ จิตของเราเบือนหนีจากภพ เหมือนช้างถูกลบด้วย
ขอสลดใจ ฉะนั้น เราเห็นความลามกต่างๆ อย่างนี้ จึงคิดอย่างนี้
ในกาลนั้นว่าเมื่อไร เราจึงจะออกไปจากเรือนแล้วเข้าป่าได้ แม้ใน
กาลนั้น พวกญาติก็เชื่อเชียวเราด้วยกามโศกะทั้งหลาย เราได้บอก
ความพอใจแก่เขาเหล่านั้นว่า อย่าเชื่อเชียวเราด้วยสิ่งเหล่านั้นเลย
น้องชายของเราเป็นบัณฑิตชื่อนั้นนะ แม้เขาก็นับตามเราพอใจ
บรรพชา แม้ในกาลนั้น เราคือโสณบัณฑิต นันทบัณฑิต และมารดา
บิดาทั้งสองของเราก็ตระหนักโทษสมบัติทั้งหลายแล้วเข้าป่าใหญ่ จะนี้
แล .

จบโสณนันทปิ่นทิตจิริยาที่ ๕

มุคคัฆจิริยาที่ ๖

ว่าด้วยพระจิริยาวัตรของมุคคัฆกุมาร

[๒๖] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นพระราชโอรสของพระเจ้ากาลิ
ชนทั้งหลายเรียกเราโดยชื่อว่ามุคคัฆกุมารบ้าง เตมียกุมารบ้าง
ในกาลนั้น พระสมณนางในหมื่นหกพัน ไม่มีพระราชโอรส โดย
วันคืนล่วงไปๆ เราบังเกิดผู้เดียว พระบิดารับสั่งให้ตั้งเศวตฉัตร
ให้เลี้ยงดูเราผู้เป็นบุตรสุดที่รัก อันได้ด้วยยากเป็นอภิชาติบุตร ทรง
ไว้ซึ่งความรุ่งเรือง บนที่นั่งอน ในกาลนั้น เรานอนอยู่บนที่นั่งอัน
อ่อนนุ่ม ตื่นขึ้นแล้วได้เห็นเศวตฉัตรอันเป็นเหตุให้เราไปสู่รูก
ความสะดุ้งหวาดกลัวเกิดขึ้นแล้วแก่เรา พร้อมกับได้เห็นฉัตร เรา
ถึงความมีใจฉะฉาน เมื่อไรหนอ เราจึงจะเปลื้องธุลีนี้ได้ เทพธิดา
ผู้เป็นสวามีของเรามาก่อน ผู้ใคร่ประโยชน์ต่อเรา นางเห็นเราผู้
ประกอบไปด้วยทุกข์ จึงแนะนำให้เราประกอบในเหตุ ๓ ประการ
ว่าท่านจงอย่าแสดงความเป็นบัณฑิต จงแสดงความเป็นคนโง่แก่ชน
ทั้งปวง ชนทั้งหมดนั้นก็จะดูหมิ่นท่าน ประโยชน์จักมีแก่ท่านด้วย
อาการอย่างนี้ เมื่อเทพธิดากล่าวอย่างนี้แล้ว เราได้กล่าวดังนี้ว่า
ดูก่อนนางเทพธิดา ข้าพเจ้าจะทำตามคำที่ท่านกล่าวกะเราฉะนั้น ท่าน
เป็นผู้ปรารถนาประโยชน์ เป็นผู้ใคร่ความเกื้อกูลแก่ข้าพเจ้า แม่
เทพธิดา ครั้นเราได้ฟังคำของเทพธิดานั้นแล้ว เหมือนดังได้พบฝัง
ในสาคร ร่าเริงดีใจ ได้อริฐานองค์ ๓ ประการ คือ เราเป็นคนโง่
เป็นคนหุนหวก เป็นคนง่อยเปลี้ยวันจากคติ เราอริฐานองค์ ๓
ประการนี้อยู่ ๑๖ ปี ครั้นนั้น เสนาบดีเป็นต้นตรวจดูมือเท้า ลิ่น
และช่องหูของเราแล้ว เห็นความไม่บกพร่องของเรา ตัดเดียนว่าเป็น
คนกาฬิณี ที่นั้นชาวชนบท เสนาบดี และไพร่พลทั้งปวงร่วมมือกัน
ทั้งหมด พลอยดีใจการที่รับสั่งให้นำไปทั้ง เรานั้น ได้ฟังความประสงค์
ของเสนาบดีเป็นต้นนั้นแล้ว ร่าเริงดีใจว่า เราประพฤติดะมาเพื่อ
ประโยชน์ใด ประโยชน์นั้นจะสำเร็จแก่เรา ราชบุรุษทั้งหลายอาบนำ
ให้เรา ใส่เท้าด้วยของหอม สวมราชมงกุฎราชาภิเษกแล้ว มีฉัตรที่

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
บุคคลถือไว้ให้ทำประทักษิณพระนครดำรงแควตฉัตรอยู่ ๗ วัน พอ
ดวงอาทิตย์ขึ้นนายสารถิอุมเราขึ้นรถ เข้าไปยังป่า นายสารถิอุมเรา
ไว้ ณ โอกาสหนึ่งปล่อยรถเทียมม้าพอฟันมือ ก็ขุดหลุมเพื่อจะฝัง
เราเสียในแผ่นดิน พระมหากษัตริย์ทรงคุกคามการอธิษฐาน ที่เรา
อธิษฐานไว้ด้วยเหตุต่างๆ แต่เราก็ไม่ทำลายการอธิษฐานนั้น เพราะ
เหตุแห่งโพธิญาณนั่นเอง เราจะเกลียดพระมารดาพระบิดาก็หาไม่ได้
เราจะเกลียดตนเองก็หาไม่ได้ แต่พระสัพพัญญุตญาณ เป็นที่รักของ
เรา เพราะฉะนั้นแหละ เราจึงอธิษฐานองค์ ๓ ประการนี้ เรา
อธิษฐานองค์ ๓ ประการนี้อยู่ ๑๖ ปี ผู้เสมอด้วยอธิษฐานของเรา
ไม่มี นี่เป็นอธิษฐานบารมีของเรา ฉะนั้นแล .

จบมุคฝักขจริยาที่ ๖

กปิลราชจริยาที่ ๗

ว่าด้วยจริยาวัตรของพระยาวานร

[๒๗] ในกาลเมื่อเราเป็นพระยาวานร อยู่ ณ ซอกเขาใกล้ฝั่งแม่น้ำ ในกาล
นั้น เราก็จรเข้เบียดเบียน ไปไม่ได้ เรายืนอยู่ ณ โอกาสใด โศด
จากฝั่งนี้ไปยังฝั่งโน้น จรเข้มันเป็นสัตว์ดุร้าย แสดงความน่ากลัว
อยู่ ณ โอกาสนั้น จรเข้มันกล่าวกะเราว่า มาเถิด แม่เรากล่าวกะจรเข้
นั้นว่า จะมาเราโดดลงเหยียบศีรษะจรเข้มันแล้ว โศดไปยืนอยู่ที่ฝั่ง
โน้น เรามีได้ทำตามคำของจรเข้ที่กล่าวหลอกลวงนั้นหาไม่ได้ผู้เสมอ
ด้วยคำสัตย์ของเราไม่มี นี่เป็นสัจจบารมีของเรา ฉะนั้นแล .

จบกปิลราชจริยาที่ ๗

สัจจสวหยปิตตจริยาที่ ๘

ว่าด้วยจริยาวัตรของสัจจดาบส

[๒๘] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นดาบสปรากฏ นามว่าสัจจะ เรารักษา
สัตว์โลกไว้ด้วยคำสัจ ได้ทำหมูชนให้สามัคคีกัน ฉะนั้นแล .

จบสัจจสวหยปิตตจริยาที่ ๘

วิภูฏกโปตกจริยาที่ ๙

ว่าด้วยจริยาวัตรของลูกนกคัม

[๒๙] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นลูกนกคัม ขนยังไม่งอก ยังอ่อน
เป็นดังขี้เนื้อ อยู่ในรัง ในนครชนบท ในกาลนั้น มารดาเราจะ
งอยปากคาบเหยื่อมาเลี้ยงเรา เราเป็นอยู่ด้วยผัสสะของมารดา กำลัง
กายของเรายังไม่มี ในฤดูร้อนทุกๆ ปี มีไฟฟ้าไหม้ลูกกลามมา ไฟ
ไหม้ป่าเป็นทางด่าลูกกลามมาใกล้เรา ไฟไหม้ป่าลูกกลามใหญ่หลวง
เสียงสนั่นอื้ออึง ไฟไหม้ลูกกลามมาโดยลำดับ เข้ามาใกล้จวนจะถึง
เรา มารดาบิดาของเราสะดุ้งใจหวาดหวั่น เพราะกลัวไฟที่ไหม้มา
โดยเร็ว จึงทิ้งเราไว้ในรังหนีเอาตัวรอดไปได้ เราเหยียดเท้า กางปีก
ออกรู้ว่า กำลังกายของเราไม่มี เรานั้นไปไม่ได้อยู่ในรังนั่นเอง จึง
คิดอย่างนั้นในกาลนั้นว่า เมื่อก่อนเราสะดุ้งหวาดหวั่น พึงเข้าไปซ่อน-
ตัวอยู่ในระหว่างปีกของมารดาบิดา บัดนี้ มารดาบิดาทิ้งเราหนีไปเสีย
แล้ว วันนี้ เราจะทำอย่างไรดี คุณความสัตย์ พระสัพพัญญุตเจ้า
ผู้ประกอบด้วยความสัตย์เอ็นดูกรุณาอยู่ในโลก ด้วยความสัตย์นั้น
เราจักกระทำ สัจจกิริยาอันสูงสุดเราคำนึงถึงกำลังพระธรรมระลึกถึง
พระพุทธเจ้าผู้พิชิตมารอันมีในก่อน ได้กระทำสัจจกิริยา แสดงกำลัง
ความสัตย์ว่า ปีกของเราไม่มี แต่ไม่มีขนเท้าของเราไม่มี แต่ยังเดิน
ไม่ได้ มารดาบิดาก็พากันบินออกไปแล้วเฝ้าไฟ จงกลับไป

(จบดับเสีย) พร้อมกับเมื่อเรากระทำสัจจกิริยา ไฟที่ลุกรุ่งโรจน์
ใหญ่หลวงวันไว้ ๑๖ กรีส ไฟดับ ณ ที่นั้นเหมือนจุ่มลงในน้ำ
ผู้เสมอด้วยความสัตย์ของเราไม่มี นี่เป็นสัจจบารมีของเรา ฉะนั้นแล .

จบวิภูฏกโปตกจริยาที่ ๙

มัจฉราชจริยาที่ ๑๐

ว่าด้วยจริยาวัตรของพระยาปลา

[๓๐] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นพระยาปลาอยู่ในสระใหญ่ในสระ
แห่งขุด เพราะแสงพระอาทิตย์ในฤดูร้อน ที่นั้นกา แร้ง นกกระสา
นกตะกุ่มและเหยี่ยว มาคอยจับปลากินทั้งกลางวันกลางคืน ใน
กาลนั้น เราคิดอย่างนี้ว่า เรากับหมู่ญาติถูกบีบคั้น จะพึงเปลื้องหมู่
ญาติให้พ้นจากทุกข์ได้ด้วยอุบายอะไรหนอ เราคิดแล้ว ได้เห็น

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ความสัตย์อันเป็นอรรถเป็นธรรมว่า เป็นที่พึงของหมู่ญาติได้ เราตั้ง
อยู่ในความสัตย์แล้ว จะเปลื้องความพินาศใหญ่ของหมู่ญาตินั้นได้
เรานึกถึงธรรมของสัตบุรุษ คิดถึงการ ไม่เบียดเบียนสัตว์ อันยังยืน
เที่ยงแท้ในโลก ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งได้ แล้วได้กระทำสัจ
กิริยาว่า ตั้งแต่เราระลึกตนได้ ตั้งแต่เรารู้ความมาจนถึงบัดนี้ เรา
ไม่รู้สีกว่าแก้งเบียดเบียนสัตว์แม้ตัวหนึ่งให้ได้รับความลำบากเลย
ด้วยสัจจวาจานี้ ขอเมฆจงยังฝนให้ตกหาใหญ่ เน้นเมฆ ท่านจง
เปล่งสายฟ้าคำรามให้ฝนตกจงทำขุมทรัพย์ของกาให้พินาศไป ท่านจง
ยังกาให้เดือดร้อนด้วยความไคก จงปลดเปลื้องฝูงปลาจากความไคก
พร้อมกับเมื่อเราทำสัจกิริยา เมฆส่งเสียงสนั่นครั่นครื้น ยังฝนให้
ตกครู่เดียว ก็เต็มเปี่ยมทั้งที่ดอนและที่ลุ่ม ครั้นเราทำความเพียร
อย่างสูงสุด อันเป็นความสัตย์อย่างประเสริฐเห็นปานนี้แล้ว อาศัย
กำลังอานาภาความสัตย์ จึงยังให้ฝนตกหาใหญ่ผู้เสมอด้วยความ
สัตย์ของเราไม่มี นี่เป็นสัจจบารมีของเราจะนี้แล .

จบมัจฉราชจริยาที่ ๑๐

กัณห์ที่ปายนจริยาที่ ๑๑

ว่าด้วยจริยาวัตรของกัณห์ที่ปายนดาบส

[๓๑] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นฤาษีชื่อว่ากัณห์ที่ปายน เราไม่ยินดี
ประพัตพรหมจรรย์ ยิ่งกว่า ๕๐ ปี ใครๆ จะรู้ใจที่ไม่ยินดีประพัต
พรหมจรรย์ของเรานั้นหาไม่ได้ แม้เราก็ไม่บอกแก่ใครๆ ว่า ความ
ไม่ยินดีมีในใจของเรา สหายเพื่อนพรหมจรรย์ของเรา ชื่อมณฑัพพะ
เป็นฤาษีมีอานาภามากประกอบด้วยบุรพกรรม (กรรมเก่าให้ผล)
ถูกเลียบหลาวทั้งเป็น เราทำการพยายามมณฑัพพะดาบสนั้นให้หาย
โรคแล้วได้อาลาเมาสุบรรณศาลาอันเป็นอาศรมของเราเอง พรหมณ
ผู้เป็นสหายของเรา ได้พาภริยาและบุตร ต่างถือสัการะสำหรับ
ต้อนรับแขก รวมสามคนมาหาเรา เรานั่งเจรจาปราศรัยกับสหาย
และภริยาของเขายอยู่ในอาศรมของตน เด็กโยนลูกข่างเล่นอยู่ ทำ
งูเห่าให้โกรธแล้ว ที่นั้น เด็กนั้นเอามือควานหาลูกข่างไปตามปล่อง
จอมปลวก ควานไปถูกเอาศีรษะงูเข้าพอมือไปถูกศีรษะของมัน งูก็
โกรธ อาศัยกำลังพิษ เคืองจนเหลือจะอดกลั้นได้กัดเด็กทันที
พร้อมกับถูกงูกัด เด็กล้มลงที่พื้นดิน ด้วยกำลังพิษกล้า เหตุนั้น
เราเป็นผู้ได้รับทุกข์หรือว่าเรามีความรักจึงเป็นทุกข์ เราได้ปล่อย
มารดาบิดาของทารกนั้น ผู้มีทุกข์เศร้าโศก ให้สว่างแล้ว ได้ทำ
สัจกิริยาอันประเสริฐสุดก่อนว่า

เราผู้ต้องการบุญ ได้ประพัตพรหมจรรย์ มีจิตเลื่อมใส

อยู่ ๗ วันเท่านั้น ต่อแต่นั้นมา การประพัตของเรา

ไม่เลื่อมใส ๕๐ ปีเศษ เราไม่ปรารถนาจะประพัต

เสียเลย ด้วยความสัตย์นี้ ขอความสวัสดีจงมีแก่เด็ก

นี้เกิด พิษจงระงับ ยัญญัตตฤกษมารจงเป็นอยู่

พร้อมกับเมื่อเราทำสัจกิริยา มาณพหวันไหวด้วยกำลังพิษ ได้พิน
กายหายโรค ลูกขึ้นได้ ผู้เสมอด้วยความสัตย์ของเราไม่มี นี่เป็น
สัจจบารมีของเรา จะนี้แล .

จบกัณห์ที่ปายนจริยาที่ ๑๑

สุดโสมจริยาที่ ๑๒

ว่าด้วยพระจริยาวัตรของพระเจ้าสุตโสม

[๓๒] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นพระเจ้าแผ่นดินพระนามว่าสุตโสม
ถูกพระเจ้าปรีสาทจับไปได้ ระลึกถึงคำผดเพี้ยนไว้กะพรหมณ
พระยาปรีสาทเอาเชือกร้อยฝ่ามือกษัตริย์ ๑๐๑ ไว้แล้ว ทำกษัตริย์
เหล่านั้นให้ได้รับความลำบาก นำเราไปด้วยเพื่อต้องการทำพิธีกรรม
พระยาปรีสาทได้ถามเราว่าท่านปรารถนาจะให้ปล่อยหรือ เราจักทำ
ตามชอบใจของท่าน ถ้าท่านจะกลับมาสู่สำนักเรา เรารับคำพระยา
ปรีสาทนั้นว่าจะกล่าวไย ถึงการมาของเรา แล้วเข้าไปยังพระนคร
อันรื่นรมย์มอราชสมบัติแล้วในกาลนั้น เพราะเราระลึกถึงธรรมของ
สัตบุรุษ เป็นของเก่า อันพระพุทเจ้า เป็นต้นสัพแล้วให้ทรัพย์
แก่พรหมณแล้ว จึงเข้าไปหาพระยาปรีสาท ในการมาในสำนัก
พระยาปรีสาทนั้น เราไม่มีความสงสัยว่าจักฆ่าหรือไม่ เราตามรักษา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
สัจจวาจาอมสละชีวิตเข้าไปหาพระยาปริสาท ผู้เสมอด้วยความ
สัตย์ของเราไม่มี นี่เป็นสัจจวาจาของเรา ฉะนั้นแล .

จบสุตโสมจริยาที่ ๑๒

สุวรรณสามจริยาที่ ๑๓

ว่าด้วยพระจริยาวัตรของสุวรรณสามดาบส

[๓๓] ในกาลเมื่อเราเป็นดาบส อันท้าวสักกะเชื้อเชิญมาอยู่ในป่า เรากับ
ราชสีห์แลเสือโคร่งในป่าใหญ่ ต่างนอนเมตตาเข้าหากัน (เราเข้า
ใกล้ราชสีห์และเสือโคร่งในป่าใหญ่ได้ด้วยเมตตา) เราแวดล้อมด้วย
ราชสีห์ เสือโคร่ง เสือเหลือง หมี กระบือ กวางดาวและหมู
อยู่ในป่าใหญ่ สัตว์อะไรๆ มิได้สะดุ้งกลัวเรา แม้เรามีได้กลัวสัตว์
อะไรๆ เพราะเรากำลังเมตตาจำนุ จึงยืนต้อยอยู่ในป่าในกาลนั้น
ฉะนั้นแล .

จบสุวรรณสามจริยาที่ ๑๓

เอกราชจริยาที่ ๑๔

ว่าด้วยพระจริยาวัตรของพระเจ้าเอกราช

[๓๔] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นพระราชา ปรากฏพระนามว่าเอกราช
ในกาลนั้น เราอธิษฐานศีลอันบริสุทธิ์ยิ่งปกครองแผ่นดินใหญ่
สมทานกตกรรมมถ ๑๐ ประการประพฤติโดยไม่มีเศษ สงเคราะห์
มหาชนด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการ เมื่อเราเป็นผู้ไม่ประมาทใน
ประโยชน์โลกนี้และโลกหน้า ด้วยอาการอย่างนี้ พระเจ้าโกศล
พระนามว่าทัพพะเสนะ ยกกองทัพมาชิงเอาพระนครเราได้ ทรงทำ
ข้าราชการ ขวานิคม พร้อมด้วยทหาร ขาวชนบทให้อยู่ในเงื้อม
พระหัตถ์ทั้งหมดแล้ว ตรัสสั่งให้ฝังเราเสียในหลุม เราเห็นพระเจ้า
ทัพพะเสนะกับหมู่อำมาตย์ ซึ่งเอาราชสมบัติอันมั่งคั่งภายในพระนคร
ของเรา เหมือนบุตรสุดที่รัก ฉะนั้น ผู้เสมอด้วยเมตตาของเราไม่มี
นี่เป็นเมตตาบารมีของเรา ฉะนั้นแล .

จบเอกราชจริยาที่ ๑๔

มหาโลมหังสจริยาที่ ๑๕

ว่าด้วยจริยาวัตรของมหาโลมหังสบัณฑิต

[๓๕] เรานอนอยู่ในป่าช้า เอาซากศพอันมีแต่กระดูกทำเป็นหมอนหนุน
เด็กชาวบ้านพวกหนึ่ง พวกหนึ่งเข้าไปทำความหยาบขำร้ายกาจงานนี้การ
อีกพวกหนึ่งร่าเริงดีใจ พวกหนึ่งเอาของหอม ดอกไม้ อาหาร และ
เครื่องบรรณาการต่างๆ เป็นอันมากมาให้เรา พวกใดนำทุกข์มาให้
เราและพวกใดให้สุขแก่เรา เราเป็นผู้มีจิตเสมอแก่เขาทั้งหมดไม่มี
ความเอ็นดู ไม่มีความโกรธ เราเป็นผู้วางเฉยในสุขและทุกข์ ใน
ยศและความเสื่อมยศ เป็นผู้มีใจเสมอในสิ่งทั้งปวง นี่เป็นอุเบกขา
บารมีของเรา ฉะนั้นแล .

จบมหาโลมหังสจริยาที่ ๑๕

รวมจริยาที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ยธัญชยจริยา ๒. โสมนัสสจริยา ๓. อโยมจริยา
  ๔. กิงสจริยา ๕. โสณนันทปณิตจริยา ๖. มุคผักขจริยา
  ๗. กปิลราชจริยา ๘. สัจจสวหายปณิตจริยา ๙. วัฏฏกโปตกจริยา
  ๑๐. มัจฉราชจริยา ๑๑. กัณห์ทีปายนจริยา ๑๒. สุตโสมจริยา
  ๑๓. สุวรรณสามจริยา ๑๔. เอกราชจริยา ๑๕. มหาโลมหังสจริยา
- เป็นอุเบกขาบารมีดังนี้

พระผู้มีพระภาคผู้แสวงหาคุณอันใหญ่ตรัสแล้ว เราได้เสวยทุกข์
และสมบัตินามากมายหลายอย่าง ในภพน้อยภพใหญ่ ตามนัยที่กล่าวแล้ว
อย่างนี้ แล้วจึงได้บรรลุสัมโพธิญาณอันสูงสุด เราได้ให้ทานอันควร
ให้ บำเพ็ญศีลโดยหาเศษมิได้ถึงเนกขัมมบารมีแล้ว จึงบรรลุสัม-
โพธิญาณอันสูงสุดเราสอบถามบัณฑิตทั้งหลายทำความเพียรอย่าง
อุกฤษฏ์อย่างถึงขั้นตติบารมีแล้วจึงบรรลุโพธิญาณอันสูงสุด เรากระทำ
อธิษฐานอย่างนั้น ตามรักษาสัจจวาจา ถึงเมตตาบารมีแล้ว จึงบรรลุ
สัมโพธิญาณอันสูงสุด เราเป็นผู้มีจิตเสมอในลาภและความเสื่อม
ลาภ ในยศและความเสื่อมยศ ในความนับถือและการดูหมิ่นทั้งปวง
แล้ว จึงบรรลุสัมโพธิญาณอันสูงสุด ทานทั้งหลายจึงเห็นความ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
เกียจคร้านโดยความเป็นภัย และเห็นการปรารภความเพียรโดยเป็น
ทางเกษมแล้วจงปรารภความเพียรเถิด นี่เป็นคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงเห็นความวิเวกโดยความเป็น
ภัย และเห็นความไม่วิเวกโดยเป็นทางเกษมแล้วจงกล่าววาจาอ่อน
หวานอันสมัคสมานกันเถิด นี่เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
ทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงเห็นความประมาทโดยความเป็นภัย และ
เห็นความไม่ประมาทโดยเป็นทางเกษม แล้วจงเจริญมรรคอันประ-
กอบด้วยองค์ ๘ ประการเถิด นี่เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
ทั้งหลายฯ

ทราบแล้ว พระผู้มีพระภาคเมื่อจะทรงยกย่องบุรพจารย์ของพระองค์ จึงได้ตรัสธรรมบร-
*ยายชื่อพุทธาปทานนี้ ด้วยประการฉะนี้แล .

จบจรียาปิฎก

สโมธานกถา

สรุปการบำเพ็ญบารมี ๓๐ ทศ

[๓๖] การบำเพ็ญบารมีอื่นเป็นเครื่องบ่มพระโพธิญาณเหล่านี้ จัดเป็นบารมี
๑๐ อุปบารมี ๑๐ ปรมัตถบารมี ๑๐ คือการบำเพ็ญทานในภพที่ตา-
กตเป็นพระเจ้าสิริราชผู้ประเสริฐเป็นทานบารมี ในภพที่เราเป็น
เวสสันดรและเป็นเวลามพราหมณ์ เป็นทานอุปบารมี ในภพที่เรา
เป็นอกิตตาบสวดอาหารนั้น เป็นทานอุปบารมี ในภพที่เราเป็น
พระยาโกปา สีลวานคและพระยากระต่าย เป็นทานปรมัตถบารมี
ในภพที่เราเป็นพระยาวานร ช้างจันทน์ และช้างเลี้ยงมารดา
เป็นศีลบารมี พระผู้มีพระภาคผู้แสวงหาคุณยิ่งใหญ่ตรัสไว้ดังนี้ การ
รักษาศีลในภพที่เราเป็นจัมเปยยกนาคราช และกฐิตตนาคราช เป็น
ศีลอุปบารมี ในภพที่เราเป็นสังขปาลบัณฑิต เป็นศีลปรมัตถบารมี
ในภพที่เราเป็นอุชฌายกumar มหาโครินทพราหมณ์ คนเลี้ยงช้าง
อโยธยราชโอรส กัลลาคี สุวรรณสาม มมหะและเนมิราช บารมี
เหล่านี้เป็นอุปบารมี ในภพที่เราเป็นเมโหสถผู้เป็นทรัพย์ของรัฐ
กุลพลตัตถิลและนกกะทาบารมีเหล่านี้เป็นปัญญาอุปบารมี ในภพ
ที่เราเป็นวิธูรบัณฑิตและสุริยพราหมณ์มาตังคะ ผู้เป็นศิษย์เก่าของ
อาจารย์บารมีทั้ง ๒ ครั้งนี้ เป็นปัญญาบารมี ในภพที่เราเป็นพระราชา
ผู้มีศีล มีความเพียร เป็นผู้ก่อให้เกิดสัตตกัสตชาดก บารมีนี้แล
เป็นปัญญาปรมัตถบารมี ในภพที่เราเป็นพระราชาผู้มีความเพียร
บากบั่น เป็นวิริยปรมัตถบารมี ในภพที่เราเป็นพระยาวานรผู้มีคุณธรรม
๕ ประการ เป็นวิริยบารมี ในภพที่เราเป็นธรรมปาลกุมาร เป็น
ขันติบารมี ในภพที่เราเป็นธรรมิกเทพบุตร ทำสงครามกับอธรรมิก
เทพบุตร เรียกว่าขันตีอุปบารมี ในภพที่เราเป็นขันตีวาทีดาบส
แสวงหาพุทธภูมิด้วยการบำเพ็ญขันติบารมี ได้ทำกรรมที่ทำได้ยาก
เป็นอันมาก นี่เป็นขันตีปรมัตถบารมี ในภพที่เราเป็นสสบัณฑิต
นกคัม ซึ่งประกาศคุณสัจจะ ยังไฟให้ดับด้วยสัจจะ นี่เป็นสัจจบารมี
ในภพที่เราเป็นปลาอยู่ในน้ำ ได้ทำสัจจะอย่างสูงยังฝนให้ตกใหญ่
นี่เป็นสัจจบารมีของเรา ในภพที่เราเป็นสุปารบัณฑิตผู้เป็นนักปราชญ์
ยังเรือให้ข้ามสมุทรจนถึงฝั่ง เป็นกัณหาที่ปายนดาบส ะจยาพิษ
ได้ด้วยสัจจะ และเป็นวานรข้ามกระแสนแม่น้ำคงคาได้ด้วยสัจจะ
นี่เป็นสัจจอุปบารมีของเรา ในภพที่เราเป็นสุตโสมราชา รักษาสัจจะ
อย่างสูง ช่วยปล่อยกษัตริย์ ๑๐๑ นี่เป็นสัจจปรมัตถบารมี อะไรที่จะ
เป็นความพอใจไปกว่าอธิฐาน นี่เป็นอธิฐานบารมี ในภพที่เรา
เป็นมาตังกุฬ และช้างมาตังคะ นี่เป็นอธิฐานอุปบารมี ในภพ
ที่เราเป็นมุกตักขกุมาร เป็นอธิฐานปรมัตถบารมี ในภพที่เป็น
มหาคันถฤาษี และพระเจ้าโสณะ และบารมีสองอย่าง คือในภพ
ที่เราเป็นพระเจ้าพรหมทัตต์ และกัณหาที่ติณทกะ ที่กล่าวแล้วเป็น
เมตตาบารมี ในภพที่เราเป็นโสณนันทบัณฑิตผู้ทำความรัก บารมี
เหล่านี้เป็นเมตตาอุปบารมี เมตตาบารมีในภพที่เราเป็นพระเจ้า
เอกราช เป็นบารมีไม่มีของผู้อื่นเหมือน นี่เป็นเมตตาปรมัตถบารมี
ในภพที่เราเป็นนกแขกเต้าสองครั้ง เป็นอุเบกขาบารมี ในภพที่เรา
เป็นโลมหลังบัณฑิต เป็นอุเบกขาปรมัตถบารมี บารมีของเรา ๑๐

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ สุตตันตปิฎกที่ ๒๕ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒
ประการนี้ เป็นส่วนแห่งโพธิญาณอันเลิศ บารมียิ่งกว่า ๑๐ ไม่มี
หย่อนกว่า ๑๐ ก็ไม่มี เราบำเพ็ญบารมีทุกอย่างไมยั้งไม่หย่อน เป็น
บารมี ๑๐ ประการจะนี้แล .

จบสมุทธานกถา

จบจริยาปิฎก
